

Віктор ПОЛИЩУК

ГІРКА ПРАВДА

**ЗЛОЧИННІСТЬ ОУН-УПА
(сповідь українця)**

*По плодах їхніх пізнаєте їх
Матвія 7:16*

Київ - 2011

УДК 94(477.8):323.14]"1939/1945"
ББК 63.3(4Укр3)62-36
П50

*Пам'яті жертв ОУН-УПА
труд цей присвячую*

**Нехай ніхто, хто почувас себе українським
націоналістом, не кидає в мене болотом, не
прочитавши цієї книжки.**

© Copyright 1995 by Wiktor Poliszczuk.

Торонто-Варшава-Київ
1995

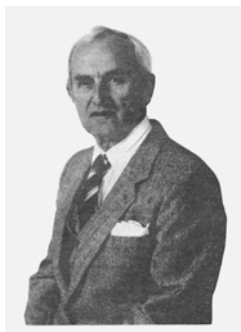
ISBN-5-86938-128-2

© Віктор Поліщук

Віктор Варфоломійович ПОЛІЩУК (10 жовтня 1925 - 17 листопада 2008)

10 жовтня 1925 року народився Віктор Поліщук у місті Дубно на Волині в змішаній українсько-польській родині. Віктор виховувався як православний і надалі ідентифікував себе як українець.

Батько Варфоломій Поліщук, українець, у часи, коли Західна Україна входила до складу Польщі, був високопоставленим чиновником польської адміністрації - війтом міста Дубно. Після входження Західної України до складу СРСР в 1939 році Варфоломій був заарештований і страчений.

У квітні 1940 року Віктор Поліщук разом з матір'ю-полькою і двома сестрами був виселений в Казахстан, у період коли радянська влада масово виселяла з Волині поляків.

З листопада 1944 року по березень 1946 року проживав з сім'єю на Дніпропетровщині.

У 1946 році виїхав до Польщі. У тому ж році розпочав навчання у польському ліцеї, пізніше вступив до Вроцлавського університету на юридичний факультет, у цей час дізнався про українсько-польську різню на Волині і в Галичині, що відбувалася в 1944 - 1945 роках. Після закінчення університету працював юристом і адвокатом. Захистив докторську ступінь в області ідеології українського націоналізму.

У 1981 році з дружиною та дітьми емігрував до Канади, був прийнятий на роботу технічним коректором у тижневик «Новий Шлях». Там зіткнувся з української націоналістичної літературою, що і підштовхнуло його до занять історією.

Віктор Поліщук вважав український націоналізм різновидом фашизму. У роботах Віктора Поліщука доводиться співпраця ОУН обох фракцій з німецькими окупантами (за винятком періоду з березня до грудень 1943 року, коли подібного співробітництва нацистів і ОУН (б), на думку історика, не існувало). Віктор Поліщук досліджував також тему українсько-польської різни 1944 - 1945 років.

У 1998 році був нагороджений Конгресом поляків Канади за заслуги перед польською культурою золотою медаллю.

17 листопада 2008 року Віктор Варфоломійович Поліщук пішов з життя.

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Необхідно сформувати об'єктивну думку про трагічні події української історії, якими б гіркими вони не були

Реалії сьогодення українського суспільства такі, що весь інформаційний простір просякнтий закликами до вшанування і вихвалювання «подвигів» організації українських націоналістів (ОУН) – української повстанської армії (УПА), повсюдне зведення пам'ятників її ватажкам або перейменування вулиць на їхню честь ініціюються і фінансуються місцевою владою.

І, на жаль, нікому нагадати ким насправді були дані ватажки і чим займалися, які цілі переслідували очолювані ними формування. Тверезі і правдиві голоси не пропускаються ідеологічної матрицею українських ЗМІ. Політика з фальсифікації історії і зведення в ранг «святих» визнаних світовою спільнотою злочинців при экс-Президента Віктора Ющенка, що перебував при владі з 2005 по 2009 роки, дозволила сформувати у свідомості частини молоді абсолютно фальшивий образ «героя українця-націоналіста, члена ОУН-УПА».

Одні шанувальники даного міфу говорять про чистоту намірів українських націоналістів, охоче «віруючи» в те, що члени ОУН-УПА нікого не вбивали, не були причетні до злочинів геноциду, а співпрацювали з фашистською Німеччиною недовго і лише за потребою. Хоча ці всі самонавіювання легко розсіяти об'єктивними фактами.

Інші прихильники героїчного трактування дій ОУН-УПА, розуміючи антилюдський характер дій бойовиків ОУН-УПА, виправдовують їхні дії тим, що, мовляв, всі засоби гарні для вільної і незалежної України. Дуже часто перша категорія, сліпо вірячи в те, що їм розповіли про «героїв», правду вже сприймати об'єктивно не може, переходить в другу категорію і в суспільстві формується страшна тенденція відродження ідей нацизму.

Одним з кращих прикладів ретельного вивчення та дослідження того, що відбувалося на Західній Україні в період Другої світової війни є книга кандидата юридичних наук,

доктора суспільних наук, історика, політолога, публіциста Віктора Варфоломійовича Поліщука.

Феномен Віктора Поліщука полягає в тому, що він народився в українсько-польській родині в 1925 році в місті Дубно, на Волині, і в подальшому ідентифікував себе як українець. І йому, людині, яка має українські та польські коріння, був не прийнятний польський стереотип українця-головоріза, українця з ОУН - УПА, застосований до всіх без винятку українців.

Його батько Варфоломій Поліщук, українець, у часи, коли Західна Україна входила до складу Польщі, був високопоставленим чиновником польської адміністрації - вітом міста Дубно. Після входження Західної України до складу СРСР в 1939 році Варфоломій був заарештований і страчений. Разом з матір'ю-полькою і двома сестрами 14-річний Віктор Поліщук у квітні 1940 року був виселений в Казахстан, коли радянська влада масово виселяла з Волині поляків. З листопада 1944 року по березень 1946 року жив з сім'єю на Дніпропетровщині. У 1946 році за клопотанням матері, польки за національністю, виїхав до Польщі згідно документів як поляк, хоча, як він сам стверджує в своїх публікаціях, вважав себе українцем. У тому ж році розпочав навчання у польському ліцеї, пізніше вступив до Вроцлавського університету на юридичний факультет, у 1944-1945 роках дізнався про українсько-польську різницю на Волині і в Галичині. Після закінчення університету працював юристом і адвокатом. Захистив докторську ступінь в області ідеології українського націоналізму. У 1981 році з дружиною та дітьми емігрував до Канади, був прийнятий на роботу технічним коректором у тижневик «Новий Шлях», що виходив у Торонто під впливом ОУН(м). Там зіткнувся з українською націоналістичною літературою, що підштовхнуло його до занять історією.

Віктор Поліщук вважав український націоналізм різновидом фашизму. У роботах Віктора Поліщука доводиться співпраця ОУН обох фракцій з німецькими окупантами (за винятком періоду з березня по грудень 1943 року, коли подібного співробітництва нацистів і ОУН(б), на думку історика, не існувало). Віктор Поліщук досліджував також тему українсько-польської різниці 1944-1945 років.

У 1998 році був нагороджений Конгресом поляків Канади за заслуги перед польською культурою золотою медаллю.

Віктор Поліщук був змушений приховувати свою національність протягом десяти років (з 1946 по 1956 роки), однак, він завжди залишався українцем, і думав українською. Тому вся праця автора була спрямована на розвінчання даного сприйняття, відновлення доброго імені українців в Європі і в світі.

Як зерна відокремлюються від полови, так у своєму дослідженні Віктор Поліщук, показав, що ОУН - УПА були тільки окремою групою бандитів, за чиї злочини український народ не несе відповідальності.

Пропонований для ознайомлення праця Віктора Поліщука **«Гірка правда. Злочинність ОУН - УПА (сповідь українця)»** був виданий у Канаді англійською мовою як результат багаторічних архівних наукових досліджень автора.

Книга була перевидана польською мовою, в Україну дане видання українською мовою в силу політичних гонінь змогло побачити світ в Донецьку в 1995 році тільки накладом 1000 примірників, і то – виданих за рахунок особистих коштів автора.

Свою роботу автор присвятив пам'яті жертв ОУН - УПА, а головним устремлінням автора було щоб «ОУН взяла на себе провину за геноцид польського та інших народів», а не навішувала це на всіх українців.

Головна аудиторія книги, на думку автора, – це, насамперед, ті мільйони українців, які ніколи не зіткнулися з діяльністю ОУН - УПА, хоча чули про неї, часто чули неправду, викривлену або більшовицькими пропагандистами, або ж націоналістичними.

Незважаючи на публіцистичний стиль подачі інформації, Віктор Поліщук у своїй роботі використовував достовірні джерела: документи, авторитетні видання, роботи самих ідеологів українського націоналізму.

У «Гіркій правді ...» Віктор Поліщук крім зібраних написаних матеріалів та інформації респондентів, також викладає свої власні спостереження, розмови, які також є джерелом дослідження. Автор пише на тему ОУН-УПА не як незацікавлена особа, а з позиції українця, який не є ні комуністом, ні націоналістом.

Як кандидат юридичних наук автор проводить юридичну класифікацію дій ОУН-УПА відповідно до "Конвенції з питання запобігання та покарання злочинів народовбивства", прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1948 року.

У розумінні згаданої вище Конвенції, відповідно до пункту б) статті III, винними в народовбивства польського населення Західної України є лідери ОУН, які прийняли постанову про "усунення" поляків з Західної України, тобто організація здійснила злочин "змови з метою вчинити народовбивство".

Щоб судити про об'єктивність автора наведу офіційний висновок Відділення Комісії Переслідування злочинів проти польського народу в Любліні за предметом злочинів, скоєних українськими націоналістами щодо польського цивільного населення в 1939-1945 роках. Так, у всіх відповідних справах, які веде Відділення юридична кваліфікація злочину встановлена згідно Ст. 3 Закону про Інститут національної пам'яті – Комісії Переслідування злочинів проти польського народу, тобто злочини кваліфікуються як геноцид.

Однією з пріоритетних справ, яку веде Люблінське Відділення Комісії Переслідування Злочинів проти Польського Народу, є кримінальна справа щодо злочинів геноциду, здійснених українськими націоналістами на території колишнього волинського воєводства у 1939-1945 роках; зокрема мова йде про вбивство кількох десятків тисяч чоловіків, жінок і дітей польської національності, про фізичний і психічний знущання над членами національної групи, знищення або крадіжка їх майна, а також застосування інших репресій і нелюдських вчинків з метою створення таких життєвих умов, які загрожували б біологічним знищенням або змушували б залишити свою землю і викликали б втечу з території волинського воєводства.

У світлі того, що на даний момент вдалося встановити й не підлягає сумніву, що антипольські акції, які мали на меті фізичне знищення (геноцид) польського населення на Волині, були сплановані і підготовлені політичними і військовими колами ОУН-УПА; вищенаведені дії виконали підпорядковані їм озброєні формування і підлеглі групи української самооборони, а також селяни, щодо яких була проведена відповідна агітацію. Каткування та ліквідація цивільного населення Волині проводилися з метою знищення поляків як етнічної групи, яка

стояла на шляху утворення «Великої України». Організація тортур, процедура їх здійснення, розміри, територіальне поширення, а також мета і мотиви цієї акції дозволяють сформулювати тезу, що на території Волині у 1939-1945 роках було скоєно злочин геноциду.

Однозначно доводять цей факт: організація тортур, процедура їх здійснення, масштаби, територія, а також цілі та мотиви акції. Дану оцінку не змінять можливі побічні мотиви, якими могли керуватися окремі кати, наприклад, мотив помсти, користі або переконання, що це єдиний шлях до незалежності, тобто свого роду патріотична мотивація.

У свою чергу, **автор «Гіркої правди...» виключає знак рівності між поняттями «націоналізм» і «патріотизм». На його думку, підміна цих понять у той час призвела до сумних результатів, а підміна цих понять зараз – одна з найбільших небезпек для сьогоднішньої України.**

Перевидання книги Віктора Поліщука «Гірка правда. Злочинність ОУН - УПА (сповідь українця)» допоможе читачеві і українському суспільству сформувати об'єктивну думку про трагічні події української історії, якою б гіркою вона не була.

Шановний читачу, пропоную Вам ознайомитися з роботою Віктора Поліщука і всі свої враження, переживання, заперечення прошу надсилати на електронну адресу: **ngo.rsu@gmail.com.**

Щиро закликаю читачів формувати свою особисту думку не з чужих слів, а на підставі історичних фактів і досліджень, уникаючи політичних трактувань і маніпуляцій, під яким би «патріотичним соусом» вони не подавалися.

Сумно наголошую, що 17 листопада 2008 року Віктор Варфоломійович Поліщук пішов з життя. Від свого імені та імені вдячних читачів висловлюю співчуття рідним і близьким Віктора Варфоломійовича з приводу їх непоправної втрати.

**Народний депутат України,
Співголова Міжнародного антифашистського фронту
Вадим Колесніченко**

ВСТУПНЕ СЛОВО

Під сучасну пору існують по-сусідськи дві самостійні держави – Україна і Польща. Встановленню між ними дійсно добросусідських відносин перешкоджає досі нерозв'язана проблема наслідків діяльності Організації Українських Націоналістів і створеної нею Української Повстанської Армії. В об'єктивному світлі ця проблема у цілості не розроблена ще ні істориками, ні політологами, ні політиками, ані теж не znана вона звичайним людям, як у Польщі так і на Україні.

Пропонована праця має публіцистичний характер і містить у собі три аспекти:

а). Науковий: В ній, внаслідку аналізу документів, фактів, інформацій дана науково обґрунтована відповідь на питання: хто, коли і чому почав злочинну справу масового народовбивства на Волині й Галичині у 1941-1945 роках. У книжці показаний міжнародно-правовий статус Західної України в той період, описані причини, методи і наслідки діяльності ОУН-УПА, а також юридична кваліфікація тієї діяльності. Всі твердження автора випливають з джерельних даних, які подані у формі приміток до кожного розділу окремо. В книжці є також докази з автопсії, тому що автор, як українець, протягом дванадцяти років жив у націоналістичному українському середовищі в Канаді і США.

б). Дидактичний: Книжка з успіхом може послужити як підручник для студентів вищих шкіл гуманітарного профілю з ділянки найновішої історії України і Польщі. В ній систематизованим і компактним способом подані інформації про події і їх причини, які мали місце в час II світової війни на Західній Україні. Книжка становить компендій інформацій про українсько-польські відносини в Західній Україні у міжвоєнний період і в час II світової війни. З дидактичних міркувань у книжці подані повторення найважливіших проблем, вони мають характер наголошування головних вузлів польсько-українських відносин і їх причин.

в). Популярний: Книжка дозволяє запізнатися з причинами, перебігом і наслідками подій, які мали місце в 1941-1945 роках в Західній Україні, також людям, у котрих тільки закінчена початкова освіта.

З метою уникнення деяких публіцистичних прийомів у вигляді епітетів, автор, маючи на оці читача без вищої освіти, волів повторити деякі важливіші твердження, щоб дати змогу краще їх зрозуміти і запам'ятати.

Такий характер книжки подиктований потребою викладу досі невияснених істориками проблем з ділянки польсько-українських відносин першої половини нашого століття, потребою дати студентам гуманітарних факультетів матеріалу, необхідного для засвоєння фактів про події 1941-1945 років на Західній Україні, а також потребою прояснення проблеми ОУН-УПА для широких мас як на Україні, так і в Польщі.

Книжка має спричинитися до дійсно добросусідських відносин між українським і польським народами.

Читачів, котрі цікавляться проблематикою ОУН-УПА, відсилаю до моєї, наукового характеру, праці п.з. "Ідеологія українського націоналізму за Дмитром Донцовим".

Автор звертається до читачів з проханням надсилати відгуки про книжку - позитивні й негативні, також копії публікованих і неопублікованих рецензій, інформації про інші, не заторкнені у цій книжці, факти, що мають відношення до ОУН-УПА. Згадані матеріали слід посилати на адресу:

Dr. Wiktor Poliszczuk
120 Timberlane Dr.,
Brampton, Ont.,
Canada, L6Y 4V7

Автор.

Частина I

**ЗЛОЧИННІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ
УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ**

ПОТРЕБА ПРАВДИ

Одним з політичних виявів антиукраїнської кампанії в Польщі... є відкопування проблеми українського націоналізму і наголошування його так званої "небезпеки". Це - слова українського історика й політолога зі США, проф. Ярослава Пеленського, опубліковані у редагованому ним же журналі "Віднова" № 3/1985, Мюнхен, стор. 247. Хоч і ціную проф. Я. Пеленського за його в деяких випадках об'єктивність, проте не можу з ним погодитися щодо того, що: а) проблему українського націоналізму не слід відкопувати, б) що український націоналізм не становить небезпеки, в) що він ототожнює проблему українського націоналізму з українським народом ("антиукраїнська кампанія").

Вважаю, що проблему українського націоналізму слід не тільки "відкопати", а й вивернути її догори корінням, щоб можна було збагнути злочинну суть українського націоналізму. Без розуміння суті українського націоналізму ніколи не дійде до примирення між українським і польським народами. Всупереч твердженню проф. Я. Пеленського, український націоналізм надалі становить велику й реальну небезпеку як для українського, так і для польського народів хоч би тому, що в його суті є перегляд на сьогодні існуючих кордонів, національна ненависть, і в дальшому - імперіалістична експансія.

Проф. Я.Пеленський під впливом багаторічної націоналістичної пропаганди невиправдано ототожнює український націоналізм з українським народом, а це - дві різні речі, два різні поняття. Український народ у своїй масі ніколи не прийняв українського націоналізму, відкидає його й сьогодні та засуджує його діяльність під час II світової війни. Саме це й є предметом цієї книжки.

Один доброзичливець сказав мені:

- Чоловіче, облиш писати цю книжку, припини цю затію, вони ж тебе в'ють! Я їх пізнав, я їх знаю - націоналістів, бандерівців - я бачив як вони вбивали, я знаю на що вони спроможні!

- Ні, не вб'ють, - відповів я. - Не той тепер час, не той тепер Миргород, Хорол-річка не та..

Проте й справді, перед тим, як взятися за написання цієї книжки, я аналізував проблему можливих наслідків для мене особисто й для моєї родини, які могли б настати з цієї причини. Я знав і знаю, що ОУН, тобто Організація Українських Націоналістів, поборювала своїх ворогів терором - індивідуальним і масовим. Але ж від початкової стадії діяльності ОУН, від апогею терору років війни, минуло багато років і, що найголовніше, змінилися обставини, які примусили ОУН припинити в цей час фізичний терор, відмовитися від убивств. В ОУН завжди панувала жорстока дисципліна, чи вона була свідомо, ота дисципліна, а чи ні, тут не так уже суттєво. Тут скажу лише, що всі вчинені оунівцями вбивства відбувалися з наказу, або ж з ініціативи організації, тобто ОУН.

Після війни, опинившись на Заході в демократичних країнах, ОУН, не відмовляючись від мети, змінила методи своєї боротьби. Тепер вона не вбиває, що не означає, що вона, відмовилася від убивств у майбутньому.

Отже, з власної ініціативи жоден оунівець не наважиться мене вбити за цю книжку, а проводи (від: провід) усіх трьох фракцій ОУН сьогодні не підуть на такий крок, це йшло б у розріз сьогоднішнім заявам про демократизм, навіть про гуманізм в ОУН. За таких умов, коли б мені щось сталося внаслідок публікації цієї книжки, то це б тільки ще більше пошкодило ОУН, це був би ще один доказ злочинності цієї організації. А таких доказів сьогодні ОУН хоче уникнути, хоче їх позбутися. Хоч був час, коли ОУН неприховано пишалася скоєними злочинами.

Тож повторюю: Я не боюся, що мене бандерівці (бо це їхня спеціальність від часу розламу в ОУН) вб'ють мене. В них вистачить розуму, щоб застосувати тактику промовчування цієї книжки. Я не боюся не тільки смерті, а й погроз, не боюся зневаг, яких можу сподіватися від українських націоналістів. Якщо вони матимуть місце, то вони будуть оприлюднені в наступному виданні цієї книжки, як додаток до неї.

Пишу цю книжку всупереч становищу моїх близьких, зокрема моїх дітей. Тож, гадаю, вони залишаться поза погрозами й іншими наслідками моєї діяльності. А якщо ні, то й про це напишу в наступному виданні.

Правду мовлячи, в цій книжці я не написав нічого досі незнаного. Бандерівці проти мельниківців писали ще й не таке, і - навпаки, мельниківці проти бандерівців. І незаангажовані в політику українці писали про звірства ОУН-УПА тут, на Заході, хоч би згадати книжку українського протестанта, мабуть, баптиста, Михайла Подворняка з Вінніпегу, про яку говоритиму далі. Писали теж інші українці, як от Григорій Стецюк, Данило Шумук, про котрих теж говоритиму в цій книжці. Про звірства ОУН-УПА писали теж польські автори - історики, публіцисти, мемуаристи. І їх не вбивали, то чому ж мене мали б убити? Чи не останніми жертвами індивідуального терору ОУН були Ярослав Галан та отець Гавриїл Костельник, та це було в 1948-1949 роках, коли в Західній Україні діяла ще УПА.

І ще: Оунівці сьогодні, хоч вони й фанатики, проте не такі, як фундаменталісти з-під стяга Хомеїні.

Чому я взявся за цю тему? І чому саме тепер?

Минає рік, як розвалилася держава під назвою СРСР, на її руїнах постали незалежні національні держави, в тому й Україна. Ще раніше постала незалежна Польща. Постала нова геополітична ситуація. Україна й Польща стали сусідами. Сусідів не вибирають, вони, просто є. У загальному як Польща, так і Україна спочатку дивилися на Захід, як на панацею, з допомогою якої всі, породжені соціалістичним ладом, клопоти й болячки щезнуть протягом короткого часу. Тим часом, як виявилось (і годі було розумним людям сподіватися іншого) Захід активно допоміг лише повалити пануючі в Східній Європі державні устрої. Захід, зокрема ж США, Великобританія, Франція, має свої клопоти, західні держави дбають про свої стратегічні інтереси. Ні Польща, ні Україна у цій констеляції не є і не можуть бути центром західної політики. США, наприклад, ще довго дбатимуть про стабілізацію в Росії, бо це ж вона стоїть на кордонах ще й досі червоного Китаю. А як він і перестане бути червоним, то й так, взявши до уваги експансивність жовтої раси (мілітарну й економічну), Захід мусить думати про небезпеку зі Сходу. В цій стратегічно-політичній грі ні Україна, ні Польща ніякої ролі не грають. Треба, отже, мати свідомість того, що, коли Захід піклується про Росію, то робить це не конче з любові чи симпатії, а з чистого розрахунку.

За таких умов Україна і Польща мусили б подумати про те, як знайти власне місце у цьому скомплікованому світі. Я тут не підказуватиму – в якому напрямку повинні б ці дві держави, ці два народи йти: на зближення з Західною Європою, на створення якогось блоку від Балтики до Чорного моря, а чи шукати ще якихось розв'язок. Але я певен одного: між цими двома країнами, отже народами й державами, має панувати злагода. Будь-яка конфронтація між Україною і Польщею буде використана нашими недругами, вона пошкодить перш за все обом народам. Де Голь якось сказав, що у націй немає приятелів, що в них є тільки інтереси. Погодьмося з цим. В інтересі України і Польщі є жити в злагоді.

Але ж злагода мусить спиратися на взаємне довір'я, стан злагоди можна досягнути за умов усунення усіх елементів пануючого й досі недовір'я, підозри у нещирості заяв. Щоб усунути ворожнечу, треба досягти згоди, а згода можлива тільки тоді, коли обі сторони скажуть про свою вину в минулому, коли визнають її, ту вину.

Заторкну тут побіжно проблему взаємного вибачення вини. Існує думка, що, за прикладом польських єпископів, слід сказати на адресу українців: Вибачаємо і просимо теж нам вибачити.[1] Так, це правда, що польські єпископи вийшли з таким зверненням від імені польського народу на адресу німецького народу. Однак, у цій матерії існує основна різниця між польсько-німецькими й польсько-українськими (чи українськими? – про це говоритиму далі) відносинами: Німеччина після війни визнала свою вину, визнала, що від її імені проводилося народовбивство поляків, німецькі суди видали чимало вироків на воєнних злочинців, вони, німці, покаялися. Тому й можна було сказати: "вибачаємо". Не можна, натомість, вибачати, коли винен заперечує скоєння злочину, коли не існує хоч би крихітка покаяння. І ще: хоч ОУН-УПА далеко не весь український народ, проте у відчутті пересічного поляка вину за злочини 1941-1945 років несуть українці. Однак в дійсності це не так – весь український народ не несе відповідальності за діяльність ОУН-УПА. А сама ОУН ніколи не визнала свою вину за скоєні злочини. Тож не можна на її адресу складати заяв: "вибачаємо". А українському народові, як цілості, вибачати нічого. Не можна бо робити аналогії між

повстанням Богдана Хмельницького, Коліївщиною, Гайдамаччиною і діяльністю ОУН-УПА. Це - зовсім інші речі.

Однак, хоч ідеться не про весь український народ, то все ж таки наслідки діяльності ОУН-УПА й досі стоять на перешкоді нормалізації стосунків між Польщею і Україною. Маю на думці не формальні міждержавні, складені урядами, домовленості, порозуміння. Маю на думці очищення атмосфери між народами.

Ідеться, отже, про в'яснення того, що діялося на захід від Збруча в 1941-1945 роках. Без такого в'яснення не може бути й мови про очищення атмосфери між обома народами.

Який же підхід до цієї проблеми репрезентують сторони? ОУН, всі три її фракції, не почуваються до жодної вини, вони енігматично визнають, щоправда, що була "взаємна різанина", але не ОУН-УПА її почала, почали поляки, тож нема про що говорити. Є польські автори, як хоч би незрозумілий для мене Тадеуш Олынанський, котрі вважають, що все, що було, слід забути, не слід входити в причини того, що було, покласти хрест на всьому й перейти до нормалізації стосунків. Інші польські автори, а їх більшість, домагаються, щоб "українці" визнали свою вину. Пишу "українці" в лапках, бо саме так говорять поляки.[2] Є поляки, котрі вважають, що без повернення Польщі територій до Збруча не може бути порозуміння між обома народами. Їх я назвав би максималістами. Але є й українці, зокрема ОУН репрезентує таку думку, котрі вважають, що Україна, як держава, має бути побудована на всіх українських етнічних землях, тобто, за твердженням ОУН, Україна має включати Лемківщину, Холмщину, Підляшшя. Не згадую тут про інші територіальні претензії ОУН, бо це зовсім інша тема.

Яка ж позиція в цій справі автора цієї книжки? Скажу про неї прямо, і не в образі котрої-небудь названих тут груп. Вважаю, що територія, яку називатиму Західна Україна, це етнічно українські землі, на яких від століть жили й творили культуру поляки. Вважаю, що існуючий між Україною і Польщею кордон має бути непорушний, недоторканий, а свої міркування основу передусім на Заключному акті Гельсінки, в якому сказано: Держави-учасниці погоджуються щодо того, що кордони між ними, як і кордони всіх інших держав в Європі є недоторкані і тому вони будуть тепер і в майбутньому

стримуватися від посягань на ці кордони. У згоді з цим вони будуть теж уникати будь-яких дій чи домагань, які б йшли у напрямі оволодіння чи узурпації частини або цілої території якої-небудь держави-учасниці (мій переклад з польської).[3] Будь-яке домагання перегляду існуючих кордонів веде до війни.

Вважаю, і буду це доказувати, що ОУН-УПА жакливими методами знищила фізично, тобто вчинила злочин народобивства, щонайменше ста тисяч польського населення, беззахисного населення. І що це народобивство було заплановане кільканадцять років перед його скоєнням.

Саме тому ОУН розцінює як злочинну організацію, а УПА й інші українські націоналістичні воєнізовані відділи безпосередньо допустилися злочину народобивства - на поляках, євреях, росіянах і на десятках тисяч українців, котрі були проти ОУН-УПА. Вина, отже, тверджу, цілковито на боці ОУН-УПА. Поляки в цій неправильно названій "українсько-польській війні" були тими, хто захищався. Переважно безуспішно. В цій книжці говориться в основному про злочини проти поляків, нема бо в мене матеріалу про злочини проти євреїв, росіян і українців. Хоч я переконаний, що такі злочини мали місце, в мене є навіть докази на це, проте не стільки, щоб говорити про них у подробицях.

Між українцями й поляками існує спір не тільки щодо того - хто почав, але також між самими поляками нема згоди у поглядах на те, які були причини різанини поляків відділами УПА, СКВ, УНС. І, на мою думку, жоден автор, навіть А. Щенсяк і В. Шота, навіть Р. Тожецький, не вказали на цю причину, хоч кружляли довкола неї, неначе інстинктом відчували її. А вона, причина мордів, існує, вона виразна, чітка. Про неї говоритиму далі, посилаючись на документи. Натомість українські націоналістичні історики свідомо оминають цю причину, бож, вказавши на неї, треба, щоб ОУН взяла на себе вину за геноцид польського народу. Проте й між українськими націоналістичними істориками існують у цій справі розбіжності. Тоді, коли одні цілковиту вину приписують полякам, наприклад Петро Мірчук [4], то такі, як Ярослав Пеленський, вагаються у визначенні причини мордів, хоч всі вони не заперечують їх.[5]

Існує потреба сказати правду. Гірку правду для українців, для українського народу. І про неї скажу я -українець. Ця правда гірка для українців, бож ОУН-УПА це не тільки

західноукраїнське явище, ОУН-УПА у своїй пропаганді намагалася проповідувати, що вона діє від усього українського народу, від його імені, що вона, ОУН, є виразником інтересів усіх українців, що УПА - це армія українського народу. Тому я, українець, хочу цьому заперечити. ОУН ні мені, ні для кількадесяти мільйонів українців ніколи не була рідною. УПА ніколи не була армією всіх українців. Кого і як вона репрезентувала - про це говоритиму в цій книжці.

Абсолютна правда, крім абсолюту правди Бога, не існує. Проте здорове суспільство завжди намагається наблизитися до правди – філософської, історичної. Я не претендую наабсолютну правду в цій книжці. Може в дечому я помиляюся, проте не в суттєвих справах, не в суттєвих твердженнях. Те, що тут скажу, це не мої видумки, це лише підсумовування фактів, з яких я роблю висновки. Про події в Західній Україні в 1941-1945 роках треба говорити не з ідеологічних позицій, а з позицій інтелектуальних, об'єктивних.

Ця книжка адресується передусім тим мільйонам українців, які ніколи не зіткнулися з діяльністю ОУН-УПА, хоч про неї чули, часто чули неправду, викривлену або більшовицькими пропагандистами, або ж націоналістичними. Ця книжка адресована також до тих українців Волині, Полісся, Галичини, Холмщини, Підляшшя, Лемківщини, які знають ОУН-УПА з часу найбільшого посилення міжнаціональної ненависті. Книжка адресована до тих українців, котрі народилися після 1935 року і котрі знають ОУН-УПА з пофальшованої історії. Книжка адресована також до поляків, з метою переконати їх, що ОУН-УПА, це не весь український народ. Щоб вони знали оцінку тих страшних подій пера українця, котрий останніх 12 років жив в українському націоналістичному середовищі. Нехай ця книжка стане спробою очищення українського народу від злочинних дій частини його племені. Тому книжка повинна вийти у світ українською й польською мовами. Мені здається, що існує потреба перекладу книжки на російську мову, щоб мали змогу прочитати її ті, котрі живуть в Україні, а не володіють українською мовою, щоб мали змогу прочитати її російськомовні євреї. І переклад на англійську мову спричинився б до зміни некорисного ставлення до нас з боку англомовного світу, який дивиться на українців крізь призму справи Івана Дем'янюка.

Я свідомий гніву й ненависті на мою адресу з боку свідомих і несвідомих оунівців, упістів. Проте я плекаю надію, що й серед них знайдуться такі, що визнають за мною рацію. Адже маса українських націоналістів і досі живе тим, чим її кормили й надалі кормлять націоналістичні бонзи. А в рядах ОУН і УПА опинялося багато українців не зі своєї волі, а якщо й з власної волі, то несвідомо. І вони згодом жалкували свого кроку, та не було вже вороття. З огляду на розмір книжки, я був вимушений пропустити два її розділи – про власний досвід на праці в видавництві "Новий шлях", у "Народній волі", також під час видавничої практики, а також розділ про людей, з якими я зіткнувся. А були й є серед них люди гуманні, розумні. Та їх - справді вельми мало.

Я свідомий того, що ця книжка буде лише причинком до проблеми ОУН-УПА. Те, що натворила ОУН, вимагає багатосторонніх, інтердисциплінарних студій, вивчення багатьох архівних матеріалів. Маймо надію, що вони, ті матеріали з архівів Москви, України, Польщі, Німеччини, Великобританії, США стануть врешті доступними. Вважаю, що ще за мого життя прийде до заснування спільного, українсько-польського інтердисциплінарного інституту для вивчення того явища, яке декотрі невинувато називають "українсько-польською війною 1941-1945 років". В такому інституті матимуть роботу не тільки історики, а й психологи (шкода, що не живе вже вчений-українець, професор Варшавського університету, Степан Балій, визначний знавець психології тлуму), географи, етнографи, філологи. Одній людині, зокрема старшій, без доступу до архівних матеріалів - нема можливості всеохоплююче вивчити тему.

Про злочин і кару однієї людини, яка мала на своєму сумлінні одну смерть, Федір Достоєвський написав великий роман, в якому в досконалій формі проаналізував психічний стан злочинця ("Злочин і кара"). А де ж наш, український письменник, котрий описав би "вільні й невільні", тобто свідомі й несвідомі вбивства беззахисних людей, причому застосовуючи винахідливі методи тортур? Де ті українські письменники, котрі зуміли б показати глибину (або мілкість) злочинної душі вбивника з УПА? З допоміжної поліції, яка активно помагала у винищуванні євреїв? Тих душ, котрі, хоч і

неповинні у вбивствах, котрі дивилися на звірства, але не мали змоги протидіяти їм.

Не мали змоги, бо боялися не стільки за себе, скільки за дітей своїх, за своїх онуків. Гадаю, що це міг би, коли б жив, зробити Михайло Стельмах. Він, мабуть, був би спроможний описати це, хоч серце його обтікало б кров'ю, бо це ж про єдинокровних братів треба було б писати. Але він вірив у перемогу Добра над Злом, правди над кривдою.

А раз нема серед нас Михайла Стельмаха, котрий не випадково ж одному зі своїх творів дав наголовок: "Кров людська - не водиця", то невже не знайдеться інший український письменник? Олесь Гончар вже, мабуть, не подужає, вже не ті роки. Але ж є, я його навіть бачу: це Володимир Дрозд! Письменник він ще молодий, він проникливий знавець душі людської. Він прекрасний майстерукраїнського слова. І, на мою думку - чесний. Тож чекатиму, а як не я, то мої діти, мої онуки може дочекаються роману на міру глибокої, трагічної теми. Це нам, українцям, вийде тільки на добро. У родині не без виродка. Таким виродком була ОУН-УПА у здоровій, хоч і зболілій сім'ї українського народу.

Я б, може, і не писав цієї книжки, хоч завжди мав на це охоту. Та, бачу, йде наступ ОУН, всіх її фракцій, на Україну. Послугуючись фальшованими й підмальованими гаслами, злочинно підмінюючи поняття патріотизму націоналізмом, ОУН опановує щораз ширші кола письменників, політиків, навіть військових. І далеко не всі свідомі того, що ОУН ніколи не відмовилася від свого стратегічного плану: побудувати на всіх етнічних українських територіях (за оцінками ОУН) державу, в якій влада належатиме до "ініціативної меншості", до "луччих людей" - до "вождів". Від цієї стратегічної мети досі не відмовилася жодна фракція ОУН, а це означає війну в недалекому майбутньому, яка може стати початком III світової війни. Жодна фракція ОУН досі не засудила теж індивідуального і масового терору, практикованого ОУН упродовж багатьох років. З вуст чільних діячів ОУН раз по раз можна почути висловлені між рядками істини про теперішню суть цієї організації, про що говоритиму далі. Реалізація стратегічної мети ОУН - у міжнародних і внутрішніх відносинах становить реальну загрозу для України, як демократичної

держави, для українського народу. Оце і є головна причина, задля якої я зібрав і проаналізував матеріал, викладений з моїми висновками у цій книжці.

Де кілька слів про стиль, про манеру писання цієї праці. Тому, що її тема торкається мене особисто, як українця, я не можу писати її неначе збоку. Тим більше також, що від березня 1946 року (чому саме від того часу - напишу згодом) я ходив неначе обплъований. Я знав свій народ, знав свою найближчу родину, знав волинське село, знав теж Наддніпрянщину. І, дізнавшись з абсолютно вірогідних уст про злочини українців, я від того часу не зазнав спокою. Ось чому достосована до публікації версія цієї книжки часто писана від першої особи. Крім бо об'єктивних даних, тверджень, я хочу вилити в цій праці свій біль, хочу відверто сказати: мені соромно за те, що серед мого народу постала фашистського типу, тоталітарна, расистська організація - ОУН, яка ставила собі за мету побудувати імперіалістичну Україну, і яка породила УПА й інші мілітарні з'єднання, які допустилися злочину народовбивства.

Достосована до публікації, адресована до широких читацьких мас книжка, скидається на публіцистичний стиль, проте ті, котрі схочуть знати джерела моїх думок, знайдуть їх у численних примітках, уміщених на кінці книжки. Кого вони не цікавлять - не треба до них заглядати. Вернуся ще до того, що від березня 1946 року я ходжу по цьому світі, неначе обплъований. Збірна пам'ять поляків здомінована стереотипом українця-різуна, українця з ОУН-УПА. Крім того, що треба шляхом правди про ОУН-УПА й інші з'єднання змінити громадську думку поляків про українців, я хочу особисто, теж своїх дітей та онуків, які почувають себе українцями, очистити від тієї скверни, яка да нас пристала через дії ОУН-УПА. Я хочу, щоб шляхом цієї правди очистилися мільйони українців, котрі не відали й не гадали про існування УПА.

Зло запам'ятовується більше, ніж добро. Чи слід дивуватися полякам, що в них склався саме такий, обережно кажучи - негативний стереотип українця? Вважаю, що не можна їм дивуватися. Поляки й українці останніх 75 років, це - Західна Україна, тобто Волинь, частково Полісся, і Галичина. Навіть ті поляки, що жили до війни в Західній Україні, не знали, або майже нічого не знали про дійсне життя українців на схід від Збруча. То що вже казати про поляків з центральних і західних

земель Польщі? Польсько-українські відносини формувалися саме там, в Західній Україні. Українці ж з так званої підрадянської України мало що знали про поляків, навіть про тих, котрі жили на так званих Кресах. І їм нічого дивуватися - вони переживали штучний голод, насильну колективізацію, розкуркулювання, масовий терор ежовщини-берієвщини. Про те, що діялося в Західній Україні від 1943 року, вся Польща дізналася від тих поляків, котрим вдалося втікти перед бандерівцями. Це вони, які вціліли, ще під час війни, і після неї, розповсюдившись по всій Польщі, несли вість про українців, як про різунів, ґвалтівників, убивників, грабіжників. Казали: українці вбили, українці спалили, українці пограбували. Казали: українці, хоч мали на думці - бандерівців, різних націоналістів з-під знаку ОУН. Бож до війни співжиття українців і поляків складалося нормально: одні з одними родичалися, ставали кумами, іноді сварилися, але не тому, що той поляк, а той українець, а так, як і всі люди між собою. Національність не Відігравала жодної ролі.

І ось, починаючи від 1943 року, поляки, що жили в Західній Україні, несли по всій Польщі вість про українців, як про різунів. Поляки з центральних земель Польщі не мали причини, щоб не вірити своїм землякам. Вірили, спрощено ототожнюючи тих, що мордували, з українцями. Отже й зі мною. А мене це болить. Болить ось уже скоро 50 років. І діти мої, які в Польщі вчилися в українському ліцеї в Легніці, теж зазнавали образ з того приводу, що вони українці. Однак повторюю: полякам я не дивуюся. Тобто звичайним людям. Бо, слава Богу, за малими винятками, польські автори, які пишуть на тему польсько-українських відносин від 1943 року, не узагальнюють, вони пишуть: українські націоналісти, або бандерівці, або українські фашисти тощо. Хвала їм за це.

Я, хоч і був вимушений обставинами скривати свою національність упродовж десяти років (від 1946 по 1956 рік), проте я завжди був українцем, я завжди думав по-українськи. Я не соромлюся ні свого українського походження, ні того, що моя прабаба по батькові, Олена, була кріпачкою, я не соромлюся теж Хмельниччини, Коліївщини чи Гайдамаччини. Деякі польські автори першопричину масових убивств вбачають у тих історичних часах. А це - кривдяче для українців. Це - досить-таки мілке бачення подій. Це - результат незнання суті ОУН, як

організації, сформованої на тоталітарній ідеології виключності українців. Деякі євреї навіть Тараса Шевченка звинувачують в апології насильства, неправильно пояснюючи його "Гайдамаків". Ті події, хоч і справді жорстокі, не мають нічого спільного з українським національним характером. Тоді українці були поставлені в екстремальні умови, поставлені, зрештою, не тільки самими поляками чи євреями, а й такими українцями, як Ярема Вишневецький, шляхи походів якого рясніли палями, на які настромлювали українських селян. Не можна від доведеної до відчаю людини вимагати контрольованої поведінки. Тим більше не можна вимагати контрольованої поведінки мас. Хай про це скажуть своє слово психологи. Хмельниччина, Гайдамаччина, Коліївщина – це був крик відчаю, це було піднесення руки на ближнього, спричинене загрозою геноциду українського народу.

Такої ситуації не було по українському боці перед і під час останньої світової війни. Точніше – не було з польського боку такої загрози. Така загроза існувала, але з боку гітлерівської машини.

Отож вертаюся до того, що я не соромлюся свого українсько-селянського походження, хоч мій батько був інтелігентом у першому поколінні, але мій дід з бабою, мої дядьки й тітки від самого світанку й до смеркання в поті чола трудилися. І я їх ніяк не соромлюся. Не соромився я їх ніколи, теж після війни, бо ніхто з моєї родини не брав участі в УПА, ні в подібних до неї організаціях.

Я не соромлюся теж тих українців зі степової зони України, котрі (а серед них я жив деякий час), гнувши шиї в колгоспах і радгоспах, збирали кизяки (коров'ячі лайнаки), щоб мати чим топити, аби щось зварити й нагріти взимку хату.

Я не соромлюся тих українців-поліщуків, котрі все своє життя перед війною пройшли босоніж, або в лаптях-личаках, з ними ж на плечах ходили на прощу в Почаїв, а йшли тиждень туди й тиждень назад.

Навпаки, я горджуся тим, що мої предки - волелюбні козаки, що серед мого народу триста-чотириста років тому майже всі, в тому й селяни, вміли читати й писати, теж жінки, що було евенементом у всій Європі. Я горджуся працьовитістю мого народу, що з-посеред нього вийшли Григорій Сковорода - босоногий філософ, Тарас Шевченко - народжений кріпаком;

ціла плеяда вчених, які підсилили спершу Москву, згодом Петербург. Я горджуся своїм народом таким, яким він є, бо я - його частка.

Але я соромлюся того, що вчинили мої земляки в час війни. Я соромлюся за тих, котрі вели євреїв на страту. Соромлюся дій УПА, соромлюся ОУН, яка винна смерті поляків, євреїв, росіян, українців. Я скажу за В. Коротичем, що я соромлюсь людей, які з національності роблять професію. Моє українство має єднати, зокрема з поляками, нашими сусідами, а не протиставляти мене іншим.

Я готовий був мовчати про злочинність ОУН і злочини УПА, я хотів про це забути, надіючись, що разом зі смертю тих, хто організував злочини, хто брав у них участь, перестане існувати проблема. В мене була надія, що молоде покоління українців і поляків житиме в злагоді, в мирі. А тим часом... Ті зі старого покоління не тільки не ведуть до злагоди, але й зі злочинів роблять предмет героїства.

Мені можуть сказати: не каляй свого гнізда, не плямуй свого народу! Тоді я відповім: Не народ свій каляю, не плямую його, а очищую від тієї скверни, яку спричинила ОУН-УПА.

Бо що ж це виходить: всі українці вбивці? Які ж вони фактично? В підрадянській Україні жило коло 30 мільйонів українців. Їх більшовики мучили, морили голодом, русифікували, катували по тюрмах, депортували, відбирали в них тяжкою працею придбане майно. А проте вони, коли настала війна, коли Україну окупували гітлерівські війська, коли, неначе, й "час відплати настав", як співалося в "Інтернаціоналі", вони, ті 30 мільйонів українців, не різали, не вбивали більшовиків, росіян, не вбивали партпаратників, комісарів. Не згадуючи вже простих людей, серед яких було теж багато поляків. І поляки, мордовані упівцями, втікали за Збруч, у Житомирщину, втікали до українців, котрі їх там переховували, зберегли.

Тож чи справа в українцях?

А націоналісти? Скільки смертей заподіяли поляки українцям в міжвоєнний період? Проф. Ярослав Пеленський у згаданому вже інтерв'ю каже, що під час пацифікації деяких галицьких сіл 1930 року закатовано 9 чи 19 українців. Різниця є результатом нечіткого запису в документах. І ще ось таке: котрим українцям між війнами жилося гірше - там, під

більшовиками, чи тим під Польщею? Пам'ятаймо й таке, що хоч і була Береза Картузька, то вона була не тільки для українців-націоналістів. У тому концтаборі ніхто не вмер, нікого в ньому не замучили, хоч і дошкульно мучили. Але не тільки українських націоналістів. І ще пам'ятаймо: Коли почалася війна 1939 року - польська влада випустила на волю всіх в'язнів, у тому й політичних, у тому й Степана Бандеру. І ще пригадаймо у зв'язку з цим - що зробили більшовики з в'язнями, відступаючи перед німецькою армією? То що ж, треба запитати, також поляків запитати: чи те, що почалося на Волині восени 1942 року і розпалилося весною й влітку 1943 року, що поширилося 1944 року на Галичину, а скінчилося геть аж після поновного приходу більшовиків, десь аж 1947 року, - то це справа національного характеру українців? Чи це справа природи українців? А чи це результат злочинної ідеології ОУН? Бо ось білоруси: вони теж жили під Польщею, і жили ще бідніше, ніж українці. То чому ж у них не постала якась БПА? Чому ж вони не Мордували поляків?

Не в народі справа. Причина всьому - злочинна ідеологія ОУН, про яку й писатиму детальніше.

Ще вертаюся до питання: Чому треба врешті сказати правду? Чому цю правду має сказати українець? Треба її, на мою думку, сказати полякам, щоб вони змінили недобру громадську думку про нас. Та й почуття людської кривди у світлі християнської моралі наказує не мовчати про злочин, наказує сказати правду. Вона, ця правда, спричиниться може до цього, що український націоналізм не пошириться на Україні, бо коли б таке сталося, то вся Європа відвернеться від нас. Сильні світу цього нічого дармо не дають. Треба самому подбати про добрі відносини з сусідами. А таке можна досягнути тільки на основі демократії, взаємної пошани, відкинувши всякий тоталітаризм не тільки з дій, а й з думки. Минув час фашизму-нацизму, минув час марксизму-більшовизму. То невже тільки Україна мала б заново намагатися стати на ноги, спираючись на український різновид фашизму - на донцовський націоналізм, утілений 1929 року у форму Організації Українських Націоналістів? А від програми ОУН з 1929 року й досі не відмежувалися всі три фракції ОУН, жодна з них не засудила тоталітаризму цієї програми, не засудила стосованих ОУН методів. Чи ми знову маємо бути

винятком серед демократичних країн Європи, світу? Німці, італійці, іспанці, португальці засудили фашизм-нацизм, а в нас, бачте, й досі провідною ідеологією є донцовський націоналізм. І хай мені не перечать, що починаючи від 1943 року, ОУН перейшла на демократичний шлях, бо це був тільки тактичний перехід, зміна гасел. Про це говоритиму далі. Цей перехід мав, неначе, статися в ОУН Бандери, але те саме зробили після війни й в ОУН Мельника. На документах III Надзвичайного великого збору українських націоналістів-бандерівців з серпня 1943 року, на документах Української головної визвольної ради (УГВР) базує неначе свою ідеологію ОУН-з - "двійкарі". Та все це - слова, слова, слова. А практика - своєю донцовсько-націоналістичною дорогою. Про цю розбіжність проголошуваних гасел і практики говоритиму далі. А тим часом пригадаймо собі: який сьогодні за кордоном імідж України? Для росіян упродовж віків ми були малоросами, сьогодні ж вони не без рації ставлять нам у закид грубий націоналізм. Для поляків імідж українця склався, сформувався під впливом діяльності галичан, ОУН, УПА. Для пересічного поляка, українець, це різун. В очах американців ми - малокультурна нація. А чи й нація? Адже нас десятиліттями називали "рашен". Німці завжди вважали нас предметом своєї політики. До цього часу такий імідж не змінився.

Щоб цей стан змінити, щоб Україна стала суб'єктом у міжнародних відносинах, треба їй стати на шлях демократизму, гуманізму, інтелектуальності. Треба рішуче, і то якнайшвидше, відкинути навіть натяки на можливість панування на Україні націоналізму, отже тоталітаризму. Україна Р.Б. 1992 почала робити намагання увійти у коло суверенних держав, до європейських і світових структур. Хоч людський і матеріальний потенціал ставить її у ряд найбільших держав Європи, проте, з огляду на геополітичну ситуацію, яка склалася, самотужки трудно їй буде швидкими темпами стати рівною серед рівних. Входячи до будь-яких міждержавних структур, треба входити до них з якимось балансом: позитивним й негативним. На цей баланс складається минуле народу, зокрема ж найновіша його історія. Світ кінця ХХ-го століття визнає одну універсальну філософію: гуманізм. А чи ми, частка нашого народу, частка найбільш відома світові, чи ми, входячи в міждержавні структури, не маємо за собою гріха антигуманності?

Були в нас такі гріхи. Багато з-посеред українців активно будували тоталітарний лад червоного кольору. Вони, колишні більшовики, як представники червоного тоталітаризму, через засудження їхньої ідеології, вже відійшли, можна сказати, у минуле, більшовицька ідеологія обтяжує українців не в більшій мірі, як росіян, білорусів та інші народи колишнього СРСР.

Але за нами ще один гріх, гріх українського націоналізму, розквітлого як різновид нашого-таки фашизму. На українському націоналізмі - гріх екстермінації польського мирного беззахисного населення, на ньому гріх убивств стариків, жінок, дітей - звірячих убивств!

Як на сьогодні склалася геополітична ситуація посткомуністичних країн Східної Європи? Литва, Латвія й Естонія дивляться на Захід, розраховують на нього. А тим часом не дуже видно кінець, коли російські війська покинуть ті країни. Не тут місце пояснювати що це означає. Польща і Чехо-Словаччина (незабаром: Чехія і Словаччина) розраховують на Західну Європу. Румунія збирається самотужки розв'язувати свої проблеми. Молдавія - дивиться на Румунію. Росія вважає, що Америка мусить їй дати мільярди, щоб не допустити до експансії Китаю. Україна ж необгрунтовано споглядає на США й Канаду, як на ті держави, звідки прийде панацея на всі наші болячки Українська діаспора не тільки за мою оцінку не рахується, як чинник, що економічно чи навіть політично спричиниться до покращання долі України. США і Канада мають свої інтереси. Їм доля України, як і інших держав - байдужа, хіба що вони побачать в Україні свій бізнес. Україна веде оком теж на південь, на ісламські країни, але це не може подобатися саме Америці, на яку Україна розраховує.

Геополітична ситуація кінця ХХ-го століття у Східній Європі склалася так, що не на Москву нам задивлятися, але й не йти нам самотужки. Крім України, в подібній ситуації опинилася теж Польща, тож передусім цим двом країнам; треба зближуватися. Але цього не можна досягнути без "очищення" від гріхів недалекого минулого. З них, гріхів, треба очиститися, щоб вільніше ввійти в близькі відносини а чистим балансом в європейське і світове товариство. Очиститися можна лише одним шляхом: визнати вину частини нашого народу й прохаючи за це прощення. І ще одна умова: треба офіційно, негайно відкинути й засудити антигуманну ідеологію ОУН.

Гріх цей можна (і треба) змити з душі, засуджуючи злочинну ідеологію ОУН і одночасно вказуючи на винних осіб: на організаторів злочину народовбивства, на ідеологів злочинного націоналізму. А дехто з них ще й досі живе посеред нас, навіть їздить в Україну, виступає публічно на захист УПА, прославляючи її. Одним з-посеред них є Микола Лебедь, котрий очолював ОУН Бандери від липня 1941 року, тобто від арешту Ст. Бандери німцями, аж до серпня 1943 року, коли провідником ОУН-б було вибрано Романа Шухевича. Мова тут про провід ОУН-б в Західній Україні. Не хто інший, а саме він, Микола Лебедь, був організатором УПА, це він очолював сумнозвісну С.Б. - Службу Безпеки ОУН, яка постала ще в так званій "матірній" ОУН Євгена Коновальця. Це про очолювану Миколою Лебедем С.Б. Григорій Стецюк пише, що була вона гірша, ніж гестапо чи НКВД.[6] Гріх цей треба змити з душі ще й тому, що він тяжить на релятивно невеликому відсоткові українського народу, переважаюча кількість якого зовсім непричетна до злочинів.

Хто знає суть українського націоналізму? Тільки вузьке коло спеціалістів і кілька тисяч дійсних членів ОУН. Суті націоналізму не знала більшість членів УПА, СКВ, УНС, вояків СС дивізії "Галичина", не знали (а чи знають тепер?) суті українського націоналізму "східняки". Хто читав "Націоналізм" Дмитра Донцова?

На підставі спостережень життя в Україні, можливих через читання преси з України, можу здогадуватися, що суті українського націоналізму ніхто не знає, поза, може, Степаном Хмарою й кількома іншими. Зокрема ж не знає її, суті українського націоналізму, письменник і публіцист, лідер Української селянсько-демократичної партії - Сергій Плачинда. Він бо ставить знак рівняння між націоналізмом і патріотизмом. Підміна цих понять - одна з найбільших небезпек для сьогоднішньої України.

Ось чому існує потреба правди. Правди про ОУН-УПА. Повторюю: не можна налагодити добросусідських стосунків з польським народом, не визнавши вини за ОУН-УПА. Поляки, як видно з їх писань, не домагаються покарання винних, вони лише вимагають справедливості в моральній, так би мовити, площині. Ось улітку 1992 р. в Замостю відкрито пам'ятне місце, присвячене жертвам УПА на Волині. Учасниця цієї сумної події,

тієї урочистості, Кристина Смик свої спостереження з розмов з прибулими з тієї нагоди до Замостя людьми, так підсумувала: Це був трагічний час, проте ми не хочемо викликати будь-яких ворожих почуттів до українського народу, з котрим під сучасну пору налагоджуємо співпрацю. Нам не йдеться про притягання до відповідальності виконавців злочину. Нам йдеться лише про визначення розмірів тих злочинів, поки ще живуть свідки тих подій, йдеться про те, щоб вшанувати пам'ять по загиблих. Якщо ми зуміли остаточно в'яснити й підвести підрахунки мордування польських офіцерів у Катині, що сталося ще за існування радянського уряду, то для добра розвитку відношень з Україною намагаймося таким же чином в'яснити правду Волині [7]

Для поляків справа злочинів ОУН-УПА на Волині й Галичині є такою ж болючою, як для німців був "Берлінський мур", як для японців Курильські острови, і як для поляків Катинь. Поки українці не визнають виразно і, мабуть, офіційно вини за злодіяння невеликої частини свого народу, Доти не буде, не може бути щирого порозуміння. Без того визнання поляки не забудуть мордів, як вірмени не забули туркам різанини своїх співвітчизників у 1915 році. А забудуть, переболіють, коли, як і німці визнали вину гитлеризму, ми визнаємо вину ОУН-УПА. Не було б, здається, важко це зробити, коли б ті злочини не пов'язувалися безпосередньо з потребою засудити ідеологію ОУН, якої "збройним рам'ям" (термінологія ОУН-б) була УПА.

Тим часом всі три фракції ОУН надалі, і щораз наполегливіше, захищають цю ідеологію. Цю ідеологію, дії УПА, захищають, як видно, навіть такі діячі демократичних сил на Україні, як Іван Драч, котрий пожертвував 1.000 карбованців на пам'ятник УПА на Рівенщині.

Згадка про відношення Івана Драча до ОУН і УПА не просто інформація, це - тривожний симптом того, що починає діятися на Україні. Відношення українських письменників до українського націоналізму не може не викликати тривоги, воно не сприяє нормалізації між Україною і Польщею. Мені не зовсім зрозуміло, чи Іван Драч й іже з ним не розуміють суті українського націоналізму (а повинні б збагнути його злочинну суть), чи теж їхнє ставлення до ОУН подиктоване кон'юнктурністю. Вони, деякі українські неначе й демократи, захищають ідеологію, яка давно зазнала поразки на політичній

арені Європи: Німеччина А. Гітлера, Італія Б. Муссоліні, Іспанія ген. Франко, Португалія Салазара. Пов'язані з тими країнами й прізвищами рухи, ідеології давно вже народи викинули на смітник історії, народи позбулися тоталітарної влади більшовиків. А на Україні фашистська ідеологія ОУН відроджується, ставлять пам'ятники Є. Коновальцеві, С. Бандері.

Ні! Український народ не заражений націоналізмом, його, націоналізм, намагаються насадити на Україні. Навіть найчесніші, як от Олесь Гончар, не наважуються на явне засудження націоналістичної потвори. А йдеться ж про невеликий відсоток репрезентантів українського націоналізму, котрі розпоряджають мільйонами доларів, внесених чесними українцями на національні, а фактично на націоналістичні цілі. Йдеться про тих - з-за Океану, з Мюнхена. В них, повторюю, гроші. Гроші, які не в одного викликали прискорене биття серця, а які по суті не є великими грішми. І ось тепер, спостерігаючи відьомський бал ОУН на Україні, я побоююся, що поляки справді подумують, що всі українці - різуні.

Тим часом, знов повторюю, йдеться про невеликий відсоток українців з-під знаку ОУН, які спричинилися до необгрунтованого в поляків негативного стереотипу українця-різуна. Тому ще раз вернуся до справи стереотипів.

Закріплена, утривалена громадська думка - це сила, яка впливає не тільки на долю окремих людей, а й, іноді, на державну політику. Всі знаємо, що коли до людини в селі "прилипне" якесь прозвисько, то воно за нею залишається аж до смерті, інколи переходить і на дітей. Ці факти відзначає література, зокрема українська, в якій часто зустрічаємо визначення персонажу за ім'ям і прізвищем, доповнене "по-вуличному". Тому не можна нехтувати явищем стереотипів, тим більше, коли вони негативні, і тим більше, коли вони не виправдані об'єктивністю. З боку євреїв "прилипла" до українців назва "погромщики", в очах пересічного поляка українець, - це різун. Треба бути свідомим того, що з громадською думкою боротися важко, тим важче, коли хоч в деякій мірі вона, громадська думка, виправдана.

Розгляньмо коротенько справу стереотипу українця, який сформувався у євреїв і поляків. Насамперед треба сказати, що ці уявні стереотипи - вельми кривдячі для українців, як для

народу. Бож, хоч і були єврейські погроми (ніде правди діти), то вони були інспіровані ворожими українському народові силами, в тих погромах брало участь, як правило, шумовиння, яке є в кожному народові. Свідомі, об'єктивні євреї погодяться з тим, що погроми євреїв, коли йдеться про українців, то це справа саме шумовиння суспільства, або ж зовсім несвідомого елементу, який дав себе підбурити недругами нашого народу. Власне розкриття тих ворожих нам сил повинне б бути предметом дослідів українських істориків. А тим часом вони, як правило, обмежуються до заперечення фактів. Самим запереченням багато вдяти не можна, зокрема не можна вплинути на зміну громадської думки.

Були ж факти звірячих масових убивств мирного й беззахисного польського населення, вчинені руками часто зовсім несвідомих українців. Організаторами тих мордів була ОУН. Це - гірка правда. І треба сьогодні, коли постала незалежна Україна, спричинитися до в'яснення, що участь у тих звірствах кільканадцяти, чи навіть кількадесяти тисяч українців, це становить не більш 1/3 відсотка від цілого народу. У 1943 р. УПА нараховувала максимум 40 тисяч вояків і мала коло 60 тисяч помічників - селян, разом, отже, було їх 100 тисяч. Тоді на цілій Україні жило 30 мільйонів українців, а в Західній Україні 5 мільйонів. Це означає, що ОУН-УПА становила 1/3% всіх українців або 2% від українців Західної України. То чому ж українські політичні діячі вільної вже України не йдуть на те, щоб відмежуватися від злочинів? Чому не пишуть, не говорять про кривду, яку заподіяла українському народові ОУН? Чому не наводять аргументи, що, говорячи про позитиви чи негативи якогось суспільства, треба керуватися масовістю і масштабами явища, типовою поведінкою більшості, а не поведінкою релятивно невеликої групи народу? Для оцінки українського народу кількість і часова обмеженість діяльності ОУН, в історичних масштабах, це спавді релятивно незначущі явища, хоч вистачило українських рук, аби по-звірськи вбити щонайменше сто тисяч беззахисних поляків, в тому й дітей, жінок, стариків.

Українська політична й письменницька еліти мають багато аргументів на виправдання народу. Народу, а не жменьки злочинців, які намагалися виступати від імені цілого українського народу. Коли, наприклад, говоримо про екстермінацію, тобто

масове винищування євреїв, то не можемо забувати й про те, що й серед євреїв були гітлерівські вислужники, що була єврейська поліція в гетто, що деякі "Юденрати" відіграли неславну роль. Проте слід тут на виправдання єврейських вислужників сказати, що вони опинилися в екстремальній ситуації, вони, видаючи на смерть своїх співвітчизників, рятували на деякий час себе.

Я свідомий того, що ложка дьогтю псує бочку меду. Тією ложкою дьогтю в українській бочці меду була УПА. Україна в моїй уяві, це цілющий світ краси. А ОУН-УПА - крапля яду. Зло діє навіть тоді, коли воно в маленьких дозах. А маленького добра немає, добро - завжди велике. Нема такого ліку, якого б один грам оздоровив смертельно хвору людину. А от частка грама миш'яку вбиває найздоровішого.

Оунівську ложку дьогтю сьогодні намагаються замішати в бочці вже встояного українського меду. Не можна до цього допустити. Стереотипи постають, між іншим, через брак знань історії народу. Саме це веде до схематичного мислення: німці - гітлерівці, росіяни - більшовики, українці - різуні, бандерівці. У цій праці ставлю собі завдання спричинитися до відфільтрування оунівської ложки дьогтю від української бочки меду, маючи надію, що вона спонукає інших українців до того ж.

Пишучи цю працю, я "не відкриваю Америку", хоч і маю надію багатьом відкрити очі на те, чого досі не зауважили дослідники проблеми польсько-українських відносин на Західній Україні під час II світової війни.

Весною 1992 року Ярослава Стецько, голова Проводу ОУН-б, сказала в Києві під час конференції націоналістів на тему "Український націоналізм - минуле, сучасне, майбутнє": Наш український націоналізм - це антифашизм, антиімперіалізм, антиколоніалізм, антитоталітаризм... Я ж буду тут доказувати, що український націоналізм - це фашизм, імперіалізм, тоталітаризм, а навіть расизм.

Гадаю, що в цій праці дам переконливу відповідь на питання: хто, коли і чому почав на Західній Україні події, які вилились у масове вирізування поляків, беззахисного мирного населення.

Пишу цю працю, спираючись на засаду: народ має визнати вину, заподіяну своїми співвітчизниками. Досі поляки в

основному визнали вину своїх співвітчизників, натомість не зробили цього українці. Пишу так, щоб не сказали:

І чого ти в оці брата свого скалку бачиш, колоди ж у власному оці не бачиш?

Або як ти скажеш до брата свого: дай вийму я скалку з ока твого, коли он колода у власному оці? - Матвія 7:3,4.

У праці цій - мій біль, мій сором за злочини моїх співвітчизників. Одна тільки розрада - їх, організаторів, ідеологів, було не так вже й багато, хоч свідомих виконавців злочинів було чимало, а ще більше було тих, кого втягнули в безодню кровопролиття. Метою праці не є спричинитися притягнути до кримінальної відповідальності численні ряди членів УПА, інших формацій ОУН. Вони бо, коли приглянутися до них, самі стали жертвами. Однак не можна не засудити ідеологів, організаторів, теж свідомих сьогоднішніх апологетів злочинного українського націоналізму-фашизму.

Засудити - не означає покарати. Та й не карають же у вільній Україні більшовицьких злочинців: лікарів психіатрів, котрі запроторювали здорових людей до "психушок", тих, хто наказував нищити цвіт нашого народу -Василя Стуса і йому подібних. І, мабуть, нема вже кого з-посеред націоналістичних убивників карати, гадаю, що Деяких з-посеред них сама доля покарала, якщо в них були якісь залишки того, що називаємо совістю. Вона, совість, мучила й надалі мучить їх на старості літ. Адже вони торкаються теплих рученяток своїх онуків і пригадують, що позбавляли життя таких малих істот. А в кого совісті не було, тому ніяка кара тепер уже не допоможе. Хоч іншої думки у подібній справі дотримується ярий націоналіст, на диво -лікар, Степан Хмара. Він в інтерв'ю для преси сказав: ... я керуюся не почуттям помсти, а потребою справедливості. Адже є велика моральна проблема - будь-яке непокаране зло породжує ще більше зло. Поки воно не покаране - відсутня гарантія, що таке зло не повториться?

Ця думка Степана Хмари не відноситься до злочинів ОУН-УПА, тільки до органів "правосуддя", хто над ним знущався. Цікаво було б знати думку Степана Хмари - чи він застосував би свої слова також до вбивців поляків? Мабуть, ні, в нього в цих справах подвійна мораль, характерна всім "теоретикам" українського націоналізму, котрі з одного боку домагаються (і

правильно!) покарання злочинців з КДБ, а з другого боку виправдовують злочини УПА, фальшують факти.

Праця, хоч задумана тема досить вузька, не може обмежитись доказами фактів народоббивства. Вона мусить сягнути до причин постановня ОУН, до її формування, розвитку, щоб правильно прослідкувати безпосередні й найголовніші причини народоббивства. Зрозуміло, що, з огляду на предмет, родовід ОУН буде подано в скороченій формі. У такій же формі буде подано сучасний організаційний стан ОУН, трьох, неначе, окремих організацій.

Висловлюю надію, що в умовах незалежності України, коли відкрилися або відкриються досі недоступні архіви КДБ, українські історики займуться темою вбивств оунівцями українців, євреїв, росіян, щоб дати повну картину того, що діялося на очах сучасних нам людей. Розкриття злочинів ОУН-УПА – таке ж важливе, як розкриття більшовицьких і нацистських злочинів.

Метою цієї праці є також намагання перешкодити відродженню українського націоналізму. Був час, коли я, з болем у серці, примирився з тим, що було, намагався забути зло, скоєне українськими націоналістами. А тепер бачу, що це зло відроджується. Тому й не можу надалі мовчати.

Був час розкидати каміння, тож, гадаю, має настати час його збирати. Існує бо потреба правди. Це – треба сказати. Бо гірка правда краще лікує, ніж солодка брехня.

Восени 1992 р. приїхала до Торонто колишня наша сусідка з Дубна, українка Віра Корецька. В розмові зі мною вона повторила думку простого селянина з-під Дубна: ОУН- УПА так зганьбила наш український народ, що цієї плями з нас уже ніколи не змити. А я кажу: З українського народу можна і треба цю пляму змити, сказавши правду про злочини ОУН-УПА. Не весь бо народ був винен, а невелика його частка.

ТЕМА І АВТОР

Я завжди звертав увагу не тільки на те що написано, але й на те хто написав. На тему ОУН-УПА, їхньої злочинності і вчинених злочинів, написано багато, зокрема ж польськими авторами. На цю тему писали також українські радянські автори, та вони звертали здебільшого увагу на антибільшовицький терор ОУН-УПА, крім цього вони у своєму писанні були обмежені вимогами партійної ідеології. Вважаю, що читач має право знати ті деталі з життя автора, які можуть кинути жмут світла на його намагання бачити події об'єктивно. Звичайно інформацій про себе не подають автори досліджень, проте в цьому випадку моя праця становить, крім зібраних писаних матеріалів та інформацій респондентів, також свого роду дослід через автопсію. Інакше виглядає справа, коли досвід з автопсії виходить від поляка, а інакше, коли про український націоналізм пише українець між іншим на підставі власних спостережень, розмов, які теж є доказом. Пишу на тему ОУН-УПА з позицій українця, котрий не є комуністом і не є націоналістом. Пишу на тему, на яку з критичних позицій ніхто з українців досі не писав. Тож читачеві, як українцеві, так і полякові, належить дати інформацію. Тим більше, що народився я з батька українця і матері польки. Подана тут інформація про автора стосується виключно національного аспекту.

У міжвоєнний час на Волині, інакше, ніж у Галичині, в мішаних українсько-польських подружжях відмінно склалися стосунки. В Галичині, з причини пануючого там серед українців греко-католицького (уніатського) віровизнання, догматично й організаційно підпорядкованого Римсько-католицькій Церкві, членами якої були переважно поляки й галицькі українці, дійсні шлюби могли відбуватися то в одній, то в другій церкві, тобто в церкві римського, латинського, або ж східного обряду, коли подружжя було мішане, польсько-українське. В такій майбутній сім'ї сини, коли йдеться про віровизнання, а навіть національність, ішли по батькові, а дочки по матері. Склалися на перший погляд дивовижні сім'ї, в яких одні діти були римсько-католиками і поляками, а інші греко-католиками й

українцями. Це тому, що з римсько-католицизмом за звичаєм ототожнювалося польську національність, натомість з греко-католицизмом - українську національність. Така панувала традиція, яка згодом коштувала трагедії багатьом у мішаних родин.

На Волині склалася інша традиція. Там українці були, як правило, православними. Перед тим, як вінчатися, майбутнє подружжя вирішувало: йти до церкви (православної), а чи до костьола (римсько-католицького)? І хоч юридично віровизнання не пов'язане з національністю, подружжя і народжені з нього діти, коли шлюб відбувався у православної церкві - ставали українцями, натомість коли шлюб відбувся в костьолі - вся родина, тобто подружжя і діти ставали поляками. Така була традиція. Про те, в якому обряді - православному чи католицькому – мало вінчатися мішане подружжя, вирішували такі чинники, як емоціональна заангажованість, інтелектуальна перевага одного з майбутніх подруж, або його майновий стан. Всі суперечки між майбутнім подружжям і їхніми родичами щодо того, чи воно, подружжя, має стати православним українським чи католицьким польським, вирішувалися перед шлюбом. Така розв'язка, здається, була кращою, ніж традиція в Галичині, котра в самому зачатку мішаного подружжя не сприяла цілковитій консолідації сім'ї. В нормальному суспільстві це не повинно спричиняти клопотів, проте не за умов примітивно-націоналістичного ставлення до "чужинців" ідеології ОУН.

Батько мій - Варфоломій, син волинських, господарюючих на шістьох гектарах селян, закінчив середню агрономічну школу в Білокриниці, що недалеко Кременця. Мати, за хрещенням Анеля Вітковська, походила з бідної, від сотень років осілої на Волині, польської багатодітної родини. Мій дід, Ян Вітковський, був робітником без професії. Мати мала за собою лише 2 класи приходської школи. Тож не дивно, що мої батьки вінчалися в православної церкві – перед шлюбом мати перейшла на православ'я й одержала ім'я "Ніна". Цікавою може бути інформація про те, що тільки старший брат моєї матері, Антон, оженився з полькою, і то в час, коли в ході I світової війни їх, цілу родину Вітковських, з незрозумілих причин на деякий час евакуювали в Люблінщину, до міста Дубенка. Молодший материн брат, Станіслав, оженився з українкою з Кубані, ще

молодший, Мечислав, котрого всі знали, як Мітька, оженився з українкою Поліною, вони стали українцями, молодша сестра Геля вийшла заміж за українця й стала українкою, ще молодший брат Юзеф оженився з православною чешкою Нандою і стали вони українцями, і тільки наймолодша сестра Сабіна вийшла заміж за українця, взявши шлюб в костьолі й дядько Василь став Базилім, став поляком.

Проте всі, мешкаючи на передмісті, за винятком багатодітної родини брата Антона, розмовляли між собою по-українськи. Навіть тітка Сабіна з чоловіком Василем, хоч і брали шлюб в костьолі, розмовляли між собою по-українськи.

Я, як і мої сестри, виховувався в українській патріотичній родині, яка, однак, не мала нічого спільного зі зневагою до поляків чи євреїв. Найближчим нашим сусідом був єврей Гершко, з котрим батько й мати розмовляли виключно по-українськи, так само, як і ми, діти, з його дітьми. Ніколи між нами не було сварки, а на єврейську пасху сусід давав нам мацу.

В нашому містечку не було української школи, отже я ходив до польської, а читати й писати по-українськи навчив мене батько. Закінчивши 1939 року сім класів, я склав екзамен до комерційної гімназії в нашому місті, проте війна й арешт батька 17 вересня 1939 року більшовиками, перекреслили плани мого дальшого тоді навчання. Всі канікули ми, діти, проводили на селі, в діда й баби. Ні від них, ні від будь-кого в селі тоді я ніколи не чув поганого слова на адресу поляків чи євреїв. Село було однонаціональне, українське, спокійне, працювате. Характерно, що ніколи, ні влітку, ні під час різдвяних чи великодніх свят, які, як правило, ми проводили у діда й баби на селі, я не бачив там пхяної людини. В моїх діда й баби на рік ішло не більш, як півлітри горілки: по малій чарці випивали дідуньо, мій батько й дядько Іван. Хати не мали замків, двері замикали кілочком, що мало означати, що нікого вдома немає. Про крадіжки ніхто не чув. Хіба, що десь з Поділля, як казали, іноді появлялися конокради, та й це було рідко. Тому стайні замикали на засови. Пишу про це, щоб дати образ спокійного волинського села, яке в час війни (не це, власне, село) стало місцем багатьох нечуваних трагедій. Про націоналізм до війни мені не приходилося чути, але багато було балачок про комуністів. Мій батько був активним українцем, боровся за

ведення богослужінь українською мовою, десь у 1932 році їздив до Почаєва й там, під час якоїсь урочистості, саме він викинув з високої почаївської дзвіниці довгий, до самої землі сягаючий, український жовто-блакитний прапор. А вертався з Почаєва з православним єпископом з Луцька, заїздили до нас, мати вгощала. Саме тоді той єпископ посадив мене біля себе в авто й прокатав мене більше кілометра. Це я вперше їхав автом. Не знаю прізвища єпископа.

Батька, як я сказав, арештували більшовики 17 вересня 1939 року, й більше я його ніколи не бачив. Одні кажуть, що вбили його в дубенській тюрмі більшовики на наказ начальника НКВД Винокура наприкінці червня 1941 року, коли відступали перед німецькою армією, інші ж кажуть, що замучили його разом з іншими в підземеллі монастиря Бернардинів у Дубні, де останніми роками знайдено велику кількість людських останків. А решту родини, тобто матір, дві сестри й мене, більшовики депортували в дні 13 квітня 1940 року до Північноказахстанської області, за Урал. Більшість депортованих становили поляки, але й були між ними українці, євреї, білоруси.

У селі Бахмут, що в Північному Казахстані, до хати нас прийняв виселений 1930 року з Поділля Михайло Гутовський. Плати за помешкання не брали від нас, всі ми, тобто наша сім'я й бездітне подружжя Гутовських, жили в одній кімнаті, бо більше їх, кімнат, не було, в ній теж була кухня. 1941 року нас взяли на будову залізниці Акмолінськ-Картали. Жили в бараці коло 200 людей під одним дахом, без перегородок, нари біля нар - поляки, чотири родини українські, дві білоруські й одна єврейська. І, хоч жили у злиднях, хоч робота була важка, дошкуляв голод і холод - ніколи, ні одного разу не було сварок на національному тлі. Всі розуміли один одного, поляки між собою розмовляли по-польськи, українці по-українськи, крім цього як попало – раз по-польськи, раз по-українськи.

1941/1942 років багато поляків пішло добровольцями в армію ген. Андерса. Я не пішов, бож я - українець. В листопаді 1944 р. в рамках акції Союзу польських патріотів в СРСР (Ванда Василевська, Альфред Лямпе), коли я працював у паровозному депо в Акмолінську, організували перевезення поляків з Казахстану на Україну, тоді вже визволену з-під німецької окупації. Нас, нашої родини, не було в списках, бож

ми - українці. Сестри й мати на той час працювали на залізниці під Карагандою. В листопаді в Північному Казахстані вже зима, морози до 30°. На станції Акмолінськ II формувався ешелон з поляками для перевезення їх на Україну. На Україну! Можна уявити мої почування - поляки їдуть на Україну, а я, українець, залишаюся в Казахстані. Я вирішив діяти. Пішов до знайомої польки пані Ванди Хоміч, котра була назначена старшою над ешеленом. Сказав, що й я хочу їхати. Вона зразу ж, без жодних вагань, погодилася, хоч прекрасно знала, що ми - українці. Ешелон формувався більше тижня, не всі поляку мали змогу приїхати до Акмолінська: то хтось захворів, то голова колгоспу не дав коней, то ще щось. А я працював. Щоб поїхати за матір'ю й сестрами - потрібний час. Треба були зробити так, щоб на роботі мене не шукали. І я пошкодив собі праву руку: запалив на її поверхні вмочену в нафту вату. Таким чином я дістав "бюлетень" і поїхав товарняком під Караганду, забрав сестри й матір і вернувся. Ми встигли перед відправленням ешелону на Україну. На Україні, на Лівобережжі, в Дніпропетровській області, у радгоспі жили ми й працювали від листопада 1944 до березня 1946 року, Жили й не знали в той час про те, що діялося в Західній Україні. Згідно до порозуміння між урядами Української РСР і Польщі навесні 1946 року поляки мали виїздити до Польщі. І знов нас не було в списках до репатріації. В нас бо були пашпорти з зазначенням національності: українці. Тоді я написав до своїх рідних, котрі й прислали мені з мого міста метрику (свідоцтво) про народження моєї матері, в якій стояло, що вона хрещена в костьолі, а значить - полька. Я знов звернувся до поляків, мовляв, і ми хочемо в Польщу. Хто ж, після Казахстану, хотів залишитися під більшовиками? Поляки погодилися й занесли нас у списки. Ми попалили радянські пашпорти. І залишили країну з назвою СРСР. Я двічі рятувався від перебування під більшовиками: раз у листопаді 1944 року в Акмолінську, і тоді допомгла мені полька Ванда Хоміч, і раз у Васильківському радгоспі на Дніпропетровщині, в лютому 1946 року. І тоді, коли ми їхали ешеленом з Казахстану, і коли ми їхали з Дніпропетровщини в Польщу, про нас у вагоні знали, що ми - українці.

У перших днях березня 1946 року ешелон затримався в Перемишлі, до якого встигли втікти мої тітки: Сабіна з дочкою і Геля з чоловіком і дітьми. Ті, останні, хоч і були вони

українцями, втікли перед більшовиками, хоч не мали за собою ніякої вини. Вони з Тимошишиних стали Томашевськими, Сергій став Юзефом, Володимир (син) став Владиславом, а Людмила (дочка) Люциною. Ми залишились у Перемишлі. З тіткою Сабіною я почав розмовляти, як і завжди, по-українськи. Вона мене зразу ж перебила:

- Не смійте признаватися, що ви українці. Тут таке діялося й ще діється, що годі описати. Я все поясню.

Після того, як нам дали помитися, коли викинули наш завошивлений одяг, накормили, тоді й почали розповідати - про полонених, про українську поліцію, про винищення євреїв, про УПА, про вбивства поляків, про польську поліцію.

Саме тоді, в березні 1946 року, я вперше почув про УПА, про бандерівців. Мною огорнув жах. Мені порадили їхати на Західні Землі, що я й зробив. Від того часу я скривав свою національність. Мені здавалося, що я - один однісінький українець на всю Польщу. В місті Легніца я став працювати слюсарем, скінчив курси водіїв.

Аж восени 1946 року на вулиці міста я зустрів товариша з Казахстану, поляка Богдана М. Той знав, що я українець, встиг уже взнати про УПА. Знав дещо про бандерівців. Слово до слова й він сказав, що став учнем педагогічного ліцею і порадив мені почати навчання. Тільки, - каже, - не признавайся, що ти українець.

Я скінчив педагогічний ліцей, а згодом, разом з тим же Богданом М., стали ми студентами юридичного факультету Вроцлавського університету. Скінчивши його, я дістав призначення на роботу в прокуратуру, працю я почав в місті Явор, де жила моя мати.

І так прийшов 1956 рік. У Варшаві постало Українське суспільно-культурне товариство, почала виходити українська газета "Наше слово". Я став дописувати до тієї газети, про що й довідався шеф Воєвідської прокуратури у Вроцлаві Ян Земба. Він викликав мене до себе й під час розмови я йому заявив, що я - українець. Він наказав мені припинити писання до української газети. Я йому на це сказав, що те, що він говорить, це "націоналізм чистої води". Він наказав мені написати заяву про вихід з органів прокуратури, а мені тоді не вистачало кількох місяців до того, щоб згодом стати адвокатом без

окремих екзаменів. Я сказав: Якщо у вас є підстави - викиньте мене дисциплінарно.

Звільнився я з прокуратури якраз тоді, коли мені це було вигідно, але мав уже за собою перший досвід антиукраїнського ставлення до мене.

Від 1956 року всі, кому треба й не треба, знали про те, що я українець. Я почав працювати юрисконсультком у райвиконкомі, в підприємствах. Дев'ять років я робив старання, щоб прийняли мене до адвокатури. Добрий мій знайомий, суддя, одного разу повторив мені слова місцевого адвоката: "ми того ск... сина українця не приймемо!"

Прийняли. Згодом той адвокат висловлювався про мене в самих суперлятивих, ми стали друзями.

Працюючи в адвокатурі, я мав ще дві пригоди, пов'язані з моєю національністю. Раз один з адвокатів, наїдпитку, зовсім без національного контексту, сказав на мою адресу: "Той українець з чорним піднебінням". Ніхто його не підтримав, він мусив залишити працю в Яворі. А іншим разом я почув таку думку про себе: "Йди до того ск... сина українця, він виграє тобі справу". Це повторив мені клієнт.

Я ніколи до кінця не примирився з фактом ворожнечі між частиною українського і частиною польського народів. Мене, котрий жив, бавився, вчився й згодом працював у Казахстані серед поляків та українців, завжди після березня 1946 року мучила ця справа. 1948 року, в рамках уроків польської мови, ми в класі писали на задану тему: "Мрії мого життя". Викладачем польської мови був магістр Зигмунт Островський, людина висококультурна, чутливий педагог, про котрого згодом дізнався, що він, після звільнення з "офлагу", в Німеччині одружився з вивезеною на примусові роботи в Німеччину україною. Отож тоді я менш-більш написав, що моєю мрією є зробити щось у напрямку зближення двох народів - польського й українського, бо, мовляв, "з одного сам походжу, а серед другого виріс". Я цим не сказав, що я українець, але думки мої сподобалися викладачеві, він від того часу присвячував мені більше уваги.

1956 року, вже працюючи в Яворі, я вирішив спробувати написати на Юридичному факультеті Вроцлавського університету докторську дисертацію на тему "Юридична ситуація національних меншостей в Польщі". Я написав

відповідну заяву, відбув у цій справі розмову з проф. Мицельським, котрий прихильно поставився до мого задуму. Але деканат не відповідав на заяву. Тоді я звернувся до мого доброго знайомого, доктора юридичних наук, прекрасного лінгвіста-поліглота, викладача латинської мови, Михайла Сташкова. Той, хоч людина висококультурна, але й схильна до безпосередності, запропонував мені: "Вікторе, вибери собі іншу тему до дисертації, бо ця - "говном воняет". Це означало, що тема про юридичну ситуацію національних меншостей в тодішній Польщі - не бажана. Адже від самого постановня Польської Народної Республіки майже офіційно проголошено, що Польща після II світової війни однонаціональна держава. Бажане тоді приймалося за дійсність. Всупереч фактам. А в тій дисертації я хотів порушити, зокрема, справу застосування до лемків та інших українців в Польщі засади колективної відповідальності, неконституційності переселення в адміністративному порядку українців на західні й північні землі Польщі.

Ще працюючи в прокуратурі, я 1957 року намагався організувати в Яворі гурток УСКТ - Українського суспільно-культурного товариства. Були розліплені по всьому місту й повіті повідомлення про час і місце зборів. Приїхали активісти УСКТ з Вроцлава. Приїхало чимало лемків, зокрема з села Помоцне. Я мав коротку промову, вибрали правління гуртка, вирішили домагатися організації пункту навчання української мови в селі Помоцне. Все відбулося офіційно, на зборах був присутній представник Відділу внутрішніх справ райвиконкому, був хтось з міліції. Я ж їх усіх і вони мене знали - містечко невелике, а я був прокурором. Та й на цьому і закінчилося. Правління гуртка не діяло, не знайшовся серед українців учитель української мови, але, внаслідку розмови з ксьондзом Здіславом Звезинським з села Помоцне, якого мати була українкою, той принагідно відправляв богослужіння для лемків по-українськи.

Один з моїх синів, провчившись три роки в українському ліцеї в Легніци, останній клас навчався в ліцеї в Яворі. В місцевому клубі культури організували рецитаторський конкурс. Мій син читав вірша Тараса Шевченка "Полякам". Про це дізнався вчитель, класний керівник у синовому класі. На найближчому уроці він прочитав "лекцію", яку можна було

назвати : "Не смійте пропагувати українську культуру, бо українці, це злочинці, різуні, бандити". Внаслідку цього я написав скаргу до директора ліцею, відбув з ним розмову на тему: не можна ототожнювати бандерівців зо всім українським народом. Про цей випадок я поінформував теж районний відділ освіти.

І ще я мав справу, пов'язану з цим сином. Він склав екзамен у Медичну академію у Вроцлаві, проте не був прийнятий, бо походив з інтелігентської родини, а преференції були встановлені для дітей робітників і селян. У зв'язку з цим, як було заведено в той час, ми з дружиною звернулися зі скаргою до воєвідського комітету партії в Легніци, а навіть поїхали туди на розмову. Нам, однак, відмовлено у підтримці, посилаючись на те, що ми на неї не заслуговуємо, бо... ми посилали сина до українського ліцею! Ну, зрозуміла річ, ми на таке становище, висловлене інструктором воєвідського комітету партії Іреною Сенкевич, написали скаргу, проте відповіді на неї не одержали.

1977 і 1979 року я відвідав Канаду, після чого я вирішив емігрувати з Польщі. У зв'язку з цим я написав до Воєвідського відділення міліції заяву, яку у скороченні тут процитовую:

Заява

Нижче підписаний, Віктор Поліщук, адвокат, зам. ..., у зв'язку з поданням на виїзд у Канаду на постійне там життя, заявляю:

В основах мого рішення лежать причини національної природи. Зокрема обставина, що я не почуваю себе повноправним громадянином ПНР. Нижче подаю коротке обґрунтування мого в цій справі становища...

Наведене тут, це лише фрагменти подій, які збереглися в моїй пам'яті. Вважаю, що описане тут мною, це результат політики ПНР, яка зводиться до побудови однонаціональної держави. Не мою справою є критикувати цю політику, а її проявом є офіційні заяви і сформулювання, яких авторами є керівники держави і партії. Вистачить, що пошлюсь на промову кол. І секретаря Е. Терека, котрий під час свята обжинок сказав, що ділитиме новий врожай так, щоб вистачило його "для всіх поляків і польок".

Справа національних меншостей в ПНР належить до сором'язливих, що не вимагає доказів. Концепція однонаціональної держави реалізується від самого початку...

Результатом такої політики є дуже швидко прогресуюча асиміляція українського населення...

За таких умов я і моя дружина... вирішили розпочати старання про дозвіл на еміграцію до Канади...

Мої заходи у напрямі одержати пашпорт на еміграцію до Канади в'яжуться з таким ось інцидентом. Ще коли я працював молодшим асистентом на кафедрі державного права, я, студіюючи джерельні матеріали, дійшов до висновку, що СРСР - тоталітарна, антигуманна держава, що це не є що інше, як російська імперія. В мене було багато фахової літератури, виданої в Польщі й в СРСР, зокрема на Україні, предметом якої був державний устрій СРСР. 1977/1978 року я написав дві праці-есе, кожна на понад сто сторінок машинопису: "Національне питання в теорії та практиці СРСР" і "Права людини в теорії та практиці СРСР".

Взимку 1979/1980 я написав більшу, на понад 200 сторінок, розвідку п.н. "Нарис анатомії більшовизму". В перших двох працях, як це видно з їх заголовків, я розкривав суперечність між радянською теорією і практикою, натомість у третій, спираючись на аналіз опублікованих документальних праць, я доказував, що зло більшовизму почалося від Леніна, а не , як це у сімдесятих і вісімдесятих роках показувалося, від Сталіна. Як це не дивно, я, спираючись на опубліковані в СРСР праці, зумів доказати, що саме Ленін поклав фундамент під централізовану російську державу, яка від 1922 року називалася СРСР. Я навів ряд доказів жорстокої, іноді навіть абсурдальної, а завжди антигуманної політики Леніна. А Сталін був лише його, Леніна, хворим на безмежне самовладдя, учнем, котрий став тираном. Ці тези про Леніна я висунув у час, коли Іван Дзюба в своїй праці "Інтернаціоналізм чи русифікація" посилався на Леніна, ставив його у роль захисника українців, української культури, мови тощо. Проте тоді і там Іван Дзюба не міг інакше доказувати русифікаційної політики КПРС-СРСР.

Копії всіх тих праць я вислав у листах у Канаду. Деякі з тих листів попали в руки польської Служби Безпеки, яка марно шукала їх автора (я ж не подавав своєї адреси, а листи посилав з різних міст Польщі). Аж тоді, коли я почав старання про еміграцію в Канаду, згадана С.Б. пов'язала авторство перехоплених частин моїх праць з моєю особою. Тут скажу, що

моя професія юриста, моя праця в прокуратурі в Яворі, юрисконсульту у райвиконкомі, в адвокатурі дала мені в результаті багато знайомств. Не можна мені було не знати коменданта міліції, начальника Служби Безпеки, суддів, прокурорів. Отож, внаслідку пов'язання моєї особи з перехопленими листами, дійшло до розмови в воевідському відділенні міліції - відділ Служби Безпеки. Мушу сказати, що завжди розмовляли зі мною чемно. В той час начальником політичного відділення був мій добрий знайомий, полковник І.В. Отож під час розмови, майор, котрого прізвища не пригадую, показав мені перехоплені копії моєї останньої праці і запитав: "Це ви автор?". Я не заперечив. Виникла між нами розмова, в час якої дійшло до такого менш-більш діалогу:

- Ви у своїй заяві написали, що хочете емігрувати з причини своєї національності, то чому ви не їдете в Україну?

- Пане майоре, саме в цей час іде сесія польського сейму. Якою мовою послуговуються в ній послі?

- Що за запитання - звісно, що польською.

- Ото ж воно: а всі сесії Верховної Ради України проходять у російській мові. То яка ж це мені Україна?

Майор не дуже хотів мені вірити про сказане мною, але аргумент прийняв, висловивши своє здивування. Я йому сказав - що я думаю про державний устрій в СРСР, що з ним я ніяк не погоджуюся. Тоді майор повідомив мене, що перехоплені листи з моїм писанням було піддано експертизі, і що експерт зробив висновок, що автор - "обсесійний антибільшовик". Підозрюю, що тим експертом був проф. Ян Вятр. Саме це сформулювання "обсесійний" пов'язую з його особою, він бо часто вживав його у своїх виступах.

У зв'язку з цим інцидентом, майор запропонував мені написати заяву-пояснення, що я й зробив. Ось її зміст:

ЗАЯВА

Віктора Поліщука, зам. ... , складена на домагання КВ МО в Легніці.

Людина, скінчивши п'ятдесят років, непитуща, не втримуюча широких товариських контактів, мешкаючи в провінції, починає думати про минуле, починає аналізувати своє теперішнє життя.

У моєму випадку, коли діти стали дорослими, дружина весь час занята домашніми справами, коли в телебаченні нема нічого цікавого, маючи за собою безліч прочитаних книжок - я почав міркувати над тим, що було. Чому склалося так, а не інакше? Чому у свій час я опинився в такому, а не іншому місці. Інакше кажучи, приходиться час "пофілософствувати". Я аналізував мої дитячі роки, молодість, яку провів у Казахстані, долю родини, зокрема ж батька. Теми моїх міркувань не годилися, щоб ними ділитися з кимось. Кого цікавлять особисті справи? Однак вони відбувалися на визначеному історичному тлі.

Саме в той час, якихось п'ять років тому, я почав гадати, що мої міркування я повинен перелляти на папір. Може це якась сповідь? Однак нікому я про це не казав. І так час проходив...

В писанні я послуговувався виключно легально в Польщі й СРСР виданими джерелами. Я міг також, без посилання на джерело, писати, спираючись на почуті по радіо інформації з Заходу, наприклад з публікацій праць О. Солженіцина. В кожному разі всі цитати походять з абсолютно легальних видань Польщі і СРСР.

Моє писання розцінюю, як абсолютно легальну діяльність...

Явор, 14.03.1981.

Підпис

Я свідомий того, що забагато пишу про особисте, проте є для цього причини: Я хочу, щоб було ясно, що пишу не з позицій поляка, що пишу з позицій українця.

Мене в Польщі, на мою думку, ніяк не могли "відповідні органи" розшифрувати. Знали, що я українець, але не могли встановити моїх контактів з українськими націоналістами. Бо таких контактів не було. Мені чомусь здається, що на думку "тих органів" ніколи не прийшло, що можуть бути українці не націоналісти. Мене й випустили з Польщі (поїхав я кораблем у травні 1981 року) мабуть тому, щоб не мати клопоту Ще й з українським дисидентом. І, підозрюю, випустили, не будучи переконаними, що я - не націоналіст. А залишив я Польщу як той, хто знав лише про існування в минулому бандерівців, про їхні злочини. Але знав я про це з одного джерела - з польського. Приїхавши до Канади, я абсолютно нічого не знав

про "мельниківців", про "дивізійників", ні тим більше про "двійкарів". З українським націоналізмом я зіткнувся тут, у Канаді і у США.

Також у Канаді я не залишив думки про зближення українців і поляків. Саме тому, а також з метою заробити декілька доларів, я написав ряд статей спочатку до польської газети "Звйонзковец", згодом до "Еха тигодня". Українські газети гонорару не платили. В польській пресі я послуговувався псевдонімами "Ян Мазуркевич", "Чеслав Блащик" та іншими, а писав я передусім на теми устрою СРСР, але теж такі, як наприклад "Добро пам'ятати", пригадуючи з нагоди Різдва - як святкували на Волині українці і поляку. Згодом я написав ряд полемічних статей, вже під власним прізвищем, поборюючи тенденцію деяких польських авторів у напрямку перегляду існуючих кордонів між Україною і Польщею. Лише для прикладу наведу тут деякі заголовки статей до польської преси в Торонто: "Фальшування історії", "Світла й тіні українсько-польської зустрічі", "Зла воля ред. Яцека Боженцького", "В чийому інтересі?", "В справі східних кордонів". Написав я теж ряд листів до редакцій газет, одні були опубліковані, інші - ні. Були випадки, коли представники деяких польських організацій не бажали навіть зі мною розмовляти. Проте це мене не відштовхує. Я встановив контакт з редактором польської "Газети", в якій впродовж десяти місяців було надруковано понад сто сторінок моїх перекладів з української преси з України та вісток з тієї ж преси.

Чому я тут про все це кажу? Тому, щоб було відомо -хто є автором цієї праці, яке його минуле. Щоб поляки не сказали: А що ти робив 1943 року? Щоб українці знали, що я не українофоб і не полонофіль. Я бо - звичайний українець, яких мільйони, звичайна людина, яка людські вартості ставить вище за неначе національні інтереси. Чому "неначе"? А тому, що справжній патріотизм не суперечить загальнолюдським, зокрема християнським ідеалам.

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ СПРАВИ

"Слово" - це мовна одиниця, яка являє собою звукове вираження про предмет або явище об'єктивного світу. Слово може мати форму усну або писану. Об'єктивно - кожен предмет чи явище повинні мати одне слово на їх означення. Кожне слово має свій зміст. Буває, однак, що в те саме слово різні люди вкладають різний зміст. Причиною цього можуть бути різниці в родоводі слова в різних народів, етнічних груп. Так, наприклад, іншомовне слово "націоналізм" має інший зміст в континентальній Європі, зокрема ж у Східній Європі, а зовсім інший в Америці. В цьому конкретному випадку причиною відмінного поняття "націоналізм" є відмінне поняття слова "нація", від якого етимологічно походить "націоналізм".

Але й в Європі в слово "націоналізм" різні верстви вкладають інший зміст. Для одних це - абсолютно негативне поняття, для інших – позитивне. Тож, раз темою цієї праці є оцінка Організації Українських Націоналістів (ОУН) і створеної нею Української Повстанської Армії (УПА), – слово "націоналізм", точніше поняття українського націоналізму, буде предметом аналізу в окремому розділі. Є, однак, ряд інших слів, понять, які вимагають уточнення, зокрема тому, щоб була змога краще зрозуміти автора.

Події, які стали причиною написання цієї праці, відбувалися на південно-західній території Полісся, на Волині й в Галичині. Ці території в українській літературі прийнято означати терміном "Західна Україна". Таким, власне, терміном буду послуговуватися і я. Я свідомий того, що цей термін може не подобатися деяким полякам, котрі згадану територію звикли називати "Креси Вхідне". Це до II світової війни справді були "східні креси" (окраїни) Другої Речі Посполитої, проте політична карта сьогоднішньої Європи засвідчує, що названі тут території є Західною Україною. Це, зрештою, відповідає моему твердженню, що йдеться про етнічні українські землі.

В польській, як зрештою, і в російській мові, не існує відповідник української назви території "Галичина". В польській літературі Галичину прийнято називати "Галиц'я Вхідна". Цією термінологією послуговуються теж деякі українські діаспорні історики й публіцисти. Тому, що вважаю визначення "Східна

Галичина" неадекватним до дійсного стану речей, то в польській версії цієї праці вживатиму назви; "Галиц'я", хоч був час, коли я пропонував цю історично-географічну країну називати "Галичина" теж у польській мові. Проте, з огляду на сталий наголос у польській мові на передостанньому складі, така назва у цій мові звучить трохи дико, бо ж в українській мові наголос у цьому слові робиться на останньому складі.

Чому я проти назви "Східна Галичина"? Тому, що це штучний, родом з Австрії, термін. В XI-XII століттях існувало Галицьке князівство зі столицею в Галичі (звідси й назва князівства), на півночі якого було Володимирсько-Волинське князівство. Оба ті князівства на початку XII ст. об'єдналися, прийнявши назву Галицько-Володимирське князівство. Згодом ці землі належали до Польщі, але після першого розчленування 1772 року вони увійшли до складу Австрії, яка назвала їх Королівством Галичини й Володимирщини (бо Волинь не стала австрійською). По-німецьки назва ця звучала "Галіцієн унд Льодомерієн". Після третього розчленування Польщі 1795 року до Австрії увійшли теж землі з Краковом, Радомом, Любліном включно, отже землі на захід від Галичини. З того часу землі, які увійшли до Австрії після третього розчленування Польщі, стали називати "Західною Галичиною", натомість території, що ввійшли до складу Австрії після першого розчленування Польщі, неначе автоматично стали називати "Східна Галичина". Цей термін є терміном розмовним, а не науковим, його не повинні вживати зокрема історики, як теж публіцисти.[1]

Коли говоритиму про Волинь, то матиму на увазі не всю історично-географічну територію, яку називають Волинню, а лише Західну Волинь, яка до 1939 року входила до складу Речі Посполитої Польщі.

З огляду на те, що програма ОУН з 1929 року наголошує на етнічність українських земель[2], стає потрібним проаналізувати це поняття. Зробити це треба тим більше, що у поняття "етнічних українських земель" ОУН вклала й надалі вкладає вельми широкий зміст і в'яже з ним свою; стратегію - побудову Української Самостійної Соборної Держави. Слово "Соборна" вміщає "всі українські етнічні землі", причому воно іноді набирає імперіалістичного забарвлення, про що буде мова далі/

У світі, який нас оточує, немає нічого вічного, вже півтисячі років до нашої ери Геракліт з Ефезу (Ефеський) сказав: "Панта реї" - все на світі міняється. Коли виходити з теїстичної теорії філософії, то мусимо сказати, що саму людину, рід людський, створив Бог у якомусь часі на певній території нашої Землі. Коли виходити з матеріалістичної філософії, з теорії еволюції, то треба констатувати, що рід людський постав на якомусь етапі розвитку нашої Земної кулі й на якійсь території. Інакше кажучи: Не було так, що українці мали у своєму володінні таку територію споконвіку, поляки таку, а німці іншу тощо, бо самі українці, поляки, білоруси тощо, це продукт розвитку людства, його історії. В цьому контексті про "споконвічні" українські (польські, чеські тощо) землі можна говорити тільки умовно, причому слід теж мати на увазі, що процес поставання народів (націй) з племен, це довготривалий, складний процес, в ході якого не можна було говорити про якусь "національну свідомість". Навіть у час польського Січневого повстання 1863 року тільки у шляхти була розвинена національна свідомість, натомість польські селяни казали про себе: ми – цісарські (це про тих, які були під Австрією). Рід людський не поділявся від початку свого існування на народи, нації. Одну з історично відомих спільнот європейського континенту називають "індоєвропейцями". На території сьогодношньої України в доісторичні часи, приблизно тисячу років до нашої ери, жили кімерійці, скіфи; приблизно 500 років до н.е. на цій території жили племена скіфів-орачів, алазонів, тиритів, а слов'яни в той час не були поділені на східних і західних, це були ще "праслов'яни", які мали свої поселення на території, що від басейна ріки Одра до Західного Бугу. Треба пам'ятати, що це був період після великої Мандрівки народів, тобто після періоду їх переміщення, в часі якого "нічию" Європу опанували племена англів, готів, бургундів, вандалів, візиготів, гуннів, франків, ломбардів, остроготів, саксів, слов'ян.

В процесі розшарування племен з одного боку стався поділ на західних, південних і східних слов'ян, причому поляків, чехів, словаків, лужичан зараховують до західних слов'ян; сербів, болгарів, хорватів, словенців, македонців, босняків і чорногорців – до південних слов'ян, натомість українців, білорусів і росіян – до східних слов'ян. З другого боку в племенах відбувався процес творення народів, тобто

об'єднання ряду племен в один народ, причому ще довгі століття в масах не було свідомості належності до народу була натомість глибока свідомість племінної належності. Ця остання, коли йдеться про українців, навіть у наш час деколь по суті переважає національну свідомість. Доказом цього є проблема так званих русинів, яку зовсім непотрібно й штучно, необгрунтовано підтримує проф. Павло Магочі з Торонтського університету. Доказом сказаного є теж, на мою думку, тенденція галичан "приєднати" до Галичини решту України, яку вони, галичани, не зовсім і досі розуміють, які намагаються накинути всій Україні галицький спосіб думання, галицьке розуміння патріотизму, яке, по суті, є несприйнятливим для всього українського народу націоналізмом. У цьому контексті вельми цікавими є міркування губернатора Галичини під час німецької окупації Отто Вехтера[3], про які буде мова в розділі про СС дивізію "Галичина".

Коли, отже, дивитися на проблему "етнічних земель" якогось народу, то до неї треба підходити з обережністю, бо немає, не може бути чіткого розмежування між населенням різних племен, які згуртувалися в окремі народи. Завжди є якась, ширша або вужча, смуга, яку слід називати міжетнічним пограниччям. До такої смуги я зараховую східну Холмщину, етнічними якої вказують на те, що там від багатьох століть жили поруч себе українці і поляки.

Сказане тут веде до висновку, що: а) історичні докази етнічності якихось земель завжди будуть хиткі, бо опонент кожночасно може пос лужитися контраргументом: "а ще раніше на цій території панували чи жили століттями інші племена"; б) немає можливості хоч би теоретично чітко розмежувати етнічні території. Тому ідеологія, яка заснована на меті побудувати державу на всіх етнічних землях обов'язково несе загрозу перманентних збройних конфліктів з сусідами.

Якщо йдеться про територію Польщі, яку ми називаємо Лемківщиною, то справді, як це видно з польських і українських карт, це досить вузький клин, ширина якого становить іноді лише кільканадцять кілометрів, тривало заселений однорідним, тобто лемківським, етнічно українським елементом.[4] Про лемків буде мова в окремому розділі.

Комунізм (соціалізм). Говорячи про СРСР, я не буду послуговуватися такими термінами, як "комуністичний" чи "соціалістичний" режим, а говоритиму про "більшовизм".

Чому? Тому, що поняття "комунізм" чи "соціалізм" не зовсім адекватні для пануючого в СРСР державного й суспільного устрою. Комунізм (соціалізм) відноситься до системи організації суспільства, в якому домінуючою є спільна власність і рівний розподіл багатств. Комунізм, як теорія, був утопійний (Роберт Оуен, Чарлз Фур'є)[5], був "науковий", тобто обгрунтований Марксом-Енгельсом, однак пануючий в СРСР устрій не був цілковито адекватний до марксизму, це був "марксизм-ленінізм", тобто "більшовизм". Саме тому одна з моїх праць має заголовок "Нарис анатомії більшовизму", в якій, як і в двох попередніх, я розкрив разючу розбіжність між теорією комунізму і практикою СРСР, тобто більшовизму. Був же націонал-комунізм українських діячів культури і державного будівництва - Миколи Хвильового, Миколи Скрипника; був єврокомунізм, був соціалізм "з людським обличчям" Олександра Дубчека. Отже комунізм (соціалізм) буває різний, а у більшовизму обличчя одностайне. Не завжди про соціалізм можна говорити в негативних категоріях. Треба пам'ятати, що до представників соціалістичної ідеології мусимо зараховувати таких видних гуманістів ХХ-го століття, як Віллі Брандт, як президент Франції Франсуа Міттеран, та й правлячі 1992 року в трьох провінціях Канади партії - НДП - зараховують до соціалістичних. Отже – ані комунізм, ані соціалізм – неодностайні поняття. Саме тому тут говоритиму про більшовиків і їхніх сателітів. І не варто, вважаю, більшовицьку еліту, людей, які зробили собі професію з більшовизму, ототожнювати з людьми, котрі належали до комуністичних партій в СРСР чи в сателітних країнах, будучи переконаними, що діють для добра народу. Типовий для мене приклад таких людей - Борис Олійник, український поет. Він – не кон'юнктурник, не з кон'юнктурних міркувань славив комунізм (комунізм, а не більшовизм), бо коли б він був кон'юнктурником, то в нього вистачило б інтелігентності, щоб своєчасно "перекинутись" у табір "патріотів". Він, Борис Олійник, своє кредо виклав у статті "Встаньте, суд іде! . ." в московській "Правді"[6]. Ось чому я послуговуватимуся терміном "більшовизм". Крім цього, слід сказати: більшовизм,

це різновид марксизму-ленінізму на практиці, побіч нього ще існує "маоїзм", існували "народні демократії", які не мали нічого спільного з добром народу, ані з демократією.

Національність, тобто належність людини до нації, не є юридичною категорією, її, національність, можна (хоч це й не бажано для нації) міняти, можна навіть стати космополітом? тобто людиною без належності до будь-якої нації. Раз національність не є юридичною категорією, то й не регулюють її набуття чи втрати жодні законодавчі акти (у протилежність до громадянства). Належність до нації традиційно приходиться з народженням, національність закріплюється у сфері свідомості через виховання, зокрема через виховання в родині.

Бували й бувають численні випадки втрати набутої в дитячих роках національної свідомості, тобто свідомості належності до нації. З-посеред українців, які втратили набуту в дитячих роках свідомість належності до української нації, слід назвати видатного російського письменника Володимира Короленка. Його батько був українець, а мати - полька, проте в юнацьких роках він відійшов від українства. Десь я читав, що причиною цього був дід письменника по батькові, котрий, неначе наслідуючи зразки козацького запорізького укладу життя, нехтував елементарними вимогами гігієни, в побуті не рахувався зі словами, навіть звичайні травми лікував змішаною зі слиною землею. Така дідова поведінка відштовхнула Володимира Короленка від українства, він став росіянином, бо жив в оточенні росіян, а мати великого впливу на його виховання не мала.

З іншого боку - поляк Вячеслав Липинський (мабуть Вацлав Ліпінські) став у час навчання в народній і вищій школі в Києві українцем, став навіть ідеологом українського монархізму, його праці використовують навіть українські націоналісти для побудови своєї теорії виключності української нації.

Цікавим, вельми цікавим прикладом відходу від; свідомості своєї нації є митрополит Андрей Шептицький. Син; батька й матері поляків, охрещений як Роман-Марія в римсько-католицькому костьолі, внук польського письменника графа Олександра Фредри, став не тільки священиком (української) церкви, але й духовним батьком українців-галичан, став українським незаперечним авторитетом.

Подібних випадків в обох народах - польському й українському, багато. І це - не трагедія. Коли особа втрачає свою національність у користь набутої, це не біда, хоч культура нації, від якої людина відходить, може стати біднішою (Володимир Короленко). Гірше, коли таке явище набуває масового характеру через фізичний примус або політичні впливи. Прикладом фізичного насильства над національною свідомістю людей були яничари - християнські полонені-невільники, які, під впливом виховання в душі ісламу, денационалізувалися, ставали ортодоксйними мусульманами, часто жорстко боролися проти своїх братів по крові. Прикладом відходу від національної свідомості через політичні, теж економічні впливи на людину, тобто прикладом денационалізації великих груп населення, є знані нам - германізація і русифікація. Хто внаслідку деціоналізації відійшов від своєї нації - повинен (але не мусить) вернутися до неї. У цій ділянці має їм допомогти розумна політика держави. Маю тут на думці Україну.

Окремою є справа асиміляції. Її, природно, піддаються великі групи населення емігрантів. У цьому для існування нації нема небезпеки. Асимілюються теж особи з-посеред національних меншостей. Коли ця асиміляція добровільна, природна, через, наприклад, шлюб з особою іншої національності - то в цьому немає ніякого зла. Злом, натомість, є примусові методи асиміляції, які дали про себе знати на східних теренах довоєнної Польщі.

Так чи інакше - національність, повторюю, не є юридичною категорією, відхід від національності не є злочином ні в розумінні права, ані теж морально не заслуговує на осуд. Пишу про це тут у зв'язку з оунівською концепцією належності до нації, у зв'язку з поглядами ОУН на так звану "національну зраду". Погляди ОУН на належність до нації мають присмак расизму. Зрештою, серед українських націоналістичних теоретиків ще й досі немає одностайного погляду на те, чим є нація. 1981 року, доктор політичних наук, українець, адвокат з Торонто не міг сформулювати визначення "нації", виразно пов'язував його з расою, що, на мою думку, згідно до моїх знань, є абсурдом. За "зраду" національних інтересів ОУН "засудила" й виконала вироки смерті перед війною на ряді українців, у тому таких, як вбивство Сидора Твердохліба (до

речі, в Польщі є поет, поляк з прізвищем типово українським - Твердохліб, чи це не нащадок того вбитого українця?) тільки за те, що він в перші роки польської окупації став із запалом пропагувати лояльність "русинів" супроти польської держави.[7] На наказ ОУН вбито теж директора української гімназії у Львові Івана Бабія [8] й багато інших. Це, як казали оунівці-галичани, було покарання смертю "хрунів". А вже під час війни і після неї вбивства на цьому тлі мали масовий характер.

З належністю до нації пов'язана інша тема, а саме "зрада". Поняття "зради", коли поминути порушення вірності у коханні, дружбі - зводиться до переходу на бік ворога, до віроломства. Раз, як це було сказане вище, належність до нації не є юридичною категорією, то не може бути мови про "зраду" нації у контексті кримінальної відповідальності (хоч, зокрема в післявоєнній Польщі, існувало законодавство, за яким карали за саме відречення від нації, за т.зв. "фольксдойчерство"), не може існувати юридична, зокрема кримінальна відповідальність за втрату почуття належності до нації. Хіба що така зрада пов'язана з громадянством, проте громадянство й належність до нації - зовсім інші речі. Тому всі вбивства, виконані від імені ОУН, отже ті, що їх вчинили перед війною, а також під час війни і після неї, зокрема в рамках діяльності УПА, СКВ, УНС на українцях - це ніщо інше, як кримінальні злочини. Про відповідальність за ці злочини, зокрема за геноцид, тобто народовбивство, говориться в іншому розділі.

Поняття є однією з форм мислення, це результат узагальнення суттєвих ознак об'єкта дійсності, наука про поняття є ділянкою логіки, тобто науки про закони і форми мислення. Предметом поняття не є поодинокі речі, а загальне у речах. У системі логіки "Адольф Гітлер" не є поняттям, поняттям, натомість, є "гітлерівці". Не є поняттям "Євген Коновалець", але поняттям є "націоналісти". Поняттям є також "українець", не конкретний українець, а "українець узагалі", "поляк узагалі", "єврей", "німець".

Сказав я про це тому, щоб пояснити таку очевидну річ, як те, що поняття "українці" охоплює всіх людей, котрі вважали і вважають себе українцями - всіх, котрі коли-небудь жили на світі, котрі живуть тепер на Україні, в Польщі, в Канаді й взагалі по цілому світу. Отже "українці", це дуже широке поняття, якого не можна ототожнювати з поняттям "українські націоналісти",

"оунівці", "бандерівці" тощо, хоч останні три наведені категорії належать до одного синонімічного ряду. Правдою є, що "бандерівці" є українцями, правдою є, що "українські націоналісти" є українцями, але неправдою є, що всі українці є (чи були) "бандерівцями", "українськими націоналістами", "оунівцями".

Автор джерельної праці "Злочини українських націоналістів, скоєні на польському населенні на Волині у 1939-1945 роках", Владислав Семашко, у своїй доповіді, прочитаній під час наукової сесії 9 травня 1992 р. в Гданську п.н. "Стан дослідів над українським терором на Волині в 1939-1944 роках") [9] допускається кардинальної помилки - помилки в ділянці логіки, коли в названій доповіді говорить: В публікації... "Злочини..." злочинців називаємо неоднотайно, вживаємо термінів, яких вживали автори реляцій Так ото злочинців називаємо: "націоналісти", "банди націоналістів", "бандерівці", "бульбівці", "українська поліція", "українці", "українські селяни", "сусіди-українці". В чотирьох випадках названо прізвища злочинців. Прізвища проводирів трапляються набагато частіше. У майбутньому маємо намір відмовитися від стосування різних визначень, а це тому, що автори реляцій, поза українською поліцією, неспроможні були правильно визначити організаційну належність і характер груп, котрі допускалися злочинів. Отже, так як і в описах злочинів гітлерівських злочинців, вчинених різними формаціями, було прийнято писати німці, так і в описах українських злочинців будемо застосовувати термін "українці".

У зв'язку з наведеним треба сказати таке: Сам автор доповіді каже, що існує поняття, яким точно можна визначити різні формації гітлерівців, які допускалися злочинців. Цим поняттям є "гітлерівці". Правдою є, що всі гітлерівці були німцями, однак не всі німці були гітлерівцями. Також у випадку мордів, скоєних на поляках (і не тільки на поляках) різними формаціями українських націоналістів, слід вживати загальний термін "українські націоналісти", якщо не можна точніше визначити злочинців, але в жодному разі "українці". Правдою (гіркою правдою) є, що всі українські націоналісти були українцями, але далеко не всі українці були українськими націоналістами.

Тому казати, що поляків на Волині вбивали українці, це не тільки неточність, але це кривдяча мільйони чесних українців

неточність. Я - українець, мої родичі, приятелі, знайомі українці, котрі жили у 1939-1945 роках на Волині -не допустилися злочинів проти поляків, не помагали злочинцям з УПА чи інших націоналістичних, або посталих з націоналістичних інспірацій формацій. Тих, хто ті злочини скоїв, слід називати "українські націоналісти", якщо немає змоги докладного визначення групи чи формації.

З наведених тут міркувань я також не погоджуюся з Казімежом Подляскім, котрий пише: Українцям: вибачаємо і просимо вибачення [10]. Ні мені, ні мільонам чесних українців нема чого вибачати, ми не вчинили нічого поганого полякам. Вибачити можна українським націоналістам, відділам УПА, українській поліції, СС дивізії "Галичина", і то, на мою думку, за умовою, що вони в якійсь формі визнають свою вину, покаються. Без визнання вини, без покаяння всякі розмови про вибачення будуть пустими словами. Німецький, народ допустив НСДАП й Гітлера до влади, той же народ, устами представників своєї влади, визнав свою вину, покався. Тому й могли польські єпископи сказати на адресу німецького народу: "Вибачаємо й просимо вибачення".

Українська Повстанська Армія - чи це дійсно була армія, а чи як її часто називають "банди"? Армія за існуючим донедавна поняттям, була збройною силою якоїсь держави, отже УПА в цьому контексті не слід би визначати "армією". Проте сьогодні в Західній Європі існують різні "армії", як от ІРА - ірландські повстанці, котрі воюють за приєднання британської Північної Ірландії до Республіки Ірландія; в Німеччині, навіть в Італії існують "армії", які називають себе "червоними арміями". Тож залишмо для УПА назву "армія". А чи були це "банди", які мордували, різали, палили, грабували? Під "бандою" розуміють озброєну групу злочинців, що чинять грабежі, розбої, вбивства.[11] Таке саме визначення слова "банда" подають польські словники.[12] Жодна дефініція не пасує до політичної діяльності збройних формувань типу УПА. І хоч, правду кажучи, аж проситься на язик, щоб УПА, СКВ чи УНС називати бандами, проте я цього не робитиму, бо ж, за малими винятками, названі тут формації діяли з політичних мотивів. І ще: поляк, лікар родом з польського Підкарпаття, мій друг і приятель, якимось написав мені: Вбивали, палили не тільки ті з УПА, а й з деяких польських формацій, то чому ж одних

називати бандами, а других військом? Цей аргумент не позбавлений логіки, хоч ... , та про це говоритиму при темі: хто почав? Тут лише можна сказати, що не існують об'єктивні критерії для назви "банди". Польська і більшовицька політичні літератури називають УПА бандами, українська діаспорна література бандами називає польські підпільні відділи, такою ж назвою послуговувалася польська післявоєнна література у відношенні до А.К., ВІН, НСЗ тощо. Українська діаспорна література бандами називає теж червоних партизанів. Гітлерівці УПА теж називали бандами.

З наведених тут міркувань, також з огляду на те, що я не входитиму в деталі мордів, коли не матиму певності - хто їх вчинив на поляках, називатиму ті групи "відділами УПА", хоч би це були групи СКВ. Це також тому, що СКВ чи УНС були керовані УПА, і тому, що відділи "Пільської Січі" (не говорю про самого Тараса Бульбу-Боровця) були предтечею УПА.

Патріотизм - почуття благородне, це любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги. Це шляхетне почуття сьогодні українські націоналісти намагаються підмінити антигуманним поняттям "націоналізму". Як не дивно, в сьогоднішню добу, в рік після проголошення незалежності України, на сторінках газет і журналів на Україні майже не можна зустріти слова "патріотизм", його часто заступає слово "націоналізм". А це - полярно різні поняття. Про націоналізм, як ідеологію, говоритиму в окремому розділі.

Хочу вказати на те, що слово "патріотизм" не зареєстроване навіть таким популярним виданням, як "Енциклопедія Британніка" за 1973 рік. Там, натомість, є слово "націоналізм", яке пояснюється близько до європейського поняття "патріотизм"[13]. Цю обставину широко використовують українські націоналісти у своїх впливах на англomовне оточення, у формуванні поглядів англomовних політиків, англomовних засобів масової інформації на український націоналізм, який після війни в очах західного світу змальовують як патріотичний рух, що боровся з більшовизмом, а навіть з нацизмом. На жаль, намагання українських націоналістів у цій ділянці увінчалися великим успіхом, навіть такі державні засоби масової інформації, як "Редіо Інтернешенел" з Монреалу, "Голос Америки" послуговуються в

україномовних передачах терміном "націоналізм" на окреслення українського патріотизму; на українських патріотів, демократів, кажуть: "націоналісти".

Держави бувають різні. Не конче побудовані на базі нації. Я погоджуюся з тим, що завершенням розвитку народу, нації як правило є побудова власної держави на власній території, це бо таке природне, що навіть не вимагає пояснення. Проте пояснення вимагає те, що держава не є самоціллю нації. Тобто, народ, нація не може прямувати будь-яким коштом до побудови своєї держави. Нація будує свою державу задля заспокоєння інтересів свого народу. Тільки така національна держава приносить користь, коли вона служить усьому народові, народові, котрому добре жити у своїй державі. І не тільки членам основної нації, але також громадянам, що належать до національних меншостей. Під сучасну пору існує ряд національних держав, з яких люди силоміць утікають - до Канади, США, Франції, Німеччини, Швейцарії тощо. У цьому контексті добре пригадати слова великого борця за права людини, великого українського патріота, генерала Петра Григоренка. Під час однієї з конференцій, організованих проф. Петром Потічним в МакМастерському університеті в Канаді, ген. Петро Григоренко сказав приблизно так: "Я не хотів би жити в українській державі, в якій правили б бандерівці." Це – вагомі слова, вони вказують на те, що важливим є не тільки сама побудова національної держави, але й її зміст, форма держави.

Українським націоналістам, котрі ставлять собі стратегічною метою побудувати українську державу на всіх (на їх думку) українських етнічних землях, слід пригадати, що існують на світі держави, такі як Швейцарія, Монако, Люксембург, Андора, Сан Маріно, але нема ні швейцарської, ні монакійської, ні люксембурзької, ні андорської, ні ліхтенштейнської, ні санмарінської націй. Ба, існує держава Ватикан, але ж немає ватиканської нації. Тому з намаганням творити національну державу на абсолютно всіх (на думку націоналістів) українських територіях треба бути обережним, така мета не може зводитись до абсолюту, доказом чого є названі вище держави.

Це – коли йдеться про Європу, але ж існують теж держави, побудовані на чужій етнічній території: Сполучені Штати Америки, Канада. І ми в них живемо. В тих демократичних державах живуть мільйони українців та інші національності. А українські

націоналісти з-за океану силоміць насаджують на Україні ідеологію, за якою Україна не може поступитися хоч би клаптиком своєї (на думку націоналістів) етнічної території.

В такому підході до побудови української держави закладена небезпека перманентного напруження зо всіма сусідами, небезпека збройних конфліктів. Тим більше, що ОУН не визнає ніяких компромісів, які є сьогодні суттю мирного співіснування народів.

З поняттям національної держави в'яжуться погляди на так звану "однаціональну державу". Проте теорія однаціональної держави, якої поборником є ОУН, властива діяльності не тільки українських націоналістів. Коли йдеться про ОУН, то звернемо увагу на те, що в жодному первісному документі цієї організації навіть не згадується про місце в українській державі для жителів іншої, ніж українська, національності. ОУН ніколи не створила держави, тож не було змоги (і дуже добре, що не було) прослідкувати, яке було б відношення "вождів" до так званих "чужинців", тобто людей іншої, ніж українська, національності. Однак вказівки щодо цього були виразні: в такій державі не було місця для "чужинців", про що буде мова далі.

В теорії та практиці ми мали змогу прослідкувати намагання побудови однаціональної держави з боку "народної демократії" - Польської Народної Республіки. Саме в рамках цих намагань 1947 року була проведена "Акція Вісла", тобто виселення українського населення з південних і південно-східних земель ПНР й розпорошення його по північних і західних теренах Польщі з метою денационалізації. Про це говоритиму в розділі про трагедію лемків.

Слід сказати, що концепція "однаціональної держави" не має абсолютно ніякого виправдання у світлі наслідків двох світових воєн, розвитку засобів транспорту й інших чинників, які є складовими частинами цивілізації ХХ століття. Та й перед I світовою війною, і ще раніше, мали місце масові міграції населення. Про одну з них розповідає Старий Заповіт: про сорокалітню мандрівку народу Ізраїля з Єгипту до Палестини. Доказом переміщення людей у світі хай буде пригадка, що поза межами України живе багато мільйонів українців, така ж кількість поляків живе поза Польщею.

Ось після війни тогочасна польська влада будувала однаціональну державу (не слід цього поняття мішати з

історично виправданими кордонами післявоєнної Польщі), але нічого з цього не вийшло. Така держава неначе існувала до часу, аж до влади прийшов Владислав Гомулка. Тоді виявилось, що в Польщі живуть чималі національні меншості, що є в ній кількасот тисяч українців, є білоруси, литовці, євреї й інші. А на Україні живе лише 70% українців, решта ж, то росіяни, поляки, татари, греки та багато інших. В Україні є велика кількість мішаних подруж.

Тож коли я говоритиму про українську державу, то матиму на думці таку державу, яка надає рівні права всім громадянам, незалежно від їхньої національності. Не може в ній здійснюватися політика згідно до гасла ОУН: "Україна для українців!" (див. "Гомін України", Торонто, 16.IX.92, стаття Ростислава Огірка).

У цьому розділі хочу звернути увагу на таке явище, як писання деякими авторами-поляками слова "самостійна" (Україна) в лапках. Таке писання не має ніякого виправдання, українське слово "самостійна" відповідає польському "неподлегла". Ця помилка має своє джерело в ставленні більшовиків до самостійної України, вони бо вважали, що місце України виключно в "сім'ї радянських народів". Самостійна (незалежна) Україна не конче означає Україну націоналістичну.

Існує потреба в цьому розділі порушити ще й справу української символіки. Йдеться про те, що впродовж багатьох десятиліть більшовицька пропаганда плюгавила український національний жовто-блакитний прапор, за тією пропагандою "жовтоблакитники" були представниками "української буржуазно-націоналістичної контрреволюції".[14] Натомість у польській літературі український герб "тризуб" ототожнюється дуже часто з ОУН-УПА.[15]

Таке ставлення до української символіки зовсім не виправдане ні історично, ні фактично. Проте, раз цей розділ торкається термінології, то й почну з неї. Верховна Рада України 1992 року проголосила, що державним прапором України є "синьо-жовтий" прапор. Уважному читачеві зразу кинеться у вічі, що, мабуть, сталося якесь непорозуміння: більшовицька пропаганда плямувала українців, називаючи їх "жовтоблакитниками" (від жовто-блакитного прапора Української Народної Республіки), а 1992 року парламент України схвалює "синьо-жовтий" прапор України. Справа в тому, що порядок називання кольорів у прапорах, в яких кольори укладаються горизонтально, починається зверху, натомість в прапорах, в яких

кольори укладаються вертикально, ці кольори називають, починаючи від древця. Саме тому польський прапор "біло-червоний", а не "червоно-білий". "Червоно-білий" прапор має Монако. Постала 22 січня 1918 року Українська Народна Республіка мала "жовто-блакитний" прапор, в якому зверху був колір жовтий, а внизу блакитний. Такий же порядок і уклад кольорів українського прапора схвалила Головна Руська Рада, яка постала 1848 року.

Схвалення парламентом України "синьо-жовтого" державного прапора розцінюю не як непорозуміння, не як прояв незнання принципів геральдики, а як доказ перемоги впливів українських націоналістів, котрі, побіч свого організаційного, "червоно-чорного" прапора ОУН, послуговувалися саме "синьо-жовтим", неначе національним прапором.

Національні (державні) кольори не є випадковістю, вони виникають з національної (державної) геральдики, тобто з кольорів гербів. Згідно з наукою про геральдику, колір тла (фону) герба зображується на прапорі внизу, натомість колір символу, головного мотиву герба, зображується зверху прапора. Саме тому польський прапор має порядок кольорів "біло-червоний", бо польським гербом є білий орел на червоному тлі.

Головна Руська Рада і Українська Народна Республіка не випадково схвалили "жовто-блакитний" прапор України, в цій справі своє вагоме слово сказав визначний український історик і політичний діяч, Михайло Грушевський. Досліди історії свідчать бо, що ще з часів Володимира Великого гербом України був золотий (жовтий) тризуб на голубому тлі. Натомість Галицьке князівство мало своїм гербом золотого (жовтого) лева на голубому тлі. Тож голубий (блакитний) колір тла українського герба має бути внизу українського прапора, натомість золотий (жовтий) колір зображення тризуба чи галицького лева на гербі має бути зверху українського прапора. Такий прапор мав би називатися "жовто-блакитним".

Обгрунтування парламентом України "синьо-жовтого" прапора, як такого, що віддзеркалює синє небо і золоту пшениці - розцінюю, як примітивне, без знання предмета - геральдики. Вважаю, що це сталося під тиском українського націоналізму. Висловлюю надію, що в майбутньому, коли впливи націоналістів на парламент України зменшаться, він, парламент, змінить

порядок кольорів українського прапора, вернеться до історичного українського "жовто-блакитного" прапора.

А ОУН, як було сказано, має свій прапор - червоно-чорний. Я не знаю родоводу цього прапора, проте, коли іноді доводиться дивитися на нього, то мені чомусь приходить на думку - пролита ОУН кров та її чорне сумління.

Щодо тризуба: Існують історичні докази, що зображення тризуба знане від часу Володимира Великого, тризуб був елементом герба великого князя, отже й герба Київської Русі-України. Тому немає ніяких основ вважати тризуб атрибутикою ОУН чи УПА. Факт, що члени УПА послуговувалися тризубом, не дискваліфікує самого символу - тризуба. Коли бо піти за логікою, за якою вживання вояками тризуба мало б його дискваліфікувати, чи теж ототожнювати тризуб з ОУН-УПА, то що ж тоді зробити з тим, що на пряжках гітлерівських солдатів було гасло: "Гот міт унс" - Бог з нами? Тризуб, як символ України, існує понад тисячу років, а ось УПА святкує щойно своє 50-ліття. Крім цього: тризуб, яким послуговувалася ОУН-УПА, мав вкомпонований істотний елемент - шаблю або дві шаблі, що й відрізняло його від державного герба.

Тому не слід "жовто-блакитного" прапора України і тризуба, як герба України, розцінювати в негативних категоріях.

Ще в цьому розділі про таке: В Канаді серед українських націоналістів не прийнято писати "радянський", "СРСР" бо, мовляв, там не було дійсних "рад". Я ж стою на тому, що назви держав слід писати згідно до офіційних. Не можна керуватися такими примітивними аргументами, що там не було "рад". Коли б піти цим шляхом, то треба сказати, що "там" не правили "ради", але й "Союз" не був "союзом", "соціалістичні" не були теж республіки, та й "республіки" були тільки на папері. Тому я писатиму "радянський", "СРСР", "УРСР" тощо. Бо УРСР й СРСР були членами ООН, вони мали такі назви.

І останнє: В українській мові нема слова "морд" на означення вбивства, попередженого катуванням, взагалі вбивства по-звірськи. В українській мові "мордування" означає: завдавати комусь фізичного болю або моральних страждань, проте без наслідку у вигляді смерті. Польське слово "морд" звичайно перекладається як "убивство". Проте вбивство вбивству не рівне. Тому тут вживатиму слова "морд", "мордування" в розумінні вбивства у супроводі завдання мук.

ПОНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Я свідомий того, що повторююсь, проте повторення має свою ціль: наголосити мою думку, мій погляд на те, що саме тепер треба сказати правду про ОУН-УПА. Отже до недавнього часу я вважав, що український націоналізм - це звичайна пухлина на тілі українського народу, яка, хоч і наробила багато шкоди, проте зникне зі смертю його творців, організаторів, злочинних виконавців. Тим часом показується, що український націоналізм - це злаякісна пухлина, яка, переживши здебільша на Заході, в діаспорі, але також в Україні, переважно в Галичині, знов відживає, розростається, поширюється на Україні. Навіть серед кіл правлячої еліти. Чи провідні люди з-посеред української культури й політики справді не знають суті українського націоналізму? Не виключаю цього. Але й не виключаю того, що для деяких кон'юнктурників український націоналізм став тим, що можна використати в просуванні вверх по громадській чи, краще, державній драбині.

Що ж в дійсності являє собою отой український націоналізм, як ідеологія?

Сучасний український політик, голова Української селянської демократичної партії, письменник і публіцист Сергій Плачинда, людина вже не молода, пише, а "Літературна Україна" друкує його обширну статтю п.з. "Сучасний український націоналізм як ідеологія".[1] В цій статті С. Плачинда каже, що націоналізм - це природний і закономірний рух народу на захист і утвердження своєї самотності. Далі автор пише, що найхарактернішими ознаками українського націоналізму є: а) гуманізм націоналізму, б) народність націоналізму, в) мирний, оборонний характер сучасного націоналізму. Всі ці ознаки автор розвиває, доказуючи, що український націоналізм, це і гуманність, і демократія, і відмова від стосування сили, і дружба між народами, і рівноправність націй.

Такі ж твердження щодо сучасного українського націоналізму проголошують усі три фракції ОУН: бандерівці вустами Ярослави Стецько, мельниківці вустами Миколи Плав'юка, а "двійкарі" - вустами чільного пропагатора

українського націоналізму проф. Тараса Гунчака. Така презентація українського націоналізму - річ не нова, вона має свій початок в постановках III Надзвичайного великого збору українських націоналістів (бандерівців), у скороченні III ВЗУН, що відбувся у серпні 1943 року.[2]

Вертаюся, однак, до статті Сергія Плачинди, бо хочеться запитати: чи він справді такий необізнаний з суттю українського націоналізму, що ототожнює його з патріотизмом, говорячи між іншим, що національне - це стан, націоналістичне - рух? Чи він справді у своїй голові придумав визначення українського націоналізму, не прочитавши ні Дмитра Донцова, ні постанов І Конгресу ОУН з 1929 року, ІІ ВЗУН з 27 серпня 1939 року? Не хочеться мені вірити, що Сергій Плачинда такий невіглас у справах ідеології українського націоналізму. Тоді постає переді мною питання: А чи писання Сергія Плачинди не є виконанням замовлення котроїсь фракції ОУН? Чи це не доказ його високого гатунку лицемірства? Ну, бо якщо про демократичність ОУН говорить Ярослава Стецько, Микола Плав'юк чи Микола Лебедь, то я це ще можу зрозуміти: всі три фракції ОУН змінили тактику, одна раніше, інші пізніше (найпізніше ОУН-б), прийшовши до висновку, що годі сьогодні йти в Україну з гаслами: "Україна - для українців!", з гаслом монократизму вождівського типу та іншими.[3] Тепер ОУН не може піти в Україну з гаслом "Ненавистю і підступом прийматимеш ворогів Твоїї Нації"[4], або з твердженням, що "Голова ПУН (Проводу Українських Націоналістів - В. П.) як керманіч і репрезентант визвольних змагань Української Нації є її Вождем" (правопис як в оригіналі - В. П.) - з постанов ІІ ВЗУН [5].

Сергій Плачинда у згаданій статті говорить про сучасний український націоналізм як ідеологію. А що ж він зробить з тим минулим націоналізмом? З тим, що свою історію назначив індивідуальним терором та масовими вбивствами, які слід кваліфікувати як народовбивство, тобто геноцид? То що - український націоналізм трансформувався, став демократичним, гуманним? То коли це сталося? А якщо трансформувався, то як поставився до свого злочинного минулого? Забув його, відмежувався від нього?

Та ні, не забув, не відмежувався. Навпаки - під небеса виносить "героїзм" тих, які виконували самозвані присуди

смерті, котрі допускалися звірячих убивств невинних, беззахисних людей - цивільного населення, в тому й жінок, дітей, стариків. Усі три фракції ОУН домагаються реабілітації ОУН-УПА і всіх формацій, діючих під ідеологічним стягом ОУН, в тому й СС дивізії "Галичина".[6] Іван Бєсяда зі Львова пише, що український націоналізм як світогляд має стати об'єднуючою платформою української нації.[7]

ОУН у світлі Енциклопедії українознавства

То що ж таке український націоналізм? І, раз існуючі на сьогодні всі три фракції ОУН не відмовилися від минулого цієї організації, раз вони виводять з її початків свої ідеї, то треба дійти висновку, що ідеологія ОУН, ані теж її стратегічна мета - не змінилися від 1929 року. Щоб дотримуватися якнайбільшої об'єктивності в цьому предметі, пропоную пояснення українського націоналізму з "Енциклопедії українознавства" [8], авторами і видавцями якої є кола українських націоналістів:

Націоналізм, в українській політичній термінології кінця 19 віку, поняття однозначне з активною національною свідомістю та патріотизмом, але згодом воно зазнало звуження. Перед першою світовою війною та під час визвольних змагань під націоналізмом стали здебільша розуміти самостійництво. А коли у 1920 рр. виникла ідеологічна течія, що прийняла назву "націоналістичної" (націонал) та оформилася в організований політичний рух, поняття націоналізму набрало партійного забарвлення, яке воно в основному зберігає й нині.

Слово "націоналізм" має дещо інше значення в окремих системах. Наприклад в ССРСР поняття "буржуазний націоналізм" уживають для того, щоб плямувати національний опір неросійських народів централізованій Москві. Постійні репресії комуністичного режиму проти націоналістів спричинилися до популяризації цього поняття серед населення України, але воно не має окресленого ідеологічного, соціального та конституційно-політичного змісту. На ділі підсовєтський український націоналізм був іноді "націонал-комунізмом", тобто прагненням до емансипації з-під влади Москви при збереженні совєтського устрою. В англо-американській термінології розуміння націоналізму дуже широке: воно охоплює національну свідомість, принцип національної державності і національно-визвольний рух. В

англомовній літературі про Україну до націоналізму зараховують не тільки націоналізм у партійному значенні, але й українських патріотів інших політичних напрямків.

Для кращої диференціації націоналізму, як одного політичного руху, від націоналізму в широкому значенні, однозначного з патріотизмом і самостійництвом, можна застосувати до першого назву, що добре відома у світовій політичній і соціологічній літературі: "інтегральний націоналізм". Саме у цьому значенні розглядатиметься український націоналізм далі.

Генеза українського націоналізму. "Батьком українського націоналізму" часто називають М. Міхновського. Таке визначення його ролі не зовсім вірне. Міхновський був одним з основоположників новітнього українського самостійництва, але історично-правна, легітимістична основа його концепції (програма відновлення "Переяславської конституції") чужа мисленню пізнішого націоналізму, який був байдужий до конституційно-правних аргументів. Рис, притаманний націоналізмові, не знаходимо і в інших речників української самостійницької думки дореволюційного періоду; не тільки в І. Франка, Ю. Бачинського, Л. Цегельського, В. Липинського, але навіть у ранніх писаннях Д. Донцова. Виникнення націоналізму було реакцією в українській духовності на події першої світової війни та визвольних змагань.

Український націоналізм виник у 1920-их рр., спершу як духовний фермент молодшого покоління, як протест на упадок української державності та шукання нових доріг у повоєнній дійсності. Перші спроби націоналістичних організацій зустрічаємо в студентських середовищах Галичини й еміграції: Група української націоналістичної молоді (Прага), Легія українських націоналістів (Подебради), Союз української націоналістичної молоді (Львів). Націоналістичне забарвлення мала в Галичині Партія національної роботи та її орган "Заграда" (1923-24; Д. Донцов, Д. Паліїв, В. Кузьмович), але організація скоро розпалась, а більшість її членів перейшла до відновленої націонал-демократи (УНДО). Публіцистом, що найбільше спричинився до кристалізації націоналістичної ідеології, був Д. Донцов із своєю працею "Націоналізм" (1926) й іншими публікаціями, а також редагованим ним журналом "Літературно-науковий вісник", згодом "Вісник". Інші впливові

публіцисти націоналізму: Ю. Вассиян, М. Сціборський, Д. Андрієвський, В. Мартинець; вони друкувалися в "Розбудові нації" (Прага).

Незалежно від ідеологічно-політичних шукань, з 1920 р. існувала Українська Військова Організація (УВО), створена гуртом старшин, головно з-поміж складу колишнього корпусу Січових Стрільців (Є. Коновалець, А. Мельник, Р. Сушко, В. Кучабський, М. Матчак, Я. Чиж, Є. Зиблікевич й інші) та УГА (Ю. Головінський, О. Навроцький, М. Саєвич, О. Сенік та ін), з метою боротися за самостійність України революційними засобами. Розглядаючи себе як зародок "армії в підпіллі", УВО спочатку включала людей різних партійних переконань, від соціалістів до консерватистів, і не претендувала на політичний провід. Але поступово ненаціоналістичні члени УВО відійшли, а керівництво наблизилось до націоналізму. Після кількарічних підготовчих заходів УВО у 1929 р. об'єдналася з націоналістичними гуртками в Організацію Українських Націоналістів (ОУН), що її очолив С. Коновалець. Відтоді ОУН становила стрижень націоналістичного руху, який, проте, був ширший за неї, охопивши велике коло однодумців і прихильників. Гідне уваги, що ідеолог інтегрального націоналізму, Д. Донцов, залишався поза організаційним рухом.

Шукаючи причини невдач українських визвольних змагань 1917-21 рр., націоналісти протиставляли в українській революції маси, що стихійно прагнули власної держави, слабому проводові. Критика поодиноких помилок і невдач тієї доби переросла у націоналістів у заперечення демократичних і соціалістичних принципів, що були визначальні в національно-визвольному русі другої половини 19 - початку 20-х рр. цього століття та в новітньому українському державному будівництві. Гуманістичні і демократичні традиції дореволюційного українства націоналізм ототожнював з "провансальством", тобто з національною неповноцінністю. Особливо М. Драгоманов, чільний політичний мислитель української демократи, зазнав гострої критики в націоналістичній публіцистиці. Націоналісти вважали, що нова доба вимагає нових, революційних способів дії, що дорівнювали б ворожим у безоглядності й рішучості.

Ідеологія націоналізму. Націоналісти проголошували себе послідовниками "ідеалістичного" світогляду, який розуміли як

антитезу не тільки до матеріалістичної філософи марксизму-ленінізму, але також до позитивізму, визнавцями якого були корифеї української демократичної думки (В. Антонович, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський). У протипагу до цих течій, що намагалися будувати свій образ світу на українській основі, націоналізм проголошував примат волі над розумом, чину над думкою, життя над теорією. В доктрині націоналізму є відгомін ірраціоналістичних, волюнтаристичних і віталістичних теорій, що користувалися в той час популярністю в Західній Європі (Ф. Ніцше, А. Бергсон, Ж. Сорель, Г. Лебон, О. Шпенглер й ін). Замість об'єктивного наукового пізнання, націоналісти часто плекали міфи й воліли ідеологічно спрепарований образ українського минулого. Націоналізм звертав увагу на культ боротьби і жертви крові (сипання пам'яткових могил, крутянські річницї тощо).

Націоналістичний світогляд включав вимогу етичного ідеалізму, що відкидає індивідуальне щастя в розумінні евдаймонізму, а плекає героїчні чесноти: хоробрість, вірність, самопопсвятю. Проте в націоналістичній етиці існував також прагматичний елемент. Націоналізм релятивізував традиційні моральні вартості, підпорядкувавши їх вимогам політичної доцільності, згідно з принципом "мета освячує засоби". Деякі публіцисти відкрито пропагували макіавелізм. Націоналізм прагнув виховати новий тип українця: "сильної людини" з "невгнутим" характером, фанатично відданої ідеалам руху та готової пожертвувати для них собою й іншими.

Вважаючи націю за абсолютну вартість ("українська нація є вихідне заложення кожної чинності та метове назначення кожного прямування українського націоналізму; нація є найвищий тип людської спільноти..."; з "Постанов Конгресу Українських Націоналістів", 1929), націоналізм принципово відкидав політичні вартості, що виходять поза межі національного інтересу. У протилежність до більшості діячів української новітньої державності, які бачили національне визволення у контексті універсальних ідей свободи і справедливості, націоналісти уявляли собі міжнародні відносини як "боротьбу за існування", що в ній вирішує сила. В основу визвольної концепції націоналізм клав програму "революції", яка у деяких речників і діячів націоналізму набула значення "перманентної революції". Безперервна черга

саботажних і терористичних актів мала не допустити до закріплення чужого панування над українськими землями та повинна була тримати маси в стані постійного революційного кипіння. Передбачалося, що ці поодинокі революційні виступи зіллються в один могутній вибух національної революції, яка завершиться відродженням української державності. Радикально заперечуючи існуючий на українських землях лад СРСР й під Польщею, націоналізм відкидав усяку спробу вести українську політику в межах цього реального укладу сил. Націоналісти негативно оцінювали т.зв. органічну працю, еволюційні методи політичної дії та гнучку тактику, яку також окреслювали "реальною політикою". Все це вони засуджували як "опортунізм" та мінімалізм, яким протиставляли вимогу "принципіалізму".

Український націоналізм підходить під поняття тоталітарного руху. Підкреслюваний "всеобіймаючий" характер руху виявляється в тому, що його послідовники підпорядковувалися повністю й беззастережно ідеології націоналізму та організаційній дисципліні. В суспільному відношенні націоналізм прагнув охопити своїм впливом усе життя українського народу в усіх його виявах. Націоналістичний рух не обмежувався суто політичними завданнями, а намагався керувати культурним процесом, зокрема в ділянці літератури, уважаючи її важливим світоглядом-виховним чинником.

У націоналістичному середовищі оформилася ціла літературна школа ("вісниківці", "вісниківська квадрига"), до якої належав ряд визначних літераторів: Є. Маланюк, Л. Мосендз, О. Ольжич, О. Теліга, У. Самчук, Б. Кравців, в якійсь мірі також Ю. Липа, та Ю. Клен. Націоналізм відкидав тезу про автономію естетичних критеріїв, протиставляючи світоглядом заангажовану творчість теорії "мистецтва для мистецтва". Щодо українських легальних установ і організацій, діяльних поза кордонами СРСР, націоналісти намагалися поширити в них свій вплив, підпорядковуючи працю громадського сектора контролеві свого руху. До всіх інших партій, таборів і політичних центрів націоналізм ставився негативно. Рідка співпраця чи тимчасове домовлення були скорше тактичними.

Націоналістична доктрина присвячувала мало уваги соціально-економічній проблематиці. Проте деякі тенденції проявлялися в ній досить виразно. Насамперед, ворожість до

соціалізму – реакція на панування соціалістичних течій в українському політичному житті в роки визвольних змагань та на советський режим. Націоналісти не розрізняли між демократичною і тоталітарно-комуністичною відмінностями соціалізму та представляли українські демократичні й соціалістичні партії (напр. галицьких радикалів) як півкомуністів. Поряд з тим відкидали також ліберальний капіталізм. Зате виразно виступали в націоналізмі симпатії до корпоративного устрою ("Націократія" М. Сціборського). Деякі націоналістичні публіцисти пропагували доктрину "національного солідаризму", але конкретний зміст його залишився нез'ясованим.

Політична програма націоналізму була яснішою. Основою політичного ладу в майбутній українській державі мала бути влада одного руху (монопартійність) та провідницький принцип ("вождизм"). У майбутній Україні відводилося місце тільки на одну політичну організацію (ОУН), що мала б становити своєрідний орден "лучших людей", а апарат влади повинен творити ієрархію "провідників" з вождем на чолі, що сполучатиме функції лідера руху та голови держави. Послідовно в практичній пропаганді і вихованні політичних кадрів сильно підкреслювалася роль і авторитет провідника. Ще за життя Є. Коновальця його особа, а пізніше імена А. Мельника й С. Бандери були оточені своєрідною авреолею. Поряд з тим політично-устроєве мислення націоналізму проявляло певні народницькі, "демофільські" елементи: підкреслювання "волі мас" як найвищого авторитету.

У практиці націоналізм засвоїв успішні методи організації мас та приєднання їх до акцій, використовуючи в пропаганді емоційні стимули та спрощену аргументацію. Націоналізм поширював свої впливи на різні суспільні прошарки, зокрема в Галичині також на бідніше селянство та робітничу і ремісничу молодь (напр. у Львові). Провідні крайові кадри склалися в 1930-х рр. переважно з студентства.

Рушійною силою українського націоналізму був пафос національно-визвольної боротьби. Його досягненням було насичення динамізмом пореволюційної дійсності та збереження тривалості боротьби після програних визвольних змагань. Але цю розбурхану національну енергію націоналізм скеровував у річище політичної системи, що своєю суспільною суттю перегувалася з тоталітарними течіями в повоєнній Європі. Від

часу другої світової війни, зокрема після неї, український націоналізм почав віддалятися від тих іноземних систем.

Найближчих родичів українського націоналізму слід шукати не так в німецькому нацизмі чи італійському фашизмі - продуктах індустріальних і урбанізованих громадянств, але скорше серед партій цього типу в аграрних, економічно відсталих народів Східної Європи: хорватські усташі, румунська Залізна Гвардія, словацькі глінківці, польський ОНР (Обуз Народново-Радикальні) тощо. Український націоналізм був явищем генетично самостійним, хоч у своєму розвитку зазнавав безперечних впливів з боку відповідних чужоземних зразків. Символічне значення мало запозичення українським націоналізмом параферналій руху (напр. форми привіту). Расизм і антисемітизм не були істотно притаманні українському інтегральному націоналізмові, але у 1930-х рр. писання деяких націоналістичних публіцистів не були позбавлені антисемітських мотивів, у той час, як інші автори близькі до націоналізму розробляли проблематику "української раси".

У генезі й еволюції українського націоналізму головну роль відіграло трагічне становище українського народу кінця 1920-1930-х рр. В УССР політика Сталіна загрожувала фізичному існуванню нації, а на українських землях під Польщею панував режим адміністративної сваволі. До цього приєднувалися нездорові соціальні відносини на західно українських землях: господарський застій, аграрне перенаселення, безробіття інтелігенції. Ця дійсність підривала довір'я в доцільність легальних засобів політичної дії, радикалізувала настрої та підсилювала крайню течію. Явна криза демократично-парламентського устрою в європейському масштабі підривала престиж демократії серед українського громадянства, вже і так захитаний в результаті розчарування політикою Антанти щодо України. Українці не могли бути прихильниками міжнародного "статус кво" й вони симпатизували ревізіоністичним силам версальської Європи, насамперед Німеччині, спершу ще демократичній, а після 1933 р. гітлерівській. Хоч гаслом українського націоналізму була "орієнтація на власні сили", однак у своїй зовнішній політичній концепції він покладався на союз з Німеччиною. Певні кола з Райху підтримували ці сподівання і розрахунки. А втім ця орієнтація переходила й поза націоналістичний табір.

Націоналізм як політичний рух упродовж 1929-39 рр., від постановня ОУН до вибуху другої світової війни, виріс на найбільш динамічну політичну силу в позасоветському українському світі. Одним з його визначних досягнень було переростання регіональних рамок і поширення впливів на цілість українських земель у Польщі, Румунії й Чехо-Словаччині, на політичну еміграцію в Європі та українських поселенців за океаном. Все ж центр тяжіння націоналістичного руху був у Галичині. Не зважаючи на деякі спроби, він не зміг проникнути на територію УССР. Наддніпрянщину в націоналізмі репрезентували окремі провідні одиниці з кіл еміграції, які зробили помітний вклад у формування руху, головню в ідеологічній і культурній ділянках. Згідно з націоналістичною доктриною, революційну боротьбу треба вести одночасно проти всіх займанців. Проте до 1930 р. саботажно-терористичні акції ОУН спрямовувалися фактично тільки проти Польщі. Протиросійська настанова націоналізму виявлялася в той час в поборюванні радьянофільства (що його націоналісти розглядали як форму новітнього москвофільства), а також атентатами на советських дипломатів.

Великим успіхом націоналізму можна вважати те, що він зміг опанувати молодь, зокрема студентство. Націоналізм ототожнював себе з молодим поколінням. У відносинах між націоналізмом і українським легальним світом позначався, крім речевих політичних розходжень, суто психологічний конфлікт між "синами" і "батьками". Націоналізм ширив ідею месіанізму молодого покоління.

Динаміка націоналізму була настільки сильна, що сугестії його ідей не могли протистояти інші політичні табори. Наближення до націоналізму було особливо помітне у гетьманців, що в їх мисленні – всупереч застереженням В. Липинського - затиралася межа між правовою монархією та диктатурою. Ці тенденції заторкали також деяких прихильників еміграційного уряду УНР; органом "УНР-рівських націоналістів" був журнал "Ми". Симпатії до націоналізму позначалися серед деяких кіл УНДО. Ідеологія націоналізму також не зустрічала послідовної протидії з боку Греко-католицької церкви, а деякі священники молодшого покоління були активними учасниками націоналістичного руху; навіть виникла особлива категорія "християнських націоналістів" (К. Чехович, В. Глібовицький й ін).

Створена у 1930-их рр. Д. Палієвим партія Фронт Національної Єдності (ФНЄ) намагалася конкурувати з ОУН з ідейних позицій т. зв. "творчого націоналізму", речником якого був М. Шлемкевич. До послідовних ідейних противників інтегрального націоналізму належали в той час в Галичині радикали й соціал-демократи (К Коберський, В. Старосольський), частина націонал-демократів (С Баран, М. Рудницька), деякі католицькі кола (О. Назарук), а на еміграції діячі, вірні демократичним традиціям УНР, які перебували переважно в Празі (І. Мазепа та ін).

Буйного розвитку націоналізму не були спроможні спинити ані його українські противники, ані репресії польської влади. Однак у кінці 1930-их рр. виникли явища, що свідчили про кризові процеси в лоні самого руху. ОУН була одночасно "армією в підпіллі" та політичним рухом -партією. Проте націоналізмові не пощастило гармонійно сполучити ці два аспекти своєї діяльності. Революційна організація вимагала суворої конспірації, тоді як націоналізм, як політичний рух, прагнув до масовості. Знов-таки масовість тягнула за собою небезпеку деконспірації та створювала сприятливий ґрунт для провокації з боку чужих чинників. Крім цього багатьом націоналістам важко було розрізнити тактику й методи, стосовані супроти окупантського режиму та українських політичних противників. Морально-політичний капітал, здобутий проти зовнішнього ворога, ставав засобом у змаганні до гегемонії над власним громадянством; внутрішньо-політичні мотиви свідомо або несвідомо впливали на революційну стратегію ОУН. Націоналізм виховав на західно-українських землях людський тип "професійного революціонера", що діяв здебільша з шляхетних спонук, але творче життя якого нерідко вичерпувалося кількома роками молодечого горіння.

Ірраціоналістична настанова націоналізму приглушувала тверезу, критичну думку, утруднювала орієнтацію у складній дійсності та вміння приймати відповідальні рішення й виправляти зроблені помилки. У 1920-их рр. націоналістичні гуртки були ще ареною дискусій і духовних шукань. Але у 1930-х рр. інтелектуальний рівень націоналістичного середовища помітно обнизився; молоді публіцисти-дилетанти бралися з самовпевненістю до вирішування т. зв. глобальних проблем. Характерний був стиль цих писань: пафос, високолетні слова

та нахил до поетичних кліше, переважно з віршів націоналістичних бардів і творів Д. Донцова ("Доба жорстока, як вовчиця", "над світом сяє хрест меча", "нація понад усе" й ін). Ця література не служила пізнанню світу, але мала на меті творити певну емотивну атмосферу. Націоналізм визначно збільшив вольову наснаженість і бойову енергію українського громадянства поза УССР, але одночасно він обнизив рівень його політичної культури.

Роки другої світової війни були періодом найбільшого піднесення і одночасно організаційної і ідейної кризи націоналістичного руху. З моментом советської окупації Галичини й Волині у 1939 р. та поширення контролю гітлерівської Німеччини на майже весь європейський континент, інші політичні партії та осередки припинили своє існування. Залишилися тільки націоналісти, які під советською владою зберегли підпільну організацію, а на території Німеччини, включно з окупованою Польщею і Чехо-Словаччиною, могли до 1941 р., а подекуди й пізніше, діяти напівлегально. Три групи подій мали вирішальне значення для розвитку українського націоналізму в той час: розлам в ОУН, окупація України німцями у 1941-1944 рр. та конфронтація з українським Сходом і советською системою.

Націоналістична організація розбилася у 1940 р. на дві ворожі фракції, "мельниківців" і "бандерівців". Конфлікт не мав принципового підложжя, а постав на ґрунті персональних і тактичних розходжень. До цього спричинилося непорозуміння між закордонним націоналістичним середовищем, що вважало А. Мельника законним наступником Є. Коновальця, та більш крайніми крайовими елементами руху, які, посиляючися на свої бойові заслуги і страждання, вимагали для себе вирішального голосу в проводі організації. Цю групу очолив С. Бандера (+1959). Зустріч людей двох формацій, що відбулася внаслідок упадку Польщі, приспішила вибух конфлікту. Обидві фракції далі вживали спільної назви і посилалися на ту саму ідеологію. Розкол 1940 р. не тільки ослабив силу націоналістичного руху назовні, й то в час, коли його чекало велике історичне випробування, але розбрат в ОУН та жалюгідні інциденти взаємопоборювання завдали націоналізмові непоправного морального удару.

Колоніальна політика німців в окупованій Україні перекреслила зовнішньо-політичну концепцію націоналістичного руху. Але обставина, що Німеччина взагалі не хотіла мати українців за партнерів, звільнила український націоналізм від ролі, аналогічної до хорватських усташів чи словацьких глінківців.

Приєднання Західної України до УССР восени 1939 р. означало для націоналістичного підпілля переставлення з протипольського на протисоветський фронт. Одночасно відкрився доступ до східно-українського масиву. Це давало націоналізмові, що оперував з галицько-волинської бази, нові перспективи. У цій конфронтації з советською дійсністю націоналісти виявили подивугідну ініціативу й геройську відвагу. Патріотизм і жертвенність націоналістів викликали симпатії і довіряся до них та бажання включитися до руху серед свідоміших кіл Наддніпрянщини. Але брак відповіді на запитання соціально-економічного ладу, як і тоталітарні риси націоналістичного руху, були великою перешкодою для його популяризації серед населення, що в ньому досвід з комуністичним режимом зацепив нехоть до всілякої диктатури. За роки німецької окупації 1941-43 націоналізм, незважаючи на жорстокі репресії окупаційної влади, поширився на простори Наддніпрянщини і підпільна мережа ОУН обох фракцій поповнилася багатьма місцевими уродженцями. Але цих успіхів досягнуто завдяки ревізії, головню в групі т. зв. революційної ОУН (С. Бандери), традиційної націоналістичної ідеології.

Події воєнної доби поставили націоналізм перед важким іспитом. Незважаючи на труднощі, які випливали з його внутрішньої істоти та міжнародної ситуації, націоналізм, як найбільша українська політична сила того часу, очолив рух опору, що спрямовувався одночасно проти гітлеровської Німеччини і комуністичної Росії. Цей рух опору вилився у 1942-43 рр. у форму Української Повстанської Армії (УПА), яка продемонструвала волю українського народу до державної самостійності в надзвичайно несприятливій кон'юктурі.

Предтечею ревізійністичних прямувань в ОУН був І. Мітринга, який у довоєнні роки намагався скерувати націоналістичний рух на советську проблематику та "ліві" соціальні гасла. Процес ідейного ревізійнізму захопив різні відлами націоналістичного руху нерівномірно. Найдалі в цьому

напрямі заходили ті націоналісти, що їм довелося бути підпільниками на Наддніпрянщині (учасники т.зв. похідних груп). Знаменними були постанови III Надзвичайного Великого збору ОУН (фракції С Бандери) 1943 р. та платформа УГВР 1944 р. Основні відхилення щодо традиційної націоналістичної доктрини такі: 1) відречення від обов'язкового "ідеалізму" та допущення філософсько-світоглядowego плуралізму, як у визвольному русі, так і в майбутній українській державі; 2) відмова від расизму й етнічної виключності та визнання засади рівноправності всіх громадян України без уваги на етнічне походження; 3) висунення досить детальної соціально-економічної програми, що накреслювала майбутній господарський лад на Україні як комбінацію усупільненого кооперативного й приватновласницького секторів. Проте в писаннях політичного устрою програмові зміни не були виразні й рішучі. Тому твердження, що націоналістичний рух уже 1943 р. перейшов на демократичні позиції, не має достатніх підстав...

Серед української еміграції далі діють фракції ОУН їх число збільшилося до трьох. Уже в повоєнні роки виникла нова група, що відділилася від Закордонних Частин ОУН (С. Бандери), які з кінця 1940-х рр. виявили гостру тенденцію повороту до передвоєнного інтегрального націоналізму. Вона складалася з прихильників УГВР і тих, які підтримували ревізійні тенденції, що позначилися в націоналістичному середовищі під час війни. Ця група фактично вийшла за межі ідеології ОУН, але досі не відкинула назви ОУН (т. зв. "ОУН за кордоном", очолена на початку Л. Ребетом).

Фракція А. Мельника, що теж зберегла досі назву ОУН, завжди підкреслювала свою вірність ідейним традиціям старого, довоєнного націоналізму, проте практично співпрацює з іншими еміграційними партіями на терені УНРади вона довела свій відхід від націоналістичної виключності. Ця група, що об'єднує переважно більш поміркований, в більшості інтелігентський націоналістичний елемент, виявляє правоконсервативні тенденції.

Традиційна ментальність й ідеологія націоналізму збереглася в Закордонних частинах ОУН. Тому було природним, що старий ідеолог українського інтегрального націоналізму, Д. Донцов, дав цій групі свою ідейно-публіцистичну підтримку.

Український націоналізм, як політичний рух та ідеологія, має нині змогу діяти лише на еміграції. Тут він, в різних своїх відламах, далі є наисильнішою й наирухливішою течією. Проте ідейно націоналізм має великі труднощі, спричинені власною ідеологічною спадщиною, конфронтацією з західним світом та питанням про ставлення до народу на рідних землях і до процесів, що відбуваються на Україні. Але незалежно від цього, націоналізм здобув собі тривке місце в новітній історії України, як вияв живучості українського народу й як революційна сила в боротьбі за самовизначення.

Пригадую: це було визначення українського націоналізму, зроблене самими націоналістами і подане в націоналістичній "Енциклопедії українознавства", головним редактором якої був проф. Володимир Кубійович, відомий як голова (провідник) Українського Центрального Комітету - легальної української організації, яка діяла в час німецької окупації, як співтворець СС дивізії "Галичина". Це визначення настільки чітке, що з ним повинні запізнатися маси українського населення не тільки в Україні, але й у діаспорі, з ним повинні запізнатися діячі українського РУХу, українські письменники, політичні діячі, а насамперед Сергій Пlachинда.

Проте наведене тут з "Енциклопедії українознавства" гасло "Націоналізм" носить на собі гріх дезінформації. В ньому ані слова не сказано, що твір Організації Українських Націоналістів - Українська Повстанська Армія перш за все в 1943-1944 роках допустилася масових звірських убивств польського населення й українців, котрі противилися націоналістам.

Крім людей на Україні, котрі не збагнули й досі суті українського націоналізму, є такі, котрі готові ототожнювати поняття українського націоналізму з патріотизмом, є такі, котрі наполегливо захищають слово "націоналізм", приховуючи перед народом його дійсне значення, а роблять це (скривають дійсне значення) з тактичних мотивів.

Під час науково-теоретичної конференції п.н. "Роль націоналізму в процесі державотворення України", в якій брав участь начальник соціально-психологічної служби Збройних Сил України (!) ген. В. Мулява, один з учасників, Князюк, подав пропозицію, аби змінити вживаний термін "націоналізм" на "патріотизм", проте ця пропозиція не пройшла. Організатори бо й чільні діячі ОУН знають що собою являє націоналізм, що це

поняття не тотожне з патріотизмом. Вони воліють воювати за владу не з патріотичних, а саме з націоналістичних позицій, вони силоміць насаджують на Україні інтегральний донцовський націоналізм в армії, здобувши собі вже прихильників навіть серед генералітету [8а].

У зв'язку з гаслом з "Енциклопедії українознавства", вкажу на деякі моменти.

Хто знайомий з українською пресою в діаспорі, той знає скільки задруковано паперу, щоб доказати, що Микола Міхновський, адвокат з Харкова, був батьком українського націоналізму, а єдиним аргументом для цього служила теза М. Міхновського, що Україна повинна стати незалежною державою з власною армією. Проте на таких самих позиціях стояли й стоять українські монархісти, українські соціал-демократи, такі як Михайло Грушевський, Володимир

Винниченко, теж Симон Петлюра, котрого дехто теж намагається увібгати в ряди націоналістів. Все це робиться на те, аби "доказати", що український націоналізм зродився давно, коли ще на світі не чути було про фашизм чи нацизм. "Енциклопедія українознавства" не бреше, коли спростовує ці твердження.

Доказом проголошеного українським націоналізмом примату (першості) волі над розумом, дій над думкою була сама УПА - крапля в морі між двох воюючих стихій - гітлерівської Німеччини і СРСР, проте крапля, котра завдала смерть, часто мученицьку, десяткам тисяч поляків, українців; крапля, яка сама себе майже спалила. Постання УПА було наслідком волюнтаристичного, тобто позбавленого будь-якого розумового розрахунку, мислення. У цьому відношенні український націоналізм не змінився й досі, вистачить пригадати поведінку чільного на Україні діяча ОУН-б -Степана Хмари, його "похід на Крим", який завдав багато шкоди Україні.

В одному місці процитоване тут визначення націоналізму намагається затушувати одну з досить неприємних (але вельми суттєву) рис українського націоналізму, коли говорить, що "деякі публіцисти відкрито пропагували макіавелізм". Проте автори гасла не заперечують факту, що складовою частиною українського націоналізму був (і є) принцип доцільності, за яким "мета освячує засоби". А раз так, то не аж так важливим є, чи всі, а чи тільки деякі публіцисти відкрито проголошували

макіавелізм. Вистачить процитувати два пункти "Декалогу" ("Десяти заповідей українського націоналіста"), щоб переконатися, що макіавелізм в українському націоналізмі був возведений до рангу обов'язку: ...7. Не заважаєшся виконати найбільший злочин, якщо цього вимагатиме добро Справи. 8. Ненавистю і підступом прийматимеш ворогів Твоєї нації. [9] Здається, що до речі буде тут пригадати пояснення макіавелізму: Макевіалізм - державна політика, що не зупиняється перед жодними засобами боротьби (оманом, зрадництвом, вбивствами) для досягнення своєї мети [10] Пригадаймо також, що Нікільо Макіавелі (1469-1527), італійський історик і політичний письменник, написав книжку "Князь", в якій узагальнив досвід політичної практики своєї епохи, яка не рахувалася з принципами моралі, згідно до доктрини Макіавелі в політиці дозволене застосування підступу, насильства і облуди. Тож варто було б запитати сьгоднішніх глашатаїв українського націоналізму, в тому й Ярославу Стецько з ОУН-б, Миколу Плав'юка з ОУН-м, Миколу Лебеда з ОУН-з (і же з ними, як проф. Тараса Гунчака) - коли репрезентовані ними фракції ОУН позбулися (і чи позбулися?) макіавелізму у своїй політиці? А, може, те, що вони роблять сьгодні і є застосуванням макіавелізму, коли говорять про демократію, а на думці мають одне - взяти владу в свої руки? А якщо скажуть, що вони позбулися макіавелізму, то чи засудили вони його? - коли, в яких постановах, в яких працях? Бо я тверджу, що макіавелізм у практиці всіх трьох фракцій ОУН надалі діє, він живий. Тільки він під сучасну пору набагато витонченіший, не такий брутальний, як в початках існування ОУН. Звідси і декламування про "демократію ОУН", про її повагу до інших націй, про те, що ОУН тепер за політичний плюралізм. Щоб переконатися в цьому, вистачить прожити деякий час в українському націоналістичному середовищі у діаспорі.

ОУН виховувала (і, на жаль, виховала) новий тип українця. А мені хотілося б сказати: галичанина - з невгнутим характером, фанатично відданого націоналізмові і його вождям, готового пожертвувати собою й іншими. Це, на жаль, правда. На смерть в ім'я українського націоналізму йшли такі, як Василь Білас, Дмитро Данилишин, молоді хлопці, несвідомі того що роблять. На смерть йшли сотні членів УПА. І в той час убивали

тисячі, десятки тисяч. Йшли на смерть з фанатизму, з фанатизму теж убивали, мучили, знущалися. Фанатизм членів ОУН не мною придуманий, про нього пише націоналістична енциклопедія.

В основу міжнаціональних стосунків ОУН клала "боротьбу за існування", яка діаметрально різниться від прийнятої в цивілізованому світі засади мирного співіснування народів. Ця засада ОУН є нічим іншим, як перенесенням на міжнародні стосунки дарвіновської теорії збереження видів, за якою сильніший перемагає слабкішого в "перманентній революції", як казали ідеологи ОУН. Здається, що варто було б деяким польським політикам заізнатися з теоретичними основами ОУН, а не вірити в гарні слова, навіть запевнення. Маю на думці тих політиків, які сьогодні співпрацюють з ОУН.

Обізнані з темою українці і поляки знають скільки друкарської фарби витрачено з причини аналізу мотивів убивства польського посла Тадеуша Голувка. Вбили його 28.08.1931 р. в Трускавці згадані вже тут Василь Білас і Дмитро Данилишин, засуджені до смертної кари і страчені. Це вбивство схвилювало не тільки польське населення, але й демократичний табір українців Західної України. Наводилися аргументи за тим, що Т. Голувко не був ворогом українцям, що це було нікому непотрібне вбивство. Для нормального мислення людей це справді було ірраціональне вбивство, але не для ОУН. І, хоч Петро Мірчук пише, що як керівник відділу національних справ у польському уряді, Тадеуш Голувко був співвинним у проведенні кривавої пацифікації Галичини влітку й восени 1930 року [11], то не варто дошукуватися пов'язані з особою жертви причини вбивства. Вона, ця причина, полягала в тому, щоб чергою саботажних і терористичних актів тримати українські маси в стані постійного революційного кипіння. Передбачалося бо, що поодинокі революційні виступи зіллються в один могутній вибух національної революції. Отже: не йшлося про особу Т. Голувка. Можна собі уявити навіть засідання проводу ОУН, на якому обговорювалося справу чергових терористичних актів. І випадково зупинилися на особі Т. Голувка. Його вбили В. Білас і Д. Данилишин не з метою "покарання" ворога українців, а з метою "втримати стан постійного кипіння". За втримання такого стану постійного кипіння й заплатили своїми головами В. Білас і Д. Данилишин -

не герої, а жертви ОУН. Слушно в цьому контексті пишуть автори поважної і цінної праці "Шлях у нікуди": ОУН свідомо посилювала диверсійну діяльність і терор, знаючи, що це доведе до збільшення репресій у відношенні до українського населення, що внаслідок доведе до зросту антагонізму між двома народами, а також двосторонні відплатні акції [12] Власне про це йшлося ОУН.

XX століття знає два типи тоталітаризму: більшовизм і фашизм, причому цей останній виступав в Німеччині як його різновид - націонал-соціалізм, в Іспанії як фалангізм, в хорватів були усташі, а в українців інтегральний націоналізм. Тоталітаризм українського націоналізму прагнув охопити своїм впливом усе життя українського народу в усіх його виявах. Націоналістичний рух не обмежувався суто політичними завданнями, а намагався керувати культурним процесом, зокрема в ділянці літератури, уважаючи її важливим світоглядом-виховним чинником. Ну, добре, скаже мій опонент, це таким був український націоналізм там, на Україні, точніше в Галичині довоєнного періоду, до якогось там часу, а тепер він, наш український націоналізм, демократичний, толерантний, не мішається до справ культури. Таке можна казати людині, яка не зіткнулася з практикою українського націоналізму хоч би тут, на Заході - в Канаді, у США. Я ж з ним зіткнувся і знаю, що український націоналізм (всі три його фракції) надалі тоталітарний, український націоналізм не змінився у цьому, та й у жодному іншому відношенні, крім - тактики на словах. Один лише приклад для доказу цього: Визначний талант, професійний співак, бас-баритон, палкий патріот України, Йосип Гошуляк, котрий не належить до жодної фракції ОУН, просто демократ, мистець, поїхав 1980 року на Україну з концертами. Там мав великий успіх, спілкувався з чільними представниками музичного світу. І за це, за те, що поїхав на Україну без погодження з ОУН, його тут ось вже 12 років бойкотують. На його концерти з вільним вступом, влаштовані для вшанування роковин Тараса Шевченка, приходило до десяти чоловік! Бож українська громада - дисциплінована!

В кожному разі, коли націоналістична енциклопедія говорить про те, що "український націоналізм підходить під поняття тоталітарного руху", то можемо з цілковитою певністю сказати, що цей тоталітаризм ОУН близький ідеологічно не

більшовизмові, а фашизмові. Хоч, правду кажучи, більшовизм і фашизм, це дві сторони тієї самої тоталітарної медалі. Бо ось та ж енциклопедія каже, що основою політичного ладу в майбутній українській державі мала бути влада одного руху (монопартійність) та провідницький принцип ("вождизм"). У майбутній Україні відводилося місце тільки на одну політичну організацію (ОУН), що мала б становити своєрідний орден "лучших людей", а апарат влади повинен творити ієрархію "провідників" з вождем на чолі, що сполучатиме функції лідера руху та голови держави Як і в гітлерівській Німеччині Гітлер, як і в Італії Б. Муссоліні, в Іспанії каудильйо Франко, в Португалії Салазар. А в Союзі - Сталін.

Після сказано вище (не мною, а авторами націоналістичної енциклопедії, під редакцією проф. В. Кубійовича) не залишаться в нікого сумніви щодо того, що ОУН була фашистською організацією, що український націоналізм був українським різновидом фашизму. Про те, чи український націоналізм був (і є) фашизмом, писав чільний діяч того руху, Дмитро Паліїв у листі до проф. Євгена Онацького, котрий був резидентом ОУН у Римі: У нас тепер "хвороба" на фашизм. Молодь у фашизмі шукає спасіння, зрештою, зовсім зрозуміло. Але при цьому забуває про одне: передумовою фашизму є держава зі своїм апаратом. Фашистські форми в недержавній нації доводять до дивовижних речей. Чому він, а не я, має бути диктатором? І в конкуренційній гарячці загадка неважка до розгадування: кожен студент І курсу університету буде вважати не третьокурсника, а саме себе за стовідсоткового вартісного на той стілець. [13] Вкажімо на те, що лист був писаний 16 квітня 1932 року, отже тоді, коли на чоло політичної арени українського націоналізму в Галичині почав виходити Степан Бандера. Саме на його адресу Дм. Паліїв скерував слова про "першокурсника", котрий хоче стати вождем-диктатором. Та це не міняє погляду на фашистську суть українського націоналізму, навіть підтверджує факт, що ОУН була "за формою" фашистською (бо не існувала держава, в якій з цілою міццю проявився б український фашизм). Тепер є незалажна Україна, тож є нагода поміркувати над тим, якою б вона стала під владою ОУН. З документів ОУН виникає, що вона була б фашистською не тільки у формі, але теж в теорії, теж у практиці. З аналізу писань і діяльності про ОУН виникає, що між

італійським фашизмом і українським націоналізмом тільки така різниця, що італійського фашизму не підтримувала Католицька церква, натомість у Галичині прийшло майже до цілковитої змички уніатської церкви з ОУН, багато з-посеред чільних діячів ОУН походило зі священничих родин (С. Бандера, Я. Стецько), а декотрі навіть були священниками (о. Іван Гриньох).

То що ж скажуть у цьому контексті сьогоднішні вожді ОУН, що скажуть численні прихильники, навіть апологети українського націоналізму з-посеред сучасного українського політикуму? Що на це скаже Сергій Плачинда? А чи свідомо фашистської суті ОУН діячка ОУН-б Лариса Скорик? Чи вона у своїй несвідомості повірила, що ОУН - це патріотизм? Адже не випадково навіть у згаданій енциклопедії сказано що український націоналізм "своєю суспільною суттю перегукувався з тоталітарними течіями в повоєнній Європі". Йдеться про Європу після I світової війни.

На фашистський характер ОУН вказує теж лист чільного діяча, теоретика ОУН - Зенона Пеленського до згаданого вже проф. Євгена Онацького від 25 листопада 1931 року, в якому, між іншим, мовиться: Але передусім, перед речами українськими, принциповими і засадничими, я клав би головний натиск на речі українські, тамошні, головно фашистську доктрину саму по собі і фашистську дійсність, -це нас цікавить... коли б підкреслили у кількох статтях і на прикладах здібність фашизму до тактичної трансформації, його дивну гнучкість у певних фазах історичного розвитку, де він сповидно міняв віхи і тактику, залишаючись у корені безкомпромісово і непохитно догматичним. Йде про це, аби люди тут узмисловили, що вільно міняти шлях і засоби, але одного тільки не вільно міняти - мети. [14]

У цьому контексті треба навести слова чільної діячки ОУН-б на Україні, депутата Верховної Ради України, Лариси Скорик, сказані нею в інтерв'ю для київської газети "Демократична Україна" за 30.04.1992 р.: ... для мене погляди - це принципи. І принципи мої незмінні ... я є абсолютним прихильником тих великих світових політиків, які вважають, що зміна ситуації повинна обов'язково вносити зміну в політичну тактику..[15] Отже: суть українського націоналізму, якщо стисліше - його фашистська суть, залишається. Змінилася у світі ситуація, то й змінилася політична тактика ОУН. І ще ось: про підступну (див.

пункт 8 "Декалогу") діяльність ОУН-б в сьгоднішній Україні безсоромно говорить голова її проводу, Ярослава Стецько: ... зараз багато наших людей діє на різних щаблях. Вони не звикли афішувати своє членство в ОУН, але захищають нашу ідею. І дуже часто ви працюєте поруч з людиною і не знаєте, що вона член ОУН... [16]

Це слова, сказані в лютому 1992 року. З них можна і треба робити висновок, що ОУН в Україні діє теж з позицій підпілля, а де треба, там проголошує з метою уведення в оману "демократію" українського націоналізму. І голова ОУН-б робить це безсоромно, знаючи, що такого роду діяльність ОУН, як тайне в ній членство, не має нічого спільного з демократією в державі. Тож, після такої заяви в газеті, її редакція повинна б великими літерами написати: ЛЮДИ! БУДЬТЕ ОБЕРЕЖНІ!

Багато сказала націоналістична енциклопедія про суть українського націоналізму, проте не все сказала. Не сказала, зокрема, про те, що ідеологія українського націоналізму передбачає перманентні війни з сусідами України, тому що виходила ОУН і надалі виходить з положень боротьби за українську самостійну соборну державу, причому під "соборністю" ОУН розуміла і розуміє всі, згідно до бачення ОУН, етнічні українські землі. Тобто: нема і не може бути миру між Україною і її сусідами, допоки Холмщина, Підляшшя, Лемківщина залишається в рамках польської держави, поки Придністров'я є частиною Молдавії, поки південне Полісся входить до складу Білорусії, поки Курська й Воронезька області, Краснодарський та Ставропольський краї є частиною Російської Федерації. Вистачить усвідомити собі, що жоден з сусідів України добровільно не віддасть територій, на які претендує ОУН, щоб дійти висновку, що перманентна війна України проти всіх її сусідів - річ для ОУН нормальна, вона навіть обгрунтована ідеологом українського націоналізму, Дмитром Донцовим. Усвідомити це помагає вміщена в Альманасі "Гомону України" за 1992 рік "мапа України в державних і етнографічних кордонах". Це -голос націоналістів у діаспорі:

А ось голос націоналістів на Україні, це також карта, яка зображує апетити українських націоналістів щодо територій сусідів України:

Підпис під картою: українська Національна Партія відстоює право українського народу на незалежне державне існування і проголошує своєю метою відновлення Української Держави в етнічних кордонах - "Демократична Україна" від 13.06.1992 р.

Перспектива воєн не лякає ОУН, навпаки, вона є прямим наслідком ідеології ОУН, війни бо іманентно пов'язані з тією ідеологією. Доказом цього є писання Дмитра Донцова, які є складовою частиною ідеології українського націоналізму: ...воля життя і воля влади перемінюються в волю війни,, воля війни між націями вічна. Війна є вічна... Війна - це боротьба націй за їх посідання... міжнародне життя збудоване на боротьбі, на сталім русі, що перемінює мир на війну... [17]

У цьому контексті варто навести слова присяги вояка УПА, затвердженої УГВР і введеної наказом Головного військового штабу 19 липня 1944 року. Звернімо при нагоді увагу на таке: в той час Радянська Армія вже ввійшла на територію Польщі. Але вернімося до присяги. В ній вояки УПА клялися Боротися за повне визволення всіх українських земель..[18] Цей мотив, це стратегічна мета ОУН - "визволити" всі українські землі, ніколи не вийшов з рамок стратегії ОУН. Про цю мету тепер не говорять публічно провідники всіх трьох фракцій ОУН, але говорять про неї опосередковано, натяками, проте ніколи не відмовляючись від неї. Проте буває, що й офіційні особи не затаюють цієї мети.

Ось голова Українського Державного Правління, яке контрольоване ОУН-б, і яке є неначе продовженням у діаспорі діяльності Державного Правління, створеного Актом 30 червня 1941 року, інж. Богдан Федорак, даючи київській газеті "Україна молода" інтерв'ю, говорить: Теперішні кордони України - це кордони колишньої УРСР, встановлені владою в Москві. Поза межами України є майже третина всіх українських прадавніх етнографічних земель, заселених українським народом від безлічі віків. Україна не сміє відрікатися від включення цих земель і тамтешнього українського населення до української держави ("Україна молода", Київ, 30.06.1992 р.)

А ось "ухвала" наради українських націоналістів Півдня України, що відбулася в липні 1992 р. в Херсоні з участю теоретиків українського націоналізму з-за кордону - проф. Омеляна Кушпети і проф. Романа Зварича (ОУН-б): Зродившись у творах Тараса Шевченка, Миколи Міхновського,

Дмитра Донцова українська національна ідея стала наріжним каменем, на якому буде побудована Українська Самостійна Соборна Держава.[19] Оце "соборна" означає: на всіх, на розсуд ОУН, українських землях.

Зі звернення ОУН-б з червня 1992 р.: Бойові гасла ОУН-УПА хай послужать і сьогодні дороговказом на шляху змагань проти ... і хай скріплять наші зусилля для відбудови, закріплення і захисту неподільності, сили і багатства Української Самостійної Соборної Демократичної Держави. [20]

В інформації про конференцію "Український націоналізм - минуле, сучасне, майбутнє", що відбулася весною 1992 р. в Києві, говориться, що ... здобуття незалежної, соборної української держави було від самого початку метою ОУН. [21]

На Україні постало Всеукраїнське братство вояків УПА, в статуті якого перший пункт проголошує: Братство засноване, щоб нести правду про боротьбу ОУН-УПА за Українську Самостійну Соборну Державу (УССД).[22]

В постановах VIII делегатської конференції ОУН-з, що відбулася 7-8 червня 1992 р. в Ноттінгем (Великобританія) говориться: Будь-яким способом порізнити національності України ми протиставляємо спільний фронт демократичних сил всіх національностей республіки в їх боротьбі за самостійну і незалежну соборну Україну, демократичну державу. [22a] Тут бачимо, що "демократи" з ОУН-з, керуючи з далекої дистанції (Великобританія) планують впрягти всі національності України для побудови соборної України, тобто такої, яка охоплює всі, на розсуд ОУН, етнічні українські землі. Якщо я помиляюся щодо визначення "соборності" в розумінні ОУН, то нехай мене спростують всі три фракції ОУН.

Багато шуму викликало вміщення в залі засідань II з'їзду РУХу гербів Холма, Перемишля й інших міст, які входять до складу Польської Держави, бо це був виразний натяк на територіальні претензії до цих територій. І ось переді мною київський журнал "Україна", в якому на 2 стор. обкладинки констеляція гербів земель України, в якій, крім гербів Львівщини, Волині, Запоріжжя тощо, вміщені теж герби Перемишля і Холмщини.[23]

З цими заявами й діями перегукується програма Української Національної партії, в якій говориться: Українська національна партія відстоює право українського народу на незалежне

державне існування Української Держави в етнічних кордонах.[24] Побіч інформації про мету

УНП вміщена карта українських земель, на яких має бути побудована українська держава. Ця карта публікується вище.

Ну, що ж, мабуть не повинно бути сумніву щодо того, до чого прагнуть українські націоналісти усіх фракцій ОУН, ідеологія яких включає побудову (здобуття, як кажуть націоналісти) соборної, тобто на всіх українських територіях, української держави. Отже – держави, в рамках якої були б Перемишль, Санок, Холм, Кобринь, Пінськ, Курськ, Вороніж, Таганрог, Ростов, Ставрополь, Краснодар, Бендери. Наміри може й непогані, але одночасно злочинні, бо ведуть прямо до війни. І нехай ніхто не ставить мені у закид, що програма УНП, не є програмою ОУН. Українська національна партія, Українська національна асамблея, Українська національна самооборона й їм подібні, це і є ОУН, яка виступає сьогодні на Україні під вивіскою Конгресу українських націоналістів. До партій ОУН слід теж зарахувати Українську республіканську партію з Михайлом Горинем на чолі, яка є трансформацією ОУН-м на Україні, натомість Українська консервативна республіканська партія на чолі зі Степаном Хмарою є трансформацією ОУН-б на Україні. Оце тільки Валентин Мороз діє у Львові, як своєрідний націоналістичний отаман, котрий не визнає жодної з фракцій ОУН і самотужки намагається створити, організувати націоналістичний рух на Україні.

Побудова соборної, тобто на всіх українських (на розсуд ОУН) етнічних землях держави, входить до ідеології ОУН, як невід'ємна її (ідеології) складова частина. Про це сказав ще 1939 р. в часописі "Пробоем", №19, 1939, Прага, чільний теоретик ОУН - Микола Сціборський: засадою українського націоналізму, як була так і буде боротьба за Самостійну Соборну Державу З цієї засади він ніколи й ні перед ким не уступить - підкреслення в оригіналі - В.П.[25]

Зі сказаним тут кореспондує зміст книжки Мирона Лозовського "Село Лази". Йдеться про село, розташоване на північ від Перемишля і на схід від Ярослава, польських мешканців якого автор називає "зайдами". Автор може писати що йому подобається, але ж ... книжка видана не автором, а Науковим Товариством ім. Шевченка, на титульній сторінці

видавець, тобто НТШ, дає пояснення, що йдеться про "село Лази на Ярославщині в Західній Україні".[26]

І ще з тієї ж ділянки: Симптоматичними для цієї теми є висловлювання чільної діячки ОУН-б на Україні, згаданої вже тут, Лариси Скорик: На превеликий жаль, місцевість, де я народилася, а це Західна Україна, нині на території Польщі. [27] Пам'ятаймо, що це говорить впливовий депутат до Верховної Ради України.

Тут я не кажу про доцільність чи про недоцільність побудови держави на етнічних землях, бо це - природне прагнення. Річ, одначе, в тому, що ОУН цілком волюнтаристично визначає етнічні кордони України, не враховує при цьому тверджень сусідів України, не враховує факту існування етнічного пограниччя, не рахується з міжнародною ситуацією, яка склалася після II світової війни, не рахується з кошмаром війни. Зрештою, як я вже про це згадував, для ОУН, згідно до теорії Дм. Донцова, війна, це неминучість, а навіть той добрий котел, в якому кристалізується "щирий українець". Я мав розмову з одним чільним членом ОУН-м, А.С., котрому висловив думку про моє побоювання з приводу передбаченого розпаду СРСР і можливості у зв'язку з цим кривавих подій на етнічному тлі. Він мені відповів: "то й добре, нам про це йдеться!" На таку заяву в мене не вистачило слів. А пишучи цю працю, доходжу до висновку про брак будь-якої гуманності в ідеології українського націоналізму.

І, вважаю, що не дійдуть до діячів ОУН такі аргументи, що існує від 1499 року незалежна держава Швейцарія, а в ній живуть три основні етнічні групи: німці, французи й італійці, що існує ряд арабських держав, а по суті арабський народ - один, а внутрі тих держав існують конфлікти на тлі різниць в ісламі, що в Бельгії 55 відсотків населення становлять фламандці, рід яких походить від германських племен, а 45% становлять валлони, споріднені з франконами. І живуть же, іноді сваряться, але ж не вирізують одні одних. То чому б не мали жити як люди, як рівноправні громадяни -поляки в українській державі, як одна з національних меншостей, а українці в рамках польської держави на такому самому статусі. Пам'ятаючи при цьому, що не існує фізична можливість стовідсоткового розмежування етносів.

Стаття "націоналізм" в "Енциклопедії українознавства", про яку мовимо, не говорить ще й про іншу суттєву прикмету ОУН - українського націоналізму: про імперіалістичний характер ОУН. У відозві з 1929 р., повідомляючій про утворення ОУН, написано: Маючи за мету відновлення, впорядкування, оборону та поширення (підкр. в оригіналі) Незалежної Соборної Національної Держави, українські націоналісти змагатимуть до зібрання творчих сил у нутрі нації та до зміцнення її відпорності назовні.[28] Про цю складову частину ідеології ОУН говорить теж пункт 10 "Декалогу" ("Десяти заповідей українського націоналіста"): Змагатимеш до поширення сили, багатства й простору української держави (підкр. мої - В.П.).[29]

Відлунням цієї імперіалістичної ідеології ОУН є теж щораз частіші згадки про так званий Зелений Клин, заселений українськими емігрантами у ХІХ сторіччі. Йдеться про землі над Амуром, отже на Далекому Сході. Про Зелений Клин говорять навіть чільні діячі РУХу, в тому й Іван Драч, з цих заяв можна робити висновок, що йдеться про українську територію на Далекому Сході. Натяки на право України до Зеленого Клину мають таке саме виправдання, як, наприклад, коли б Франція заявила свої претензії на Квебек. Зелений Клин - не український, хоч він і не російський, коли йдеться про його етнічність. Зелений Клин міг би стати державним утворенням на зразок Квебеку й увійти, евентуально, в конфедерацію з подібними утвореннями.

Імперіалістичні плани ОУН не повинні нікого дивувати: ОУН постала як репліка італійського фашизму, котрий, як і німецький націонал-соціалізм, дав приклад територіального експансіонізму. Доказом цього - Абіссінія (Ефіопія), яку війська Б. Муссоліні силою загарбали, зробивши з неї колонію. Не згадую вже тут про територіальну експансію гітлерівської Німеччини, яка ставила собі метою підкорення всього світу. Зрештою, територіальний експансіонізм українського націоналізму (ОУН) виникає з теорії Дм. Донцова, про що говоритиму в окремому підрозділі. Але вже тут слід сказати на адресу сусідів України: Вважайте, бо коли б до влади прийшла в Україні ОУН, то вона не обмежилася б територіальними претензіями до українських етнічних (на розсуд ОУН) земель, ОУН сягатиме далі! Адже ОУН, жодна її фракція, ніколи в офіційних документах не

відмовились від первісних принципів, сформульованих на Першому Конгресі ОУН у Відні 1929 року!

Автори "Енциклопедії українознавства" в гаслі "націоналізм" енігматично згадують про расовий принцип в ОУН. Вони пишуть про "основні відхилення щодо традиційної націоналістичної доктрин", які стали, неначе, результатом III ВЗУН (бандерівців) і в наслідку створення УГВР, що мало місце 1943 і 1944 роках. Одним з таких відхилень мала бути "відмова від расизму й етнічної виключності". Значить, до того часу, і принаймні теоретично - ОУН визнавала принцип расизму і принцип виключності української нації. Значить визнавала: "Нація (українська) понад усе!", "Геть з чужинцями!". А від цього - один крок до фізичного винищування всіх "чужинців", всіх "займанців" на українській етнічній території.

Расизм ОУН сором'язливо промовчується, навіть заперечується. Одначе не тільки сором закриває уста сучасних ідеологів українського націоналізму, а й невизначеність ОУН до поняття расизму. Я вже згадував, що один з докторів політичних наук, діяч ОУН-м, визначаючи поняття нації, пов'язував її, націю, з расою, неначе з українською расою. Не випадково "Енциклопедія українознавства" не подала дефініції "нації". Для ОУН українська нація була чимось виключним, вона не містилася в її очах, як одна із слов'янських націй, як одна із східнослов'янських націй. Як же бо: в одній групі з росіянами, чи пак "москалями"? Нізащо у світі! Ні з росіянами, ні з поляками нема у нас нічого спільного! Ніякої спільності з ними ОУН не могла допустити! Саме тому український расизм зводився до ненависті до євреїв, до росіян, до поляків.

Проте, неначе "відмова від расизму й етнічної виключності" могла бути тільки теоретичною. Практика бо українського націоналізму вже після III ВЗУН і постанови УГВР, свідчила про щось інше - надалі УПА вбивала поляків, навіть після того, як в Західну Україну ввійшла Радянська Армія, вбивала також українців, котрі не сприяли ОУН-УПА. Про це опосередковано говорить теж згадана Енциклопедія: Тому твердження, що націоналістичний рух уже 1943-44 рр. перейшов на демократичні позиції, не мають достатніх підстав.

ОУН не була політичною партією, вона була чимось набагато більшим, ніж звичайна політична партія. ОУН була

своєрідним орденом. Петро Мірчук пише: Для підкреслення того, що ОУН є для її членів не якимось механічним об'єднанням на зразок партій, але окремою вірою в політичний ділянці, було укладено "Десять заповідей українського націоналіста", що стали загально знаними під своєю грецькою назвою "Декалог" - (підкреслення В.П.). Текст "Декалогу" такий:

Я – Дух одвічної стихії, що зберіг тебе від татарської потопа і поставив на грані двох світів творити нове життя:

1. Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї.
2. Не дозволиш нікому плямити слави, ні честі Твоєї Нації
3. Памятай про великі дні наших Визвольних Змагань.
4. Будь гордий з того, що Ти є спадкоємцем боротьби за славу Володимирового Тризуба.
5. Пімстиш смерть Великих Лицарів.
6. Про справу не говори з тим, з ким можна, а з тим, з ким треба.
7. Не заважаєшся виконати найбільший злочин, якщо цього вимагатиме добро Справи.
8. Ненавистю і підступом прийматимеш ворогів Твоєї Нації
9. Ні прозьби, ні грозьби, ні тортури, ані смерть не приневолять Тебе виявити тайни.
10. Змагатимеш до пошереження сили, слави, багатства й простору Української Держави. [30]

Тут процитований первісний текст "Декалогу" українського націоналіста. Саме цей текст був знаний і поширений між націоналістами, на ньому вони виховувалися, на ньому, як на отруйних дріжджах, росли кадри майбутніх головорізів. Пізніше редакційне підфарбування цього тексту не змінило суті.

Заки перейти до короткого коментаря "Декалогу", слід навести вміщене під його текстом пояснення автора "Нарису історії ОУН", П. Мірчука, котрий каже: під "найбільшим злочином" тут розумілося вбивство, перед виконанням якого не повинен вагатися член революційної організації, якщо воно було конечним для добра визвольної боротьби українського народу.

Це пояснення П. Мірчука, мабуть, не вимагає коментаря. Воно тлумачить і індивідуальний терор перед війною, і масові вбивства під час війни. Вистачив тільки наказ провідника ОУН вищого або нижчого рівня, що цього вимагає "добро визвольної боротьби українського народу". Про це "добро" вирішувала ОУН, узурпуючи собі право діяти від імені народу.

Прембула "Декалогу" вказує на те, що ОУН відкидала розумовий, науковий підхід до історії. Навпаки, вона спиралася на "ідеологічно спрепарований образ українського минулого", як про це каже Енциклопедія українознавства. В прембулі - волонтаристичний і віталістичний підхід до історії України. Енциклопедія українознавства каже: "Замість об'єктивного наукового пізнання, націоналісти часто плекали міфи". "Націоналізм звертав увагу на культ боротьби і жертви крові". [31]

У зв'язку з цим треба сказати таке: чи не відлунням саме прембули "Декалогу" є пропагування на Україні книжки невідомого автора "Історія Русів", яку з російської терміново переклав Іван Драч, але яку знецінював, як історичну працю, проф. Михайло Грушевський? Пощо ж нам в останніх роках ХХ-го століття вертатися до міфів? Чому ж не зверифікувати нашу, пофальшовану за царських і більшовицьких часів, історію, спираючись на історичні факти, а не міфи? Адже сучасний український народ, це народ освічений, дарма що навчався в більшовицьких школах. Освіченій людині неважко збагнути - де правда, а де фальш. Освіченому українцеві трудно було збагнути радянську історіографію, за якою гетьман Іван Мазепа був низьким, аморальним зрадником. Але й трудно йому буде зрозуміти твердження, що Іван Мазепа - криштальна людина, що під Полтавою він, Іван Мазепа, виступав проти Петра I поспіль з усіма козаками. Але освічений українець зрозуміє причину союзу гетьмана І. Мазепи з королем Карлом XII, зрозуміє навіть те, чому частина козаків пішла з гетьманом Мазепою, а частина під командуванням І. Скоропадського боролася на боці російського царя. А якщо не зрозуміє, то шукатиме відповіді на складну ситуацію. У час, коли світ почав користуватися комп'ютерами третьої і четвертої генерації, пора й українцям стати на ґрунт науки, а не повертатися до ірраціоналізму, на якому була побудована ідеологія українського націоналізму.

Перша заповідь українського націоналіста говорить про українську Державу (обов'язково з великої букви), маючи, як ми це вже сказали, на думці державу, побудовану на всіх (на думку націоналістів) українських етнічних територіях - це обов'язково. Не випадково теж Василь Верига, генеральний секретар СКВУ, чільний діяч ОУН-м, виданий ним 1991 року книжці дав

заголовок: "Втрати ОУН в часі Другої світової війни, або: "Здобудеш українську державу або згинеш у боротьбі за неї" (Торонто, Ви-во "Новий шлях"). Всі, хто протривав здійсненню цієї заповіді-мети, стають ворогами українських націоналістів, неначе ворогами всього українського народу. Пригадаймо, що ОУН за таку державу боролася жорстоко, аморально, застосовуючи методи, притаманні воєнним злочинцям. А ось тепер, рік після постанови незалежної України, голова УкраїнськогДержавного Правління, Богдан Федорак, у згаданому тут інтерв'ю, каже про включення третини українських земель, які тепер є поза межами України, що цю мету треба реалізувати шляхом переговорів з дотичними сусідніми державами?[32] І невідомо як розцінювати таку "пораду" голови Українського державного правління - чи це доказ докраю посуненої наївності автора цих слів, чи він вважає, що народ в Україні такий же темний, як у тридцяті роки в Галичині? Бо чи знає інж. Богдан Федорак хоч один випадок в історії світу, щоб якась держава "шляхом переговорів" віддала свою територію? Чи це, просто, ще один засіб підбурювання до перманентної війни з сусідами України? Між рядками заяви про "мирне" включення українських етнічних територій до України (а це, за Богданом Федораком, якихось 200 тис. кв. кілометрів, територія майже така, як 2/3 сьогоднішньої Польщі) треба читати постулат збройного "відібрання" цих територій "від дотичних сусідів"

Такий підхід до кордонів України, як держави, репрезентований ОУН від її постанови і по сьогоднішній день. Сьогодні цей підхід проголошується головою екзильного "уряду", контрольованого бандерівською фракцією ОУН. Цей підхід видний теж у назві книжки Василя Вериги з ОУН-м. А оба названі діячі ОУН повинні б знати, що навіть така економічна потуга, як Японія, не може й по сьогоднішній день мирним шляхом включити до своєї держави відібрані від неї Курильські острови. Це - з одного боку. З другого ж, натомість, інж. Б. Федорак й всі три фракції ОУН повинні бути свідомі існування в кожному народі сил, на зразок сьогоднішніх російських, які не дозволять без війни віддати хоч би клаптик території.

Той же Б. Федорак саркастично заявляє, що сьогоднішні кордони України були визначені Москвою, що коло третини українських земель знаходиться поза межами України. Ця

заява є доказом націоналістично-волюнтаристичного підходу до історії, до розвитку людства. А він же, як голова "уряду", повинен би знати, що саме завдяки "Москві" Україна сьогодні має дійсно соборну державу, яка включає Західну Україну, Закарпаття, Буковину. Можна навіть твердити, що, беручи до уваги геополітичні відносини, що склалися внаслідку II світової війни, сьогодні кордони України є найоптимальніші з можливих. Зі стратегічної точки зору вдержувати в рамках української держави, наприклад, Лемківський Клин, що втиснувся між польський і словацький етноси, було б навіть невиправданим. Йдеться про те, щоб лемки мали право вернутися на свої землі, щоб їм було відшкодовано ті втрати, які їм заподіяв не польський народ, а послужна Москві комуністична влада 1947 року. Йдеться про те, щоб українець з Польщі мав право і охоту переїхати в Україну, в якій йому добре жилося б, щоб він там був вільний. І на таких же умовах, щоб поляки мали змогу їхати в Польщу. Або ж щоб одні і другі могли жити за умов дійсно рівних громадянських прав в обох державах. Адже живуть у Франції "на своїй території", на півострові Бретань, на північному заході країни, бретонці, є їх 3,4 мільйони, займають простір 35 тис. кв. кілометрів, послуговуються своєю власною мовою, яка належить до кельтської групи, бриттської підгрупи мов. І вони, споріднені з англійцями, живуть не гірше корінного французького населення. Примирилася з цим Великобританія, потуга більша, ніж Україна. Така бо логіка історії. Держава, як виявляється, не конче мусить включати абсолютно всі етнографічні землі своєї нації. Розв'язка лежить не у завойовуванні тих земель, а в демократичності, в гуманності держави у відношенні до національних меншостей.

Друга заповідь українського націоналіста асоціюється мені зі справою Івана Дем'янюка. Це так, неначе серед українців навіть теоретично не могло бути садистського сторожа в гітлерівському концтаборі смерті. Я не кажу, що Іван Дем'янюк, це той "Іван Грозний", за якого мали його в ізраїльському суді. Але я кажу: з індивідуального казусу не можна робити "плямування честі нації". Про цю справу говоритиму детальніше в розділі про політичну культуру української діаспори, опанованої українським націоналізмом. Тут обмежуся лише до ствердження, що немає у світі ідеальних націй, в кожному народі є люди розумні, чесні, а є й дурні, злочинці.

Чисто ірраціональний підхід проявляється у третій заповіді українського націоналіста. Замість плекати у народі правду, також про історичні перемоги і поразки, ОУН навіть поразки відводила у ранг героїства. Замість, наприклад, робити логічні висновки з поразки УНР і ЗУНР на переломі 1920-х років, ОУН стала на шлях ненависті до ворогів, і до звеличання "Визвольних" (так, завжди з великої букви!) змагань.

Четверта заповідь вказує на те, що ОУН претендує на спадкоємність від часу Київської Русі, що український націоналізм узурпує собі роль репрезентата українського народу.

Про п'яту заповідь повинні б своє вагоме слово сказати українські священики, зокрема ж греко-католицькі, бо ж ОУН виросла в Галичині, там теж вона народилася. Ця заповідь явно протиставляється християнству. Годі зрозуміти - як могли декотрі українські священики поєднувати, будучи членами ОУН, своє священство з основами ОУН?

Шоста заповідь вказує на конспіративний характер ОУН, тобто на її нелегальність.

Свідомою застосування у практиці сьомої заповіді українського націоналіста є діяльність УПА. З нею тісно пов'язана теж восьма заповідь. Вони містять у собі протихристиянську ненависть і аморальність.

З дев'ятої заповіді явно виникає мафійний характер ОУН: в неї є таємниці, про які світ не може дізнатися. Член мафії не може зраджувати її таємниць. І ще про цю заповідь: вона є яскравим доказом мовного примітивізму автора і тих, хто сотні тисяч разів читали "Декалог". В цій заповіді є нелогічність: "Смерть" не може приневолити когось до чогось, вона бо є станом, який вказує на припинення життєдіяльності організму, припинення існування людини. Логічно і грамотно слід було сказати: "... ні загроза смерті не приневольять...". Та це тільки так, на берегах теми.

Про імперіалістичний характер десятої заповіді я вже згадував. Тут коротко про мою першу, ще не зовсім свідому, зустріч з українським націоналізмом на практиці. Під кінець сімдесятих років я був з візитом у Канаді. Це було якраз тоді, коли приїхав до Америки Валентин Мороз, видворений з СРСР за його націоналізм. В українській газеті я прочитав менш-більш таку його заяву: "Досі ми (тобто українці) були в історії

матеріалом, з якого місили тісто сильні світу цього, а тепер ми станемо місити тісто з чужого матеріалу". Така заява мене збентежила, вона явно вказувала на імперіалістичні думки В. Мороза. Про це я сказав близькій мені особі, а вона у відповідь мені: "Не смій такого говорити у моїй хаті!". Я, бачте, не мав права навіть висловити свою думку. В українській діаспорі під впливом націоналізму панував і панує надалі отарний спосіб думання. А Валентин Мороз у той час був вознесений під небеса український націоналіст. Тож не можна було навіть слухати критичну заувагу на його адресу. З таким примітивізмом я до того часу ніколи не зустрівся, хоч жив десятки років у тоталітарній системі. А я й досі переконаний, що тодішня заява В. Мороза була наслідком націоналістичного виховання в душі "Декалогу", зокрема його десятої заповіді.

Пригадаймо у цьому місці, що член ОУН був зв'язаний з організацією присягою, він не мав права ні коментувати, ні піддавати сумніву постанови ОУН, він мав лише обов'язок дотримуватися "Декалогу". А присягу члени ОУН складали не на хрест, не на Біблію, а на... револьвер, що одночасно означало смерть за "зраду" організації.

З наведеного видно, що ОУН мала антихристиянський характер. Як, зрештою, й італійський фашизм і німецький націонал-соціалізм.

З наведеного тут "Декалогу" видно, що виправданим є заголовок першої частини цієї праці: "Злочинність Організації Українських Націоналістів". Злочинністю бо є напучування до злочинів, наказування коїти злочини ("Не заважаєшся виконати найбільший злочин, якщо цього вимагає добро Справи"). Чи ця заповідь не була для багатьох членів УПА моральним "виправданням" звірських мордів на поляках, на українцях? Тут пригадується розповідь про те, як члени ОУН дівчину-українку, яка посміла заговорити до червоноармійця, прив'язали до двох молодих дерев, пригнутих до землі, за ноги, й потім пустили їх, ті дерева, розірвавши дівчину навпіл. За те, що посміла заговорити до червоноармійця! Не запитавши навіть в неї - про що вона з ним говорила. І не перевіривши, чи це, може, українець-червоноармієць.

Про інші елементи злочинного характеру ОУН - згодом.

ОУН в світлі вчення Дмитра Донцова

Це вчення, цю доктрину, яка лягла в основу ідеології ОУН, показуватиму на підставі праці Дмитра Донцова "Націоналізм".[33] Вперше вона появилася 1926 року. Тут я не претендую на детальний аналіз цієї праці, не тут місце для цього, характер цієї праці (тобто моєї) і мої можливості не дозволяють на вичерпне обговорення донцовської доктрини націоналізму, на якій побудована ОУН. Обмежуся тут до загального викладу і до такого ж коментування тез Дмитра Донцова, потрібних до розуміння українських (бо були й інші) витоків українського націоналізму. Дмитро Донцов - людина, без сумніву, здібна, очитана, вмюча аргументувати, послуговується у своїй праці багатьма цитатами з праць західних філософів. Я не маю змоги конфронтувати всі цитати з джерелами, та й немає такої потреби. Характер праці Дмитра Донцова, його манера доказів, дозволяють на те, щоб вважати цитовані ним думки західних філософів - його власними думками, а це тому, що він з ними погоджується і ними аргументує свою теорію. Тому не відсилатиму читача до приміток, а обмежуся до наведення сторінок праці "Націоналізм", щоб той, кому буде треба, мав змогу перевірити правдивість цитатів.

Почну від зауваження, що, читаючи "Націоналізм" Дмитра Донцова, я відініс враження, що він, сформулювавши у своїй голові тезу, за якою "Гомо гоміні люпус ест" (людина людині - вовком є), перенісши цю тезу на міжнаціональні стосунки, позбирав цитати з різних праць філософів, щоб підбудувати ними свою доктрину українського націоналізму. Його доктрина відповідала потребам українських націоналістів. Я, крім праць Ніцше, мало читав інших авторів, на які посилається Дм. Донцов. Щодо Ніцше, котрий проголошував релятивістичну теорію вартості й моралі, котрий проголошував ірраціоналізм, тобто недоступність розумового пізнання дійсності, котрий проголошував елітаризм та ідеал "надлюдини", яка розпоряджає силою волі в прямуванні до влади, і на поглядах котрого, між іншими, була побудована ідеологія фашизму, то тут Дмитро Донцов з ним у цілковитій згоді. Натомість щодо інших філософів, на яких посилається Дм. Донцов, то в мене виникають сумніви, чи це, просто, не вирвані з контексту

потрібні Д. Донцову цитати. На сторінці 241 згаданої праці Дм. Донцов пише: Не дуріть себе, гукає Він модерному гуманітаристові, Я не прийшов щоби принести мир за всіляку ціну; є речі гірші від війни і пролиття крові. Я прийшов, щоби принести не мир, але меч. Я прийшов, щоби порізнути родини, не на те, щоб їх поєднати; щоби зруйнувати царства, а не на те, щоби їх укріпити; щоб підняти матір проти доньки і доньку проти матері, щоб установити не толеранцію, але універсальну правду.

Наведене тут, по-перше – невірний, довільний переклад з Євангелія від Матвія 10:34-35; по-друге ж – Дм. Донцов наводить цю цитату на твердження, що й Ісус Христос був "революціонером", котрий закликає до застосування сили. Робити такий висновок з навчання Ісуса Христа – гріх проти Бога і гріх проти науки. Я – не спеціаліст з тлумачення Біблії, проте знаю її зміст, читав її не один раз, знайшов у ній багато правди про Добро, знайшов великий розум. І я тверджу: вирвана Дм. Донцовим цитата з Матвія 10:34-35 чи Луки 12:51-53, не може бути підтвердженням донцовського висновку про "революційність" Ісуса Христа. Все навчання Ісуса Христа зводиться до любові, миру між людьми. Щоб підтвердити необґрунтованість твердження Дм. Донцова, я заглянув до "Біблійного довідника" Генрі Галея і знайшов у ньому інтерпретацію з Євангелія від Луки 12:49-51. Ось вона: Духовна спільнота. Христос прийшов принести людям мир, але Він знав, що стане причиною суперечок. Це нагадувало Йому про вороже наставлення світу до Нього і він бажав, щоб все це вже завершилося. Люди проявляли мудрість у маловажних справах, але були цілком нерозумними і духовно сліпими у своєму відношенні до Нього? [34]

Мою думку про недопустимість такого, як у Дмитра Донцова, тлумачення Євангелія від Матвія і від Луки підтвердив у листі до мене на сьогоднішній день 92-річний український пастор Пресвітерської церкви Михайло Фесенко - довголітній редактор "Євангельської правди", випускник Духовної академії в Принцетон, США, великий авторитет у тлумаченні Святого Письма.

Зі сказаного тут виходить, що, по-перше, до майбутніх інтердисциплінарних дослідів українського націоналізму і його діяльності повинні включитися також богослови (це теж тому,

що велика кількість священиків, зокрема Греко-католицької церкви, в тому й о. Іван Гриньох, включилися в пропагування українського націоналізму), а по-друге, що не можна вірити Дм. Донцову, коли він посилається на багатьох філософів. Тому й виникає потреба перевірки чесності Дм. Донцова у його цитуванні, отже й філософи повинні включитися до дослідів українського націоналізму.

Багато людей, аби переконатися про що написано в книжці, спершу заглядають до її "змісту". Тому пропоную передрук "Змісту" книжки "Націоналізм", з якого можна багато-дечого зрозуміти:

Частина перша - Українське провансальство

1. Примітивний інтелектуалізм
2. "Науковий" квієтизм
3. Хуторянський "універсалізм"
4. Матеріалізм (лібералізм, демократизм, пацифізм, партикуляризм, анархізм)
5. Провансальство і політична симбіоза; суверенність як "забобон", підрядність національного імперативу
6. Тактика провансальства, антитрадиціоналізм
7. Плебс versus нація, утопія versus легенда, хуторянська "калокагатія "
8. Дегенерація провансальства

Частина друга - Чинний націоналізм

1. Песимізм і предтечі самовистарчаючого націоналізму
2. Воля, як закон життя. її форми. Воля влади. Роль від'ємного моменту. Дві перші вимоги вольового націоналізму.
3. Романтизм, догматизм, ілюзійнізм - третя вимога націоналізму
4. Фанатизм і "аморальність", як четверта вимога вольового націоналізму
5. Свідоцтво історії - "романтизм" як чинник поступу. Синтеза раціоналізму та інтернаціоналізму - п'ята вимога вольового націоналізму.
6. Творче насильство та ініціативна меншість, як порядкуючі сили - шоста вимога вольового націоналізму
7. Світогляд "фаустівських" і "буддистських" народів - дилема: або – або

Частина третя - Українська ідея

1. Новий національний "Ерос"
2. Зміст української ідеї - яскравість, виключність, всеобіймаючість
3. "Містика" і "реальне життя"

Заки перейти до процитування деяких власних і чужих, але відповідаючих Дм. Донцову, винятків з його "Націоналізму", спершу декілька зауважень щодо "Змісту" цієї книжки. Він вказує на побудову і головні пункти книжки. Звернімо увагу на те, що Дм. Донцов у першій частині, названій "Українське провансальство", розглядає такі теми, як "примітивний інтелектуалізм", котрому протиставляє "вольовість". Говорить теж про "науковий" (лапки - Дм. Донцова) квієтизм, про хуторянський "універсалізм", про лібералізм, демократизм, пацифізм, партикуляризм. Перш за все треба звернути увагу на те, що Дм. Донцов методологічно і методично піддає гострій критиці все, що не підходить під його поняття інтересу українців. Дм. Донцов, а за ним уся українська націоналістична література, поширили поняття "провансальства" щодо деяких течій в українському політичному і культурному житті. Цей термін походить від Провансу, історичної провінції на півдні Франції, з містами Марсель, Тулон, з Лазуровим побережжям. Провансальці становили окрему від французів етнічну групу, в них була своя мова, що належить до групи романських мов, своя література. На певному етапі свого розвитку провансальці примирилися з тим, що вони є частиною Франції, вони, будучи провансальцями, стали французами. Дм. Донцов усі українські "угодові", а насправді лоялістичні, на правовій базі побудовані політичні тенденції і течії називав "провансальством", ставлячи їм у закид брак волі боротьби за українську державу, а також перспективу асиміляції українського народу в чужі культури, чужі державні структури. Наскільки це виправданий закид - не місце тут його обговорювати, скажімо тільки, що його не можна було ставити ні створеній 1917 р. Українській партії соціалістів-революціонерів, ні Українській партії соціалістів-федералістів, ні навіть Українській Комуністичній Партії (так звані "укапісти"), ні тим більше існуючим у міжвоєнний період в Польщі політичним партіям, зокрема УНДО -Українському Національно-Демократичному Об'єднанню.

Дм. Донцов бере в лапки прикметник "науковий" квієтизм, тобто позбавлене наукової вартості неначе байдуже відношення ненаціоналістичної української політичної думки до розвитку історії. На необґрунтованість цього твердження вказує хоч би писання й діяльність таких українських політиків, як проф. Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Ісаак Мазепа (чомусь деякі автори називають його Іван Мазепа).

Взагалі, як це легко можна зауважити хоч би зі "змісту" книжки Дм. Донцова, він зневажливо говорить про всіх, хто не є його однодумцем. Тому - він неначе той, хто інтелектуально переріс усіх, він говорить про "хutorянський універсалізм", протиставить плебс нації, пише про хutorянську "калокагатію", тобто про "цнотливе" ставлення до розвитку суспільства.

Вважаю, що кожен український інтелегент, зокрема кожен, хто береться за політику, повинен простудіювати "Націоналізм" Дм. Донцова. Цю його працю повинні простудіювати всі, хто береться писати на тему українського націоналізму. ОУН бо взяла на своє озброєння передусім націоналістичну доктрину Дм. Донцова. Воля влади, догматизм, фанатизм, аморальність (як її розуміє християнство і сьгоднішній цивілізований світ), творче насильство, ініціативна меншість (націоналістична "партократія"), вождизм - ось стовпи донцовського вчення на яких побудована й досі існує ОУН.

"Націоналізм" Дм. Донцова вперше вийшов у світ 1926 року у Жовкві, він був надрукований, що симптоматично, в друкарні греко-католицьких отців Василіан. Ніхто, отже, з освічених українських націоналістів не може сьгодні сказати, що не знав обґрунтованої Дм. Донцовим доктрини українського націоналізму.

У розділі "Дегенерація провансальства" Дм. Донцов пише: Другий індуський факір в політиці, Ганді, казав: "кохаю мій край. Не можу, одначе, служачи Індії, шкодити Англії" (стор. 204-205). Не вдаюсь до зайвих коментарів зневажливо сказаного Дм. Донцовим про М. Ганді ("факір у політиці"), пригадаймо тільки, що саме завдяки тому "факірові", тобто Магатмі Ганді, Англія 1947 року створила з колишньої колонії Індія два домініони - Індію і Пакістан, а 1950 р. Індія була проголошена республікою. І вбили М. Ганді не англійці, а свої "революціонери". І порівняймо наслідки політики М. Ганді з наслідками політики ОУН. Дальший коментар у цій справі - зайвий.

У розділі "Песимізм і предтеча самовистарчаючого націоналізму" Дм. Донцов посилається на вислів М. Міхновського: Хто... не за нас, той проти нас (стор. 215). Українці Волині 1943 р. пізнали на практиці, на своїй шкурі -що означало це гасло. Гасло, пригадаймо, притаманне всім тоталітарним системам. Це гасло перетворили в жорстоку дійсність більшовики, фашисти, нацисти, а також українські націоналісти. Хто не був з ОУН, того вважали ворогом, зрадником, а таких треба, за теорією і практикою ОУН, нищити. Це повинні собі усвідомити маси поляків, котрим українці Волині чи Галичини не допомгли, хоч і була така можливість. І повинні пам'ятати також, що, незважаючи на загрозу смерті, багато, дуже багато українців таким чи іншим чином помагали полякам, нищеним УПА.

Національний фанатизм, це зброя сильних народів, якою dokonуються великі вчинки (стор. 218). Дійсно, фанатизм довів до злочинів, про які буде мова в окремому розділі. Фанатизм українського націоналізму існує й досі, це - недуга, якою захворіли початково сотні, згодом тисячі й десятки тисяч українських націоналістів. Вони, ще живі, й досі не вилікувалися від цієї недуги, хоч і живуть впродовж десятків років у демократичних країнах. Живуть, і є вони розсадником цієї недуги, прищеплюють фанатизм своїм дітям і внукам. Хоч і багато є таких, котрі вочевидь переконуються, що західні суспільства без крихти фанатизму побудували добробут своїх громадян. Серед тих громадян є також фанатичні українські націоналісти.

Сила в історії одиноке мірило значності, бо вона є те саме, що життєвість, а життєвість значить право на життя, -себто -незаперечну правду... Рацію має сильніший (стор. 218). Сила -так! Але ж не сила кулака, сокири, кулемета, смолоскипа для підпалення хат. Силою нічого не вдіяв Наполеон Бонапарте, не вдіяв нічого, крім океану нещастя, до певного часу кумир українських націоналістів, Адольф Гітлер. Силу, але економічну, проявляють сьогодні Німеччина й Японія, котрі зазнали мілітарної поразки в II світовій війні. Не в мілітарній, не у фізичній силі міць нації, держави, а в її економіці. Тож неправдою є те, що каже Дм. Донцов, що рацію має (фізично) сильний.

У розділі "Воля, як закон життя - її форми - Воля влади - Роль від'ємного моменту - дві перші вимоги українського націоналізму", Дм. Донцов уже зовсім від себе пише: На цій волі (не на розумі), на догмі, на аксіомі (не на доведеній правді), на абсолютнім, не на директивнім постулаті, на бездоказовім пориві мусить бути збудована наша національна ідея, коли ми хочемо утриматися на поверхні жорстокого життя (стор. 220-221). Дужки у наведеному реченні і слова в них походять від Дм. Донцова. Що ж можна сказати тодішнім і сьгоднішнім апологетам українського націоналізму, побудованому на донцовській доктрині, на теорії волі? Побудованому на волі, на догмі, на бездоказовому пориві. У противагу розумові, доведеній правді. Волею, а не політичними розрахунками, не розумом ОУН покликала до життя УПА, пославши наперед на Волинь своїх довірених фанатиків - організаторів терору, скерованого спершу проти мирного волинського селянина-українця. Підступом і терором ОУН втягнула волинських селян до масових убивств поляків, а тих, хто не підпорядковувався ОУН в особі її Служби Безпеки, тих українців теж знищували, разом з цілими сім'ями. На бездоказовому пориві УПА перетворилася в армію різунів, паліїв, які винищували населення в час, коли дві багатомільйонні потуги вирішували долю війни. Початок цьому дало вчення Дм. Донцова. Він каже: Ця воля (яку Шопенгауер називає ще "сліпою діяльністю", "хотінням", "тугою", "поривом", "жагою", "люття", "гнівом", "ненавистю") є перша галузка дерева життя. В цій волі немає жодного декартівського "Cogito, ergo sum". Інтелект - засада другорядна, підпорядкована в світі, витвір пізнішого походження! (стор. 224-225). Тут в лапках також з тексту Дм. Донцова. А ми, бачте, думаємо, що саме інтелект, розум відрізняє людину від інших живих створінь. Показується, однак, що наш інтелект - витвір пізніший за волю. Дм. Донцов повертає нас в епоху дикунства, коли суспільством не керував розум, інтелект, а лише воля, як сліпа діяльність, як зоологічна ненависть. І що ж, повернув багатьох у стан дикунства, доказом чого була, власне, діяльність ОУН-УПА, зокрема ж від 1942 року, а в поодиноких випадках і раніше. Бож розумна людина, коли навіть убиває здогадного ворога, то не метиться на жертві, не виколує їй очей, не відрізує язика.

Ось до чого довела донцовська доктрина волі, якої не пригальмовує розум, якої не пригальмовують закони моралі. Дм. Донцов наводить навіть відірвану від контексту цитату зі Спенсера: Сказати, що розум кермує людиною, так само немудро, як сказати, що нею кермують очі (стор.225). Геть, отже, розум! Єдиною рушійною силою хай буде наша воля, наше хотіння, наша лють і наша ненависть. Геть мораль!

І дивно, що книжка Дм. Донцова "Націоналізм" друкувалася в друкарні греко-католицьких отців Василіан. Тож знали її кола, які можна окреслити, як близькі до Святоюрської гори. Знав "Націоналізм" Дм. Донцова о. Іван Гриньох. Якось не розповсюджуються на Заході серед українців праці отців Василіан, в яких відкидалася б проти-християнська доктрина Дм. Донцова, доктрина українського націоналізму, ідеологія ОУН.

Чи, в сьогоденному стані організованого людського суспільства, годиться всім трьом фракціям ОУН надалі просувати свої антигуманні ідеї на Україну, говорити про демократію, а на думці мати національний фанатизм, котрий би мав знести з лиця землі української не тільки всіх ворогів ОУН - чужинців, але й українців, котрі не за націоналізм?

В ще більш чистім виді (ніж у насолоді ризиком і в героїзмі) виявляється воля до влади в нічим не прикрашенім, голім стремлінні до неї, в жадобі панування (стор. 231) (в дужках - Донцова). Саме в цьому реченні, у цьому ствердженні слід шукати першопричини першого розламу в ОУН, що стався 1940 р. Про деталі цього розламу – згодом, але вже тут вкажемо, що й після п'ятдесяти років від того розламу (згодом був ще третій) фракції ОУН не можуть дійти до згоди, хоч усі три керуються тією самою наукою Дм. Донцова, принаймні не відмежовуються від неї. Бо як же міг, за теорією Дм. Донцова, поступитися фактичною владою на Західній Україні Степан Бандера перед Андрієм Мельником, а тепер Ярослава Стецько перед Миколою Плавлюком? Це ж було б проти науки, яку проголосив головний ідеолог українського націоналізму - Дмитро Донцов. Адже він каже: ... об'єктивізація тієї самої волі життя, яка є однозначна з жадобою панування, різниця лише в щаблі об'єктивізації цієї волі (стор. 231). І далі, крім афірмації волі до життя... і приходить цей додаток – заперечення чужого, заперечення тієї самої волі в іншій одиниці. Бо однією з найбільш

характеристичних прикмет волі є "безоглядність супроти інших" (стор. 232). Донцовська "безоглядність" є калькою з польської мови, в українській вона означає "безпощадність". Таки правда, безпощадність у відношенні до беззахисного поляка на Волині 1943 року і в Галичині 1944 року була з боку УПА повсякчасною практикою, а тут і там до українців, котрі відважилися не підпорядкуватися ОУН-УПА. Ця безпощадність вилялася у геноцид.

Польські автори, не запізнавшись з донцовською ідеологією українського націоналізму, ще й досі не можуть збагнути першопричини тих жорстоких подій, які мали місце на Волині й в Галичині під час війни, вони іноді навіть намагаються шукати причини в національних прикметах характеру українця. В цьому вони помиляються.

Дм. Донцов каже : Не в здобутті є щастя, а в здобуванні (стор. 232). Здобути ще більше! (там же). Ось і маємо, як на долоні, джерело експансивності, імперіалізму в ідеології ОУН. Будьте напасниками і здобувцями (завойовниками - В.П.), поки не зможете бути володарями і посідачами. Суть життя -це посідати і панувати; суть - боротьба за перевагу, за зріст і поширення, за могутність, бо жага могутності, це власне жага життя (стор. 233). Тут без труду можна встановити перегук цих настанов Дм. Донцова з десятою заповіддю українського націоналіста: Змагатимеш до поширення сили, слави, багатства й простору Української Держави. І пряма вказівка Дм. Донцова: ...в боротьбі - за розріст і перевагу розрізняємо експансію як ціль, боротьбу - як засіб (там же, підкреслення Дм. Донцова). Отже - експансія!!! Спершу проти Польщі аж до Кракова й Мазурських озер, проти Росії, проти Румунії, проти Словаччини, Угорщини. Де мета експансії? Немає мети. Експансія бо є ціллю, а боротьба (перманентна) тільки засобом. Чи ці засади не перегукуються з італійським фашизмом (Абіссінія - 1935-1936), німецьким нацизмом (Австрія, Судети, Польща, Чехо-Словаччина, Бельгія, Голландія, Франція, Україна, Білорусія тощо?). Та й з більшовицьким експансіонізмом перегукується вчення українського націоналізму (Пакт Ріббентроп-Молотов про розподіл зон впливу).

Виходячи з вчення Дм. Донцова, багато років наперед можна було передбачити розбіжність інтересів гітлерівської

Німеччини і ОУН, адже кожна з цих ідеологій виходила з експансіонізму, треба виразно сказати - з територіальної експансії. ОУН теж мріяла (бо, згідно до вчення Дм. Донцова, не керувалася розумом, а волею) стати світовою потугою, може й на зразок Римської імперії! А Гітлер уводив в дію свій план завоювання Європи, створення на Сході "Лебенсраум". В першу чергу, самозрозуміло, коштом України. Колись же мусив настати час зудару. Він прийшов зразу ж після червня 1941 р.

Цей закон експансії,- каже Дм. Донцов,- мимо його численних противників, існував, існує та існуватиме (стор. 234). І далі: Стремління, що спостерігаємо серед людських рас, стремління заволодіти чужими землями, властиве всім родам організмів і виявляється у них усілякими способами. Можна сказати, що межі сфер існування кожного виду означаються рівновагою двох собі ворожих систем, сил... Стремління, властиве кожному виду - увірватися в чужу сферу... людський рід, хоч і отарна порода, все ж таки завжди був і тепер лишається ще хижацькою породою (там же). Що можна сказати на такі твердження Дм. Донцова, які увійшли до арсеналу ідеології ОУН? Можна, мабуть, поставити запитання: а яке ж відношення ця наука має до християнства? Хай би про це сказали теологи у свій час, в час, коли український націоналізм став оформлюватися як політичний рух і коли почав організовуватися. Мовчали тоді греко-католицькі теологи, хоч і було багато перед II світовою війною в Галичині греко-католицьких докторів, професорів теології. Мовчать вони й тепер. А видавець чергового видання "Націоналізму" - Українська Видавнича Спілка в Лондоні, пише: "Націоналізм" Донцова впродовж 40 років... з уваги на географічне положення України і на християнські основи її духовності є чи не постійним елементом української національної ідеології (стор. 2). Для мене, людини, котра в деякій мірі обізнана з християнством, проголошуваний Дм. Донцовим (і взятий на своє ідеологічне озброєння ОУН) український націоналізм і християнство, це діаметрально різні речі. Проте якось мені не трапилась до рук книжка українського теолога, або бодай священика, котра б піддавала критиці вчення Дм. Донцова з позицій християнства. Чи є така книжка?

Як же бо примирити ідеологію ОУН, вчення Дм. Донцова з ідеалами християнства, з наукою Ісуса Христа? Дм. Донцов

каже: Закон природи є право сили... експансія - не тільки самоутвердження власної волі до життя, а й заперечення її в інших (стор. 235). Ворогування неминуче, бо кожна воля існує для себе, як відмінна і протилежна іншим сила (стор. 239).

Хай цю суперечність українського інтегрального, чи пак донцовського націоналізму з наукою Ісуса Христа розв'язують теологи, філософи, а я вернуся до чисто світських справ. Обмежуся тут до одного прикладу. Наприкінці ХІХ-го століття між шведами й норвегами, які до того часу жили в рамках однієї держави, прийшло до непорозумінь, норвежці забажали мати свою окрему державу. Король Швеції дав згоду провести референдум, який вирішив про відокремлення Норвегії від Швеції, внаслідку чого встановлено між тими державами кордон. Це сталося 1905 року. І від того часу не було між названими державами територіальних претензій. Бо народи цих країн керувалися не принципом експансії, а розумом, миролюбством, високою скандинавською культурою, згідно до християнських законів моралі.

А Дмитро Донцов не вгаває: Громада, що відкидає завоювання, знаходиться в стані упадку (стор. 240). Посилаючись на італійця Енріко Коррадіні, Дм. Донцов каже, що воля життя і воля влади перемінюються в волю війни... Воля війни між націями вічна. Вічна є війна. (стор. 243).

Дм. Донцов так закінчує ІІ розділ: Зміцнювати волю нації до життя, до влади, до еспансії, - означив я як першу підставу націоналізму... Другою такою підставою національної ідеї здорової нації повинно бути те стремління до боротьби, та свідомість її конечності, без якої неможливі ні вчинки героїзму, ні інтенсивне життя, ні віра в нього, ані триумф жодної нової ідеї, що хоче змінити обличчя світу. Першу з цих підстав протиставляю тому духовному "кастратству", яке виключало волонтаристичний чинник з міжнаціонального життя, вірячи сліпо в творчу силу інтелекту Другу – протиставляю засадничому пацифізму нашого провансальства, яке вірило у вічний мир Ліги Націй (стор. 244-245).

В третьому розділі п.н. "Романтизм, догматизм, ілюзіонізм - третя вимога націоналізму", Дм. Донцов каже: Писати, як у нас пишуть, що боротьба за національну волю походить не з любові і бажання панувати над кимсь, а лише з ненависті до рабства - значить не розуміти динаміки розвою. Природа та

історія не знають рас агресивних і неагресивних, лише раси сильні і слабкі. Раси сильні – визволяються, коли вони підбиті, і розширюються коштом слабших, коли є вільні; раси слабкі – або здобуваються лиш на спазматичний бунт (коли вони під ярмом), або роздаровують своїм ворожим меншостям національні, культурні та всілякі інші автономії – коли вони є вільні (стор. 262).

Саме, мабуть, у цьому джерело визначення в українському націоналізмі "нації", як раси. І тиснеться на вуста: Слабенька Канадо! Тепер я знаю – чому Ти ввела в країні політику багатокультурності! Президенте України! Ви тому проводите політику зрівняння перед законом усіх національностей, що живуть в Україні, бо українська нація слабка! Та годі іронізувати. Коли б ОУН прийшла до влади на Україні – було б не до іронії. Вона б, за вченням Дм. Донцова, крикнула б: "Україна для українців! Такі гасла вже появлялися на Україні з боку українських націоналістів Р.Б. 1992.

А ось далі в Дм. Донцова: ... пафос у носіїв великих ідей прибирає форму того, що в поточній мові зветься фанатизмом... (там же)... Фанатизм знов-таки є невід'ємним станом душі всіх діячів і учасників великих епох, усіх, що дають себе нести великій ідеї (стор. 263). Фанатик – визнає свою правду за об явлену, загальну, яка має бути прийнята іншими. Звідси його агресивність і нетерпимість до інших поглядів... ненависть до всього, що перешкоджає їх здійсненню... (там же) ... чуттєві ідеї фанатиків не знають толерантності, бо спір про догми віри рішається не полюбовним судом, лише ордаліями (стор. 263-264), тобто інквізиційними судами, які обвинуваченого піддавали випробуванню вогню, води: якщо ти невинен, то не згориш, не втопишся, а якщо винен – згориш або втопишся.

Далі Дм. Донцов каже, що Шпенглер за найцінніший здобуток війни для Німеччини уважає здібність ненавидіти ворога. І далі: як далека ця мужня думка від думок деяких наших провансальців, які своє локайство супроти всякого status quo звать державництвом, а свою душевну виявленість – культурністю, що бореться з шовінізмом... Суттю фанатизму є те, що він у відношенні до конкретного є спустошуючий і руйнуючий (стор. 256).

З науки Дм. Донцова виходить, що програна українців на переломі 1920-х років – це благодать, бо вона викликала здібність ненавидіти ворога.

Читаючи такі повчання Дм. Донцова, хотілося б вигукнути: А де ж у цьому логіка?! Проте полемізувати з Дм. Донцовим в категоріях логіки – витрата часу і сили: він не визнає логіки, нехтує розумом. Для нього рушійною силою суспільства є воля боротьби, експансії, спустошуючий і руйнуючий фанатизм. Прочитавши ці рядки, поляки матимуть часткову відповідь на те, що діялося на Волині 1943 і в Галичині 1944 року.

У тому ж розділі: Мораль, про яку тут говорю, відкидала ту моральність, яка забороняла шкодити іншим, яка цінила життя понад усе, яка ненавиділа хижацькі інстинкти (стор. 268). Цілій боротьбі за існування - чуже моральне поняття справедливості (стор. 269). Лише філістри можуть абсолютно відкидати і морально осуджувати війну, вбивство, насильство – філістри і люди з відмерлим інстинктом життя... (стор. 270). Ті моральні ідеї є добрі, які йдуть на користь в конкуренційній боротьбі за існування... добре поступування те, яке на користь роду, зле - на його некористь (стор. 271).

У четвертому розділі подибуємо такі ось думки Дм. Донцова, або ж співзвучні з ним, бо він їх цитує на підтвердження своєї тези: ... насильство – це одинокий (єдиний - В.П.) засіб, яким розпоряджають... нації, схудобілі через гуманітаризм... (стор. 283). Прагнути величності своєї нації, це значить прагнути нещастя своїм сусідам... коли історія є боротьбою за панування і владу, за взяття в посідання, - то творче насильство мусить грати велику роль в цьому процесі, бо привлащення - це передусім бажання поконати... (стор. 284). Агресія... іманентна кожній... національній ідеї... (стор. 285).

Досі Дм. Донцов говорив про те, "як" діяти, а тепер буде мова про те "хто" має діяти? Він пише: хто впроваджує в світ і здійснює якусь ідею? Провансальці, демократи та інші народолюбці відповідали - завше народ! Ми відповідаємо ніколи народ! Народ є для всякої ідеї, чи в її статичному, чи в динамічному стані – чинник пасивний, той що приймає. Чинником активним, тим, що несе ідею, тим, де ця ідея зроджується, є активна, або ініціативна меншість... Це група, яка формує неясну для неусвідомленої маси ідею, робить її приступною цій масі і, нарешті, мобілізує народ для боротьби за

цю ідею (стор. 285-286). Ніколи пасивна юрба, лише активна меншість є суспільно-творчою силою... (стор. 287). Творче насильство - як "що", ініціативна меншість - як "хто", ось підстава всякого майже суспільного процесу... (стор. 290).

Читаючи це, мені приходиться на думку те, як після вибуху німецько-радянської війни пішли на схід України "похідні групи" обох фракцій ОУН, як емісари з Галичини пішли на Волинь, організувати там УПА. І що вона там накоїла.

Врешті Дм. Донцов пише, що виложена ідеологія не є фантазією, ані мозковою теорією, – вона є практичним символом віри всіх здорових і шляхетних рас... (там же). І далі: Осміяна філістрами філософія... німецького націоналізму "Deutschland uber Alles" повинна стати - Mutatis mutandis - і нашим гаслом (стор. 337). І врешті: Ту силу можемо ми здобути лиш тоді, коли переймемося новим духом, новою ідеологією. Перед кожною нацією є дилема: або перемогти, або згинути (стор. 342).

Все. Досить! Гадаю, що й цей невеликий вибір цитат з "Націоналізму" Дмитра Донцова достатній, щоб зрозуміти його нелюдяну, антигуманну, злочинну теорію українського націоналізму, злочинну теорію і практику ОУН-УПА. Мені чомось здається, що дуже невелика кількість українських націоналістів читала цю працю Дмитра Донцова. Але читали її, тут нема жодного сумніву, такі українські націоналісти, як Євген Коновалець, як Андрій Мельник, як Степан Бандера і Ярослав Стецько. їм сьогодні ставлять на Україні пам'ятники. За введення в життя донцовського інтегрального націоналізму. Тобто за тисячі жертв - поляків, євреїв, українців.

І ось ця злочинна теорія, злочинна доктрина попала в руки хлопцям з села, які, не знаючи широкого світу, але які вже були просякнуті націоналізмом, винесеним з українських гімназій, що були розсадниками українського націоналізму. Хлопцям, які стали студентами, бо в їх батьків були гроші, щоб заплатити студії та помешкання у Львові чи й у Кракові. Тим хлопцям було по 20-22 роки. Така злочинна доктрина в руках недосвідчених хлопців, це так, неначе дати малій дитині гострий ніж у руки. Що з цього вийшло - побачимо далі. Добра не вийшло. Ні для поляків, ні для євреїв, ні для українців, ні для самої України.

Треба пам'ятати про те, що Дмитро Донцов не обмежився написанням "Націоналізму", він увесь час був активним

теоретиком і пропагандистом українського націоналізму, свою злочинну доктрину він розвивав і поширював у таких націоналістичних журналах, як в офіційній ОУН "Розбудова нації", в "Літературно-науковому віснику" та інших.

Минав час, "вожді" ОУН втілювали в життя злочинні ідеї, сформульовані Дм. Донцовим. ОУН ішла нога в ногу з гітлерівськими полчищами в поході на Україну, ОУН організувала українську допоміжну поліцію - помічника "Зондеркомандо" у винищуванні євреїв, ОУН створила УПА, СС дивізію "Галичина". Ідеї Дм. Донцова жили, тріумфували. Аж прийшла поразка на всіх націоналістичних фронтах: гітлерівська Німеччина зазнала поразки. Недобитки УПА, СС дивізії "Галичина", української допоміжної поліції, колишні вояки батальйонів "Нахтігаль" і "Роланд" опинилися на Заході. Тут дечого навчилися, передусім навчилися міняти тактику, радше дійшли висновку про необхідність змінити тактику - одні гасла українського націоналізму промовчувати, інші тимчасово заперечувати. І, не відмовляючись від донцовської доктрини інтегрального, тобто тоталітарного націоналізму, знаючи, що для тоталітаризму будь-якого роду немає місця на Україні, "еліта" ОУН, зокрема в особах вчених професорів, докторів різних наук (о, коли б на Україні знали, скільки тут магістрів без "матури", тобто без закінчення повної середньої школи, скільки тут докторів без закінчення вищої школи, між якими трапляються й професори!), почала проголошувати гасла демократизму, політичного плюралізму на Україні. І одночасно... пригадувати Дмитра Донцова. Але не по-хамськи, як колись, Тепер уже делікатно, щоб призвичаїти українське вухо до прізвища автора нелюдяної доктрини. Доказом цього є хоч би стаття у львівській газеті "За вільну Україну" п.з. "Політична програма і загальнонаціональні інтереси. Дмитро Донцов про українські проблеми напередодні першої світової війни."³⁵ В ній доктор філософських наук Олег Гринів презентує Дм. Донцова, як того, хто передбачав і показував потребу боротьби українського народу за самостійне існування. Інакше говорячи, у статті показаний ранній Дмитро Донцов, той, в писаннях якого у той час (1913 р.) ще не було рис, притаманних націоналізмові.^[36]

Чи це випадково, що в Україні почали появлятися, писані титулованими авторами, статті, які пропагують прізвище

Дмитра Донцова, але ще тепер не у контексті його злочинної книжки "Націоналізм"? Чи це, бува, не виконання визначеного потребами ОУН замовлення? Практика показує, що це саме так. Хоч одночасно проф. Тарас Гунчак, редактор "Сучасності", репрезентант ОУН-з, каже, що він особисто не поділяє поглядів Донцова. Він (Донцов - В.П.) мав рацію лише в 30-х роках. Тоді почуття прогашу визвольних змагань призвело до переосмислення демократичного шляху Центральної Ради і бажання створити державу на основі національно свідомого українця. ...[37] Тарас Гунчак, бачте, не поділяє особисто (на словах) поглядів Дм. Донцова, але визнає за ним рацію щодо 30-х років. І одночасно він схвалює всю діяльність ОУН-УПА. Ну, хто як хто, але професор, редактор "Сучасності", що була і є під омофором ОУН-з, знає доктрину Дм. Донцова, знає наслідки дій ОУН-УПА в 1943 і пізніших роках. Він не відкидає цієї злочинної доктрини, не засуджує її, а навіть схвалює. Робить він це тому, що ОУН, всі фракції ОУН, в тому й рідна Тарасові Гунчаківі ОУН-з, і досі керуються донцовською доктриною українського націоналізму. Тепер лише змінили тактику, змінили тон пропаганди. Діють обережно, щоб не перелякати українців в Україні.

Прочитавши децицю про український донцовський інтегральний націоналізм (іншого немає і бути не може), порівняймо її з заявою іншого професора з Заходу, цим разом члена ОУН-б з Лондону, Романа Зварича: По суті свій український націоналізм - гуманний і демократичний. Я весь час тверджу, що націоналізм - це найдосконаліша форма демократії. [38] Це той самий професор Зварич, котрий разом з проф. Омеляном Кушпетюю, 1992 року організували регіональні конференції ОУН-б по всій Україні. Прочитавши наведену тут заяву проф. Романа Зварича, я засумнівався - чи справді він професор, а чи безсоромний пропагандист? А, може, я не розумію Дмитра Донцова? Але ж наслідки діяльності ОУН-УПА доказують, що я його зрозумів досконало. Сумнівів тут бути не може - під сучасну пору всі три фракції ОУН на чорне кажуть біле, і навпаки. Щоб увести в оману український народ, щоб перехопити в свої руки владу. А тоді вони показали б що дійсно думають про вчення Дм. Донцова. Бо коли б вони того вчення не визнавали тепер, то й мусіли б відмовитися від минулого ОУН, а без свого злочинного минулого немає ОУН, це була б

зовсім інша якісно організація. Ще й досі всі три ОУН ведуть тиху між собою боротьбу на терені України. Коли б одна з них захопила владу, тоді й дійшло б, здається, до явної боротьби між ними. Може й на зразок "Ночі довгих ножів", як у січні 1934 р. прихильники Адольфа Гітлера порахувалися з Ернстом Регмом.

Варто, отже, порадити українцям, і не тільки українцям, а й полякам: Читайте Дмитра Донцова! Прочитавши, вони самі зрозуміють суть українського націоналізму, суть ОУН-УПА.

Проте, прочитавши писання Дм. Донцова, хтось може сказати: писання Донцова, це одне, натомість український націоналізм, це друга справа. Тим більше, що сьогодні, як уже було сказано, чільні представники всіх фракцій ОУН репетують про демократичність, людяність, гуманність українського націоналізму, ОУН. Тим, в кого постануть сумніви щодо тотожності навчання Дмитра Донцова з українським націоналізмом, пропоную твердження Петра Мірчука, автора "Нарису історії ОУН", націоналіста з молодих років, активного впродовж десятиліть на еміграції пропагатора ОУН. Це будуть винятки саме з його, названої тут, праці:[39]

Писання д-ра Дмитра Донцова. Першим і найвизначнішим ідеологом українського націоналізму по першій світовій війні став д-р Дмитро Донцов... В 1925 р. (мабуть помилився автор, бо інші джерела подають 1926 р. - В.П.) появилася праця Дм. Донцова "Націоналізм", в якій автор провів нищівну критику українського угодовства і соціалістичної псевдodemократії... Як антитезу до цього Дмитро Донцов вказав український націоналізм... Полк. Євген Коновалець, повернувшись 1921 р. до Галичини і перебравши пост Головного Коменданта УВО (Української Військової Організації - В.П.), звернувся до д-ра Дмитра Донцова з пропозицією відновити видавання "Літературно-Наукового Вісника" й редагувати його в дусі ідей українського націоналізму, пропагатором яких був Донцов... Дм. Донцов заходився відразу надати журналові виразно націоналістичне обличчя... "ЛНВ"... став пропагатором ідей українського націоналізму і відіграв важливу роль в формуванні націоналістичної ідеології (стор. 47-50). Націоналістична течія захопила теж старших учнів українських гімназій... постала і розвинула діяльність Організація вищих класів українських гімназій (ОВКУГ)... ОВКУГ звертала увагу на те, щоб спонукати

гімназистів до пильного читання "Літературно-Наукового Вісника" та писань Донцова. Провідними членами Організації вищих класів українських гімназій були: Роман Шухевич і його брат Юрко, Володимир Янів, Богдан Кордюк, Богдан Підгайний... Степан Бандера, Олекса Гасин... Дмитро Яців... Зенон Коссак... Степан Ленкавський... Ярослав Карпинець, В. Макух... Дмитро Грицай... Омелян Грабець... Василь Сидор (стор. 56). Як бачимо, серед членів ОВКУГ були майбутні проводирі ОУН, а серед них Роман Шухевич, котрий став на чолі батальйону "Нахтігаль", а пізніше, від серпня 1943 року, був провідником ОУН на Західній Україні і головним командувачем УПА. Був серед них довголітній ректор Українського Вільного Університету в Мюнхені Володимир Янів, був теж Степан Бандера, провідник ОУН на західноукраїнських землях від 1932 р., згодом "вождь" ОУН-б.

Під час Першого Конгресу українських націоналістів (28 січня - 3 лютого 1929 р. у Відні) на засіданні ідеологічної Комісії розпочалася полеміка, що опісля перенеслася частково і на кінцеве пленарне засідання, під час ухвалювання ідеологічних концепцій. Юліан Вассиян, Степан Ленкавський і Степан Охримович обстоювали філософічно- ідеологічні основи українського націоналізму, вирости з ідеалістичного світогляду українського народу, теоретично сформульовані в писаннях... Дмитра Донцова. Іншу концепцію заступали Дм. Андрієвський і Дм. Демчук, що намагалися включити до ідеології українського націоналізму елементи матеріалістичного світогляду та демократизм типу уенерівщини. Перемогла перша концепція (стор. 9).

Після сказаного вже не буде сумнівів щодо єдності викладеної Дм. Донцовим 1926 р. в праці "Націоналізм" доктрини українського націоналізму і прийнятої ОУН ідеології. Це, як, може, дехто пригадає у Володимира Маяковського: Говоримо - Ленін, а на думці - Партія; Говоримо - Партія, а на думці - Ленін. Отже - говоримо український націоналізм Дм. Донцова, а на думці - ідеологія ОУН. Різниця тільки в тому, що Дмитро Донцов ніколи не був членом ОУН, зате був він духовним батьком цієї організації.

І як після цього проф. Тарас Гунчак та іже з ним має моральну відвагу говорити сьогодні, що він не погоджується з

Дм. Донцовим, що ОУН - це демократія, гуманність? Справді треба не мати крихти сорому, щоб таке заявляти.

А Валентин Мороз, завідувачий кафедрою історії України Поліграфічного інституту у Львові, ярий націоналіст, в інтерв'ю 14.11.1992 р. для української телепрограми канал 47 в Торонто заявляє: Є різні націоналізми - націоналізм демократичний, авторитарний, комуністичний. І годі зрозуміти - чи це абсолютне дилетантство неначе й професора, а чи примітивна пропаганда, розрахована на примітивну аудиторію? Валентин Мороз, колишній дисидент, неначе не розуміє, що є один український націоналізм: інтегральний, донцовський. Про це він міг би переконатися, читаючи "Енциклопедію українознавства". І немає, не було націоналізму комуністичного, хоч і був "націонал-комунізм", якого представником був Микола Хвильовий і Микола Скрипник. Тут "націонал" від національності, а не від націоналізму.

ОУН у світлі власних документів

Під час Першого Конгресу українських націоналістів у Відні Євген Коновалець, звертаючись з промовою до його учасників, сказав: ... мусимо... боротися і добитися Самостійної Соборної Української Національної Держави на всіх просторах життя українського народу. Як учить нас досвід цілих українських поколінь, можемо цього досягнути тільки революційними, ніколи еволюційними шляхами.[40] У зв'язку з цим згадаємо тільки про те, що 1991 року Україна стала незалежною державою зовсім не революційним, а мирним шляхом, хоч і не в межах, за які боролася й надалі бореться ОУН. ... ідеал Незалежної Соборної Української Держави", кличе Українську Націю до продовження боротьби аж до остаточної перемоги. Цей ідеал ліг в основу українського світогляду й його творчого чину - в основу українського націоналізму.[41] Це був процитований уривок з тексту відозви Конгресу українських націоналістів до українців. Ще раз звернемо увагу на безупинне наголошування ОУН на "соборності" української держави, тобто на побудові української держави на всіх етнічних (за твердженням ОУН) українських землях. Зрозуміння цього становить ключ до розв'язки питання про причини й методи мордів УПА на Волині й в Галичині в 1943 і дальших роках.

У згаданій відозві Першого конгресу українських націоналістів з лютого 1929 року, підписаній від імені Конгресу Миколою Сціборським і Володимиром Мартинцем, говорилося:

ТІЛЬКИ ПОВНЕ УСУНЕННЯ ВСІХ ОКУПАНТІВ З УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ відкриє можливості для широкого розвитку Української Нації в межах власної держави. . . У своїй зовнішній політичній чинності Українська Держава стремітиме до осягнення меж, що охоплюють всі українські етнографічні терени[42]

Про це саме говориться в "Постановах Великого Збору Організації Українських Націоналістів", що відбувся в дні 28.01. до 3.02. 1929 р., опублікованих в "Розбудові нації" №№3-4 за березень-квітень і травень 1929 р. Тут, одначе, цитую за згаданим "Нарисом історії ОУН" Петра Мірчука:

2. ПОВНЕ УСУНЕННЯ ВСІХ ЗАЙМАНЦІВ З УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ, ЩО НАСТУПИТЬ У БІГУ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ, та відкриє можливості розвитку Української Нації в межах власної держави, забезпечить тільки система власних мілітарних зброєнь та доцільна союзницька політика.[43]

Наведені тут дві останні цитати слід прочитувати по кілька разів, щоб абсолютно добре збагнути їх зміст. В них, в цих цитатах з офіційних документів ОУН з 1929 року, знаходиться відповідь на запитання: Хто і чому почав мордувати 1943 року на Волині? Автори, які опрацьовували проблеми мордів поляків у Західній Україні від 1942 року, вказували на ряд причин цих мордів, вказували на безвідповідальну політику II Речі Посполитої (міжвоєнний час) у відношенні до українців, вказували на політику гітлерівської Німеччини, яка проявлялася в засаді: Divide et impera - розділяй і пануй, ба навіть говорили про мету: усунення з українських земель поляків. Але досі жоден автор не вказав на причину, на документ, в якому було заплановане усунення поляків між іншим з Волині й Галичини. Ніхто з авторів досі не натрапив на документ, котрий ще 1929 року передбачив усунення "займанців" з українських земель, і то **повне усунення**, яке наступить "в бігу національної революції" шляхом створення "власних мілітарних озброєнь" (УПА), які й виконають "повне усунення всіх займанців".

Я цього не придумав, цебто не придумав шляхом розумової спекуляції, що, починаючи від 1942 року, ОУН-УПА здійснювала

політику "повного усунення" поляків з Волині й Галичини. Я на це тільки натрапив у "Нарисі історії ОУН", читаючи його уважно, шукаючи весь час відповіді на це болюче питання, бо проблема мордів УПА від 1946 року не давала мені спокійно жити.

Ще раз, отже, вернімося до цитованих тут винятків з **офіційних документів ОУН**, ще раз проаналізуймо їх, заки перейдемо до наступних питань, в яких порушимо теж справу методів того усування поляків, теж порушимо справу мордування українців членами УПА, зокрема членами С.Б. ОУН.

Те, що я натрапив на ці, публіковані ж і доступні від 1929 року матеріали, вважаю своїм "відкриттям". Повторюю: досі ніхто не вказав на цю конкретну, сформульовану в офіційному документі, **причину мордів поляків**. І не тільки поляків.

Щоб не було ніяких недомовленостей, покличуся на мовознавчі джерела, щоб пояснити найважливіше у вже наведених документах, і згодом найтрагічніше у своїх наслідках слово: "усунення". Одинадцятитомний тлумачний Словник української мови каже: усунення - Дія за значенням усувати... усувати... доводити що-небудь до зникнення, припинення існування; ліквідувати... виключати, викидати звідкись; так чи інакше позбавлятися когось.[44]

До теми "усунення" поляків (і не тільки їх) з українських земель повернемося ще у розділі про морди, доконані ОУН-УПА. Тут лише вкажемо, поки свіжа пам'ять про "науку" Дм. Донцова, що реалізували "усунення" поляків та інших, і вбивали українців, котрі противилися ОУН, оті молоді оунівці, які, внаслідку науки Дм. Донцова, були просякнуті фанатизмом, ненавистю, безпощадністю до "ворога", котрі прищепили ті якості несвідомим селянам Волині, згодом Галичини.

І ще: Майже всі автори, котрі займаються проблемою ОУН-УПА, вказують на ОУН, точніше на ОУН-б, тобто на бандерівців, як тих, що були "суперреволюціонерами", що саме вони, оті молоді й повні гніву - Степан Бандера, Ярослав Стецько, Микола Лебедь, Роман Шухевич - були організаторами й виконавцями мордів. А тим часом, як видно зі сказаного, оту різанину поляків, допомогу в винищуванні євреїв, холоднокрівно запланувала "стара гвардія" ОУН - Євген Коновалець і його товариші. І це вони, піднесенням доктрини Дм. Донцова до рангу офіційної ідеології ОУН, виховали отих

"молодих і повних гніву" - С. Бандеру, Я. Стецька, М. Лебеда та інших. Це "стара гвардія" УВО-ОУН була предтечею УПА, яка в своїй діяльності не знала жалю, ні будь-якої моральності, яка потоптала всі Божі заповіді, виконуючи "заповіді" ОУН, сформульовані в "Декалозі" українського націоналіста.

Вернемось, однак, до документів ОУН. У згаданій відозві Першого Конгресу ОУН говориться: Відкидаючи орієнтації на історичних ворогів Української нації, але будучи в союзі з народами, які вороже відносяться до окупантів України, національна диктатура, що витвориться в бігу національної революції, забезпечить в тяжкий час боротьби силу Української держави.[45]

Не вдаючись у деталі, вкажімо, що ОУН відкидала політику унерівців, тобто тих, що боролися за Українську Народну Республіку, потім за Директорію, отже за реалізацію політики Симона Петлюри, як тих, що розраховували на союз з Польщею. ОУН гетьманцям ставила у закид, що вони розраховують на Москву. Натомість ОУН, як це показала практика, поставила на Німеччину, теж на Японію, як на ворогів Польщі і Росії.

Підкреслимо теж у цьому місці заплановану ОУН "національну диктатуру" в "бігу національної революції". Диктатура - це зрозуміло, ОУН завжди, від свого народження, прагнула до створення української держави, в якій мав би бути уведений тоталітарний режим. Але ж звідки сформулювання "національна диктатура"? Це взялося звідси, що ОУН від самого початку узурпувала собі право говорити від цілого українського народу. Ця узурпація походить від науки Дм. Донцова про "ініціативну меншість" і "неусвідомлені маси" (див. стор. 286 "Націоналізму" Дм. Донцова). Згідно до цієї науки, "луччі люди", тобто провід і члени ОУН, є виразниками нації, її інтересів, яких не розуміють "неусвідомлені маси". Звідси й узурпація права до "національної диктатури". Як її реалізувала ОУН-УПА, починаючи від 1942 року - знаємо на підставі фактів, про які буде ще мова.

В тій же відозві: Організація Українських Націоналістів протиставиться всім партійним і класовим угрупованням і буде стреміти, через опанування цілого українського життя на всіх землях України, до найширшого розгорнення національної сили... [46]

Тут уже мовиться про ті українські сили, які не підпорядковуються ОУН. Це ті українці, яких убивала ОУН-УПА за спротив політиці народобвбивства. Ці плани ОУН здійснила тільки частково. ОУН не розгорнула своєї діяльності на так званій Великій Україні, тобто на схід від Збруча. Натомість ОУН зуміла підпорядкувати собі численні маси українців в Західній Україні, а також майже всю українську діаспору, за винятком комуністів. Маю на думці ту діаспору, яка є активною в українському сенсі на Заході, бо ОУН не має впливу на понад 90% українців у діаспорі, котрі тільки формально рахуються українцями, але не беруть участі в житті української діаспори. Сам Євген Коновалець невдовзі після віденського конгресу ОУН подався за океан, до Америки, де, використовуючи політичну еміграцію після I світової війни, організував у США ОДВУ - Організацію Державного Визволення України, а в Канаді УНО -Українське Національне Об'єднання. Обі ці організації, які діють досі, мають свої організаційні прибудівки у вигляді стрілецьких, молодечих, жіночих тощо об'єднань. ОДВУ у США і УНО в Канаді назовні виступають як громадські організації, фактично ж вони, це підпорядковані ОУН (тепер ОУН-м) політичні прибудівки. Після війни ОУН-б створила аналогічну прибудівку - УВФ, тобто Український Визвольний Фронт.

Таким чином ОУН опанувала життям українців не тільки в Галичині, а й у діаспорі. На Волині ОУН до 1939 р. не мала великих успіхів, мабуть через політику, ведену воєводою Г. Юзевським, а також через досить великі впливи КПЗУ - Комуністичної партії Західної України серед селянських мас. ОУН намагалася стати понад інші українські політичні партії, понад "неусвідомлені маси". Це - типове для тоталітарної організації правого напрямку.

А тепер, повторюю, Ярослава Стецько, Микола Лебедь, Микола Плав'юк та їхні сучасні ідеологи - різного роду професори, доктори - репетують на Україні про демократію. Це - небезпечна гра. Небезпечна для існування незалежної України. Небезпечна для її сусідів, зокрема Польщі. Не можна цією небезпекою нехтувати. Ленін почав з союзу в одинадцять чоловік. Навіть сьогодні нечисленна ОУН в Україні, використовуючи невідрадну економічну ситуацію, може підбурити маси.З Постанов І ВЗУН з 1929 р.: На шляху до власного самоздійснення в формі найбільшої інтенсивності

історичного значення, нація чисельно збільшує запас своїх біофізичних сил на поширеній рівночасно територіальній базі.[47] Інакше говорячи - український "лебенсраум". Коштом сусідів. Реалізуючи політику експансії ("Націоналізм" Дм. Донцова, стор. 283) шляхом "безоглядності" (безпощадності - В.П.) супроти інших (там же, стор. 232).

У пункті 16 "Постанов" говориться без ніякого камуфляжу, що Організація Українських Націоналістів побудована на засадах: всеукраїнства, надпартійності і монархізму.[48] В цьому контексті треба наголосити, що ОУН не була політичною партією, тому вона могла казати про "надпартійність ОУН". То чим же була ОУН, якщо не партією? Щоб дати відповідь на це запитання, мусимо вдатися до аналогій, до порівняння ОУН з іншими тоталітарними організаціями, зокрема з НСДАП (Націонал-Соціалістична Робітничка Партія Німеччини) і КПРС. Обі названі тут організації, хоч і називали себе партіями, в дійсності ними не були. НСДАП злилася з державним апаратом Німеччини, те саме було й з КПРС. "Партія" за етимологією цього слова, означає "частину", тим часом як НСДАП, так і КПРС своєю діяльністю охоплювали "цілість" (тотально) життя країн, в яких панували. Вони мали вирішальний вплив не тільки на політику - зовнішню і внутрішню - країн, але й на науку, культуру, мистецтво, навіть на спорт. Отже - ні НСДАП, ні КПРС - не були політичними партіями. Це були організації змички з державними структурами, над якими й панували. Цікавим у цій справі є міркування російських юристів, які виступали в Конституційному Суді Російської Федерації у справі позову про визнання КПРС конституційною організацією. На одному з засідань, у дні 8 липня 1992 р., представник Президента Росії, М. Шахрай, сказав: Намагання неупереджено поглянути на КПРС, зокрема у світлі доказів, котрими розпоряджаємо, теж у світлі розсекречених архівних матеріалів, не залишає сумніву те, що організація, яка називає себе КПРС, є різновидом державного механізму, державної структури, що необмежено здійснюють владні функції... [49]

Чому я тут про це говорю? Говорю тому, щоб доказати схожість ОУН з НСДАП і КПРС в сенсі їх непартійності. Різниця між ОУН і тими двома названими тут у тому, що ОУН в дійсності не створила держави, не запанувала в ній, хоч, унаслідку Акту 30 червня 1941 р., бандерівська фракція ОУН

узурпувала собі право виконувати від імені неіснуючої держави владні функції - реквізиції продовольства, одягу й інших запасів, мобілізацію населення в ряди УПА, суди над "зрадниками", усування поляків з українських земель.

Далі там же: В часі визвольної боротьби лише національна диктатура, витворена в ході національної революції, зможе забезпечити внутрішню силу української нації...[50] Пізнали цю "національну" диктатуру, крім поляків, також українці, зокрема на Волині. Польські автори пишуть багато про масову участь українців у злочинних діях УПА. Це правда, що з УПА співдіяли широкі маси українського населення. Але досі мало хто вказував на те - чому ті маси виступали на боці ОУН-УПА? Як, яким чином ОУН втягнула спокійну Волинь до свого злочинного промислу? Скільки в цій причині було терору, застрашення, скільки обману-отуманення? Відповіді на ці запитання чекають на опрацювання. Взятися за це повинні українські вчені - історики, психологи. Тут можу лише сказати на підставі розповідей очевидців - поляків, українців, чехів, що "національна диктатура" УПА була страшна. Так і сказав Степан Бандера: Наша влада буде страшна! Страшна, як виявилось, не тільки для поляків, але й для багатьох українців.

Далі з "Постанов" Першого Конгресу: ... українська зовнішня політика здійснюватиме свої завдання шляхом союзних зв'язань із тими народами, що вороже відносяться до займанців України. [51] Цим союзником ОУН мала стати Німеччина. Біда лиш у тому, (що гітлерівська Німеччина не бачила потреби в союзі з ОУН. Вона лише використовувала ОУН для своїх потреб. До будь-якого союзу ОУН, хоч би й з НСДАП, ніколи не дійшло. Контакти з ОУН вдержувала лише німецька армія, точніше армійська служба розвідки -Абвер і Гестапо. Про це - далі.

У своїй зовнішньо-політичній чинності Українська Держава стремітиме до досягнення найбільш відборних меж, що охоплюватимуть усі українські етнографічні терени...[52] Це і є офіційна політика ОУН, від якої вона ніколи не відмовилася. Що це означає для справи миру в Європі - можна собі уявити. Але ж, як знаємо з "науки" Дм. Донцова, ОУН не має на меті вдержання миру між народами, навпаки - метою українського націоналізму є безупинна боротьба, тобто безупинні війни за поширення кордонів держави. Хай би це взяли до уваги

польські політичні чинники, котрі на сьогоднішній день увійшли в приятельські відносини з ОУН, зокрема з ОУН-б.

В обставинах ворожих займанщин підготовку українських народних мас до збройної боротьби, а зокрема підготовку організаторів і вишколених провідників, перебере окремих військовий осередок.[53] У зв'язку зі сказаним мені хотілося б звернутись: Народе моєї спокійної до війни Волині! Ті, котрим понад шістдесят років! Пригадайте собі тих емісарів, котрі сотнями йшли з Галичини 1942 року. Пригадайте - як вони і кого спершу завербували до злочинної діяльності. Як вони організували Самооборонні Куцові Відділи (СКВ), як муштрували чоловіків і хлопців, в тому й підлітків. Як втягували силоміць до своєї діяльності дівчат. Пригадайте - що робили з тими, хто з ними не погоджувався? Скільки вже тоді, заки почали мордувати поляків, загинуло українців з рук СБ.?

Приходить час, що архіви відкриваються, ще живуть свідки тих подій - українці. Треба поспішати, треба, поки є час, розпитати свідків тих страшних днів і ночей. Але тепер ситуація цьому не сприяє. Люди мовчать. Чи вони ще бояться українських націоналістів, а чи вже знову бояться їх? Бож організуються різні заходи для відзначення "героїзму" ОУН-УПА. Де ті сміливці-вчені, які б узялися за опрацювання теми злочинів ОУН-УПА в Західній Україні? Треба поспішати, бо незабаром не стане живих свідків.

Саме такою, а не іншою, була і понині є ОУН. Вона не змінилася в суті, вона лише змінила свою тактику. Не позбувшись баласту націоналістичної ідеології, нелогічно говорити про "демократичну" ОУН. ОУН, з її ідеологією, з її історичним минулим - не може реформуватися. Так само, як не може реформуватися український націоналізм, як ідеологія. Тоталітарні доктрини, ідеології, організації живуть, або вмирають. Ніколи не реформуються.

Тому злочином перед народом є ототожнювати націоналізм і патріотизм, це бо діаметрально різні поняття. Тоді, коли патріотизм належить до понять, пов'язаних з добром, любов'ю, благородством, то націоналізм - зі злом, ненавистю, підступом, злочинністю. Говорю тут про український інтегральний донцовський, взятий на ідеологічне озброєння ОУН, націоналізм, а не про якісь "ленінські" націоналізми поневолених націй.

І ще: Націоналізм Дм. Донцова, отже й ОУН, це протиставлення християнських ідей, які проголошують добро, милосердя, людяність, любов. Натомість націоналізм свою ідеологію збудував на ненависті, насильстві, терорі, вбивствах. Пропагандисти ОУН послуговувалися, між іншим, поетичним висловом: Доба жорстока, як вовчиця. І це - правда. Зокрема доба, яку влаштувала ОУН-УПА в час війни. Доба справді була жорстока, як вовчиця. Тільки не постала вона внаслідок якихось стихійних бід, її створили люди, котрі діяли згідно до наставов Дм. Донцова й ОУН. У свій час жорстоку, триваючу понад 500 років добу, створила інквізиція. У ХХ-му столітті жорстоку добу створили тоталітаристи - більшовики і нацисти. Створила її й ОУН-УПА.

Я з цілковитою певністю можу сказати таке: Коли б мого батька не замордували жорстокі, як голодні вовки, більшовики, то його замордували б націоналісти. Бо батько мій мав за жінку польку. Він не був націоналістом. Навпаки, він з пошаною ставився як до свояків-поляків, так і до сусідів-євреїв. Він був гуманіст. І батько мій не вбив би на вимогу ОУН-УПА свою жінку, а мою матір. Він, відомий в дубенському повіті, український діяч, до 1935 року був війтом гміни Дубно. Він не підтримав би дій ОУН-УПА. Батька вбили більшовики, НКВД, в дубенській в'язниці, або в підземеллях Бернардинського монастиря. Повторюю: Коли б не вбили його більшовики, то вбили б посіпаки з УПА чи СБ.. Справді - доба була жорстока, як вовчиця. Чесній людині не було місця на цій землі.

Я б не писав цієї праці, коли б мене, малолітнього, 1940 року не депортували більшовики у Казахстан. 1943 року мені було 18 років. То й мене поставили б націоналісти перед вибором: УПА (і вбити матір), або смерть.

А батько мій був великим українським патріотом. Він організував урочисті відзначення, пов'язані з постановням Української Народної Республіки, роковинами смерті Симона Петлюри. Патріотизм - не націоналізм. І так він виховав мене.

Український націоналізм - це різновид фашизму. Він своєрідний, його не можна порівнювати з іншими націоналізмами, наприклад з хорватським, хоч схожість дуже близька. Український націоналізм настільки український з причини вчення Дмитра Донцова, що він є явищем сам у собі.

Тому повторюю: в цій праці мова не про націоналізм узагалі, а лише про український націоналізм.

Український націоналізм - це ідеологія і політичний, вождівського типу, рух, котрий ставить собі метою будь-якими методами, в тому й аморальними, злочинними, зокрема індивідуальним і масовим терором, скерованим проти всіх, хто противиться йому, в тому й проти українців - побудувати на всіх українських етнічних територіях, також на спірних територіях етнічного пограниччя, українську державу, яка шляхом експансії, скерованої проти сусідніх народів, має поширювати свою територію до досягнення статусу української імперії, в якій пануватиме націократія вождівський, тобто авторитарний устрій, в якому "вождь нації" згуртовуватиме законодавчу й судову владу, і котрий у своїй діяльності спиратиметься на "луччих людей", тобто на націоналістичну касту, подонцовському на "ініціативну меншість". В тій державі національні меншості не матимуть загарантованих громадянських прав. Не виключено, що до деяких з них була б застосована політика "остаточної розв'язки".

Цей націоналізм за умов здобуття Україною незалежності не змінився ні в ділянці ідеології, ні щодо стратегії, тобто остаточної мети. За сьогоднішніх умов змінилися тільки методи пропаганди, сьогодні націоналізм одягається в шати демократії, а тіло його надалі націоналістичне.

Оскільки описуваний тут націоналізм є виключно українським явищем, не торкаюся тут в основному націоналізму в інших народів. Хай поляки пишуть про польський націоналізм, росіяни про російський тощо. Вкажу тут, що росіяни під поняттям "націоналізму взагалі" розуміють а) волю народу, б) амбіції політичних еліт, не прагнучих нічого, крім влади.[54] Проте жодне з тих визначень не стосується до українського інтегрального донцовського націоналізму, який був і є ідеологією ОУН - всіх трьох її фракцій. Український націоналізм - не звичайний націоналізм, це націоналізм зі своєю доктриною, філософією.

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ОУН

Описана в попередньому розділі ОУН існувала до 1940 року, коли дійшло до розламу між прихильниками полк. Андрія Мельника і "молодими й гнівними" зі Степаном Бандерою на чолі. Ще перед розламом відбувся II ВЗУН, тобто Великий збір українських націоналістів, що мав місце 27.08.1939 р. в Римі. На ньому схвалено "Устрій ОУН". Щоб дати уяву про організаційну структуру ОУН, наведу хоч би деякі постанови II ВЗУН, які торкаються цієї теми. Цитуватиму на підставі винятків з "Устрою ОУН" авторства Петра Мірчука. На підставі винятків з "Устрою ОУН" можна буде собі уявити і переконатися, що ОУН була побудована на суто тоталітарних засадах, на "вождівському" принципі.

1. На чолі ОУН стоїть Голова Проводу Українських Націоналістів... 4. Голова ПУН як керманіч і репрезентант визвольних змагань Української Нації є її Вождем. 5. За свою діяльність і рішення Голова ПУН відповідає перед Богом, Нацією і власним сумлінням. [1]

Ось і виходить, що всі, хто жив у той час (а тоді і я жив), то й мали ми свого "вождя"! І то незалежно від того, чи ми були націоналістами, чи ні. Голова ПУН (Проводу Українських Націоналістів) був Вождем (з великої букви) Нації (теж з великої букви). Німці мали Адольфа Гітлера, італійці - Беніто Муссоліні, іспанці - генерала - Франко, а всі народи в СРСР - Йосипа Сталіна - вождя "всіх народів". Українці ж від 1938 року мали "вождя" Андрія Мельника. Котрий за свою діяльність відповідав "перед Богом, Нацією і своїм сумлінням". Інакше кажучи - не відповідав зовсім на цій землі. У Голови ПУН, як і в кожного "вождя", була майже необмежена влада:

Голова ПУН... призначає членів ПУН, Генерального Суддю й Головного Контрольного, подаючи це до відома ВЗУН. 7. Голові ПУН прислуговує законодавча влада між сесіями ВЗУН. [2]

У розділі "Г":

2. На чолі країв стоять їх Провідники, а) Провідників країв призначає і звільняє Голова ПУН, перед яким вони відповідають за свою діяльність, б) Провідники країв

кермують усією діяльністю ОУН в даному краю. (Наступні точки 3-8 мають конспіративний характер). [3]

Таким "краєм" були західноукраїнські землі, в номенклатурі ОУН - ЗУЗ. Провідником на ЗУЗ від 1932 р. був Степан Бандера.

З розділу "Г", частина IV:

Членом ОУН може бути кожний українець та українка, що задовольняє наступні вимоги: а) ставить понад усе добро Української Нації та визнає націоналістичну ідеологію, ... в) творчо працює і сумлінно виконує доручені обов'язки, г) підпорядковується владі ОУН.

З частини II, розділ Б:

1. Члени ОУН поділяються на: а) дійсних і б) присяжних... 3. Присяжними членами ОУН можуть стати дійсні члени, що заслуговують на цю честь... г) Приналежність до присяжних членів ОУН є досмертна. [4]

З наведеного виходить, що коли хто став "присяжним" членом ОУН, то таким мусів бути до смерті, не міг залишити ОУН.

У розділі "В" говориться про формації націоналістичної молоді:

1. В цілях ідейного націоналістично-державного й суспільно-організаційного виховання української молоді існують при ОУН окремі формації доросту і юнацтва обидвох статей.

а) До групи доросту входять діти від 6 до 14 років життя,

б) до групи юнацтва входять юнаки від 14 до 18 року життя.[5]

Ну, чим не "піонери", чим не "комсомольці", чим не "гітлерюгенд"? А я, бідолашний, до 56-го року свого життя, тобто до часу, як приїхав у Канаду, ніколи не чув слова "доріст", а почувши його в Канаді, не знав його значення. Цього слова не реєструють словники української мови.

Раз я заторкнув ухвалений I ВЗУН устрій ОУН, то згадаю ще про деякі лиш справи, пов'язані з тим ВЗУН. У відозві Президії II ВЗУН, скерованій до націоналістів і українців, читаємо:

В найглибшій пошані до священної волі Першого Вождя Націоналістичної України (тут і скрізь у цитатах правопис букв за оригіналом - В.П.) ... однодушно затверджує рішення Євгена Коновальця призначити своїм наступником

полковника Андрія Мельника... Україна для українців! Не залишити ні грудки Української землі в руках ворогів і чужинців!... Тільки кров і залізо розсудять нас з ворогами! [6]

Такий ось був організаційний та ідеологічний образ Організації Українських Націоналістів на п'ять днів перед вибухом II світової війни.

Про устрій ОУН пишу на підставі постанов II ВЗУН з 27.08.1939 р. (Римського) тому, що й досі не опубліковано цілої постанови I Конгресу (Віденського ВЗУН) з січня-лютого 1929 р., зокрема таємницею залишається I розділ постанови п.н. "Устрій Організації Українських Націоналістів". У зв'язку з цим Петро Мірчук пише: Ухвалений Конгресом "Устрій ОУН" опубліковано з пропущенням із конспіративних причин 1-го розділу. [7] І на сьогоднішній день структура всіх трьох фракцій ОУН - становить таємницю. Ширші кола українства не знають хто є провідниками ("вождями") кожної з ОУН, хто їх заступники, яка структура кожної ОУН, де її осідок тощо. В якому відношенні залишається ОУН-б до Українського Визвольного Фронту, яке відношення ОУН-м до ІСНО -Ідеологічно споріднених націоналістичних організацій? Що фактично означає собою КУППО - Конференція українських політичних партій і організацій? Що собою являє Конгрес Українських Націоналістів з Ярославом (Славою) Стецько на чолі? Кого на Україні репрезентує проф. Тарас Гунчак, ревний пропагатор УПА? Від чийого імені видається у Києві "Сучасність", від чийого "Українське слово", "Розбудову держави"?

Навіть націоналісти на Заході не знають - чи їхні партії (бо тепер це вже партії) в діаспорі, це легальні, зареєстровані в адміністрації структури, а чи вони нелегальні?

А відомо тут одне: організація без злочинного минулого не мусить на Заході камуфлювати свою діяльність, не мусить міняти вивісок.

ПЕРЕДУМОВИ ПОСТАННЯ ОУН І ЇЇ ДІЯЛЬНІСТЬ ДО ВЕРЕСНЯ 1939 р.

Все, що діється у світі, має свою причину. ОУН теж постала не без причини. Вона постала на визначеній території, у визначеному часі й за визначених умов. Предтечею ОУН була Українська Військова Організація -УВО, що постала в липні 1920 р. в Празі.

Коли йдеться про умови, за яких постала УВО й згодом ОУН, то вельми цікавими й переконливими є міркування д-ра Андрія Білинського, колишнього "дивізійника" і, мабуть, колишнього члена ОУН, хоч, може, й не "присяжного". Д-р Андрій Білинський, юрист за освітою, був викладачем у Мюнхенському університеті, довголітній видавець і редактор розмножуваного за допомогою ксероксу журнальчика "Панорама". Він вміє дивитися на історію й на сучасність тверезими очима, його аргументація логічна, переконлива, хоч іноді й він дивиться на світ крізь "галицькі окуляри", про що свідчить його стаття "50 років тому...".[1]

Андрій Білинський змалював образ ситуації, в якій опинилися українці після I світової війни. Змалював переконливо у праці "Погляд на минуле й українські перспективи"[2]. З його аргументацією не можна не погодитися. Він, зокрема, пише, маючи на думці період після I світової війни:

Незважаючи на величезні жертви, прийшлося нам зазнати самих політичних і мілітарних невдач... (стор. 5). Петлюра склав договір з Пiлсудським, в якому він відмовлявся від Західної України по Збруч... Польща 1921 р. підписала з Росією і Радянською Україною Ризький трактат... В той спосіб Україна з громадянської війни вийшла переможеною. Вона програла мілітарно й політично. Рішення Ради Амбасадорів з 1923 р. остаточно припечатало цю програму?

Однак українці не здавали собі, мабуть, справи з того факту, що вони війну прогнали. Це стало причиною цілої низки наших внутрішніх непорозумінь чи незрозумінь, з якими ми до сьогодні не можемо справитись. В нашій публіцистиці вживають терміна "визвольна боротьба". Це термін розпливчастий, бо він

означає не тільки війну в дослівному розумінні, а й період після війни. Внаслідок цього не можна відмежувати воєнного періоду від післявоєнного, війни від миру... Війна, де є тільки один партнер, а нема противника, не є війною... На жаль, ми вперто обминали це питання, щоб не виходило, що ми визвольну війну програли.[4]

Далі А. Білінський, маючи на увазі політиків УНР, пише, що вони, опинившись на еміграції, проголосили, що війни не програли; вона ведеться далі і може закінчитися тільки перемогою, себто побудовою чи відбудовою української держави. Проголошено стан перманентної війни... З одного боку рішення екзильних політиків того часу було емоціональним. Та з другого боку воно мало ще й іншу вимову; воно було втечею від відповідальності за програму війну, і то не так перед чужими, як перед своїм народом. [5]

А. Білінський не без рації вважає, що за програму треба платити, а не вперто, без жодного обгрунтування, проголошувати, що війна триває. Сказане вище стосується, як правило, до українських політиків УНР, тобто тих з Великої України.

А тим часом, коли офіційний наш політичний світ шукав винного, шукав навіть виходу, не знаходячи його,... молодші старшини й вояки Українських Армій, що програли битву, відмовилися признати, що програли війну.[6]

Інакше кажучи, всупереч фактам, деякі політичні сили Західної України відмовлялися визнати себе громадянами II Речі Посполитої Польщі, хоч такими повинні себе визнати внаслідку програної війни. А з громадянством, як пише А. Білінський, пов'язана громадянська лояльність. Так є на цілому світі. А. Білінський пише: Коли Рада Амбасадорів 1923 р. признала Західну Україну Польщі, то українцям залишилося об'єктивно одне: в існуючих умовах визначити конкретні інтереси українського народу під Польщею і в політичній боротьбі в рамках польської держави обороняти їх.[7] Таку боротьбу могли вести лише легальні партії.

Тим часом, не молодша генерація, яка не брала безпосередньої участі в визвольній війні, а саме учасники тої війни, головні старшини (офіцери - В.И), були спершу авторами УВО, а пізніше ОУН. [8] І далі на тій же сторінці: ОУН створила навіть свою власну концепцію визвольної боротьби

шляхом збройного повстання проти всіх окупантів. І знов приходиться твердити, що авторами тієї концепції були не Бандера та його середовище, а ті ж старшини з українських армій, які вели визвольну боротьбу та її програли.

У світі існує якийсь порядок, з яким треба рахуватися, а міняти його можна (іноді треба) політичними засобами. Існують міжнародні принципи регулювання спорів, причому стороною в них можуть бути не конче держави. Адже Ліга Націй вислуховувала претензії також українців, котрі висували скарги проти Польщі. Рішення Ради Амбасадорів від 14 березня 1923 р., котрим визнано кордони Польщі згідно з Ризьким трактатом, було виконанням повноважень статті 87 Версальського договору і статті 91 трактату в Сен-Жермен. За тими повноваженнями стояли держави, які були переможцями в I світовій війні. Отже, не рахуватися з цим рішенням означало спротив міжнародному праву, міжнародній громадській думці. Згідно до рішення Ради Амбасадорів, Польща не мала обов'язку запроваджувати в Західній Україні територіальну чи політичну автономію. І хто знає, чи, коли б українці Західної України не відкинули автономію, яка 1922 року була визнана за нею, то, можливо, не було б такого рішення Ради Амбасадорів. Однак українці, під впливом націоналістичних сил (а тоді вже існувала УВО) висунули постулат повної самостійності для того українського регіону. Це була політична помилка. Годі бо було боротися одночасно проти легальної державної влади і проти міжнародних установ.

Хоч в Західній Україні постали легальні українські політичні партії, проте, на жаль, не вони мали вирішальний вплив на формування українсько-польських відносин в тому регіоні. Ті відносини склалися внаслідку дій націоналістичних сил в Західній Україні, зокрема в Галичині.

Так ось постали серед українців поза Українською РСР дві течії: одна, яка згуртувалася довкола ідей УНР, і вона частково співпрацювала з польською владою, організувала "Зимові походи" на підбільшовицьку Україну, яка мирилася з належністю Західної України до Польщі, але не визнавала себе переможеною, коли йдеться про Україну на схід від Збруча; і друга - ті, котрі взагалі не мирилися з програмою, не визнавали польської влади всупереч фактів. Саме з тієї другої течії постала УВО.

На перший план перед УВО, як підпільно-революційною організацією, висувається нове питання: очолити революційно-політичну боротьбу українського народу проти окупантів. Такий характер УВО закріпився остаточно в 1923 р., коли 14 березня Рада Амбасадорів визнала західноукраїнські землі Польщі [9] У книзі Петра Мірчука знаходимо обширні витяги з пропагандивної брошури УВО, мабуть однієї з перших, без року її видання, в якій названі завдання УВО. Між ними:

УВО не ставить терористичної діяльності, як виключного свого завдання... як організація, що веде свою діяльність на західноукраїнських землях, вважає вона своїм обов'язком проводити вже планову підготовку цього революційного зриву проти польського займанця... Українська Військова Організація буде тому впливати на настрої народних мас та ширити дух активізму й непримиримості супроти займанця. [10]

Так ось, абсолютно не виправдовуючи асиміляційної політики Польщі в міжвоєнний період, слід сказати, що вину за загострення українсько-польських відносин на західноукраїнських землях несуть ті сили, котрі, всупереч фактів, не примирилися з поразкою й вирішили від самого початку існування II Речі Посполитої вести проти неї терористичну діяльність. Пам'ятаймо: УВО постала в липні 1920 р. в Празі. Цебто в час, коли українська армія Симона Петлюри разом з польською армією під командуванням Ю. Пілсудського вели жорстокі бої проти більшовицької армії М. Тухачевського. Це було зразу ж після того, як польсько-українські з'єднання зайняли Київ. Це було ще перед битвою над Віслою, в якій М. Тухачевський зазнав поразки. УВО постала в час, коли Ю. Пілсудський виношував план створення польсько-українсько-литовської федерації. Це був час, коли "східняки" (українці з так званої Великої України) співпрацювали з польською владою. УВО, як терористична організація, скерована проти польської влади, постала в час, коли Польща й не думала, не гадала про асиміляційну політику супроти українців. В той час було їй, тій владі, не до того, в той час йшла боротьба проти більшовиків. І, як відомо, Ю. Пілсудський тісно співпрацював з Симоном Петлюрою.

Висновок з цього такий: УВО була створена тими, хто не примирився з поразкою ЗУНР - колишніми старшинами УГА - Української Галицької Армії та їхніми однодумцями. Отже:

боротьба проти Польщі, терористична боротьба, не була придумана наддніпрянцями, лише галичанами (бо Волинь ішла за отаманом Петлюрою).

А тим часом УВО, як і згодом ОУН, узурпувала собі право говорити від імені всього українського народу : ... УВО вважає зрадником визвольних змагань українського народу (підкр. - В.П.) теж ті одиниці з-поміж українців, які пропагують орієнтацію на того чи іншого окупанта України і намагаються витворити серед українського суспільства прихильні до... Польщі настрої. Не інакше УВО оцінює й тих українських політиків, які примирилися зі станом поневолення України та під плащиком "реальної" чи "позитивної" політики пропагують розбудову українського життя в рамках чужої держави... Перших називає УВО "хрунями", других - "угодовцями". [11]

"Угодовцем", значить, був теж Симон Петлюра, і сьогоднішній патріарх Мстислав, у миру Степан Скрипник, і всі ті, хто в той час боровся побіч поляків проти більшовиків. Це вже потім, на еміграції, ОУН-м "забула" про політику УВО й ОУН на початку 1920-х років у відношенні до УНР, і навіть опанувала її структури: президентом УНР став "вождь" ОУН-м - Микола Плав'юк.

У наведеній вище цитаті є ще одне дуже цікаве місце, в якому говориться про "зрадників визвольних змагань українського народу". Бачимо тут те, що й в ОУН: УВО вважала себе репрезентантом визвольних змагань "українського народу", хоч насправді вона репрезентувала невеликий гурт колишніх вояків УГА - Української Галицької Армії, її найрадикальніших елементів. УВО не мала навіть доступу до земель на схід від Збруча. Однак, як предтеча ОУН, вона не тільки говорила (без ніякого повноваження) від імені українського народу, а й виносила смертні вироки на "хрунів", тобто, на розсуд УВО, на "зрадників". Вже само слово "хрунь" вказує на родовід УВО, це бо суто галицький діалектизм. Це слово я почув вперше в Канаді, коли мені було 55 років, хоч до того часу я жив 14 років на Волині, 2 роки в Дніпропетровщині, і хоч до того часу прочитав сотні й сотні томів української літератури, в тому й класиків. А слово це означає: Хрунь - в Галичині - виборець, який продав свій голос. [12]

Про право судити й карати (смертю!) "хрунів" у наведеній брошурі УВО сказано: Не один із них загинув уже з караючої руки члена УВО...[13]

В основу діяльності УВО ліг терор: Кожний терористичний акт, за кожним разом показує, що не можна здушити в народі стремління до свободи. Каральні акції, звершені проти провідних осіб ворожої держави, проти чільних представників окупаційної системи... підривають самовпевненість окупанта та авторитет окупаційної влади, створюють стан провізори і непевності. [14] Отже: вбивати будь-кого з представників польської влади - щоб втримувати стан напруження, стан дестабілізації. А чи мав це бути Т. Голувко, чи хто інший з посеред представників польської влади - це не мало значення. Не варта, отже, й п'яти хвилин витрачувати на з'ясування конкретних причин убивства Т. Голувка. Його вбили не за щось, а на те, щоб втримувати на західноукраїнських землях стан непевності.

Вже зі сказаного тут видно, що УВО, з якої зродилася ОУН, була злочинною організацією. В кримінальному значенні ця злочинність полягала в терористичних убивствах представників польської легальної в розумінні міжнародного права влади, а також у вбивствах українців, яких УВО розцінювала як "зрадників". Політично злочином УВО, а згодом ОУН, була узурпація представництва всього українського народу. Ні УВО, ні ОУН від народу такого мандату не мали. Узурпація влади - теж злочин. А вся діяльність ОУН, від 1929 р. й по сьогоднішній день, позначається заявами, що вона діє від імені всього українського народу.

Фактично ж, ні УВО, ні ОУН ніколи в своїй діяльності не одержали підтримки українського народу. Основна маса українського народу була під більшовиками аж до 1991 р. УВО й ОУН могли, і в основному спиралися, на галицький елемент, отже навіть не на всю Західну Україну. За таких умов ані УВО, ані ОУН не мали навіть фізичних можливостей, щоб хоч би звернутися за підтримкою до всього українського народу.

Інакше було з Українською Центральною Радою - тимчасовим парламентом України в 1917-1918 роках. Хоч вона не постала внаслідку формальних виборів шляхом голосування, то все ж таки вона мала легітимність репрезентанта всього українського народу. Центральна Рада

була демократичною за своїм характером, вона постала як компроміс між демократичними партіями і громадськими організаціями, які делегували від себе до Центральної Ради своїх представників. Під час з'їздів - військових, селянських - Центральна Рада доповнювалась дальшими їх представниками. Центральна Рада залишила по собі традицію демократичної України. Про це найкраще свідчить проголошений нею IV-й Універсал.

Тоді, як Центральна Рада була збудована на політичному компромісі, то УВО й згодом ОУН були побудовані на безкомпромісності, як у відношенні до легальної в розумінні міжнародного права влади, так і до своїх співвітчизників, котрі не визнавали принципів боротьби УВО-ОУН.

Права виступати від імені народу, згідно до проекту Конституції України, не має навіть Президент. Таке право прислуговує лише Національним Зборам. Президент, натомість, виступає лише від імені держави.¹⁵ Зі сказаного видно, що виступати від імені народу - це справа вельми поважна. Не може собі такого права привласнювати тоталітарна партія, рух чи політична течія. Така узурпація, якої допустилася УВО й ОУН - становить злочин. Як і злочином була узурпація КПРС промовляти "від імені пролетаріату". Коли держава не існує, то провізорично виступати від імені народу може організація або рух, який виразно одержав підтримку всього або більшості народу, висловлену під час з'їздів, у пресі тощо.

Така підтримка мусить бути очевидною в очах міжнародної громадськості. Прикладом таких організацій була Українська Центральна Рада, а під сучасну пору - Організація Визволення Палестини.

Повторюю: такого мандату ніколи не мала ОУН.

Сказавши тут про причину постановня УВО-ОУН, слід сказати й таке: Причиною всіх нещасть, які випали на долю сотень тисяч поляків і українців під час II світової війни на тлі українсько-польських стосунків, було постановня терористичних організацій – спершу УВО, згодом ОУН. Терористична, неспровокована діяльність УВО, спричинила переорієнтацію польської політики у відношенні до українців. Посилилося військове осадництво в Західній Україні, почалися асиміляційні процеси – обмежування українського шкільництва,

обмежування економічних прав (обмежування права купувати ґрунти з парцеляцій), обмежування сфер впливу Православної Церкви тощо. Проте, це треба виразно сказати, все це було результатом терористичної діяльності УВО-ОУН. Це УВО почала боротьбу проти польської влади. А вже потім розгорталася спіраль: арешти, пацифікація, Береза Картузька, політичні процеси тощо. Однак відповідь на запитання: Хто почав? - не залишає сумніву. Почали українці з УВО.

А почали так, що мені й досі соромно за них. Почали з терористичних акцій.

До таких акцій належали: індивідуальний терор супроти представників окупаційної влади: саботажні нищення ворожого майна й дезорганізація комунікацій; "екси" -експропріаційні напади на державні установи, головню на поштові уряди й амбуланси [16]

Першим голосним актом індивідуального терору УВО був (невдалий - В.П.) револьверовий атентат на начальника польської держави маршала Й. Пілсудського, що мав місце 25.11.1921 р.[17] Після нього було вбивство польського шкільного куратора Собінського. Виконавцем атентанту (вбивства, замаху) був Роман Шухевич, пізніший командир батальйону "Нахтігаль", згодом командир УПА. Саботажні акції УВО почалися влітку 1922 р. Вже в травні коло Перемишля спалено великі військові магазини, пошкоджено залізничні шляхи, телеграфну мережу. [18] З того самого джерела довідуємося, що влітку й восени 1922 р. проведено 2.300 підпалів фільварків, скирт збіжжя та господарських будинків польських дідичів. У жовтні того ж року чинила спустошення група в 50 бойовиків: Дня 15-го жовтня появилася у Зборівському повіті повстанська група, зложена з 50 людей. Вони, руйнуючи і палячи по дорозі фільварки польських дідичів та оселі польських колоністів, вбиваючи та проганяючи польську поліцію й жандармерію, перейшли досі повіти Зборів, Бережани, Підгайці, Бучач, Перемишляни, Борщів і Чортків. Рівночасно появилася така група в Сокальщині і перейшла до Тернопільщини, третя група виринула в Блідщині та Збаражчині. [19]

Немає ніякого сумніву, що ті групи були організовані УВО. Коли б було інакше, то автор "Нарису історії ОУН", Петро Мірчук, сказав би про це.

Звернімо увагу на таке: Описані події відбувалися 1922 року, в час, коли переможці в I світовій війні Великобританія, Франція зокрема, вислуховували аргументи екзильного уряду ЗУНР про потребу надати Західній Україні автономію. [20] І в той час УВО бешкетує. Можна б за таких умов поставити запитання: Хто, який уряд толерував би такий стан у державі? А пацифікація, про яку говоритиму в іншому місці, мала місце аж 1930 р.!

Після ряду замахів у рамках політики індивідуального терору, після саботажних, роблених у широких масштабах, акцій, УВО вдалася до експропріаційних актів. Вони виникали з потреби здобуття грошей і одночасно виконували роль дестабілізації в державі. 30-го травня 1924 р. мав місце напад на поштовий амбуланс під Калушем, 28-го листопада 1924 р. знову напад на амбуланс під Калушем, 28 березня 1925 р. напад на головний поштамт у Львові, влітку 1925 р. на поштовий амбуланс під Богородчанами, тоді ж напад на скарбовий уряд у Долині, на поштамт у Сьремі.[21]

І все це діялося після того, як 30.07.1919 р. Ігнаци Падеревський, прем'єр і міністр закордонних справ Польщі, під час промови в Сеймі з приводу ратифікації Версальських трактатів сказав: ... і також ті права національних меншостей визнаю, як нашу велику перемогу Бо немає людини, яка б палкіше бажала спокою, благополуччя і щастя... для всіх без винятку... Постійно керуючись цим почуттям, хочу тут принагідно висловити бажання, аби у тій Червоній Русі, яку сьогодні називають ще й Східною Галичиною, а над котрою довірили нам виконувати адміністрацію, щоб ми там проголосили амністію для тих усіх, хто гідним чином боровся проти нас (аплудисменти)... Ми повинні викинути з нашої пам'яті всі образи і кривди, зазнані терпіння - повинні ми забути, тому що ми поляки і християни (аплудисменти).[22] Так сказав той великий артист і політик.

А в проекті політичної інструкції для закордонних представників Польщі від 7.07.1919 р. написано:

Наша політична програма щодо Східних Кресів (Зах. Україна, Зах. Білорусія - В.П.) мусить спиратися на одностайно прийнятій 23 травня ухвалі Сейму, як також на одностайному схваленні пропозицій Гломбінського. Ця програма послідовно визнає права етнічної Литви і України до самостійних держав,

натомість щодо Білорусії і деяких повітів Волині й Поділля, то вона визнає право місцевого населення до визначення свого стосунку до Польщі. [23]

Крім акцій проти окупанта, УВО провела каральну акцію проти тих "хрунів", які через вислугування полякам шкодили українській національній справі. І так, від куль бойовиків УВО загинуло багато вїтїв, українцїв з походження, які добровїльно стали на службу польськїй владї в закрїплюваннї стану окупацїї, польщеннї українських земель та винищуваннї українського самостїйницького руху. [24]

Наведена тут цитата - це опис фактїв і їх оцїнка, авторства члена ОУН, доктора фїлософських наук, професора, автора "Нарису історїї ОУН", Петра Мїрчука. Це вїн, до сьогоднї чїльний пропагатор ідей ОУН, 1968 року, мешкаючи на Заходї, в умовах демократїї, виправдовує терор УВО, солїдаризуєтьсяс з позицїєю тїєї органїзацїї, за якою вона узурпувала собї право вирїшувати про інтереси українського народу. При цьому всьому український націоналїстичний вчений свїдомо, або через брак знань, допускаєтьсяс кардинальних помилкок щодо фактїв, а саме: До 1935 р., тобто до Квітневої Конституцїї II Речї Посполитої Польщї, вїтїв вибирало населення гмін, гмінї були органами мїсцевого самоврядування і не виконували державних функцїй. Вїт не був державним службовцем, отже не мїг "добровїльно стати на службу польськїй владї", не мав впливу на "закрїплення стану окупацїї, польщення українських земель та винищування українського самостїйницького руху". Вїйтом гмінї Дубно на Волині був до 1935 р. мїй батько. Його вїд ряду рокїв вибирало українське сїльське населення гмінї, на сходках (зборах) батько, як вїт, завжди розмовляв з селянами й зї солтисами українською мовою, чого і я неодноразово був свїдком, бо батько інодї брав мене з собою. Тепер, читаючи Петра Мїрчука, можу сказати: Слава Богу, що УВО не сягала своєю дїяльнїстю на Волинь, а то й мого батька вбили б, як "зрадника". А його, коли почала дїяти Квітнева Конституцїя, за якою вїбїр вїйта пїдлягав затвердженню органами державної влади,[25] вїдсторонено вїд вїйтївства.

В рамках акцїй проти "зрадникїв" УВО вбила журналіста Сидора Твердохлїба за те, що вїн пропагував потребу лояльностї українцїв щодо польської держави, про що, не без гордостї, пише Петро Мїрчук (стор. 33).

Я абсолютно переконаний в тому, що на рішення Ради Амбасадорів передати Польщі без якихось окремих умов Західну Україну, мала вплив терористична діяльність УВО. Щоб уряд Польщі мав змогу запровадити порядок у тому регіоні, якого статус до 14.03.1923 р. не був визначений. А могло бути інше рішення Ради Амбасадорів, наприклад: в рамках польської держави надати Західній Україні територіальну і політичну автономію. Таке рішення було ймовірне ще й тому, що був прецедент: Законом від 15.08.1920 р. надана була автономія Сілезії. Згідно до згаданого закону був утворений Сілезький Сейм, до компетенції якого входили справи: законодавство щодо польської і німецької мов у внутрішній службі цивільної влади і установ на території Сілезії, а також законодавство про адміністративний устрій і про місцеве самоврядування.[26]

Про ці справи, з тверезої точки зору, з віддалі десятиліть, міг би написати д-р Зіновій Книш - мешканець Торонто, автор багатьох книжок, в яких славить "матірну" ОУН і ганить ОУН-б, колишній бойовий референт УВО. Він міг би сказати про те, як підлеглі йому бойовики УВО-ОУН вбивали поляків та українців- "зрадників". Проте він мовчить на цю тему. Натомість власним коштом видав свого авторства брошуру "Жиди чи євреї?", неначе в назві суть. А суть не в назві, а в ненависті українських націоналістів до євреїв.

Той же автор чомусь не написав про умови, які лягли у підстави створення в Гданську в 1925-1926 рр. військових курсів для старшин (офіцерів) УВО. Курси закінчили 110 членів УВО. На які кошти існували ці курси? Звичайний підрахунок доказує, що пограбованих під час експропріаційних акцій грошей не вистачало на поточну діяльність УВО. А ще ж УВО вела видавничу діяльність ("Сурма"). Ті курси були організовані не під польським покровом, а під німецьким. Німці нічого безкорисно не роблять.

Одночасно з терористичною діяльністю УВО, поза кордонами Польщі діяли, радше існували - українські націоналістичні гуртки, організації, до яких входила здебільш молодь. І так, в таборі для інтернованих вояків УГА на початку 1921 р. постала в Ліберці (Чехо-Словаччина) Група Української Національної Молоді. В Чехо-Словаччині в той же час існували - Українське Національне Об'єднання, в якому чільним членом був майбутній член Проводу ОУН, вбитий бандерівцями 1941 р.

Микола Сціборський. Був теж Союз Українських Фашистів, Союз Визволення України. За ініціативою М. Сціборського 1925 р. ті групи об'єдналися в Легію Українських Націоналістів, яку очолив М. Сціборський. 1927 р. Група Української Національної Молоді об'єдналася з Лігою Українських Націоналістів, утворюючи Союз Організацій Українських Націоналістів, котрий з координаційного центру 1928 р. перетворився в Союз Українських Націоналістів. [27]

Основи діяльності УВО вже знаємо, відомо також, що 1926 р. вийшла у світ праця Дмитра Донцова "Націоналізм", яка стала теоретичним обґрунтуванням українського націоналізму. То й не диво, що УВО й згадані вище організації українських націоналістів 1927 р. провели в Берліні I Конференцію Українських Націоналістів. І вже в днях 28 січня - 3 лютого 1929 р. у Відні відбувся I Конгрес Українських Націоналістів. Вождем Організації Українських Націоналістів (ОУН), і, неначе, й всього українського народу, не спитавши його про це, став комендант УВО - полк. Євген Коновалець. На згаданому Конгресі не дійшло ще до повного злиття УВО з ОУН, це сталося пізніше, проте це не має жодного значення. Обі організації очолювала та сама особа. ОУН разом з УВО надалі проводили терористичну діяльність. Керуючись концепцією "перманентної революції", ОУН у співдії з УВО, побіч видавничої діяльності на потреби агітації й пропаганди, побіч здобування нових членів, зокрема серед учнів українських гімназій в Галичині, заграваючи на її патріотизмі, також серед деяких верств селянства, надалі вводила в життя індивідуальний терор, саботаж та фізичне винищування (вбивства) українців-"зрадників". Причому не гребували навіть дрібними жертвами задля здобуття грошей. Наприклад, вже в березні 1929 р. бойовики УВО Ярослав Любович і Роман Мицик напали у Львові на листоношу з метою пограбувати його. До цієї "роботи" втягнули ще й студентку Стефанію Кордубу, дочку проф, д-ра М. Кордуби. Напад не вдався, під час "акції" загинув бойовик УВО Ярослав Любович. Память Ярослава Любовича вшановувано в кожен річницю з дня його смерті, як безстрашного бойовика УВО, поляглого в боротьбі з польським наїзником.[28] Це сформулювання - "поляглого в боротьбі з польським наїзником", походить від проф. Петра Мірчука, По цьому стилі можна собі уявити багато дечого, навіть ненависть, яка ніколи не погасне в тому

українському націоналістові. Сором, більше нічого! А згинув Ярослав Любич під час невдалого, зі зброєю в руках, грабунку грошей, нападаючи на самотнього і незброєного листоношу.

7.11.1929 р. в будинку дирекції "Східного ярмарку" у Львові бойовики УВО підклали бомбу, вибух якої знищив будинок і поранив двох службовців.

У травні 1930 р. відбулась у Львові, в підземеллях кафедри св. Юра (так!) конференція УВО й ОУН, у червні того ж року відбулася друга така конференція, цим разом у Празі. На ній дійшло до повного злиття УВО з ОУН, причому УВО стала "збройним раменем ОУН"[29], чимось, на мій розсуд, як СС для НСДАП, але з набагато ширшими завданнями: виконувати терористичну роботу. Згодом УВО й ОУН стали монолітом, навіть не вживалася вже назва УВО. Терористичну роботу виконували вже від імені ОУН.

У відповідь на терор ОУН почались арешти й судові процеси проти виконавців нападів, убивств, саботажу. Петро Мірчук у своїй праці на п'ятьох сторінках подає перелік судових процесів за 1929-1930 роки. Ось один тільки приклад з того переліку: 26 листопада (1930 р. - В.П.) суд присяжних у Львові за приналежність до УВО та ОУН і напад на поштовий амбулянс під Бібркою засудив: Юрка Криштала, Миколу Максим'юка, Зиновія Книша, Богдана Кравціва, Зенона Пеленського, Дмитра Вирсту Богдана Кордюка, Йосипа Процишина, Жигмонта Процишина, Володимира Кічмарського, Володимира Андрущака, Володимира Чоловського, Прокопа Матвійціва і Юлію Козакевич - разом на 1 кару смерті і 37 років в'язниці[30]. Цебто, відраховуючи засудженого до кари смерті, на одного підсудного випало по коло три роки ув'язнення. Це - за описом на стор. 151, натомість на стор. 244-246 читаємо, що покараних було тільки трьох: Кришталь до смертної кари, яку Президент Польщі замінив на 20 років ув'язнення, Зиновій Книш на 6 років і Микола Максим'юк - до 15 років ув'язнення. Всі три були безпосередніми учасниками грабунку грошей з застосуванням вогнестрельної зброї. Під час нападу напасники вбили з револьвера поліціанта-конвоєнта й забрали 26.000 злотих. Ніхто в цьому процесі не був, як пише Петро Мірчук, покараний за належність до УВО чи ОУН, а лише за конкретний тяжкий злочин. Зіставивши ці інформації (стор. 151-244-246)

доходимо до висновку, що польський суд виправдав 11 підсудних, а Президент Польщі замінив смертну кару на 20 років ув'язнення. Як на мій розсуд - вирок був аж надто лагідний. В той час на підбільшовицькій Україні за ніщо й без суду розстрілювали, позбавляли всього майна, "суди" без права до захисту засуджували до 10-15 років після 10-15-хвилинного розгляду справи, депортували в Сибір.

А один з учасників нападу, д-р (так!) Зиновій Книш описав його на еміграції, в Канаді, у двох книжках: "Дрижить підземний гук" (Вінніпег, 1953), та "Дух, що рве до бою" (Вінніпег, 1951). Ну, хай згаданий пропагандист українського націоналізму, колишній бойовий референт УВО, д-р Зиновій Книш (живе по сей день в Торонто) написав дві книжки про, згідно до юридичної термінології, бандитський напад на поштовий віз, про вбивство під час цього людини. Але ж погляньмо, як виглядає маніпуляція фактами з боку історика ОУН - Петра Мірчука на підставі двох описів того самого факту! Писання цього "історика", це писання пропагандиста українського націоналізму. Він, як досвідчений фальсифікатор історії, пише про саботажі, що вони мали місце в кожній місцевості Західної України, де тільки вони (поляки - В.П.) були. Це - брехня. Петро Мірчук свою Галичину ототожнює з цілою Західною Україною. А саботажник акцій не було ні на Волині, ні на Поліссі. І пацифікація 1930 р., як відплатна акція за саботажі, не охопила Волині й Полісся.

Саботажні акції не вгавали, бойовики УВО-ОУН палили скирти збіжжя, будівлі, які належали до польських дідичів і колоністів - в кожній місцевості. . . де тільки були поляки. Крім цього, на протязі трьох місяців було виконано двісті інших саботажів. [31] Все це - влітку 1930 р.

На тлі описаних тут подій уряд Польщі наказав поліційним і військовим силам провести пацифікацію в деяких повітах Галичини. Навіть, отже, не в цілій Галичині, в деяких тільки повітах. Вона була актом абсолютно недемократичним, не вміщувалася в рамки діючого в той час у Польщі законодавства. Вона була застосуванням неприйняттого для цивілізованого світу актом колективної відповідальності. Це був акт державного терору. Хоч був він відповіддю на терор УВО-ОУН, виправдати його ніяк не можна. Про пацифікацію, яка тривала від 16 вересня до 30 листопада 1930 р. пише Єжи

Томашевський: Поліційні репресії охопили багатьох українських діячів, закрито три гімназії, проведено масові обшуки по селах, при цій нагоді було нищене майно, били тих, хто спротивлявся пацифікації.[32]

Пацифікація була акцією антигуманною і, як я вже сказав, не вміщалася в рамки діючого законодавства. За неї повинні соромитися тодішні урядові чинники. Проте, в ній участь брала тільки поліція і військо, натомість цивільне населення було до неї непричетне. Говорю тут про це тому, що в майбутньому ОУН через своїх істориків і публіцистів вбивства поляків пояснюватиме, між іншим, наслідками пацифікації 1930 р. Тут, заки скажу про наслідки цієї пацифікації, вкажу на те, що пацифікація в жодній мірі не була причиною постання ОУН, яка оформилася півтора року перед тією подією. Пацифікація, натомість, спричинилася до збільшення впливів ОУН, зокрема серед молоді Галичини.[33]

У контексті "відплатної" діяльності УПА проти поляків за пацифікацію, варто вказати на те, що Петро Мірчук у своєму "Нарисі історії ОУН" називає лише три випадки смерті в результаті пацифікації: на смерть закатовано: у Чижкові біля Львова 17-річного Матвія Паранку, у Гаях біля Львова 18-річного Михайла Тютяка, у Селиських повіт Бібрка 30-річного Дмитра Підгірного.[34] Ця праця видана 1968 року, отже 38 років після пацифікації. Слід, отже, дійти висновку, що це були тільки три смертельні випадки, бо коли б було їх більше, то Петро Мірчук, як визначний член ОУН та ще й її історик, напевно знав би про них.

Тому поширений серед українців діадори аргумент про "відплатність" дій УПА на Волині й в Галичині (а такий "аргумент" мені тут, в Канаді, впродовж одинадцяти років приходилось чути багато разів) не витримує критики. Раз, що про це говорить неспівмірність жертв, а по-друге, що УПА почала мордувати поляків на Волині, яка не мала нічого спільного з пацифікацією.

У контексті сказаного варто навести слова проф. Ярослава Пеленського з університету Айова, США: З історичної точки зору пацифікація в Польщі була більшою мірою несерйозна, ніж брутальна; до сьогодні триває суперечка: спричинила вона смерть 9 чи 19 осіб, - і не можна її порівнювати з голодом чи масовим винищенням інтелігенції у 1930-их роках в

Радянській Україні.[35] Звідки взялися ті дані про 9 чи 19 жертв, проф. Я. Пеленський не пише, проте, знаючи тенденції українських націоналістів до заперечування своєї вини і перебільшування чужої, не можу виключити, що вже після 1968 р. (дата видання "Нарису історії ОУН"), діячі ОУН "підкинули" дальші "докази" про смерть українців унаслідку пацифікації.

Після пацифікації, як у спіралі, прийшов "відплатний" терор УВО-ОУН, як пише про це Петро Мірчук. 29.11.1930 р. вбито польського дідича з Богатковець Юзефа Войцеховського, 28 січня 1931 р. в лісі коло Копичинець застрілено графа Баворовського. У Товстолузі застрілено Франца Бралька. У Ковалівці застрілено Кузьмінського. 12.02.1931 р. вчинено напад на коменданта поліцейного постерунку в Гаях, під час якого вбито його. Потім був напад на поштовий віз під Бібркою 31.08.1931 р., того самого дня під Печеніжином, того самого дня на банк у Бориславі, 8.08. на пошту в Трускавці і 29 серпня 1931 р. вбито посла Тадеуша Голувка.

Спіраля розкручувалася, почалися судові процеси, в їх наслідку дальші терористичні акти ОУН - напад на пошту в Городку, смертні вироки на Василя Біласа і Дмитра Данилишина, які були виконані.

1932 р. провідником ОУН на західноукраїнських землях (ЗУЗ) став Степан Бандера. Відбувалися дальші акти індивідуального терору, саботажні акції. Між іншими, вчинено замах на радянського консула у Львові та інші. Прийшов час на цілу низку "ліквідацій" (вбивств) згоданих конфідентів і донощиків. Убивства виконувалися на підставі вироків Революційного Трибуналу, тобто суду ОУН, причому заочно, без жодної процедури - просто на підставі підозріння провід ОУН наказував убивати.

До важливіших актів терору ОУН належить убивство Івана Бабія, директора української гімназії у Львові, якого ОУН підозрювала у співпраці з поліцією. Степан Бандера затвердив вирок смерті і дав наказ виконати його.

15.06. вбито міністра Броніслава Перацького. Вбивство Перацького - це був насамперед демонстративний бойовий акт проти польського міністра внутрішніх справ, що з титулу своєї посади був офіційним репрезентантом і керівником терористичного польського окупаційного режиму на західноукраїнських землях.[36]

Судовий процес у справі обвинувачених у вбивстві мін. Броніслава Перацького відбувся в днях від 18.12.1935 до 13.01.1936 р. Звернімо увагу на перелік підсудних, то саме вони становили "еліту" ОУН на західноукраїнських землях. Ось вони: 1. Степан Бандера, літ 26, син українського священика, студент агрономи у Львівській політехніці; 2. Микола Лебедь, літ 25, абсолювент гімназії; 3. Дарія Гнатківська, літ 23, абсолювентка гімназії; 4. Ярослав Карпинець, літ 30, студент Краківського університету; 5. Микола Климишин, літ 26, студент філософи у Краківському університеті; 6. інж. Богдан Підгайний, літ 31, абсолювент Гданської політехніки; 7. Іван Малюта, студент Львівської політехніки; 8. Яків Чорній, літ 28, студент Люблінського університету; 9. Євген Качмарський, літ 25, закінчив 5 класів гімназії; 10. Роман Мигаль, літ 24, студент Львівського університету; 11. Катерина Зарицька, літ 21, студентка Львівської політехніки; 12. мгр Ярослав Рак, літ 27, адвокатський конципієнт.[37]

Ось хто вирішував про вбивства представників польської влади, теж українців, яких вони, оті молоді люди, вважали "зрадниками". Всі вони - молоді люди, абсолювенти гімназій, студенти вищих шкіл у Польщі. А мені безліч разів приходилось тут, на Заході, читати українську націоналістичну пропаганду, згідно до якої польська влада не допускала українців до вищих шкіл. Це вони, оті "вчені" і недовчені, послуговуючись обманними гаслами любові до Батьківщини-України, підбурювали часто малограмотну молодь до саботажу, диверсії, часто використовували ту молодь, як знаряддя вбивств. При цій нагоді звернімо увагу на те, що Микола Лебедь був абсолювентом гімназії, потім відбував ув'язнення, потім виконував роботу ОУН. Він ніколи не скінчив вищих студій. Як, зрештою, і Бандера. А його роль в організуванні мордів, як побачимо далі, була вельми велика.

Вирок у справі за вбивство мін. Б. Перацького був такий: Степан Бандера, Микола Лебедь, Ярослав Карпинець - смертна кара, замінена на підставі амністії на досмертне ув'язнення; Микола Климишин і Богдан Підгайний досмертне ув'язнення; Дарія Гнатківська - 15 років ув'язнення; Іван Малюта, Роман Мигаль і Євген Качмарський - по 12 років ув'язнення; Катерина Зарицька - 8 років ув'язнення; Ярослав Рак і Яків Чорній - по 7 років ув'язнення.[38]

Кілька місяців пізніше, у травні 1936 р., відбувся інший процес над провідними членами ОУН на західноукраїнських землях, в якому підсудними були Степан Бандера, Роман Шухевич, Володимир Янів, Ярослав Стецько та інші. Тоді Степан Бандера вдруге одержав вирок досмертного ув'язнення.

У зв'язку з судовими процесами над членами ОУН, добре, на мою думку, вказати на ось що: У "Змісті розділів" "Нарису історії ОУН" багато разів зустрічаємо такі слова, як: "активний спротив", "атентати" (цебто замаху з метою вбивства), "саботажні акції", "експропріаційні акції", "каральні акції проти зрадників", "напад", "вбивство". Всі ці терміни мають один знаменник: вбивства. Вбивства організовані і здійснювані ОУН, про які й сьогодні література ОУН пише з почуттям гордості. Вбивство-убивство - дія за значенням убивати. Насильницьке позбавлення життя як карний злочин, - таке ось лінгвістичне визначення слова "убивство". А ними, вбивствами, яких на сумлінні УВО-ОУН в період до війни були сотні, а то й тисячі, і досі пишаються націоналістичні автори. Автор "Нарису історії ОУН" без крихти сорому говорить про них.

В час, коли ОУН вбивала людей, на території Польщі діяв Карний Кодекс (1932р.), в якому була стаття 225 пар.1: Хто вбиває людину – підлягає покаранню ув'язненням або смертній карі.

"Юридичний словник" так говорить про вбивство: Вбивство - злочин, що полягає у протиправному навмисному або з необережності позбавленні життя людини... один з найтяжчих злочинів. [40] Тут, мабуть, нема потреби доказувати, що всі, скоєні УВО-ОУН убивства, не торкаються категорії "з необережності".

Саботажні акції, які виконувала ОУН, слід розуміти як диверсію, що тлумачиться як: ... підривні (підпали, руйнування тощо), які вчиняються... з метою ослаблення економічної або військової могутності. [41]

Беручи до уваги факт, що територія, на якій УВО-ОУН вчиняла вбивства і диверсію, була, згідно до міжнародного права, територією Польщі, в якій діяли закони, що під загрозою покарання забороняли вбивати й вчиняти диверсію, а організатором тих убивств і диверсій була ОУН -виправданим є називати цю організацію злочинною. ОУН, як це бачимо з її ідеології, постала з метою перманентно чинити злочини:

шляхом терору, вбивствами намагатися до побудови й розширення української держави. Організація, в ідеологію якої лягли елементи злочинів, котра злочини організувала й виконувала руками своїх членів, справедливо має бути названа злочинною. Хто не відмежувався від цієї злочинної ідеології, хто не відмежувався від учинених злодіянь ОУН, той не має права говорити про "демократію", про "гуманність" будь-якої фракції ОУН. А обговорення найтяжчих злочинів ОУН - попереду. Проте вже тут слід вказати на те, що ОУН, крім кримінальних злочинів, допустилася ще й політичного злочину через узурпацію виступати від імені всього українського народу. Цим бо ОУН заплямувала українську націю. Саме тому, між іншим, пишу цю працю, щоб широкі кола поляків, євреїв та інших народів зрозуміли: ОУН - це не український народ, це лиш невелика його хвора частка, опанована вірусом інтегрального донцовського українського націоналізму, вірусом ненависті, нелюдяності, терору, фанатизму, непогамовності в досяганні своєї мети.

Коли мова про суд і покарання ув'язненням, то треба сказати також про умови, за яких українські націоналісти відбували його. Чи не найкращим доказом для ілюстрації цього буде послужитися описом перебування у в'язниці у Вронках в'язня-українця, майбутнього священика, отця Федоріва. З цим описом я зустрівся в перший рік після мого приїзду в Канаду. Працюючи коректором у видавництві "Новий шлях", я натрапив в його бібліотеці на невелику книжечку п.з. "Вронки". Темою книжечки були умови відбування покарання у названій в'язниці. Я звернув увагу на книжечку тому, що, відбуваючи студентську практику в суді в Бидгощі, я дізнався, що в'язниця у Вронках - одна з найтяжчих в Польщі (побіч Стшельц Опольских).

На книжечці не було прізвища автора, були тільки його ініціали - Ю.Ф. І я чомусь запитав співробітницю "Нового шляху" - хто є автором цієї книжечки? Пані Надія Г., особа вельми культурна, напрочуд чутлива до нещастя інших людей, єдина галичанка, яку я тут зустрів, що знала українську літературну мову - сказала мені, що автором книжечки є отець Юрій Федорів, доктор філософії, на той час старенька вже людина. Ця книжечка була надрукована в друкарні чоловіка п. Надії Г., тому вона знала прізвище автора.

Мене, як юриста, котрий чвертьсторіччя пропрацював в польському судівництві, настільки зацікавив текст, що я з декількох сторінок зробив собі фотокопії (ксерокс) й зберіг їх. А тепер жалкую, що не можу сказати якого року була видана книжечка, але знаю, що в Торонто після війни. На копіях є позначені оригінально сторінки, тож на них посилатимусь.

Я не випадково так багато говорю про книжечку й її автора. По-перше, роблю це задля того, щоб показати, що о. д-р Ю. Федорів, з рації свого сану, а коли писав книжечку, то був уже священником, заслуговує на віру. А його опис свідчить про те, що ОУН була організацією мафійного типу, а також, що у в'язницях в Польщі панували умови, які, у порівнянні з більшовицькими (О. Солженіцин, ген. П. Григоренко та інші) можна назвати курортними. І це -всупереч твердженням ОУН, яка тут репетує про катування у польських в'язницях. Не маю тут на думці концтабору в Березі Картузькій. Отже, деякі винятки з названої книжечки:

- Чому ж ви всі, бойкотовані, не ходите разом і не говорите між собою? - питаю мого співрозмовця.

- Тому, бо нам це заборонено. Ті, що наклали бойкот, заборонили нам зі собою стрічатися й говорити. А на випадок непослуху, грозять їм розстрілом, як тільки вони вийдуть на волю.

- О, так, - поміркував я голосно, - розстрілом, кажете? Чому ж, тоді, ви говорите зі мною, наражаючись на таку небезпеку?-спитав я.

- Ні, - відповів Кришталь (це той, правдиве прізвище якого Юрій Дачин, що разом з Зиновієм Книшем та іншими брав участь у пограбуванні поштового воза під час якого був убитий поліціант. Це той, котрий був засуджений до смертної кари, заміненої на 20 років ув'язнення - В.П.), - я їх дурних погроз не боюся. Мене ж судили поляки і двічі до смерті присудили. А от живу і я радий, що залишають мене в самоті. Волю бути на самоті, ніж між ними. Побудете тут довше, побачите самі. Але про це іншим разом. От ви прийдіть до мене у відвідини, тоді розкажу більше. А тепер користайте з проходу (з прогулянки - В.П.).

Після обіду я відвідав обложеного "кваліфікованим бойкотом" сусіда Кришталья. Відвідини відбувалися доволі несконпліковано. Звичайно в'язень зголошував ключникові, що

бажає такого-то відвідати. В годині, призначеній на відвідини, приходив ключник, забирав вашу картку з дверей і вішав її на дверях того, кого відвідували. Тут вас замикав і через годину, коли кінчалися відвідини, забирав табличку й в 'язня та замикав його в келії.

Кришталь не новик у в'язниці. Тут він три роки. Сюди його привезено з другими восьми в'язнями... По приїзді до Вронок його вибрали старостою. Хто у в'язниці перебував, той знає що це за функція. Хто не знає, тому скажу. Засуджені політв'язні мали привілей вибирати старшого з-поміж себе, який заступав своїх товаришів перед-в'язничим начальством у справах, що торкалися всіх в'язнів, як групи. Сюди належали торги за проходи (прогулянки - В.П.), інтервенції у справі харчів, ogrivannya келій, писання й одержування листів, книжок до читання і т.п. Такого старосту в'язні мали слухатися, поважати і з його поглядом рахуватися. Таким оце старостою українська політгрупа, по приїзді сюди, до Вронок, у 1932 році, вибрала Кришталея. Щоб полегшити в'язниче життя, він виєднав у в'язничого начальства дозвіл на працю для кожного зі своїх співв'язнів. Не примусову працю, а добровільну, і не важку фізичну, а радше культурну Сам він став працювати як архітект, інші у бібліотеці і т.п. За те в'язні одержували кращі харчі, свободніше життя, більше свіжого повітря і навіть кілька сотиків денно платні. За те політв'язні Кришталея любили і поважали. Але через рік чи півтора перевезено сюди іншу групу політв'язнів, засуджених за атентат на пошту в Городку біля Львова, до неї доліпили ще й деяких інших. Ця група була більша і мала двадцять із чимось людей. У цій групі верховодив Зенон Коссак. Зараз же по приїзді виникли непорозуміння між старими політв'язнями і новими. Нові передовсім мали інший погляд на відношення до в'язничої адміністрації. Вони виступали рішуче проти того, щоби політв'язні виконували будь-яку працю у в'язниці... Спір і гризня розгорялися чимраз більше і нова група поставила Кришталеви ультиматум: відмовитися від функції старости і засудити свою поведінку. Це поставило Кришталея в трудне положення... Через те від функції старости відмовився, сам покинув працю та й наказав зробити це іншим товаришам. Одного не зробив: не засудив себе й своїх співв'язнів за "сервілізм", чого домагалися "правовірні" націоналісти. Старостинський провід перейняв З. Коссак та

добрав собі своїх однодумців до проводу. Новий провід наклав на Кришталю і його однодумців загострений бойкот. З ними не вільно було нікому з політ'язнів стрічатися, говорити й взагалі чим-небудь їм помагати. Мало цього, бойкотовані навіть не сміли між собою говорити й стрічатися. Коли б хтось з бойкотованих зломив цю "бойкотову" дисципліну, то тим стягав на себе присуд: розстріл по виході з в'язниці... (стор. 62-64).

Наступного дня... о 3-й по полудні мене відвідав новий друг. Це мій знайомий з гімназійних часів, молодий товариш у шкільному житті, що завжди любив реготатися й показувати два ряди великих зубів - Андрій Л... Він, мовляв, хотів мені звернути увагу на те "бойкотоване сміття". Це "сміття" - це страшні вороги України, це - заразливе насіння, це - погань, яка нам найбільше заважає і всю цю погань до самого коріння буде перестріляно при першій нагоді. Це сміття треба найперше вимести з України. Це бо внутрішні вороги, це колоди на нашій дорозі. Коли їх позбудемося, тоді легко дамо собі раду з зовнішніми ворогами...

Я загубив язика в роті. У моїй уяві й далі стояли сумні похилі постаті з в'язничого кола: колись молоді, повні запалу й завзяття, а тепер клеймовані (тавровані - В.П.) як злісні й завзяті вороги народу, як сміття землі/ За свободу ж її вони віддали все, що мали найкращого - волю й молоде життя.

А тут стояв переді мною новий їх прокурор і немилосердно рубав їм голови, поки що язиком. Я пробував прийти до слова, запитати дещо, довідатись у чому саме діло, але мій знайомий не дав мені прийти до слова. Він уже не сидів, а стояв, як грізний трибун, із його широкого рота сипались нові оскарження загальникового значення, перетикані епітетами, яких я в житті ніколи не чув! Він, очевидно, вже знав, що я говорив із Кришталем, був у нього в відвідинах, то й кінцеву частину своєї орації присвятив останньому. Цей Кришталь, мовляв, це найбільший об'єкт його злості, це власне розсадник усякого зла, опортуніст, а не націоналіст, це клерикал, угодовець, філістер, ундист, наживник, безхребетник, він у коцьол ходить, за архітекта обрався - а це все великі й важкі злочини, за які його не оміне караюча рука революції.

Врешті я таки перебив. - Пробачте, друже, - кажу, - а в чому ж власне, конкретна його вина? При чому тут безхребетність,

наживність, при чому УНДО, польський костьол. Я не бачу тут ніякого злочину.

Мій друг зміряв мене зневажливо своїми великими сірими очима і здублював свою орацію з іще більшою досадою...

Андрій Л. , націоналіст чистої води і волюнтаристичної марки, антиклерикал, антицерковник і всякий інший "анти" (тепер побожний демократ у США) почервонів і, не зважаючи на те, що ми давні знайомі друзі, що мене в "злочинах" на шкоду Україні підозрювати немає потреби, оцей Андрій, прийнявши авторитетну й офіційну позу, випалив: - Якщо ви далі будете говорити з Кришталем і взагалі потурати цьому сміттю, то жде вас те саме: в тюрмі бойкот, а в перших хвилинах вашої свободи – розстріл! [42]

Цей текст вважаю цінною моєю знахідкою. Він образно характеризує найбойовіше крило українських націоналістів, як "лицарів абсурду", не донкіхотського, але злочинного штибу. Вказівка щодо того, що Андрій Л. живе в США, як побожний демократ, походить від о. Ю. Федоріва, його теж підкреслення у тексті.

Націоналісти типу Зенона Коссака, Андрія Л. (такими теж були Степан Бандера, Ярослав Стецько, Микола Лебедь) готові були перестріляти всіх - не тільки чужих, але й своїх. Це вони й їм подібні пішли самі й послали подібних собі в ролі емісарів на Волинь у 1941-1942 роках. Це вони послугоувалися описаними тут методами. Це вони стероризували спокійних селян Волині й Полісся. Це вони підбурили часто неграмотну навіть молодь Західної Ураїни до мордування поляків в ім'я України. Це передусім на їхній совісті кров десятків тисяч невинних і беззахисних жертв - поляків, українців. Це повинні зрозуміти дослідники мордів в Західній Україні часу II світової війни. Про цей терор українців, підбурювання до мордів поляків повинні написати, або ж розповісти кому треба, ті, котрі були свідками тих страшних подій. І пам'ятаймо: вони, ті, хто найбільш винен злочинів, ще й сьогодні живуть на Заході, вдаючи з себе "побожних демократів". Це вони сьогодні хлинули на Україну, де відроджують ОУН під вівіскою КУН - Конгресу Українських Націоналістів, інших організаційних структур, як УНА, УНСО тощо.

Зенон Коссак, це той з першого виводка українських націоналістів, котрий, побіч Романа Шухевича (пізнішого

командира "Нахтігалю", пізнішого головного командира УПА Тараса Чупринки), побіч Володимира Янева (пізнішого ректора Українського вільного університету в Мюнхені), побіч Степана Бандери, Степана Ленкавського, Ярослава Карпинця, Дмитра Грицяя (Перебийноса) невдовзі після І світової війни організував у Галичині націоналістичну Організацію вищих класів українських гімназій. Націоналісти типу Зенона Коссака й Андрія Л. становили ядро "бойової" ОУН, тобто тієї, з якої постала ОУН-б - Степана Бандери.

Та це ще не все про них. Хай їм дасть свідоцтво український священик, доктор філософії, сам колись причетний до націоналізму (бож відбував покарання не за кримінальний злочин у Вронках, належав до групи українських політ'язнів) - отець Юрій Федорів:

Дмитро Мирон дуже відрізнявся від мого друга Андрія Л. Він передовсім чемний і спокійний. Із вигляду робив враження інтелігентної людини, а з мови – цілком діловий. Без ніяких вступів Мирон запропонував мені включитися в працю політгрупи... Я радо на цю працю під проводом провідника З. Коссака погодився. Приступаючи до речі, Мирон сказав, що я вестиму ідеологічну ділянку для "малих". Ідеологічна ділянка - не була під мій смак. Я ж в ідеологи ніколи спеціально не вишколювався. Правда, попадало в руки це і те, часом якась "Сурма", іноді й тяжкостравна "Розбудова нації", часом якийсь дуже кований реферат тощо, але признаюсь, якоїсь пасії така лектура в мені не викликала. Тому діяльність ідеологічного апостола видавалася мені трохи смішною. Все ж я її взяв. Я бажав мати "узаконений" доступ до таких "малих", до щирих, повних посвяти молодих хлопців, передусім бажав вести з ними розмову як людина, піддержувати їх на дусі, розвивати і, наскільки це буде можливе, усувати з їхньої ментальності й душі той намул, що як іржа залізо, з дня на день роз"їдав їхній мозок, заставляв продукувати лише жовч, культ ненависті, злоби, негачії. Я знав, що можна бути патріотом не коштом ненависті й заперечення, знищення для знищення, не на кошт засліпіння всіх мізкових клітин, за винятком одної - сліпого послуху; але можна бути корисним для суспільства й його боротьби за природні й Божі права через позитивні вартості людської душі. І тому не було в мене багато скрупулів., коли я моєму політичному начальству послужно доложив, що

приймаю доручення і зразу же стану навчати "малих", себто сільських хлопців...

Мирон... поспішився мені зараз дати зшиток, записаний дрібненьким письмом. Я мав це простудіювати, а потім цю "доктрину" вияснити й защепити "малим"... Про бойкотованих не згадував нічого, а коли я намірився цю справу зачепити, Мирон збув мене сентенцією: поживу, мовляв, тут довше, то й побачу. Ті люди заслужили собі на бойкот, і не лише на бойкот, а й на вищу міру покарання...

Так я почав студіювати ідеологічний зшиток. Зшиток був записаний дрібним письмом, із максимальною економією місця, общему якихось 30 сторінок. На наголовній картці стояло чітке: Ідеологія Українського Націоналізму... Звичайно, по двадцяти п'ятих роках я вже не можу докладно відтворити собі думок цієї "ідеологічної матері"... Пригадую лише, що чимало місця було відведено трактатові про "волю і рух", та вже чи не найбільше про героїзм... Тут вимагалось заперечення всього, і батька і матері, Бога і совісті, закону й етики, любові ближнього й особистих людських почувань. В ім'я одного: Здобудеш... або згинеш. [43]

Виховання у такому напрямку, виховання майбутніх убивців, виховання, наслідки якого діють ще й сьогодні - теж доказ злочинності ОУН.

У зв'язку з наведеним такі ось міркування:

- Дмитро Мирон не був якимось простачком, ідеологом-самозванцем, він був одним з редакторів "Бюлетеня КЕ ОУН на ЗУЗ" (Крайової Екзекутиви ОУН на західноукраїнських землях).

- Як бачимо, незалежно від формального статусу в ОУН (присяжний або дійсний член ОУН), членів тієї організації поділяли ще й на "малих", тобто, за визначенням о. Юрія Федоріва, сільських хлопців, і на проводирів, отих гімназистів, студентів, майбутніх докторів і професорів. Хай про це прочитають оті "сільські хлопці", котрих збаламутили "провідники". Це ті "малі", сільські хлопці виконували в УПА "мокру" й брудну роботу, гинули, втікаючи перед Радянською Армією, пробивалися через Карпати на Захід. А магістри й доктори залишили українські землі безпечніше. Хай би вони сказали - яким чином, якими шляхами дісталися на Захід. Наприклад як дістався на Захід Микола Лебедь.

- Ідеологія ОУН, опрацьована націоналістичним редактором, зводилася в умовах в'язниці до ненависті, заперечення людських ідеалів, в тому й батьків, Бога, елементарної етики. Хто прочитає ці, написані українським католицьким священиком слова, той, може, хоч трішки зрозуміє - як це могло діятися, що чоловік-українець вбивав жінку-польку, як українець вбивав матір-польку. То що вже говорити про те, що сусіди-українці вбивали своїх сусідів-поляків. Першопричина цих жахливих убивств в ідеології українського націоналізму, про суть якого не знає, мабуть, письменник і публіцист Сергій Плачинда, не знає навіть Іван Драч і тисячі інших, ратуючих сьогодні за націоналізмом.

- Нехай "східняки", тобто українці з-за Збруча, прочитавши написане о. Ю. Федорівим, пригадають собі з власного досвіду, з досвіду батьків, рідних, знайомих – умови в більшовицьких в'язницях і порівняють їх з польськими довоєнними. В польських можна було, як бачимо, не тільки свobodно відвідувати один одного, але й мати організовану групу, можна було вести ідеологічний вишкіл "малих", тобто сільських хлопців, заццплювати їм ненависть до всього, що лиш не націоналістичне.

І – пригадаймо собі виразно, всі засуджені польськими судами українці-націоналісти, з вибухом війни опинилися на волі. І цей момент нехай порівняють ті, хто знає про масове винищування більшовиками в'язнів перед тим, як відступити перед німцями.

Так ось виглядало передвоєнне польське судочинство, за таких ось умов відбували покарання ті, хто вбивав польських міністрів, послів, хто зі зброєю в руках вчиняв напади на поліційні постерунки, хто грабував, теж зі зброєю в руках, державне майно. І тут ще раз пригадаймо, що Польща в той час легально, згідно до міжнародного права, виконувала державну владу на території Західної України, що не позбавляло українців права діяти на міжнародному форумі в напрямі зміни такого стану речей. Але діяти не шляхом терору, не шляхом перманентно чинених злочинів.

У цьому контексті наведу слова, що торкаються християн, їх стосунку до державної влади:

Тому що власті, які Бог призначив, і свобода, яку Христос купив, не були задумані Богом для взаємного знищення, але

щоб вони разом підтримувалися взаємно, то ті, хто під впливом християнської свободи протриває законній владі, або її законним виконавцем, світським чи церковним, -протриває установі Божій (Матвія 12:25; І Петра 2:13,14,16; Римлян 13:1-8; Євреїв 3:17). За проголошення ними подібних думок, або ж за підтримання таких практик, що протриває світлу природи, або відомим засадам християнства, відносно віри... або щодо помилкових думок і практик, які... нищать зовнішній мир і порядок, їх можна притягати до відповідальності... і переслідувати в судовому порядку осудом церкви і владою світського суду. Це була цитата з книжки проф. Мейчена, винятки з якої друкувалися в "Євангельській правді", брошурі, яку видавав український пастор Михайло Фесенко. Саме він до цього коментаря додав: В цьому навчанні треба звернути увагу на те, що обов'язок відноситься до "законної влади" і її "законних вчинків". У випадках, коли влада не є законна, а, скажімо, захоплена насильством, або узурпована, то віруючий визнає такі розпорядження влади, які є в згоді з навчанням Святого Письма і є необхідні для нормального життя в країні, і це не означає, що він визнає саму владу, як законну. [44]

У зв'язку зі сказаним про ідеологічне виховання ОУН (пригадаймо "Декалог" - "Десять заповідей українського націоналіста"), слід ще раз повторити цьому "заповідь": Не завагаєшся виконати найбільший злочин, якщо вимагатиме цього добро Справи. І коментар до неї проф. д-ра Петра Мірчука: Під найбільшим злочином тут розуміється вбивство. А проф. Мейчен пише: Добрими вчинками є лише такі, які Бог наказав у Своїм Святім Слові (Михея 6:8; Римлян 12:2; Євреїв 13:21), а не такі, що їх придумали люди в сліпому фанатизмі... [45]

На тлі сказаного проф. Мейченом і пастором Михайлом Фесенком слід констатувати: Від 14 березня 1923 р. Польща виконувала державну владу на західноукраїнських землях легально, натомість терористична діяльність УВО й ОУН, скерована проти тієї влади, протривала волі Божій. Бо ОУН свою ідеологію ставила вище Божого Закону: "Нація понад усе!"- ось клич ОУН. Хай у цій справі скажуть своє слово українські православні й греко-католицькі теологи.

Після сказаного тут мною, українські націоналісти можуть поставити мені в закид: Крім, мовляв, в'язниць, була ще й

Берега Картузька, концентраційний табір, в якому знущалися над в'язнями, в якому перебували без попереднього засудження судом, лиш на підставі адміністративного акту. І тут матимуть рацію націоналісти, але не до самого кінця. Чому? Тому, що з української націоналістичної літератури виникає, що концентраційний табір у Березі Картузькій був створений виключно для них, для знущання виключно з них. Українська націоналістична література промовчує той факт, що у тому таборі були, побіч українських націоналістів, також українські комуністи, євреї, поляки.

Правдою є, що в 1934-1939 роках діяв концтабір Берега Картузька. Він, побіч пацифікації деяких галицьких повітів у 1930 р., є тим, за що повинна була соромитися тодішня польська влада. Адже Польща проголосила себе демократичною державою, республікою, вона рівнялася на цивілізовані держави Західної Європи й Північної Америки. Тим часом... не обійшлося без впливів тоталітарних систем, які панували на схід від Польщі - більшовицького СРСР, і на захід - гітлерівської Німеччини, теж Італії. Ніде правди діти - концентраційний табір у Березі Картузькій був очевидним проявом фашизуючих течій у Польщі. Таким же проявом було існування від 1934 р. в Польщі польської фаланги – ОНР Обуз Народново-Радикальні, організації з виразним фашистським обличчям.

Проте... слід сказати таке: ніхто з-посеред українців не був у Березі Картузькій замучений на смерть, як це діялося в тому часі в концтаборах СРСР і в гітлерівській Німеччині. Сказане тут у жодному разі не применшує вини польської довоєнної влади за діяльність Берези Картузької, сказане тут не означає, що в тому таборі не знущалися фізично і морально.

Не тільки в Березі Картузькій, але ще до створення цього концтабору, були стосовані у відношенні до польських громадян, отже й до українців, незаконні заходи репресивної натури. Про це свідчить виразно сеймова інтерпеляція партій "Центролев" у справі Бреста від 16.12.1930 р. В ній говориться, що в ніч на 10.09.1930 р. були арештовані без судової санкції 21 чоловік, між якими було 20 послів до Сейму, в тому видні діячі - поляки, євреї і двох українців: Йосип Когут і Дмитро Паліїв - колишні послы до польського сейму. Всіх їх запроторено до військової в'язниці у Бресті.

Били їх, знущалися морально, не дозволяли контактуватися не тільки з адвокатами, але й з найближчою родиною. [46]

Але, повторюю, ніхто з-посеред українців не зазнав смерті в результаті такої діяльності польської влади.

ОУН до вересня 1939 не тільки вбивала представників польської влади й українців, котрих вважала "зрадниками", не тільки нападала на поштові амбуланси й поштамти з метою їх пограбування, але теж вела широку пропагандивну діяльність. Ще до формального постановня ОУН, з 1927 р. почав виходити 10-тисячним тиражем як орган УВО місячник "Сурма" - спочатку в Німеччині, а згодом у Чехо-Словаччині, в Литві. З 1928 р. почав виходити, теж за кордоном, пізніший офіціоз ПУН - Проводу Українських Націоналістів, журнал "Розбудова нації". Пишучи про це, на думку приходиться таке: З 1992 р. почав виходити в Києві журнал "Розбудова держави", заснований провідником ОУН мельниківців Миколою Плав'юком і сьогоднішнім амбасадором України в Канаді Левком Лук'яненком. Чи це не свідчить про продовження лінії "Розбудови Нації"? А мені цікаво - на чий гроші (а це великі гроші) заснували вище названі "Розбудову держави"? Адже Левко Лук'яненко понад 20 років свого життя провів в концтаборах, на засланні, він не провадив ніякої бізнесової діяльності. Можна тільки здогадуватися, що це - партійні гроші ОУН-м, бож Українська Республіканська партія, очолювана Левком Лук'яненком, і є сьогочасною трансформацією ОУН-м на Україні. А "Розбудова Нації" була рівночасно теоретичним органом ОУН. [47]

УВО, згодом ОУН, провадили в широких масштабах військовий вишкіл кадрів. Вже 1925 р. були організовані курси для старшин (офіцерів) в Гданську, що їх 1926 р. закінчило 60 членів УВО, колишніх військових, і 50 молодших членів УВО. [48] ОУН підтримувала студії майбутніх своїх кадрів у вільному місті Гданську, де на початку 1929 р. в німецькій Гданській політехніці студіювало коло 200 українських націоналістів. [49] ОУН субсидіювала студії своїх кадрів у Берліні, в Римі, в Чехо-Словаччині. ОУН мала своїх політичних організаційних представників у багатьох столицях європейських держав.

На все це потрібні були кошти. Звідки ОУН їх брала?

Невелика частина коштів УВО-ОУН походила з пограбування поштових амбулансів, поштамтів, листоношів.

Проте це джерело могло становити лише якийсь невеликий відсоток потрібних організації грошей. Частина фондів після 1929 р., тобто після організування Євгеном Коновальцем ОДВУ у США і УНО в Канаді, почала надходити з Америки. Проте й це джерело фінансування УВО-ОУН було мізерним у порівнянні до потреб. У цій праці я не ставлю собі метою доказувати співпрацю УВО-ОУН з німецькою розвідкою, яка взамін фінансувала діяльність цих організацій. Зрештою -сама постановка питання - неправильна. Співпрацювати можуть рівні партнери, а такими не були УВО-ОУН у відношенні до німецької розвідки. УВО-ОУН зонайбільше могли виконувати доручення німецької розвідки. Чи виконували? Пошлюся в цій справі на деяких авторів.

А. Щенсяк і В. Шота пишуть, що через Гданськ німці постачали українським націоналістам зброю, 1938 р. в Австрії відбувалися курси для саботажників-диверсантів з ОУН під керівництвом Абверу. Від 1934 р. велися таємні розмови між німецькою розвідкою і Євгеном Коновальцем, під час яких вирішено, що за послуги на користь німецької розвідки ОУН отримуватиме 110.000 німецьких марок.[50]

Довголітній провідний член УВО-ОУН, колишній бойовий референт УВО, Зиновій Книш, у книжці "Бунт Бандери" пише: Ріко Ярий... дістає від німецької розвідки гроші... перед вибухом більшовицько-німецької війни організує з бандерівців шпигунську і саботажну сітку (мережу - В.П.), вишколює парашутистів, творить т. зв. українські легіони... [51]

Ришард Тожецький пише, що від 1926 р. УВО втішалася політичною і фінансовою підтримкою німецького військового штабу, від того теж часу осідок УВО перенесено до Берліна.[52] Той же автор пише, що розвідувальну діяльність у користь Німеччини вели чільні члени УВО - Ріко Ярий і Роман Сушко.[53] Далі автор вказує на факти: 1933 р. був підписаний договір між гітлерівцями і Р. Ярим про вишкіл членів ОУН в С.А., про розмови, в яких брав участь Є. Коновалець з гестапо про фінансову допомогу для ОУН.[54] Польські автори посилаються на архівні документи в цій справі.

Ярослав Пеленський пише: До певного часу обидві групи (ОУН-б і ОУН-м - В.П.) певною мірою були готові співпрацювати

не так з Німеччиною взагалі, як, скажімо, з Абвером (німецькою розвідкою), себто з армією. [55] Тут український, націоналістичної орієнтації (ОУН-з?) вчений, теж допускається неточності, говорячи про "співпрацю", радше "готовість співпрацювати" з німецькою військовою розвідкою. Вважаю, що можна говорити виключно про виконування доручень Абверу, а не про співпрацю, яка вказувала б на партнерство, якого не було. І чомусь той же автор сором'язливо говорить про "готовість співпрацювати", з Абвером, а не про те, що дійсно УВО-ОУН працювали на німецьку розвідку. Таке твердження вченого, котрий займається вивченням історії ОУН - симптоматичне, воно по суті є частиною веденої від закінчення II світової війни дезінформації, хоч треба сказати, що небагато є вчених українців на Заході, котрі так багато кажуть про суть ОУН, як це робить проф. Я. Пеленський.

Розвідувальної діяльності не слід спрощувати, не слід зводити до вульгарного стереотипу шпигуна. Військова розвідка, це, на перший погляд, несуттєві дані про розташування військ, про їх переміщення, про роди зброї, озброєння, постачання, про настрої серед населення, про шляхи сполучення тощо. Тисячі членів ОУН могли не знати й не підозрювати, що, інформуючи кого треба про деякі дані, вони виконували розвідувальні завдання. Багато їх служило в Польському Війську.

Жодна в світі держава не робить нічого абсолютно безкорисно. Теж не без користі Німеччина вишколювала диверсантів з УВО-ОУН, не без користі підготовляла офіцерські кадри для цієї організації. Не без користі 1939 р. був організований український легіон під командуванням Романа Сушка, котрий взяв участь у вересневій агресії Гітлера на Польщу.

Про твердження, удокументовані джерелами з архівів, які торкаються послуг УВО-ОУН у користь німецької розвідки, можна було б писати багато, посилаючись на різних авторів, однак вважаю, що це тут не потрібно робити: і так яким є, що УВО-ОУН від початку свого існування були зорієнтовані на Німеччину, яка через свою військову розвідку використовувала названі організації для своїх цілей. Не безкорисно.

Досі я не натрапив на книжку-спогади члена ОУН про виконування завдань у користь німецької розвідки. Натомість

знаю книжку Грицька Купецького "Там, де сонце сходить - спогади бойовика ОУН на Далекому Сході". Автор - учасник нападу на поштамт в Городку, втік перед польським правосуддям до Італії, де проходив вишкіл разом з хорватськими націоналістами. ОУН посилає його до окупованої японцями Маньчурії в розпорядження японської військової розвідки. Там він з двома іншими бере участь у курсах для диверсантів, підготовляючись до еventуальної війни Японії з СРСР. Одного з них Валентин Мороз у вступному слові просто-таки називає - "добрий бойовик-терорист". Жили вони й зодягалися на кошти японської розвідки. В книжці, на 500 сторінках, подробиці про цю діяльність членів ОУН. Вони не були використані ефективно тільки тому, що Японія відступила від плану війни проти СРСР. [56]

Та й навіть П. Мірчук каже, що Очолений полк. Мельником ПУН зробив в цій ділянці різкий зворот, вирішивши зробити ставку на німецько-гітлерівську карту У своїй дотеперішній праці в Німеччині ОУН підтримувала деякі контакти з військовими німецькими колами (Вермахтом)...[57]

Зі сказаного я роблю висновок: УВО-ОУН в основному втримувалися на кошти з каси німецької військової розвідки. Не випадково ж навіть Андрій Мельник, наступник "вождя" Євгена Коновальця, мав в німецькій контррозвідці, тобто в Абвері, кличку "Консул-І", а Степан Бандера "Консул-П".⁵⁸ А Ріко Ярій успішно виконував по сумісництву дві функції - агента Абверу й члена проводу ОУН Степана Бандери після розколу в ОУН 1940 р. [59]

УКРАЇНЬСЬКА ПОЛІТИЧНА ДУМКА В ПОЛЬЩІ МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ

Перш, заки сказати про деякі аспекти української політичної думки в Польщі після I світової війни (аби стало ясно, що, крім українського націоналізму, в Західній Україні існували також інші політичні течії), треба пригадати деякі факти. До I світової війни більшість територій України входила до складу Російської Імперії, натомість Галичина була складовою частиною Австро-Угорщини, до якої, однак не входила Волинь. Такий стан тривав понад сто років. 1917 р. в Києві постала Українська Центральна Рада, котра була компромісом існуючих тоді українських політичних партій і течій. Внаслідку проголошення IV Універсалу, УНР довела до постановня у дні 22 січня 1918 року незалежної держави -Української Народної Республіки, яка була вимушена боротися одночасно проти білих і червоних військ Росії. Цю молоду демократичну республіку повалили самі ж українці з допомогою німців (або ж німці з допомогою українців), що сталося 29 квітня 1918 р. Гетьман Павло Скоропадський міг правити на Україні, спираючись на німецькі багнети. Коли настав крах Австро-Угорщини й Німеччини, гетьмана повалила Директорія, очолювана Симоном Петлюрою, що мала бути продовженням УНР. Вона теж воювала з білими й червоними військами Росії. В той час, унаслідку проголошення Західно-Української Народної Республіки в Галичині, що сталося 1-го листопада 1918 р., для України відкрився третій фронт - війна з Польщею. При цьому всьому не було фактично ніякої співпраці чи домовленості між Центральною і Західною Україною, точніше Галичиною: перша вважала своїм ворогом № 1 Росію, друга - Польщу. За таких умов Західна Україна не мала змоги прийти з допомогою Центральній Україні в її боротьбі проти Росії, а Центральна Україна не могла допомогти Західній у її боротьбі проти Польщі.

Не маючи за собою ніякої реальної підтримки, втративши своїх дотеперішніх "покровителів" - Австро-Угорщину й Німеччину, обі частини України програли війну. Мало того - внаслідку співпраці Симона Петлюри з Ю. Пілсудським,

представники обох частин України пересварилися між собою, галичани звинувачували "східняків" у зраді, С. Петлюру вони проклинали за договір з Польщею, котрим той відмовлявся від земель на захід від Збруча, хоч згодом вернувся він до ласки галичан, коли з тактичних міркувань треба було якось примиритися зі "східняками".

Отже - війну 1918-1920 рр. Україна програла. На схід від Збруча постала контрольована Москвою Українська РСР, яка Ризьким договором теж визнала кордони з Польщею на Збручі. Запроваджений на території Української РСР більшовицький терор зробив неможливим існування будь-яких легальних чи й нелегальних політичних національних партій.

Інакше справа виглядала в Західній Україні. До 1923 р. її територія буда невизначеною, Польща виконувала лише адміністрацію тих територій. Однак і цей стан став ясным після рішення Ради Амбасадорів: Західна Україна стала інтегральною частиною II Речі Посполитої Польщі, а її жителі, отже насамперед українці, стали громадянами Польщі. Українці, як польські громадяни, становили в Польщі значну національну меншість, інтереси якої захищалися також міжнародним правом, зокрема її інтереси були предметом діяльності Ліги Націй.

З програною війною, як незаперечним фактом, слід було примиритися на той час, слід було з того факту зробити висновки, слід було достосуватися до нових умов діяльності у напрямі захисту українських інтересів. Це можна і це слід було робити, виходячи з об'єктивного факту, що жителі Західної України стали громадянами Польщі, в якій існували закони, що охоплювали всіх громадян, а також з факту існування міжнародних гарантій на форумі Ліги Націй. Інакше кажучи, боротьбу за українські інтереси в Західній Україні можна і треба було провадити в польському парламенті - Сеймі і Сенаті, а також на форумі Ліги Націй. Цю діяльність повинні були провадити люди, конто яких не було обтяжене програною війною.

Такі сили були, вони становили впливовий фактор у житті II Речі Посполитої. Про них тут треба згадати хоч би коротко, щоб мати уяву, що, крім екстремістської, терористично-саботажної, тоталітарної УВО-ОУН, були українські сили, які діяли за допомогою цивілізованих заходів, які брали до уваги внутрішні

й міжнародні обставини, що склалися довкола українського питання. Таку діяльність можна було проводити тим легше, що в Польщі панував демократичний устрій.

В II Речі Посполитій діяли українські партії різного напрямку. Лівий напрямок репрезентували Українська Соціал-Демократична Партія, Комуністична партія Східної Галичини, яка перетворилася в Комуністичну партію Західної України, Українське соціалістичне об'єднання і Українська радикальна партія. До партій центрального напрямку слід зарахувати Українську Народно-трудова партію, Українську партію національної роботи й найбільш впливову Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО). Про крайнє праві, тобто про націоналістичні угруповання, з яких постала УВО-ОУН, вже була мова.

Слід пригадати, що УВО й інші націоналістичні угруповання бойкотували вибори до польського парламенту 1922 р. Незважаючи на це, до Сейму тоді було вибрано 25 українських послів і 6 сенаторів до сенату. Ця кількість свідчить про те, що багато українців Західної України того часу не підтримали націоналістичного бойкоту, більшість орієнтувалася на іншу, ніж націоналістична, політичну думку. Вибрані до Сейму послы і до Сенату сенатори започаткували створення Української парламентарної репрезентації, яка, обходячи міжпартійні розходження, вела боротьбу за українські інтереси не тільки в польському парламенті, але й на терені Ліги Націй. Зокрема вельми діяльною в Українській парламентарній репрезентації була Мілена Рудницька, сестра Івана Кедрина - редактора органу УНДО "Діло". Варто зауважити, що Українська парламентарна репрезентація ставила на розгляд Ліги Націй справу пацифікації деяких сіл Галичини, але й ця її акція не зустрілася з будь-якою підтримкою з боку ОУН. Діяльність українських центрових партій, діяльність Української парламентарної репрезентації слід вважати як прояв здорової, культурної, розумної української політичної думки двадцятих-тридцятих років в умовах існування II Речі Посполитої Польщі.

Громадянство країни несе за собою права і обов'язки громадянина. Неморальною є ситуація, коли громадянин хоче використовувати свої права, натомість не бажає виконувати обов'язки у відношенні до держави, яка надає йому

громадянство. Коли людина не хоче виконувати обов'язків, вона повинна відмовитися від громадянства й залишити країну.

Центрові українські політичні партії станули на ґрунт лояльності по відношенню до польської держави, вони боролися за українські інтереси, спираючись на діюче законодавство, зокрема на Конституцію і міжнародні договори, використовували в цій політичній боротьбі легальні засоби - сеймову трибуну, пресу, інші видавництва, також Лігу Націй.

Кажуть, що переможців не судять. - Однак цього не можна сказати про переможених. А ними, переможеними, виявилися творці УВО-ОУН. Навіть, отже, коли й не брати до уваги морального фактора, зокрема способу ведення боротьби, то, в результаті програної, слід поставити перед судом історії не тільки частину несвідомих виконавців злочинної політичної думки, але передовсім її творців.

Не Степан Бандера з Ярославом Стецьком склали й ухвалили на I Конгресі українських націоналістів у Відні 1929 р. "Декалог" - десять заповідей українського націоналіста, не вони були авторами, ані тими, хто ухвалював постанови Великого Збору українських націоналістів 1929 р. А саме там і тоді визріла, саме там і тоді була сформульована політична думка українських націоналістів.

Навіть націоналістичні теоретики не заперечують, що ОУН була побудована на зразках фашизму-націонал-соціалізму, що вона, політична думка, йшла врозріз з ідеалами християнства, взагалі людяності. Що бо означає гасло ОУН: "Нація понад усе!""? Вочевидь воно означає, що ідею нації, згідно до вчення Дм. Донцова, ОУН ставила понад загально прийняті й визнані людські й християнські ідеали. Ідея помсти (див. пункт 5 "Декалогу"), причому навіть невизначеної за що, але ясно на кому: на всіх, хто не є націоналістом; ідея макіавелізму в боротьбі, за засадою: "хто не з нами - той проти нас" - це ідеї тоталітарних режимів: фашизму і більшовизму. І ще: явне проголошення імперіалістичної територіальної експансії (див. пункт 10 "Декалогу") в час розпаду імперіалізму Австро-Угорщини і Німеччини, на схилі цілковитого дозрівання розпаду колоній Франції, Великобританії, Бельгії, Іспанії, Голландії - це цілковита політична сліпота творців українського націоналізму. Світ не йде в цьому напрямку.

Такою була політична думка українського націоналізму в Галичині у двадцятих-тридцятих роках. Саме ця політична думка спричинила трагедію десятків, а то й сотень тисяч мирного польського населення, а також десятків тисяч українців, котрі не були прихильниками українського націоналізму. Тут ще раз треба наголосити, що авторами цієї злочинної політичної думки не були ні Бандера, ні Шухевич, ні Стецько, ні Лебедь й іже з ними, які наказували й організовували морди на поляках та інших під час війни, а навіть після її закінчення. Наказ у своїй первісній формі був даний ще 1929 р., про що буде ще мовитися в іншому місці.

Коли мова про українську політичну думку в Західній Україні міжвоєнного часу, то треба вказати ще й на таке: ліві партії, згідно до ідеї інтернаціоналізму, вв'язали свою діяльність з "пролетаріатом усіх країн", але й боролися за справедливу розв'язку національного питання в Польщі, як загального питання національних меншостей. Центрові партії боролися за територіальну й культурну автономію Західної України, вважаючи, що тим самим борються за інтереси українського народу. Однак вони не виступали від імені цілої української нації, всіх українців, зокрема вони не мали претензій на репрезентування перед світом українців, які жили в межах Української РСР.

Інакше до цієї справи ставилася ОУН, яка узурпувала собі владу, правда - мниму владу, над усім українським народом, що було (злочинною) складовою частиною націоналістичної української політичної думки. Про це виразно сказано в постанові II ВЗУН (Великого збору українських націоналістів) з 27 серпня 1939 р. про "Устрій ОУН". В ній читаємо: Голова ПУН (Проводу українських націоналістів - В.П.) як керманіч і репрезентант визвольних змагань Української Нації є її (тобто нації - В.П.) Вождем.[1]

Затримаймося хвилинку над цією цитатою: Голова ПУН є вождем української нації! На той час (1939 р.) "вождем" був полк. Андрій Мельник. Зрозуміймо це добре: вождем нації! І це було тоді, коли 90% українців жили в Україні й в інших республіках СРСР, в час, коли вони вилизувались з голодового голокосту, коли вони ледь животіли здебільша в колгоспах. І ось у них теж, виявляється був "вождь", про якого вони не

знали й знати не хотіли. Як і більшість українців Волині, як і багато українців Галичини.

Узурпація влади, як складова частина політичної думки, є причиною різних наслідків. Саме з цієї узурпації почалася довжелезна черга самосудів, виконавцями яких була Служба Безпеки ОУН, а то й звичайні члени ОУН, над т.зв. "зрадниками" української нації. До політичного словника Галичини увійшло навіть згадане вже тут слово "хрунь" родом з галицького діалекту.

Українська націоналістична політична думка була тоталітарною політичною думкою. Члени УВО-ОУН вбивали тих, хто на їх розсуд, працюючи лояльно в польській державі, якої були громадянами, стали "зрадниками" української національної справи.

В цьому контексті слід поставити питання: Чи має українець право мати інші, ніж націоналістичні, погляди? Чи українець має право визнавати (слухно або й ні) правильною комуністичну, соціалістичну, соціал-демократичну, демократичну ідею? Чи мав українець право стояти на позиціях конституційності в Польщі?

Самозрозуміло, що кожна розумна, неупереджена людина відповість, що українці, як і інші нації, мали й мають право на такі чи інші погляди. Комуністом був Іван Драч, Дмитро Павличко, Леонід Плющ, Микола Руденко й ціла плеяда сьогоднішніх демократів. Бо право мати свої погляди включає право міняти їх. Людина має право помилятися, має право міняти свої погляди, коли дійде до висновку, що попередні були помилковими. Комуністом був перший, після розвалу СРСР, Президент України - Леонід Кравчук. Соціалістом за переконанням був Іван Франко, Михайло Грушевський, Володимир Винниченко як і мільйони українців. Соціалістом був Віллі Брандт, соціалістом є Франсуа Міттеран. Юзеф Пілсудський теж свого часу був соціалістом. Великий український страдник, Данило Шумук теж у свій час був комуністом, комуністом був теж генерал Петро Григоренко. Комуністами були Осадчий і Левко Лук'яненко й мільйони інших. То чи всіх їх можна і треба було знищити фізично, повбивати? Коли б це залежало тільки від описаних о. Ю. Федорівим - Зенона Коссака і його товаришів, то вони, керуючись ідеологією ОУН, не вагалися б цього зробити. А поляків, згідно до

політичної думки українських націоналістів, убивали за те, що вони жили на українських етнічних землях. А євреїв помагали мордувати за те, що вони євреї.

Треба констатувати, що політична думка українського націоналізму була, по-перше, далека від ідеалів християнства, а по-друге, вона не репрезентувала всього українського народу, не репрезентувала українців Західної України. Навпаки, як побачимо згодом, вона репрезентувала дуже вузьке коло українців, що не перечить твердженню, що обманом, підступом, фальшивою пропагандою, заграванням на низьких інстинктах, часто погрозами, теж терором ОУН зуміла втягнути до своєї злочинної діяльності сотні тисяч українців.

Розділ 8

ОУН ПІСЛЯ ВИБУХУ II СВІТОВОЇ ВІЙНИ

*Не може... дерево погане
родити плоди добрі*
Матвія 7:18

Всі доступні матеріали про діяльність УВО-ОУН свідчать про одне: ОУН ніколи не входила в контакти з Німеччиною, як державою, а Гітлер, навіть коли не був ще канцлером III Райху, ніколи не обіцяв українським націоналістам будь-яку допомогу в побудові української держави. Це не стало на перешкоді тому, що вже від 1921 р. таємнича постать у русі ОУН - Ріко Ярій, член Проводу українських націоналістів, контактувався зі штабом Гітлера, що від 1932 р. той же Ріко Ярій і Микола Сціборський, один з головних ідеологів ОУН, були офіційними представниками ОУН при штабі Гітлера. Про це та про деталі інших контактів УВО-ОУН з німецькою й гітлерівською розвідкою, в подробицях, посилаючись на архівні документи й інші джерела, пише об'єктивний польський історик Ришард Тожецький у двох фундаментальних працях: "Українська проблема в Польщі в 1923-1929 рр." та "Українське питання в політиці III Райху 1933-1945".

УВО-ОУН від самого початку поставили не на того, що потрібно, коня. Орієнтацію на Німеччину можна було ще розуміти до часу, як Гітлер став канцлером III Райху. Щоправда

мета Німеччини - перегляд Версальського мирного договору - не змінилася від того часу, проте президент Гінденбург не говорив про "лебенсраум" на Сході, тобто коштом України. Тоді, за Ваймарської республіки, інтереси України й Німеччини могли ще бути спільними. Однак від приходу до влади Гітлера не могло бути мови про будь-яку спільність інтересів. Гітлер у "Майн Кампф" виразно продемонстрував свою мету: побудову "нового ладу" в Європі, яка мала сягати до Уралу. Україна мала стати колонією Німеччини, українці, як "унтерменші", мали бути витіснені з України, а ті, що мали залишитися, мали бути виключно робочою силою.

Натомість ОУН ставила собі метою побудову української держави в етнічних кордонах, поширену на сусідні території (див. "Декалог", пункт 10).

Творці й діячі УВО-ОУН не можуть казати, що вони не знали "Майн Кампф" А. Гітлера, цю працю переклав на українську мову Дмитро Донцов. Отже "вожді" ОУН не могли не знати стратегічних явних планів Гітлера. За таких умов людині зі здоровим глуздом годі зрозуміти на що розраховувала ОУН, віддаючи свої сили в розпорядження гітлерівської Німеччини.

Про те, що ОУН є тільки знаряддям у руках гітлерівської військової розвідки, можна було переконатися на долі Карпатської України, посталої в лютому-березні 1939 року на території Чехо-Словаччини. Недовго існувала ця держава, бо союзник Німеччини, Угорщина, яка була дійсним союзником, бо була державою, представляла собою якусь політичну силу, мала свою армію, отже Угорщина заявила свою охоту мати для себе цю територію. І Гітлер дозволив на анексію Карпатської України. ОУН не мала навіть кому поскаржитися з цього приводу - адже їй ніхто нічого ніколи не обіцяв!

Інакше говорячи - ОУН мала виконувати те, що їй наказано адміралом Канарісом і йому підлеглими службами. Без жодних претензій! Хто платить - той і вимагає. Без ніяких дискусій.

Незважаючи на це, ОУН не отямилася, не змінила свого курсу полягати на гітлерівську Німеччину. З українських націоналістів був створений легіон, яким командував чільний член проводу ОУН, Роман Сушко. Отже: ОУН взяла участь в агресії Німеччини на Польщу у вересні 1939 р. ОУН - зв'язалася офіційно з агресором! А Польща в той час мала складені союзні договори з Великобританією і Францією. Агресія на Польщу 1

вересня 1939 р. була початком II світової війни. ОУН визначила своє місце в цій війні: на боці Гітлера. Проти Великобританії, Франції, США, Канади й інших альянтів.

ОУН одержала завдання піднести на західноукраїнських землях повстання проти Польщі в час, коли Німеччина заатакує Польщу, щоб таким чином послабити польський спротив. Про це в закамуфльованій формі пише навіть Петро Мірчук. Він описує повстання 10 вересня 1939 р. в Миколаївщині над Дністром, яке почалося з ініціативи членів ОУН - Василя Демури з Демні та Дмитра Гаджери з Лівчиць. У результаті цього роззброєна була поліція та "встановлено українську владу" в десяти селах. Тоді ж "повстанці" мобілізували всіх жителів тих сіл від 18 до 35 років. роззброєно й "зліквідовано" (вбито - В.П.) кілька "ватаг" польських мародерів. 14.IX.39 р. польські відділи з Дрогобича і Самбора придупіили "повстання", згинуло кількадесят поляків і 3 повстанців.[1]

Уночі на 12 вересня 1939 р. озброєні боївки ОУН під проводом братів Івасиків, Бордуна та колишнього українського офіцера Лева Шанковського, як військового фахівця, роззброїли коло 500 польських солдатів, що квартирували в селах Ставчани й Оборшин. Роззброєних поляків замкнуто, а після проведення "слідства" рядових пущено, затримавши офіцерів та підофіцерів. Автор цієї інформації - сьогоднішній професор на Заході, історик УПА, а наведена вона Петром Мірчуком. [2] З опису не виникає - що зроблено з польськими офіцерами й підофіцерами, а їх мусіло бути кількадесят. Слід здогадуватися, що їх вбили.

11 вересня 1939 р. бойовики ОУН роззброїли в районі Стрия польську поліцію, були сутички з польським військом.[3]

Описувані тут дії бойовиків ОУН Петро Мірчук пояснює, як повстання з метою створити українську державу, однак їхній характер, зокрема те, що не було жодного координаційного центру, вказує, що це було виконання наказу німецької військової розвідки з метою послабити тили польської армії. Це можна охарактеризувати як "ніж у спину" польської армії. Спорадичність тих дій і виступів вказує також на те, що в той час ОУН ще не охопила своїм терором населення Західної України, навіть Галичини, звідки вона (ОУН) родом.

Про інші випадки виступів боївок ОУН Петро Мірчук не пише. Невже їх не було більше? А ось на що вказують інші

джерела. У книжці Юзефа Туровського і Владислава Семашко "Злочини українських націоналістів, вчинені на польському населенні у 1939-1945 роках" подається опис тринадцяти випадків убивств поляків, вчинених українськими націоналістами на Волині у вересні 1939 р. в результаті яких загинуло понад 300 осіб цивільного населення і військових.[4]

На мою думку, не можна в деяких випадках виключити в той час мордів на тлі чисто особистих поррахунків, однак географія нападів указує, що це сталося внаслідку пропаганди ОУН - описані тринадцять випадків мали місце в трьох повітах Волині: Ковельському, Любомльському та Луцькому, де впливи ОУН були найбільш поширені.

Про знані й незнані нам випадки диверсії, організовані ОУН на тилах польської армії, пише, посилаючись на д-ра Лева Ребета, Мирослав Прокоп: В такій ситуації ОУН була спроможна зорганізувати в перші дні польсько-німецької війни, у вересні 1939 р., малі партизанські відділи, які охороняли українське населення перед терором польських поліційних і військових частин. [5]

Анатоль Бедрій в органі ОУН-б пише: Під впливом героїчної боротьби в обороні Карпатської України, революціонізація настроїв на Західно-Українських землях досягла великого напруження напередодні вибуху Другої світової війни, так що була поширена думка підняти повстання. Одначе німецько-польська війна у вересні 1939 р. була блискавичною, а тому була змога зорганізувати лише де-не-де повстанські відділи. Революційно-повстанську акцію підготувала і нею керувала Крайова Екзекутива ОУН на ЗУЗ, зокрема крайовий провідник Володимир Тимчій, військовий референт Дмитро Грицай і організаційний референт Володимир Гринів. [5а]

Тож як - були повстанські загони ОУН, які мали "всадити ніж у спину" воюючій проти гітлерівської Німеччини польської армії, чи не було? З наведеного тут за українськими націоналістичними джерелами виходить, що були такі боївки, котрі роззброювали поліцію, військо. "Повстання" були, це не підлягає сумніву, адже не можна не вірити Леву Шанковському, Анаталієві Бедрієві чи й Петру Мірчуку, коли йдеться про цю справу. Можна б тільки, евентуально, сперечатися - з чиєї ініціативи діяли українські націоналістичні боївки в час коло 10 вересня 1939 р.? - з власної ОУН, а чи на наказ гітлерівців?

Коли взяти до уваги факт, що в рамках гітлерівської армії в агресії взяв участь український легіон під командуванням Романа Сушка, коли взяти до уваги вишколювання диверсантів ОУН в Австрії 1938 р., то дійдемо висновку, що події, тут описані, були нічим іншим, як виконанням доручень Абверу. І зайво націоналістичним історикам викручуватися, пояснюючи ці дії наміром створити українську державу, бо це зовсім неповажне.

А тим часом інший український націоналістичний історик, Богдан Осадчук, котрий і досі працює в Німеччині, отже він близько архівних джерел, пише: Під час гітлерівської агресії українці гідно повелися щодо ворожої, але все ж таки спільної держави. Через свого депутата, заступника голови Сейму Василя Мудрого склали декларацію лояльності, хоч після всіх дискримінацій могли цього не робити. Ніде не спалахнуло повстання, українські вояки у польській армії не дезертирували, а билися проти німців так само, як і поляки і продовжили цей шлях, хоч і без подяки, наприкінці війни в боях під Монте Касіно.

Але це не мало ніякого визнання. Навпаки, дуже скоро поширилася легенда про "український ніж у польську спину". [56]

Сказане тут проф. Богданом Осадчуком - примітивна брехня "вченого", яка походить з арсеналу націоналістичної пропаганди. До такої ж брехні слід зарахувати таке "наукове" обґрунтування тим же професором причини і початку братовбивчих, неначе польсько-українських, акцій. На цій самій сторінці Богдан Осадчук пише: Почався другий період трагедії. Польська куля, яка у лютому 1941 р. у селі Верещі Великі, що на Холмщині, обірвала життя молодого учителя Михайла Остапяка... пустила в рух страшну машину братовбивчих акцій. Не було в обох громад ніяких авторитетів і моральних вартостей, щоб припинити підступні заміри спільного ворога, агентура якого вміло розпалювала вогонь лихоліття. [5в]

Таке міг написати тільки примітивний пропагандист, а не історик. Проте, як видно, українські націоналісти запрягли до своєї нечесної пропаганди й істориків. В писанні Богдана Осадчука вже й сформулювання "братовбивчих" акцій, тобто поляки були для українських націоналістів уже "братами", в нього вже є "спільний ворог", тобто гітлерівська Німеччина,

неначе той "вчений" не знає про спільну агресію гітлерівської Німеччини разом з ОУН на Польщу. В нього є й нотки державного патріотизму з боку українців. Але він, не випадково ж, знов ототожнює "українців" з українськими націоналістами з ОУН. Правдою бо є, що українці які не були під впливами ОУН, зокрема ті з Волині, з Полісся, були лояльні у відношенні до Польщі в час агресії на неї у вересні 1939 р., правдою є, що вони боролися не гірше своїх польських співгромадян, правдою є, що багато українців боролосся в рамках польської армії під Монте Касіно. Але це не були українські націоналісти. Українські націоналісти, згідно до ідеології ОУН, в поляках бачили займанців, ворогів, яких треба усунути з українських земель.

Українські націоналісти, неначе й вчені, облудно говорять про "оборонний" характер націоналістичних боїв, про захист українського населення перед поліційним і військовим терором з боку польської держави. Це - очевидна брехня. Не до терору було в той час польській владі. Вона оборонялася перед агресією. Я - очевидець цього. Від 3 до 19 вересня 1939 р. я, разом з шістьма членами родини по матері, отже поляками, був в українському селі на Волині, в рідних мого батька, у діда й баби. Проте ні в тому селі, ні в сусідніх, а верталися ми до міста пішки, проходячи крізь чотири села, навіть чути не було про будь-які акції проти українців з боку польської влади. Так що мова про "оборону" українського населення теж з арсеналу української націоналістичної пропаганди, якою, як видно, займаються "історики", "професори", "вчені".

Навпаки, в той час тисячі українських в'язнів із польських тюрем і концентраційного табору в Березі Картузькій вийшли на волю. [6]

Селяни волинських, не опанованих ОУН, сіл, не мали ненависті до поляків. Свідком цього - я і моя родина по матері.

Настав день 17 вересня 1939 р. Того ж дня більшовики арештували мого батька, котрий в той час був у Дубні, а решта родини - на селі в діда й баби, щоб уникнути німецького бомбардування. У своїй неопублікованій праці "Нарис анатомії більшовизму" я поставив тезу: Не є правдою твердження Москви, що вона 17.09.1939 р. перейшла кордони Польщі, щоб визволити своїх братів - українців і білорусів, бо коли б Москва керувалася цією метою, то не "визволяла б" братів-литовців, бо

на той час існувала незалежна Литва. Заграбастання, отже, литовських етнічних територій у дні 17 вересня 1939 р. підтверджує, що між Москвою і Берліном був таємний договір про розчленування Польщі.

Між вереснем 1939 і червнем 1941 р.

Про діяльність ОУН на західноукраїнських землях між вереснем 1939 і червнем 1941 р. майже немає на Заході доступних мені матеріалів. Про цей період напишуть, гадаю, українські історики, що на Україні, спираючись на доступні вже тепер архівні матеріали, на свідчення ще живих свідків. Загально, однак, відомо, що ОУН не припиняла своєї терористичної діяльності, скеровуючи її в той час проти організаторів колгоспів, вчителів, радянських і партійних функціонерів, взагалі представників радянської влади. Знайомий мені українець з Дубенщини розповів таке: Легендарною стала група, яка діяла на Дубенщині з наказу ПУН, тобто Проводу українських націоналістів, під проводом Івана Гладуна з Берестечка. Група, в якій були й дівчата, днями переховувалася по стодолах, а ночами нападала на станиці НКВД й нищила їх. В одному такому нерівному зударі в Вербі майже всі вони загинули від куль енкаведистів, включно зі своїм провідником. Це було напередодні німецько-більшовицької війни. З приходом німців населення насипало на їхнє спільне місце поховання високу могилу.

ОУН в той час не спала. Не спали теж більшовицькі каральні органи. Одні знищували других. В мене немає даних про кількість арештованих у той час членів ОУН, проте, знаючи активність НКВД, можна твердити, що більшовики знищили принаймні половину націоналістичного активу, здебільша "малих", тобто сільських хлопців, які, ніде правди діти, не рахувалися з небезпекою, наражали своє життя, поборюючи більшовицьку владу.

Власне - чи владу? Відомо, що ОУН знищувала організаторів колгоспів в Західній Україні. Проте, чи всі вони були ревними представниками більшовизму? Треба знати пануючі в той час в Українській РСР умови, щоб про це судити. Посилали в Західну Україну різних, часто керуючись професією. Ось приклад: в Лубенському районі працював, посланий з Наддніпрянщини, агроном. Він не евакуювався,

коли Червона Армія відступала перед німцями. Після війни він подався на Захід. Від багатьох років він є православним священником. Скільки таких було? А й таких вбивали бойовики ОУН. Не тільки енкаведистів. Теж молоденьких вчительок, українок, присланих в Західну Україну.

1992 р. я написав знайомій з Дніпропетровщини листа, в якому запитав: "Валя, коли ти вперше почула про ОУН?" Вона відповіла: "Восени 1939 р., коли почали привозити з Західної України домовини з убитими, посланими в Західну Україну вчителями, агрономами." Вона, Валя, ніколи не була комсомолкою, не належала до партії, в той час їй було 11 років, між привезеними в домовинах був батько її подруги.

Так ось почався новий період нищення оунівцями своїх братів-українців, тільки тому, що вони якимось чином репрезентували більшовицьку владу, за якої не було змоги думати чи діяти незалежно. Послали в Західну Україну? - то й їдь! А вам - вбивали. Вбивали, але ніколи не вдавалися до роз'яснювальної акції про нелюдність більшовизму. Бо й самі застосовували нелюдні методи, керувалися самі нелюдною ідеологією. Чи хто підраховував - скільки в той час загинуло з рук ОУН молодих вчительок-українок?

Так діялося в Західній Україні. А тим часом на захід від Сану, на опанованій Німеччиною території Польщі, народжувалось організоване українське життя. Під покровом німецької влади. З благословення ОУН. Організатором того життя став доцент Краківського університету, д-р Володимир Кубійович, географ, спеціаліст в ділянці етнографії. Про це він пише: ... я поринув у громадське життя, очолив єдину українську легальну установу в Генеральній Губернії, що її за деякий час названо Українським Центральним Комітетом... Я установив ближчі звязки з провідником Фронту національної єдності, редактором Дмитром Паліївим, а за його посередництвом з проф. Гансом Кохом, колишнім сотником УГА, директором інституту Східної Європи в Бреслав (Вроцлав - В.П.), а тепер старшиною (офіцером -В.П.) німецької армії в групі "Абвер" (Оборона) в Кракові і референтом українських справ в армії. [7]

Звернімо увагу на таке: а) професор Володимир Кубійович після слова "Абвер" додає в лапках (Оборона). Це -один з прикладів дезінформації, широко стосованої українськими

націоналістами після війни. Немає жодних підстав, щоб твердити, що проф. В. Кубійович на знав - що таке "Абвер", коли б таке припустити, то треба було б дійти до висновку, що він, проф. Володимир Кубійович - невіглас. Ні, він не був невігласом, він досконало знав, що "Абвер" -розвідувальна й контррозвідувальна диверсійно-саботажна централь Вермахту;[8] б) саме з такою, а не іншою установою німецького окупанта увійшов в контакт проф. В. Кубійович з метою організувати українське життя в Генеральній Губернії.

В той час на території Генеральної Губернії, зокрема ж у Кракові, перебувало велике число українських націоналістів, котрі втікли з Західної України перед більшовиками. Втекла "еліта" ОУН, залишаючи в Західній Україні "малих" з декількома "провідниками".

Від древніх часів загарбники-окупанти застосовують засаду "Divide et impera" - розділяй і пануй! Не дивно, що цю засаду вводили в життя гітлерівці, зокрема через Абвер, як диверсійну установу німецької армії. У цьому випадку -через офіцера німецького Абверу - проф. Ганса Коха (не мішати з Еріхом Кохом - райхскомісаром України, до якої не входила Галичина - катом українського народу). Гітлерівцям йшлося про те, щоб ще більше посварити українців з поляками, щоб вони між собою зводили порахунки, щоб взаємно себе винищували, полегшуючи цим завдання гітлерівців - винищення, в другу чергу за євреями - слов'ян.

Великим і успішним помічником гітлерівців у цьому диявольському ділі став проф. Володимир Кубійович. Він з допомогою згаданого Ганса Коха одержав згоду на розмову з генеральним губернатором Гансом Франком, котрому, разом з чільним діячем ОУН, полк. Романом Сушком, вручив меморіал про дозвіл організувати українську громаду. Влітку 1940 р. Український центральний комітет став централею діючих в терені українських допомогових комітетів.

Не думаючи про дальше майбутнє, проф. В. Кубійович почав інтенсивну діяльність. Його, як етнографа, думки узгоджувалися з планами ОУН - побудувати українську державу на всіх етнічних українських землях, до яких В. Кубійович зараховував ... географічно-історичні краї: Холмщина і Підляшшя, майже вся Лемківщина, Західне Посяння (Засяння) і маленькі скрайки північно-західної Галичини, які межували з

Холмщиною... Спільне мали ці окраїни те, що вони були українсько-польським пограниччям... це були вузькі смуги, положені на Захід від Бугу і Сяну, які являли собою радянсько-німецькі кордони. [9]

Саме на цих "вузьких смугах" В. Кубійович з допомогою активістів ОУН розгорнув широку діяльність: закладав українські школи, православні приходи (парафії). Цим, зрозуміла річ, викликав спротив поляків. А саме про це й ішлося гітлерівцям. Навесні 1941 р. вже всі українські оселі (села - В.П.) в Генеральній Губернії мали українські школи і кооперативи, збільшилося число душпастирів... деякі міста, в яких до війни українське життя було зовсім придушене, стали українськими осередками. [10]

Все це сталося внаслідку діяльності УЦК. Під чиїм проводом і на які кошти він діяв? Ось що про це каже сам Вол. Кубійович:

Теодор Оберлендер - економіст і демограф, професор університету в Штральзунді, автор праць з демографії і аграрних відносин у Польщі і в Радянському Союзі, мав високий ранг в націонал-соціалістичній партії. Перед вибухом війни з Польщею Оберлендера мобілізовано і приділено до відділу розвідки (Абвер), опісля до групи українських націоналістів під проводом полк. Сушка, яка відбувала військовий вишкіл в Австрії (на чиї кошти? - В.П.) і в середині вересня 1939 р. була перекинена до тієї частини Галичини, що її захопили німецькі війська.

Оберлендер був дорадником, а в дійсності і зверхником полк Сушка. У цій ролі він перебував у Самборі, Сяноці, а згодом у Кросні, де групу Сушка демобілізовано. З листопада того ж року перебував у Кракові, а після переїзду Ганса Коха до Львова був референтом українських справ у Абвері... Він намагався помагати... багато подбав і про фінансові засоби для нової української громадської організації - все з фондів Абверу На протязі двох чи трьох місяців наша трійка (Оберлендер, Сушко і я) сходились що кілька днів на короткі наради в усіх українських актуальних справах. [11] Тут скажімо те, що полк. Роман Сушко був представником ОУН в Генеральній Губернії, бо німці не дозволили Андрієві Мельникові виїздити на довго з Берліна. Пригадаймо, що полк. Роман Сушко був у Проводі українських націоналістів (ПУН). Отже УЦК був керований

німецькою розвідкою, нею фінансований, а та "громадська" організація контролювалася ОУН в особі полк. Р. Сушка.

УЦК разом з гітлерівцями настановляли в селах українців війтами, директорами в міських установах, в школах. Цьому спротивлялися деякі польські угруповання. Німці в свій час приступили до колонізації Холмщини, з цілих районів виселяли поляків, довкола намічених для поселення німців теренів творили "санітарні кордони", поселяючи там українців. Між поляками, які слушно почували себе в стані німецької окупації, почала зростати нехоть до щораз більше активних українських націоналістів. На цьому тлі ще восени 1941 р. боївки польських народовців ліквідували в Генеральному Губернаторстві українських діячів, а на Холмщині від осені 1942 р. доходило до сутичок і вбивств. [12]

Це, власне, було те, чого хотіли гітлерівці: допровадити до конфронтації українців з поляками. Це завдання гітлерівських диверсійних служб було виконане українськими націоналістами тим легше, що й ідеологія ОУН виходила з положень ворожості українців до поляків. З особистих розмов з українськими націоналістами в Канаді знаю, що багато серед них вказують, як і проф. Богдан Осадчук, на ті спорадичні вбивства українських діячів на Холмщині, як на причину масових мордів поляків на Волині, згодом у Галичині. Проте - це неправда. На дійсну причину цих мордів я вже вказував і ширше про неї говоритиму в іншому розділі.

Так чи інакше - УЦК, розбурхуючи настрої українців проти поляків на території Генерального Губернаторства між вереснем 1939 і червнем 1941 р., працював у користь гітлерівців. Це, дивлячись з точки зору інтересів цілого українського народу, була погана, злочинна робота. Це не був час на творення в Холмщині, на Підляшші чи Лемківщині українських шкіл, кооперативів, "Просвіт" тощо. Це фактично було розбуджування української національної свідомості на тих теренах на дріжджах ненависті до поляків. Це був час, коли, з точки зору інтересів українського народу, слід було на час війни, на час німецької окупації забути про всі образи на адресу польського народу, а радше на адресу його довоєнної влади, й спільно поборювати ворога. Але ж... ворог Польщі виявився паном українських націоналістів, які служили йому правдою й неправдою. Чим стали природними ворогами поляків. Зерно

ненависті, посіяне українськими націоналістами ще в першій половині 20-х років, почало кільчитися. Час жнив настав 1943 року.

Характерним для діяльності ОУН, між іншим через УЦК в Генеральній Губернії, є те, що вона ніколи не поширювалася на мільйони вивезеної на примусові роботи молоді з "Райхскомісаріату Україна", тобто тих зі знаком "ОСТ" на одязі. А в той час "вождь" української нації, полк. Андрій Мельник, щоправда "розжалуваний" Степаном Бандерою, сидів у Берліні. Я не зустрів жодного документа, котрий вказував би на якісь кроки ОУН у напрямі полегшення долі тих мільйонів. Проте, не знаю якими шляхами, ОУН спромоглася захистити в якійсь мірі молодь з Галичини, вивезену на примусові роботи в Німеччину. Молоді хлопці й дівчата з Великої України й з Волині мали на одязі "ОСТ", натомість з Галичини - "У" (Україна). Невільники з Райхскомісаріату Україна не мали свободи переміщення, їх тримали в бараках під сторожею, натомість молодь з Галичини мала свободу, могла ходити по місту. Про це чистосердечно, без будь-яких побічних нюансів, написала Антоніна Хелемендик-Кокот.[12а]

Розлам в ОУН

Тим часом, коли УЦК організовував українське життя на південних і східних окраїнах Генерального Губернаторства, в ОУН дозрівав розлам. ПУН (Провід українських націоналістів), який від початку існування мав осідок то в Швейцарії, то в Берліні, на чолі якого стояв полк. Андрій Мельник, піддавався щоразу гострішій критиці з боку Крайового проводу ОУН на ЗУЗ (Західноукраїнські землі), на чолі якого від 1932 р. стояв Степан Бандера, котрий у вересні 1939 р. вийшов на волю з польської в'язниці.

Я не пишу історію ОУН, тому й не зосереджуватимусь на багатьох нюансах того розколу, який триває по сьогоднішній день, а його прояви виразно видно теж в сьогоднішній Україні. Обмежусь насамперед до ствердження, що розкол не відбувся на ідеологічному тлі. Розкол дозрівав від часу, коли провідником на ЗУЗ став Степан Бандера, довкола котрого згуртувалися ще більш революційніші націоналісти, ніж сам "Вождь Нації" - Андрій Мельник. Степан Бандера й іже з ним, начитавшись досхочу в польських в'язницях наук Дмитра

Донцова, вважали, що ПУН (Провід українських націоналістів) є замало революційний, вони рвалися до боротьби, незважаючи на жодні обставини: Здобудеш Українську Державу, або загинеш у боротьбі за неї! Не заважаєш виконати найбільший злочин, якщо цього вимагатиме добро Справи ("Декалог"). На волі (не на розумі), на догмі, аксіомі (не на доведеній правді)... на бездоказовім пориві мусить бути збудована наша національна ідея. Воля життя є однозначна з жадобою панування. Нам чуже моральне поняття справедливості. Ті моральні ідеї є добрі, які йдуть на користь в боротьбі за існування. Насильство - це єдиний засіб (з Дм. Донцова).

Степанові Бандері, коли він став провідником ОУН на ЗУЗ, було 22 роки, 1940 р. йому було вже (!) 30 років. Він мав уже за собою вироки смерті, роки ув'язнення. Він сам виносив і затверджував вироки смерті, сам давав накази вбивати. 13,14 Організаційні суди ОУН судили за зраду членів організації, натомість поляків та інших "зрадників" - українців убивали на наказ Проводу, про що казав сам С. Бандера на Варшавському процесі.[15] Йому посмакувала необмежена влада. Він був оточений подібними йому екстремістами, до яких слід зарахувати: Ярослава Горбового, Дмитра Грицяя, Івана Габрусевича, Миколу Лебеда, Ярослава Отецька, Романа Шухевича, Володимира Стахова, о. Івана Гриньоха.[16] Автори "Шляху у нікуди" - А. Щенсяк і В. Шота, помилково називають Габрусевича "Гарбусевичем", а Сціборського "Сціборовським". Це Микола Сціборський написав працю "Націократія", і це його в Житомирі вбили бандерівці.

Але вертаючись до однодумців С. Бандери, - це про таких, як вони, писав Дмитро Паліїв резидентові ОУН в Римі проф. Євгенові Онацькому: У нас тепер "хвороба" на фашизм. Молодь у фашизмі шукає спасіння... фашистські форми в недержавній нації доводять до дивовижних речей. Чому він, а не я, має бути диктатором? [17]

Чому Андрій Мельник, котрий відсиджується за кордоном, а не я, Степан Бандера, котрий має за собою вироки смерті, чому він має бути "вождем" ОУН?

На боці гурра-революціонерів станув теж Ріко Ярій, мабуть теж виконуючи цим завдання Абверу, принаймні такі думки має Зиновій Книш. Це Ріко Ярій добирав собі агентів, хоч би й Володимира Стахова, котрий напередодні розламу зірвав із

стіни портрет "Вождя" (Андрія Мельника) й пропонував своїм помічникам стріляти в нього за "премію" 10 фенігів.[18]

Центром діяльності ОУН, в тому й УЦК, був Краків, столиця Генерального Губернаторства. Там теж діяв від Абверу Теодор Оберлендер. Степан Бандера, опанувавши після виходу з польської в'язниці осередки ОУН в Генеральному Губернаторстві і в Німеччині, за підтримкою того ж Т. Оберлендера,[19] і при активній співдії з Ріко Ярим, скликав на 9-10 лютого 1940 р. до Кракова конференцію крайових діячів ОУН, яка 10 лютого 1940 р. прийняла документ, в якому, між іншим, стверджено таке:

1. Фактична керма Організації Українських Націоналістів за кордоном опинилися в руках людей, що зле виконують завдання Проводу Української Національної Революції, не здійснюють її основних напрямних, нехтують націоналістичними методами праці та обов'язуючими революціонерів засадами внутрішньо-організаційного взаємовідношення й співпраці...

6. Свідомі свого обов'язку й історичної відповідальності за чистоту Націоналістичної Ідеї - ми, Провідники та Члени Крайових Екзекутив Організації Українських Націоналістів на Західних Землях України та Українських Землях під Німеччиною і провідний актив ОУН - згідно з волею націоналістичних кадрів, якими кермуємо, віддаємо керму Організації Українських Націоналістів у руки Степана Бандери і тих, яких він покличе.

7. Цей видвигнений нами Революційний Провід Організації Українських Націоналістів наділяємо правом і накладаємо на нього обов'язок кермувати Українською Національною Революцією... [20]

Вже з наведеного документа ясно видно, що розлам стався не на тлі ідеологічних, а зонайбільше на тлі тактичних причин. "Молодь" рвалася "до бою", а "старі" міркували як їм далі бути. Перші називали останніх "кав'ярняними революціонерами", тобто такими, що за чашкою кави у кав'ярні розмовляють про революцію, а тим часом "молоді" вбивали, палили, нищили. І рвалися надалі це робити, щоб збудувати Самостійну Соборну Українську Державу.

В новому Проводі ОУН, який стали називати Революційним Проводом (РП ОУН), Ріко Ярий з доручення Степана Бандери взяв на себе зовнішні справи, що в конкретному часі зводилося

до німецьких зв'язків.[21] Роман Шухевич став властивим інженером - організатором кадрів диверсії, а на долю Стецька припало ідеологічне підмурування всієї акції.

У квітні того ж 1940 року, теж у Кракові, відбувся "з'їзд диверсантів", як називає цю фракцію ОУН Зиновій Книш. Той з'їзд був проголошений як II ВЗУН (Великий збір українських націоналістів), хоч, як про це вже було сказано, II ВЗУН відбувся 27.08.1939 р., у Римі. Скликаний С. Бандерою з'їзд ствердив, що:

... 8. Покликання Вужчим Проводом Українських Націоналістів полк. А. Мельника на Голову ПУН, яке прилюдно проголосив дня 14 жовтня 1938 р. Ярослав Барановський, не має ніякого законного опертя в правному порядку ОУН і тому воно не може мати для ОУН обов'язкової сили.

9. Полк. А. Мельник опинився на чолі ОУН в нелегальний спосіб, всупереч виразним приписам Устрою ОУН...

11. Постанови З'їзду Українських Націоналістів з дня 27.08.1939 р., винесені в характері постанов ОУН та всі акти, довершені полк. А. Мельником у характері Голови ПУН є протизаконні та позбавлені правних наслідків.

12. Сл. п. полк. Євген Коновалець не оставив завіщання відносно покликання свого наслідника в особі полк. А. Мельника.

II ВЗ ОУН виключає тому полк. А. Мельника з членів Організації Українських Націоналістів...[22]

Все, мабуть, ясно. Методи знані тоталітарним організаціям. Сталін, маючи владу, своїх політичних конкурентів позбувся шляхом судових вироків, Гітлер, маючи силу, позбувся Е. Регма й його прихильників, убиваючи їх протягом однієї ночі (Ніч довгих ножів). У Степана Бандери не було сили, щоб фізично позбутися полк. А. Мельника. Він зробив його самозванцем, а навіть заборонив йому (без наслідків) виступати під вівіскою ОУН.

Цікаво, що Ст. Бандера, як тільки вийшов з в'язниці, зразу встановив контакти з Абвером - Відділ у Кракові, та з Ріко Ярим, котрий був зв'язковим Абверу з українським націоналістичним рухом.[23] Люди Ст. Бандери зустрічалися з представниками Абверу. Заступник шефа Абверстелле-202, капітан Лозарек, після однієї з таких розмов, у якій брав участь теж Ст. Бандера, казав, що вона довела до цілковитого погодження Бандери з

німцями. Від Ернста цу Айкерна я довідався, що Бандера одержав від німців 2,5 мільйона марок, цебто стільки, скільки Мельник отримував протягом цілого року. [24]

Якщо Ст. Бандера аж так зв'язався з Абвером, то чому Абвер не поміг Бандері позбутися А. Мельника? Відповідь на це запитання проста: Гітлерівцям були потрібні оба - Ст. Бандера і А. Мельник. Адже це контрольований А. Мельником У ЦК робив за Абвер роботу: розсварював поляків з українцями.

Крім цього до групи А. Мельника спеціальну схильність мало Гестапо. Про це, посилаючись на документи, зокрема на протоколи з Нюрнберзького процесу, виразно говорить Ришард Тожецький.[25]

Таким чином від лютого 1940 р. існують по сьогоднішній день ОУН-м - Андрія Мельника, мельниківці, і ОУН-б - Степана Бандери, бандерівці. Є ще й третя фракція - ОУН-з, яка 1954 р. відкололася від ОУН-б, але про неї скажемо пізніше. Від лютого 1940 р. ОУН-б мала свого покровителя в особі Абверу, тобто гітлерівської військової розвідки, натомість ОУН-м, не пориваючи з Абвером, спиралася на гестапо, тобто на всемогутню тайну державну поліцію. Згодом патронат над ОУН-м візьме СС.

ОУН-м (ПУН) намагалася ліквідувати розлам, шляхом убивства Ст. Бандери й інших. Про це пише Іван Кедрин: ...головну відповідальність за витворення такої нездорової атмосфери (розламу - В.П.)... несе саме організація полк А. Мельника, а радше її провід, бо це власне він започаткував присуди смерті, засудивши на смерть самого Степана Бандеру і дев'ятьох інших членів Революційного Проводу в 1940 р. та спробою, хоч і невдалою, виконати той божевільний засуди. [25a]

Натомість Зиновій Книш інакше оцінює цей вирок: Друга помилка: ПУП не хотів згодитися на арешт членів РП ОУН Нехай, що схоплення їх усіх переростало наші сили. Але Бандеру, як Голову РП ОУН, і ще бодай одного з його товаришів, ми не тільки могли, але й за всяку ціну муіли були схопити, відразу поставити під суд і покарати. [25б]

З зіставлення цих двох інформацій виходить, що суд ПУН судив Ст. Бандеру й товаришів заочно. Ось як розраховувалися між собою вовки.

ОУН і агресія на СРСР

Націонал-соціалізм і більшовизм - два брати, хоч і нерідні: перший - брунатний, другий - червоний. Договір Ріббентроп-Молотов був для Гітлера лише приводом до передишки. Перед гітлерівською Німеччиною стояла мета: "Дранг нах Остен!" - похід на Схід: на Україну, Білорусію, на Росію! Щоб здобути для німецького народу "Лебенсраум" -життєвий простір. Німеччина готувалася до війни. Незважаючи на придушення, з дозволу Гітлера, Карпатської України, яка була твором ОУН, обі фракції ОУН активно включилися до агресії на СРСР. Вони це робили не безінтересовно, хоч, як це було вже сказано, А. Гітлер ніколи не обіцяв ОУН будь-яких концесій, зокрема щодо побудови української держави. Це, зрештою, суперечило б планам Гітлера перетворити Україну в колонію Німеччини. Інтерес обох ОУН - мельниківців і бандерівців, полягав у тому, що, як було згадано вище, Абвер фінансував ОУН. Абвер робив це не безінтересовно: досі ОУН-м уже зробила багато на полі загострення відносин між поляками і українцями на східних і південних окраїнах Генерального Губернаторства, натомість ОУН-б взяла на себе обов'язок виконувати розвідувальну роботу в користь Абверу. Таким чином, як бачимо, ОУН утримувала контакти з німцями тільки на рівні Вермахту-Абверу і Гестапо, але ніколи з представниками уряду Німеччини. Степан Бандера писав до крайового провідника у Львові Івана Максимова: Пошліть людей на Буковину, в Бесарабію і в Литву (...) Підготовляйте точну розвідку (...) Присилайте військові книжки, мапи, газети, зразки документів, політичну інформацію про відношення до німців й до італійців (. . .) Слава Україні! Сирій [26]

Офіцер Абверу Стольц під час Нюрнберзького процесу сказав: Організування блискавичної атаки на СРСР передбачало, що Абвер мав розпочати за допомогою мережі агентів міжнародну ненависть в СРСР... Щоб виконати директиви Кайтеля та Йодля, я встановив контакти з українськими націоналістами, які були на службі німецької контррозвідки (Абверу) й з іншими націонал-фашистськими групами. (...) Я особисто дав українським провідникам -Мельникові (криптонім Консул-1) і Бандері (криптонім Консул II) відповідні директиви (...) організування провокаційних путчів на тилах українського фронту з метою послабити радянські війська (...) Абвер II організував спеціальні відділи саботажників для диверсійних акцій на теренах СРСР. [27]

Дружини українських націоналістів (ДУН): батальйони "Нахтігаль" і "Роланд"

Уже влітку 1940 р. почалися розмови ОУН-б з представниками Абверу щодо створення українського військового відділу, підлеглого Абверові. В цих розмовах з боку Абверу брали участь проф. Ганс Кох, проф. Теодор Оберлендер, проф. Георг Геруліс, а з боку ОУН-б - Ріко Ярій, член РП ОУН і за сумісництвом постійний агент Абверу.²⁸ В результаті тих розмов постали відділи, які назвали "Дружини Українських Націоналістів", котрі остаточно сформувалися як батальйони "Нахтігаль" і "Роланд". Особовий склад тих батальйонів складався в переважаючій мірі з членів ОУН-б, проте, правдоподібно під натиском А. Розенберга (чільного ідеолога гітлеризму, від 1933 р. -до 1941 р. начальника відділу закордонних справ НСДАП, від 1941 р. міністра для окупованих східних територій), з тактичних міркувань до них були включені теж мельниківці. Зокрема до складу батальйону "Роланд" увійшло багато колишніх вояків "Карпатської Січі", яких на домагання адмірала Канаріса випустили угорці. [29]

Нагляд над батальйонами був у руках Абверу, німецьким командиром був поручик д-р Альбрехт Герцнер, політичним командиром був проф. Теодор Оберлендер. Батальйоном "Нахтігаль" з українського боку командував Роман Шухевич, а батальйоном "Роланд" Євген Побігущий. Ці батальйони нараховували в I кварталі 1941 р. понад 700 вояків. До них приєднано теж інші українські підрозділи, організовані ще раніше Вермахтом.

Діяльність батальйону "Роланд" не має широкої літератури, цей батальйон прямував у війні з СРСР з Ясс на Київ. Натомість батальйон "Нахтігаль" - навпаки: про нього пишуть ще й досі - одні - націоналісти, гордяться ним, натомість усі інші, зокрема поляки, євреї, білоруси -оцінюють його дії гірше від дій гітлерівців. Він першим опинився наприкінці червня 1941 р. у Львові. З особливим завданням: адже це був батальйон, підпорядкований Абверові, його завдання були диверсійні.

А. Щенсяк і В. Шота, посилаючись на працю німця Райле "Гегайме Остфронт", подають, що батальйон "Нахтігаль" увійшов до залишеного Червоною Армією Львова 30-го червня

1941 р., на сім годин випереджуючи регулярні гітлерівські війська. [30]

У Львові, видно, вже знали, що до міста увійшли вояки ОУН, бо, як описує Дмитро Кислиця, свідок подій, на вулиці Маршалковській, люди вигуквали: "Слава Україні!", "Хай живе Степан Бандера!" [31] Цей автор, хоч і був свідком подій у перших днях німецької окупації Львова, проте не згадує про поведінку батальйону "Нахтігаль". Невже не було йому про це що сказати? Тоді, раз автор-націоналіст нічого про це не говорить, подивимося - що пишуть інші на цю тему.

Є видання 1990 р. в Лондоні, книжечка авторства Олександра Кормана "З кривавих днів Львова 1941 р." В ній автор описує трагедію євреїв і поляків, зокрема польських учених, які згинули, часто мученицькою смертю, з рук гітлерівців, солдат "Нахтігалью" й цивільних націоналістів у днях від 1-го до 3-го липня 1941 р. включно. О. Корман не тільки описує ту криваву вакханалію, а й покликається на свідків: після кожного опису є примітка з інформацією звідки автор узяв дані. Українські націоналістичні історики й публіцисти заперечують участь ОУН і її членів у вбивствах польських професорів у Львові, заперечують участь у вбивствах євреїв. А тут - описи фактів, прізвища, дані, що вказують на об'єктивність. Але до речі.

У згаданій вище книжечці є фотокопія відозви ОУН Степана Бандери, яка була поширювана у формі афіш у Львові в днях від 30-го червня до 11 липня 1941 р., і в якій є заклик: Народі! Знай! Москва, Польща, Мадяри, Жидва - це Твої вороги. Нищ їх! [32] Українці сьгоднішньої України можуть не розуміти значення слів "Нищ їх!", бо це - з галицького діалекту, тому пояснюю, що цей заклик українською мовою мав би звучати: "Знищуй їх". Знищувати - значить убивати. Інакше цього заклику пояснювати не можна. І напевне не дармували солдати батальйону "Нахтігаль".

Знищували, і не тільки націоналісти з батальйону "Нахтігаль". Коли йдеться про вбивства польських професорів і осіб близьких до них, то О. Корман посилаючись на трьох інших авторів, що у вбивствах польських професорів та осіб, які були з ними, між іншими брали участь солдати батальйону "Нахтігаль". Одначе не вони були головними "героями". Акцією ліквідації правдоподібно керував СС гауптштурмфюрер Ганс

Крюгер, пізніший шеф гестапо у Станіславові? [33] Там же на стор. 17 автор пише, що арешти польських професорів відбувалися на підставі попередньо підготовленого членами ОУН Врецьоною і Легендою (Климів) списка. Арештовували підрозділи Абверу, зокрема "Гегайме Фельдполіцай" і українські націоналісти з "Нахтігалья".

У перших днях липня 1941 р. у Львові люди в цивільному одязі з синьо-жовтими пов'язками на рукавах роздавали летючку ОУН, яка явно закликала до вбивств і погромів: "Ляхів, жидів, комуністів знищуй без милосердя, не жалій ворогів Української Національної Революції!" [34]

Порівняймо цей заклик з пунктом 8 "Декалогу": Ненавистю і безоглядною боротьбою прийматимеш ворогів Твоєї Нації!" І з Дмитром Донцовим: ... лише філістри можуть абсолютно відкидати і морально осуджувати війну, убивства, насильство..? [35]

Тому не було вагань. До Львова увійшов "Нахтігаль", у Львові були діючі в підпіллі місцеві націоналісти. До Львова прибули боївки ОУН зі Золочева й з інших місцевостей Галичини. З "Нахтігалем" прибули до Львова члени РП ОУН, між ними Ярослав Стецько, Лев Ребет, Іван Равлик, Ярослав Старух, Степан Ленкавський, Євген Врецьона, Дмитро Яців. Всі вони були найближчими співпрацівниками "вождя" Степана Бандери - "Сірого", "Консула-І". У складі "Нахтігалю", крім Романа Шухевича, пізнішого командира УПА, був Юрій Лопатинський, отець греко-католицької Церкви д-р Іван Гриных.

У Львові зразу ж створилася з націоналістів українська Допоміжна поліція. "Допоміжна" для "Айнзацгруппе-С", тобто для операційних груп гітлерівської поліції, званої "Сіпо"- "Зіхергайстполіцай", та для служби безпеки СД "Зіхергайстдінст", в рамках якої діяли "Айнзацкомандо". Завданням "Айнзацкомандо" ("Айнзацгруппе") була фізична ліквідація, тобто вбивство, політичних та ідеологічних ворогів на тилах фронтових операцій. Названі групи виконували свої обов'язки шляхом застосування масового терору і масової екстермінації (вбивств) антифашистів.[36] Завданням української допоміжної поліції було помагати "Айнзацгрупам" у винищенні ворогів гітлерівської Німеччини, в тому й польську інтелегенцію, євреїв у тому ж Львові. Може, прочитавши це,

дехто зрозуміє - чому українська поліція називалася "допоміжною".

Знаючи ідеологічні основи націонал-соціалізму й українського націоналізму, логічно треба сподіватися екстермінаційних дій перших мілітарних німецьких і оунівських відділів, також парамілітарних (допоміжна поліція), скерованих проти поляків та євреїв. Звідси й заклик: "Знай! Москва, Польща, Мадяри, Жидва - це твої вороги Нищ їх!" "Ляхів, жидів, комуністів знищуй без милосердя...!"

"Нахтігалівці" виводили з домів комуністів і поляків, яких просто вішали на стовпах і балконах... коли арештований виходив з коридора, за дверима одержував удар молотком у скроню. Арештований падав, а українець, що стояв побіч озброєний в карабін з багнетом, проколював серце й живіт того, що впав. Інші зразу відтягували тіло набік і відкидали на великого воза... Українських солдатів батальйону "Нахтігаль" жителі Львова називали "пташниками", правдоподібно з причини знаків, які були на їхніх автомобілях і мотоциклах...

"Пташники" були в німецьких одностроях і з німецькими військовими відзнаками. Розмовляли по-українськи, а при рукоятках багнетів мали синьо-жовті банти... з поляками вони взагалі не спілкувалися, з винятком того, що брали участь у їх побитті й у розстрілах. На вулиці Руській і Боїмів застрілили кілька польських студентів, що їх привезла боївка українських націоналістів. Нас привели на вулицю Лонцого... Разом нас було коло 500 євреїв, майже всіх їх убили українці...

Дружина проф. Казимира Бартеля каже: Я була (теж) в архієпископа Шептицького, але й він відповів, що не може нічого вдіяти.

Взагалі ці страшні події не були справою диких, паяних солдатів. Я відніс враження, що все діялося в організований спосіб, все докладно діялося, як в машині.

Це були цитати з книжки Ол. Кормана. Якщо описане тут - видумка автора, якщо це наклеп, то відповідні діячі ОУН, зокрема ОУН-б, повинні притягнути автора до судової відповідальності за "плямування честі Нації" (з пункту 2 "Декалогу") . Адже українська націоналістична громада на Заході щонайменше 10 мільйонів доларів витратила на "захист честі нації" у зв'язку з судовим процесом проти Івана Дем'янюка. Книжечка Ол. Кормана вийшла у світ 1990 р. у

Великобританії, автор живе в Польщі. Не було й нема, отже, ніяких перешкод заскаржити його перед британським судом, що могла зробити будь-яка націоналістична українська організація у Великобританії, це могли зробити українські націоналісти через своїх багатьох на Заході адвокатів. Проте цього не зробили. Видно - не в їхньому інтересі надати розголос справі. Можна навіть гадати, коли йдеться про автора книжки, що Ол. Корман радо став би перед судом, щоб перед ним провести доказ правди.

Знаний зі своєї об'єктивності й сумлінності, як історик, Ришард Тожецький, написав обширну рецензію на працю Давида Кагане про львівське гетто.[37] В ній Ришард Тежецький пише:

Тоді (30.6.1941 - В.П.) жило у Львові коло 135 тис. євреїв, у тому числі втікачі після поразки у вересні 1939 р. В дотеперішній історичній літературі писалося про погроми євреїв, вчинені українськими націоналістами в перших тижнях німецької окупації. Дійсність, однак, була складніша. Це гітлерівська СД, на розсуд равина Кагане, витягувала з допомогою української поліції й іншого шумовиння, євреїв з домів, щоб вони підбирали з терену в'язниць та інших місць екстремізації розстріляних людей... Протягом 3-4 днів зганяли по приблизно 1 тисячі євреїв, з-посеред яких тільки небагатьом судилося вернутися додому... За таких умов, пограбувавши перед тим, винищено єврейську інтелігенцію... Співучасть крайніх націоналістів з допоміжною поліцією в обшуках, арештах і вбивствах євреїв була причиною першого втручання равина Ловина у митрополита Шептицького, званого з прихильного відношення до віруючих євреїв. Митрополит... обіцяв проголосити пастирський лист, перестерегти українців, щоб не вчиняли вбивств, але одночасно визнав, що він є безсильний по відношенні до гітлерівської діяльності... 28 липня 1941 р. (хоч могло це бути 25 липня 1941 р.)... українські націоналісти, здебільша селяни з найближчих околиць, при співдії української поліції, інспіровані гітлерівцями, яких було по 2-3 в кожній групі, вчиняли місцеві погроми євреїв. Це була виразно інспірована акція по всій Східній Галичині... Всіх чоловіків, яких упіймали під час акції, зразу вбивали багнетами або розстрілювали... Кагане звернув, однак, увагу на те, що більшість української інтелігенції не мала нічого спільного з цими подіями, а навіть

поборювала прояви брутального антисемітизму. Равин Кагане написав (а цитує його Р. Тожецький): Я є сповнений великою пошаною по відношенні до великої частини духовного стану (українських священиків - В.П.), до деякої частини ченців, які наражали себе на небезпеку, щоб рятувати єврейських дітей. На жаль, це були винятки. Пастирські листи не доходили до свідомості молодих українців.

Далі, на тлі сказаного равиним Кагане, Р. Тожецький пише: Кагане слушно твердить, що молодь опинилася під впливом української націоналістичної літератури, затруєної зоологічним антисемітизмом. Кагане не написав про пункт 17 політичних постанов ІІ Збору українських націоналістів -бандерівців з квітня 1941 р., а подібні були й у мельниківців, в якому наказувалася боротьба з євреями, як "підпорою московсько-більшовицького режиму". Ті гасла зникають з постанов ІІ конференції ОУН-б у квітні 1942 р., а дещо пізніше з постанов ОУН-м. Однак чи можна було зразу змінити відношення молоді, яка роками виховувалася в іншому дусі?... на вагонах, в яких їхала СС-Галичина (1943) появлялися ті гасла й антисемітські рисунки. Чи можна дивуватися, що пастирські листи, а навіть погрози накласти анафему, не давали наслідків навіть тоді, коли прийшло до біологічної заглади євреїв?... У Львові ці події мали місце в ніч на 30 липня. Тоді українська поліція, яка підлягала СД, обходила єврейські доми, витягала з них і збирала людей в будинку і на подвір'ї в язниці на вул. Лонцого. Цей об'єкт був переповнений. Тільки небагатьом удалося втікти, решту били до крові, вбивали. Вигукували, що це "за атамана Петлюру", "кров за кров". Не вернулося тоді кілька тисяч євреїв, невідомо де їх закопали.

Таке ось пише про перші дні й тижні липня 1941 р. у Львові равин Кагане і польський об'єктивний історик Р. Тожецький. На об'єктивність равина Кагане вказує те, що він пише про участь в облавах євреїв-поліцаїв та службовців з Юденрату.

22 жовтня 1959 р. під час пресконференції для закордонних журналістів у Берліні, проф. А. Норден, спираючись на зібраний ним матеріал, доказав, що між 1 і 7 липня 1941 р. "Нахтігаль" разом з поліцією і С.Б. ОУН зліквідували у Львові 3.000 поляків і євреїв.

Діяч ОУН-б Борис Левицький написав у паризькій польськомовній "Культурі"№ 1-2-3/1960 таке: Деяки наочні

свідки, що були в тому часі у Львові, або перед вибухом німецько-радянської війни у Кракові, вважають, що під час складання списків польських інтелектуалістів, помагали гітлерівцям українці з націоналістичних кіл, яким ішлося про деполонізацію Львова. Ці повідомлення з певністю недалекі від правди. [39] В акції винищування польських учених у Львові з боку ОУН-б брав участь Микола Лебедеь, котрий на той час був шефом Служби Безпеки ОУН. [40]

Вакханалія українських націоналістів у Львові була настільки розперезана, що не витримав навіть адмірал Канаріс - шеф Абверу, котрий наказав батальйонові "Нахтігаль" залишити (7 липня 1941) Львів. "Нахтігаль" подався на Вінницю, звідки його повернули в Нойгаммер, а згодом до Франкфурту над Одрою, куди прибув теж батальйон "Роланд". З причини, про яку згодом буде мова, оба батальйони були сформовані як націоналістична група ім. Є. Коновальця - і була, як наймана німцями, послана в Білорусію, щоб у складі 201-го батальйону в корпусі фон дем Бах-Зелевського брати участь у поборюванні червоних партизанів. Цю групу очолив Євген Побігущий, його заступником був Роман Шухевич, а функцію політичного координатора виконував офіцер Абверу д-р Теодор Оберлендер.

А націоналістичні українські історики надалі заперечують участь "Нахтігала" й української поліції у вбивствах поляків і євреїв у Львові. Нещодавно (1992) освічена й культурна в поведінці людина - Мирослав Кальба, видав книжечку про "геройську" й "патріотичну" роль ДУН -Дружин Українських Націоналістів, тобто, зокрема, батальйонів "Нахтігаль" і "Роланд" у II світовій війні. Ані слова в ній про мордування поляків, євреїв, про ганебну роль У Львові в липні 1941 р. А Мирослав Кальба не історик, він сам був одним з вояків ДУН. Він, здається, не з простих українських націоналістів, це правдоподібно той, що його батьки були великими землевласниками в Галичині, в їхньому маєтку знайшов не один, після 1920 р., прихильник або діяч Української Народної Республіки родом з Наддніпрянщини, притулок. Будучи залежні економічно, самі вони згодом ставали націоналістами. Годі дивуватися, що Мирослав Кальба (як і інші українські автори), пишучи про їхню участь у війні на боці гітлерівців, не описують ганебних фактів. Але треба дивуватися, що вони взагалі

пишуть. Повинні б мовчати. З моральних мотивів. Проте пишуть вони з політичних мотивів. Задля дезінформації. Це ж природно, коли необізнана людина прочитає книжку учасника, а в ній ані слова про мордування, то й сперечатися може з тим, хто свідомий правди.

А тим часом... в "Робітничій газеті України" за 29.09.1992 р. К. Азаренко з Кременчука написала таке про, без сумніву, "Леґіон", тобто перетворені в каральні підрозділи "Нахтігаль" і "Роланд" під командуванням Є. Побігущого та Р. Шухевича:

1942 року мені було 11 років, моїй старшій сестрі 13, мамі 38. Жили ми тоді на Брянщині, в селі Кожани, на стику Росії, Білорусії й України. І жив цей куточок своїм нелегким трудовим життям по 22 червня 1941 р. До нас прийшла найстрашніша, спустошлива і найнесправедливіша війна. Хто годився в стрій, пішов на війну; не було чоловіка, який би не брав участі у боротьбі з фашизмом - / старе і мале, як хто міг. Набирав розмаху партизанський рух. І, звісно, фашистам - а вони окупували наше село 4 серпня 1941 р. - не стало спокою ніде, партизани громили всю нечисть, не шкодуючи себе, а місцеве населення останні сили віддавало, допомагаючи партизанам.

У 42-му, влітку фашисти кинули в нашу місцевість на придушення партизанів великі сили, загони карателів. За розвіданими партизанів, було відомо, що прибудуть на боротьбу з партизанами й підрозділи ОУН. Числа 28-29 червня прибуло їх 24 машини - озброєних до зубів головорізів, з вівчарками, по дві собаки на машині. У чорній формі... Спочатку підпалили край села хати, потім - "розпочалося"!... Німці самі боялися заходити далеко в ліс, де перебували партизани, а відсилали оунівців, які вірою і правдою служили їм, - бити партизанів та беззахисних людей. Вони, оунівці, аби далеко було видно їхню "роботу", спалювали селища й живцем сім'ї в хатах наших, дерев'яних, лютували й убивали більше, ніж німці.

Під час цієї "операції" до нас у хату зайшов один оунівець, віком не більше 30 років; ми троє, беззахисних: мама, сестра і я, налякані стріляниною (село палає, ми не знаємо куди подітися, знавіснілі від жаху), а він, оунівець, маму схопив за горло і став душити, вимагаючи: "Тітко, давай мед!" Бив її прикладом, а ми з сестрою стали кричати й захищати маму, то

він своїм кованим чоботом у живіт стусонув! (цей стусан я відчуваю дотепер).

У нас ніякого меду не було, а поряд, у сусіда, діда Ларіона, були вулики: стояли на межі... однак ті вулики стояли порожні, без бджіл: ще 1941 року, коли вступили німці в село, вони їх "підкурили" запаленою соломкою, увесь мед витаскали і зжерли. Так ось, я через "Робітничу газету" звертаюся до того фашистського посіпаки-оунівця (можливо, він ще живий), який тоді, в 1942 році, душив мою маму і вимагав: "Тітко, давай мед, а то уб*ю!" Мама тільки зважилася сказати: "Німець, а говорить по-українськи. А мої батьки теж живуть на Україні... "І ще раз до тебе, душогубе, я звертаюсь із 1942 року, 11-річна: пригадай, карателю, село Кожани, й хату поряд із канцелярією, де ти, зраднику, знущався над нами, беззахисними. Усі ви, фашисти, тоді в тій канцелярії пили й горлали пісень, а затим грабували нас, що в кого знаходили (у нас забрали два рулони полотна самотканого). Учиняли наругу над беззахисними жінками по-звірячому. Це ти, хриstopродавцю, збиткувався над нами... Не переписати вам історію, оунівці, "брати з чорного лісу"! А, якщо Україна стала незалежною державою, так це зробила історія і чесний народ, а не ви, коричневі виродки, помічники Гітлера. Ви вбивали свій народ до 1950 року, п'ять років після війни!... Якщо ти живий, "лісовий братику", якщо тебе, гвалтівнику, доля милувала життям (байдуже, де ти: за кордоном, чи на Батьківщині), то стань на свої забруднені чужою кровлю коліна й закривавленими чужою кровлю руками хрестись і молись Богу! Молись і проси пощади за свої криваві злочини, а не переписуй Історію! Історія своє слово ще скаже! [45]

Так ось виглядало вислужництво Дружин Українських Націоналістів в очах 11-літньої дівчинки. Невже вона бреше? Якщо так, то тепер і на Україні за наклеп можна притягнути її до відповідальності. А поруч з нею редакцію газети, а адресу К. Азаренко можна взяти в редакції "Робітничої газети", та й Кременчук не такий великий, щоб не можна було розшукати авторки листа до редакції. Її ж прізвище - відоме!

Звернімо увагу на таке: К. Азаренко описує поведінку українських націоналістів з ДУН у днях 28-29 червня 1942 р., а "Нахтігаль" і "Роланд", після додаткового поліцейного вишколу, були включені до 201-го батальйону в корпусі ген. фон дем Бах-Зелевського 19.3.1942 р. Це, отже, були вони, під

командуванням Є. Побігущого і Р. Шухевича. Вже як платні ландскнехти. А відомий український націоналіст-історик, Роман Ільницький, у своїй, в німецькій мові писаній, книжці "Дойчлянд унд Україне", виданій 1958 р., пише, що ген. фон дем Бах-Зелевський вважав, що український поліційний легіон був найкращий з усіх підрозділів, які були під його командою.[42]

Ось хто ми такі - українські націоналісти! А діялося все це вже тоді, коли Гітлер наказав порозганяти всілякі, творені бандерівцями, "державні правління", "комітети" тощо. То "мертві не імуть сорому", а вони ж були живі! Та де вже сором, коли Дм. Донцов учив: Насильство - це єдиний засіб, яким розпоряджають нації, схудобілі через гуманітаризм, [43] а "Декалог" сформулював: ненавистю й безоглядною боротьбою прийматимеш ворогів твоєї Нації

Акт 30 червня 1941 р.

Від самого постанов ОУН, ця організація поставила собі за мету: побудову Української Самостійної Соборної держави (УССД), тобто держави на всіх, на розсуд ОУН, українських етнічних землях. Метою ОУН було побудувати українську державу не взагалі, а з конкретною формою державного устрою. Ідея побудови придуманої ОУН держави стала "ідеєю фікс", хворобливою, поза нею діячі ОУН не бачили, не хотіли бачити ні укладу політичних і мілітарних сил у світі, ні свого, тобто ОУН, місця в ньому. Запаморочені донцовською теорією про виправданість стосувати силу, підступ, терор -українські націоналісти не бажали рахуватися з реаліями цього світу, вони відкидали розумове міркування, вважаючи, що воля вирішує все.

Ці прикмети ОУН мають своє відзеркалення у "Декалозі", першою точкою якого є: Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї А десятий пункт: Змагатимеш до поширення сили, слави, багатства і простору Української держави ОУН, прагнучи до побудови держави, каже, що вона має бути побудована на засадах: всеукраїнства, надпартійності і монократизму [44] Сказане тут, узятє з постанов І Конгресу українських націоналістів. "Всеукраїнство" означає узурпацію ОУН влади над усім народом. "Надпартійність" означає, що ОУН вважає себе неначе "орденом луччих людей" і стоїть вона

понад будь-які інші політичні утворення. "Монократизм", це ніщо інше, як "вождівство".

Така держава означає фашистську державу. Сама ОУН була побудована "на образ і подобу" фашизму. Її програма, ідеологія, стратегія й організаційна структура формувалися під... впливами фашизму й націонал-соціалізму з одного й більшовизму з другого боку. [45] Про фашистську суть ОУН свідчить також праця чільного ідеолога ОУН, Миколи Сціборського п.з. "Націократія".

Таку державу намітила собі збудувати ОУН революційними, вольовими методами, шляхом бунту. Це немов, за словами д-ра Андрія Білинського,... бунт, але не бунт свідомих своїх інтересів і можливостей досягнення тих інтересів людей, а бунт раба-гайдамаки, "ідейного" і фанатичного, та водночас тупого і політично малограмотного, який декламує про революцію, а не вміє політично передбачувати й брати відповідальність за наслідки бунту-революції [46]

Замість того, щоб брати до уваги конкретні інтереси нації - ОУН поставила собі "остаточну мету": побудову фашистської української держави.

При цьому треба пам'ятати, що держава сама по собі не може бути метою. Держава сама по собі не є носієм моральних вартостей, держава стає носієм таких вартостей, коли разом з нею розвиваються такі етичні вартості, як -любов, людяність, пошана особистості.

Проте така держава не узгоджувалася зі способом бачення ОУН, котра державу бачила крізь призму науки Дмитра Донцова. В такій державі не мали місця такі добродетелі, як любов, милосердя, людяність, пошана особистості, рівність щодо права, толерантність, терпимість Щодо національних і релігійних меншостей.

У постанові I Конгресу українських націоналістів -розділ IV, "Зовнішня політика" написано: Відкидаючи в засаді традиційні методи української політики орієнтуватися У визвольній боротьбі на котрогось із історичних ворогів Української Нації, українська зовнішня політика здійснюватиме свої завдання шляхом союзних зв'язань із тими народами, що вороже відносяться до займанців України... [47]

У цьому контексті слід пригадати, що: а) ОУН відкидала політику С. Петлюри, бо він орієнтувався на Польщу, а вона в

розумінні ОУН була "історичним ворогом української нації, ОУН відкидала також політику гетьманців, які орієнтувалися на Росію, як теж історичного ворога української нації; б) "займанцями" для ОУН перш за все була Польща; в) вороже до Польщі ставилася Німеччина, тому й ОУН орієнтувалася на неї.

Які були результати цієї орієнтації ОУН - показала практика. ОУН, яка репрезентувала горстку українських націоналістів, коли б її лідери думали логічно, навіть мріяти не повинна була про співпрацю з Німеччиною. Німеччина за часів Гітлера стала світовою потугою, яка ставила собі метою підкорити світ, а в першу чергу Східну Європу, отже й Україну. В планах Німеччини ОУН могла рахуватися лише як сила, яку можна використовувати до диверсійних цілей. Так теж ОУН трактували німецькі чинники. Вони, німецькі чинники, ніколи не входили в партнерські стосунки з ОУН, вони її трактували інструментально, що й підтвердив розвиток подій.

Спочатку ОУН використовувалась Абвером. Контакти ОУН з цією військовою німецькою розвідувальною установою були вершом, розмови ОУН ніколи не вийшли поза розмови з шефом Абверу, адміралом Канарісом, котрий очолював цю установу від 1935 до 1944 року. Після розламу в ОУН Абвер більше мав контакти з ОУН-б, тобто з ОУН Степана Бандери - "Консула-ІІ", хоч Абвер не залишав користуватися послугами ОУН-м. На той час ОУН-м знайшла собі нового протектора: Гайнріха Гімmlера, котрий від 1929 р. очолював СС, від 1934 по сумісництву Гестапо і від 1936 поліцію. Контакти ОУН-м сягали аж до самого Г. Гімmlера, до того воєнного злочинця, котрий, арештований після поразки Німеччини, вчинив самогубство. Оце й були головні "співробітники" ОУН, а на ділі ті, котрі, керуючись виключно власними інтересами, доручали ОУН (обом) такі чи інші завдання. Існував, правда, ще третій рівень контактів ОУН з німцями - в Генеральній Губернії з генеральним губернатором Гансом Франком. Та це вже був рівень державної адміністрації територіального значення. ОУН-м виконувала там спеціальне завдання, про яке губернатор Ганс Франк сказав у Кракові 15.08.1942 р.: Треба сказати, що в інтересі німецької закордонної політики слід підтримувати напруженість між поляками і українцями. [48] Провідник УЦК, д-р В. Кубійович навіть "удостоївся" бути прийнятим губернатором Г. Франком,

засудженим у Нюрнберзькому процесі як воєнний злочинець до смертної кари і страчений.

Німецькі служби використовували оунівців як слугаків, а в той же час недосвідчені в політиці "проводирі ОУН думали, що вони співпрацюють з німцями, хоч партнерські стосунки між ними ніколи не склалися, та й скластися не могли: не було з боку ОУН ніяких даних на це, ОУН не репрезентувала українського народу, що досконало усвідомлювали собі гітлерівці.

За таких умов, опановані "ідеєю фікс" оунівці, наступного дня по капітуляції Чехо-Словаччини перед Гітлером, у дні 15-го березня 1939 р., довели до проголошення Карпатської України, як незалежної держави. Зробили це без дозволу Гітлера. На територію, на якій постала Карпатська Україна, мала охоту Угорщина, яка, за порозумінням з Гітлером, анексувала її. Ця ефемерна держава існувала лічені дні. Гітлер віддав її Угорщині взамін за її приєднання до Антикомінтернівського пакту. Уряд Карпатської України опинився на еміграції, в Італії. Доказом того, що Карпатська Україна була твором ОУН, є пункт 4 договору, який був складений 21 липня 1939 р. в Венеції між урядом Карпатської України на еміграції і Проводом Українських Націоналістів:

4. Стверджується, що Український Націоналістичний Рух, зокрема Уряд Карпатської України й Організація Українських Націоналістів, спільно змагали всіма силами створити, збудувати й оборонити Карпатську Українську Державу. [49]

Отже, перша спроба створити українську державу під німецько-гітлерівським покровом зазнала поразки. Не входячи тут в мериторичні причини цієї поразки, зробимо спробу встановити - якого роду люди, члени ОУН, узагалі бралися за "державотворчу" діяльність. Про це образно пише один з чільних членів ОУН-м, згадуваний уже д-р Зіновій Книш. Подія відбувається у Кракові після розламу в ОУН, але перед агресією Німеччини на СРСР. Автор (діяч ОУН-м) описує свою розмову з д-ром Горбовим (ОУН-б), адвокатом зі Львова, котрий автора, д-ра Зіновія Книша, запросив до себе додому :

На короткий мент здавалося мені, що я помилився - на столі поставили пляшку й чарку, накрито до закуски. Випили ми раз і другий, закусили по-українськи, з часником, згадали "(старі добрі часи". Де не взявся й Ленкавський, невідомо, чи

припадково зайшов, чи заздалегідь це було умовлено. Випили ми ще й з ним.

Слово по слові - та й до діла. Виявилось, що я таки не помилюся, що запрошено мене з точною ціллю. Горбовий розкрив мені, що він є головою "Державної Комісії ОУН", становище це займає з доручення Проводу. Забув додати -ПУН чи РП ОУН, а я й не допитувався, нетрудно було здогадатися. Завдання тієї Комісії ідуть у двох напрямках: теоретично - вона має обдумати й підготувати адміністрацію України після прогнання більшовиків. Це вимагає студій, що їх слід вести прискішеними темпами, бо невідомо, коли почнуться події на сході, а почнуться вони напевно і то може скоріше, як ми сподіваємося. Треба пізнати теперішній державно-адміністративний устрій України, всі галузі політичної й господарської адміністрації, вглибитися в стан, що витворився там після 1920 року, опанувати його і зрозуміти. Для того потрібно багато людей з різних ділянок і вони підбираються, більшість з них уже почала працювати. На тому не кінець. Самі теоретичні студії не вистачають, вони дають сире знання, з якого треба зробити практичні висновки

- Що ви розумієте під практичними висновками?

- Ми мусимо попросту намітити вже тепер людей, а вони мусіли б з нашого доручення і під нашим проводом перебрати управління негайно після воєнної хуртовини, може навіть ще під час неї.

- До того треба тисячів людей у кожній ділянці!

- Еге ж ! І нашим завданням - їх знайти.

- Як же ви їх шукатимете тут, у Кракові, коли вони там, в Україні?

- Є вони в Україні, але немало їх і тут. їх треба взяти на облік - і з першого ж моменту залучити до роботи

- Гм... Ви маєте на думці щось, наче уряд... .

- І справді так Ми лише називаємося Державна Комісія ОУН, насправді ми ніщо інше, тільки майбутній уряд України, що вже тепер мусить підготовлятися до своїх завдань у недалекому майбутньому.

- Гов, друже! Ми занадто розігналися. Невже ви думаєте, що там, в Україні, тільки й те робитимуть, що ждатимуть уряд з Кракова ?

- А що ж інше можуть вони зробити в часі війни? Валиться старий режим, іде нова сила, ніхто її ближче не знає, але знаємо ми. Місцеві люди або спаралізовані воєнними діями, або дезорієнтовані новою дійсністю. І тут ось з'являємося ми, ОУН, що діє з двох боків, з-внутра, і з-зовні - ми, з готовими планами, готовими рамами, готовим урядом. Ми маємо ініціативу, ми випускаємо заклики, до нас горнуть, нас заливають тисячі...

- Дозвольте, дозвольте, не так швидко, вас поносить патос! Не могу опертися враженню, що це надто спрощений підхід до справи.

- Чому? Який же може й повинен бути інший підхід?

- Не знаю, не думав над тим, тяжко сказати в цій хвилині. Виглядає мені, що недоцільно імпортувати уряд з-за границі. Мусимо творити його там, з наших людей і з наших прихильників. А коли імпортувати, то напередодні війни, щоб нас там уже застала окупаційна чужа армія.

- Не все ж це одне?

- Ні, не одне. Ми тоді виступаємо як самостійна сила. Може ще слаба мілітарно і політично, але сила моральна, як вияв волі українського народу на своїй землі. Невідомо, як він поставиться до людей, що прийшли на німецьких штиках, а хто знає, чи ті штики не обернуться проти нас і чи ми тоді ще більше не будемо потребувати опори в українському народі.

- Ну, про те можна дискутувати. Самі ж хіба мусите признати, що годі нам сидіти згорнувши руки, бо ж ніхто нас не покличе, як модерних варягів.

- Ні, робити треба, конче треба. Тільки я не зовсім добре розумію, чого ви хочете від мене?

- Конкретно, я хочу вам запропонувати, щоб ви взяли участь у працях Державної Комісії ОУН.

- Ви це з власної ініціативи?

- Так. До мене належить добір людей, але заки я виступаю з такою пропозицією, раджуся з іншими.

Туди стежка в горох! Значить, це вже перейшло через млинок РП ОУН.

- Знаєте, якимось ніяково себе почуваю. Ціла та імпреза з Урядом", не гнівайтеся, але оперетою заносить.

- Вам це тільки так на початку здається, а от пождіть, ввійдете між нас, за діло візьметесь, побачите - інакше будете думати.

- Що ж мав би в вас робити?

- Трохи запізно я довідався, що можу на вас розраховувати. Було б краще мені з вами говорити на початку, як тільки організувалася наша Комісія. Тепер уже багато місць обсаджено, ніяково й незручно знімати звідти людей. Звичайно, до студій можна братися в кожній ділянці, хоч би й зразу, та ми хотіли б вас бачити на одному з керівних місць.

- Не страште мене, бо втечу з сорому

- Жарт на бік! Ми маємо вільний ще одинокий (єдиний - В.П.) пост керівника ресорту (міністерства - В.П.) пошт і телеграфів - оферуємо його вам.

- Змилюйтеся, друже, я з поштою хіба тільки й мав до діла, що значки купував та експропріації для УВО робив!

- Не святі горшки ліплять... [50]

Ось вони - "державотворці"! Під чарку, під часничок! На голову українського народу! А самі, хоч і минуло понад двадцять років у той час більшовицької влади на Україні, тільки збиралися її вивчати! А в деяких пропагандивних матеріалах твердять до сьогодні, що ОУН завжди мала контакти з Україною. Чи ж не ясно з наведеної тут розмови двох чільних членів ОУН - як вона трактувала український народ, що вона знала про нього, про його життя? Бо мені -ясно! Я вже не кажу про те, що Зіновій Книш, доктор якихось наук (здається правничих, на мій, правника, сором) повинен розрізнати поняття імпорту й експорту. З контексту виразно виходить, що оба розмовці говорили про експорт уряду з Німеччини (з Генерального Губернаторства) в Україну. Бо з України ніхто такого уряду не збирався імпортувати.

Сильнішою була акція консолідації прихильників С. Бандери, яка довела напередодні війни до створення т.зв. Українського Національного Комітету (УНК), який мав бути єдиним виявом організаційної волі української еміграції до часу відновлення діяльності української держави в Києві. Його очолював д-р В. Горбовий. [51] Так каже д-р Володимир Кубійович.

Інакше про цей Комітет говорить Ришард Тожецький:

...на кілька днів перед вибухом німецько-радянської війни з ініціативи ОУН-Р (ОУН-б - В.П.) в Кракові постав Український Національний Комітет. До його складу увійшли, крім членів ОУН-Р, представники кіл української інтелігенції. Цей Комітет мав репрезентувати єдність націоналістів, якої де факто не було... його очолив кол. генерал Всеволод Петрів з Брна, другим секретарем став колишній віцемаршалок польського Сейму (з кол. партії УНДО) - Василь Мудрий Цей орган зустрівся з опозицією ОУН-м. Його не визнали німці. [52]

Василь Мудрий, про якого тут мовиться, хоч і був у проводі УНДО, проте він чомусь (?) брав участь у Конгресі ОУН в 1929 р.

В обох вказаних тут інформаціях ідеться про той самий комітет: УНК - Український Національний Комітет. То хто ж подає правдиву інформацію про очолювання того УНК - В. Кубійович, котрий твердить, що на чолі УНК став д-р В. Горбовий, чи Р. Тожецький, котрий говорить, що на чолі того Комітету став ген. Петрів, і В. Мудрий? Як не дивно, оба вони мають рацію. В. Кубійович говорить про фактичного голову УНК, котрим був бандерівець д-р В. Горбовий, натомість Р. Тожецький спирається на формальні повідомлення, згідно з якими власне ген. Всеволод Петрів і Василь Мудрий були формальними фігурантами в тому Комітеті. Це фігурантство мало "доказувати", що УНК був "загальнонаціональним" комітетом. А він не був навіть загальнонаціоналістичним.

Згідно до інформації Романа Ільницького, на перше офіційне засідання члени УНК зібралися щойно 22 червня 1941 р. - в день гітлерівської агресії на СРСР. [53] Тоді вже ніколи було бавитися у формальності, УНК став зовсім непотрібний бандерівцям. Вони, знаючи, що неспроможні консолідувати не тільки всіх оунівців розколотої ОУН, але й інших "державників" на зразок Василя Мудрого, вирішили діяти "по-революційному".

Вони - ОУН-б, зі Степаном Бандерою на чолі, уявили в своїх тісних головах, що вони не тільки партнери з Німеччиною (бож мали батальйони "Нахтігаль" і "Роланд", робили диверсійну роботу для самого адмірала Канаріса, їхнім посередником у служінні німцям був сам професор д-р Теодор Оберлендер!), але можуть її, Німеччину, поставити перед доконаними фактами! Справді - така думка могла зродитися тільки в таких головах, які відкидали розум (Сказати, що розум кермує людиною, так само немудро, як сказати, що нею кермують очі.

Розум це око, через яке бажання бачить свій шлях, щоб себе заспокоїти - Дм. Донцов: "Націоналізм", стор. 257), а керувалися виключно волею (Воля... є перша галузка дерева життя. В цій волі немає жодного декартівського "Cogito, ergo sum". Інтелект - засада другорядна - Дм. Донцов: там же).

Коли до цієї, позбавленої елементів розуму й інтелекту, волі додати першу заповідь українського націоналіста ("Декалог"): Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї, то й матимемо уяву про хворобливу концепцію ОУН-б будь-якою ціною покликати до життя "український уряд" - всупереч стратегії і політиці Німеччини, Гітлера.

Коли співставити сили Німеччини, яка була мілітарною потугою з багатомільйонною армією, озброєною наймодернішою зброєю, з якою рахувалися Великобританія, Франція, котрі у Мюнхені 30.09.1938 р. погодилися на анексію Німеччиною частини Чехо-Словаччини - з силами ОУН-б, яка не репрезентувала навіть усіх українських націоналістів, то й матимемо уяву про оперетковість "державотворчих" дій бандерівців.

Сам залишаючись у Кракові, Степан Бандера послав услід за батальйоном "Нахтігаль" своїх найвірніших: Ярослава Отецька, Лева Ребета, Ярослава Старуха, Івана Равлика, Степана Ленкавського, Дмитра Яціва. Серед них був теж отець греко-католицької церкви Іван Гриньох. [54]

Названі бандерівці, першого дня після захоплення Львова, тобто 30 червня 1941 р., наспіх зібрали деяку кількість людей, неначе діячів-українців зі Львова, і в будинку товариства "Просвіта" у Львові проголосили "Акт проголошення Української Держави". Цей акт у його первісному вигляді і в теперішньому, пофальшованому, проаналізуємо в кінці цього підрозділу. Натомість подробиці про атмосферу й умови, за яких схвалено "Акт проголошення Української Держави" (далі: Акт 30 червня), а також про наслідки цього Акту, зацікавлені можуть знайти у тритомному творі Костя Паньківського, виданому в США й Канаді під заголовком: "Від Держави до Комітету" (1957), "Роки німецької окупації" (1956) і "Від Комітету до Державного Центру" (1968). Тут обмежуся коротким аналізом статті д-ра історичних наук Михайла Швагуляка, без сумніву - націоналіста ОУН-б, опублікованої у 50-у річницю "Акту 30 червня" на сторінках

львівської націоналістичної газети "За вільну Україну" п.з. "30 червня 1941-го: акт самоутвердження".[55]

Автор, д-р Михайло Швагуляк, в обширній статті намагається виправдати тодішню діяльність ОУН, зокрема ж ОУН-б. Він, як історик, допускається ряду неточностей, пропагандивних прийомів, властивих політикам, але не історикам, хоч і пише він, що пошук історичної істини можливий на шляху об'єктивного, не обтяженого жодними ідеологічними стереотипами, аналізу Роблячи екскурс у передвоєнні часи, щоб краще зрозуміти проголошення "Акту 30 червня", автор пише, що гітлерівська Німеччина публічно декларувала наміри розпочати рішучу боротьбу з більшовизмом і домогтися розчленування Советського Союзу (підкрсл. - В.П.) Останній момент справляв дедалі більший вплив на спосіб мислення українських національних політичних угруповань. По-перше: гітлерівська Німеччина ніколи не декларувала "розчленування Советського Союзу". Розчленування СРСР - це з політичного словника останніх років. Вживаючи словосполучення "розчленування СРСР", автор, історик, впливає на свідомість сьогоденішнього читача, котрий останніми роками жив справою розчленування СРСР, яке й сталося п'ять місяців після публікації статті. А це вже не історична інформація, це пропаганда. По-друге, пропагандивним прийомом є твердження, що декларування Німеччиною розчленування СРСР (не було такого декларування) справляло дедалі більший вплив на спосіб мислення українських національних (підкр. - В.П.) політичних угруповань. Автор, без сумніву знає різницю між поняттями "національний" і "націоналістичний", проте, з метою затемнити справу, замість казати про "націоналістичне" угруповання (одне - ОУН Ст. Бандери), каже про "національні угруповання". Зробив це автор, без сумніву, тому, щоб переконати читача, що ОУН Ст. Бандери репрезентувала національні, отже всієї нації, інтереси.

Далі автор, виправдовуючи політику ОУН, пишучи про лідерів ОУН, каже, що їх уявлення про наміри нацистів щодо України упродовж 20-30-их років (аж до липня 1941 р.) були доволі загальними і надто суперечливими З одного боку більшість їх читала ті рядки з програмного твору нацистської партії - книги Гітлера "Майн Кампф" (опублікована 1925 року), в яких натяк на українські землі, як складову частину майбутнього

"життєвого простору" Німеччини на сході Європи Коли ж ми говоримо сьогодні про нові території та землі в Європі, - писав Гітлер, - то повинні мати на увазі насамперед Росію та підвладні їй окраїни держави (підкр -В.П.).

В очах українського (націоналістичного) історика Михайла Швагуляка програмна мета Гітлера - завоювати Україну, зробити з неї колонію, стає майже невинним натяком. Пригадаймо: Дм. Донцов переклав "Майн Кампф", його му сіли читати всі лідери ОУН, бож вони орієнтувалися на гітлерівську Німеччину. А коли хто з них не читав, то це гірше для них. Автор, Михайло Швагуляк, посилається на Дмитра Паліїва, лідера української фашистської партії Фронт Національної Єдності, котрий сказав, що з точки зору нацизму "землі" за Збручем можуть стати тільки колоніями". Це переконання Дмитра Паліїва, скажімо тут при нагоді, не помішало йому стати одним з вельми діяльних організаторів СС дивізії "Галичина". Одне для нього виправдання, що після розгрому дивізії під Бродами він наклав на себе руки, що відомо з реляції згадуваного тут д-ра Андрія Білинського.

Михайло Швагуляк пише: І все ж в українських візіях на майбутню східну політику Німеччини домінували оптимістичні погляди, що у значній мірі було зумовлено поведінкою нацистської верхівки (підкр. - В.П.) Ця поведінка, на думку автора статті, полягала в тому, що Гітлер після опублікування "Майн Кампф" унікав заяв, у яких би конкретизувалися східноєвропейські заміри Третього Райху. Отже, історик виправдовує пронимецьку, прогітлерівську політику ОУН, мовчанкою Гітлера. Цікава логіка. Проте далі той же автор пригадує промову Гітлера на конгресі НСДАП восени 1936 р. в Нюрнберзі, під час якої фюрер сказав: Якщо б Урал, Сибір і Україна (підкр. - В.П.) належала до Німеччини, то в німецького народу при правлінні націонал-соціалістів було б усього вдосталь.

Михайло Швагуляк виправдовує прогітлерівську політику ОУН ще й писанням Альфреда Розенберга, забуваючи, що в гітлерівській Німеччині про політику вирішував одноособово фюрер - Адольф Гітлер, а той виразно визначив своє ставлення до України: вона мала стати "Лебенсраум" для німців.

От і проголосила ОУН-б "Акт 30 червня", проголосила Українську Державу. Це так, неначе якась одна партія (хоч ОУН не була партією), одна політична течія могла, мала право проголошувати постанови держави, не рахуючись з наслідками. Тим більше, що це проголошення викликало ще більш трагічні наслідки для українського народу.

Одним словом: доктор історичних наук Михайло Швагуляк на "Акт 30 червня" дивиться крізь бандерівські окуляри. А Гітлер дивився на цей "Акт", як і на все інше, крізь німецько-нацистські окуляри. І наказав негайно припинити комедію з проголошенням "української держави", "українського уряду" на чолі з Ярославом Стецьком. Не допомогла присутність під час проголошення "Акту 30 червня" німецького офіцера поф. Ганса Коха, повноваженого ОКВ (Оберкомандо дер Вермахт) у справах українців. Ярослав Стецько намагався врятувати становище, він вдався до відчайдушного кроку - написав листа до Гітлера, в якому, поряд з висловлюванням вдячності за визволення українських земель, висловлювалася рішучість до об'єднання українців в суверенну державу.[56]

Годиться тут вказати на таку обставину: ОУН-б, в намаганні узурпувати владу над українцями, вдалася до явного обману, до введення в оману митрополита Андрея Шептицького, котрий був загальноновизнаним авторитетом у Галичині. Один з найстарших на Заході українських журналістів, сьогодні понад 90-літній український діяч, Іван Кедрин, пише: Від видатних діячів ОУН я чув, що ніби Ярослав Стецько і о, д-р Іван Гриньох пішли до кир Андрея (Шептицького - В.П) просити благословення на Акт 30 червня 1941 р. і покликались на Андрія Мельника, який буцім-то схвалював цей Акт. Кир Андрей мав повне довір'я до інж. А. Мельника, як колишнього директора митрополітичних дібр... Коли я прибув до Львова десь у липні чи серпні 1941 року і відвідав Митрополита Шептицького, то він перший заговорив про своє благословення, що його уділив був правлінню Ярослава Стецька. Видно, що це його "муляло", що він чув докори за уділення того благословення: Прийшли до мене - казав Митрополит - і сказали - благословіть Україну. То як я мав не поблагословити Україну? [57]

Говорячи про благословення, дане митр. А. Шептицьким "Актові 30 червня", треба підкреслити, що, як виглядає з заяви Івана Кедрина, він діяв у добрій вірі. Він, як виглядає, і що

підтверджує його пастирський лист від 1-го липня 1941 р., не був зорієнтований щодо того - хто саме, яка політична сила проголосила постання української держави. Треба мати на увазі також той факт, що митр. А. Шептицький у той час мав уже 76 років і він був недужий, ця недуга не покидала його до самої смерті, яка прийшла до нього невдовзі після другого приходу до Львова Червоної Армії 1944 р.

Не випадково стільки мовиться тут про "Акт 30 червня", з ним бо, радше з його заборонаю, пов'язана зміна політики ОУН-б у відношенні до гітлерівської Німеччини. Але поки це сталося, ОУН-б виконувала послуги у користь Німеччини, Додатковим доказом чого є IV наказ крайового провідника ОУН-б Івана Климова-Легенди, різліплюваний на вулицях Львова:

а) На українській землі війна. Німецька армія вийшла як наша союзниця (?!-В.П.) в боротьбі з Москвою і за таку її треба вважати

б) Головна роль в першій фазі боротьби паде на Німецьку Армію. Поки німці будуть бити Москву, ми маємо створити Українську міцну Армію, щоб потім спільними силами приступити до розділу і перебудови світа.

в) Назначаю одиноким (єдиним - В.П.) сувереном на українській землі Український Народ та його виразник Провід Української Нації зі Степаном Бандерою на чолі. Всякі зазіхання на це наше право стрінуть рішучий наш збройний спротив. Німецькій Армії в боротьбі з Москвою помагатимемо всіма можливими засобами, але творитимемо свою Українську Армію. [57а]

Що ж, мабуть все ясно як було до "Акту 30 червня 1941 р."

За відмову анулювати "Акт 30 червня" Стецько та інші члени українського уряду опинилися в "почесному ув'язненні". їх перевезли спочатку до Кракова, де допитали, а потім до Берліна. Туди ж був доставлений і Степан Бандера. Допити тривали. Після короткого слідства всіх ув'язнених звільнили, встановили за ними контроль Служби Безпеки. [58]

Галичина від 1.08.1941 р. стала дистриктом у рамках Генеральної Губернії, що означало неначе приєднання цієї території до польських земель, а це йшло врозріз з метою ОУН.

Негативне ставлення Берліна до української державності, до створення краевого уряду однозначно засвідчили і відмову

визнати ОУН (Р) (ОУН-б - В.П.) та інші українські групи рівноправними партнерами у справах політики в Україні. [59]

Ось коли відкрилися бандерівцям очі! Аж після 30 червня 1941 року! Але тільки бандерівцям, бо ОУН-м надалі була в ласка гітлерівської машини, зокрема її фюрера від служби безпеки - Гайнріха Гімmlера.

Пишу так багато про "Акт 30 червня" ще й тому, що з ним пов'язані трагічні події для поляків і українців на Волині. В ім'я того Акту бандерівці діяли, неначе з уповноваження неіснуючої фактично держави, з уповноваження Державного Правління зі Стецьком на чолі. Покликаючись на цей Акт, ОУН-УПА мобілізувала українців в свої лави, робила реквізиції продовольства, одягу тощо. В ім'я цього Акту ОУН-УПА проводила "усунення" поляків з Волині й Галичини. Тимчасовим провідником ОУН-б в Західній Україні став у той час Микола Лебедь.

Фіаско політики ОУН-б так ось визначив український журналіст, брат співтворця ОУН-з, Зенона Матли Олександр Матла: Акт 30 червня приневолив німців розкрити карти і заграти їм сольо, яке закінчилося для них безумовною капітуляцією. [60] Виявляється - велику ціну заплатили бандерівці за розкриття гітлерівцями карт. Заплатили всією дотогочасною діяльністю. Врешті виявилось, як гітлерівська Німеччина трактувала ОУН. Додатковим цього доказом, як було вже сказано, було приєднання Галичини (а не Волині) до Генерального Губернаторства. Згодом Гітлер віддав Румунії ще й т. зв. Трансністрію і Буковину.

Головним архітектором "Акту 30 червня" був Ярослав Стецько, тож, гадаю, до речі буде сказати декілька речень про цього бандерівського провідника, сказати вустами іншого чільного діяча ОУН - Миколи Сціборського (вбитого, як було вже сказано, бандерівцями у жовтні 1941 р. в Житомирі). Микола Сціборський добре знав Ярослава Стецька з часу співпраці з ним за кордоном, про що говорить Зіновій Книш у книжці "Розбрат". За нею теж процитовую деякі уривки характеристики Ярослава Стецька, котрий після смерті Степана Банд ери очолив ОУН-б:

Примітивізм завжди йде в парі з самовпевненністю й апломбом. Це бачимо і на прикладі другого "вождя", Стецька - Карбовича. Перед вибухом війни Стецько-Карбович свої

умозаключення (висновки - В.П.) в міжнародних справах виключно будував на планах походу Німеччини на ССРСР. Наскільки він приймав цю можливість безкритично, свідчить те, що навіть після закінчення (складення - В.П.) німецько-Советського пакту пропонував видати від II ВЗУН декларацію в міжнародній політиці, що в заіснувавших обставинах було вже явним абсурдом. Вслід за тим Стецько-Карбович раптом змінив свою "концепцію" і зачав домагатися від ПУН активності на форумі держав Антанти, зокрема в Англії, пропонуючи себе на... представника ОУН в Лондоні!

На здивовані запити (запитання - В.П.), як може рефлектувати на такий пост він, що не має найменшої уяви про англійські відносини, не знає мови, не має потрібного досвіду і даних для ведення того роду дипломатичної і Репрезентативної акції, Стецько-Карбович без найменшого вагання заявив, що можна до Лондону викликати Голову ОДВУ, професора американського університету, д-ра Грановського, який, мовляв, буде "фірмувати" цю акцію, а він - Стецько - її "направляти"... Цей безповідальний графоман цілком поважно чувся в силі бути партнером Черчіля...

Отже, не посідаючи уяви про методи зовнішньополітичної і пропагандивної роботи, не орієнтуючися в реальних обставинах і знаючи Європу хіба тільки з кінової хроніки та звідомлень львівського "Діла", диверсанти все ж критикують...

Нездорові аспірації Стецька-Карбовича та його нахил до злісного інтриганства були вже давніше заобсервовані в ПУН....[61]

Ось такі люди впливали на долю мільйонів українців, поляків. Ярослав Стецько відкинув домагання німців розпустити Українське Державне Правління (УДП), створене "Актом 30 червня". Він вважав себе прем'єром УДП до кінця свого життя. Останнім головою Українського Державного Правління, яке припинило свою діяльність у серпні 1992 р., був інж. Богдан Федорак, котрий в інтерв'ю для київської газети "Україна молода" казав: Теперішні кордони України -це кордони колишнього (колишньої - В.П.) УССР, встановлені владою в Москві. Поза межами України, майже третина всіх українських прадавніх етнографічних земель, заселених українським народом від безлічі віків. Україна не сміє відрікатися від

включення цих земель і тамтешнього українського населення до української держави. [62]

Як видно, ОУН-б продовжує провадити свою політику, правда - іншими, ніж у 1930-1940-х роках, методами, але ту саму політику. А заяву голови Українського Державного Правління слід розглядати як черговий доказ прояву волі, а не інтелекту.

Проголошення "Акту 30 червня" відбулося по радіо, текст "Акту 30 червня" був опублікований в ряді районних газет у Галичині, він був надрукований у формі великих афішів і розповсюджений чи не по всіх селах Галичини, звістка про нього досягла й Волині. Хоч діяльність покликаного "Актом 30 червня" Українського Державного Правління навіть не розпочалася через заборону німецької влади, проте він, "Акт 30 червня", розпалив уяву мільйонів українців Галичини й Волині, які ніколи не розбиралися у політиці, зокрема в німецькій політиці. "Акт 30 червня" був однією з причин активізації українського націоналістичного елемента в Західній Україні, яка увінчалася неславно створенням УПА й інших парамілітарних утворень.

На тему "Акту 30 червня" не звернули більшої уваги польські автори предмета, такі як А. Щенсьняк і В. Шота в праці "Шлях у нікуди", ані Р. Тожецький в праці "Українське питання в політиці III Райху 1933-1945", ані Е. Прус у своїх працях на тему ОУН. На цю тему молодий історик може написати вартісну докторську дисертацію.

"Акт 30 червня" слід розглядати як безвідповідальний крок ОУН-б, як узурпацію державної влади цією групою ОУН, яку очолював Степан Бандера.

Під час відзначування Україною перших роковин незалежності України в серпні 1992 р. відбулася церемонія передачі ознак Української Народної Республіки (1918 року) президентові України Леоніду Кравчукові, котрий при цій нагоді сказав: Приймаючи ознаки УНР, ми цим самим підкреслюємо, що свій родовід продовжуємо від Української Народної Республіки, а до цього від тих історичних часів, які надають силу і велич нашому народові [63]

Отже сталося: Сьогоднішня Україна безпосередньо нав'язує до демократичної Української Народної Республіки, а не до

"Акту 30 червня 1941 р.", як цього хотіли б націоналісти з ОУН-б. Хвала за це президентові Леоніду Кравчукові!

А оце дві версії "Акту 30 червня". Перша, взята з книжки Костя Паньківського [64], в такій формі "Акт 30 червня" був опублікований теж газетами "Жовківські вісті" і "Зборівські вісті". Друга версія взята з книжки Ярослава Стецька "30 червня 1941 р." [65]

Перша версія:

АКТ
ПРОГОЛОШЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
Волею Українського Народу
Організація Українських Націоналістів
під проводом
СТЕПАНА БАНДЕРИ
проголошує створення Української Держави
за яку поклали свої голови цілі покоління
найкращих синів України

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця і Вождя Євгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-більшовицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває весь Український нарід не скласти збруї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена

Суверенна Українська Влада

Суверенна Українська Влада запевнить українському народові лад і порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння всіх його потреб.

Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери взиває підпорядкуватися створеному у Львові Краєвому Правлінню, якого головою являється

Ярослав Стецько.

Слава Героїчній Німецькій Армії і її Фірерові Адольфові Гітлерові!

Україна для Українців! Геть з Москвою! Геть з чужою владою на українській землі! Будуймо свою Самостійну Українську Державу!

Версія друга:

АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

1. Волею українського народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її творця і вождя Євгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-більшовицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває весь український народ не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Суверенна Українська Влада.

Суверенна Українська Влада запевнить українському народові лад і порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння його потреб.

2. На західних землях України твориться Українська Влада - яка підпорядкується українському національному урядові, що створиться у столиці України - Києві.

Українська національно-революційна Армія, що твориться на українській землі, боротиметься далі проти московської окупації за Суверенну Соборну Державу і новий, справедливий лад у цілому світі.

Хай живе Суверенна Соборна Українська Держава!

Хай живе Організація Українських Націоналістів!

Хай живе Провідник Організації Українських Націоналістів - Степан Бандера!

Льва-Город, 30. червня, 1941 р., год. 20

Ярослав Стецько
Голова Національних Зборів

Ось таке! "Акт 30 червня" один, але у двох версіях. Чому? Неупереджена людина, порівнюючи ці дві версії, побачить не тільки правописні різниці, але й багато дечого іншого. Побачить, що в другій версії немає отого: "Слава Героїчній Німецькій Армії і її Фірерові Адольфові Гітлерові!" Побачить, що немає у другій версії отого: "Україна для українців!" Натомість у другій версії якимось чином народився цілий абзац, якого

немає в першій версії: про "Українську національно-визвольну Армію". Це вже Я. Стецькові було 1967 р. потрібне для підбудови легенди про УПА. Але в той же час зайвим було 1967 р. демонструвати перед світом тодішнє, 30-го червня 1941 р., проголошування слави німецькій героїчній армії і її фюреру А. Гітлеру.

В обох наведених тут версіях збережений правопис. Гадаю, що порівняльна студія двох наведених версій "Акту 30 червня" могла б стати вдячною темою докторської дисертації, в якій би висвітлювалося тло і причини, а також умови проголошення "Акту 30 червня", і причини його пофальшування, якого допустився сам "вождь" - наступник Ст. Бандери - Ярослав Стецько.

"Акт 30 червня" - це справді евенемент в історії творення держав: один політичний рух, радше лише його відлам, узурпує собі право проголошувати постанови держави від імені цілого народу!

Наведена тут перша, правдива? версія "Акту 30 червня" є доказом: а) узурпації влади, вчиненої ОУН-б; б) вождівської, отже фашистської системи в ОУН і в покликаний нею до життя "державі"; в) расового підходу до державного будівництва ("Україна для Українців!"); г) преклоніння ОУН-б перед Гітлером і гітлеризмом.

Похідні групи. Українська допоміжна поліція

"Нахтігаль" і "Роланд", це тільки невеличка група українських націоналістів, які виконували завдання Абверу, йшли в одностроях разом з німецькою армією на схід. Така кількість диверсантів аж ніяк не влаштувала Абвер й служби поліції. Вислугуючись диверсійним і поліційним службам, обі ОУН мали на оці ще й свої власні інтереси - захопити адміністрацію в терені, щоб мати свого роду трамплін до створення уряду, або хоч його ерзацу. За таких умов обі ОУН, виконуючи завдання Абверу й поліційних служб гітлерівської Німеччини, виконували одночасно роботу на свій рахунок. Прикладом такого поєднання інтересів гітлерівців і ОУН була діяльність Уласа Самчука, редактора газети "Волинь" у Рівному, описана ним же у книжках "На білому коні" і " На коні вороному".

Обі ОУН, заздалегідь підготовлені до діяльності на випадок війни проти СРСР, зразу після її вибуху послали вслід за передовими частинами німецької армії своїх членів -агітаторів, організаторів місцевої адміністрації. Саме тому, що обі ОУН послали вслід за німецькою армією своїх людей окремо, які організували, між іншим, українську допоміжну поліцію - не можна говорити про те, що ця поліція була "бандерівською" чи "мельниківською". Націоналісти в Галичині не були спочатку зорієнтовані, що в ОУН стайся розлам. Одночасно з творенням місцевої адміністрації, поліції, видаванням газет, кожна ОУН вела пропаганду з метою схилити націоналістів на свій бік (така ж діяльність іде й тепер, 1992 року, на Україні, про що буде мова далі). Обі ОУН активно провадили роботу в напрямі націоналістичного піднесення духа українців. Організовувались різні заходи, як сипання могил, відзначавання національних свят тощо. Все це відбувалося в атмосфері патріотичного піднесення народу, погляди якого обі ОУН скеровували в бік націоналістичного світогляду - ненависті, нетерпимості, обвинувачування за тогочасну гірку долю "чужинців", "зайдів", "займанців". "Акт 30 червня" і його пропагатори, а також прихильники ОУН-м робили своє. Невеличку картину з того періоду показує редактор торонтського щомісячника "Нові дні", демократ, справжній патріот України, гуманіст - Мар'ян Дальний-Горгота, людина об'єктивна:

Підлисса. Густі, низькі хмари закрили його, як і Маркіянову Білу Гору з високим сталевим хрестом- пам'ятником... Востаннє я тут був рівно 50 років тому, в серпні 1941-го. Підніжжя гори було оточене танкетками, броньовиками і мотоциклами німецької військової жандармерії, а народ плив з усіх сторін безконечними струмками на вершину гори, до пам'ятника... здається ще лунали патріотичні промови біля пам'ятника, коли неподалік у лісі пролунав постріл.

Виявилось, що це схопили і розстріляли без суду молодого "мельниківського провокатора", який роздавав людям якісь летючки... в моїй чутливій душі (цей випадок -В.П.) ... спричинив першу тріщину, поставивши під сумнів "непомилність", а то й просто наявність здорового глузду в багатьох наших тодішніх провідників. [66]

А в іншому номері того щомісячника його редактор Мар'ян Дальний пише: До голови мимоволі лізуть давноминулі кадри

воєнного студентського Львова, болючі епізоди і прорахунки протинімецького резистансу, шкідлива, згубна й злочинна бандерівсько-мельниківська "забава", сильветки моїх численних чистих поляглих друзів, глибокий і довготривалий конфлікт з тими, хто очолює наше суспільно-політичне життя на еміграції....[67]

Нав'язуючи до першої тут цитати, яка торкається розстрілу "мельниківця": Чи не була це робота СБ. ОУН, яка тоді вже була підпорядкована бандерівцям? І яка засуджувала на смерть без суду своїх дійсних і уявних ворогів, у тому й політичних опонентів з конкурентної ОУН?

Зіновій Книш пише, що бандерівці замордували кількох членів ПУН, кількадесят членів активу та кількасот членів ОУН ("Бунт Бандери", стор. 61) ;... співвинником смерті тих тисячів був С. Бандера і товариші (стор. 101);... боївки Ст. Бандери і товаришів вимордували зрадницьким способом тисячі українців. Жертвою впали: Омелян Сенік, М. Сціборський, Роман Сушко, Яр. Барановський, Утьо Сокольський, Іван Мицик, Ігор Шубські, 2 брати Пришляки, сотні іншого орг. активу та коло 4.000 рядових членів, симпатиків та бійців. (стор. 101). [68]

Так розправлялися між собою оунівці. То що говорити про десятки тисяч українців, сотні тисяч поляків, до мордування яких обі ОУН тільки підготовляли ґрунт в перші місяці агресії Німеччини на СРСР.

Конфлікт ОУН-б з німцями почався у перші дні липня 1941 р., чільних членів її було заарештовано, інші законспірувалися, як напр. Микола Лебедь, котрий від серпня 1941 р. очолював Крайову Екзекутиву ОУН-б на ЗУЗ. Але запущена до війни машина діяла - на Схід подалися тисячі й тисячі пропагандистів обох ОУН - це були так звані "Похідні групи ОУН", які склалися у своїй масі з жителів Генеральної Губернії, здебільша тих галичан, які після вересня 1939 р. втікли перед більшовиками на терен Польщі й Німеччини. Похідні групи обох ОУН ішли неначе наввипередки - хто перший, той і організовує місцеву адміністрацію, поліцію.

Керівництво ОУН з Бандерою на чолі також організувало т. зв. похідні групи, до складу яких входили спеціально добрані працівники пропагандивні й адміністративні. Вони мали просуватися за передовими підрозділами німецької армії і на

загарбаних теренах Східної України пропагувати націоналістичні ідеї, організувати ланки ОУН й вербувати нових членів. Були створені три групи: північна над Бугом, центральна над Сяном і південна, сконцентрована в районі Санока. Кожна з тих груп мала свого командира і штаб... Всі групи разом нараховували понад 4.000 людей. [69]

Це - бандерівські "похідні групи". А йшли на Схід теж мельниківські, їх було не менше, ніж бандерівських. З Буковини у напрямі на Вінницю пішов "Буковинський курінь", котрий у Києві став поліційним куренем.

Саме під час того змагання за час і простір - хто перший, були вбиті члени ОУН-м - Омелян Сенік і Микола Сціборський.

Така велика кількість людей у "похідних групах", які йшли зразу за фронтом, не могла рухатися без співдії з німцями. Зрештою, той похід був запланований на довго перед війною, ОУН виконувала диверсійні завдання Абверу. До таких завдань слід зарахувати заклики ОУН до бійців-українців з Червоної Армії здаватися у полон. Такі заклики були проголошені через гучномовці, по радію, шляхом мільйонів летючок в українській мові, які скидали з літаків. Після проголошення "Акту 30 червня" використовувався аргумент: здавайтеся у полон, оце у Львові постав український уряд.

Це був час, коли від голодомору на Україні минул лише вісім років, від чисток інтелігенції 1937-го - лише чотири роки. В рядах Червоної Армії були мільйони українців, котрі мали право ненавидіти більшовиків. І багато з них зареагувало на заклики ОУН-Абвер: здавалися у полон при першій нагоді. Не знаючи, яка їх чекає доля. Про цю злочинну діяльність ОУН-б пише Зіновій Книш: Бандера зі своїми помічниками... винен у смерті мільйонів українців, що здавалися у полон. [70]

Як було сказано, обі ОУН, виконуючи завдання Абверу, робили одночасно роботу для самої ОУН: захоплювали адміністративну й політичну владу, пропагували ідеї ОУН, а це вже не входило в інтереси Абверу чи Гестапо. В Києві група чільних членів ОУН-м зуміла першою опанувати міську адміністрацію. Тоді як у Львові бандерівці організували 6.07.1941 р. Українську Національну Раду, яка, після конфлікту ОУН-б з німцями на тлі "Акту 30 червня", стала дорадчим органом для УЦК, [71] то ОУН-м, після здобуття німцями Києва, створила подібну їй Українську Національну Раду. [72]

Цього німцям було вже забагато, їхні плани в жодному разі не передбачали покликування будь-яких політичних органів на окупованій території України, які б репрезентували українські, хоч і націоналістичні інтереси. Тому дійшло до арештів і страт чільних членів "похідних груп" ОУН-м у Києві, між ними й поетеси Олени Теліги, яка була розстріляна в Бабиному Яру, а інший поет - Ол. Ольжич згинув у гітлерівській "в'язниці" концтабору в Саксенгаузен.

Не суміщалися інтереси ОУН і німців. Німці реалізували свої інтереси, часто за допомогою ОУН, але не дозволяли їй на реалізацію її, ОУН, інтересів, а сила була на їхньому, німців, боці. Сила тоталітарної нацистської системи, інтегральною частиною якої був расизм. Це гітлерівсько-нацистська система передбачала фізичне винищення євреїв, частково фізичне винищення слов'ян, отже й українців, і перетворення їх решти в рабів. Служити цій системі, навіть керуючись (невиправданими, коли йдеться про ОУН) інтересами народу - було злочином. Якщо лідери, пробачте - "вожді", різного рангу провідники ОУН мали обов'язок знати стратегічні вихідні гітлерівської Німеччини, то їх здебільша не знали рядові члени ОУН. Їх не знали звичайні українські люди - селяни, робітники, навіть аполітизована інтелігенція. В умовах більшовицького утиску, після голодомору 1933 року, після насильницької колективізації, розкуркулювання, депортацій у Сибір, після конц-таборів - українці з Української РСР мали право Думати, принаймні в перших днях війни, що вже гіршого, ніж більшовизм, бути не може. Вони, ті українці з т. зв. Великої (підрадянської) України мали право на початках не вірити більшовицькій пропаганді про суть і мету гітлеризму-фашизму.

А "похідні групи" вже в перших днях окупації діяли на всю потужність, була приведена в рух пропаганда ОУН, була організована місцева адміністрація, поліція.

Хто з-посеред українців Західної і Наддніпрянської України погодився працювати в місцевій адміністрації під окупантом? Переважно ті, хто мав освіту і не був пов'язаний з більшовицьким режимом, а навіть як і був, то мав за собою сам, або ж родина, репресії з боку більшовиків. Це вони відгукнулися на заклик "похідних груп" ставати на службу в місцевій адміністрації. Вони ж бачили, що закликають до цього українці. Вони, ті хто пішов працювати в адміністрацію, дали на це згоду

в добрій вірі, не знаючи дійсних замірів окупантів. А коли про них дізналися - було вже запізно задкувати. Вони, здебільша невільно, стали заложниками окупанта.

Крім місцевої адміністрації "похідні групи" організовували теж українську допоміжну поліцію. Сказане не виключає, що така поліція могла поставати зовсім спонтанно, без участі оунівців з "похідних груп", на спонукання самих німців.

Хто з-посеред українців ішов у допоміжну поліцію? З розмов з багатьма людьми, яким маю всі підстави вірити, виходить, що йшло до неї здебільша молоде шумовиння, ледарі, люди без моральних засад, ті, котрі шукали нагоду помститися на своїх особистих ворогах, теж схильні до випивки, дармоїди. Але були теж в поліції такі, котрі, як молоді люди, полюбили зброю, легкодухи. Зрідка бували теж в допоміжній поліції люди, які пішли до неї з наміром втримувати громадський порядок. Всіх їх єднало одне: вони, ті, котрі зразу ж після окупації території, пішли в допоміжну поліцію - не знали з самого початку яка їх жде праця, яка їхня роль.

Як і в кожній війні, проте під німецькою окупацією особливо, поліція, котра служить окупантові, зловживає своїм становищем, зводить порахунки з особистими ворогами, надуживає дану їй владу часто в шкурних інтересах -забирає беззаконним шляхом (який же закон в час окупації?) майно в людей, побиває їх, а то й убиває. Така поведінка -майже "нормальне" явище за "нормальною" окупацією.

Але не за німецької гітлерівської окупації! І не за умов, коли отих, маленьку поліційну "владу імущих", ідеологічно унапрямували українські націоналісти, що мало місце зокрема в Західній Україні. Труїзмом є твердження, що українська допоміжна (допоміжна гітлерівським поліційним службам, отже й "Айнзацгруппе") помагала гітлерівцям винищувати євреїв. Хоч і не тільки помагала. Польський католицький єпископ Вінценти Урбан пише: Головне гетто для підльвівського єврейського населення містилося в Яричові Новому... Євреїв з яричівського гетто постріляли українці в недалекому лісі під німецьким наглядом. Українська поліція постріляла теж білецьких євреїв на Лисій Горі. [72а] Це - один з багатьох прикладів.

Українська допоміжна поліція не була централізованою установою, вона підпорядковувалася місцевій німецькій військовій чи цивільній владі, її образ різниться залежно від

того - де вона діяла: в Галичині, яка була складовою частиною Генерального Губернаторства, на Волині, якої більшість до війни належала до Польщі, чи в Наддніпрянщині, на Східній Україні, де впливи ОУН не сягали до містечок і сіл. Саме тому я не виділяю теми "українська допоміжна поліція" в окремий розділ, а говорю про неї у зв'язку з "похідними групами", які в більшості випадків доводили до постання на місцях української поліції.

Однак всю українську допоміжну поліцію єднала підпорядкованість наказам німецького окупанта. Німецький окупант винищував фізично євреїв - українська поліція помагала йому в цьому. Взагалі українська поліція помагала гітлерівцям у їхній екстермінаційній діяльності, в тому й у вбивстві львівських учених в перших днях липня 1941 р.

Правда, 1986 р. проф. Я. Пеленський заперечив участі українців у вбивствах польських професорів, домагаючись автентичної документації для доведення таких тверджень, зокрема заперечив участь у цьому батальйону "Нахтігаль". У відповідь йому можна навести уривки з книжки равина Давида Кагане "Щоденник львівського гетто", на яку абсолютно об'єктивну рецензію написав польський історик Ришард Тожецький. Равин Д. Кагане заслуговує на те, щоб йому вірити, він пише, що українці, зокрема митрополит А. Шептицький, його брат Климентій, інші українські священники й ченці, наражаючи своє життя, рятували євреїв.

А Д. Кагане каже, 'це гітлерівська СД витягувала з Домів євреїв з допомогою української поліції й іншого шумовиння... а після акції їх, тобто євреїв, розстрілювали. Д. Кагане пише, що підлегла СД українська поліція обшукувала єврейські дома, звідки витягувала євреїв, потім їх били й розстрілювали.

Навіть коли припустити, що українська поліція безпосередньо не вбивала польських професорів і євреїв у Львові, Золочеві й сотнях інших міст України, то вона помагала гітлерівцям у цьому ділі. А така допомога, хоч би у вигляді витягування з хатів, ескортування до місць страти -це, згідно до науки кримінального права - співучасть у злочині, про що знає навіть студент другого курсу юридичного факультету. В цьому випадку, це була співучасть у злочині народовбивства.

Згідно до статті III Конвенції у справі запобігання й карання злочинів народоббивства, ухваленої Генеральною Асамблеєю ООН 9.12.1948 р., такі дії підлягають покаранню:

- а) народоббивство
- б) змова з метою вчинити народоббивство
- в) безпосереднє й публічне підбурювання до скоєння народоббивства
- г) намагання вчинити народоббивство
- д) співучасть у народоббивстві. [74]

Згідно до статті II названої Конвенції народоббивством є "вбивство членів групи". Євреїв убивали тільки тому, що вони були євреями, тобто національною групою. Львівських професорів убили тільки тому, що вони були польською інтелектуальною елітою у Львові, отже теж групою. Допомога у такому вбивстві є співучастю. І від цього ОУН не виправдається. У її некористь свідчать підписані нею заклики до знищення євреїв, поляків, москалів. Дарма, що проф. Я. Пеленський домагається від польської сторони "автентичної документації для доведення таких тверджень". Кримінальна процедура усіх цивілізованих країн знає інститути різних доказів, у тому й свідчень свідків, з описів очевидців у листах, літератури-мемуарів, а навіть з непрямих доказів винуватості, на які складаються різні проміжні факти, на підставі яких встановлюється основний факт.

Ось дрібненький факт: Ірена Зелінська з Рацібожа, що в Польщі, написала: Хтось дав знати до Гестапо, що жителі села Оборки недалеко Цуманя на Волині помагають євреям, і дня 8 листопада 1942 р., вранці, ми побачили декілька великих авт, в яких були гестапівці й українська поліція... Німці спільно з українською поліцією оточили село... робили обшуки з метою найти євреїв, потім усіх, кого знайшли з чоловіків, забрали до Цуманя до в'язниці. [75] То це що - не доказ? Тим більше, що можна встановити точну адресу того свідка.

Про відношення, які панували між українською і німецькою поліцією, яскраво свідчить чільний діяч ОУН-м Михайло Селешко:

Вінницька (німецька - В.П.) поліція влаштовувала колегам по фаху (українській поліції - В.П.) товариський вечір. На вечері їли й пили до безконечності і вже у п'яному стані говорили промови. Пізніше українські поліцейські-гості танцювали

українські танці, а німці бравурно їх оплескували. Мені довелося ті п'яні промови перекладати на німецьку мову. Далі йшли змагання в співі, початково всі співали, а потім українці окремо і німці окремо, а під кінець був такий хаос, про який нічого іншого не можна було сказати, як тільки хто кого перекичить. Тоді мені довелося переживати несмачні сцени паяного братання. [76]

Українці, що жили під час окупації в Вінничині, або й в інших областях Наддніпрянщини, прочитавши сказане тут, хай собі пригадують, як німці поводитись з населенням. І нехай порівняють ту поведінку з братанням українських поліцаїв з німецькими. А поданий тут опис походить від члена ОУН-м.

Мар'ян Бернацький з села Міхалув, воєв. Опольє, свідчив: Євреї, що втікли з гетт в різних місцевостях, назагал ховалися в лісах, що поблизу польських сіл, бо поляки надавали їм допомогу. Про цей факт досконало знали німці, зокрема ж українська націоналістична поліція, яка час до часу робила облави в таких лісах, виловлювала й розстрілювала євреїв, які там ховалися. [77]

Такі свідчення можуть навіть становити "автетичну документацію" в розумінні проф. Я. Пеленського. Таких свідчень в одній тільки книжці - десятки. Їх, подібних доказів, при добрій волі, можна ще й сьогодні зібрати тисячі.

Крім цього треба пам'ятати й про таке: екстермінація, це загибля, поголовне винищування. За умов екстермінації мало залишається безпосередніх свідків. Проте це - не виправдання для злочинців.

Те, що робили "похідні групи" обох ОУН - організування місцевої адміністрації, поліції, розбурхування національних почуттів на заквасці ненависті до поляків, євреїв - було на Руку гітлерівцям. Навіть розбурхування чистого, не зараженого націоналізмом, патріотизму, коли він мав бРІ служити гітлерівцям - не було на часі за умов гітлерівської окупації. Проте ОУН, як доказує аналіз подій, не мала на меті добра українського народу. Вони обі навіть між собою вели боротьбу на смерть. Мельниківці обвинувачують бандерівців у вбивствах, натомість бандерівці обвинувачують мельниківців в участі в переслідуванні їх членів німцями при активній допомозі мельниківців. Не могу віднайти статті, в якій писалося про

участь згадуваного тут д-ра Зіновія Книщ в допитуванні бандерівців службою Гестапо.

Обі ОУН, висилаючи на Україну свої "похідні групи", спричинили багато зла українському народові. Того зла вони ніколи не визнали.

"Похідні групи" пройшли теж Волиню, тим тихим краєм з трудолюбним народом, який і не відав, і не знав про ОУН, зокрема ж про ОУН-б. Про це так говорить людина, якій треба вірити: євангельський християнин Михайло Подворняк:

Німецьке військо проходило селами та містами і того самого тижня чиясь рука розвісила в кожному селі на будинках великі аркуші друкованих відозв. Там було написано, що у Львові створився вже український уряд, організується українське військо, відроджується і постає Соборна Самостійна Українська Держава. Під такими відозвами великими чорними літерами стояло імя: Степан Бандера. Багато наших людей по волинських селах не знали того імені, бо перед самою війною жодні українські газети з Галичини до нас не приходили, а тому вони не знали жодних партій, жодної української політики, а тому й не розуміли, хто це там у тому далекому Львові творить Українську Державу [78]

Як було сказано, восени приїхала з Польщі наша довоєнна сусідка з Волині, українка Віра Корецька, яка тоді вже була дорослою. Я її запитав про долю нашого сусіда Гершка, про родину євреїв Борковських з Дубна. Вона відповіла, що всіх їх порозстрілювали на Шибеній горі, вона бачила як їх вела на страту українська поліція. Самої страти вона не бачила, але знає, що українська поліція виловлювала євреїв і їх розстрілювала. Про Борковських не знає. А їх дочка, Естера, разом зі мною ходила сім років до школи, сиділа за партою разом з полькою Модестою Малецькою. В класі була третина українців, і по третині поляків і євреїв.

Частина II

ЗЛОЧИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

...ви, що чинили беззаконня
Матвія 7:23

ПРО ЗЛОЧИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Той, хто не пам'ятає уроків історії, приречений пережити їх ще раз. Українська Повстанська Армія - це добрий, а чи поганий урок для українців? Чи його заносити в хрестоматійні підручники, як приклад героїства й слави, а чи соромитися нам за діяльність УПА, каються?

Жертви УПА. Любомль. В місцевості Острувки коло Любомля на Україні відбувається ексгумація останків поляків, розстріляних УПА 30 серпня 1943 р. Того дня згинуло в Острувках понад 1.700 поляків з сіл: Острувка, Воля Острорецька, Яновець і Кути. їхні останки будуть перенесені на польський цвинтар в Римачах коло Ягодина. [1]

Була кривава бандерівщина.[2]

Перед війною я закінчив 9 класів. Коли німці забирали молодь до Німеччини на каторгу, то взяли й мене. Та мені пощастило втекти, і я подався до партизанів. Потрапив у партизанське об'єднання М. Шукаєва, яке пройшло по тилах з боями від Чернігова до Чехо-Словаччини. Тобто через Житомирщину, Рівненщину, Тернопільщину, Львівщину, Прикарпаття... Так що з бандерівцями (ОУН, УПА) доводилося зустрічатися, не раз і не два. І не за столом, а в боях... Не дай Бог було попасти їм в руки! Знущалися гірше німців. Вирізали на грудях чи лобі зірки, викручували руки, ноги, замучували на смерть. А скільки вони спалили польських сіл та порізали "свяченими ножами" поляків! Скільки мирних людей, службовців, учителів перебили вже після війни! Отака була їхня боротьба за вільну Україну. [3]

Конференція "Українська Повстанська Армія і національно-визвольна боротьба в Україні 1940-1950", яка відбувалась у Києві в серпні 1992 р. рекомендує Президентові України...: Конференція ставить питання про те, щоб законодавчі органи нової України визнали ОУН, УПА, УГВР найбільш послідовними борцями за незалежність України, а вояків Української Повстанської Армії воюючою стороною...[4]

М. Зеленчук, голова Всеукраїнського Братства УПА на Софійському майдані 26.08.1992 р. домагався:

Визнати боротьбу УПА, як справедливу національно-визвольну боротьбу українського народу за свою Незалежну Державу. [5]

В Києві УПА, привітаймо. Стільки фальсифікацій, стільки незаслужених звинувачень, стільки невикористаного пороху в ідеологічних арсеналах КПУ, а тепер соцпартії! З тим, щоб довести: Якщо Українська повстанська армія і була, то лише як армія запроданства і ганьби. Й здавалось: політичної реабілітації УПА ніколи не дочекались. [6]

То хто ж вона, УПА? Чи правдою є, що 30 серпня 1943 року вона в кількох селах на Волині - не розстріляла, як пише польська "Газета", а страхітливими методами вбила (про що буде ще мова) 1.700 поляків з кількох сіл? Якщо так, то чи це була армія, яка принесла славу Україні, як про це твердилося під час наукової конференції вже тепер у Києві, як це пише журнал "Україна"? Спробуємо дати відповідь на ці запитання.

Витоки злочинів УПА

ОУН свій родовід бере від УВО, а ту організацію заснував полк. Євген Коновалець, котрий ранньою весною 1921 р... скликав таємні сходи коло 100 колишніх старшин і зіпсував їм тодішню політичну ситуацію, як теж потребу, завдання нової підпільно-революційної організації. [7]

Самозрозуміло, що офіцери не творять військової організації з метою грати в карти. Вони мріяли про армію. Ці їхні мрії збіглися з пізніше сформульованою доктриною Дмитра Донцова про шляхи створення української держави, а держави без армії не буває. Лише військова сила, - говориться у постановах I Конгресу українських націоналістів з 1929 р. - що спиратиметься на озброєний народ, готовий уперто та завзято боротися за свої права, зможе звільнити Україну від займанців та вможливить упорядкування Української Держави.[8]

Тому й вишколювала ОУН в Гданську [9] та деінде офіцерів. Вишколювала на німецькі кошти, за що робила послуги для Абверу.

Підполк. М. Колодзінський опрацював у 1935-37 рр. замітну студію пн. "Українська військова доктрина"... Ця студія Колодзінського мала великий вплив на організаторів УПА в 1940-их роках.[10] Під впливом героїчної боротьби в обороні

Карпатської України, революціонізація настроїв на західно-українських землях досягла високого напруження напередодні Другої світової війни, так що була поширена думка підняти протипольське повстання. Однак німецько-польська війна у вересні 1939 р. була блискавичною, а тому була змога організувати лише де-не-де повстанські відділи, революційно-повстанську акцію підготовляла і нею керувала Крайова Екзекутива ОУН на ЗУЗ. [11] Так, пане професоре Богдане Осадчук! А ви перечите цьому!

До німецької агресії на СРСР в Німеччині постали батальйони "Нахтігаль" і "Роланд", які в задумі мали бути зародком майбутньої української армії.

"Акт 30 червня" закликав "не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Суверенна Українська Держава."

У Маніфесті ОУН-б, опублікованому в перших днях липня 1941 р. говориться: Кличемо всіх українців - де б вони не жили - ставати в бойові лави Фронту Української Національної Революції. [12]

Як бачимо зі сказаного, ідея УПА жевріла в задумах ОУН від її народження. *Організація української військової сили буде поступово розвиватися, а її форма мінятися відповідно до трьох етапів політичного стану України: ворожої займанщини, національної революції, державного закріплення.* [13] Так передбачала ОУН у постановах I Конгресу.

У червні 1941 р. минув перший етап політичного стану України: минули польська й більшовицька "займанщина". Настав час "національної революції". Українська Повстанська Армія постала. Постала й накоїла таких злочинів, від згадки яких моторшно робиться на душі.

Докази злочинів УПА

Коли б описати всі злочини УПА на польському й українському народах, на які лише є докази, то треба було б видати окрему книжку, наводячи самі тільки факти без коментарів, на кількохстах сторінках дрібненького друку. Сам я зібрав понад сто, підписаних людьми, з поданням адрес, реляцій. Та поки про них - спершу особисті докази:

Влітку 1943 р. моя, по матері, тітка Анастасія Вітковська пішла з сусідкою-українкою вдень до розташованого за три кілометри від м. Дубна села Тараканів. Розмовляли польською мовою, бо тітка, жінка неграмотна, родом з Люблінщини, не зуміла навчитися української. Пішли вони, Щоб поміняти дещо на хліб, бо в тітки - шестеро дітей. Ніколи ні вона, ні дядько Антон Вітковський, теж людина зовсім неграмотна, не тільки не мішалися до будь-якої політики, але й не мали про неї жодної уяви. І її, а також сусідку-українку, вбили бандерівці з УПА чи Самооборонних Кущових Відділів тільки за те, що вони розмовляли по-польськи. Вбили по-звірськи, сокирами, й вкинули у придорожній рів. Про це мені розповіла друга тітка - Сабіна, яка була замужем за українцем Василем Загоровським.

Моєї дружини батьки жили до війни на Поліссі. її батько - чех, а мати - полька. В родині розмовляли по-польськи. Коли на початку 1943 р. почалися на південному Поліссі масові вбивства поляків – вся сім'я втікла в Кременеччину до батькових родичів, в село Угорськ, неподалік Дерманя. Одного разу знайомий українець повідомив жінчиного батька, що УПА готується знищити його родину. Вони втекли до Кременця. Хтось бачив розмову того молодого українця з жінчиним батьком. Його, підозрюючи у "зраді", повісили посередині села й причепили на грудях напис: Так буде зо всіма зрадниками. Повішеного не дозволили зняти протягом кількох днів.

Два факти, які мали місце в різному місці й в іншому часі. їх єднає одне: авторство ОУН-УПА, безпричинність убивств.

В мого батька був брат, Ярохтей, котрий жив у с. Липа, Лубенського р-ну. За те, що він відкрито таврував УПА, його вбили пострілом у рот. Дядько Ярохтей був звичайним, малограмотним селянином.

Немає змоги з браку місця в одній книжці навести факти поодиноких і масових мордів на поляках і українцях, скоєних ОУН-УПА, тому обмежуся тільки до деяких.

Дуже близька мені особа, М.С., розповіла: 24 березня 1944 року, в морозяну ніч, бандерівці напали на нашу хату, підпалили всі будівлі. Жили ми в селі Поляновиці (Цицівка), Зборівського повіту, Тернопільської області, в якому були тільки поляки, але не військові колоністи. Колоністів вивезли більшовики в лютому 1940 року в Сибір, а на їх місце прибули українці з-під Перемишля. Батько мій поляк, оженився з

українкою. З українцями з поблизьких сіл до війни ми жили у згоді, як і все наше село. Ми чули про морди на Волині, але початково не допускали думку, що й нас можуть убивати. Десь у лютому 1944 року бандерівці - ми не розрізняли хто є з УПА чи з іншої групи - всіх називали бандерівцями, бо вони самі славили "вождя" Бандеру, поставили перед нашим селом домагання про викуп. Селяни гроші зібрали й дали бандерівцям. Але це не допомгло. У згадану ніч, члени чоловічого роду, тобто батько, молодший брат і я, як і інші ночі, ночували у сховищі під господарськими будинками. Мати (українка) з двома моїми сестрами і батьковою сестрою, яка вийшла заміж за українця з-під Харкова, ночували в хаті. Зразу після півночі ми у схованці почули запах диму й здогадалися, що УПА підпалила будинки. Я перший вискочив зі схованки, піднявши ляду. Відкриваючи ляду, я попик руки, потім, утікаючи крізь вогонь, попик лице. По мені, втікаючому, стріляли, але не поцілили. Я скрився в темноті. Батько теж намагався вилізти зі схованки, проте не зміг, згорів. У схованці від диму задушився мій молодший брат. Втікаючу з палаючого дому матір поранили вистрелом, але вона втікла. Втікла також семилітня сестра, хоч і одержала поранення в коліно з мисливської зброї. Втікла теж батькова сестра, яку поранили пострілом в руку, через що мусіли руку ампутувати. Друга, 13-літня сестра, втікаючи, натрапила на бандерівця, котрий проколов її груди багнетом і вона згинула на місці.

Тієї ж ночі спалили й вбили бандерівці сусідів наших - Білоскурського і Барановського. Тієї ночі спалили й повбивали ще інших з нашого невеликого села, але прізвищ їх не пам'ятаю.

Після того ми подалися до села Заруддя, де переховувала нас наша, українська по матері, родина.

Т.Г. з Глухолазів, Польща, пише: Жили ми в польському селі Чайків, пов. Сарни. В червні або липні 1943 року з боку українських сіл над'їхали перед обідом бандерівці на конях, від села Хіноча. Оточували будинки, підпалювали їх, а тих, хто з них утік, убивали сокирами, багнетами. Так вимордували шість родин, а їхні будинки спалили. Повбивали з родини Романовських, Мандрих, Якимовича, Гродовських і ще двох. УПА не боролася з німцями. До війни не було ворожнечі між українцями і поляками.

Е.Б. зі США: жили ми в селі Радохівка, гміна Клевань. У березні 1943 р. опівночі упівці підпалили будинки сусіда Янчарка. Ми не спали вдома, тільки в схованці, неподалік від хати, а одна особа з родини завжди вартувала. Тому бачили ми, як ідуть з боку української Радохівки постаті, навпростець, не дорогою. Підпалили хату Янчарків, а хто з неї утік, по них стріляли. Врятувався тільки син Ян, решта згинули: Якуб Янчарек, його жінка, його мати, син Януш, дочка Льодзя, друга дочка з немовлям. Жертви бандерівці вкинули в колодязь. Ми після цієї події втікли до Клеваня.

Моя мати була вбита в травні того ж року - йшла до села і застрелили її, мала теж розбиту голову. До війни з українцями ми жили в згоді.

М.П. зі США: На село Дубовицю бандерівці напали 6-го квітня 1943 р. о годині 11-тій. Батькам Юзефа Москаля казали виносити з хати цінні речі, потім увіпхнули їх назад у хату й підпалили її. Ошкробу застрілили коло млинівки. Жінка Ошкrobi ховалася у підвалі з дочкою і внуками, то вкинули туди гранату. Г. Павловська ночувала в українців, в Ілька Гуменного, разом з малими дітьми. її звідти витягнули, били, щоб сказала де чоловік. Запровадили її до Онуфрія Баланди, котрого били за те, що помагає полякам. Було багато українців, котрі помагали полякам - Іван Чміль, що інформував про заміри бандерівців, Юсько Федешин, священик Софрон Іванчишин. А син священика, Микола, відмовився від церкви і пристав до бандерівців. Мене і брата переховували Володя Кухар, а батька - Данило Сплавінський. Ілько Гуменний переховував Г. Павловську з дітьми і Стефанію Райца. Юзефа Ортеля з жінкою і дітьми бандерівці вкинули у вогонь, в палаючу хату на Вірхні. Всі загинули. Одна особа вискочила з вогню, то один українець завіз її до шпиталю в Калуші, але її так і не врятували. Чотири особи з родини Свежевських ішли з Войнілова до Калуша і всіх їх вбили бандерівці. В Дубовиці було 400 хатів і тільки 5% поляків. Під час нападу згинуло 18 осіб. Багато українців помагали полякам. Як німці почали відступати, то молоді українці сходилися і радилися - що робити з поляками? Михайло Кумців казав, що поляка вбити легше, ніж горобця.

З.Х. з Польщі, місто Валч: Село Миколаївка, парафія Корець, на Волині. Напад бандерівців мав місце 29.04.1943 р. вдосвіта. Бандерівці, що верталися з Кобильні, напали на

польські родини Брухлівських і Загадлів. Бандерівці увійшли до нашої хати й почали мордувати, колячи багнетами. Принесли соломі й підпалили. Мене теж пробили багнетом і я знепритомнів, падаючи на тітку. Коли полум'я добралось до мене, я опам'ятався, вискочив крізь вікно. Бандерівців уже не було. Мій стогін почув сусід, українець Спиридон, він заніс мене до іншого українця - Безухи, котрий кіньми завіз мене до Корця до госпиталю. Внаслідок нападу згинули - тут перелік 14 осіб: прізвища, імена, скільки років, між ними була вагітна 20-річна жінка. Ця особа - З.Х. - додала до реляції фотокопії метрик смерті, писані місцевим парохом.

Г.К. зі США: 14 липня 1943 р. в Колодні бандерівці замордували 300 людей. Зігнали, казали їм покластися, мовляв, робитимуть обшук за зброєю. І в лежачих почали стріляти. Наочний свідок - Антек Полюля, що сховався у stodoli матеріної сестри. Бандерівці з Колодна: Андрій Шпак, Семен Коваль, Володя Сничшин; з Олешкова - Павло романчук. Інших прізвищ не знаю. До мордів підбурював піп, під час процесії казав: Будемо святити ножі, щоб кукіль з пшениці вирізати.

В.В. з Великобританії подає, що 12.07.1943 р. в селі Загаї, пов. Горохів, бандерівці вбили - і тут список 165 прізвищ, імен, скільки років, між ними немовлята, маленькі діти, вагітні жінки, старі. Він каже, що співжиття з українцями до війни було добре, ворожнеча почалася тоді, коли Гітлер почав обіцяти вільну Україну.

Г.Д. з Польщі: У вівторок, 14 липня 1943 р. у селі Сілець, повіт Володимир Волинський, українці вбили двоє старших людей - Юзефа Вітковського і його жінку Стефанію. їх застрілили у власній хаті, яку потім підпалили. їхні дорослі діти день перед тим утікли до Володимира Волинського, а старші люди не хотіли залишати своїх хатів. Після полудня того ж дня сокирами вбили двоє старших людей Міхаловичів і їхню 7-річну внучку, старше подружжя Гроновичів і господиню ксьондза на ім'я Зофія. У вбивствах брав участь Іван Шостачук, котрий до війни був у польському війську капралем і змінив тоді віровизнання на римсько-католицьке. Його молодший брат Владислав, православний, остеріг родину Морелєвських (батька й чотири дочки) і родину Міхалковичів (батька і дві дочки) і через це вони врятувалися. У банді був українець -

Южно, котрий вбивав поляків, а його батько врятував родину Стичинських. До війни стосунки з українцями були добрі, псуватися почали на початку 1943 року, коли з Львівщини і Станіславівщини почали напливати агітатори, які бунтували українську молодь, обіцяючи вільну Україну. Не всі піддалися підшептуванню, зокрема ж не піддалися люди старші. Вчительку початкової школи Майю Соколів, дружину завідуючого школою, яку прислали до Сілець з Советського Союзу, росіянку, разом з чоловіком, матір'ю і однорічним синком Славком утопили в колодязі. З села деякі молоді втікли, а старих повбивали. З родини Морельовських убили Дочку Ірену, що вийшла заміж за Юзефа Поповшека і жила з родиною під Луцьком. Бандерівці замордували батьків - Аполонію і Станіслава, невістку Ірену (19 років) і сина Юзефа (20 років). Всіх, крім Ірени, вбили під лісом. Ірену забрали до хати ватажки банди, тримали її в підвалі, гвалтували, а потім вкинули до колодязя. Ірена була вагітна. Бандерівці не наказували залишати село, навпаки - в одному випадку українець Недзельський не дозволив раніше залишити село Морельовським. Мішані родини також вбивали.

Я.Д. з Канади: На наше село Лозів, Тернопільської області, що над річкою Гніздечною, бандерівці вчинили напад вночі на 28 грудня 1944 р. Замордували коло 800 людей. Я зробив список тих убитих, яких добре знав, у цьому списку є 104 особи. Мар'ян Стоцький, його сестра Мар'яна, які тоді були дітьми, зазнали покалічень лиця. Коло години 23.00 з трьох сторін оточили село, а потім пішли у наступ. Перша лава після вистреленої ракети біла вікна й виламувала двері, друга група бандерівців убивала, а третя грабувала, після чого готувалися підпалювати хати. Хтось устиг задзвонити у дзвін з косягола і наспів панцерний советський поїзд. Банда почала втікати, за нею погналися совети, але бандерівці наче розчинилися в темноті. На північ від нас було за 2 км село Шляхетські Курники, а на південь село Шляхтинці.

В.М. з Канади: Село Грабина, гміна Олеськи, Володимир Волинська обл. 29 серпня 1943 р., в неділю, дійшла звістка, що бандерівці мордують. Батько наказав мені сховатися в stodолі, сам теж заховався. Коли ввійшли на наше подвір'я, там була моя мати, яку зразу ж застрілили з пістолета. Батько це бачив і не видержав, вийшов, кажучи: Чого вам треба, адже я вам

нічого поганого не вчинив!? Бандерівець у відповідь ударив його сокирою в голову. Батько впав, тоді бандит ще в нього вистрелив. Матір убили зразу, а сестру Казимиру третього дня. Залишився я і сестра, котру раніше? забрали в Німеччину на роботу.

К.І. з Великобританії: Германівка, пов. Борщів. Напад мав місце у вересні 1943 р. вдосвіта. Напали на мене близькі сусіди - Костецький, Головатий і Заплітний. Побили мене лише і пограбували. 14 лютого 1944 р. було весілля моєї двоюрідної сестри, недалеко від мене, на нашій вулиці. Молодий працював на пошті то й запросили начальника, а як той від'їжджав, то бандерівці вбили його пострілом. Почалася стрілянина, кидали гранати. Всі весільні гості були вбиті, хату спалили. Вбиті були теж музики, шість їх було, оркестр називався "Шелест", серед них було декілька українців, їх теж убили. Серед гостей теж було декілька українців, їх теж убили. Вбито 26 осіб. Один українець, сусіда, дозволив мені ночувати в їхній хаті, але одного разу, прийшовши з церкви, сказав, що далі не може мене переховувати, бо піп, тобто їхній ксьондз, сказав: "Брати і сестри, прийшов час, коли можемо відплатити полякам, жидам і комуністам." А мій сусіда працював за більшовиків у радгоспі, то його вважали комуністом. Той піп називався Волошин. Була одна польсько-українська родина, то її теж, як і всіх поляків, повбивали. До війни співжиття з українцями було добре, ворожнеча настала, як почали організувати УПА. Наприкінці листопада 1944 р. на воротах був прибитий папірець, в якому було написано, щоб до трьох днів я забрався з села, бо вб'ють і сплять. Я залишив усе і втік.

Є.П. з Польщі прислала виписку з парафіальної книги села Мости Великі, пов. Жовква, в якій позначено, що 6.09.1943 р. вбито Владислава Клодного, 27 січня 1944 р. дванадцять прізвищ убитих, сім убитих від 26.03 до 26.04.1944 р. В селі Рокитна на Вербну (католицьку - В.П.) неділю були вбиті сокирами... йде шіснадцять прізвищ та імен, а три особи: Казимир Витицький, паламар, його жінка й дитина були втоплені в ополонці.

І так далі, і так далі. Повторюю: нема змоги опублікувати всі реляції. В мене не було можливості дістати подібні реляції з України, зокрема з Волині й Галичини щодо помордованих бандерівцями українців. Коли я звертався на Україну, на мої

листи не відповідали, або відмовчувалися щодо суті справи. Не можу збагнути - чи там ще бояться бандерівців, а чи вже знов їх бояться. Та коли б я жив на Україні, такі реляції я дістав би. Вважаю потрібним, поки ще живі деякі свідки тих злочинів, створити спільну, польсько-українську, а може й польсько-українсько-єврейську комісію чи комітет, для роздобування реляцій від безпосередніх свідків мордів. Щоб можна було такі дані поєднати з тими, які вже є і видати друком, хоч би невеликим тиражем, документ, Щоб така книжка була в наукових закладах в Польщі й на Україні, в бібліотеках. Про це повинні подбати ті, що живуть У Польщі й на Україні.

А ось А.Л. з Польщі прислав списки родин, в яких згинули з рук УПА люди. Списки дуже точні, в них подано прізвища й імена голів родин, кількість членів родини, кількість убитих, в тому дітей до 15 років. Список зі села Острівки, пов. Любомль. Саме про це село інформувала

"Газета". Список обіймає 439 осіб убитих, в тому 191 дитину. Список зі села Кути обіймає 106 осіб убитих, у тому 47 дітей, з села Янковиці - 39 осіб вбитих, у тому 13 дітей. Списки зроблені двома колишніми жителями села Острівки у 1981 р. на підставі пам'яті. Списки охоплюють тільки тих помордованих, щодо яких складачі списків не мали жодних сумнівів і знали їх особисто. Пригадаймо, що польська "Газета" в Торонто подала, що в тих селах було "розстріляно" УПА 1.700 поляків. Ні, їх не розстріляно, їх вбито, іноді лиш пострілами. Бо "розстрілювати", це "піддавати смертній карі" на підставі вироку або легального наказу.¹⁴ Значить розстрілюють того, кого суд покарав до смертної кари, або ж інший орган дав наказ розстрілу щодо конкретної особи. Інше спричинення смерті за допомогою вогнестрельної зброї не є розстрілом, воно є звичайним убивством. Тоді людину не розстрілюють, а застрілюють.

Коли справа йдеться про названі вище три села, то образ убивств був інший. Про це пишуть Ю. Туровський і В. Семашко: 30 серпня 1943 р. Янковці, польське село, гм. Бережці, пов. Любомль, і жителі хуторів, що прилягають до Гущи й Опалина були заатаковані відділами УПА й жителями українських сіл Рівне і Прекурка, гм. Гуща. Мордували сокирами, вилами, дрючками тощо, а втікаючих убивали з вогнестрельної зброї. Замордували також українку Ніну Шлапак, яка була вагітною. Найбільше людей згинуло в північній частині села. В південній

частині більшість урятувалися, її жителі спромоглися втікти до Римачів. На загальну кількість жителів села 762 замордували 79 осіб, у тому 18 дітей.

30 серпня 1943 р. Кути, польське село, гм. Бережці, пов. Любомль, світанком було оточене "стрільцями" УПА й українськими селянами, головним чином з села Лесняки, котрі вчинили масову різанину замешкалих там поляків. Убивали всіх, не минаючи жінок, дітей, стариків. Убивали в хатах, на подвір'ях, у господарських приміщеннях, вживаючи сокир, вил, дрючків тощо, а по втікаючих стріляли. Цілі сім'ї вкидали до колодязів, засипаючи їх землею. Павла Проньчука, поляка, котрий вискочив зі схованки, щоб захистити матір, схопили, поклали на лаву, відрубали йому руки й ноги і залишили, щоб довше конав. По-звірячому замордували там українську сім'ю Володимира Красовського з двома дітьми. На загальну кількість жителів Кутів 282 вбито 138 осіб, у тому 63 дітей.

Воля Островецька... (того ж дня - В.П.) на загальну кількість жителів 806 убито 529, у тому 220 дітей. [15]

Там же є опис мордів села Острувки, з 604 жителів убито 437, у тому 146 дітей.

Книжка Ю. Туровського і Вл. Семашка на 166 сторінках густого й дрібного друку подає назви сіл, кількість жителів, кількість замордованих, спосіб мордів, кількість убитих дітей, поміч українців. Це - потрясаюча лектура! Автори при цьому за кожним разом посилаються на джерела інформації. Вони не придумали того, що написали. Опис злочинів УПА має форму календаря, починається від вересня 1939 р., кінчається липнем 1945 року. Автори відзначаються об'єктивністю, багаторазово описують допомогу, яку надавали полякам українці, пишуть про вбивства українців. Вони підраховують, що з рук українських націоналістів в 1939-1945 роках згинувло на Волині 60-70- тисяч поляків, що становило коло 20% тодішнього польського населення того регіону.

На тлі книжки Ю. Туровського і Вл. Семашка такі рефлексії: На Заході від ряду років проходить загальнодіаспорна, керована СКВУ, акція на захист Івана Дем'янюка, на яку українська громада витратила досі багато мільйонів доларів. Причиною того є неначе "знеславлювання українського народу" через те, що під час процесу над Іваном Дем'янюком в Ізраїлі наголошувалось, що він - українець, і що прокурор, а також суд

багаторазово посилалися на факти злочинів інших українців. Заангажування цією справою керованої українськими націоналістами громади можна пояснити пунктом 2 "Декалогу": Не дозволиш нікому плямити (плямувати - В.П.) слави, ні честі Твоєї Нації! Якщо з такого приводу націоналістична українська діаспора так фінансово і політично заангажувалась, то чому ж вона, в особі СКВУ - Світового Конгресу Вільних Українців - не притягне до судової відповідальності Олександра Кормана за його, неначе, фальшиві твердження про злочини українських націоналістів, чому не притягне до відповідальності авторів - священника Вацлава Шетельницького, єпископа Вінцента Урбана за їхні твердження, що ОУН-УПА по-звірячому вимордовувала десятки тисяч польського мирного населення? Тепер існують всі можливості такого притягання до відповідальності перед судом в Польщі, в якій є багато адвокатів-українців. Заодно можна й видавництва притягнути до відповідальності, домагатися судового наказу припинення розповсюдження книжок. І все - за "знеславлення українського народу". Бо, як твердять українські націоналісти, ОУН-УПА ніколи не вчинила злочину вбивства на мирних поляках Волині, Галичини. А раз названі автори розповсюджують інші твердження, то - в суд їх треба взяти!

Але якось не роблять українські націоналісти нічого в цьому напрямку. А автори книжок, гадаю, раді були б стати перед судом, провести перед ним доказ правди того, що написали. І суд, встановивши факти народобивства на поляках, скоєні ОУН-УПА, ствердив би одночасно вину ОУН-УПА. Цього й бояться українські націоналісти.

А названі автори аж ніяк не знеслаплювали український народ, не плямували його честі. Всі вони кажуть: вбивали, мордували українські націоналісти, ОУН, УПА, "Нахтігаль", СС дивізія "Галичина" тощо.

Ось чому мовчать українські націоналісти. В народі кажуть: Знає кицька чие сало з'їла! Не зроблять вони нічого, щоб дійшло до судового процесу. Це бо було б форум, на якому ті, котрі домагаються розкриття правди, публічно могли б сконфронтувати свої докази з твердженнями ОУН щодо народобивства УПА на поляках. Повторюю: процесуальних перешкод для такого процесу не існує. Польща тепер -

незалежна держава. А якщо західні адвокати пометикують, то знайдуть спосіб на притягання авторів перед судом на Заході.

Названу книжку Ю. Туровського і Вл. Семашко повинні придбати колишні члени УПА. Може в них, після прочитання книжки, відізветься совість? Може дехто пригадає собі ті страшні роки, те "геройство", ту пролиту кров беззахисних. В книжці - назви місцевостей, прізвища жертв, в деяких випадках також прізвища злочинців.

Я від 1946 року переконаний в тому, що УПА, бандерівці й інші націоналісти вбивали поляків і неvigідних їм українців. Убивали по-звірячому. Згодом я дізнався й про те, як вони вбивали українців, котрих радянська влада послала в Західну Україну, часто проти їхньої волі. Їх ОУН-УПА теж вбивала. Досі про ці жажливі вбивства, про народовбивство, писали польські автори, писали й радянські, в тому й українські. Проте ці останні писали в умовах суворої цензури. Та й не занадто цікавили їх справи вбивств поляків. їм не надто вірили. Не вірили полякам - бо вони поляки. Не вірили комуністам - бо вони комуністи. Але ж як не вірити, коли стільки доказів живих свідків? Тим більше, що після впливу часу, вони заявляють, що не відчувають ненависті, не бажають покарання. Вони хочуть тільки сказати правду. Вони не мають українців за ворогів. Вони знають, що злочини на сумлінні ОУН-УПА.

Хоч ідеологія українського націоналізму, як німецького націонал-соціалізму - далека від християнських ідеалів, проте українські націоналісти залюбки покликаються на Бога, на українську, зокрема греко-католицьку, церкву, яка підпорядкована Папі Римському, отже споріднена не тільки по Христу з римсько-католицькою церквою, в тому й з польською. Тож почитаймо - що пише про злочини ОУН-УПА католицький ксьондз Вацлав Шетельницький. Тут будуть тільки фрагменти з його, виданої 1992 року, книжки. Коли вже йому не вірити, то кому тоді взагалі вірити?

... в 1943 і на початку 1944 р. відбувалися дуже часто (в Теревовельській парохії - В.П.) похорони жертв убивств, які коїли бандерівці. Зокрема населення потряс морд, скоєний пізнім вечером 24.11.1943 р. на 11 поляках, жителях села Плебанівка, 2 км від Теревовлі...

В будинках цегельні в Плебанівці скривався єврей Якимсь чином довідалася про це українська поліція, яка звернулася до

місцевого поляка Яна Юхневича, домагаючись, щоб той вивів зі схованки єврея. Коли Юхневич увійшов на терен цегельні, там його поліцист застрілив.

Бандерівці підїхали двома вантажними автами з погашеними світлами на вул. Зофії Хшановської й затримались біля білої фігури... до села подалися пішки. За деякий час з Плебанівки почувся крик. Бачив це і чув поляк Полішевський, житель Теревовлі. Тієї ночі він разом з українцем вартував на залізниці. Той перестеріг його: Якщо хочеш жити, то пам'ятай - ти нічого не бачив і не чув.

Напасники розійшлися групами по селу, ввійшли до деяких хат і там мордували мешканців. Сокирами, ножами вбили тоді: Яна Гліву, Яна Круковського... (далі перелік -В.П.)... В день похорону прибули туди вікарії з Теревовлі: ксьондз Пйотр Левандовський і автор цієї реляції, які відправили молитви над тілами вбитих. Перед нами була потрясаюча картина людських останків, порізаних ножами, порубаних сокирами, з відрубаними ногами й руками [16]

1944-1945 рр. в селі Могильниця націоналісти замордували таких поляків: (тут перелік прізвищ та імен -В.П.), разом 53 особи. В тому самому часі в селі Романівка, що належала до парохії в Могильниці, замордовано поляків (перелік - В.П.), разом 16 осіб. [17]

Кільканадцять кілометрів від Теревовлі розташоване село Баворів, в якому душпастирями були ксьондз Кароль Процик як парох, і ксьондз Людвик Рутина як вікарій... Організація Українських Націоналістів у Смолянці, гміна Баворів, на зібранні 28.10.1943 р. винесла смертний вирок на тих душпастирів і на органіста Вісьневського за те, що вони брали участь у похоронах поляків, замордованих членами цієї організації. Виконання вироку відбулося 2.11.1943 р.... Коло год. 18.00 група вбивників вдерлася на плебанію у Баворові. Органіста застрелили на місці, а ксьондза Процика витягнули з кімнати. Ксьондз Рутина втік крізь вікно, за ним кинули гранату, але вона не розірвалася. Ксьондз Процик почав кричати, його проткнули багнетом, звязали й вивезли до лісу... Його тіла ніколи не знайшли. [18]

З реляції автора виникає, що 21 січня 1945 р. бандерівці вбили ксьондза Войцеха Роговського з парафії у Майдані біля Копичинець. 10 лютого 1945 р. поховали ксьондза Яна

Вальнічка по-звірськи замордованого - перед убивством знущалися з нього, казали танцювати перед смертю. Вбили його пострілом у уста. Він був з парафії в Коцюбинцях.

На Великдень 1944 р. ксьондз Казимир Бяловонс, парох з Глешави, ніч провів у костьолі. Вночі відбувся напад бандерівців на село. Ксьондз з декількома особами сховався у підвал, однак напасники розкрили схованку, вкинули в неї кілька гранатів, а потім на конаючих людей кинули запалену соломку. Коли бандерівці відійшли, ксьондз, котрого врятувала від відламків гранат груба перина, вийшов зі схованки. [19]

Автор подає кільканадцять описів мордів, вчинених на поляках. Він описує, що 19.03.1989 р. у Вроцлаві в костьолі Христа-Царя відбулася панахида по вбитих в ніч на 19.03.1944 р. поляках села Вербовець. Після панахиди промовляв Антоні Гомулкевич, свідок подій, котрий, між іншим, сказав:

Вже 45 років пройшло від тих трагічних подій у нашому селі, що коло Будзанова, між Теробовлею, Чортковом і Бучачем. З давних-давен наше співжиття з українцями складалося нормально, як звичайно між сусідами. Відвідували ми себе взаємно, помагали в різних роботах, а мішані польсько-українські подружжя були на порядку денному.

Тим часом уже в перших днях липня 1941 р. українська поліція, яку називали "шуцманами", забрала під приводом допиту першого поляка з Вербовця двадцятисемилітнього Мацея Белецького. З нього знущалися і він умер від побоїв. Потім, в час нападів на сусідню Могильницю, замордували Леона Сонецького, Станіслава Гоца, а також родини Малиновських, Мазурів, Яніцьких та інші...

В сусідньому селі Лясківці, вимордувавши євреїв, шуцмани і бандерівці забралися до польського населення. На підставі вироку шефа банди в Лясківцях Миколи Поперечного мученицькою смертю згинули в парафіяльному будинку греко-католицької парафії Броніслав Грушецький, Міхал Грушецький, Миколай Фридрих, Пйотр Овсянський, Владислав Овсянський і Казимир Снежек. Цей звірський злочин полягав у тому, що кожного з них роздягали, в язали колючим дротом і били до кону. Ще перед економ вбивали їм в голови цвяхи, відрубували сокирою або відрізували пилкою руки й ноги й пробивали багнетом живіт. . . йшли й мордували на рахунок "Самостійної"...

18 березня 1944 р... підходить година 23.00. З Лясковиць, у напрямі Вербовця, вистрелили ракету... Здогадувались, що незабаром почнеться... І ось запалили перші будівлі польських мешканців, спершу з трьох сторін, а після півночі весь відтинок польського Вербовця охопив огонь. На городах роїно було від бандерівців. Будинки обливали бензином і підпалювали смолоскипами, гранатами. Люди втікали. На відкритому просторі польське населення стало жертвою бандерівців. Ті, що поховалися, задушилися димом. Вранці стрілянина втихла. З полів почали приходити ті, хто вцілів. Вони згодом розповіли про смерть своїх близьких.

З рук мстивих злочинців згинули:

- *Бартосєвіч Гжегож і Антоні*
- *Базилькевіч Гелена*
- *Буляк Альойзи, Стефан і Анджей з малою дитиною*
- *Була Ян і Вавжинєц*
- *Бик Францішек, Гжегож і Юзеф*
- *Циганец Анна з двома дітьми*
- *Грицан Альойзи, Анджей, Антоні, Апольонія, Юзеф і Міхал*
- *Гоц Марія*
- *Кіналь Юзеф, Катажина і Марія*
- *Кубачковські - Марія, Тадеуш і Анна*
- *Олейнік Ян*
- *Пеньковський Станіслав і Марія*
- *Польоляк Стефан*
- *Рутко Альойзи, Марія і Розалія*
- *Скубіцка Міхалін*
- *Снежек Малгожата з трьома дітьми*
- *Шмігель Міхал і Аполонія...*

Зібралися ми сьогодні в костьолі Христа-Царя у Вроцлаві, щоб узяти участь у панахиді в сорок п'яту річницю спалення польської частини нашого Вербовця й вбивства українськими націоналістами наших матерів, батьків, братів, сестер, друзів і знайомих. Прийшли ми сюди без ненависті до винуватців злочину, ми лише хочемо пригадати, зокрема молодому поколінню ту трагічну червону ніч з-перед 45 років.

Ми, поляки з тернопільської землі, не вміємо мстити. Навіть зараз після трагедії не було ані одного випадку відплати з боку поляків, котрі залишилися в живих.

Зараз після трагедії з 18 на 19 березня 1944 р. на місце злочину до спаленого Вербівця приїхали панцерними автомобілями озброєні німці. Скерували цівки кулеметів у бік українського населення і запитали ледь живого Вінцента Садляка, присутнього сьогодні серед нас, чи стріляти в українців? Він відповів - ні, не стріляйте. Цей факт хай буде відповіддю тим, котрі в краю і за кордоном в різних газетах чим раз частіше пишуть про неначе помордованих поляками українцях Поділля і Волині...

Парох парафії у Вербівцях, ксьондз Еугеніюш Бутра, врятувався тільки тому, що його остеріг місцевий греко-католицький парох. Він устиг виїхати до Будзанова. [20]

В очах поляків - ОУН, УПА, бандерівці, - це синоніми. Відомо, однак, про кого йдеться.

А Володимир Мазур, заступник голови Проводу ОУН-б, на великому віче в честь УПА в Києві на Софійському майдані у дні 9 серпня 1992 р. каже:

У двадцятому столітті УПА, більше, ніж будь-яка інша українська установа чи формація, спричинилася до виховання в українському народі національної свідомості, національної гідності і національної гордості... УПА і ОУН своїми чинами заявили перед цілим світом, що українська нація живе, і вона єдина є господарем на своїй рідній Землі -Батьківщині, з правом, даним їй від Бога, на власну національну державу. [21]

І ані слова про вбивства поляків.

Промовчує вбивства поляків також історик Мирослав Прокоп, чільний діяч ОУН з, котрий опублікував на двадцяти сторінках "Сучасності" розвідку п.з. "Українське протицистицьке підпілля 1941-1944". [22]

Теж проф. Ярослав Пеленський, в інтерв'ю журналові "Контакт" (польський журнал у Парижі) говорить про ОУН, її родовід, про всякі подробиці періоду окупації, але... нічого не говорить про вбивства поляків. То невже він про них не знає? [23]

У книжці о. Вацлава Шетельницького подані місцевості, дати, прізвища. Також подібні дані є в реляціях, які я зібрав від поляків з Польщі й інших країн. Якщо написано тут -брехня, тоді хай ОУН спростовує її, навіть шляхом судових процесів. Один з таких випадків уже сконфронтований на місці. Йдеться про отих

1.700 жертв коло Любомля. Українська торонтська газета "Україна і світ" теж писала про нього.

Ні згадки про вбивства поляків на Волині й в Галичині в ряді інших публікацій 1992 року з нагоди 50-річчя УПА. Не говорилося про них теж під час наукової конференції про УПА п.н. "Українська Повстанська Армія і національно-визвольна боротьба в Україні у 1940-1950 роках", звіт з якої подав її учасник Степан Семенюк. [23а]

Натомість проф. Петро Потічний з Канади говорить про "взаємне польсько-українське кровопролиття". [24]

Лев Шанковський, націоналістичний історик, у праці "Історія українського війська" пише, що УПА застосовувала тільки відплатні акції у відношенні до польського населення, і то аж у першій половині 1944 р. в Галичині. А так то УПА воювала на Волині тільки з А.К., тобто з польською підпільною збройною організацією. [25]

Обі сторони - поляки й українці, взаємно звинувачують себе. Це в'яжеться з питанням: Хто і чому почав? Та про це - в окремому розділі.

Тут, натомість, у підтвердження доказів убивств мирного польського населення на Волині покличуся на абсолютно об'єктивні джерела: на чеських авторів, колишніх жителів Волині. Чехи на Волині поселилися в другій половині XIX століття, після придушення Січневого (1863 р.) польського повстання проти царизму. Від тих поляків, котрі підтримували повстанців, від великих землевласників на Волині, царський уряд відібрав маєтки, які перейшли у власність царської казни. Саме від царської казни купили землю чехи за порозумінням російського царя й австрійського цісаря. Українці мають багато дечому завдячувати тим чехам, від них вони перейняли багато методів обробітку землі, вирощування зернових і технічних культур. Недалеко села Липи, Лубенського району, є село Мирогоща, половина якого була Чеська Мирогоща, а половина - Руська Мирогоща. Саме від тих чехів місцеві українці, між іншим мій дід, навчилися вирощувати хміль, що дуже добре родив на волинському черноземі. Селяни почали багатіти.

Знайомий мені чех, але не з Мирогощи, в якій не жили поляки, як теж не жили вони в поблизьких до Мирогощи селах, людина поважна, полковник (батько моєї дружини - з походження чех, тож ми часто їздили після війни в Чехо-

Словаччину) на моє запитання - Чи правдою є, що українці вбивали поляків на Волині? - відповідь: Вбивали! Коли не вглибитись у це питання, то виглядало, що всі українці вбивали. Але це не так. Було багато таких, котрі не схвалювали вбивств. Але здебільша мовчали, бо панував терор ОУН-УПА. Багато українців заплатило життям за спротив ОУН-УПА. УПА, СБ. ОУН стероризували українське населення Волині.

Той чех вказав на ряд фактів допомоги українців полякам у формі попередження про плановий напад. Вказав теж на Василя з Козакової Долини, що неподалік Боремля, котрий ще за більшовиків казав: Прийдуть німці - буде вільна Україна. А як почали бандерівці мордувати поляків, то той же Василь сказав: Так ми Україну не збудуємо. Це чули люди. За два дні його тіло знайшли в колодязі з дротом на шиї, там теж знайшли його жінку років 24-25.

Той самий чех розповів про один випадок з С.Б. ОУН - Служби Безпеки. Один її начальник сам застрілив 18 бандерівців за те, що вони погано билися у схватці з німцями з метою відібрати в них зброю, а також, щоб захопити в них худобу. А православний священик казав: Будемо боротися за вільну Україну всілякими способами. Це було вже тоді, коли вбивали поляків.

Чехи не ворогували з українцями, бандерівці їх в основному не зачіпали.

До моїх рук попала книжечка "Волинські чехи", написана Юзефом Фоїтіком та чотирма іншими авторами, предметом якої є історія поселення чехів на Волині, їхнє там життя, побут тощо. І тільки на берегах теми автори, з нагоди опису років німецької окупації, пишуть: [26]

Українська поліція спочатку охоче служила німцям, але коли окупанти не задоволили їхніх бажань, вони повтікали до лісу (стор. 13) ... Українці були вельми раді приходові німців, вітали їх, помагали їм як поліція. Таке ж було в Руських Новосілках... 1942 р. українці почали противитися німцям, українська поліція згодом пішла в ліс, вони стали партизанами, тобто бандерівцями (стор. 42) ... Коли росіяни відійшли, постала бандерівщина - це був такий же фашизм, тільки в націоналістичній українській формі (стор. 43) ... На свято Петра і Павла, 29 червня 1943 р. пройшла крізь село ватага незнаних людей з сокирами. Наступного дня ми довідалися, що вночі

напали на польську колонію Загаї і всіх її мешканців по-звірськи повбивали (стор. 50) ... В селі Рачин... 1943 р. українські націоналісти вбили польську громадянку Голяковську (стор. 63) ... 1942 р. бандерівці почали вбивати польських громадян Волині (стор. 67) ... Влітку 1943 р. бандерівці напали на Сенкевичівку, спалили костюл, лікарню й хати, після чого втікли до лісу (стор. 76) ... Бандерівці спалили польські села: Марусю, Видумку, Марянівку і частину Скурчів. Вранці напали на молочарню, спалили будинки поляка Кільяна. Спалили будинки поляка Крупінського, а коли він утік, його застрелили (стор. 83) ... Крім гітлерівського окупанта дошкуляли й бандерівці, котрі грабували все, за чим прийшли (стор. 89) ... Кров'ю й вогнем залита була Волинь - уночі бандерівці нападали на польські села, а вдень німці палили й вбивали українців. На Сенкевичівці бандерівці спалили костюл, лікарню, млин і багато інших будинків. Поляки втікали до Невчих або до Луцька.

Названа книжка видана чеською мовою в Чехо-Словаччині, на ній нема року й місця видання. В ній немає жодної згадки про будь-які акції поляків проти українців.

Ось друга чеська книжка, авторства інж. Вацлава Шірца "Минулось: завата часем",[27] в якій теж на берегах опису життя чехів на Волині, між іншим, сказано:

Поляки намагалися швидкими темпами полонізувати жителів Волині. Коли Червона Армія відступала в червні 1941 р... українці між собою вирізувалися з політичних причин. На Боярці вилами вбили голову сільради Пасічника та його 14-літнього сина в лісі коло Московщини. Декількох українців свої-таки застрілили... Разом з німцями вернулися додому українські націоналісти, котрі перед тим утікли до окупованої німцями Польщі, де проходили спеціальний вишкіл у школі в Кракові. В Красній Горі влаштували вони щось на зразок народного суду над радянськими активістами з 1939-1941 років. Ворожнеча пробилась з такою силою, що матір не боронила сина чи дочку, син батька, брат брата.

На стор. 45: Десять за тиждень (у липні 1941 р. - Вії.) прийшло за фронтовим військом гестапо і разом з ним українські націоналісти, вишколені в школі в Кракові: одним з них був чотар (плутоновий - В.П.) Польського Війська Дмитро Новосад з Красної Гори... Разом з німцями роззброїли поліцію

(покликану поляком Антоном Якубовським, наставленим фронтовими підрозділами бургомістром у Млинові коло Дубна - В.П.), посадили їх на автомобілі, відвезли до лісу, званого Хвороща, й там постріляли. До автомобілів взяли ще з польської осади Людвікувка молодих хлопців, неначе на роботу в Німеччину, і їх розстріляли у лісі Хвороща. Без ніякого суду. В Млинові застрілили ряд польських інтелігентів - 40 поляків і 20 євреїв. Так почала діяти українська поліція "шуцмани" під начальством Дмитра Новосада... Протягом 1941-1942 українська поліція разом з гестапо влаштували декілька менших погромів в околиці.

Стор. 47: Впродовж зими 1942 аж до 1943 доходило до поодиноких, потім більших убивств поляків, перед Великоднем кинули гасло: "Усунути з України поляків і жидів", тобто вигнати їх або повбивати... Бандерівські екстремісти казали: Треба крові по коліна, щоб настала вільна Україна! Десь під кінець 1942 або на початку 1943... в Турецькій Горі невідомі вбили українця Миколу Домбровського. Він не був комуністом, але це була людина розумна, логічно думаюча, добрий приятель чехів. Він відважно проголошував погляди, які не співпадали з офіційною ідеологією бандерівського підпілля. Він не був перший, ані останній. Бандерівці терором придушили голоси розуму... Бандерівці зосередилися на спалюванні й вбивстві цілих польських родин, пізніше цілих сіл. Весна 1943 р. пройшла в суцільних пожарах. Вночі пожаром палали польські села й осади. Вдень стовпи диму йшли від пожарів українських сіл. Поляки, вигнані зі своїх сіл до міст, вступали на службу до німців, в поліцію, і відплачували українцям. Українці втікали до лісу. Декількох українців було застрілено... Бандерівці вбили в околиці декількох чехів, переважно католиків, або з родин змішаних з поляками, в Чеських Дорогостаях нікого не вбили... Польські відділи нападали вночі на родини проміментних українських націоналістів... Під зиму 1943 на шляху з Ужинців бандерівці під вечір напали на віз з польськими жінками з Каролінки, які їхали в Масленку ночувати у Полощанських, гадаючи, що там безпечніше. Застрілили дружину Юзефа Полощанського і ще одну жінку. Крім того в польській осаді Лебездзянка бандерівці застрілили дружину й дочку Юзефа Ольшака з Масленки, коли вони були у відвідинах своїх родичів. Під кінець 1943 р. напали на мельника поляка Стеця,

котрий мав за жінку українку, вбили теж її і п'ятирічну дочку... Під зиму 1942 р. був у Млинові погром євреїв. Йшли на смерть, як отара овець, не спротивляючись. Багато втікло, скриваючись у поляків, чехів і в окремих випадках в українців. Окупанти й українська поліція загрожували смертю за скривання євреїв, вчиняли на них по лісах і селах полювання. На подвір'ї Володимира Вострого з Франкова допали 14-літнього єврейського хлопця, якого гнали аж до Каролінки й застрелили без милосердя. В лісі "Графчина" недалеко Франкова застрілили 14 євреїв, які скривалися у бункері, між ними Йозефа Грінберга з Млинова. В чеському лісі коло Франкова застрілили чотирьох хлопців у віці 12-14 років.

Начальник млинівських поліцаїв - "шуцманів", Дмитро Новосад став бунчужним - прапорщиком, він хвалився: Всю польську інтелігенцію в Млинові я винищив! Власноручно застрелив 869 жидів! Я дав собі слово, що застрелю їх тисячу!

Це написав чех. Як видно - абсолютно об'єктивно.

А ось у чеському часописі "Респект", що виходить у Чехо-Словаччині пише Павел Янко у статті "Зазнали біди, зазнали горя":

В ту пору почалися вбивства польських родин і цілих сіл. Коли українець мав за жінку польку, то її вбив, або вбили її сусіди, а його проголосили зрадником. Кожного вечора, як тільки смеркалося, видно було зо всіх сторін заграви, чути було стрілянину. Ми знали, що там були поляки, яких убивають. Коли наступного дня ми туди прийшли, всі були повбивані - чоловіки, жінки, старики, діти. Майно, все що мало вартість - забрали. Багато людей було вкинуто до колодязів. Багато поляків, йшли до німців, створили переслідувальні загони й наїжджали на українські села, кого впіймали, того застрілили, втікаючих полями стріляли як зайців. Не стріляли, однак, малих дітей, як це робили українці. Такі наїзди вони вчиняли, бо українці це спровокували. [28]

Чешка з Чехо-Словаччини пише мені: В нас не було поляків (у Мирогощі, коло Дубна), то й не вбивали нікого, тільки завітали до п'ятьох чеських родин, наказали відчинити комори, забрали половину з того, що в них було. Наш батюшка (православний - В.П.) Федір Шумовський і його син, теж священник, просили у проповідях, щоб не робити людям зла. А її брат, лікар з Чехо-Словаччини, пише мені, що таке могли

дозволити православні священники в Мирогощі чи в Завалі, але не в Дермані, в селі, що було опановане бандерівцями. Натомість, - пише він, - греко-католицькі священники з Галичини були у своїй більшості пов'язані з ОУН, згодом з УПА.

Ось так помаленьку вирисовується образ подій на Західній Україні в час німецької окупації. Не всі, як здавалося б, українці мордували, не всі священники закликали до вбивств, не всі святили сокири.

Не всіх українців ОУН-УПА спромоглася стероризувати. Чи не найвиразнішим доказом цього є спогад Олександри Гловінської, родом з Горохівщини на Волині, опублікований в польській "Політиці". Ось його переклад:

СКРІЗЬ ПОВНО КРОВІ

Жила я в селі Люлювка, повіт Горохів, разом з батьками, 12-літнім братом і 15-літнім хлопцем, що служив у нас. Дві садиби, наша і сусідів, відрізані були від решти села невеликим лісом.

День 16 липня 1943 р. був сонячний і теплий. В нашому господарстві робота йшла звичайним порядком. Батько з сусідами дробив збіжжя для худоби в stodолі. Мама щось робила в городі, я була біля неї. Мені тоді було 7 років. Баба була в кухні. Якось прибігла сусідка й крикнула: "Мордують!" Постала паніка, всі розгублені бігали. Мама вскочила до хати, почала упаковувати якісь речі до валізки з тією валізкою побігла до лану маку й там її сховала. Я весь час бігала за мамою. Всі разом: батьки, брат, хлопець, що в нас служив, і я побігли в напрямі лісу. З лісу вскочили в лан збіжжя. Там почули вистріли, стогін і скрикування. Ми повзали по збіжжі. Натрапили на втікаючого 12-літнього кузена, який і залишився з нами. Втікаючи, ми зустрічали різних людей, між ними ридаючу жінку з відрізанім вухом. Ми йшли далі. За деякий час постріли притихли. Чути було стогін недобитих. Сіли ми скраю лану збіжжя при дорозі. Здається, що ми мусіли перейти через дорогу до другого лану і тому тато виглянув на дорогу. В той час проходив патруль. Пролунала команда: "стій!" Запитали, чи один він тільки. Він не міг нічого іншого сказати, бо ж ми зараз за ним сиділи, не було можливості того скрити. Наказали вийти і запровадити додому. Нас було

шестеро, а їх двоє. Мама заслабла, не могла йти, її попихали й покрикували на неї. З протилежного боку, коли побачили, що нас ведуть, підбігли ще два бандерівці. Коли ми увійшли до хати, там все було порозкидане, понищене. У дверях з кімнати до кімнати стояв з руками під боки ватажок банди. Він був найбільш озброєний. Мама підійшла до нього й почала просити, щоб нас не вбивали. Він гаркнув: "Не говори до мене!" Мама почала плакати, роздався постріл. Я відчула, що лежу на підлозі. Лежала я тихенько. Чула, як ходять по хаті, стукотять чобітьми, розмовляють між собою. Я не відчула жодного удару чи кулі. Я знепритомніла, бо після пробудження мені здалося, що я спала. Мені хотілося пити. Хитаючись, я встала й вийшла на подвір'я. На ніщо не звертала уваги. Одне, чого я хотіла, це лягти в корито, бо думала, що в ньому є вода. Води в ньому не було, мені зробилося млосно. Пробудилася я в кориті. Все ще мені хотілося пити. Я встала й побачила відро коло колодязя. У відрі була вода. Я долонею набирала воду й пила. Вода була тепла, але я пила. Я вернулася додому й лягла в те саме місце, де я раніше лежала побита і зразу ж заснула. Коли я знов пробудилася, я почувала себе краще. Я почала ходити й роздивлятися де хто лежить вбитий. Тато лежав впоперек ліжка лицем до постелі. Його сорочка була вся закривавлена. Мама лежала побіч столу, брат за столом, кузен під ліжком. Бабуню вбили на подвір'ї. Вона з нами не втікала, заховалася у сховку з галузок коло хати, але гадаю, що вона чула що діється й вийшла, і її теж убили. Скрізь було повно крові. На мені також. Суценка й волосся були штивні від крові. Мені чомусь захотілося переодягнутися. Я вибрала собі блузку, яка мені завжди подобалася. Тому що ліва рука в мене в лікті була пробита наскрізь, я знала, що не зможу вдягнути блузку, хоч і була вона з коротким рукавом. Я вирішила перерізати той рукав. Взяла ножиці з машини до шиття, сіла на порозі й намагалася різати. Проте я була така послаблена, що не змогла піднести ножиць, що піднесла, то рука падала вниз. Коли я так мучилась, я знову мусіла заснути, бо мені приснилося, що всі повбивані повставали й вийшли. За хвилину неначе знов приходить мама й каже, поклавши на голову руку: "Сиди тут, Олесю, сиди." В ту мить я оглянулась і побачила, що всі лежать, як і лежали, повбивані. Це вже не був сон, я точно

пам'ятаю, як, коли я оглядалась, заболіла мені рана, яка була в мене по правій стороні плеча. Тоді вже я перестала цікавитись перетинанням, я вийшла перед хату. Я стояла й начувалася - чи чути щось в сусідів? В них була велика сім'я, але нікого не було на подвір'ї. Вили тільки собаки. Я вже знала, що там нема живої душі. Так я стояла й думала, що я - одна однісінька в цілому світі. Я собі уявила, що з мене візьметься друга людина і потім усе буде, як і раніше. Мені захотілося їсти. Я пішла до кухні. Насипала до тарілки трохи вишень з кошика й запляла їх кислим молоком і трошки з'їла. Я вийшла перед хату і в ту мить побачила, що з-під лісу йдуть два чоловіки. Я швидко втікла й лягла в те саме місце, де я лежала попередньо. Лежачи, в мене були відкриті очі, і я дивилася. Підійшли до вікна і один з них сказав, щоб я не боялася. Я не рухалася з місця. Увійшли всередину, подивились і вийшли. За мить один з них вернувся, підійшов до мене, взяв за руку і вивів з хати. Той другий стояв під хатою і блював. Ходили по подвір'ї, заглядали, чогось шукали. Питали, чи я знаю де тато щось закопає. Потім на клумбі перед хатою почали копати яму. Коли скінчили, відпровадили мене за кущ поричок і там наказали сидіти. Самі ввійшли до хати. Мене зацікавила викопана яма і я туди пішла. Через хвилину два чоловіки винесли загорнуті в щось трупи й поклали їх у могилу Вони думали, що я плакатиму і тому сховали мене в кущі. Я не плакала. Я стояла без жодної реакції. Коли могилу засипали, взяли мене за руку й пішли в ліс. По дорозі я почала блювати тими вишнями, що я їх з'їла. В лісі один з них залишився зі мною, а другий пішов. Через хвилину вернувся і сказав, що можна йти. Ми наближались до якоїсь хати через город Якась жінка відчинила вікно і швидко всадили мене крізь нього всередину В кухні посередині стояла миска з водою. Порозрізували на мені сукенку, обрізали волосся, що помилось від сухої крові Помили мене й пов'язали рани. Було їх вісім. В двох місцях я мала розбиту голову Решта ран по правій стороні грудної клітки і ліва рука. Бандит, мабуть, помилився і тому не попав в серце. Коли мене помили, помазали йодом рани, поклали мене на соломяному матраці в комірчині. Піклувався мною здебільша той чоловік, він міняв мені пов'язки, навчив хреститися по-українськи і говорити "Отче наш". Тому що я була ослу хана з українською мовою, бо

українці приходили до мого батька, я незабаром забула польську мову, я розмовляла виключно по-українськи. На моїх опікунів я говорила "Тату" й "Мамо". В них була 17-літня дочка Настуся і син, якого в тому часі не було (кузенка каже, що він був в УПА).

Коли я стала здоровою і почала виходити, мої опікуни казали знайомим, що я є їх племінниця. За деякий час "тато" привіз з лісу дівчину років 17-18, яку там знайшов. Вона не могла ходити. Сьогодні здогадуюсь, що в неї було запалення суглобів. Вона лежала в stodолі й стогнала від болю. Коли я заносила їй страву, я зверталась до неї по-українськи. Вона сердилася і сварила мене - чому я не говорю до неї по-польськи. Звати її було Вацка, вона знала моїх батьків і мене, але я, як дитина, не знала її. Тепер вона живе в Познані. Українська "мама" брала мене іноді в церкву. Не пригадую, щоб мною якось хтось цікавився. Опікувався мною здебільша "тато". З їхньою дочкою я пасла корови. Тепер я знаю, що моє перебування у Войтовичів (так вони називалися) перестало бути таємницею. їм почали погрожувати й вони мусіли мене позбутися. З тією метою мене всадили на воза, накрили соломою, а поганяла "мама". Приїхали ми до сусіднього села Бужани. Там жила польська родина Струтинських - знайомі моїх батьків. Справу вони вже заздалегідь обговорили, бо перед хатою очікували дві жінки. Українська "мама" взяла мене на руки і без одного слова передала в руки тих жінок. Мама, плачучи, сіла на воза і вдарила по конях батогом. До сьогоднішнього дня пам'ятаю гуркіт відіжджаючого воза. Я почала страшно плакати й кричати: "Мамо, не кидай мене!" Довго я плакала, не могли мене заспокоїти. Другого дня запровадили мене до знахарки, яка робила наді мною якісь чари, молилася, виливала яйце і вкидала вугілля в воду. Вона сказала, що я – перелякана.

Незабаром я з ними подалася в Люблінщину. Там мене знайшла моя тітка - сестра моєї мами. їй вдалося втікти з Люлювки з 6-літньою дочкою. Найстарша тітчина дочка, 17-літня Йоланта, 6 днів просиділа в збіжжі. Зовсім охляла, вона спромоглася дійти до села, в якому і я перебувала, й там, на подвірі українців впала знепритомніла. Українець надав їй допомогу й відвіз до Горохова, де вже була її мати. Її сестра, 12-літня Аліна з 3-річною Крисею два дні сиділи в збіжжі. Тії

малій сестричці вона давала їсти зерна з колосків, пили росу, зібрану з листя. Довше вона не втерпіла й пішла в напрямі українського господарства. Йшла дорогою, їй було вже все одно. Заборонила тільки малій відзиватися подольски, щоб не зрадити, що вони польки. Аліна ходила з українцями разом у школу й тому досконало розмовляла по-українськи. Надїхав віз з декількома бандерівцями. Затримались. Почали питати, куди вони йдуть. Сказала, що до тітки. Коли питали малу, та мовчала. Один хотів зійти з воза, скерував до них карабін, крикнувши: "То поляки!", хотів стріляти, але інший сказав, щоб він заспокоївся, вдарив по конях і поїхали. Дійшли до першого господарства. Якась українка побачила їх, почала верещати, однак дала напитися і кусок хліба. Показала дорогу, якою можна дійти до Горохова, де були втікачі. Обі щасливо дійшли й там знайшли матір. Їхній брат був замордований, це той, що перебував разом з нашою сім'єю. Їхнього батька вбили на полі. Десь 1945 року віднайшлася й моя тітка - батькова сестра, вони вернулися з Німеччини, куди їх вивезли на роботу цілою родиною. Вона взяла мене до себе, бо тітці-вдові було важко з громадкою своїх дітей. У тієї тітки я скінчила школу й відокремилася, стала самостійною.

Весною 1977 року, по 34-ох роках, я отримала вістку, що моя "українська мама" від багатьох років розшукує мене. Розпитувала, де тільки можна було, всіх, хто приїжджав туди з Польщі, питала - чи не знають - де я? Так щасливо трапилось, що питала вона й одного чоловіка, котрий знав де живе моя тітка. Таким чином я одержала їхню адресу. Живуть там, де й колись жили. Я багато разів мала охоту поновити контакт з ними, але мені відраджували, щоб, бува, не пошкодити їм, тоді на ці справи дивилися по-різному. Я негайно написала до них листа. У відповідь я зразу ж одержала запрошення, яке оформила мені особисто вже 82-річна "мама". Я полагодила формальності й поїхала з чоловіком і дочкою. Приїхали на вказану адресу. На подвір'ї перед новою хатою привітала мене жінка, зовсім схожа на мою "маму" - це була Настуня. За хвилинку вибігла з хати 80-літня бабуня, і це була моя "мама". Звернулася до мене, називаючи імям моєї мами - їй бо здавалося, що це вона, а не я, я ж схожа на маму. Схопила мене за руку, посадила на лаві

перед хатою і почала розглядати мою голову, шукала в волоссях. Аж коли побачила шрам на голові, тоді схопила мене за руку, обняла і, плачучи, повторювала: "Тепер я вірю, що це ти, Олю." Їй трудно було повірити, що це я. Востаннє вона бачила мене як 7-річну дитину, а тут стояла перед нею 41-річна жінка. Перебуваючи там, я дізналася, що коли "мама" мене відвезла до Бужан, вдома застала вона вбитого чоловіка. Вбили його, неначе, руські. Боялися говорити на цю тему їдучи туди, я мала в плані піти туди, де могила моїх близьких. Поїхали ми туди разом з "мамою", Настунею, чоловіком Насту ні і внуками Настуніними. На місці, де колись стояла наша хата, де була могила моїх найближчих, шумів лан збіжжя. Затримали коні під лісом. Я хотіла зійти з воза, вклякнути в тому місці. Але я чомусь не відважилася. Може іншим разом. [29]

Цей спогад, вважаю, є найправдивішим образом того, що діялося під час війни в Західній Україні. Одні українці - бандерівці, вбивали, інші - рятували, наражаючись на смерть. Навіть, як видно, серед бандерівців були різні - один хотів застрелити дівчаток, а інший не допустив до цього. Батьки рятували польську дитину, а син був в УПА. І рятувника, без жодного сумніву, вбили за те, що рятував польську дитину.

Про допомогу українців полякам і євреям багато пише згаданий вже автор ксьондз Вацлав Шетельницький, котрий оповів про винищення євреїв у Тереховлі. Зокрема описує він допомогу євреям з боку д-ра Олександра Дейницького, українця, директора шпиталю в Тереховлі. [30]

Лондонське польське видавництво публікує опрацьовані Енджеєм Гертрихом реляції свідків бандерівських мордів. На 41-ній сторінці дрібного друку подано коло ста реляцій, читаючи які, треба дуже напружити нерви, щоб не розридатися. Автор публікує також відзиви українців. В одному з листів-реляції написано: Хочу пояснити, що 10.10.1944 р. бандерівці замордували 55 українців, а не поляків, за винятком кількох римсько-католиків. У тому часі в Малопольщі вбивали тих, які виходили на працю в колгоспах, бо бандерівці хотіли голодом виморити більшовиків. Біда в тому, що сини сільських багачів були в лісі, як бандерівці, а сільська бідота вмирала з голоду без "трудодня", не могла вижити, то й мусіли йти робити у колгосп. Це була боротьба

бандерівців, членів УПА, за втрачені в користь колгоспу морги, а не за Україну. [31]

Пише П. Фальковська з Бразилії: Між Луцьком і Рівним було село Пальчі... У 1942-1943 роках бандерівці замордували 18 осіб з родини її чоловіка... тортурували, виривали язика, понад 80-річного коваля покряпали живим на куски... один українець мав жінку польку, то бандерівці наказали його братові вбити його. Родина втікала з Котова до Пальч, по дорозі напали на них бандерівці, між ними був той брат. Вбили всю сім'ю - батька-українця, матір-польку і дітей. В селі Звірів бандерівці повбивали цілу родину, згодом поляки знайшли живе немовля, яке ссало груди вбитої матері.[32]

Не треба, мабуть, продовжувати описи бандерівських злочинів. А їх можна, на підставі матеріалу, що в моєму посіданні, продовжувати на сотнях сторінок. Проте не було б виправданим, коли б я зовсім не згадав про хоч би деякі докази, що походять з українського боку. Про них - коротко.

Спершу дещо скажу на підставі джерел родом з ОУН. Я спромігся натрапити на номер бандерівського журналу "До зброї": № 6 (19) за серпень-вересень 1950 рік. В ньому багато цікавого матеріалу в рубриці "З бойових дій УПА і збройного підпілля на українських землях під московсько-большевицькою окупацією". Перш, заки процитую деякі повідомлення з цього джерела, треба сказати таке: Кожна держава має свою поліцію чи міліцію, щоб втримувати лад і порядок на місцях, щоб боротися зі злочинністю. В СРСР міліція входила до складу відомства, яке називалося Міністерство внутрішніх справ, поросійськи аббревіатура: МВД. Саме тому оунівці міліціонерів називали "мвд-истами". Про них найбільше говориться у згаданому джерелі. Ось винятки з нього:

1.1.47 р. в с. Калинів (р-н Самбір, Дрогобицька обл.) боевики ОУН зліквідували (вбили - В.П.) лейт. МВД Мельникова, участкового на село.

2.1.47 р. в с. Голинь (р-н Калуш, Станиславська обл.) повстанці відділу "Рисі" сконфіскували в державному млині борошно і збіжжя...

6.1.47р. в с. Дорогів (р-н Галич, Станисл. обл.) повстанці знищили першого секретаря райкому партії...

8.1.47 р. в с. Борщів... бойовики здемолювали сільраду, понищили списи "виборців"...

10.1.47 р. повстанці під ком. сот. С. знищили в селі Крилос...
4 мвд-истів...

21.1.47 р. в с Угринів Дол... повстанці відділу Журавлі
знищили 3 мвд-истів і 1 поранили...

23.3.47 р. в с. Дороговище... повстанці зліквідували
насланого партійця - голову сільради, який намагався заложити
в селі колгосп...

І так далі на чотирьох сторінках. УПА, як видно, вбивала
міліціонерів та активістів. Робила це скритно. А відповідали за
все це спокійні селяни. А знали ж бандерівці якою є
більшовицька влада. Вони не усвідомлювали того, що не в силі
нічого вдіяти, крім того, що принесуть нещастя спокійним
селянам. З більшовизмом не такими методами можна було
боротися. Такі методи нічого не давали.

А оце випуск 14 (7) "До зброї", в якому, між іншим,
подається:

2.4.48 р. повстанці спалили міст вузькоколійної залізниці між
сс. Спас-Луги (р-н Рожнітів, Станисл. бл.)...

2.4.48 р. в лісі б. м. Болехів... підпільники застрілили двох
партійців

2.4.48 р. підпільники знищили приміщення клубу...

2.4.48 р. підпалили колгосп...

знищили телефонну лінію... понищили приміщення
сільрад... знищили документи та знищили телефонні апарати...
застрілили організатора колгоспу... спалили будинки,
призначені для колгоспу... спалили міст вузькоколійки...
зліквідували механіка Долинської автобази... знищили клуб...
знищили кіноапарат... знищили клуб... здемолювали
приміщення сільради... разом з приміщенням згоріло збіжжя,
призначене більшовиками на засів. . . знищили сільраду, клуб і
молочарню... двох вислужників убито... знищили
кінопересувку... застрілили голову колгоспу... застрілили
більшевицького вислужника... спалили колгосп... спалено хату
голови сільради... виконали атентат (вбили - В.П.) на
завідувача райкультвідділом... спалили колгосп... спалили
колгосп... знищили кінопересувку... виконали атентат на
завідуючого торфозаводом... знищили приміщення сільради...
знищили клуб... важко поранили завідуючого клубу... покарали
смертю через повішення секретаря первинної комсомольської
організації... спалили МТС і 4 молотарки... спалили колгосп...

спалили молочарню... зліквідували в день фінагента... В літі 48 р. повстанці перевели масові акції проти колгоспів в Волинській області... зліквідовано большевицьких вислужників-активістів...

І так далі, і так далі на восьми сторінках великого формату журналу. З наведеного видно чим займалася УПА після війни. Таке тривало до 1950 року. А тепер галасують, що більшовики вивезли в Сибір кожного десятого жителя Західної України. Ця діяльність була злочином проти мирного населення Західної України, бо воно потерпіло, а не бандерівці.

Я не посилятимуся тут на писання таких авторів, як Ярослав Галан, щоб не зустрітися з закидом тенденційності. Я не посилятимуся на явно під диктат пишучих істориків та пропагандистів більшовицького періоду. Тут пошлюся лише на описи фактів, які кореспондують з писанням чільних і визначних сьогодні письменників. Оце натрапив я на вірш Дмитра Павличка зі збірки його поезій "Бистрина", Київ, 1959, стор. 138, в якому є такі рядки:

Будеш, Україно,
Довго пам'ятати...
Виколені очі,
Очі зоряниці.
Будеш пам'ятати
Дерманські криниці!

Що ж це за такі, оті "Дерманські криниці"? Пише про це Юрій Мельничук у книжечці "Вирване серце", Київ, 1966, стор. 147-157:

Горобиної ночі в районі Острога бандерівська банда "Держача" вчинила звірячу розправу над сім'єю Івана Гаєвського. Йому самому звязали руки, на шию наділи петлю з телефонного кабеля, вдарили прикладом по голові, повісили, а для певності вирішили ножем пронизати серце...

Бандерівці в грудні 1943 року в селі Данилівці Острозького району розстріляли сім'ю Гончарових, а трупи кинули в колодязь...

Олександра Черуху бандерівці розстріляли разом з усією сім'єю і трупи вкинули в колодязь...

На хуторі Перелисянці Деражнявського району... шість членів сім 7 бандити вбили, а її тільки поранили...

В селі Бокіймі Демидівського району однієї вересневої ночі 1944 року замучили і кинули в колодязь 12 місцевих мешканців. Серед них була і Лариса Рутковська, 1940 року народження...

Під час масової розправи над жителями села Камінної Верби Вербівського району бандерівці замучили і вкинули в колодязь 12 чоловік...

В селі Рокитному Рокитнянського району бандерівці повісили Тетяну Корж, а чоловіка і дітей задушили... щоб замести сліди свого злочину, вони вкинули трупи в Горинь...

В селі Малому Мидську Степанського району... вбили стару матір і сина,... в родині Олексія Романцева закатували жінку і чотирьох дітей. Повідрубували їм руки і ноги, порозпорювали животи. Ці страхиття описує Ольга Романцева, яку бандити теж жорстоко мучили, вирвали їй язик і вона тепер німа..

Борис Харчук у книжці "Слово про Дермань", Київ, 1959, стор. 7-11, пише: ... Не знявши Марію з жердини, кровопивці понесли її через замети і кинули живцем у темну криницю, куди вже раніше запроторили її чоловіка.

Не одна Марія, яка колись брала живу воду з тієї криниці... І дітей-немовлят, і старих матерів кидали бандюги в криницю, засипаючи їх гострим камінням... криниця стала криницею смерті.

Таких описів фактів - з назвами сіл, з прізвищами, датами скоєних злочинів - в українській літературі дуже багато. Цю діяльність ОУН-УПА так підсумував нестор української літератури, Олесь Гончар:

Історія знає багато прикладів того, як носії фальшивих людиноненависницьких доктрин неминуче скочувались у болото виродження, деградації, з "борців за ідею" перетворювались у звичайних бандитів, катів, убивць, заплямованих незліченними злочинами перед своїм народом і людством... націоналістичні дітовбивці, мордувальники, котрі щодалі більше деградували в своїх жорстокостях, у садизмі, втрачали остаточно подобу людську й не зупинялись ні перед чим, не визнаючи ніякої моралі, ані закону, ні права, окрім права ножа й багнета... ("Людської крові не змити", Київ, 1970, стор. 3-4).

Ось таке діялося в Західній Україні, зокрема на Волині, зокрема в Дермані, звідки родом Улас Самчук - редактор газети "Волинь" під час окупації, той, котрий "не бачив" тих злодіянь,

бо не дозволяла йому на це ідеологія українського націоналізму. Про ці страхоття не написав він ані слова.

Не бачив злодіянь Улас Самчук, але й сьогодні не хочуть їх пригадати собі на Волині. Більше того, в доповіді під час конференції в Луцьку 8-10 жовтня 1992 р. Л. Степанов та Л. Степанова кажуть, що "Спомини Уласа Самчука становлять історичне джерело" (Минуле і сучасне Волині... Тези доповідей..., Луцьк, 1992). З такою тезою виступили названі автори в Луцькому педінституті. Так, мабуть, навчають тепер майбутніх вчителів: Не було злочинів ОУН-УПА, адже про них не писав Улас Самчук...

А злодіяння були. Були страшні злодіяння. Чи це -справа рук українського народу? Відповідь на це запитання дає український сучасний філософ, Мирослав Попович:

Український народ мирний, врівноважений, доброзичливий. Та і в його історії бували страшні сторінки. І не тому, що українці раптом звірили, а тому, що на авансцену в силу різних обставин виходили люди без моралі, без совісті, люди, якими керувало тільки прагнення до влади. А такі

люди в кожному суспільстві є завжди. І, не дай Боже, щоб час викликав їх! (журнал "Україна", Київ, 1992, №35, стор. 8).

Додатковою інформацією про майже безвихідну ситуацію українців в Західній Україні під час війни і після неї (бож мордування поляків не припинилося з закінченням війни), може бути опис М. Назаркевича в "Нових днях", щомісячнику в Торонто. Батько автора, вже після закінчення війни, був вимушений переховуватися, скриватися перед бандерівцями, бо "не хотів іти вбивати, хотів мати чисте сумління." Він ховався перед бандерівцями, а в той же час НКВД підозрювало, що він в УПА, і катували його матір, щоб сказала - де чоловік. Непросто було українцям.[33]

З реляцій свідків та інших матеріалів, можна відтворити такий образ подій на Волині й в Галичині в 1941-1945 роках:

- Заздалегідь підготовлена ОУН, одночасно з просуванням німецьких військ на схід, через своїх членів організувала допоміжну (німцям!) поліцію;

- ОУН послала на Волинь своїх емісарів, котрі пропагандою і терором приневолити багатьох українських селян Волині брати участь у грабунках і жорстоких убивствах мирного населення;

- Українська допоміжна поліція брала участь у винищенні єврейського і польського населення Західної України;

- Частина українського населення не брала участі в убивствах, помагала полякам і євреям;

- Українців, котрі відмовлялися від участі в убивствах, найчастіше знищували;

- Вбивства мали жорстокий характер, вони мали на меті фізичне винищення (екстермінацію) польського населення в Західній Україні;

- Винищування не оминуло мішаних польсько-українських родин;

- Винищування мало організований, заздалегідь запланований характер, на що вказує одночасний перехід української допоміжної поліції до лісу;

- На організованість і плановість винищування вказує також географія злочину народовбивства: почалося воно з північного сходу Західної України, просувалося на південний захід, завершившись в Галичині. Це на наказ ОУН - УПА робила свою чорну роботу, неначе з Галичини весною 1943 року замахнулась величезною мітлою, почавши замітати від Сарн, через Рівенщину, Луччину, Здолбунівщину, Дубенщину, Кременеччину, Володимирщину, Горохівщину, щоб 1944 р. досягнути Галичини.

- Мордування поляків почалося восени 1942 р., спочатку це були морди окремих людей, сімей, згодом цілих сіл;

- Мордування продовжувалося також після приходу в Західну Україну Радянської Армії. Це останнє зайвий раз доказує, що метою ОУН-УПА було не вигнання поляків з "українських етнічних земель", а їх винищення, "щоб не вернулися";

- Мордування поляків охопило тільки ті території України, на яких мала впливи ОУН. Про це свідчать факти, що мордовані поляки втікали в Житомирщину, шукаючи і знаходячи там порятунок в українців;

- Мордування поляків було справою не українців, як членів нації, а ОУН, як української націоналістичної злочинної ідеології і політики.

А тим часом на Україні 1992 року йде повним ходом кампанія за реабілітацію ОУН-УПА, за визнання її "геройства", до цієї кампанії включилися (мабуть небезкорисно) деякі

українські історики, зроблено кінокартину про "геройство" УПА, систематично промовчується справа винищення поляків.

Левко Лук'яненко, амбасадор України до Канади, у дні 15.11.1992 р. виступаючи з нагоди 50-річчя УПА в Гамільтоні, Канада, каже: У нас на Україні про УПА довго поширювалися різні байки з приходом демократії, з можливістю говорити і поширювати правду наш народ зміг заново відкрити для себе і перечитати ці славні сторінки української історії Від імені народу і Президента України я вітаю вояків УПА в Канаді із святом і пишаюся вашим внеском у боротьбу за національну незалежність. [34]

І дивно робиться, читаючи ці рядки: Чи Л. Лук'яненко справді таке сказав від імені народу України і від імені Президента України? Чи він справді говорив, як амбасадор України до Канади? А чи він говорив лише як голова Української Республіканської партії, яка ідентифікується з ОУН Мельника? Якщо він не мав уповноваження від Президента України вітати УПА, то він зловживає своїм становищем.

Невже бо можна "пишатися внеском у боротьбу за національну незалежність" тим, що зробили ОУН-УПА з родиною Олесі Гловінської, з нею самою?

Хтось з нас неграмотний в історії - або я, або амбасадор Левко Лук'яненко. Щоб дати відповідь на це запитання, подивімося як дійшло до подій, що мали місце в Західній Україні в роки війни.

ПОСТАННЯ УПА

Коли свідки подій в Західній Україні під час гітлерівської окупації говорять про бандерівців, то на ділі йдеться про Українську Повстанську Армію. Вона не постала спонтанно, і вона не є виключно твором ОУН-б, хоч ця остання мала величезний вплив на розвій УПА, на методи її боротьби. Тут, однак, ідеться про постання УПА, як збройної сили ОУН. При цій нагоді пригадаймо, що більшовицька партія перед 1917 р. мала вже свою Червону Гвардію, яка складалася, в основному, з озброєних членів партії. Гітлерівська НСДАП мала свою збройну силу - СС, яка в час війни розрослася до великої армії. Тому й ОУН, як організація, що визнавала тоталітаризм і на ньому була побудована, яка постала з УВО, від самого початку мала свою збройну силу. Почаково нею була Українська Військова Організація, як окрема організаційна структура, а згодом як внутрішня структура ОУН.

ОУН в час свого постання у 1929 р. в прийнятих постановах стверджувала: Лише військова сила, що спирається на озброєний народ... зможе звільнити Україну від займанців. [1]

У 1931 р. вийшла 32-сторінкова брошура ген. М. Капустянського п.н. "Військове знання", у "Сурмі" за липень 1931 р. є вартісна стаття п.н. "Партизанка", що зовсім нагадує структуру й тактику УПА. [2]

Про підготовку націоналістичної армії говорить увесь шлях ОУН, зокрема підготовка старшин (офіцерів), участь націоналістів в організуванні збройних сил Карпатської України,³ формування Дружин Українських Націоналістів ("Нахтігаль" і "Роланд") в рамках гітлерівської армії, а також перші кроки ОУН після гітлерівської агресії на СРСР. ОУН, ототожнюючи себе з усім українським народом, у відозві II ВЗУН (27.08.1993) говорить: *Кожний українець - селянин, робітник і інтелігент - прикладе руку до Великої Будови і боротьби, або він раб і безвартісна людина... Не залишити ні грудки Української землі в руках ворогів і чужинців.* [4]

Ще 7 липня 1941 р., ще поспіль з гітлерівцями: На визволених українських землях Організація Українських

Націоналістів (О.У.Н.) буде Українську Державу під проводом Ст. Бандери. [5]

Після арешту Степана Бандери (5.07.1941 р.), голови Уряду Ярослава Стецька (9.07.1941 р.) та кількох інших діячів, ОУН Бандери повела працю в двох напрямках: а) вона доклала зусиль, щоб поширити сітку (мережу - В.П.) членів на всю Україну і б) вона приступила до загальної психологічної і військової підготовки молоді і взагалі населення до збройної боротьби. [6]

Ми вже знаємо, що вслід за гітлерівською армією просувалися "похідні групи" обох ОУН - бандерівців і мельниківців. Вони не тільки організували місцеву адміністрацію і допоміжну поліцію, але почали заходи з метою творення збройних сил. УПА, отже, поставала від перших днів німецької окупації Західної України. її постання було передбачено набагато років наперед, і набагато років наперед перед тією армією були сформульовані завдання. Тому несуттєвим для мене є спори - чи УПА була твором УОН-б чи ОУН-м, чи теж Тарас Бульба-Боровець створив її прообраз у вигляді "Поліської Січі". Так саме несуттєвою є формальна дата постання УПА. УПА - це твір ОУН.

Чи це взагалі була "армія"? Кожна армія зазнає втрат у битвах, кожна армія бере в полон вояків противника. Де ж ті полонені, яких захопила УПА, якщо це була армія? Де вона їх тримала? Взагалі не тримала, бо це не була армія. Полонених - вбивали.

З наведеної цитати зі станіславівської "Самостійної України" бачимо, що ОУН-б зразу, тобто в липні 1941 р., приступила до загальної психологічної, політичної і військової підготовки молоді і взагалі населення до збройної боротьби. Як могла виглядати і як виглядала така підготовка?

Польський історик Тадеуш Анджей Ольшанський (Ян Лукашув), з оцінками подій якого я не погоджуюся, але про це далі, пише на сторінках "Історичних зошитів", видаваних паризькою "Культурою", що *Численна участь селян, в тому й жінок і дітей у протипольських виступах, була стимульована також агітаторами - тільки бандерівських їх було коло 1.000... [7]*

Т.Ольшанський правдоподібно спирається на опрацювання, яке було зроблене 1943 р. в Польщі для польського уряду в

Лондоні. [8] В тому опрацюванні пишеться: З другого боку пропаганду масових мордів мали почати емісари крайнього відламу галицької ОУН, які, числом коло тисячі, агітували вбивати поляків.

Звернімо увагу на те, що назване тут джерело походить з 1943 року.

Отже, коло тисячі бандерівських емісарів подалися на Волинь. А мельниківці ж теж не спали, теж посилали своїх емісарів. Їх усіх вистачило на кожне волинське, навіть найменше українське село. А вони ж не затримувалися на місці, зробивши свою роботу, просувалися далі. До злого намовляти довго не треба. На місці знайшлися охочі тероризувати місцеве населення.

Можна собі уявити таку схему діяльності емісарів ОУН: В кожному селі знайдуться такі, котрі, не будучи свідомі цілей і методів діяльності ОУН, готові були, чи то з патріотичних, чи теж з зовсім низьких мотивів, піти на співпрацю з ОУН. Тим більше, що вона послуговувалася гаслами побудови самостійної України. Здобути таких людей не було важко, адже, згідно до націоналістичної доктрини, вони ставали "луччими людьми", "ініціативною меншістю", яка може диктувати свою волю більшості. В кожному селі знайдуться примітиви, котрі свою рацію готові доказувати кулаком, сокирою, чужою кров'ю. Або ж недовчені, розчаровані неуспіхом чвертьінтелігенти, або ж просто трішки грамотні, яких не визнала громада.

Поруч патріотичної пропаганди, емісари ОУН послуговувалися, без сумніву, теж низьким, аморальним аргументом: проженемо поляків - земля по них залишиться нам. Та й майно їхнє нам пригодиться. Згаданий Т. Ольшанський пише, що волинське село було перенаселене, вигнання поляків створювало можливість дістати так потрібну землю, (тож) трудно дивуватися, що "деполонізація", втішалася масовою підтримкою українського села.

Звідси - до найпростішого джерела наживи, тільки один крок: помордувавши поляків, або й українців, які противилися ОУН, перед спаленням садиби, можна було пограбувати рухоме майно, взяти корову, коня, підсвинка. Людська натура така, що їй притаманне гребти до себе. Тим більше, коли агітатори-емісари наперед відпускали гріхи. Оті емісари ОУН з Галичини, які йшли на Волинь підбурювати спокійних досі

волинян до злочинів, вважали себе донцовською "ініціативною меншістю", а волинських селян -чорними виконавцями злочинних ідей. А й деякі священники були не проти таких методів.

Напрями пропаганди – хто ворог?

ОУН змальовувала перед українцями образ ворога. Хто ним був? Ними були "окупанти", "займанці", "зайди", "зрадники", "хруні". Такі визначення "ворогів" українського народу знаходимо в офіційних документах ОУН, починаючи від постанов І Конгресу українських націоналістів. В очах ОУН окупантами були не тільки представники польської влади, але й поселені нею на території Західної України т. звані "колоністи", а також усі інші поляки, незалежно від того коли й за яких умов вони опинилися в Західній Україні. Це були "зайди". Словник української мови "зайду" розуміє як "людину, яка прийшла звідки-небудь, не тутешня".⁹ Чужинцями вважалися всі, хто не був українцем, а чужинець - ворог. Це - вельми примітивний погляд. Ще за часів Київської Русі князі видавали своїх дочок заміж за кордон, і не на те, щоб їх там вважали чужинками. Та й самі князі -Рюриковичі, не були "тутешніми", тобто місцевими українцями, вони прийшли зі Скандинавії. Розвиток засобів транспорту спричинився до масової міграції населення. Люди мішалися між собою, родичалися. Кого ж тоді вважати ворогом? Мого батька, котрий взяв за жінку польку? А її двоюрідні сестри були православними, вважали себе українками - Надія і Поліна. Чи ворогами вважати дітей і внуків моєї, замордованої бандерівцями, тітки-польки, котрі по сьогодні живуть на Україні - Адама, Романа, Петра і Регіну та їхніх дітей? А ось тітка моєї жінки вважає себе росіянкою, бо її мати була росіянка, а батько чех. І вона вийшла заміж за українця, брат якого був довгі роки найвидатнішим членом ОУН у США, де був визначним вченим етимологом. Мати прославленого українського митця Леся Курбаса була полькою, Ванда Адольфівна. То Лесь Курбас був хто - теж ворог?

Люди мішаються, одні асимілюються в українську, інші в польську націю, культуру. В цьому немає ніякої трагедії, якщо це не цілеспрямована державна асиміляційна політика, якщо асиміляція відбувається природним шляхом. У цих справах

неприпустимий расистський підхід, а таким підходом відзначалася ОУН.

Цікаво - що б сказали ідеологи ОУН на те, коли б серед індіан та інуїтів постала організація на зразок ОУН, яка б поставила собі метою вигнати вогнем і залізом усіх "чужинців" з Канади й США, а серед них теж українців, котрі сто років тому поселилися на цьому континенті, які приїхали сюди після I і II світових воєн? І як би дивилися українські націоналісти на методи, стосовані ними ж у відношенні до польського населення в Західній Україні? Чи схвалювали б вони методи застосовувані ОУН-УПА на Волині й в Галичині 1941-1945 років?

Був час, коли волинські бояри запросили на Володимиро-Волинський престол литовського князя, бо свої вимерли. То й його нащадки - теж "зайди"?

У світі існує природне право переможців. Історія реєструє загально знані факти, що на завойованих землях населяють своїх людей. Була й економічна, торговельна експансія. Так на території України постали грецькі міста. Після упадку Київської Русі сотні років панували на Україні литовці, поляки, росіяни. Коли почалося поселення поляків в Західній Україні? Не вглиблюючись у нюанси, можна сказати, що понад 500 років тому. Поляки були запорізькими козаками. На території України були поселені німці, з якими прийшло теж магдебурзьке право. Як було сказано, в другій половині XIX-го століття на Волині поселилися чехи. На Україні жило багато євреїв. І не тому, що їм було там погано, а тому, що їм там було краще, ніж деінде.

Расовий підхід в "очищуванні терену", стосований ОУН - був злочином. Він був наслідком програмних засад ОУН.

Отже - ворог був. На нього вказували емісари ОУН. Вони завербували собі прихильників, які й стали по селах вожаками, станичними. Пам'ятаймо, що в час окупації на Волині фактично, як і в усьому Райхскомісаріаті України, не діяли суди, правосуддя не існувало. Ще де стояли німецькі гарнізони, там можна було знайти проблематичний захист. Але ж по селах навіть такого захисту не було. Влада була в руках того, хто мав силу, тобто зброю. Силу мала ОУН, яка організувала адміністрацію і поліцію.

Самооборонні Кущові Відділи (СКВ)

Власне: ОУН поставила собі завдання залучити все населення до збройної боротьби проти "займанців", що видно зі сформулювання цитованих завдань ОУН. Це вже було після арешту Бандери і Стецька, але машина вже була пущена в рух. Методом залучення до співпраці з ОУН був, між іншим, терор, застрашування. Єдиною збройною силою на волинській землі була ОУН. Вона й організовувала правдою й неправдою маси українського населення в так звані Самооборонні Кущові Відділи. По селах ОУН мала вже своїх провідників. Це вони виконували організаторську роботу ОУН.

У квітні 1942 р., відбулася Друга Конференція ОУН (б - В.П.), яка враховує близьку можливість збройної боротьби за українську державність у слушний час,... Крайовий Провідник на Північно-Західних Землях видає доручення творити Самооборонні Кущові Відділи (СКВ), розміром роя чи чоти, зложені (складені - В.П.) з місцевих людей, які хапалися за зброю, коли треба було... після відходу ворога (після нападків - В.П.) члени СКВ поверталися до своїх занять. Влітку і восени 1942 р. постало безліч таких СКВ на Поліссі і Волині. [10]

Відділи УПА

Отже - емісари ОУН з Галичини, які прибули на Волинь і Полісся, виконали своє завдання, самооборонні кущові відділи постали, прийнявши облудну для себе назву. Вони -не оборонялися, вони - нападали, після чого "поверталися до своїх занять." Це були озброєні відділи, яких не треба було ні кормити, ні зодягати, ні квартирувати. Вистачило свиснути - і "військо" готове. З сокирами, вилами, дрючками, ато й з вогнепальною зброєю.

Спочатку не було зорганізованої Української Повстанської Армії. Вона поставала поступово. Але жила ідея, принесена з Галичини на Волинь і Полісся, створити таку армію, яка б викинула з території України "зайдів", яка б позбулася їх назавжди. Саме на хвилях цієї ідеї, не виключено, що без повної свідомості мети, почали на Поліссі й Волині організуватися лісові збройні відділи. Так восени 1941 р. з розформованої поліції, яка була під командуванням Тараса

Бульби-Боровця, постала "Поліська Січ". Немає потреби входити в подробиці щодо назв і початкового підпорядкування збройних груп на Волині і Поліссі, вистачить сказати, що поляки, жителі північно-східної Волині (тієї, що була під Польщею) і південного Полісся (теж того, що було під Польщею), довгий час казали, що мордують їх "бульбівці", а не бандерівці. Несуттєвим тут є теж і те, чи Тарас Бульба-Боровець, котрий у написаній собою книжці показує себе як прихильника Української Народної Республіки, а не ОУН, зокрема ж ОУН-б, чи він керував політикою винищення поляків. Важливим є ствердження, що підпорядковані йому збройні групи мордували поляків. Тарас Бульба-Боровець показує себе у своїй книжці майже демократом, гуманістом[11] і каже, що все, що погане, тому винні бандерівці.

Важливим і безспірним є факт, що 1943 р. бандерівці силою підпорядкували собі збройні відділи Тараса Бульби-Боровця, вже до своєї УПА, а сам Тарас Бульба-Боровець спочатку діяв від імені і згідно з інструкціями Української Державної Влади, тобто ОУН-б, покликаної "Актом 30 червня".[12] але згодом Микола Лебедь виніс заочні вироки смерті на весь штаб "Поліської Січі" - УПА Тараса Бульби-Боровця й наказав підлеглий йому, як провідникові ОУН на ЗУЗ, С.Б. - Службі Безпеки, за всяку ціну виконати ті вироки.[13] Справа не в особах, отже не в Бульбі-Боровцю чи в Климові-Легенді, а в відділах, які впроваджували в життя політику ОУН.

Ті відділи, організовані на зразок війська, зі своїм штабом, службами постачання, озброєння, медичною тощо, виконуючи завдання, часто співдіяли з Самооборонними Кущовими Відділами, названими так для уведення народу в оману, бож вони не були "самооборони", тільки "атакуючі".

Збройні відділи ОУН-УПА, підлеглі Миколі Лебедю, отже вірні С. Бандері, роззброїли створювані ОУН-м, тобто мельниківцями збройні відділи. Зокрема ОУН-м мала такі відділи в Кременеччині й Володимирщині. До назви УПА - Українська Повстанська Армія ще й досі претендують обі ОУН, до неї претендує в своїй книжці Тарас Бульба-Боровець, котрий ще влітку 1941 року встановив контакти з ОУН-м, про що пише Улас Самчук.[13а]

Звідки УПА брала постачання - харчі, зброю, одяг, медикаменти? Звідки її людські ресурси?

Відповідаючи на ці запитання, треба пам'ятати про те, що ОУН-УПА узурпувала собі владу неіснуючої держави, і що ОУН діяла за засадою: Хто не з нами - той проти нас. Це - два важливі чинники, за допомогою яких ОУН-УПА тероризувала українське населення, втягаючи деякі елементи до УПА, інші до СКВ.

До політичних методів ОУН, які сприяли їй вербувати До УПА, слід зарахувати гасло: ... *Переможемо тільки шляхом української національної революції, тільки шляхом всенародного повстання і збройної боротьби. Тому ніхто не сміє стояти осторонь, приглядатися і чекати.* [14]

Тож, узурпуючи собі "державну" владу, ОУН-УПА проводила мобілізацію молодих людей до УПА, в якій старшинами (офіцерами) головним чином були галичани, колишні учні українських гімназій. По селах були назначені станичні, неначе оунівські старости сіл, котрі, на вимогу ОУН-УПА, підсилену діяльністю Служби Безпеки у формі профілактичних розстрілів, накладали на жителів сіл обов'язок постачання, заготовлювання, зберігання продуктів, одягу, тощо. Відмова від виконання такого наказу була рівнозначна смерті.

Селяни були під постійним терором. Вони не могли не виконувати наказів станичних, а станичні не могли не передавати тих наказів від ОУН-УПА. А потім, коли вернулася на Волинь і в Галичину радянська влада, часто за те, що жінка подала бандерівцеві склянку води - її карали десятьма роками таборів. Хай би вона спробувала не подати бандерівцеві води! Давали не тільки воду, а й останнє з себе, аби зберегти життя.

Треба, отже, інакше дивитися на тих, хто мордував, і їх годі розуміти, і на тих, котрі "подавали склянку води" бандерівцям. їх треба розуміти.

МЕТА ОУН-УПА

Організація Українських Націоналістів має за мету відновлення, впорядкування, оборону та **поширення** (підкр. - В.П.) Незалежної Соборної Української Національної Держави. [1] Таку мету сформульовано в постановах I Конгресу українських націоналістів у 1929 р. Отже, ОУН ставила перед собою такі етапи діяльності: 1) Відновлення української держави, тобто відновлення попередньо існуючої в 1918 р. УНР; 2) Впорядкування держави; 3) Оборону посталої держави; 4) Поширення (шляхом експансії у бік сусідів) держави. ОУН-б "Актом 30 червня 1941 р." проголосила державу, а не **відновила** її, чим пішла набагато далі за постанови ОУН з 1929 року. Проголошена ОУН-б держава мала бо бути якісно іншою, ніж Українська Народна Республіка, в ділянці державного будівництва ОУН-б хотіла починати історію від себе.

1941 р. ОУН опинилася в умовах панування гітлерівської Німеччини в Західній Україні. ОУН-м лояльно ставилася до окупанта, контролювала УЦК з В. Кубійовичем на чолі. Натомість ОУН-б, після заборони "Державного правління", після наказу відкликати "Акт 30 червня", "погнівалася" на Гітлера, "погнівалася" за те, що він не хоче визнати "української держави". Хоч гніватися не було чого - німці, зокрема диктатор А. Гітлер, ніколи нічого не обіцяли українським націоналістам, німці ніколи не вважали їх, українських націоналістів, своїм партнером, не вважали своїм союзником, не мали встановленої співпраці з ОУН. ОУН лише виконувала волю Абверу й установи Г. Гімлера. Але були суб'єктивні причини гніватися: ото Словаччина одержала дозвіл на створення сателітної держави. Та словаки діяли шляхом прохань у німців, натомість ОУН-б діяла методом ставлення німців перед доконаними фактами. Цього ніхто не любить, то чому ж мав це любити Гітлер, тим більше в час своєї могутності! Не допомгло проголошення в "Акті 30 червня": Слава Героїчній Німецькій Армії і її Фірерові Адольфові Гітлерові! Не допомгли дифирамби в честь Гітлера та його армії, які лунали з вуст численних промовців, які публікували тодішні українські газети в Галичині. "Самостійна Україна" зі Станіславова 7.07 1941 р. писала:...

Вождь Німецького Народу підняв свій меч... Слава Вождеві Німецького Народу - Адольфові Гітлерові! [2]

Так чи інакше, ОУН опинилася в конкретно існуючій ситуації. ОУН-б - в несприятливій. Існуюча 1941 р. і в наступні роки ситуація не сприяла здійсненню першого етапу мети ОУН: відновити українську державу. Проте ОУН-б пішла не тільки на відновлення, а й на проголошення української держави.

Яким чином ОУН мала здійснювати це завдання? На це запитання маємо відповідь у тих же постановках ОУН з 1929 року, на які не звернули досі уваги польські автори, натомість українські націоналістичні автори не наголошують на них. Тож звернімо добре увагу на наступне:

ТІЛЬКИ ПОВНЕ УСУНЕННЯ ВСІХ ОКУПАНТІВ З УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ВІДКРИЄ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ШИРОКОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ В МЕЖАХ ВЛАСНОЇ ДЕРЖАВИ. [3]

Отже: перша передумова побудови української держави: УСУНЕННЯ з українських етнічних земель всіх окупантів, тобто **"займанців", "зайд"**, отже **в першу чергу поляків**. Поляків, бо з євреями впоралися німці з допомогою української поліції.

ПОВНЕ УСУНЕННЯ ВСІХ ЗАЙМАНЦІВ З УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ... НАСТУПИТЬ В БІГУ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ...[4]

Ось головне завдання і шляхи його виконання в час гітлерівської окупації Західної України:

УСУНЕННЯ, себто довести до зникнення, припинення існування, ліквідації [5] поляків. Отже – не витіснення, не примушення залишити етнічну територію, а – усунути. Шляхом убивств. Шляхом екстермінації.

Психологи мусіли б сказати своє слово у справі вбивств повірськи. Бож убити можна людину, не спричиняючи їй зайвих мук. А коли знайдуться такі психологи, то нехай вони не забудуть простудіювати "Націоналізм" Дмитра Донцова. В ньому знайдуть часткову відповідь у справі звірських убивств поляків, та й українців. Він бо, посилаючись на Шопенгауера, пише, що у національному фанатизмі велика зброя сильних народів (стор. 218). А хто не хоче належати до сильного народу? Однією з найбільш характеристичних прикмет волі є безоглядність супроти інших (стор. 232). Будьте насильниками і здобувцями, поки не зможете бути володарями і посідачами

(стор. 233). Людський рід... завжди був і залишається хижацькою породою (стор. 234). Ворогування неминуче (стор. 239). Воля війни між націями вічна. Вічна є війна (стор. 243). Фанатик - визнає свою правду за об'явлену, загальну, яка має бути прийнята іншими,... безмірна ненависть до всього, що перешкоджає їх здійсненню, - ось та сума переживань, яка огортає... фанатика (стор. 263). ... ідеалом є тверда людина (стор. 267). ... боротьбі за існування чуже моральне поняття справедливості (стор. 269). ... моральними є всі прикмети, які збільшують здібність до боротьби (стор. 267). Жодні принципи не можуть заборонити, щоб слабший уляг (піддався - В.П.) насильству дужчого (стор. 270). Тому лише філістри можуть абсолютно відкидати і морально засуджувати війну, вбивство, насильство (стор. 270).

Вистачить! А є ще набагато більше повчань Дмитра Донцова, якими керувалися ОУН-УПА. Чи знав це вчення отець Іван Гриньох - чільний член ОУН-б? Бо, гадаю, не знав цього вчення митрополит Андрей Шептицький, не знала більшість священників.

Саме у вченні Дмитра Донцова слід шукати відповіді на запитання: чому так садистично бандерівці вбивали поляків, та й українців. А ще ж: адже в них були висококваліфіковані вчителі, майстри від масових убивств, напрацьовані в цьому ділі - гітлерівці. Говорю - "гітлерівці", а не німці, бо не всі німці були гітлерівцями. Адже більшість української поліції весною 1943 р. на наказ ОУН-б пішла в ліс, перед тим напрацьовувались у винищенні "Айнзацкомандо" і особисто євреїв.

А оунівці кажуть, що вони - християни. Ніяка тепер урочистість не обходиться без молебня. На думку приходить польська приповідка: молиться під фігурою, а диявола має за шкурою.

Оце і маємо часткову відповідь на запитання: яка була мета ОУН-УПА? І знаємо вже яким шляхом вона була здійснювана.

Проти кого воювала ОУН-УПА?

Сьогодні, коли ОУН - всі три її фракції - на всю потужність кричать, що вони воювали **на два фронти - проти гітлерівців і**

проти більшовиків, постає питання: проти кого насправді воювала ОУН-УПА?

Вся післявоєнна націоналістична література, всі офіційні заяви, промовці - твердять, що ОУН-УПА в 1942-1945 роках воювала проти німців і більшовиків. Такі заяви просто нелогічні. Хоч ОУН-УПА керувалися вченням Дм. Донцова, за яким не розум, а воля є рушійною силою діяльності, проте не можна казати, що ОУН-УПА діяла зовсім без глузду. Без совісті - так, але трішки глузду в них було, щоб, по-перше, зробити оцінку свого місця між більшовиками і німцями. І, по-друге, аби знати, що: **борячись проти німців, ОБ'ЄКТИВНО вони помагали б більшовикам, а борячись проти більшовиків, ОБ'ЄКТИВНО вони помагали б німцям.**

То проти кого ж боролася ОУН-УПА? Кому об'єктивно мала б помагати? На цю проблему, тобто на об'єктивність положення ОУН-УПА між німцями і більшовиками, чомусь досі історики не звертали уваги. Досі одні твердять, що ОУН-УПА боролася виключно проти більшовиків, співпрацюючи з німцями - таке твердили радянські історики, натомість історики, котрі йдуть слідком оунівської пропаганди, твердять, що ОУН-УПА боролася одночасно на два фронти - проти німців і більшовиків. Причому українські націоналістичні історики, як правило, промовчують боротьбу ОУН-УПА проти поляків. В результаті дезінформаційної діяльності українських націоналістичних істориків, а також пропаганди всіх трьох фракцій ОУН, твориться фальшивий образ дій ОУН-УПА.

На цю тему, неначе на берегах, висловився д-р Володимир Кубійович, провідник УЦК, що був під контролем ОУН-м:

Ми в УЦК закликали наших людей витримати на своїх постах у комітетах, не провокувати німців і пам'ятати, що протинімецька акція допомагає більшовикам. [5а]

Та й сам Петро Мірчук пише:

Звичайно, відділи УПА виминали великих боїв з німецькою армією. Удари УПА були спрямовані насамперед проти німецької адміністрації і проти німецької поліції. [5б]

Польський історик Т.А. Ольшанський пише:

Самозрозуміло, що УПА не займалася саботажем на залізницях, не підіймала інших дій, безпосередньо підтримуючих дії Червоної Армії, уникала теж вміру можливостей

безпосередніх боїв з Вермахтом... атакувала натомість установи окупанта, його поліційні і допоміжні формації...[5в]

ОУН-УПА мала настільки глузду, щоб усвідомити собі свою силу в порівнянні до сили СРСР і Німеччини у війні. Для нападу на СРСР Німеччина розгорнула 181 дивізію, сухопутні сили Німеччини нараховували 5.500.000 чоловік, армія Німеччини мала у своєму розпорядженні 50.000 гармат і мінометів, 3.000 танків, 5.000 літаків. Не багато менше мала у своєму розпорядженні Червона Армія. У тій війні зіткнулися понад п'ятимільйонна німецька армія з майже п'ятимільйонною радянською армією. А ОУН нараховувала коло 40.000. [6] Це, мабуть, разом з СКВ. Один вояк УПА-СКВ з гвинтівкою, частіше з сокирою, вилами чи дрючком, без державного постачання, проти 250 озброєних найновішою технікою солдатів Вермахту і Червоної Армії!

Не було "війни" УПА проти німців, не було теж війни проти більшовиків. Що не означає, що УПА не мала сутічок з червоними партизанами чи з невеликими німецькими відділами. Їх причиною і метою було закріплення за ОУН-УПА опанованого ними терену, або ж здобуття потрібної зброї і боєприпасів.

ОУН-УПА спершу розраховувала на перемогу Німеччини, з якою, абсолютно невинувато, пов'язувала надії на побудову української держави. Ці надії в'язалися радше з "братньою" фашистською ідеологією, ніж зі стратегією гітлерівської Німеччини. А після сталінградської поразки 6-ї армії фельдмаршала фон Паулюса, ОУН почала розраховувати на взаємне винищення обох воюючих сторін, а також на III світову війну. Саме на момент зудару західних союзників з СРСР, ОУН-УПА підготовляла "чистий", звільнений від поляків, терен, щоб не було навіть мови про приєднання Західної України до Польщі.

Сьогодні всі три фракції ОУН наполегливо поширюють міф про боротьбу УПА проти німців. Посилаючись на те, що Ст. Бандера, і Я. Стецько, і А. Мельник та багато інших провідників ОУН, зокрема ж ОУН-б, були арештовані німцями, багато членів ОУН-б попало до гітлерівських концтаборів, оунівці твердять про те, чого не було. Щодо арештів, то це правда, бож ОУН-б не підпорядковувалася наказові відкликати "Акт 30 червня", отже ОУН-б не мала причини любити в той час гітлерівців. Проте ОУН-УПА були свідомі того, що, знищуючи німців, вони тим самим роблять ту ж роботу, яку виконують червоні партизани.

Немає в літературі фактів, які б доказували акції УПА проти німців з метою знищувати їх. Немає інформації щодо такої диверсії, як нищення залізниць, знищування прямуючих на схід воєнних транспортів-ешелонів.

Є, натомість, згадки про спорадичні сутички УПА з німецькими невеликими відділами. Про одну таку сутичку пише (мабуть, член ОУН-м) Григорій Стецюк: Бандерівці напали на адміністрований німцями фільварок, забрали не тільки масло, а й корови. Корови пригнали в село Ласково, що на Володимирщині, й пороздавали селянам на переховання. Німці, спохватившись, почали шукати корів, вони дуже легко по слідах зайшли в село Ласково. Коли відбирали корови, що ревли, голодні, два бандерівці, з тих, що пригнали корови, відкрили по німцях вогонь. Німці ж не залишилися в боргу. Ті два бандерівці втікли в ліс, а німці спалили село, вбили 28 його мешканців. [7] Були, отже, сутички, але це не була "війна" з німцями, це не був "фронт УПА" проти німців. Не виключено, що були й більшого значення бої УПА з німецькими відділами, які бажали позбутися з окупованої території третьої, неїхньої сили. Зокрема, як пише Данило Шумук, сильно билися проти німців "східняки", котрі попали в німецький полон, втікли з нього і попали до УПА.[8]

Були, без сумніву, сутички і бої з червоними партизанами. Зокрема з рейдуючими партизанськими відділами. Проте це були сутички і бої за терен, а не бої проти більшовиків, бож, поборюючи, знищуючи більшовиків, тим самим УПА діяла б на руку німців, які не визнали створеної ОУН-б "держави" і за це бандерівці на них "погнівалися".

ОУН-УПА не мала в такій ситуації ані інтересу, ані сили, щоб ефективно поборювати одну, а тим більше обі воюючі сторони. ОУН-УПА мала свій інтерес у чомусь іншому: у підготовці - очищенні терену Західної України з "зайдів", з "займанців", тобто з поляків.

На маргінальність боротьби УПА з німцями вказав згаданий вже історик ОУН-УПА, Петро Мірчук, а це - авторитет. Але Петро Мірчук видав свою книжку 1953 року, коли не була так актуальна, як сьогодні, потреба наголосити боротьбу УПА проти німців.

Характеристичною рисою української націоналістичної літератури є оминання теми боротьби УПА проти мирного польського населення Волині й Галичини. На Заході появилася кількадесят так званих регіональних збірників-хронік -

Зборівщини, Бережанщини, Тернопільщини тощо. В них вельми багато про боротьбу ОУН-УПА проти більшовиків, трішки проти німців, але нема в них згадок про винищування польського населення. Цього винищування "не зауважив" також Улас Самчук, хоч в час німецької окупації, в час, коли ллялася польська кров не струмками, а цілими ріками, він редагував під німецьким наглядом в націоналістичному дусі газету "Волинь". Та й не дивно, адже він - один з "похідних груп" ОУН-м. Він в той час об'їхав всю Волинь "На білому коні" (назва книжки, виданої 1965 р. в Нью-Йорку-Мюнхені). Це - або цілеспрямована дезінформація, або ж сором за вчинене. Мабуть одне з другим.

1992 р. появилось багато опрацювань - історичних нарисів про УПА, і в майже жодному з них не порушується боротьба проти поляків. Для прикладу наведу: Анатоль Бедрій: Про необхідність українського війська для побудови національної держави - думки до п'ятдесятиріччя УПА;9 Володимир Косик: Історична роль ОУН-УПА в боротьбі за українську державу. [10]

Винятком в цьому промовчуванні є відредакційна стаття "Гомону України" п.з. "Непотрібний третій фронт - поляки".11 Ця стаття, як редакційна, надрукована в органі ОУН-б, віддзеркалює стан сучасної пропаганди в цій справі, тому вважаю потрібним процитувати з неї деякі місця:

Немає найменшого сумніву, що цього фронту не бажав собі український нарід, не бажали його українські політичні організації, не бажали його УПА й українське підпілля... українська сторона була проти боротьби на польському відтинку і за знайдення розв'язки існуючого конфлікту між польським і українським народами... Усі намагання УПА й українського самостійницького підпілля в цьому напрямі розбились на твердому мурі цілковитого небажання польської сторони порозумітися з українцями. Джерелом такого наставлення були не тільки імперіалістично-загарбницькі апетити й ноторійний польський шовінізм, але й цілком фальшива оцінка ситуації, в якій знайшовся польський нарід у наслідок війни. Уважаючи остаточну перемогу Польщі, як справу цілком очевидну, в усіх переговорах польське підпілля вимагало від українського підпілля повної капітуляції і підпорядкування під польський провід, як головних умов, на яких могло б дійти до порозуміння. Очевидно, українське підпілля таких умов прийняти не могло й тому польсько-українські взаємини гіршали з дня на день.

Напруження перейшло в одверту ворожнечу, яка проявилася в надзвичайно кровопролитній війні між двома підпільними арміями, що тривала довше, як один рік, на велику втіху історичних ворогів обох народів, що, без сумніву, мачали в неї і свої пальці.

Війну цю почали поляки. Про те не може бути сумніву для нікого, хто познайомився з відповідними документами, хто простудіює підпільну пресу, польську і українську, що появлялась в роки війни.

Поляки почали перші акції проти українців і це ми мусимо підкреслити в ім'я історичної правди та з огляду на польські намагання перекинути відповідальність за польський терор на українців, хоч для висліду (результату - В.Д.) боротьби ці речі не мають жодного значення. Отже, ще 1941 р. на Холмщині й Підляшші появилися польські терористичні боївки, які почали вбивати українців і нищити українські села. Масові вбивства провідних українців почали поляки вже в квітні 1942 р. Нищення українських сіл на широку скалю почалося на початку 1943 р. (у зв'язку з німецькою колонізаційною акцією в Замойщині)...

У першій половині 1944 р., з рамени (від імені - В.П.) УПА й українського підпілля відбулась, в Галичині, 201 відплатна акція проти польського населення. У ході цих акцій 5.100 поляків втратило своє життя. Знищено низку польських сіл і колоній. Так закінчилася спроба польської меншини починати війну на українських землях.

Відплатні акції частинно осягнули свою ціль. У наслідок акцій сотні тисяч поляків покинули, раз і назавжди, українські землі.

Короткий коментар: ОУН уперто, ще 1992 р., вважає пітрібним говорити від імені українського народу (цього фронту не бажав собі український народ). Справді український народ не бажав собі цього фронту, його бажала ОУН, керуючись ідеологією українського націоналізму. Редакція "Гомону України" - органу ОУН-б - не покликається на будь-які розмови чи інші форми "конкретних спроб порозуміння". Тим часом: до першого контакту між ОУН і А.К. дійшло в травні 1943 р., під час якого представник ОУН "Дніпро" виключив навмисність акцій ОУН у волинських подіях, перекидаючи вину за них на Тараса Бульбу-Боровця. "Дніпро" заперечив участь ОУН в мордуванні поляків.¹² Це означає, що предметом розмов були вбивства

поляків, а не навпаки. В той час ОУН-б вину за ті вбивства перекидала на Бульбу-Боровця.

А тим часом той же Тарас Бульба-Боровець пише:

Вже в час переговорів (між Т. Бульбою-Боровцем і представниками ОУН-б - В.П.) ... військові відділи ОУН, під маркою УПА (тобто відділів Тараса Бульби-Боровця, які звалися УПА - В.П.), (стор. 261) та ще й нібито з наказу Бульби, заходились винищувати ганебним способом польське цивільне населення... Штаб нової УПА (підпорядкованої ОУН-б - В.П.) отримав від партії Лебеда (ОУН-б - В.П.) в червні 1943 р. такі бойові завдання:

*- негайно і якнайскоріше **закінчити** (підкр. - В.П.) акцію тотального очищення української території від польського населення,*

- послідовно далі винищувати внутрішнього ворога України, тобто всіх демократів з-під стягу УНР та інших політичних угруповань (стор. 272). [13]

Звернімо увагу на лексику Тараса Бульби-Боровця: Він пише про винищування ганебним способом польського цивільного населення. А він же знав - що і як робиться навколо, бо ж сам керував "Поліською Січчю". Він не пише про боротьбу з А.К., не пише про те, що ОУН-УПА виганяли поляків з української території. Він пише про винищування. Про винищування **ганебним способом**. Він цитує наказ Миколи Лебеда, яким той наказував **закінчити** акцію **тотального очищення**. Те, що треба закінчити, вже мусіло бути почате.

З наказу Миколи Лебеда виходить, що ОУН-УПА воювала не тільки проти поляків, але й проти своїх, українців, котрі не погоджувалися з ними.

Що ж, мабуть тепер ясно - хто починав убивати поляків та українців на Волині, і як це робили бандерівці. А накази знищування поляків та українців давав Микола Лебедь, житель США, котрий 1992 р. їздив на Україну, брав участь у наукових конференціях, зустрічах з нагоди 50-ліття УПА.

У червні 1943р. М. Лебедь дав наказ "якнайскоріше **закінчити** акцію тотального очищення української території від польського населення". Це поза всякими сумнівами означає, що така акція відбувалася вже в широких масштабах раніше, залишилося тільки "закінчити" винищування.

І тут варто порівняти дати: червень 1943 р. - дату наказу М. Лебеда, і липень-серпень 1943 р., коли, за переліком у книжці Ю. Туровського і В. Семашко, мало місце найінтенсивніше винищення польського населення на Волині.

Наступний контакт між тими самими сторонами, тобто бандерівською і польською, відбувся в листопаді 1943 р. Обі сторони стояли на нереалістичних позиціях, підписали тільки протокол. Не дала ніяких результатів також зустріч 8.03.1944 р. На цьому й закінчилися розмови ОУН-б з представниками Делегатури Уряду Польщі. В цьому місці не згадую про контакти після закінчення війни.

Згадана редакційна стаття "Гомону України" говорить про те, що почали поляки - ще 1941 р. на Холмщині й Підляшші. Вже була тут мова про те, що внаслідку політики УЦК - творилися в Холмщині й на Підляшші УДК -Українські допомогові комітети, що були поодинокі випадки вбивств поляками українців, які очолювали на тій території підприємства, установи. І аж на переломі 1942/1943 років у Люблінщині згинуло з польських рук коло 400 українців, [14] причому польський автор посилається тут на українського націоналістичного автора Василя Веригу і на "Літопис УПА" - т. II, 1976.

Зрозуміло, що випадки окремих убивств 1941 р. не були і не могли бути причиною акції "очищення української території від польського елемента". Причина того очищення-усунення не в подіях 1941 р., а в постановах ОУН з 1929 року.

Зі статті "Гомону України" виходить, що на Волині не було вбивства цивільного населення, була тільки "надзвичайна кровопролитна війна між двома підпільними арміями", тобто між УПА і А.К. Натомість Тарас Бульба -Боровець, аж ніяк не прихильник поляків, каже про цивільне населення поляків, про "очищення" території від поляків. То хто, вибачте на слові, бреше? Тарас Бульба-Боровець, з твердженням якого збігаються реляції сотень поляків, а також українців, а чи автори дезінформаційної статті в "Гомоні України"? На цьому тлі: Як вже було сказано, приїхала до Торонто українка з Волині, Віра Корецька, яка під час війни переховувала польську малу дитину Броню, якої батьки й інші родичі жили в селі Борки, на Волині. Я її запитав: що сталося з батьками Броні? Вона відповіла: Бандерівці повбивали їх, разом з 90-річною бабцею Броні, це сталося в липні 1943 року. Заглядаю до книжки Ю. Туровського і

В. Сємашко. стор. 108: Липень 1943, Борки, осідок гміни, пов. Кременець, українські націоналісти вимордували 76 осіб польської національності. Ця інформація колишньої нашої сусідки підтверджує правдивість даних названої тут книжки. Серед тих 76 осіб були батьки і бабця Броні. Броня сьогодні живе в Торонто.

Вже цілком незрозумілим є твердження "Гомону України" про 201 (дивіться - яка точність!) "відплатну акцію проти польського населення" в Галичині. Що було причиною тих "відплатних акцій"? Невже події на Волині? Коли б навіть на мить припустити, що на Волині поляки вбивали українців, то що ж з цим мали поляки в Галичині? Невже за засадою: Швець завинив - коваля повісили? Примітивна аргументація!

Проте - шило з мішка завжди вилазить:

Відплатні акції частинно осягнули свою ціль. У наслідок цих акцій сотні тисяч поляків покинули раз і назавжди українські землі. То про що йшлося - про "відплату", чи щоб поляки залишили українські землі?

До явно перфідних слід зарахувати твердження "Гомону України" про "історичних ворогів обох народів", тобто про росіян і німців. Але ж ще недавно, ще рік перед тими страшними подіями, німці були "союзниками" ОУН-б, яка "виставила" батальйони "Нахтігаль" і "Роланд", які були підпорядковані Абверові. Та й взагалі німці не зараховуються до історичних ворогів України - ми з ними не межуємо.

Повторімо, отже, питання: Проти кого воювала УПА в Західній Україні 1941-1945 років? Як видно зі сказаного, єдиним фронтом боротьби ОУН-УПА в тому часі і на тій території були поляки. Їх вогнем і залізом усували з української етнічної території. Сутички і бої УПА з німцями й червоними партизанами були маргінесом цієї боротьби, боротьба УПА проти більшовиків обмежувалася практично до винищування малих партизанських відділів, які мішали ОУН-УПА "господарювати" на тій території. ОУН-УПА в той же час винищувала українців, котрі працювали в радянських органах влади від вересня 1939 до червня 1941, знищення не оминуло теж тих українців, котрі симпатизували радянській владі, котрі працювали в господарських установах тієї влади.

Кількісне відношення поляків і укрaїнців на Волині

Початок винищування поляків в'яжеться з Волинню. На Волині у вересні 1939 р. жило 16% польського населення.[15] Принаймні половина з них жила в містах, до яких УПА не мала доступу. Отже поляки на селах становили коло 7,5% неорганізованого, придушеного поразкою у війні з Німеччиною, польського населення, вони становили невеличкі острівці в українському морі. Кількісне відношення складалося не в користь поляків, які мали проти себе теж німців. Натомість українці, принаймні в перший період після червня 1941 р., поклалися на німців, творили українську адміністрацію, українську поліцію. Пригадаймо тільки фрагмент брaтання української поліції з німецькою у Вінниці.

Більшовики депортували в Архангельську область і в Сибір в двох найбільших етапах коло 45.000 польського населення: 10 лютого і 13 квітня 1940 р. депортовані були польські військові осадники з родинами з сіл Волині, а з міст депортовано польську інтелігенцію. Багато поляків не вернулося з війни 1939 р. Таким чином польське населення Волині було позбавлене своєї еліти, організаторської сили. Поляки після червня 1941 р. надалі почували себе як ті, що програли війну. їм ішлося тільки про те, аби вижити.

Натомість суб'єктивне значення українців зросло. Пропаганді емісарів ОУН з Галичини піддалися маси українців, яких освіта була на досить низькому рівні. За німецькою армією увійшли в Західну Україну "похідні групи", українці брали в свої руки місцеву адміністрацію, творили поліцію, шкільництво, торговельні та інші підприємства. Поляки, натомість, в деяких випадках зберегли свої позиції в управліннях сільськогосподарських підприємств, в лісовій та дорожній службах.

Сказане веде до висновку, що поляки на Волині після червня 1941 р. не почували себе силою, вони фактично не представляли собою ніякої сили. Натомість у силу росли Самооборонні Куцові Відділи, ОУН-УПА. Та й узагалі край опанували бандерівці: вони його поділили на округи, ті знов на надрайони, потім райони, яким підлягали кущі (по 4-7 сіл), в склад куща входили станиці (по 1-2 села). На чолі кожної такої одиниці стояв призначений ОУН провідник. Така організаційна

структура дозволяла на мобілізацію людських і матеріальних сил по українських селах.

А поляки були беззахисні. Польська А.К. на Волині почала організуватися 1942 р., як реакція на діяльність ОУН, вона початково була дуже нечисленна, а збільшилася 1943 р. за рахунок недобитків польського населення. Це вона в деякій мірі захищала польське мирне населення перед нападами УПА.[16] Поляки не мали не тільки умов, щоб починати "війну" проти українців, але й не мали по цьому жодної причини.

Натомість ОУН-УПА мала і умови і сформульовану 1929 р. причину для цієї "війни".

Міжнародно-правовий статус Західної України під час війни

Перша світова війна формально закінчилася Версальським мирним договором від 28.06.1919 р., котрий, однак, ще не вирішував державної належності Західної України. У квітні 1920 р. Симон Петлюра, як голова Директорії, тобто уряду Української Народної Республіки, склав Варшавський договір з Польщею, в якому відмовлявся від Галичини і Західної Волині, по ріку Збруч у користь Польщі. За цей договір українські ніціоналісти, зокрема галичани, називали Симона Петлюру зрадником. Спільний похід військ УНР і Польщі під командуванням Юзефа Пілсудського на Київ 1920 р. закінчився поразкою, а тимчасовий кордон між Польщею і Україною закріпився на Збручі. 1921 р. Польща з одного боку і Українська РСР (також Російська ФРСР) з другого, підписали Ризький договір, яким формально були закріплені за Польщею території на захід від Збруча. Однак до цих територій заявляв претензії існуючий на еміграції уряд Західноукраїнської Народної Республіки. За таких умов переможці у світовій війні трактатом з Сен-Жермен передали остаточне рішення в цій справі Раді Амбасадорів, котра 14 березня 1923 р. визнала право Польщі до Західної України.

Такий стан тривав до 17 вересня 1939 р., він, цей стан, був визнаний у міжнародних стосунках, він був визнаний Лігою Націй.

На підставі таємного договору, який отримав назву "Пакт Ріббентроп-Молотов" з серпня 1939 р. Західна Україна після 17.09.1939 р. увійшла до складу Української РСР. Пакт Ріббентроп-Молотов був у розумінні міжнародного права протиправний, він виходив з агресивних міркувань III Райху і

СРСР. Не можна визнати твердження СРСР, за яким вхід Червоної Армії на територію Західної України у вересні 1939 р. був актом "визволення" українців з-під польського панування. По-перше, коли б це був акт "визволення" братів-українців і братів-білорусів і воз'єднання їх з братами в Українській і Білоруській РСР, то Червона Армія не входила б на литовські етнічні території, бо на той час Литва існувала як самостійна держава і її, а не СРСР, справою був еventуальний захист литовського населення. Отже, Пакт Ріббентроп-Молотов був черговим поділом Польщі. По-друге, українці Західної України знали фактичний політичний стан в Українській РСР і не бажали такого приєднання Західної України до Української РСР. "Народні Збори Західної України", влаштовані 22 жовтня 1939 р. більшовиками, були явним фарсом, проведеним за більшовицьким сценарієм. Я особисто був свідком організування виборів до Народних Зборів Західної України. Мені тоді було вже 14 років. Після арешту батька більшовиками, що сталося 17.09.1939 р., наша сім'я жила в постійному страхі. Організатором виборів депутатів до Народних зборів було військо, може військо НКВД, не знаю. Знаю, що офіцери Червоної Армії прийшли в нашу хату й наказали матері винести всі речі з трьох кімнат, залишаючи нам тільки кухню. Саме в тих кімнатах улаштовано пункт для голосування. В першій кімнаті сиділа комісія, від якої голосуючі одержували бюлетені. В другій кімнаті стояли три кабінки, для, неначе, забезпечення таємного голосування. В третій кімнаті стояла урна, з тієї кімнати був вихід з хати. В дверях між першою і другою кімнатами під час голосування стояв котрийсь з місцевих активістів, котрий повчав людей: Якщо ви за радянську владу, то не мусите заходити до кабінки, можете бюлетень так кинути до урни. А якщо ви проти радянської влади, то можете зайти до кабінки і викреслити кандидата від партії.

Після такої "інструкції" майже ніхто не заходив до кабінки.

Акту "приєднання" Західної України до Української РСР не визнали держави Західної Європи, ні США. Для поляків стан в Західній Україні являв собою "статус кво анте беллум", тобто довоєнний стан, порушений агресором. За такого стану поляки мали право, згідно до норм міжнародного права, створити збройні з'єднання на території Західної України. Такою збройною силою була Армія Крайова, підпорядкована еміграційному польському урядові в Лондоні.

Після агресії гітлерівської Німеччини на СРСР, союзники Польщі - Великобританія і Франція, внаслідку військового договору від 12.07.1941 р., стали союзниками СРСР. Через це польський уряд на еміграції з ген. Сікорським на чолі 30.07.1941 р. підписав з урядом СРСР договір про взаємну співпрацю. Таким чином СРСР, котрий вчинив агресію на східну частину території Польщі у вересні 1939 р., став від липня 1941 р. союзником Польщі. Це був союз вимушений політичними факторами, але це був союз. Дльянти, тобто Великобританія, США, Франція, Канада й інші країни, воюючі проти гітлерівської коаліції, визнали гітлерівську Німечину своїм ворогом, з яким провадили війну спільно з СРСР.

Саме в цьому світлі слід розглядати "закиди" українських націоналістів у бік А.К., яку звинувачували в обмеженій співдії з червонимі партизанами.

ОУН-УПА були ідеологічним ворогом як для СРСР, так і для А.К. Атаки УПА були скеровані передусім проти мирного населення з метою "усунути" його з Західної України. Не можна, отже, дивуватись, що А.К. захищала поляків, не можна дивуватися, що польське населення зверталось за допомогою, за захристом теж до червоних партизанів. А.К. захищала поляків з волинських сіл, наскільки могла, проте вона, А.К., у протилежність до УПА, не була присутня у всіх селах і містечках Західної України.

За умов масового винищування поляків, не можна дивуватися полякам, що вони зверталися за захистом також до німців. Тонучий і за бритву хапається.

ОУН-УПА в час війни діяла всупереч міжнародному праву. Тим більше, що вона виросла під крилом агресора -гітлерівської Німеччини. Те, що ОУН-б після ЛРІПНЯ 1941 р. (або пізніше, бо 1992 р. знайдено в німецьких архівах писаний Ст. Бандерою лист до Гітлера, датований 14 серпня 1941 р., в якому він пропонує йому свої послуги) "погнівалася" на Гітлера, не міняє ситуації. Зміни в стані міжнародного права, такі, як врізання тієї чи іншої території як частрини тієї або іншої держави, слід домагатися на форумі міжнародних організацій, а не можна цього робіти шляхом терору, тим більше шляхом народовбивства. Діяльності ОУН-УПА в час ВІЙНИ ніяк не можна прирівнюватрі з діяльністю ОВП (Організації Визволення Палестини) тому, що ООН визнала Ізраїль агресором (резолуція

№ 242). Не можна її теж прирівнювати до Африканського Національного Конгресу, очолюваного Н. Манделю, бо ООН засудила пануючий в Республіці Південної Африки апартаїд (резолюція № 2446).

Тим часом 3.09.1992 р., на українській телепрограмі "Світогляд" в Торонто, канал 47, депутат Верховної Ради України, засновник Товариства "Меморіал", Гринів, сказав: Ми домагаємося визнання боротьби УПА за народновизвольну, божі ООН визнає боротьбу абсорігенів проти окупантів.

Таке говорить депутат Верховної Ради! Він тільки не бере до уваги дрібниці: стан окупації мусить бути визнаний міжнародним правом. Як у випадку окупації Ізраїлем Західного берега Іордану, Смуги Гази, Голанських висот. І, згідно до міжнародного права, визволення окупованих територій не може відбуватися шляхом терору, навіть індивідуального терору не можна застосовувати, а що вже говорити про масовий терор, що вже говорити про вчинене ОУН-УПА народобивство. Досі навіть боротьби ІРА (Ірландської Револуційної Армії) не визнано, як народно-визвольну боротьбу. Народно-визвольною боротьбою була боротьба ефіопців проти Італії в 1935 р., боротьба поляків, французів, українців, бельгійців, голландців проти гітлерівського окупанта. Але Західна Україна від 1923 р. була визнана міжнародним правом за Польщею, тож не можна освіченій людині говорити, що це була окупація в розумінні міжнародного права, тим більше в роках 1941-1945.

Що бо означає окупація? Це, згідно до міжнародного права: Тимчасове зайняття збройними силами однієї держави всієї або частини території іншої держави. Правовий режим окупації регулюється міжнародними угодами і звичаями, напр. додатком до IV Гаагської конвенції 1907 р., Женевською конвенцією 1947 р. про захист цивільного населення під час війни.

Твердження народного депутата України Гриніва й усієї ОУН про окупацію Західної України Польщею після 1923 р. слід розраховувати як примітивний, але ефективний засіб агітації і пропаганди. Проте така пропаганда не витримує критики в контексті міжнародного права.

Діяльність ОУН-УПА в час війни була тим більш безправною, що ОУН-УПА діяли без легітимації українського народу, з яким не мали навіть контакту. ОУН-УПА - це узурпатори, які принесли величезну шкоду не тільки полякам, а й Україні через злу славу.

ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН-УПА В ЧАС ВІЙНИ

Перш за все треба сказати, що частина українських націоналістичних авторів взагалі заперечує винищування поляків, як власну акцію, часто говорять про боротьбу з польською А.К. та про "відплатні акції". Згідно до їх тверджень, причиною "війни" між українцями і поляками були виключно поляки. Організатор мордів ОУН-УПА на поляках, Микола Лебедь, котрий сьогодні живе у США, першопричину конфлікту вбачає в тому, що серед польської суспільності Волині знайшлося багато людей засліплених історичною ненавистю до українського народу... [1] Це - справді прийом, гідний самого Геббельса. Можна б насилу говорити про історичну неприязнь українців до поляків, ну, хай навіть ненависть українців до поляків за те, що Польща впродовж багатьох століть володіла величезними просторами України, експлуатувала її. Але говорити про історичну ненависть поляків до українців, це, просто, глузування зі здорового глузду. Можна б навіть говорити про історичну зневагу поляків до українського народу, про применшення його значення, культури, звичаїв, мови тощо. Але - не про історичну ненависть поляків до українців.

Про ненависть поляків до українців можна говорити тільки, починаючи від 1942 року, і то ця ненависть необґрунтовано скерована до цілого українського народу, до українців, коли в дійсності вона мала б обмежитися до ОУН-УПА, навіть бо українські селяни Волині були тільки несвідомим зряддям у руках ОУН-УПА.

Цей розділ не випадково починається від презентації "пояснення" причини масових мордів на поляках, яке дав Микола Лебедь у своїй "ґрунтовній", виданій 1946 року, книжці "Українська Повстанська Армія". Роблю я це тому, що Микола Лебедь, це головний, генеральний, так би мовити, архітектор тих мордів. Саме він знав коли і як починати ті морди, та й досвід у нього був, адже це він був шефом С.Б. -Служби Безпеки ОУН, такої собі українсько-націоналістичної "Чека" чи гітлерівської СД.

Деякі українські націоналістичні автори в деяких матеріалах про УПА зовсім промовчують факти масових

убивств поляків і українців відділами УПА і підлеглими ОУН відділами СКВ. Тим самим вони в тих публікаціях не показують свого ставлення до причини вбивств. За засадою: раз немає проблеми, то й немає причини. А це - рід свідомої дезінформації. До таких публікацій належить, між іншими, стаття П. Полтави "Хто такі бандерівці та за що вони борються?" [2], в якій автор-бандерівець говорить про багато дечого, але не про війну проти поляків, хоч і багато говорить про УПА. Так само не порушує цієї теми Г. Полікарпенко (а з ним Б. Михайлюк-Зіновій Книш, редактор книжки), прихильник, або й член ОУН під час II світової війни. [3]

Евенементом в цій справі є обширне (20 сторінок) інтерв'ю, яке дав проф. Ярослав Пеленський (ОУН-з ? - В.П.) польському журналові "Контакт", посталому в Парижі після уведення в Польщі воєнного стану. [4] В інтерв'ю говориться про різне, теж про УПА, але не про її діяльність, скеровану на масове винищування поляків. Проф. Я. Пеленський може сказати: мене про це не питали! І матиме рацію, тим більше, що він в інших публікаціях діяльність УПА проти поляків кваліфікував як "селективне винищування".[5] Але можна мати претензії до "Контакту", для якого, неначе, не існувала проблема мордів.

Цікавою для оцінки УПА Тараса Бульби-Боровця є перший номер газети "Оборона України", яка стала органом УНРА - Української Народної Революційної Армії, керованої тим же Тарасом Бульбою-Боровцем. Газета носить дату 1 серпня 1943 р. [6] В ній - ні слова про "війну" з поляками, хоч матеріал, уміщений в газеті, вказує на програмні засади УНРА.

На берегах цієї газети треба вказати на матеріал, який може стати у пригоді майбутньому дослідникові УПА. Йдеться про "Наказ ч. 80 Головної Команди Української Повстанчої Армії від дня 20.07.1943 р.", в якому написано: З огляду на те, що в рядах Української Повстанчої Армії об'єдналося багато досі окремо діючих партизанських відділів та з'єднань з усіх областей України, чим партизанська боротьба переходить на площину широкої всенародної революційної боротьби цілого (!? - В.П.) українського народу проти загарбників - Головна Команда Української Повстанчої Армії постановляє переіменувати Українську Повстанчу Армію на Українську

Народну Революційну Армію. Командувач Української Повстанчої Армії (-) Отаман Тарас Бульба-Боровець [7]

Натомість у своїй книжці "Армія без держави", Тарас Бульба-Боровець пише: Щоб відмежувати українські демократичні збройні сили від масових злочинів, що їх почали робити під маркою УПА непочитальні елементи українського вождизму М. Лебеда, Головна Команда УПА 20.07.1943 року винесла постанову переіменуватися на іншу назву, перейти в глибоке підпілля від німців, москалів, поляків та своїх недорослих націонал-фанатиків. [8]

1992 р. ОУН - всі три її фракції - святкують 50-річчя УПА. З цієї нагоди почалась інтенсивна експансія ідей ОУН-УПА на Україну, де влаштовувалися наукові конференції, де опубліковано безліч статей, промов, інтерв'ю на теми УПА. І, як правило, в них оминалася тема масових убивств не тільки поляків, але й українців. Винятком у цьому промовчуванні була опублікована і згадана вже тут редакційна стаття "Гомону України" п.н. "Непотрібний третій фронт - поляки". Оце промовчування теми масового винищення поляків і українців слід розцінювати як планову акцію дезінформації. Коли злодій пише з наміром публікувати щоденник і в ньому промовчує скоєні ним крадіжки, то робить це з метою дезінформації.

Однак, загалом, дотеперішня українська і польська публіцистика й історики не заперечують факту польсько-українського "конфлікту", принаймні польські публіцисти і історики говорять про факти масового винищення ОУН-УПА беззахисного польського населення, вказуючи навіть на мету: "очищення" від поляків Волині й Галичини. Натомість українські націоналістичні історики й публіцисти, не заперечуючи факту польсько-української боротьби, готові говорити про "взаємне винищення".

Причини мордування поляків

Всі, або майже всі автори говорять про політику гітлерівської Німеччини, яка зводилася до "дівіде ет імпера" - розділай і владарюй, як на, чи не найголовнішу, причину такого "конфлікту".

Дехто зовсім губиться, шукаючи відповіді на запитання: Від чого все почалося? Характеристичною для цієї групи авторів є

стаття Владислава Е. Шкоди, в якій він пише: Можна запитати: від кого це "справді" почалося? Проте це "справді" буде трудне до встановлення. Чи, може, починати від найдавнішої історії, може від Хмельницького, а може від постановня 1918 р. польської держави і від так званої зради Юзефа Пілсудського, котрий після польсько-більшовицької війни, не дотримавши обіцянки створити українську державу, сказав хоробрим офіцерам Петлюри:... я вас, панове, дуже і дуже перепрошую? І далі: я б навіть ризикував твердження, що коли б німці не розпалювали в українців ненависті до поляків в довоєнній Польщі й коли б не намагалися створити українську "V колону9" під час війни, то може ми б трішки поскакали собі до очей, однак, незважаючи на суперечності, ми б досягнули якийсь "модус вівенді". [9]

Автор помиляється. Не в історії двох народів -українського і польського, слід шукати першопричини мордів поляків, не в національному характері українців, але в злочинній ідеології ОУН, яка зуміла збунтувати велику частину українців Західної України проти поляків, а як не збунтувати, то терором примусити до виступів проти поляків. Хоч правдою є й те, що не без впливу на ті страшні події була теж політика гітлерівської Німеччини.

Зі сказаного Владиславом Шкодою видно, що він сумнівається, чи коли-небудь буде знайдена причина мордів. А вона є - написана в постановках ОУН. І, не відкидаючи політики гітлерівців "дівіде ет імпера", як однієї з причин тих жахливих подій, треба сказати, що це не була головна причина.

Серед українців діаспори поширене переконання: Коли б поляки не почали 1941 р. в Холмщині вбивати українців, то не було б вирізування поляків на Волині, згодом у Галичині; початок цьому конфліктові дали поляки. Причому говорять про це з переконанням. Ну, що ж, настирлива, довголітня пропаганда робить своє. Саме з огляду на таку думку українців діаспори, вважаю потрібним почати від проблеми вбивств поляками українців у Холмщині. Покличуся тут на досвідченого й об'єктивного історика, Ришарда Тожецького, котрий у цій справі опублікував статтю "З історії польсько-українських відносин на Люблінщині", надруковану в українській газеті в Польщі. [10]

Проаналізувавши відносини, які панували до війни в Люблінщині, процитувавши навіть проект постулатів ДОК II -

Командування люблінським військовим округом, який добре не свідчить про політику довоєнної Польщі у відношенні до українців, Ришард Тожецький, посилаючись на архівні докази, пише:

... Загальновідомою є трагедія Замойщини. Це після неї наново загострилося співжиття поляків і українців. Проф. д-р Зигмунт Маньковський в своїй статті "Гітлерівська акція виселення й осадництва в Замойщині", зачитаній на сесії міжнародного колоквиуму (Замостя, 17-20.10.1972 р.) виразно ствердив:... Заселені українцями села мали утворювати, згідно німецької концепції, охоронну зону навколо німецької населенської стрефи. В ході акції німці свідомо намагалися викликати та підсилувати антагонізм між поляками й українцями (поліція... цілеспрямовано вмішалась у боротьбу між українцями і поляками на тлі національних антагонізмів. - заявив під час засідання уряду ГГ (Генерального Губернаторства - В.П.) 29 травня 1943 р. комендант Зіхергайтсполицай Мюллер). У березні 1943 р. акцію припинено. Губернатор Цернер відійшов з поста, але той, хто на цій території був її духом, Р. Глобоцнік, й не думав відходити. Діяв за дорученням Гімmlера. Тому що гітлерівці, за Геббельсом, змогли "евакуувати" з планованих 50 тис. чоловік лише 25 тис, коли наступні 25 тис. втекли до партизанів, Глобоцнік приступив до цієї акції як до пацифікаційної (криптонім "Вервольф").

Проф. Зигмунт Манковський стверджує далі: її остаточною метою було однак, по суті, повне виселення польського населення з зони Білгорай-Тарногруд-Белжець-Томашів-Замостя, отож з зони, якою була оточена нова німецька осадницька територія. Був також задум продовжувати переселення українського населення, яке в майбутньому мало охороняти німецький округ від "банд", що групувались у білгорайських лісах. Ця друга акція, обсяг якої важко навіть окреслити, була однією з найбільших і найжорстокіших (охоплено нею біля 170 сіл і 60 тис. чоловік). Ціла переселенська акція охопила біля 300 сіл і 100 тис. селян. Тут уже не йшлося про використання українців у протизаги полякам, але про введення повного антагонізму між цими національностями та довести до біологічного їх знищення, щоб створити німцям поселенську територію. З українцями однак

окупант поведився майже завжди значно лагідніше, ніж з брутально виселюваними поляками.

Під час згаданої другої акції біля 26 тис. чоловік вивезено у концентраційні табори, а підступність гітлерівців у розпалюванні ворожнечі між сторонами стала ще більш прецизійною. І так у Грубешівському повіті німці видали наказ переселити розкинуті та перемішані польські й українські господарства. У зв'язку з цим українські війти отримали наказ скласти списки польських господарств, що знаходились в українських селах. За виконання цих наказів організації (польські - Р.Т.) повісили ряд війтів. У цей час у грубешівських селах 75 проц населення становили українці. Хоч реакції відразу не було, але вже невдовзі спалахнула гостра братовбивча боротьба. Дорадник УЦК при губернаторі дистрикту, згаданий д-р Л. Голейко, близький співробітник Глобоцніка, всю вину за хаос і партизанську боротьбу скидав (у своєму рапорті від 10.12.1943 р.) на поляків. Твердив він, що українських переселенців з Замойщини і поселених на околицях Тарнограду, активізувала підпільна польська організація й ті місцеві поляки, що повернулися з концентраційних таборів, унаслідок чого гинули (українські) солтиси, сільські агрономи, довірені особи. Неважко зрозуміти те, що внаслідок такого доносу люди ці під час пацифікаційних акцій наново потрапили до концтаборів, де їх чекала смерть. У цьому рапорті Голейко підтвердив існування поліцейських і жандармських станиць, складених з українців та німців і ствердив, що в Білгорайському повіті проводився набір у допоміжну службу в СС, в яку зголосилося хОО добровольців. Голейко обурювався також на представництво ГОР в Грубешові за те, що воно під тиском німців звернулося до населення з закликком зберігати спокій, а при нагоді за боротьбу обвинувачувало поляків та українців...

...Сьогодні українські історики на Заході пробують доказати, що події на Люблінщині дали початок братовбивчій боротьбі на Волині та Східній Галичині. Це є, просто, помилковий підхід. Хоч характер братовбивчої боротьби був подібний, все-таки на східних кресах були вони більш криваві, в їх основу лягла боротьба УПА за елемінування чужого елемента, особливо поляків з-за Бугу та Сяну. Поляки боролись за збереження засади "статус кво анте беллум", що було згідне з напрямними Лондонського уряду і влади підпілля, а

націоналістична сторона програмно вирішила виключити з кресів польське населення. Боротьба з радянськими партизанами і поляками мала дати націоналістам незалежність або представити світові волю здобути її. А ось на Люблінщині божевільна політика Гімлера та Гітлера прямувала до того, щоб отримати територію для німецького осадництва на сході, та акція ця стала вельми коштовною імпровізацією, ціну якої заплатили всі, але найбільшу поляки, хоч не годиться не згадати також великі жертви українського населення, яке гітлерівці загнали на бездоріжжя...

Мабуть, переконливо написав польський історик. В роки війни Холмщина й Підляшшя, це був інший світ в порівнянні з Волинню, на якій почалося масове винищення поляків. В Холмщині й на Підляшші активним був мельниківської орієнтації УЦК, а на Волині - ОУН-б. Холмщина й Підляшшя - це була Генеральна Губернія, а Волинь - Райхскомісаріат Україна, в якому панував непогамовний терор, запроваджений катом України Еріхом Кохом. Між обома окупаційними утвореннями існував стережений кордон, який не кожен міг переступити. Людей охопив страх, вони боялися німецького окупанта. Вістки з Генерального Губернаторства до Райхскомісаріату не продиставалися по обі сторони кордону, а якщо переносилися, то з очевидною метою: розпалити ненависть до поляків. Не без того, що всі вістки значно перебільшувалися, теж з метою підбурення українців проти поляків. Адже на той час уже почалась, уже проводилася реалізація стратегічного плану: усунути поляків з українських етнічних земель. Усування планове, вимітання, неначе мітлюю смерті.

Треба звернути увагу на таке: Німецька акція виселювання поляків на Люблінщині, її перший етап, почався від листопада 1942 року і тривав до березня 1943 р. [11] Саме тоді були перші випадки вбивств поляками українців у Холмщині, і в той же час окремі, ще 1942 року, випадки вбивств поляків українцями на Волині. Ці останні весною 1943 р. перейшли до масових убивств. У такому стані речей не можна говорити, що вбивства поляками солтисів та інших осіб в Холмщині були причиною винищування польського населення на Волині.

У Канаді серед українців поширене твердження, що першопричиною мордів поляків на Волині була невідповідальна

політика уряду II Речі Посполитої у відношенні до українців, зокрема паціфікація 1930 р. і Береза Картузька, нищення православних церков, обмежування українського шкільництва. На цю політику, як причину мордів поляків, опосередковано вказує Станіслав Вронський у вступі до книжки Генрика Цибульського "Червоні ночі". [12] Автор вступу аналізує економічний стан польського і українського населення Західної України, польське осадництво на цій території, обговорює фіаско федеративної концепції Ю. Пілсудського, невідповідну політику польського уряду у відношенні до українців, зокрема вказує на нищення церков, та й взагалі вказує на інтенсивну політику колонізації.

У зв'язку з цим слід сказати, що й справді політика II Речі Посполитої була далека від демократизму, пошани культурних надбань українців, їх традицій, віровизнання тощо. Це дійсно була політика інтенсивної колонізації, про що свідчить хоч би факт, що в повітовому місті Дубні, в якому жило понад 40% українців, не було ні одної української початкової школи. Загалом кажучи: польська влада і громадська думка трактували українців, як громадян другої категорії, поляки часто без причини принижували українців. Здається, що вельми цікавою ілюстрацією пануючого до війни відношення певної групи поляків до українців є лист, писаний до мене 1992 р. з Чехо-Словаччини освіченим чехом, лікарем, котрий жив серед українців і поляків. Ось уривки з цього листа:

На лікарському факультеті Львівського університету звичайно кожного року було 100-110 місць, а кандидатів чотири рази більше. Полякам забезпечувалося 80% місць, євреям 10 і українцям 10, проте ліміту для українців не дотримувалися, бо часто на їх місце приймали росіян, для прикладу на 10 місць приймали 4 росіян і 6 українців.

В мене була товаришка під час студій, полька, теж студентка того самого курсу Вона не була фанатичкою, знала, що я не поляк, позичала мені книжки, декілька разів ми ходили з нею в кіно, а раз навіть на танці Одного разу вона почула, що я розмовляю зі студентом-українцем по-українськи Від того часу вона відвернулася від мене, навіть не відповідала на привітання, поводитись гірше, ніж коли б я розмовляв зі студентом-євреєм по-польськи. Такої нетолерантності я не бачив у дубенській гімназії, під час перерв ми там розмовляли

по-польськи, по-російськи, по-українськи, по-чеськи Більшість студентів у Львові були ендеки (націонал-демократи), а решта жила у страхі й прикидалася, що симпатизує з ними, котрих гаслом було "Польща від моря до моря" (від Балтійського по Чорне Море). Будь-яка дискусія була неможливою. І це діялося в переддень гітлерівської агресії на Польщу.

Тут був процитований уривок з листа абсолютно об'єктивної людини, щоб проілюструвати відношення деяких кіл поляків до українців, а також з метою перестерегти тих сучасних поляків, котрі нетолерантно відносяться до українців у Польщі.

Сказане вище - правда. Проте все це не могло становити причини масового винищення поляків. Під час пацифікації деяких сіл у Галичині 1930 року було побито сотні, а то й тисячі українців. Знищено багато майна. Внаслідку цієї акції загинуло 9 або 19 осіб.¹³ Береза Картузька, як було сказано, була не тільки для українських націоналістів, у ній каралися теж комуністи з КПЗУ, знущалися там з євреїв, і білорусів, з польських послів до Сейму. Політику русифікації інтенсивно впроваджувала в життя царська і більшовицька Росія, проте з цього приводу не доходило до масових убивств.

Згадані тут чинники польської політики II Речі Посполитої могли тільки сприяти підбурюванню українців, вони становили "аргумент" в закликах до масових убивств, але самі по собі вони не були причиною того кривавого періоду.

Українські автори про причини "конфлікту"

Тепер зробимо огляд тверджень деяких українських націоналістичних авторів щодо причини "конфлікту", пак масового вирізування поляків.

Згаданий вже Микола Лебедь пише, що аж на переломі 1943-44 рр. і на весні 1944 року доходить на Західних землях Галичини ще до третього побічного фронту оборони - протипольського фронту. І далі покликається на II Конференцію ОУН-б, в якій говориться, що ОУН одночасно продовжує боротьбу проти шовіністичних настроїв поляків та апетитів щодо західноукраїнських земель, проти антиукраїнських інтриг та спроб поляків опанувати важливі ділянки господарсько-адміністративного апарату західноукраїнських земель коштом

відсторонення українців. В листівці в польській мові з липня 1943 р. читаємо:... Хай живуть вільні національні держави українського і польського народів на їх етнічних землях. [14]

Далі той же автор повторює причини: вбивства у Холмщині... В р. 1944 поляки перенесли свій терор також на цілість Західних Земель Галичини... Інакше говорячи - винні тільки поляки. В них була "історична ненависть до українців", вони почали в Холщині, потім тероризували Галичину. А на Волині зовсім нічого не діялося.

Виникає потреба затриматися на одній, вказуваній М. Лебедем, "причині": на подіях у Холщині. Треба пояснити, що українці говорять про Холщину, натомість Р. Тожецький -про Люблінщину. Йдеться про вузьку, як писав Вол. Кубийович, смужку території на західному березі Бугу, яка становила етнічне польсько-українське пограниччя. Там, зокрема в частині Люблінщини - в Замойщині, від осені 1942 і в 1943 р. відбувалася підготовка - очищення території під поселення німців. Частину німецької роботи виконували на наказ німців українські солтиси і війти. Саме проти них були скеровані польськими організаціями акти політичного терору у вигляді вбивств. Це ті коло 400 українців, про яких говорить Т.А. Ольшанський, посилаючись на Василя Веригу і "Літопис УПА". Це були вбивства індивідуальні з політичних мотивів. Але в Люблінщині-Холмщині не дійшло до масових убивств ні українців, ні поляків. Там не було винищування мирного населення. Тло вбивств було зовсім інше, ніж на Волині.

На Волині образ був зовсім інший. Там "боротьба" поляків за втримання "статус кво анте беллум" зводилася до самозахисту поляків перед нападами УПА. Роли А.К. зводилася до захисту населення, а цей захист, з огляду на нерівні сили, був незначний в порівнянні до потреб. А.К., з огляду на малу силу, своєю присутністю на Волині відіграла радше політичну роль, бо цим заявляла належність цієї території до Польщі.

Тож - випадки в Холмщині не мали ніякого, або майже ніякого впливу на розвиток подій на Волині, а в кожному разі не були вони причиною тих подій.

Нестор галицьких журналістів, близький до ОУН (був на I Конгресі ОУН в 1929 р., разом з Василем Мудрим), довголітній редактор органу УНДО - "Діла", Іван Кедрин не вірить, що були масові вбивства поляків, він бо пише про ... польські

обвинувачення українців у ніби-то масових вбивствах поляків під час останньої війни.... І далі: Це незаперечна правда, що під час німецької окупації Польщі діяли українські націоналістичні боївки, але діяли також боївки польські Хто з них перший розпочав винищування цивільних людей другої національності - трудно сьогодні ствердити. Найтемнішою сторінкою у книзі українських боївок є, мабуть, нищення ними в деяких селах українських людей, але римо-католиків, так званих латинників.[15]

Автор, людина поважна, не бачить, однак, УПА, тієї грізної машини народовбивства, хоч читав він книжку А. Щенсяка і В. Шоти "Шлях у нікуди", про яку каже, що вона яскраво різниться своїм таки деяким науково-історичним об'єктивізмом від літератури про український націоналізм, яка появилася і появляється в УССР. [16] Він не бачить УПА, а чи з "патріотичних міркувань" вдає, що не бачить. Невже він, людина, яка була при народженні ОУН, яка знала від самого початку документи ОУН, не міг поєднати стратегічного плану ОУН "усунення" з українських територій "займанців" з тим, що діялося на Волині й в Галичині? Чи його, Івана Кедрина, писання, це теж його вклад у дезінформаційну політику ОУН?

Петро Мірчук пише: Опорою для більшовицьких партизан (котрих поборювала УПА - В.П.) на Поліссі й Волині стали - польські колоністи. [17] Це, мабуть, і була, за П. Мірчуком, причина, задля якої ОУН скерувала боротьбу проти поляків, точніше проти польських колоністів. Тільки автор забув, або вдає, що не знає, що польських колоністів більшовики ще в лютому 1940 року депортували в Архангельську область або за Урал. їх, польських колоністів, не було вже в 1943 р. Багато з них згинуло в лісах Півночі СРСР, проте чимало вижило. Не відомо, чи вижили б вони, коли б їх більшовики не депортували. В Західній Україні після 1940 року залишилися тільки ті поляки, котрі від поколінь жили серед українців. А те, що поляки співпрацювали з червоними партизанами, то вони мали на це не тільки моральне право (захист партизанів перед нападами УПА), але й політичне, бож від 1941 р. уряд Польщі в Лондоні став союзником СРСР. Те, що польські села були "опорою" для червоних партизанів, ще не означає, що ті польські села добровільно чи з охотою давали їм продовольство. Партизани, які б вони не були, не тільки просили, але й вимагали від

місцевого населення. І за це винищувати це населення - зовсім не становить виправдання. Названий автор, історик ОУН і УПА, в основному промовчує "війну" проти поляків, фрагментарично тільки згадує: Одночасно УПА унешкідливила польські "пляцувкі" та звузила терени, опановані більшовицькими партизанами. [18] Оце скромне "знищила польські пляцувкі" зовсім добре може означати знищення десятків тисяч поляків, села яких П. Мірчук називає "пляцувками". Поляки, як видно з отриманих мною реляцій, справді вдавалися за допомогою до червоних партизанів, прохаючи захисту від УПА. Вони навіть шукали захисту в німців. А те, що червоні партизани мали харчі з польських сіл, зовсім не дивує, адже українські села були опановані ОУН-УПА і за допомогу червоним партизанам була одна кара - смерть.

Інший націоналістичний історик, Мирослав Прокоп, у статті "Українське протинацистське підпілля 1941-1944", пише: Незалежно від того, що обидва народи знаходились під німецькою окупацією і вели боротьбу проти німців, історичний антагонізм між Україною і Польщею зберігся далі і призвів в роках війни до дуже трагічних зударів. На Підляшші і Холмщині польські боївки винищували в роках 1942 і 1943 українську інтелігенцію, на Волині польські колоністи часто солідаризувалися з німцями в протиукраїнських акціях, українське підпілля і відділи УПА застосовували відплатні акції у відношенні до поляків, словом поглиблювалася трагедія обох народів у кривавих зударях. [19]

Кожна неупереджена людина впізнає в писанні Мирослава Прокопа не історика, а пропагандиста. Колишній член ОУН-б, тепер ОУН-з намагається недомовленням замазати дійсний образ подій. Він пише: обидва народи знаходились під німецькою окупацією і вели боротьбу проти німців. Оминає те, що це ОУН-б, участю "Нахтігалья" і "Роланда", була співагресором. Не згадує він про причини винищування українських інтелігентів в Холмщині й на Підляшші. Навіть не намагається вказати на причину того, що "польські колоністи часто солідаризувалися з німцями в протиукраїнських акціях". А все, що діється, має свою причину: поляки (не польські колоністи, бо їх не було вже в той час на Волині), зверталися до німців, а навіть вчиняли разом з ними відплатні акції проти

бандерівців, які нападали на мирне польське населення, винищували його.

Яніна М. з-під Щеціна в Польщі, в листі до польського історика Владислава Побуг-Маліновського, пише, що бандерівці нахвалялися: німців виженемо, поляків виріжемо, а советів не пустимо сюди [20]

Оце і вся політика ОУН-УПА, оце і причина масових убивств. Краще стратегічну мету ОУН-УПА 1943 р. на Волині не можна схарактеризувати. Тільки ж це був вираз донцовської "волі", а не реальність. Сили в ОУН-УПА було настільки, щоб вирізувати поляків, але не було в них сили, щоб вигнати німців і не впустити в Західну Україну більшовиків. Тому й зосередилася ОУН-УПА на вирізуванні поляків і на винищуванні українців, які противилися ОУН-УПА.

А ось що про причини масових мордів поляків говорить Великий Колабораціоніст Німців - "провідник" УЦК, д-р Володимир Кубійович. Насамперед він стверджує, що українські землі в Генеральному Губернаторстві, зокрема Галичина, були, в порівнянні з рештою українських земель, окупованих німцями, а також з польською частиною Генеральної Губернії - оазою спокою. І далі: Треба думати, що безглузді вбивства українцями поляків, поодиноких німців, навіть українців-латинників, не були інспіровані верхівкою бандерівської ОУН і УПА, радше вони не мали влади над своїми низами. На анархії, яка стала швидко ширитися, найбільше потерпіло сільське українське населення, яке часто платило подвійні контингенти (для німців і для різних партизан) і на шкірі якого найбільше карбувалися акти німецького терору. [21]

Видно, що д-р Кубійович не читав популярної на Заході книжки "Вітер з Волині", українського пастора Михайла Подворняка, не читав теж книжки українського страдника Данила Шумука "За східним обрієм", коли таке каже. Невже д-р Кубійович не чув про С.Б. ОУН? Невже не знав про роль станичних, кушових, районних, надрайонних та інших "провідників" у житті українського народу в Західній Україні? Знав, неодмінно знав! І знав про те - що діялося на Волині, знав, що це не була анархія, що ОУН-УПА чітко контролювали ситуацію. В. Кубійович не міг цього всього не знати, адже жив він і діяв в націоналістичному середовищі ОУН-м, він мусів знати про те, що цілі райони Волині 1943 р. були опановані

УПА, яка від імені "Державного Правління", покликаною "Актом 30 червня 1941 р." проводила мобілізацію населення, робила ревізії продовольства, одягу, коней тощо. Знайомий чех з Чехо-Словаччини пише мені, повідомляючи, що оба священники (православні) з Мирогощі коло Дубна, отці Федір і Юрій Шумовські перестерігали людей перед убивствами, а могли вони це робити тому, що були недалеко міста, в якому стояв німецький гарнізон. Але цілком інші умови панували в таких селах, як Мощаниця або Дермань, в якому був штаб бандерівців. Там священники не мали вибору, якщо хотіли дочекати кінця війни. До таких сіл не наважувались заходити навіть гітлерівці.

А д-р Кубійович пише, що ОУН-УПА не панували над ситуацією, не інспірували вбивств. Добре, що хоч визнає, що були безглузді вбивства українцями поляків, поодиноких німців, навіть українців-латинників. Кривлячи душею, д-р В. Кубійович нехотя каже правду про масові вбивства поляків, бо "поодинокі" вбивства були тільки на німцях. І ще: Від вченого-етнографа, і від великого рангу політика, яким був д-р В. Кубійович, можна б вимагати, щоб він не робив узагальнень: вбивства українцями поляків. Якими українцями? Не було відваги в автора назвати їх "бандерівцями", "українськими націоналістами", підбуреними ОУН членами Самооборонних Кущових Відділів, які були підлеглі УПА?

Український націоналістичний історик Богдан Осадчук пише: Уже за царських часів агенти охоранки займалися розпалюванням ворожнечі між українцями і поляками... Сьогодні маємо вже досить документів про здійснюване Москвою і Берліном нацькування і підбурювання поляків проти українців і навпаки... Як Росія так і Німеччина вбачали в можливості розпалювання польсько-українських конфліктів інструмент здійснення власних імперіалістичних інтересів... Де шукати причини? У релігійному розриві між Київською Руссю і польським королівством... у відході української аристократії від православ'я...? Конфліктний тип взаємин між державою (Польщею - В.П.) та її адміністративними органами і українським населенням? Базою його була дискримінація цього населення у всіх площинах, нехтування конституційних прав, бойкот узятих Польщею міжнародних зобов'язань, своєрідна колонізаційна політика, сперта на... маніпульовану асиміляцію...

Почався другий період трагедії. Польська куля, яка в лютому 1941 р. у селі Верещі Великі, що на Холмщині, обірвала життя молодого вчителя Михайла Остапяка... На щастя, жниво смерті не поширилося на всі території, затрималось на Збручі, не досягло Лемківщини, але пролило братню кров на Волині, Холмщині, у Галичині... [22]

Автор - історик! Він бачить усе: дискримінацію українців Західної України в міжвоєнний період, якої ніхто не перечить, бачить перфідну політику Москви і Берліна. Він бачить навіть причину вбивств: убивство в лютому 1941 р. в селі Верещі Великі молодого вчителя-українця. Від цього факту він виводить події, що сталися 1943 року. Справді, жалюгідні причинно-наслідкові конструкції історика. Він навіть не силкується пояснити - чому "жниво смерті" затрималось на Збручі? А не на Стирі, на Горині. Він цілком свідомо оминає зв'язок ОУН з масовими вбивствами. А ОУН не сягала за Збруч. За Збруч, у Житомирщину, втікали до українців поляки з Волині. Автор - український націоналістичний історик, свідомо не сягає до ідеологічних основ ОУН, до вчення Дмитра Донцова, до стратегічної мети ОУН, як першопричини "жнив смерті". Автор говорить про нацьковування німців і росіян проти поляків, але ні словом не згадує про стосунок до них. Зате автор натякає на релігійні, культурні різниці між обома народами, чим робить кривду українському народові, бо не в його природі вбивства противника. Він, український народ, після агресії гітлерівської Німеччини, навіть не думав про помсту на організаторах штучного голоду на Україні 1933 року. Про сказане тут досконало свідчить історія, свідчить теж Грицько Сірик, котрий власним коштом видав десять книжок, в яких не приховує своєї ненависті до більшовиків, але з яких в жодному місці не пробивається намір помсти.

А у зв'язку з вбитим українським учителем, про якого каже Б. Осадчук, то наведу таке: Українські націоналісти в Кременеччині ще у вересні 1939 року намагалися вбити молодого польського вчителя в селі, в якому жив автор книжки "Вітер з Волині", пастор Михайло Подворняк. Хотіли його вбити, підшиваючись під міліцію. Вчитель не загинув тільки тому, що сусід проговорився перед автором названої тут книжки, і той, ризикуючи життям, врятував молодого хлопця, вчасно перестеріг його і той утік.[23] А коли б Михайло

Подворняк не врятував того вчителя, то його неодмінно вбили б у лісі. Чи мало було таких поодиноких убивств в Західній Україні? Однак не вони були причиною масового кровопролиття, "жнив смерті". Тож і вбивство вчителя Михайли Остапяка не було причиною масових убивств на Волині. Подібні вбивства ОУН використовувала лише для розпалення ненависті часто малограмотних українських селян проти поляків, щоб здійснити свою політичну мету: усунути поляків з Волині й Галичини.

Тарас Гунчак, редактор і упорядник VI-го тому "Літопису УПА", у вступному слові каже, що польська політика, яка захищала "статус кво анте беллум" намагалася послабити український націоналістичний рух, що й довело до боротьби з поляками, яку він називає "третім фронтом" [24]

Що можна сказати про такий "глибокий" аналіз причини вбивств щонайменше ста тисяч поляків в Західній Україні? Що поляки намагалися послабити український націоналістичний рух? То вони це робили весь час, від постановня того руху. А що ж, вони мали сприяти цьому рухові? Рухові, котрий вилився в батальйони "Нахтігаль" і "Роланд", в УПА, в СС дивізію "Галичина"? Це що - нехить виявити правду про дійсні причини масових мордів? Ні, це цілеспрямована дезінформація, як завдання ОУН. Коли йдеться про Богдана Осадчука і Тараса Гунчака - ОУН-з.

Найближчим правди, коли йдеться про українських істориків Заходу, у зв'язку з пошуками причин народобивства на поляках 1942-1945 на Волині й в Галичині, є проф. університету Айова, редактор кількох номерів журналу "Віднова", Ярослав Пеленський, але він, хоч без сумніву знає правду, не вказує на причини, не називає їх по імені. Не виключено, що його наукова діяльність у якійсь мірі обмежена зв'язками з ОУН, подиктованими родинними традиціями чи іншими причинами. В кожному разі проф. Ярослав Пеленський у своєму писанні є близький правди. Він пише:

Другий приклад - це українська (чому не оунівська? -В.П.) спроба примусового виселення польського населення із західноукраїнських територій та пов'язані з цим винищувальні акції проти цього населення - насамперед на Волині, а відтак в Галичині та навіть на Засянні, - які Подляський характеризує як злочин народобивства...

У цій справі існує вже істотна польська документація і важко обходити її загальними зауваженнями про "чужі інтриги", як це роблять деякі українські автори. Дискусія ускладнюється тим, що українські націоналістичні групи досі не видрукували більшості своїх основних документів чи навіть суб'єктивних свідчень своїх діячів про польсько-українську боротьбу під час Другої світової війни. Українською стороною у цій боротьбі була, насамперед, Організація Українських Націоналістів (ОУН), головно її бандерівська фракція та Українська Повстанська Армія (УПА), що після ліквідації її первинної формації під командуванням Тараса Бульби-Боровця і до створення Української Головної Визвольної Ради (УГВР), фактично діяла під її політичним керівництвом...

Існують прекозливі докази про те, що українське націоналістичне підпілля мало намір "деполонізувати" західноукраїнські території, зокрема шляхом примусового виселення польського населення та селективних винищувальних акцій. Проте це тільки один аспект справи. З другого боку, польський уряд і його збройні сили, себто А.К., намагалися зробити все можливе, щоб втримати т. зв. "стан польського посідання" (присутності) на українських землях, і вживали терористичні та військово-винищувальні методи для здійснення цього плану...

Можна і треба поставити запитання: хто з обох боків несе відповідальність за ці жорстокі вчинки та їх трагічні наслідки? Не можна надалі замовчувати, що основну відповідальність за них несуть насамперед групи, які репрезентували т. зв. національні чи самостійницькі течії в обох суспільствах. Втручання німців чи росіян у польсько-український конфлікт відігравали в найкращому разі другорядну, а радше - маловажливу роль. Цей кривавий конфлікт, зокрема його екстремістські аспекти, був зумовлений насамперед польським та українським націоналізмом. Розвиток інтегрального польського та українського націоналізму в 1930-х роках і на початку 1940-х рр. значною мірою спричинився до розпалення національної ненависті та радикалізації засобів боротьби.

Польська опозиційна публіцистика (це в час панування комунізму в Польщі - В.П.) виявляє готовність до відкритого діалогу щодо цих найболючіших фактів польсько-українських взаємин у новітній історії. Натомість українська сторона,

зокрема українські націоналістичні групи звичайно замовчують ці дразливі проблеми, а в найкращому разі обмежуються зазначенням декількох т.зв. "позитивних" аспектів цих стосунків, наприклад переговорів між польським і українським підпіллям та тимчасових домовленостей про припинення боротьби, зокрема в лютому 1944 р., або співпраці відділів УПА та "Вольносьць і Неподлеглоць" (ВіН) у спільній акції наступу на Грубешів та захоплення цього міста у травні 1946 р... Ці приклади є неспівмірними з трагедією цієї війни. Євген Штендера... відкрито визнає, що т. зв. львівські домовленості "не призвели до будь-якого істотного поліпшення польсько-українських взаємин і не припинили актів взаємної ворожнечі. Саме навпаки - можна, мабуть, казати, що ситуація погіршилася." А якщо йдеться про грубешівську операцію, то доведеться погодитися з поглядом Подляського, що вона "була негативно сприйнята польським загалом" та додати, що вона не мала позитивного відлуння серед українського суспільства. [25]

Вважаю виправданим наведення такої довгої цитати. Проф. Я. Пеленський - виняток серед українських політологів на американському континенті (в Німеччині є д-р Андрій Білінський), його думка є важливою для теми. Однак годі погоджуватися з твердженням цього автора про те, що А.К. намагалася зробити все можливе, щоб втримати т. зв. стан польського посідання на українських землях, і вживала терористичні та військово-винищувальні методи для здійснення цього плану. Кожна дія має свою причину. ОУН-УПА винищувала польське населення, щоб "деполонізувати" Західну Україну. Теоретично це було можливе до здійснення - поляки становили невеликий відсоток в Західній Україні, а ОУН-УПА мала досить сили, щоб такий план виконати. Натомість ніколи й ніде ніхто не сказав, навіть не натякнув, щоб А.К., виконуючи вказівки польського уряду в Лондоні, мала в плані винищити українське населення в Західній Україні. Навіть серед крайніх польських націоналістичних кіл ніколи не визрів такий божевільний план. То звідки ж реалізація "втримання стану посідання" "методами терористичних та військово-винищувальних" акцій? Це - нелогічно.

На маргінесі сказаного проф. Я. Пеленським такі зауваження: Польську інтелігенцію й польський офіцерський склад, якщо вони й залишилися в Західній Україні після вересня

1939 року, їх "знейтралізували" більшовики -арештами й депортаціями цілих сімей, що сталося в першій половині 1940 р. А.К. в основному організувалася підофіцерами-селянами, а 1943 р. її зріст був реакцією на масові вбивства поляків: кому вдалося втікти з рук бандерівців, той, якщо це був поляк відповідного віку, йшов до А.К. І ще годі зрозуміти: на якій підставі Я. Пеленський ставить на одному рівні український і польський інтегральні націоналізми? Правдою є, що в урядових колах Польщі зазначувалися фашизуючі впливи, зокрема після 1935 р., проте в Польщі не було організації, подібної ні ідеологічно, ні структурно до ОУН. Проте з писань проф. Я. Пеленського можна прочитати, що не український народ несе відповідальність за те, що діялося на Волині й в Галичині під час війни, що вина за це лежить на ОУН-УПА.

Твердження польських авторів

Перш за все подивімося – що в цій справі кажуть автори книги "Шлях у нікуди" – А. Щенсьняк і В. Шота: Шукаючи причини трагічних подій, які мали місце у 1943-1944 роках на Волині, Поліссі, у Східній Галичині й в Холмщині, головною з них – на нашу думку – слід визнати розбіжності польсько-українських поглядів на справу належності Західної України.

Українські націоналісти з-під знаку УВО і ОУН ще до війни пішли шляхом авантюриництва й індивідуального терору в стосунку до представників польської держави, трактуючи цю діяльність як акти протесту проти несправедливої національної політики польського уряду. Беручи до уваги цей факт, можна навіть твердити, що вирізування поляків під час окупації, як основний метод боротьби за українську державу, не було нічим новим. Воно становило тільки перехід від індивідуального терору 1918-1939 років, до збірних убивств у вересні 1939 р. й реалізації планів масової заглади поляків на цій території у 1943-1944 роках. [26]

Близько, зовсім близько правди. Проте треба вказати на те, що індивідуальні вбивства представників польської влади до 1939 року мали на меті втримання стану напруження серед українців, натомість іншою була мета масових убивств під час війни, коли ОУН-УПА йшлося про винищення польського елементу в Західній Україні. Проте важливим є те, що автори

не шукають причини масових мордів в українцях, а в УВО-ОУН, тобто в організації. Однак вони не сягнули до підставових документів ОУН, тому й не вказали на доктринальну причину мордів: вони не звернули уваги на постанови І Конгресу ОУН з 1929 р. і не звернули уваги на вчення Дмитра Донцова, яке лягло в основу ідеології ОУН, навіть ні разу не називають Дмитра Донцова. Це - найбільший недолік книжки. Без Дм. Донцова немає українського націоналізму, як і без Леніна-Сталіна немає більшовизму. І ще одна помилка авторів: УВО-ОУН індивідуальним терором не протестували проти несправедливої політики польського уряду, ОУН боролася за створення на всіх етнічних українських землях української держави, а зі сказаного авторами виходить, що коли б польський уряд провадив справедливу політику щодо українців, то ОУН не вбивала б людей. Це було не так. За справедливу національну політику Польщі боролася УНДО, боролася Українська Парламентарна Репрезентація - вони боролися за автономію Західної України. Але така розв'язка не влаштувала ОУН. Конкретно: УВО-ОУН вчиняла індивідуальний терор задля втримання в українських масах стану революційного кипіння.

Кропіткий дослідник українського націоналізму, автор книжок на тему ОУН, теж багатьох рецензій - Ришард Тожецький, пише:

Євреїв устигли помордувати раніше. Зробила це СД й українська поліція. ОУН-Р (ОУН-б - В.П.) вирішила "очистити" спершу Волинь, а потім Східну Галичину від решти "ворожого елементу". Посіпак, що набили собі руку в винищуванні євреїв, не забракло. Населення Волині, зубожіле, затуркане, повне почуття національної і соціальної кривди, легко піддалося націоналістичній пропаганді; не цуралося воно грабунків, бо ж і його повсякчасно обкрадали, воно було податніше на намови атакувати передусім середовища польських осадників. Націоналісти кинули гасло "очищення терену", залишаючи боротьбу з німцями на більш стосовний час. До цієї акції заохочувала дезорієнтованого селянина частина православного кліру яка керувалася відплатою за ворожі акції 1938-1939 років, це ж робив у ще більшій мірі уніатський клір. [27]

Помилкою автора є твердження, що в той час ОУН-б вирішила "очистити" спершу Волинь, а потім Галичину з решток

ворожого елемента, тобто поляків. Таке рішення було зроблено ще 1929 року. ОУН-б вирішила тільки, що настав час національної революції, про що кажуть постанови ОУН-з 1929 року. [28]

Владислав Побуг-Маліновський, історик, у своїй книжці каже, що колишнє "бойове гасло" ОУН: "Ляхи за Сан", 1943 р. було перемінене на гасло "очищення українських земель від неукраїнського населення. [29]

Казімеж Подляський, автор обширної розвідки: "Білоруси - литовці - українці: наші вороги чи брати?", у розділі "Українцям: вибачаємо і просимо вибачення", [30] вказуючи, що ворогом №1 УПА були червоні партизани, пише:

А тут став на перешкоді ворог №2. Зрозуміла річ -ляхи... А час наглив. Пекла ненависть. Огортав страх, що ще раз можна проґавити історичний момент... Залишилося польське населення. Німці займалися ним побічно, тому що мали більші клопоти та пильніші! справи. Удар по ньому був технічно можливий, тому що воно було - досить-таки довго -зовсім беззахисне, та й послаблене двома інтенсивними окупаціями. Удар по ньому нищив основу польського руху спротиву на тій території, а де-не-де - комуністичних партизанів. Удар по ньому нищив, врешті, польськість, деполонізував спірну територію, усував в українському задумі раз і назавжди можливість усяких майбутніх евантуальних плебісцитів, голосувань чи поновну боротьбу. І так почала діяти УПА.

Зі сказаного видно, що, на думку автора, ідея "деполонізації" Західної України шляхом удару по польському населенню зродилася внаслідок обставин, які склалися на той час на Волині. А це - помилковий погляд, неправильний висновок з подій. Обставини, які склалися, вплинули на рішення коли ударити, натомість рішення щодо самої деполонізації були зроблені кільканадцять років до того.

До автора К. Подляського (псевдонім) слід заадресувати таку претензію: Сама назва розвідки - неадекватна до її змісту, який, коли йдеться про події 1943-1945 років на Волині й в Галичині, зводиться до масових убивств поляків. Українці, історично підходячи до питання, ніколи не були ворогами полякам. Тим більше неадекватним є заголовок розділу: "Українцям - вибачаємо і просимо вибачення". Українцям поляки не мають чого вибачати, бо українці, народ український,

не зробив нічого поганого полякам, автор міг би написати: "Українським націоналістам - вибачаємо і просимо вибачення". ОУН-УПА, це лише невеликий, дуже невеликий відсоток українського народу. ОУН-УПА за допомогою пропаганди, погроз, убивств, терору - примусила малосвідоме населення Західної України до злочинів. Вина в цьому - тільки ОУН.

Для глибокого розуміння проблеми, слід вказати на неясність оцінок причин масових мордів, які походять з періоду цих подій. І так, опрацьована оцінка подій, зроблена в Польщі 1943 р. й переслана до Лондону, до польського уряду, подає:

Під впливом/подій на Волині, про які пишемо окремо, під впливом великих розмірів масових мордів на польському населенні, також під впливом масової втечі поляків з сіл до міст й взагалі з Волині, в тих українських колах, які брали участь в акції на Волині, почала народжуватися думка, що для української справи бажаним є фізичне усунення зі Східної Малопольщі польського елемента шляхом розвивання мордів і підпалів у Східній Малопольщі, яке мало місце на Волині, внаслідку чого поляки почнуть утікати на Захід. [31]

Тут знову повторюється той самий здогад: думка про усунення поляків з Західної України зродилася під час війни. Але, як було сказано, це помилкова думка. Ці думки вказують на брак дослідів з польського боку документів ОУН перед війною і після війни.

На повну дезорієнтацію поляків щодо причин масових убивств вказує летючка "Корпусу Захисту Волині" -польської організації, зміст якої наводить у своїй книжці "Дорогами другої світової війни" Василь Верига, [32] в якій автори летючки, звертаючись до поляків, пишуть: Це не спорадичні випадки (вбивств - В.П.), це однотайно організована акція, за якою найімовірніше скривається советська рука... Совети, заявляючи, як відомо, претензії до наших східних земель, хочуть шляхом доконаного факту ліквідувати руками банд все тамтешнє польське населення і таким чином здобути чисто "український стан населення Волині."

Дійсна причина мордів

У цьому підрозділі я свідомо повторюю вже дещо сказане, а роблю це за староримською засадою: "Повторення - мати навчання".

Коли і під чийм впливом зродилася думка вимордувати поляків, що жили на українських етнічних землях, а також на територіях, які я називаю етнічним пограниччям, а трактованих ОУН як виключно українські етнічні території?

Є документ, котрий вказує точну дату такого, сформульованого в постанові, задуму ОУН. Це - а) Звернення українських націоналістів від I Конгресу, що відбувся 28.1. - 3.02.1929 р. у Відні. В ньому говориться таке: Тільки повне усунення всіх окупантів з українських земель відкриє можливості для широкого розвитку Української Нації в межах власної держави. [33] б) Постанови того ж Конгресу Організації Українських Націоналістів (28.1.-3.02.1929) в IV розділі яких, названому "Зовнішня політика", в пункті 2 написано: Повне усунення всіх займанців з українських земель, що наступить у бігу національної революції та відкриє можливості розвитку Української Нації в межах власної держави, забезпечить тільки система власних мілітарних зброєнь та доцільна союзницька політика. [34]

Зі сказаного дотепер відомо, що ОУН зродилася з УВО, від неї перейняла стратегічну мету - побудову української держави на всіх українських етнічних землях. Тому не дивно, що також в документах УВО знаходимо тезу про "очищення" українських земель від ворогів. У відозві від 1 листопада 1928 р., розповсюдженій в Галичині з нагоди 10 роковин ЗУНР (Західно-Української Народної Республіки) УВО писала: У кожного з нас повинна зродитися, як природна потреба, одна тільки правда: Українська Самостійна Соборна Держава! Християнство, яке опанувало світ, вийшло з катакомб. З таких катакомб вийде у свій час велика Українська Армія,

яка очистить (підкр. - В.П.) всю землю українську від ворогів. Наше військо живе!... [35]

Отже мотив постав раніше, тільки "очищення" УВО перейшло в "усунення" в ОУН.

Не "виселення", не "депортація", не "репатріація", не "переселення", навіть не "вигнання" "займанців", тобто поляків з українських земель, а саме "усунення" - ось завдання, яке було поставлене ОУН 1929 р. А ОУН-б через свого "провідника" Миколу Лебедя вирішила тільки, що "наступив час національної революції". ОУН покликала до життя УПА, перед якою поставила завдання: усунути поляків з Західної України. УПА це

завдання здійснювала безпощадно, навіть тоді, коли на землі Західної України увійшла 1944 року Радянська Армія. Метою ОУН-УПА на українських землях був геноцид поляків. Ідея геноциду випливає з ідеології ОУН. Вона, за своїм задумом, аналогічна до гітлерівської ідеї "остаточного вирішення єврейського питання".

В ОУН-УПА не було в розпорядженні жодного апарату, за допомогою якого можна було б здійснити виселення поляків з Західної України в час війни. Була окупація, панував режим Еріха Коха на Волині, це робило навіть неможливим виселення поляків, навіть коли б вони цього бажали. Всього цього була свідомо ОУН-УПА, приступивши до усунення поляків з Західної України.

Отут і є першопричина масових мордів поляків у Західній Україні 1943-1944 років. Правда, той, на кого розраховували, як на союзника, ним не став, тому ОУН діяла без союзника, на якого "погнівалась".

Звернімо увагу на те, що аж в обох основних документах І Конгресу українських націоналістів говориться про "повне усунення" всіх окупантів, займанців, якими ОУН вважала передусім поляків.

У цьому контексті повторімо, пригадаймо значення слова "усувати": Усувати - доводити що-небудь до зникнення, припинити існування, ліквідувати. [36] "Усунути" не є рівнозначне з "вигнати", бо вигнаний може повернутися, а усунений - ні. Не випадково основні документи ОУН говорять про "усунення", а не про "вигнання" - всіх "окупантів", усіх "займанців".

Всі постанови ОУН, всю діяльність ОУН слід розглядати в контексті доктрини Дм. Донцова, котрий сформулював і обґрунтував ідеологію українського націоналізму. *Лише філістри можуть абсолютно відкидати і морально осуджувати війну, вбивство, насильство. [37] До емоційності і фанатизму великих ідей, які рухають масами, треба додати ще одну їх прикмету: аморальність.[38] Шпенглер за найцінніший здобуток війни., вважає здібність ненавидіти ворога. [39]*

Ось де два, злиті в єдине, джерела масових мордів поляків, та й українців, які не йшли в ногу з ОУН. Нема моралі, нема жалості, нема осуду вбивств! Все це віддзеркалено в

постановах ОУН, все це втілювали в життя у 1942-1945 роках ОУН-УПА.

А польські автори пишуть, виходячи з загальнолюдського розуміння моралі, з аксіоми, що вбивство -злочин. Виявляється - як для кого. Для УПА вбивства, масові, поляків - це героїство!

Так, але ж хто з ОУН вирішив, що розпочалась "національна революція"?, бо саме в її "бігу", як пишуть постанови ОУН, мало початися усування займанців? Адже Ст. Бандера, Ярослав Стецько з ОУН-б, їхні соратники, теж полк. Андрій Мельник - були арештовані. Хто був архітектором - головним архітектором здійснення постанови ОУН з 1929 року?

Микола Лебедь – головний архітектор мордів

Такий архітектор був. На жаль, його не зауважують навіть такі автори, як Едвард Прус, котрий написав книжку "Герої з-під знаку тризуба", в якій показав діяльність Євгена Коновальця, Степана Бандери і Романа Шухевича-Чупринки. В книжці не знайшлося місця на виділення окремого розділу для Миколи Лебеда. А це саме він підготував і посилав емісарів ОУН з Галичини на Волинь, це він організував УПА, це за його вказівками творилися на Волині Самооборонні Кущові Відділи, а в Галичині Українська Національна Самооборона, як потенційні помічники УПА і самостійні виконавці погромів поляків. Йому вдалося уникнути арешту, він мав свою резиденцію у Львові і звіздам керував акцією. [40] Його діяльність була настільки законспірована, що Михайло Демкович Добрянський, людина освічена, гуманіст, пише: *Ніхто не міг пояснити: хто давав накази, хто відповідав за кампанію, яка на десятиріччя, а може й на сторіччя затруювала стосунки між двома народами? Ніхто не знав за що відповідає ОУН, а що спричинила розпалена стихія? [41]*

Не тільки Михайло Добрянський не знав хто керував акцією, ще й досі не всі польські дослідники знають особу, яка керувала мордами, яка винна теж за "розпалювання стихії". Так, наприклад, А. Щенсьняк і В. Шота у своїй праці "Шлях у нікуди", хоч і вказують на чільну роль Миколи Лебеда в ОУН, згодом в ОУН-б, проте не знали про його вирішальне значення в організуванні УПА, в керівництві нею. Згадані тими авторами Василь Сидір, Дмитро Грицай-Перебийніс, Іван Климів-Легенда

були тільки виконавцями й безпосередніми організаторами УПА. На вирішальну роль Миколи Лебеда в організуванні УПА не вказує також Р. Тожецький, хоч наголошує його керівні функції в ОУН-б після гітлерівської агресії на СРСР.

Цю негативну роль М. Лебеда в творенні УПА і керуванні нею наголошує Едвард Прус, посилаючись на Тараса Бульбу-Боровця.

Натомість про М. Лебеда-Рубана (псевдонім від "рубати" - В.П.) вельми образно пише Тарас Бульба-Боровець. Пишучи про літо 1942 р., цей автор твердить: ... група С. Бандери, якою керував тоді Микола Лебедь, стояла тільки за пасивний спротив без партизанської диверсії [42] Мова тут про пасивний спротив по відношенню до зовнішнього ворога, тобто до німців і більшовиків.

На початку квітня 1943 р., отже тоді, коли вже почалося масове винищування поляків, почались розмови між УПА, підлеглою Тарасові Бульбі-Боровцю і Військовими Відділами ОУН, як називали себе А той час збройні сили ОУН-б. Поручник Сонар привіз Т. Бульбі-Боровцю **від Миколи Лебеда** такі пропозиції об'єднання сил:

1. Не визнавати політичної підлеглості УНР (Урядові Української Народної Республіки на еміграції - В.П.), а підпорядкувати всю військову дію УПА політичній лінії Проводу ОУН-Бандери...

8. Очистити всю повстанську територію від польського населення, яке всюди шкодить українській справі...

Потім Тарас Бульба-Боровець пише про зміну назви підлеглої йому УПА на УНРА, щоб відмежувати українські демократичні сили (? - В.П.) від масових злочинів, що їх почали робити під маркою УПА непочитальні елементи українського вождизму М. Лебеда... [44]

Зміна назви сталася в липні 1943 року. Саме тоді на всю Волинь поширилися масові вбивства мирного польського населення. І в пропозиціях Тарасові Бульбі-Боровцю Микола Лебедь зовсім не говорить про потребу поборювання А.К., тільки про "очищення" повстанської території від польського населення, яке всюди шкодить українській (читай - оунівській) справі.

Мабуть, тепер ясно - хто організував УПА і хто нею, а також в якому напрямку, керував. Це був Микола Лебедь. Хто ж міг

краще знати про ці справи, як не Тарас Бульба-Боровець, з котрим той же М. Лебедь вів переговори?

Коли не дійшло до згоди з Тарасом Бульбою-Боровцем, на цілій штаб Лебедь виніс заочні присуди смерті і наказав С.Б. (Службі Безпеки ОУН, якої М. Лебедь був шефом по сумісництву - В.П.) ті присуди всіма засобами виконувати. Усіх переловлених наших вояків братія Лебеда агітувала переходити на їх сторону, а хто відмовлявся, того на місці розстрілювали. [45] Всіх, хто не поділяв думки Лебеда та його програми... піддавали різним, дуже гострим репресіям. їх оголошували "зрадниками української нації", "саботажниками" українського державного ладу і за це карали шомполами та розстрілами.!. За всі злочини всю відповідальність несе персонально урядуючий провідник ОУН-Бандери пан Микола Лебедь-Рубан.[46]

Вже в час переговорів, замість того, щоб провадити акцію по спільно накресленій лінії, військові відділи ОУН, під маркою УПА, та ще нібито з наказу Бульби, заходились **винищувати ганебним способом польське цивільне населення...** (підкр. - В.П.). [47]

Коли не дійшло до згоди між Бульбою і Лебедем, Тарас Бульба-Боровець звернувся до бандерівців відкритим листом, в якому, між іншим, пише:

Чи правдивий революціонер-державник може підпорядкуватися проводові партії, яка починає будову держави від вирізування національних меншин та безглузлого палення їхніх осель? Україна має грізніших ворогів, ніж поляки... Це правда, що ваша партійна мережа в деяких областях Західної України досить поширена, але чи цього вистачить, щоб збудувати велику самостійну соборну Українську Державу?... Скажімо, ви сьогодні маєте 10, 20, 30, 40 або навіть 100 тисяч партизанів. Чи ця сила зможе оборонити Україну тоді, коли ця справа вимагає щонайменше тримільйонної армії та однодушної постави всього народу? При ваших методах вистрілювання українців з Червоної Армії, колишніх українських комуністів, комсомольців та бичування українського активу, як це було на Житомирщині, пушення путем своїх найкращих людей – ви не зможете армії, а навпаки – ви знищите самі себе... дозволю собі запитати вас: за що ви боретесь? За Україну, чи за вашу ОУН? За

Українську Державу, чи за диктатуру в тій державі? За український народ, чи тільки за свою партію? [48]

Це – не мої слова. Тут тільки повторені слова Тараса Бульби-Боровця, скеровані на адресу бандерівців і Миколи Лебеда. З цих слів ясно майже все: проти кого, за що і як воювали бандерівці. В них не було сили, щоб воювати проти німців і більшовиків. Зрештою, повторюю: боротися проти німців – значить помагати більшовикам; боротися проти більшовиків – значить помагати німцям. Але вистачало сили, щоб вирізувати поляків, палити їхні оселі, при нагоді вбивати полонених з Червоної Армії, путем душити тих, котрі не погоджувалися з ОУН-б. Кращого свідка за Тараса Бульбу-Боровця годі історії знайти. А тими всіма злочинами керував Микола Лебедь, котрий 1992 року їздив на Україну прославляти УПА.

Та це ще не все про М. Лебеда. Той же Тарас Бульба-Боровець пише:

Штаб нової УПА отримав від партії Лебеда в червні 1943 р. такі бойові завдання:

- негайно і якнайскоріше закінчити акцію тотального очищення української території від польського населення,

- послідовно далі винищувати внутрішнього ворога, тобто всіх демократів з-під стягу УНР та інших політичних угруповань... [49]

Натомість Микола Лебедь у своїй, виданій 1946 р. книжці "У.П.А." без сорому пише:

Влітку 1943 р. Волинь майже всеціло лишається під володінням УПА. Поляки, що одержали наказ опустити (залишити - В.П.) терен, здебільшого добровільно той наказ виконали. їхнє нерухоме майно перейшло у власність українського народу. [50]

Порівняймо ці дві цитати. В кого появляться сумніви -той хай сягне до книжки Ю. Туровського і В. Семашки, в якій безліч доказів на те, що саме влітку й восени 1943 р. мало місце винищування поляків на Волині. На Волині УПА не застосовувала попереджень поляків, щоб залишали Західну Україну, такі попередження мали іноді місце в Галичині 1944 р. А на Волині навіть навпаки - були численні випадки заспокоювання поляків, після чого мали місце напади, що виникає з багатьох реляцій свідків.

Григорій Стецюк, оунівець, але не бандерівець, котрий після війни опинився у Великобританії, пише:

Одного разу в Брадфордї в Англії Максим Рубан -Микола Лебедь мав доповідь. Мені було цікаво його послухати, і я також пішов. Після доповіді я запитав його за ті всі вбивства. Рубан був збентежений від несподіваного запиту, а по хвилині сказав: На все треба мати точні дані, треба мати акти - де й коли все сталось. У цих споминах я даю відповідь п. М. Лебедеві, подаючи прізвища їх жертв, час і місцевість. [51]

Науці криміналістики, слідчій практиці багатьох країн відомі факти так скоєних злочинів, унаслідку яких гинули люди, а ті, хто бачив злочин, боялися відплати з боку злочинців, зокрема терористів. Вони мовчали. Так було й у випадку масових мордів поляків, після яких майже не залишалось свідків. Убивства українців відділами УПА чи С.Б. ОУН теж не всі могли в свій час бути виявлені: ОУН-УПА довгі роки після війни тероризувала населення Західної України, а більшовицькі суди, не надто розбираючись де правда, а де кривда, навіть за те, що селянка подала склянку води бандерівцеві, засуджували до десяти років таборів.

Не сприяв розкриттю злочинів ОУН-УПА пануючий в Польщі після війни режим. Адже об'єктивне висвітлення подій вимагало визначення ролі А.К., яка, ніде правди діти, обстоювала належність Західної України до Польщі. Та й взагалі після війни в Польщі А.К. показувалася народові як банди. То й мовчали люди, мовчали ті, хто чудом врятувався.

Але тепер є свідки, які дають відповідь Миколі Лебедеві, їх - сотні, їхні реляції говорять про десятки тисяч замордованих ОУН-УПА.

Звичайно, не годиться посилатися в книжці на анонімні писання, а таке в мене є, розповсюджене у Канаді і США п.з. "Громадський трибунал", ч. 3 Нью-Йорк-Монреал. Воно не має дати, але зі змісту видно, що писане після 1986 р. Те, що це писання анонімне, може вказувати на факт опанування націоналістами української громадської думки на Заході до такої міри, що автори-демократи побоялися відвертої акції. І не анонімність писання відіграє тут роль, а подані в ньому факти, які кореспондують з іншими доказами. Саме ця обставина примушує покористуватися цим анонімним виданням. Стиль, узагалі мова цього, на семи сторінках густого друку, видання,

вказує, що його авторами є українці-галичани. Зміст видання має форму звернення обвинувача до уявного суду-трибуналу, який розглядає кримінальну справу проти Миколи Лебеда. Наведу деякі винятки з нього:

Високоповажані члени Громадського Трибуналу!... .. наше засідання є на часі, бо справу Миколи Лебеда вивчає зараз Бюро Спеціальних Досліджень (ОСІ). Мені не ходить про те, щоб переказувати вам у чому звинувачується Микола Лебедь. Для присутніх на засіданні те є добре відомим, тому... йдеться про навчання Лебеда у гестапівському вишкільному таборі в Закопанім, про винищення за його наказами поляків, жидів, москалів та українців. Розголошено факт співпраці Миколи Лебеда з Сі-Ай-Сі, а навіть з Сі-Ай-Ей. Для нас ефект експльозії у цій справі виник тому, що упродовж років правдиві інформації про діяльність Миколи Лебеда замовчувалися, або ж залишалися поза увагою. Перестороги окремих українців щодо минулого колишнього тимчасового Провідника ОУН відкидалися як безпідставні, а то й як акції Москви...

...Першою такою плямою є навчання Лебеда в організованому гестапо вишкільному таборі у Закопанім... вчителі... виявилися злочинцями. Не важко припустити, яких методів навчали Лебеда... Співпраця Лебеда з Гестапо перед вибухом війни є очевидною, хоча, за його власним твердженням, вона продовжувалася "лише 5 тижнів"...

...Іншою темною плямою залишається питання про те, як пощастило Лебедеві уникнути арешту німцями після того, як т. зв. Зондеркомандо отримало наказ з Берліну про арешт провідних членів під кермою С Бандери...

... Микола Лебедь у своїх спогадах, згадуючи ці події, писав, що Провід виніс рішення про перехід організації в підпілля ("Сучасність" чч. 1-2, 1983, стор. 151)...

... Лебедь пише, що він мав зустріч з представниками Вермахту Кохом, Оберлендером і Маркертом. Однак, як встановлено на основі документів з Федерального Архіву НФР, всі вищеназвані особи були старшинами Абверу...

... Від бандерівської ОУН були присутні Лебедь, Ярій і Іван Климів-Легенда...

Далі автори посилаються на документ, копію якого прикладають, з листа Теодора Оберлендера полковникові

Лягодзену в Берлін про розмову з Лебедем, датованого 14.07.1941 р. В цьому листі читаємо:

Пан Лебець запевнив мене, що він і надалі, у ситуації, Що склалася, буде працювати в інтересі спільної боротьби проти більшовизму та жидівства. Він є готовим до дальшої співпраці.

Пригадаймо, що полк. Лягодзен у той час був шефом "Абвер-Абтайлунг И" при О.К.В. - "Оберкомандо дер Вермахт".

Далі автори писання посилаються на часопис "Панорама", видавцем і редактором якого є д-р Андрій Білинський з Мюнхену, котрий пише про "злочини проти цивільного населення", до яких причетний Микола Лебець, і що не виключне, що його екстрадиції буде домагатися СРСР і захистити Лебець американцям буде важко, бо навіть те, що є відомим про його діяльність до 1943 року, відтворює страшну картину. [52].

В дальшому змісті автори писання вказують на те, що все, що діялося 1943 р. на Волині, в тому й діяльність С.Б. ОУН, воно діялося з наказів Миколи Лебець.

А він сам, Микола Лебець, пише:

І ще один приклад із співпраці польсько-більшевицької: 2. жовтня р. 43 об'єднані банди большевиків і поляків напали на село Омелько, Колківського району і нещадно його погромили. Бандити замордували 10 селян, забрали 300 шт. худоби, 10 підвод із кіньми й з усяким хатнім майном та відійшли до польської колони Пшебраже.

Тому відповідь українського народу (народу?! - В.П.) могла бути тільки одна. Очистити терен від ворожого польського населення.. [53]

Звернімо увагу на дату: 2 жовтня 1943 року. Це був час, коли найбільша хвиля бандерівських мордів поляків уже прокотилася по Волині. Безличність автора "УПА" не має меж.

Таким був Микола Лебець. У той час йому було 33 роки, а він вирішував про смерть десятків тисяч людей. Він мав за собою співпрацю з Абвером. І він теж, мабуть, мав претензії бути "вождем", бож, як пише Зіновій Книш коли на початку тридцятих років Микола Лебець вернувся з одної зі своїх поїздок за кордон і коли його запитали, яке враження зробив на нього полковник Коновалець, він, закопилівши губи, відповів,

що це людина на рівні сільського вчителя і куди йому на вождя революції. [54]

Дійсно, куди там Коновальцеві до Лебеда!? Коновалець давав накази тільки стосовно індивідуального терору, натомість Лебедь може похвалитися наказами стосовно мордування десятків тисяч невинних людей, в тому й стариків, дітей, жінок, в тому й українців!

На зміну Миколі Лебедеві прийшов Роман Шухевич, досвідчений, вишколений у німецьких офіцерських диверсійних школах. Він став на чолі Проводу ОУН-б у серпні 1943 р. на III ВЗУН, і тільки восени стає на чолі УПА. До того часу вже прокотилася хвиля масових мордів на поляках, цю роботу організував і виконав Микола Лебедь. [54a] Сказане тут аж ніяк не применшує ролі Романа Шухевича-Тараса Чупринки у винищенні поляків, це за його керівництва УПА винищувала польське населення Галичини.

Кожна держава має свою розвідку. У розвідувальній роботі не керуються сентиментами, не керуються навіть моральністю. Тому й використовуються в розвідці агенти ворожих розвідок. Все з однією метою: роздобути якомога більше потрібних інформацій, проникнути до чужих таємниць. В Канаді і США таємницею полішинеля є співпраця Миколи Лебеда з американськими розвідувальними службами. Розвідувальні служби Заходу використовували ОУН для роботи в СРСР і в Польщі, відомі є факти засилання на терен України і Польщі шпигунів, яких завозили західні військові літаки. Мабуть останніх парашутистів скинули над Польщею вночі на 15.05.1951 р., про що пише проф. Петро Потічний таке: Остання згадка дії українського підпілля поміщена під 14/15 травня 1951 року, про скинення парашутної боївки ОУН в складі 4-ох осіб, яку 21 травня окружено (оточено - В.П.) в Ярославщині і зліквідованої [55]

Проф. Петро Потічний - політолог, проте він не говорить про такі речі, як: хто скинув оунівців над Польщею? Літаки якої держави їх привезли над польську територію? Між ким і на яких засадах була домовленість про перевезення чотирьох осіб з ОУН на територію Польщі? Які завдання і в чію користь мала виконувати група?

Відповіді на ці запитання були б цікавими, вони могли б дати ясність у такому: якщо це не був чартерований літак, то

хто і в чиєму інтересі дав наказ перевезти диверсантів? З певністю можна сказати, що коли це був літак РАФ (британська військова авіація), то напевне завдання диверсантів-шпигунів було в користь Великобританії, а не ОУН-б чи взагалі ОУН.

Хтось тих шпигунів мусів вербувати, хтось мусів їх рекомендувати. Все показує на те, що не останню роль у цьому ділі виконував Микола Леbedь, котрий зумів привезти на Захід свої (ОУН) архіви. Не випадково ж Микола Леbedь став засновником видавництва "Пролог-Сучасність" у Мюнхені-США. Не випадково теж Микола Леbedь був одним з трьох, які головним чином пішли на розлам в ОУН-б, відійшовши 1954 р. з цієї організації, сторивши ОУН-з. Не випадково теж, здається, безрезультатно закінчилося слідство в ОСІ проти М. Леbedя, і не випадково СРСР не домагався його екстрадиції, як злочинця злочину народобивства. Судити можна Івана Дем'янюка, пішака, а не туру - Миколу Леbedя.

Є інформації, що Микола Леbedь підготовляв до саботажних акцій солдатів Південного В'єтнаму в час американської інтервенції в тій частині світу, а також займався вишколюванням командосів США.[56]

Ось кому слід присвятити кропітку працю - Миколі Леbedю. Тільки навряд чи дослідникові стануть доступні архівні матеріали США. А цей період його діяльності не менш цікавий, ніж співпраця з Абвером. Не зацікавлені теж, мабуть, у доступі до архівних матеріалів, що торкаються Миколи Леbedя, ні російські, ні українські архіви.

Але ж... Але ж Микола Леbedь вироком від 13 січня 1936 року судом Польщі був засуджений до смертної кари, заміненої згодом на досмертне ув'язнення. ' З в'язниці він вийшов унаслідку гітлерівської агресії на Польщу. Після постановня Польської Народної Республіки Микола Леbedь був недосяжний для польського правосуддя, для його виконавчих органів. Зрештою, ПНР впродовж десятиліть не була вповні суверенною державою. Тепер вона стала такою. Цікавим було б дослідження, навіть докторська дисертація, на тему: Вплив об'єктивних перешкод на відбування Миколою Леbedем кари досмертного ув'язнення з вироку Окружного Суду у Варшаві з дня 13.01.1936 р. На мою думку, теперішня Польща могла б домагатися екстрадиції Миколи Леbedя не тільки у зв'язку з його засудженням до досмертного ув'язнення, але для процесу

за народовбивство польського населення. А чи й тут діють неписані закони, за якими не слід відкривати невідгидних з політичної точки зору справ? А яка думка в цій справі польських юристів? Тих у Польщі, і на еміграції? Бож великого калібру націоналіст з ОУН-м Зіновій Книш, каже просто: Лебець - кат Волині, бувший ватажок т. зв. С.Б. [58]

Здається, що, незважаючи на зобов'язання США у відношенні до Миколи Лебець, коли б уряд Польщі поставив питання про екстрадицію, коли б багатомільйоний польський електорат у США підтримав таке дамагання перед черговими президентськими виборами, то й тут можна було б допровадити до позитивного результату.

Микола Лебець несе безпосередньо відповідальність за народовбивство ОУН-УПА на поляках незалежно від того, що восени 1943 р. командувачем УПА став Роман Шухевич -Тарас Чупринка. Також незалежно від того, що після створення УТВР - Української Головної Визвольної Ради -він зайнявся встановлюванням контактів ОУН-б з західними альянтами. Ця відповідальність засновується на тому, що Микола Лебець організував, пустив у рух машину народовбивства, яка діяла навіть після того, як Німеччина програла війну.

Кількісний стан ОУН-УПА. Джерела людських і матеріальних ресурсів

ОУН завжди була нелегальною організацією, і як така ніколи не публікувала даних про кількість її членів. Дець колись мені прийшлося читати, що 1938 р. їх було коло 12.000. За переписом населення 1931 р. в Польщі жило 4.463.000 українців, натомість згідно з неофіційними підрахунками, їх було 5.145.000. [59] Цю розбіжність пояснюють маніпуляцією з метою зменшити стан національних меншостей в Польщі. Але це означає, що один член ОУН був на 429 українців у Польщі. Я б не подавав цього співвідношення, не посилаючись на джерело щодо кількості членів ОУН, але Мирослав Прокоп, чільний історик ОУН, посилаючись на Миколу Лебець, каже, що на переломі 1941/1942 проведений тоді статистичний облік показав, що підпільна мережа ОУН в Україні, що була підпорядкована Революційному Проводові охоплювала 12 тисяч членів і 7 тисяч юнацтва. [60] Даних про кількість членів

ОУН не публікує Петро Мірчук у "Нарисі історії ОУН". Беручи до уваги подані М. Прокопом цифри, а також враховуючи виарештування більшовиками великої кількості членів ОУН у 1939-1941 роках, але й зріст членства в тому часі, як реакція на арешти й взагалі політику більшовиків, враховуючи теж і те, що після проголошення ОУН-б "Акту 30 червня" багато молоді пішло в ряди ОУН, можна допустити, що 12.000 членів ОУН до війни є реальною цифрою. Це - в стосунку до кількості українського населення, невелика кількість. Проте це були люди активні, діяльні, їх в'язала з організацією присяга, яку складали на револьвер.

У нас нема ніяких підстав, щоб не вірити М. Прокопові, а знаючи, що українська молодь Галичини з різних причин потягнула до ОУН Бандери, кількість членів обох ОУН за станом на початок 1942 р. можна оцінити на 20 тисяч. Це дає відношення 1 члена ОУН на 257 інших українців Західної України. Вони, члени ОУН, у переважаючій більшості походили з Галичини. їхнє ядро становили учні українських гімназій, студенти і невелике число української інтелігенції, Це була, за Дм. Донцовим, "ініціативна меншість", яка керувала, за о. Юрієм Федорівим, "малими", тобто хлопцями з галицьких сіл. Хоч класові критерії в науці з розпадом СРСР заперечуються, проте слід сказати таке: В українській гімназіях у передвоєнній Польщі в переважаючій більшості, можна навіть ризикувати твердження - в 90%, вчилися діти заможної верстви українців - діти священиків, багатих селян, власників крамниць тощо. Вони й так, за класовим критерієм, верховодили в селах, а належачи до ОУН, маючи за собою силу терористичної організації, мали змогу вербувати в ряди ОУН "малих". Це ті "малі" були, як правило, виконавцями, а "ініціативна меншість" - вказувала і наказувала. До 1939 р. в державних гімназіях Польщі оплата за навчання становила 30 злотих за місяць, тоді як середньої якості корова коштувала 80 злотих. Тільки державні службовці вносили оплату за науку дітей розміром по 10 злотих у місяць. Таким чином за 10 місяців навчання в гімназії треба було заплатити 300 злотих, не рахуючи коштів на однострій, кімнату в місті, на книжки тощо. Це вже були великі гроші. Середньозаможний селянин не спромігся посилати дітей у гімназію. Незважаючи на упадок "соціалістичної" науки, варто було б дослідити соціальне походження "районових",

"надрайонових", "окружних" та "крайових" провідників ОУН та інших осіб, які виконували організаційні функції в ОУН, а також соціальне походження звичайних членів ОУН. За моїми спостереженнями в Канаді і США, класове розшарування в ОУН було виразне.

ОУН організувала УПА. Не всі члени УПА були членами ОУН, тим більше не всі, хто входив у склад т.зв. Самооборонних Кущових Відділів, були членами ОУН, радше мало хто з них був таким членом. Яку ж кількість членів УПА спромоглася організувати ОУН?

Ришард Тожецький, кропіткий дослідник теми, рецензуючи VI і VII томи "Літопису УПА" і посилаючись на німецькі джерела, подає, що на переломі 1943/1944 років УПА нараховувала коло 40.000 озброєних людей і розпоряджала численними людськими резервами. [61] Той же автор каже, що інші цифри щодо кількості УПА, явно перебільшені.

В УПА були члени ОУН, передовсім командири. В УПА були ті, які внаслідку різних обставин попали в неї. Була теж безправна мобілізація до УПА. Про це пише М. Подворняк:

Одного дня восени (1943 - В.П.) кількох молодих хлопців у нашому селі отримали з лісу від українських повстанців повідомлення, щоб вони на визначений день і годину заявили в призначеному місці... Таке повідомлення отримав і я. На визначений день ми пішли на недалекий хутір, а там якийсь незнайомий юнак сказав, що ми мобілізуємося до Української Повстанської Армії... Вдома я поінформувався у нашого станичного і він мені порадив не робити жодного спротиву бо все це може коштувати мене життя... [61a]

Таким же чином відбувалося постачання для УПА:

... люди, на наказ УПА, копали свині, робили ковбаси, заливали їх у бочках смальцем... І майже в кожному селі був повстанський склад, з якого все добро розходилося туди, де його повстанці потребували. Отже на той час УПА мала все, що їй було треба, але вона не мала найголовнішого, не мала підтримки населення..[61b]

Дійшло до того, що люди тішилися, якщо десь німці з поляками розбивали повстанців. Бандерівці надалі збирали з населення данину... За кожний спротив селян карала СБ., яка тепер була таким самим пострахом, як колись НКВД чи Гестапо.

Того самого року появилось по селах оголошення, щоб люди помогли всім, що вони мають, для УПА. На кожне село було накладено якусь данину. Кожне село мусіло дати якусь кількість м'яса, муки, крупи, полотна, вовни. Були мобілізовані кравці, які зі звичайного білого полотна шили повстанцям плащі, жінки робили з вовни шалі, рукавиці, светри, шапки. Шевці шили чоботи... З нашого села багато молодих хлопців пішло до УПА. Одні пішли добровільно, інших змобілізували, ніби примусово. [61в]

Близька мені особа пише, що з її села "хтось" узяв троє дівчат, які ніколи не повернулися додому. На тому терені не діяла А.К., ані червоні партизани.

Станьмо на тому, що СКВ складалися з самих жителів сіл, це були місцеві люди, якими розпоряджала ОУН-УПА. На це вказує характер дій СКВ. До УПА, якщо бракувало добровільців, ОУН-УПА мобілізувала.

Петро Мірчук пише, що УПА мала у своєму розпорядженні мережу підпілля в кількості понад 100 тисяч. [62] Це твердження слід зарахувати до звичайної пропаганди, як і теперішні, Року Божого 1992, твердження про зведені УПА бої з німецькими дивізіями.

Сили УПА на початок 1944 р. на 40.000 осіб оцінювала теж Делегатура Уряду Речі Посполитої. [63]

40.000 це теж сила. Тим більше, що послугоувалася вона терором. Проте й ця цифра піддається сумніву. Один з доповідачів під час наукової конференції, присвяченій 50-літтю УПА, що відбулася 25-26.08.1992 р. в Києві, Ігор Миткалик, ствердив, що в загонах Тараса Бульби-Боровця 1943 р. було 5.000 повстанців, а в УПА - теж 5.000. [63а] Це -1943 рік, час найбільшого розквіту УПА.

Методи мордування – кількість жертв

У вступі до теми методів мордування населення доцільним є використати наведені у формі мотто Петром Мірчуком до своєї книжки про УПА, мотиви з підпільних писань УПА того часу:

У землянках, у тіні крислатих дерев чистили повстанці кріси (рушниці - В.П.) й гострили шаблі А як ніч-мати сповивала темрявою села й міста, виходили вони зі своїх криївок. І супокій

ночі прорізували свисти куль. Хтось скрикував востаннє і, вмившись своєю кров'ю, прощався зі світом. [64]

Прочитавши ці рядки, я зробив нотатку: "Ось і вся правда про УПА." І постав перед моїми очима змальований близькою мені особою образ: Ніч на 24 березня 1944 року. Жінки у хаті сплять, а чоловіки в схованці. Після півночі спалахнули будинки. Один з синів вискочив зі схованки, його попало, але він утік. Батько згорів у полум'ї власної хати. Його один син так і не зумів вилізти зі схованки - задушився в ній димом пожежі. Мати, втікаючи, була поранена кулею. 7-літня дочка - теж поранена з дробовика. Друга, 13-літня дочка, натрапила, втікаючи, на упівця. Він проколов її груди багнетом. І супокій ночі прорізували свисти куль. Дівчинка скрикнула востаннє і, вмившись своєю кров'ю, прощалася зі світом.

Справді, опис з мотто книжки Петра Мірчука "УПА" покривається з описом близької мені особи: ніч, свист куль, останній скрик, вмившись своєю кров'ю, дитина прощалася зі світом.

І це вчинила Армія! Армія, що вдень ховалася по своїх криївках, у лісі, а вночі виходила на свій нечистий промисел. У старослов'янській мові є слово "тать", що означає "злодій", "грабіжник". А тут ще й вбивця. Павло Тичина писав про гітлерівську Німеччину: Напала ти на нас... як та злодюжка, як тать. Вночі.

Чому ж це ця сильна армія відсиджувалася вдень по криївках? Чому не воювала з відкритим заборолом проти німців і більшовиків? Йй, видно, легше було вночі, як тать, виходити - палити польські села, а втікаючих убивати пострілами, багнетами.

Моторошно стає на душі, читаючи надіслані свідками реляції, читаючи перелічені факти мордів і їх методи в книжці Ю. Туровського і В. Сьмашко. Перед сном цього читати не можна. Не можна не вірити цим описам. Не придумали їх свідки, посилаючись на дати, місцевості, на прізвища й інші подробиці мордів. З реляцій та інших матеріалів виходить, що, за дуже малими винятками, поляки не керуються помстою, навіть прямо говорять, що не бажають помсти, в більшості одержаних мною реляцій респонденти описують випадки допомоги полякам з боку українців. Українці Волині й Галичини,

котрі не були втягнуті до злочинів, не були байдужими спостерігачами чужого нещастя. Як могли, так помагали.

Читаючи ці матеріали, можна засумніватися у християнській вірі, можна засумніватися у правді, що людину створив Бог. Постають сумніви - чи рід людський "Гомо сапієнс", чи належить він до істот розумних? Те, що діялося під час війни і після неї до наших часів, викликає сумніви щодо "Гомо сапієнс" роду людського. Тим більше у контексті вчення Дм. Донцова і дій ОУН-УПА виразна суперечність між християнськими ідеалами й теорією та практикою українського націоналізму. В українському націоналізмі немає місця на такі християнські чесноти, як Добро, милосердя, любов до ближнього, благородність, пошана людської гідності, жалість. Натомість домінує ненависть, кровожадність, нехтування людським життям.

Боляче писати мені, українцеві, про методи вбивств поляків, теж українців, застосовувані ОУН-УПА. Та промовчати цієї справи не можна. Для перестороги наступним поколінням. Та й теперішній молоді з Української національної асамблеї, Української національної самооборони.

Тож треба чесно сказати: скріпи свої нерви, читачу. Лиш невелику долю прикладів наведу тут. На всі в мене є документація:

- З.Д. з Польщі: За тими, що втікали, стріляли, на конях доганяли і вбивали... 30.08.1943 р. в селі Гнойно староста призначив 8 поляків на вивезення в Німеччину, їх українські партизани-бандерівці взяли в ліс Кобильно, де раніше були советські табори, і повкидали живими в колодязь, до якого після цього вкинули гранату;

- Ч.Б. зі США: В Підліссі, так називалося село, бандерівці замордували четверо з родини мельника Петрушевського, причому 17-літню Адольфіну тягнули по каменистій сільській дорозі, аж сконала;

- Е.Б. з Польщі: Після вбивства Козубських у Білозірці коло Кременця, бандерівці пішли на хутір до Пузіховських. Сімнадцятилітня Регіна вискочила крізь вікно, бандити стрілили до невістки, вбиваючи трьохлітнього сина, якого вона держала на руках. Потім підпалили хату і пішли;

- А.Л. з Польщі: 30.08.1943 р. УПА заатакувала такі села й вбила в них:

1. Кути - 138 осіб, у тому 63 дитини,
 2. Янковиці - 79 осіб, у тому 18 дітей,
 3. Острувка - 439 осіб, у тому 141 дитину,
 4. Воля Островецька - 529 осіб, у тому 220 дітей,
 5. Колонія Чмиків - 240 осіб, у тому 50 дітей.
- М.Б. зі США: Стріляли, різали ножами, палили;
 - Т.М. з Польщі: Сташка повісили, а перед тим спалили йому на голові волосся;
 - М.П. зі США: Оточили село, підпалили й мордували втікаючих;
 - Ф.К. з Великобританії: Вбивали ножами, вилами і сокирами;
 - Ю.В. з Великобританії: Забрали її з дочкою на збірний пункт коло церкви. Там уже стояло коло 15 осіб - жінки й діти. Сотник Головачук з братом почали в'язати їм колючим дротом руки й ноги. Сестра почала вголос молитися, сотник Головачук почав бити її по лиці й копати ногами.
 - Ф.Б. з Канади: На наше подвір'я прийшли бандерівці, схопили нашого батька й сокирою відрубали йому голову, нашу сестру прокололи кілком. Мати, бачивши це, вмерла від розриву серця;
 - Ю.В. з Великобританії: Моя братова була україркою, і за те, що вона вийшла заміж за поляка, її 18 бандерівців ґвалтувало. З цього шоку вона вже ніколи не вилікувалась, брат до неї не мав жалю, а все-таки вона втопилася в Дністрі;
 - В.Ч. з Канади: В селі Бушковиці вісім польських родин загнали до стодоли, там їх усіх сокирами повбивали й підпалили стодолу;
 - Ю.Х. з Польщі: В березні 1944 р. на наше село Гута Шкляна, гміна Лопатин, напали бандерівці, серед них був один на прізвище Дідух з села Оглядів. Вбили п'ять осіб. Стріляли, добивали поранених, Ю. Хоростецького сокирою розрубали навпіл. Зґвалтували малолітню;
 - Т.Р. з Польщі: Село Осьмиговичі, 11.07.1943 р., під час служби Божої напали бандерівці, повбивали вірних, за тиждень після цього напали на наше село... Малих дітей повкидали до колодязя, а більших зачинили в підвал і завалили його. Один бандерівець, тримаючи немовля за ніжки, вдарив його головою об стіну, мати того немовляти верещала, аж пробили її багнетом.

Окремим, вельми важливим розділом в історії доказів масового винищення поляків, вчиненого ОУН-УПА на Волині, є книжка Юзефа Туровського і В. Семашко "Злочини українських націоналістів, скоєні на польському населенні Волині 1939-1945". [65] Названа книжка відзначається об'єктивністю, вона не просякнута ненавистю, хоч описує мученицьку смерть тисяч поляків. Цю книжку не повинні читати люди зі слабкими нервами. Вона на 166 сторінках дрібного друку подає перелік і описує методи масових мордів, вчинених на чоловіках, жінках, дітях. Ось тільки деякі винятки з цієї книжки:

- 16 липня 1942р. Клевань, осідок гміни, пов. Рівне. Українські націоналісти влаштували провокацію порозліплювали в польській мові протинімецьку відозву. Внаслідок цього в наступних днях німці розстріляли кількадесят поляків (стор. 17);

- 13 листопада 1942 р., Обірки, польське село, гміна Колки, пов. Луцьк. Українська поліція з Колків і Цумані під командою націоналіста Сачковського, кол. вчителя, вчинила масовий морд на польському населенні села за співпрацю з радянськими партизанами. Жінок, дітей і стариків зігнали до однієї стодоли, там їх повбивали, а потім спалили. 17 чоловік вивезли до Цумані й там їх розстріляли (стор. 18);

- Листопад 1942, околиця села Бирка, гм. Степань, пов. Костопіль. Українські націоналісти замордували Яна Зелінського, поклавши його зв'язаного у вогнище (стор. 18);

- 9 лютого 1943 р. польське село Паросле, гм. Антонівка, пов. Сарни. Банда українських націоналістів, прикидаючись радянськими партизанами, звела в оману жителів села, котрі протягом дня вгощали банду. Ввечері бандити обставили всі будинки і помордували в них польське населення. Тоді вбили 173 особи. Врятувалося тільки 2 чоловіки, котрі були завалені трупами, і 6-літній хлопчик, котрий прикинувся вбитим. Пізніший огляд помордованих показав виняткову жорстокість катів. Немовлята були поприбивані до столів кухонними ножами, з кількох чоловіків здирали шкіру, жінок гвалтували, в деяких були пообрізувані груди, в багатьох були пообрізувані вуха, носи, виколоті очі, відрізані голови. Після різанини злочинці влаштували пиятику в місцевого солтиса. Після відходу катів серед порозкиданих пляшок по самогоні й

решток їжі, знайдено 12-місячне немовля, прибите багнетом до столу, а в його вустах був увіткнений недоїдений кусок квашеного огірка (стор. 22);

- 11 березня 1943 р. українське село Литогоща, гм. Велицьк, пов. Ковель. Українські націоналісти замордували викраденого з Велицька поляка, вчителя, а заодно кілька українських родин, які спротивлялися винищуванню поляків (стор. 26);

- 23 березня 1943 р., село Радовичі, гм. Туриськ, пов. Ковель. Банда українських націоналістів, **переодягнена в німецькі мундири**, домагаючись видачі зброї, замордувала батька й двох братів Лесневських (стор. 29);

- Березень 1943 р., село Загорці, гм. Дубно, пов. Дубно. Українські націоналісти викрали управителя господарства, коли він утікав, кати закололи його багнетами, а потім прибили до землі штахетою "щоб не встає" (стор. 31);

- Березень 1943 р. В околиці Гути Степанської, гм. Степань, пов. Костопіль, українські націоналісти підступом викрали 18 польських дівчат, котрих, після зґвалтування, повбивали. Тіла дівчат поклали вряд й на них поклали стрічку з написом: "Так мають гинути ляшки" (стор. 32);

- Березень 1943 р., село Мости, гм. Людвипіль, пов. Костопіль. Павло і Станіслав Беднажі мали жінки українки. Оба були замордовані українськими націоналістами. Вбили також одну жінку, друга, Наталка, врятувалась (стор. 33);

- Березень 1943 р., село Банасівка, гм. Княгинин, пов. Луцьк Банда українських націоналістів замордувала 24 поляків, а їх тіла вкинули до колодязя (стор. 35);

- Березень 1943 р., село Познанка, пов. Луцьк. Банда українських націоналістів живими вкинула в колодязь ксьондза Пйотра Вальчака й дві інші особи. Всі вони там утопилися (стор. 36);

- Березень 1943 р., осада Антонівка, гм. Городець, пов. Сарни. Господар Юзеф Ейсмонт поїхав фірою до млина. Власник млина, українець, попередив його про небезпеку. Коли він вертався з млина, на нього напали українські націоналісти і вбили - прив язавши до стовпа, виколупали очі, а потім живцем перерізали пилкою (стор. 38);

- Березень 1943 р., Дубровиця, осідок гміни, пов. Сарни. Українські націоналісти замордували Лідію Сапегу, білоруску, за те, що в неї чоловік - поляк. Його теж убили (стор. 38);

- 23 квітня 1943 р., село Селець, гм. Микуличі, пов. Володимир Волинський. У Великодню П'ятницю українські націоналісти по-звірськи вимордували родину Шуровських - подружжя Шуровських і 9-літнього сина. Відомого в околиці коваля-поляка, що у приятні жив з українцями, а також його жінку вбив українець з Наєратина. Втікаючим з села полякам помогли сусіди-українці: Олександр Захарук і Мойсей Ядзюк. Перевезли вони людей через річку Лугу й довели до залізничної станції Бубнів, звідки вони поїхали до Володимира Волинського. Групою УПА командував Іван Бараник з Чесного Хреста, котрий підлягав Квасницькому (стор. 43);

- В тому ж селі жив колишній підофіцер 24 полку піхоти в Луцьку Олександр Ядзіняк і його два брати, які знані були з численних убивств в польських селах. Там теж жив учитель початкової школи, котрий згодом з двома синами належав до УПА й брав участь у мордуванні поляків, в котрих відбирали документи, на які після війни жили в Польщі (стор. 44);

- 24 квітня 1943 р., польське село Гута Антоновецька, гм. Угорськ, пов. Кременець. Вранці у Великодню Суботу жителі залишили криївки, щоб накормити худобу й поснідати. Напала на них банда українських націоналістів. Оточивши село, почали підпалювати будинки й вбивати

поляків, послуговуючись сокирами, ножами, вилами тощо. По втікаючих стріляли, впійманих укидали у вогонь. Того дня замордували коло 600 поляків (стор. 44);

- 22 червня 1943 р., село Буківці, гм. Полонка, пов. Луцьк. Банда українських націоналістів замордувала подружжя Юстину й Іполита Родзевичів, їх господарство спалили. Одним зі злочинців був сусід, українець Варивон Кравчук. Інші українці впродовж 8 тижнів переховували сина вбитих - Яна (стор. 66);

- 11 липня 1943 р., село Біскупичі, гм. Микуличі, пов. Володимир Волинський. Українські націоналісти вчинили масовий морд, зігнавши мешканців до шкільного будинку. Тоді ж по-звірськи вбили сімю Владислава Яскули. Кати вдерлися до хати, коли всі спали. Сокирами вбили батьків і п'ятеро

дітей, поклали всіх разом, обклали соломною з матраців і підпалили. Чудом урятувався тільки Владислав (стор. 81);

- 11 липня 1943 р., осада Свойчів, гм. Верба, пов. Володимир Волинський. Українець Глембицький замордував свою жінку-польку, двоє дітей і тестів (стор. 86);

- 12 липня 1943р., колонія Марія Воля, гм. Микульчиці, пов. Володимир Волинський. Коло год. 15.00 її оточили українські націоналісти й почали мордувати поляків, вживаючи вогнепальної зброї, сокир, ножів, вил і дрючків. Згинуло коло 200 осіб (45 родин). Частина людей, коло 30 осіб, живцем укинули в колодязь і там убивали їх камінням. Хто втікав, тих доганяли і вбивали. Під час тієї різанини наказали українцеві Владиславу Дідухові вбити жінку-польку й двоє дітей. Коли він не виконав наказу, вбили його, жінку й двоє їхніх дітей Вісімнадцятеро дітей в віці від 3 до 12 років, які заховалися в ланах збіжжя, злочинці переловили, посадили на драбинястого воза, завезли до села Чесний Хрест і там усіх повбивали, пробивали вилами, рубали сокирами. Акцією керував Квасницький (стор. 91);

- 14 липня 1943 р., село Ясинець, гм. Киселин, пов. Горохів. Українські націоналісти вимордували в ньому польське населення... Згинув Болєслав П'ясецький, 35 років, а його жінка, 30 років, заховалася в літній печі, в якій пекли хліб, де її знайшли й закололи вилами. Також вилами закололи її матір і дві дівчинки - 4 і 6 років. Казимиру Кораневич, 25 років, увібгали під піднесену важку підвалу й придушили нею. Полякам, що втікали, надали допомогу сусіди-українці: Лаговський та Дембовський (стор. 93);

- 30 серпня 1943 р. польська колонія Буди Оссовські гм. Туриськ, пов. Ковель. Удосвіта багато озброєних груп - українських селян, що прийшли з сіл Ревушки і Волчак оточили колонію й вчинили масову різанину людей. Замордували 205 осіб, у тому 80 дітей. Врятувалося тільки 12 осіб, які втікли до Туриська, а згодом до Ковеля... Серед бандитів упізнали жителів села Ревушки - братів Павла й Макара Войчуків. Частина людей уникнула різанини бо їх раніше перестерегли українці - Срадко і Петро Стельмащук (стор. 123);

- 30 серпня 1943 р., польське село Кути, гм. Вережці пов. Любомль. Удосвіта село кордоном оточили стрільці УПА й українські селяни, головним чином з села Лесняки й вчинили

масову різанину польського населення. Мордували в хатах, на подвір'ях, в стодолах, вживаючи сокирвил дрючків, а по втікаючих стріляли. По-звірськи вбито українську родину Володимира Красовського з двома малими дітьми. Павла Проньчука, поляка, що вибіг зі схованки щоб захистити матір, поклали на лаву і відрізали руки й ноги залишаючи на мученицьку смерть (стор. 124);

- 30 серпня 1943 р., польське село Острувкі, гм. Гуца пов. Любомль. Село оточили щільним кордоном. До села в їхали українські емісари, пропонуючи скликати збори - для чоловіків у школі, для жінок і дітей у костьолі. Більшість чоловіків, не підозрюючи злого наміру, зібралися у школі в якій їх замкнули. Потім виводили по п'ять чоловік - за сад де їх убивали ударом у потилицю й вкидали до викопаних ям. Тіла клали шарами, пересипаючи землею.

В тому часі замордували теж ксьондза Станіслава Добжанського... жінок і дітей помордували, наказуючи їм покластися долілиць, після чого по черзі стріляли в голову, озгинули 483 особи, в тому 146 дітей (стор. 124-125).

І таке ось на 166 сторінках! І це тільки на Волині Автори пишуть, що те, що вони описали, а радше перерахували тільки, це лише 1/3 всіх мордів, на які є документація. На 2/3 немає документів. А ще ж буде Галичина !

Хай проводи всіх трьох фракцій ОУН подають у суд авторів цієї книжки! Хай перед судом домагаються від видавництва, а ним є Головна Комісія Дослідів Гітлерівських Злочинів у Польщі - Інститут Національної Пам'яті, щоб не розповсюджували книжку, щоб вибачилися за наклеп (якщо це наклеп?!), щоб заплатили відшкодування за моральну кривду організації. А, може, знайдуться названі в книжці; злочинці, вони теж можуть заскаржити видавництво і авторів. Якщо цього не зроблять, то тим самим визнають свою вину за ті морди.

Згаданий тут Зіновій Книш пише: Коли бандерівці підступним способом роззброювали..., сотника Волинець задушили пупом. [66]

Михайло Демкович Добрянський пише: Тисячі людей вбито, часто у супроводі знуцань і тортур. [67]

Учасник УПА, Данило Шумук, наводить у своїй книжці розповідь упівця: Під вечір ми знову вийшли на ті самі хутори,

організували десять підвод під маскою червоних партизанів (підкр. - В.П.) і поїхали в напрямку Корита... ми їхали, співаючи "Катюші", час від часу лаялися російською мовою і в російському дусі. [67a]

А тепер ОУН твердить, що це червоні партизани мордували поляків, маскуючись під УПА.

Артур Бата пише: Я зауважив, як один з вершників схопив кількарічну дитину, притягнув до сідла, повернув у бік підпалених будинків. Дитина плакала, виривалась, але катюга підніс її над головою і з розмахом укинув у вогонь. [68]

Григорій Стецюк пише: Бандерівські загони на чолі з Тарасом Чупринкою наставляли цівки своїх крісів (рушниць - В.П.) на свого брата, а сьогодні звеличуються як безсмертні герої ХХ століття. Історія записана кров'ю невинних жертв... Цілий світ тих, хто вбиває людей, називає бандитами, а як їх називаємо ми? [69]

Михайло Подворняк пише: З недалекого лісу приїхали два озброєні молодики, без усякої надуми застрілили в хаті невістку і її дві дочки... виконали злочин спокійно. Люди в Устечку аж тепер довідалися, що Михорова невістка була полька, бо досі не всі про це знали і знати було нікому не треба. Вона не знала польської мови, шлюб брали в православної церкві. [70]

Й. Галінський пише: Ксьондз Юзеф Качоровський був убитий бандерівцями 9.02.1944 р. Втікаючи, врешті ухопився за місійного хреста й сказав: "Христе, рятуй!" Бандерівці не могли його відірвати від хреста, добили прикладами, поламали йому руки, розбили череп. [71]

Ян Грущинський пише: Бандерівці у селі Фірлеївка, тепер Липівка, в час служби Божої Великоднього Тижня проломили двері до костьола й сокирами, ножами, багнетами вимордували коло сто поляків, у тому й жінок, молодь, дітей.

З костьола вивели три українки, силували їх сказати де заховався ксьондз, а коли вони не хотіли сказати - порубали їх на куски біля місійного хреста. [72]

Мій знайомий чех пише з Чехо-Словаччини: Я тоді працював у міському шпиталі Якогось ранку привезли двохлітнього хлопчика з відрубаними руками й викотими очима. Поляк, котрий його привіз, сказав тільки, що батьків дитини вбили. Після того він утік. Тіло нещасної польської

дитини було вкрите синцями. Дитина вже навіть не плакала й не кликала батьків.

Привертає увагу факт, що напади на польські села часто мали місце напередодні урочистих свят - перед самим Великоднем тощо, і часто теж під час служби Божої в костьолах.

УПА застосовувала теж "військові" методи вбивств, прикладом чого є село Порицьк на Володимирщині:

11.07.1943 р. під час служби Божої, о год. 11.30 бандерівці напали на польське населення, перебуваюче в місцевому костьолі. Кинули всередину гранати й відкрили вогонь з кулеметів і рушниць, вбиваючи всіх покотом. При вівтарі згинули прислужники, а ксьондз Болеслав Шавловський був тяжко поранений і вдавав убитого. Бандерівці пострілами в голову добивали тих, хто ще рухався. Після цієї бойні кати наносили солому й підпалили костьол... В той час прийшов проливний дощ і погасив пожежу. Після відходу злочинців, умираючий ксьондз покликав місцевого попа й попросив його, щоб той висповідав його. Священик прийшов до костьола в ризах, висповідав ксьондза й без слова повернувся до церкви. Незабаром ксьондз умер, приєднуючись до тих 500, що були вбиті того самого дня в костьолі або побіч нього. З того погрому врятувалося тільки 20 осіб. [72a]

Вистачить! Вистачить цих страшних описів! Думаючи про них, я неспроможний зрозуміти психіку злочинців. Як це все пояснити? Цікавим було б психологічне дослідження цього феномена: чи ті, хто відрубував дітям руки й ноги, виколупував очі, розрізав животи в жінок - чи вони, дивлячись сьогодні у вічі своїх онуків, на їхні рученята й ніжки, відчуваючи їхній віддих в час сну, на своїх дочок дивлячись, внучок сімнадцятилітніх - чи постає перед їхніми очима образ скоєного ними 50 років тому? Чи можуть вони спокійно спати, брати в руки ножа, сокиру? Чи не відчувають вони на своїх руках теплої тоді крові своїх жертв? Чи не мають вони перед своїми очима жаху в очах конаючих своїх жертв, у своїх вухах відчайдушного крику тих, кого вбивали? Чи не відчувають їхнього подиху?

В малайській мові є слово "амок" на означення нападу шалу вбивати, божевільної нестямності. Люди, перебуваючи в стані "амоку", не розуміють своїх учинків, вони неспроможне

керувати своєю поведінкою. Причини "амоку" досі не досліджені.

Читаючи матеріали про мордування поляків і українців у час війни, виконавцями якого були ОУН-УПА, отже українці, мене огортає жах. На думку приходять описи вбивств малайців в час "амоку". Не виключене, що "амок" малайців має своє джерело у впливах атмосфери, погоди, клімату чи в інших фізичних причинах. А от "амок" виконавців директив ОУН-УПА був спричинений виключно, психічним натиском злочинної пропаганди злочинної ідеології ОУН. Джерела цього "амоку" сягають часу і стану непримирення гурту українських галицьких офіцерів з програною війною, сягають вчення Дмитра Донцова. Початки того>моку" - в УВО-ОУН.

Саме в цих витоках слід дошукуватися джерел методів діяльності таких членів УПА, як "Серьожа-Садист". Про нього Петро Мірчук пише: Характеристичним для тодішньої ситуації на Поліссі й Волині є факт, що перші місяці боротьби обох відділів УПА, Остапа й Коробки, присвячені, повністю ударам по червоних партизанах та польських пляцувках (селах - В.П.). Командир Остап став швидко відомий більшовицьким партизанам та їхньому командуванню, придбавши собі в них своєю твердістю в боротьбі псевдо "Серьожа-Садист" [73]

"Садист", за Словником української мови (т. 9 стор. 10, 11) означає людину з садистичними нахилами, одержиму, садизмом. Садизм - патологічна пристрасть до жорстокості, катування, насолоди від страждань інших.

Командира УПА Остапа "садистом" назвало командування червоних партизанів. Вони, видно, знали; способи "боротьби" "Серьожі-Садиста". А цим захоплюється Петро Мірчук, людина неначе й з освітою.

Той же автор говорить про командира куреня УПА -"Різуна", котрий загинув у бою 6.1.1945 р. [74] "Різуна" пере-поховали з почестями 1992 року, були промови, повідомляла, про це преса. Тільки хто в час похорону задумався над таким: Чому цей командир взяв собі, або ж надали йому, кличку "Різун"? Адже напевне не від того, що він вправно різав курей чи качок. Ні, я переконаний в тому, що ця кличка пов'язана з якістю різати "ворогів" - поляків та українців.

Такі ось справи з ОУН-УПА. їх сьогодні багато хто не соромиться. Це - симптом. Небезпечний.

Все це впливало ще з часів УВО. Оpubлікована 1929 р. брошура каже: Треба крові? - дамо море крові! Треба терору? - зробимо його пекельним! ... Не сороммося мордувати, грабити і підпалювати. У боротьбі немає етики! [75]

Зі справою методів мордування пов'язана тема кількості жертв ОУН-УПА. Ніхто неспроможний тепер встановити числа помордованих гітлерівцями з допомогою української допоміжної поліції євреїв. Не натрапив я на літературу, яка б переконливо й вичерпно вказувала на кількість жертв ОУН-УПА. Таких даних навіть бути не може. Можна говорити тільки про мінімум убитих. Правду, яка торкається вбитих ОУН-УПА українців, повинні досліджувати історики, що живуть на Україні, мають або матимуть доступ до джерел. Але ж... Але ж тепер знаходяться історики-українці, які поставили собі завдання "науково" виправдовувати, навіть вихвалювати ОУН-УПА. Чесним же історикам вже тепер не буде легко. На Україні, зокрема ж в Західній Україні знов панує страх перед ОУН - перед Українською національною асамблеєю, перед Українською національною самообороною. Звернімо увагу на спорідненість цієї останньої назви з існуючою в час війни в Галичині Українською національною самообороною - відповідником волинських СКВ. Люди в Західній Україні ще пам'ятають ОУН-УПА. В самому тільки листопаді 1944 р. УПА тільки на Волині вчинила 800 нападів на будинки сільських рад, вбиваючи 118 службовців і 388 активістів.[76]

В УПА 50% складу становили члени ОУН, яка надала напрям діям і межах УПА. [77]

Точної кількості жертв ОУН-УПА ніхто не встановить, говорити можна лише про підрахунки. Тут наведу дані, взяті з інших джерел. Навіть такі кропіткі дослідники теми, як автори "Шляху в нікуди", пишуть: Годі сьогодні визначити, хоч би приблизно, кількість поляків, які стали жертвою українських націоналістів у 1943-1944 роках... По відношенню До Волині втрати в польському населенні оцінювали на 15 тис. Студницький, інтерв'юючи 10.02.1944 р. в німецької влади у Львові, назвав цифру 200 тис. поляків, замордованих Українськими націоналістами, на що шеф німецької поліції у Львові відповів, що замордовано щонайбільше 100 тис. Можна подати, що на терені Полісся, Волині, Холмщини й Засання замордовано 60-80 тис. поляків. [78]

Слід підкреслити, що автори посилаються на документ з польських архівів. Треба теж пам'ятати, що ці підрахунки не охоплюють Галичини.

Інший автор, Ришард Тожецький, посилаючись на розмову В. Студніцького, теж наводить ті самі цифри - 200 тис. за твердженням Студніцького і 100 тис. за твердженням-оцінкою шефа львівської німецької поліції - , але теж подає іншу інформацію, яка торкається Галичини: Дані з округу Львів вказують, що кількість жертв тільки в кількох повітах Східної Галичини до половини 1944 р. сягає 70 тис. людей. [79]

Під час розмови В. Студніцького з шефом поліції у Львові, присутній губернатор Галичини Отто Вехтер оцінив кількість жертв ОУН-УПА в Галичині на 40.000. [80]

Казімеж Подляський, посилаючись, як він пише, на безстороннього дослідника, аж ніяк не "україножера", пише, що польські джерела "говорять про 100 тисяч осіб" [81] - жертв ОУН-УПА.

Українські націоналістичні джерела не подають кількості жертв ОУН-УПА - ні поляків, ні українців. Винятком тут є інформація згадуваної редакційної статті "Гомону України", яка подає, що в ході 201 відплатної акції в Галичині 5.100 поляків втратило своє життя ("Гомін України", Торонто, 26.08.1992). Не займається цією проблемою ні Микола Лебець, ні Петро Мірчук у своїх працях про УПА.

Зате займаються цими підрахунками, але тільки щодо Волині, Ю. Туровський і В. Семашко. Вони пишуть:

В нашій праці ми показали коло тисячі місцевостей, в яких мало місце вирізування польського населення, скоєне українськими націоналістами.

Повний розмір злочинів українських націоналістів на Волині за нашими оцінками торкається 2.000 місцевостей, в яких скоєно акти народобвистства. Вони спричинили смерть 60-70 тисяч жертв, що становить коло 20% тодішнього польського населення Волині. У розділенні на повіти це дає такий приблизний образ:

- Дубенський повіт 6.800 убитих
- Горохівський повіт 4.200 убитих
- Костопільський повіт 7.000 убитих
- Ковельський повіт..... 7.300 убитих
- Кременецький повіт..... 5.100 убитих

- Любомльський повіт 1.900 убитих
- Луцький повіт 11.300 убитих
- Рівенський повіт..... 7.400 убитих
- Сарненський повіт 6.100 убитих
- Володимирський повіт..... 8.000 убитих
- Здолбунівський повіт 3.600 убитих

Найкривавішими місяцями на цьому терені був липень 1943 р., в якому згинуло коло 20.000 поляків, у тому лише в найкривавіших днях 11 і 12 липня, замордовано понад 12 тисяч осіб. [82]

За нашими оцінками, матеріал, який ми зуміли зібрати, показаний у цій праці, охоплює тільки 1/3 всіх жертв волинського погрому. [83]

На увагу заслуговує ствердження авторів, що публіковані матеріали доказують також, що поза засліпленими шовіністами, неодноразово примушували до злочинів людей, котрі внутрішньо їх не схвалювали.

Страшні наслідки злочинів ОУН-УПА. Поляки - автори, респонденти, знайомі, близькі мені особи - не закликають до помсти. Вони лише хочуть сказати правду. Хочуть, щоб їх зрозуміли, що вони були жертвами. А я хочу, щоб ті страшні роки не повторилися. Проте бачу, що ОУН на Україні починає відроджуватися. В цьому вбачаю небезпеку. Тому не можу мовчати.

Чиїм утворенням була УПА? Хто був в УПА?

Здавалося б, що після принципового ототожнення УПА з ОУН, про яке вже тут мовилося, питання про те - чиїм твором була УПА? - може з першого погляду виглядати безпредметним. Так, УПА безперечно була твором ОУН. Але ж, як знаємо, від 1940 р. були дві ОУН - ОУН Ст. Бандери і ОУН А. Мельника. То якої ж ОУН утворенням була УПА?

Треба бути свідомим того, що УПА не постала внаслідку проголошення якогось декрету чи іншого законодавчого акту, хоч і від 30 червня 1941 р. існував, принаймні в уяві бандерівців та дезорієнтованих мас, уряд - Українське Державне Правління з Ярославом Стецьком на чолі. УПА творилася упродовж багатьох років, хоч і не називалася вона Українською Повстанською Армією. ОУН приймала у свої ряди на підставі

складеної на револьвер присяги. Як правдиві християни жили символом християнства - хрестом, так члени ОУН жили своїм символом - револьвером. УВО-ОУН від самого початку вишколювала військові кадри, що робила у Вільному місті Гданську (нім. - Данціг) й в інших місцях. УВО, а згодом ОУН, мали свої військові референтури-відділи. Похідні групи ОУН-б і ОУН-м пішли вслід за німецькою армією в Галичину, на Волинь і далі з метою організувати українську поліцію, отже озброєні відділи. Ця поліція зродилася в Західній Україні з прихильників бандерівців і мельниківців. Весною 1943 р., коли над ситуацією на Волині панувала ОУН Ст. Бандери, поліція перейшла водночас в лави УПА, що, без жодного сумніву, сталося на наказ ОУН-б, мабуть самого М. Лебеда.

Між ОУН-б і ОУН-м на еміграції тривала й досі не припинилася суперечка - коли виникла УПА? ОУН-м твердить, що це сталося ще 1941 р., натомість ОУН-б, що початок УПА датується з 14.10.1942 р. І ця фракція ОУН, на сьогодні під проводом Ярослави Стецько, домагається, щоб саме ця дата стала Днем Українських Збройних Сил. В рамках цієї суперечки у "Новому шляху" появилася стаття Ольги Кобець, в якій авторка з задоволенням каже:

Відразу слід зазначити, що конференція, хоч і присвячена 50-річчю УПА, віднесла національно-визвольний рух до ранніх тридцятих років, а початком виникнення самої УПА за новими документами, віднайденими українськими істориками, переконливо довела, таки слід вважати 1941 рік і насамперед діяльність Бульби-Боровця... Такою є, зокрема, доповідна записка начальника Українського штабу партизанського руху (радянського - В.П.) Тимофія Строкача секретарю ЦК КП(б)У Леоніду Корнійцю, у якій він заявляє, що до його рук потрапив документ німецьких спецслужб від 9 вересня 1941 р., в якому свідчиться про те, що вже в той час значна частина оунівців почала переходити в підпілля [85]

Нема сумніву щодо того, що УПА Тараса Бульби-Боровця складалася зі схильного прийняти гасла ОУН елементу, та й сам Тарас Бульба-Боровець з перших місяців гітлерівської агресії на СРСР співдіяв з ОУН-м. Про це засвідчує Г. Полікарпенко разом з Зіновієм Книшем, говорячи про дії ОУН-м у напрямі організування збройних відділів:

В інструкції, що її подано провідному активі ОУН (Мельника - В.П.) ще перед початком німецько-советської війни, наголошувало політичний бік боротьби, а не військовий.. проте та ж сама, вище згадана інструкція наказувала творити зразу невеликі військові загони і з'єднання та нагромаджувати засоби бойового характеру... В перших днях серпня 1941 р. прибув до Львова Тарас Бульба-Боровець (321), командувач Української Повстанської Армії (УПА), "Поліська Січ", на розмову з членами ПУН (Проводу українських націоналістів - В.П.) [86]

В листопаді 1941 р. ..."Поліська січ" і Тарас Бульба перейшли в підпілля... тут була перша партизанська школа. Тут стало діяти представники ОУН поручник М-й, Михайло Шморгун... згодом Антін Барановський.[87]

Доперва (щойно - В.П.) весною 1943 р. і бандерівці, щоб не лишитись позаду, почали творити партизанські загони... У висліді (внаслідку - В.П.) постали три партизанські армії:

1. УПА от. Бульби,
2. Військові відділи ОУН під проводом полк. А. Мельника,
3. Військові відділи бандерівців. [88]

Лебідь (Лебедь - В.П.) рішив (вирішив - В.П.) всіх змайоризувати. Вступивши на цей шлях (він) вживає (використовує - В.П.) метод авантюрної гри, де платиться кровлю тисячів найкращих бійців. В ім'я опанування "лісу" -він роздуває партизанку до найширших меж, вживаючи до того різних засобів: пропаганду, що грає на інстинкти українських..., примусову мобілізацію і тд. І дійсно ліс заповнився молоддю, яку Лебідь формує у відділи і тримає в дисципліні терором. [89]

Широким колам націоналістів на Заході відомі закиди мельниківців у бік бандерівців за роззброєння мельниківських відділів УПА в Володимирщині і Кремениччині. М. Лебедь просто дав наказ ліквідувати мельниківські відділи, внаслідку чого прийшло до кровопролиття, про яке й говорить Г. Полікарпенко. Бандерівська УПА ліквідувала теж УПА - "Поліську Січ" Тараса Бульби-Боровця, котрий співдіяв з ОУН-м, про що свідчить хоч би те, що в органі "Поліської Січі" "Оборона України" вміщена програмна стаття діяча ОУН-м, майбутнього голови ПУН (ОУН-м) - О. Ждановича п.з. "За що ми боремось" [90]

Слід, отже, дійти до висновку, що УПА, принаймні в перший період гітлерівської окупації Західної України, не була виключно

бандерівською, вона була твором обох ОУН -ОУН-б і ОУН-м. І обі ці фракції (також третя - ОУН-з, котра відкололася 1954 р. від ОУН-б) несуть відповідальність за те, що УПА накоїла на Волині й в Галичині. Недарма ж поляки з південного Полісся й північно-східної Волині (тієї, що була до 1939 р. під Польщею) у розмовах зі мною - тих, хто вбивав, хто палив, хто сів жаж, називають "бульбівцями", а не бандерівцями. Батьки моєї дружини теж утікли ранньою весною 1943 р. з Сарненського повіту перед "бульбівцями", а вже потім, з села на Волині, втікли перед бандерівцями до Кременця.

Про відповідальність всіх трьох фракцій ОУН за дії УПА свідчить і те, що всі вони на сьогоднішній день глорифікують УПА, домагаються її реабілітації, але як правило промовчують масові вбивства поляків. Всі вони показують вояків УПА як героїв.

Хто ж був у тих формаціях, які ми називаємо УПА? На це запитання переконливу відповідь дає Василь Чумак, уродженець Волині, кандидат юридичних наук з Києва, котрий пише:

Як наші, так і зарубіжні архівні джерела й публіковані документи свідчать: кістяком Української Повстанської Армії були члени ОУН, що пройшли "вишкіл" ще до війни в німецьких спецслужбах, а потім перебували у різних спеціальних німецьких частинах типу батальйонів "Нахтігаль", "Роланд" та шуцманшафт батальйону 201, резидентурах, інших німецьких установах. За архівними даними, які нам довелося проаналізувати, близько 16 відсотків учасників УПА служили в німецькій армії, в українській та німецькій поліції і жандармерії. Так функції керівників УПА прибрали на себе у недалекому минулому офіцери вермахту або німецькі агенти, серед них - Р. Шухевич, Д. Клячківський (командуючі УПА), М. Лебідь (один з організаторів формувань)...

У складі УПА було сформовано 15 національних відділів. Але слід зауважити, що в усіх цих загонах політкерівниками були члени ОУН. В тому числі й у "Єврейському курені" "Синах Якуба", в якому налічувалось 12 (! - В. П.) осіб (здебільшого лікарів, дантистів, ремісників)...

В упівських формуваннях, а також серед тих, хто їм допомагав (СКВ, УНС - В.П.), особливо на першому етапі, було чимало охоплених національною ідеєю, настроєних проти

колгоспів... роки окупації, фашистський терор і пограбування населення створили сприятливу ситуацію для націоналістичної пропаганди. Певну роль одіграло й те, що у 1939-1941 рр. ... радянської влади на західноукраїнських землях, мали місце грубі порушення законності, безпідставні репресії, численні факти виселення мешканців міст і сіл. Депортації був підданий кожний десятий житель Західної України... Усі ці фактори вміло використали націоналісти...

Якщо до літа 1943 року вербування до УПА в основному відбувалось добровільно, то уже з літа цр. збройні формування поповнювались уже шляхом насильницької мобілізації та погроз. Ті, хто намагався уникнути такої мобілізації, були репресовані, вбивали самих мобілізованих, їхніх батьків, грабували і спалювали будинок, майно, а в окремих випадках просто силою зброї забирали в свої загони... більшість з них... були жителі Західної України, інші представляли східні області України. Вони були в минулому радянськими військовослужбовцями, що потрапили в полон, утекли з фашистських концтаборів, опинились в оточенні і осіли на цій території...

... І.Ф. Купчишин, 1916 р. народження, бухгалтер, був насильно мобілізований в УПА в серпні 1943 р. і направлений в третю сотню куреня ім. Коновальця. Він розповів, що в сотні тридцять відсотків уродженців і жителів Галичини -добровольці, а інші мобілізовані насильно. [91]

Підкреслення в останній цитаті моє, бо сказане в ній - основна правда про ОУН-УПА: вони були твором галицьких націоналістів. Кістяк УПА, це - члени ОУН, галичани, які, як емісари ОУН, після гітлерівської агресії на СРСР, пішли на Волинь, щоб там організувати УПА. Вони, без сумніву, зуміли мобілізувати шляхом пропаганди деяку кількість волинян, а решту терором примусили піти в УПА. Не говорю тут про Самооборонні Кущові Відділи, які склалися з місцевих дядьків і хлопців, часто й дівчаток, які підлягали настановленню ОУН станичним та іншим провідникам. В УПА опинилося, як бачимо, багато насильно мобілізованих місцевих селян. Ті, що втікли з полону, приставали до червоних партизанів, або до УПА. Де ж вони мали дітися, коли навіть місцевих тероризували?

Про цих останніх, так званих "східняків", котрі таким чином опинилися в УПА, не знаючи ніколи перед тим ні про Коновальця, ні про Донцова, ані про Бандеру, треба сказати декілька речень окремо. Ось свідчення людини - українця, котрий коло сорок років просидів у в'язницях, котрий все своє життя шукав правди людям - до війни був комуністом, а під час війни попав в УПА - свідчення Данила Шумука:

- А які у вас відносини зі східняками? - запитав Гор бенко.

- Вони в розпачу.

- Чому?

- Вони говорять, що тепер вишуковують з-поміж них і розстрілюють офіцерів, а незабаром будуть стріляти всіх полонених...

... Острівський привів мені сім чоловік. І так я мав повну групу в числі дванадцяти чоловік. Всі вони були раніше офіцерами Радянської Армії. Пізніше попали до німців у полон, а втікши з полону, потрапили у відділи УПА... з наближенням Радянської Армії їм почали недовіряти, і це недовір я їх сильно психічно травмувало. Вони кожного дня ждали розстрілу [92]

Знаючи з кого складалася УПА, хотілося б, аби ті, котрі були в тій оунівській формації, щоб вони сказали своє вагоме слово - як вони попали в УПА, хто, за яких умов їх примусив - люди, а чи доля - стати в лави УПА? Існує невелика лиш імовірність, щоб так звані "східняки", не маючи за собою злочинної співпраці з гітлерівцями, добровільно йшли в УПА, не віриться, щоб вони визнавали ідеологію ОУН. їм, "східнякам" чужий був усякий тоталітаризм - більшовицький і фашистський, отже й тоталітаризм ОУН. Якщо й сьогодні хто зі "східняків" ратує за ОУН-УПА, то він або має на душі скоєні в її рядах злочини, або ж зовсім не розуміє, ніколи не збагнув суті українського інтегрального, тобто донцовського націоналізму. Вони й досі перебувають у мряці. Як і ті, котрі народилися в Канаді, США і не зіткнулися ніколи з практичним націоналізмом тридцятих і сорокових років.

Поміч українців полякам

З реляцій, які я отримав від своїх респондентів, виникає, що багато з-посеред них не ототожнюють бандерівців чи бульбівців з УПА - з українським народом, майже ніхто не має до українського народу почуття ненависті. Великий відсоток

респондентів відповідає на виразне запитання, що українці таким або іншим чином, наражаючись на смерть з рук бандерівців, помагали полякам. Ось кілька лише прикладів з реляцій:

- В.М. з Канади: Мого батька про планований напад попередив знайомий українець. Ми встигли втікти до Кременця, а його, того українця, бандерівці повісили серед села й на груди прикріпили напис: "За зраду".

- Г.Х. з Польщі: Місцеві українці після нападу УПА відвезли поранених поляків до шпиталю в Корці.

- Е.Б. зі США: Іноді українці перестерігали про плано вий напад.

- М.С. з Польщі: Після нападу ми втікли до українського села, звідки родом наша мати українка.

- Ю.Х. з Польщі: Климчук, житель Лопатина, свідомий смерті за допомогу полякам, переховав нас уночі в своїй хаті, коли нашу хату оточила банда УПА.

- В.Й. з Канади: Не всі українці були нашими ворогами, були й такі, що перестерігали поляків. Мене зустріли дві дівчини-українки, одна мене знала, сказала що діється, радила не признаватися, що я поляк. Моє життя було в її руках.

- Г.І. з Великобританії: Сусід-українець був настільки відважний, що дозволив мені деякий час ночувати в його хаті, хоч в них і так було тісно.

- Я.П. з Польщі: Всю зиму 1944/45 майже кожної ночі наша родина покидала хату й ми ночували, ховаючись, в українців-сусідів.

- М.Б. зі США: Теща місцевого попа сказала нам, щоб ми втікали, бо планують напад.

З книжки Ю. Туровського і В. Семашка: [93]

- *До морду не допустили два українці - солтис і Мітька Броницький, заступник солтиса (стор. 19);*

- *Українець Косяк заховав хлопця з родини Ягліньських і надав йому допомогу (стор. 27);*

- *В Антонівці власник млина, українець, перестеріг Юзефа Ейсмонта про небезпеку (стор. 38);*

- *Багато українців у гмінах Межиріч і Корець противилися мордуванню, помагали переслідуваням (стор. 39);*

- *Вбили теж дві українки, котрі перестерегли поляків про небезпеку (стор. 51);*

- *Вбили подружжя Юстину й Іполіта Родзевичів. Одним зі злочинців був сусід-українець, Лаврін Кравчук. Інші українці впродовж 8 тижнів переховували їхнього сина (стор. 66);*

- *Троє дітей Яна Кшиштака врятувала стара українка, проте на другий день від неї силою забрали їх і потопили в колодязі. Дочку Аполонію переховувала українка Музика (стор.80);*

- *Родину Краков яків переховував українець Кирило Столярчук, а Станіслав Видихай схоронився у Тимоша Сюні (стор. 82);*

- *Поранена 10-літня Ядзя впродовж 10 днів переховувалася у збіжжі, жилися колосками, аж натрапив на неї українець, вчитель з Вербчини, і врятував її(стор. 102);*

- *Прихильність до поляків проявляли родини Черників, Віденських, Жуків, Єникевичів, котрих дві дочки, студентки медицини, були вбиті за відмову від співпраці з українськими націоналістами (стор. 125);*

- *Від українського селянина одержали вістку, що в сусідній Грушівці зібралися дві сотні бандерівців.*

Вбивства українців

Всі польські автори пишуть про вбивства бандерівцями українців. Ось декілька прикладів з тієї ж книжки Ю. Туровського і В. Семашка:

- 15.03.42, село Кошице, українська поліція разом з німцями вбила 145 поляків, 19 українців, 7 євреїв, 9 радянських полонених (стор. 15);

- В ніч на 21.03.43 р. в Шумську вбили двох українців - Іщука й Кравчука, котрі сприяли полякам (стор. 29);

- Квітень 1943 р., Білозірка. Ті самі бандити вбили українку Тетяну Миколик за те, що мала з поляком дитину (стор. 51);

- 5.05.43. Клепачів. Вбили також українця Петра Трохимчука з жінкою полькою (стор. 56);

- Травень 1943. Рейтанів. Чоловік поляк, жінка українка, разом з дитиною втікли до Луцька. Її мати, українка, несла їм харчі з села. Зловили її і вбили (стор. 59);

- 30.08.43. Кути. У звірський спосіб вбили українську родину Володимира Красовського з двома малими дітьми (стор. 124);

- Серпень 1943. Янівка. Бандерівці замордували польську дитину і двоє дітей українських, бо вони виховувалися в польській сім'ї (стор. 128);

- Серпень 1943. Антолін Українець Михайло Мищанюк, що мав жінку польку, одержав наказ вбити її і їх однорічну дитину. Внаслідок відмови його з жінкою і дитиною вбили сусіди (стор. 128).

Всіх убивали. За засадою: Хто не з нами, той проти нас. Так бо вчив Дмитро Донцов. Бо: "Нація понад усе!" А людина? А Бог? А загальновизнані людські, християнські чесноти? Чи мали вони місце в доктрині і практиці українського націоналізму ОУН-УПА? Ні, не було на них місця у цій системі.

Відплатні акції поляків

Ще й досі світ дивується, що євреї йшли на страту без жодного спротиву. До винятків належало повстання у Варшавському гетто.

Поляки не піддавалися пасивно смерті. Вони початково принаймні, втікали. Згодом організували в більших селах точки самооборони. Були теж відплатні акції проти українців, іноді такі ж безглузді, як і самі напади ОУН-УПА на поляків. Про це, між іншим, згадує Павел Й. Овчарек зі Щеціна.[93а] Про ці відплатні акції пишуть поляки!

Протягом 11 років я жив у Канаді і США, виключно в українському середовищі. Я наслухався сухих стверджень про вбивства, навіть масові вбивства поляками українців.

Не заперечуючи фактів відплатних акцій поляків, я підкреслюю: відплатних, а не без будь-якої причини, я почав міркувати над питанням про розміри тих (відплатних) акцій, про те - скільки вони спричинили жертв серед українців? І врешті, аналізуючи безліч розмов з українцями, я "відкрив" таке: ніхто, абсолютно ніхто, ні одна особа, з якими я розмовляв, не вказала на факт втрати когось близького внаслідку мордів, учинених поляками! Тоді я, усвідомивши це, вирішив до декількох осіб скерувати запитання: Чи є у вас хтось з близьких чи знайомих, котрі втратили б своїх близьких з рук поляків під час війни? А звернувся я не до простих людей, не до таких, що відсиджуються вдома, що не мають контактів з громадою. Звернувся я до редактора "Нових днів" у Торонто - демократа, людини гуманної -Мар'яна Дального-Горготи. Він, редагуючи

довгі роки популярний щомісячник, отримує багато листів від читачів, він втримує широкі контакти не тільки з українською громадою в Торонто, а й по цілій Канаді, США, має знайомих в Європі, Австралії. Другим, до кого я звернувся з тим же запитанням, був відомий не тільки в Канаді, а й у США, теж на Україні, український оперний співак, бас-баритон, Йосип Гошуляк, котрий теж має безліч знайомих серед української діаспори, теж на Україні, де останньо побував кілька разів. Йосип Гошуляк – людина висококультурна, начитана, чесна, за другою професією бібліотекар. Третьою особою, до якої я звернувся з цим же запитанням, був Дмитро Федик, довголітній член ОУН, вояк СС дивізії "Галичина", вельми активний в українській громаді, котрий відійшов від націоналізму внаслідку власної конфронтації теорії ОУН з загальнолюдськими засадами. Дмитро Федик кількаразово намагався допровадити на терені Торонто до польсько-українського зближення, теж українсько-єврейського.

Всі три мої добрі знайомі. Вони відповіли: Ні, ми особисто не знаємо осіб, які б втратили своїх близьких з рук поляків. Принаймні про це нам не відомо.

Чи це не симптоматично? І додам: я сам майже п'ять років працював в українських редакціях, отже мав контакт з українською громадою, з українською громадською думкою діаспори.

Четвертою особою, до якої я звернувся з цим же запитанням, був довголітній редактор вінніпезької української газети - Микола Гнатів. На жаль, він мені не дав відповіді, що я пояснюю неоднозначно.

Про що свідчить сказане тут? Воно свідчить про те, що, хоч і були відплатні акції поляків - індивідуальні чи організовані, то вони, за своїми масштабами, є краплиною в морі масових мордів, яких допустилися ОУН-УПА на поляках.

Пише близька мені особа: В той самий час, коли напали на нас, унаслідку чого загинув мій батько, брат і сестра, бандерівці напали теж в сусідньому селі Ходорів на польську сім'ю під час ночі. Постріляли всіх, хто спав у хаті - батьків і п'ятеро дітей... З тієї родини залишився тільки 19-літній хлопець, якого в час нападу не було вдома. Він, навіть не поховавши трупів, зразу подався до Зборова, звідки поїхав на Ряшівщину. Розповідали,

що там він, озлоблений, став подібним до бандерівців бандитом – убивав українців.

З психологічної точки зору не можна дивуватися діям, якими керувала помста за вбивство найближчих осіб, хоч виправдати таких дій не можна. Помста морально, хоч не юридично, була б виправдана тільки за однієї умови: коли б вона була скерована на осіб, які своїми вчинками викликали почуття помсти. Натомість помста, скерована на осіб тієї ж національності, що й злочинців, не знаходить виправдання навіть морального.

Навесні 1943 р. з наказу ОУН-б коло 4.000 української поліції пішло в ліс, забираючи з собою зброю. На місце українців, німці почали вербувати поляків, зокрема у Володимирському, Лубенському повітах, у Сарнах і Ковелі.

Відозва делегата Уряду на Край (польського - В.П.) забороняла полякам брати участь у пацифікації українських сіл і хуторів, організованої гітлерівцями. Треба виразно ствердити, що багато поляків, з помсти за помордованих, брало участь не тільки в польських відплатно-оборонних акціях, але й в рамках акцій, влаштовуваних поліцією. За ті мордування заплатило українське населення, зокрема тих сіл, які знані були зі своїх націоналістичних настроїв селян.

До, мабуть найбільших, самооборонних пунктів поляків на Волині слід зарахувати село Пшебраже. Опис оборони подав, на мою думку абсолютно об'єктивно, Генрик Цибульський у книжці "Червоні ночі".⁹⁴ Автор подає детальний опис умов, які спричинили організацію оборони, причому він у жодній мірі не керується ресентиментами до українців, вказує на ряд випадків допомоги українців полякам, він, як видно з цитованих ним українських виразів, добре знає українську мову, знає українське волинське село. Автор вказує на недостатню допомогу з боку А.К., об'єктивно говорить про випадки спалювання близьких до Пшебража українських сіл, з яких атакували відділи УПА, пояснює, що спалення тих сіл було подиктоване мотивами оборони і не вказує на мету - винищення українського населення.

Майже до класичних прикладів відплатних акцій поляків належить село Павлокома біля Перемишля. У збірнику "Перемишль, західний бастион України" [95] є свідчення Олександри Потічної, матері проф. Петра Потічного, за яким 3 березня 1945 р. згинуло там з польських рук 324 мирних

жителів того села. Це жахливий приклад відплатної акції, вчиненої поляками. Якими поляками?

Проф. Петро Потічний у рецензії матеріалу "Польська Безпека про УПА" згадує села Верховини і Павлокома, які були вимордовані НСЗ - "Народове Сіли Збройне" у 1945 р. [96] Натомість автори книжки "Шлях у нікуди" пишуть, що напад на Павлокому мав місце при кінці 1945 р., а його авторами була нелегальна збройна польська організація ВіН "Вольносьць і Неподлеглосьць", причому вони посилаються на Реймента, котрий був автором опрацювання про участь органів польської безпеки в поборюванні підпілля. [97]

Поза різницями щодо дати нападу і його авторства, незаперечним є, що він мав місце 1945 року, отже коли на тому терені давно вже не було воєнних дій, і що виконала його котрась підпільна польська збройна організація, а Жертвою стали українці.

Неясним по відношенню до Павлокоми є ось що: Артур Бата у вступі до своєї книжки "Бещади в огню" [98] описує напад УПА на село Павлокому над Саном, що його він особисто спостерігав. На жаль, хоч ця книжка описує дії УПА, автор у дальшому більше не згадує про Павлокому, не подає коли напад УПА мав місце. Можна тільки здогадуватися, що в Павлокомі жили колись поляки і українці, і що польський збройний відділ напав на це село 1945 р., винищуючи понад 300 його жителів, і що загін УПА вчинив напад на це село, вбиваючи там поляків. Відсутність даних щодо часу нападу УПА на Павлокому не дозволяє робити висновки щодо того - котрий напад був першим, а котрий відплатним.

Загальновідомим є факт відплатної акції А.К. у Львові, коли одного дня було вбито кільканадцять українських поліцаїв.

Одну з неначе відплатних акцій польських відділів на українському населенні описує Михайло Подворняк у книжці "Вітер з Волині". Автор каже, що його знайомий Грицай, протестант, як і автор, розповів йому, що весною 1944 р. вдосвіта коло трьох тисяч польських повстанців оточили село Сагринь, підпалили його, а коли мешканці почали рятуватися, втікаючи від пожежі, їх без жодного милосердя вбивали, внаслідку чого згинули всі вірні громади євангельських християн. Взагалі внаслідку цього нападу згинуло 763 особи.[99]

Я написав "неначе відплатних акцій" тому, що А. Щенсяк і В. Шота у книжці "Шлях у нікуди" подають іншу версію цієї події, а саме: 9 березня 1944 р. в районі Сагриня, Грубешівського повіту, дійшло до бою між відділами українських націоналістів, підтримуваних підрозділом СС "Галичина" і місцевою українською поліцією і відділами Б.Х. (Батальйони Хлопске - В.П.): "Рися", "Блискавіці", "Гурагана" і "Бужи", підтримуваними місцевими заставами А.К. Бій закінчився розбиттям націоналістів, котрі вимушені були відступити, втративши при цьому понад 200 вбитими. [100]

Ця розбіжність варта дослідження, як і Павлокома. Автори "Шляху у нікуди" згадують теж у примітці, що вояки Б.Х. і А.К. вчинили теж напад на постерунок української поліції в Радимні, внаслідку чого вбитий був комендант постерунку - відомий садист і переслідувач польського населення.[101] Але це - не цивільне населення.

Слід думати, що тепер, коли відкриті архіви в Польщі й в Україні, історики матимуть змогу встановити розміри відплатних акцій польських відділів на українцях. Але тут треба повторити: такі акції спричинили дуже невелику кількість жертв у порівнянні до жертв польського населення. Але й про них треба сказати правду. Тому що, як сказав кардинал Юзеф Глемп з нагоди передачі польському урядові документів про злочин у Катині, виявлення правди, навіть такої гіркої, як ця, може формувати дружбу між народами Це - спільний біль обох народів. З одного боку упокорення, а з другого доцінювання тієї вартості, якою є визнання скоєних помилок у тому народі і в тих політичних угрупованнях, котрі сформувалися, ставлячи надії на ненависть. [102]

Зіткнення ОУН зі Сходом України

Я завжди був противником поділу українців на "західняків" і "східняків" перш за все тому, що такий поділ не віддзеркалює географії населення. "Західняки" - згода, бо вони з Західної України, але не можна називати "східняками" всіх українців, котрі жили поза Західною Україною, бо є ще Центральна, або Наддніпрянська Україна, є Східна і Південна Україна. Мені чомусь здається, що така термінологія - "західняки" і "східняки", відповідає бажанням перших, бо тоді, неначе, вони, "західняки",

є половиною народу, а це - неправда. Проте тут дотримуватимусь цієї термінології з огляду на тему.

Перш за все треба пригадати, що ОУН до війни ніколи не поширила своїх впливів на схід від Збруча. Завдання насаджувати ідеологію українського націоналізму отримали "похідні групи" ОУН-б і ОУН-м. Першими, здається, відчувли несприємливість ідей ОУН члени, причому чільні члени, "похідних груп" ОУН-м, які встигли закріпитися в Києві перед ОУН-б. Серед них були такі видні діячі ОУН-м, як О. Ольжич та Олена Теліга, душі чутливі, боже це були поети. "Східняки", як їх тут умовно називатиму, знали на практиці -що означає тоталітаризм, монопартійність, вождівство. В них Ще живі були кличі Української Народної Республіки -демократія, свобода слова, рівність громадян без різниці національності тощо. Ця київська група ОУН-м не могла перенести вповні свого досвіду, набутого у зіткненні зі "східняками", тому що її гітлерівці розгромили - одних розстріляли, інших арештували, розігнали оунівську київську адміністрацію.

Чіткіше зіткнення зі "східняками" відчула ОУН-б, бо саме вона мала найбільше своїх емісарів на Волині. Хоч і винищувала ОУН-б полонених з Червоної Армії, проте деяка кількість "східняків" потрапила до УПА. Нікуди їм було діватися - або в червоні партизани, або в УПА. Деякі розумніші члени ОУН відчувли, що на "східняків" годі перенести ідеї інтегрального донцовського націоналізму. їм, "східнякам", той націоналізм був чужий. Хоч як вони ховалися зі своїми думками, попавши в лави УПА чи в інші структури ОУН, все ж таки "вожді" збагнули, що з теперішніми гаслами далі як за Збруч їм не піти. Проте, заки вони дійшли до такого висновку, чимало "східняків" згинуло з рук ОУН-УПА, зокрема з рук С.Б. ОУН. Про це пише євангельський християнин Михайло Подворняк з Волині:

... були випадки, що багато полонених, які мали ще силу, коли їх гнали вночі, то вони утекли Потім вони розійшлися по селах, стали в господарів на працю, але багато їх потім таки загинуло, але вже не від німців, а від своїх нерозумних і божевільних партійців, які кожного полоненого з Великої України вважали комуністом.[103]

Був десь випадок, що кількох колишніх полонених з Червоної Армії, що працювали в господарів, пішли до тих більшовицьких партизанів. Після цього бандерівська С.Б.

ходила по селах, виловлювала колишніх полонених і забирала їх з собою. Їх виводили до лісу і там розстрілювали, підозрюючи, що вони рано чи пізно можуть піти до советських партизан. Вбивали невинних українців з Великої України....[104]

Прочитавши це, може деякі жінки-українки з Великої України пригадають собі, як довго ще чекали на своїх чоловіків, одержавши з "военкомату" повідомлення: "пропав безвісті". А він пропав від кулі С.Б. ОУН, потім ОУН-УПА.

Запущена ОУН народобивча машина працювала на всю потужність, а час не стояв на місці. Після поразки під Сталінградом, почався відступ німецьких військ. Почався теж похід за ними тих тисяч українців, котрі, ненавидячи більшовиків, спершу повірили німцям, пішли працювати в адміністрацію тощо, і котрі знали - що їх чекає з приходом радянської влади. Вони не були ні комуністами, ні тим більше націоналістами. Це були здебільша ті, кого не встигла перемолоти більшовицька машина смерті. Вони почали вливатися в Західну Україну, в Галичину. Між ними був теж Грицько Сірик, автор десяти книжок, виданих власним коштом - людина чесна. Там вони зіткнулися з українським націоналізмом, з ОУН Бандери і Мельника. Що розумний люди, в тому й з ОУН-б, почали усвідомлювати собі, що Німеччина зазнає в цій війні поразки. Проти неї воює Захід. Треба думати наперед, треба думати про майбутнє.

На цьому тлі доходить до III ВЗУН Ст. Бандери. Передумовою зміни тактики і пропаганди ОУН-б була розбіжність між завданням і практичними можливостями їх реалізації... в невдачі поширити терен діяльності організації на підсоветську окупацію... Організація, що теоретично претендувала на організування та провід революції на цілій українській етнічній території, була фактично обмежена під оглядом ідеологічним, програмовим та організаційно-концепційним до українських земель на захід від річки Збруч та до еміграції.... [105]

Незважаючи на демократизуючі постанови III ВЗУН-б, той же автор каже: Однак засади, сформульовані на Віденському Конгресі (1929 р. - В.П.) зберегли свою силу [106]

Я не пишу історію ОУН, тому лише дуже коротко вкажу на зміну тактики і пропаганди ОУН-б. І скажу не своїми словами, а

наведу думки двох знавців теми. Говорячи про той з'їзд, тобто III ВЗУН Ст. Бандери, проф. Ярослав Пеленський пише:

Твердження про початок демократизації і прийняття вже тоді демократичної концепції, дещо передчасні. Вживалися терміни, які можна окреслити як "політичний плюралізм". Слово "демократія" в крайових документах ОУН уперше було вжите... у 1951 р. ... Хоч у підпільній публіцистиці термін "демократія" у позитивному контексті вживався вже раніше... Однак в еміграції це становище заперечив сам Степан Бандера... Нині бандерівці... під керівництвом Ярослава Стецька також вживають термін "демократія", хоч до 1960-их рр. у націоналістичній політичній термінології він мав негативне значення. [107]

Інший знавець теми, Роман Борковський, говорячи про політичні реформи, які, неначе, сталися на III ВЗУН Ст. Бандери (21-25.08.1943 р.), каже:

Натомість автократична фракція (ОУН-б - В.П.) на практиці анулювала ці реформи, інтерпретуючи їх у дусі принципів передвоєнної ОУН [108]

Так ось зіткнення ОУН-б зі "східняками" примусило її до тактичної зміни гасел і напрямків пропаганди, однак не змінило суті ОУН. III ВЗУН Ст. Бандери відбувся 1943 р., в час, коли шаленіла УПА на Волині. Провід ОУН-б не наказав припинити цю бойню, яка осоромила український народ, "Східняки", отже, мали на ОУН лише мнимий вплив. Твердження, що націоналістичний рух уже в 1943-44 рр, перейшов на демократичні позиції, не має достатніх підстав. [109] На сказане тут повинні б звернути увагу ті в Україні, котрі легковажно піддаються сучасній пропаганді ОУН, зокрема ОУН-б, яка вельми часто посилається на Щ ВЗУН.

Зіткнення ОУН-б зі "східняками", а також перспектива цілковитої поразки гітлерівської Німеччини спричинилися до того, що ОУН-б почала міркувати над створенням підпорядкованого їй, неначе загальнонаціонального, органу. Біля витоків цієї ініціативи було таке: адже західні союзники в жодному разі не розмовляли б з представниками однієї тоталітарної партії, вони могли розмовляти з якимось загальнонаціональним представництвом. Проте задум був шитий грубими нитками - від самого початку й по сьогоднішній день відомо, що тим органом стала Українська Головна

Визвольна Рада (УГВР), організована і підпорядкована ОУН-б. Це був суто партійний орган ОУН-б, в якому, "для окраси", фігурували люди з-поза ОУН-б.

Звернімо увагу на те, що УГВР була створена десь у карпатських лісах 11-15 липня 1944 р., коли на всій території України була вже радянська влада.

Головою Генерального Секретаріату УГВР і генеральним секретарем військових справ став Роман Лозовський, тобто Роман Шухевич.[110] Силкуючись представити УГВР як понадпартійний орган, ОУН одночасно не мала в УГВР партнерів, котрі були б представниками інших організованих політичних сил. Вона сама, тобто ОУН-б, поділилася впливами і відповідальністю, - як сказала Дарія Ребет.[111] Секретарем у закордонних справах став Максим Рубан, тобто Микола Лебець.[112] Саме в цьому слід бачити початок дальшого життєвого шляху недосяжного для органів юстиції кол. СРСР Миколи Лебедя.

Як "міністр" закордонних справ УГВР, Микола Лебець мав змогу встановити контакти з західними альянтами, мав змогу перевезти на Захід архів ОУН-б, мав змогу встановити контакти з відповідними службами США.

Одним з перших проявів діяльності УГВР було підписання з Німеччиною під кінець липня 1944 р. договору про співдію у збройній боротьбі проти СРСР. На його підставі німці надавали УПА матеріальну допомогу, теж зброєю і інструктажем, про що говорить Ришард Тожецький, посилаючись на архівні документи, на Армстронга, на Романа Ільницького та інших.[113]

Цікаво, що П. Мірчук не згадує Миколи Лебедя у контексті УГВР, хоч його, М. Лебедя, пост, став трампліном для встановлення контактів з західними союзниками, а згодом теж став причиною другого розламу в ОУН. Шлях Миколи Лебедя можна визначити так: від співпраці з Абвером, через організування бойні на Волині (УПА), через УГВР - до співпраці з СІА, що дозволило йому уникнути відповідальності як організатора народобвиства.

Своїх впливів "східняки" не зуміли використати після війни. На це склалися вагомні причини, від "східняків" незалежні. Про це – згодом.

Служба Безпеки ОУН

Більшовики мали свою "Чека", гітлерівці свою СД, натомість ОУН мала Службу Безпеки - С.Б. ОУН. Це був, як його характеризують А. Щенсяк і В. Шота, орган з вельми широкими політично-репресивними компетенціями, які зводилися до стеження політичної благонадійності членів організації і морально-політичного стану всього населення, до застосування репресій, головним чином прилюдних езекуцій (вбивств) на "зрадниках", українських та інших, котрі діють не на користь українських націоналістів. Таке визначення С.Б. згадані автори зробили на підставі свідчень, складених на судовому процесі в Польщі П. Федорівим.[114]

Про правильність цього визначення говорять такі ось українські автори:

Григорій Стецюк: Бандерівцям до УПА були потрібні офіцери-старшини. Вони довідались, що православний єпископ Мануїл має ранг капітана, тому й "запропонували" йому перехід до УПА. Єпископ пояснював, що йому надали такий ранг як священникові-капеланові, і що він у військових справах не визнається. Проте йому не повірили: як так -капітан і не розуміється на війську?! С.Б. його впіймала, зробила над ним суд, як над дезертиром-зрадником. Спершу застрілили, а тоді повісили. [115]

І в того ж автора:

В той самий час бандерівське СБ. безупину то вкидають людей у криниці, то душать путами (стор. 82); Слюсар їх гостро заатакував, що СБ. у Порицькому районі робить недопустимі речі над членами ОУН (над членами ОУН-м - В.П.), над східняками і часто над штундами (стор. 88); СБ. все "очищувала" терен від мельниківців, штундів, східняків. На Волині винищено інтелігенцію, духовенство укр. прав. церкви (стор. 91); Десять у половині травня 1944 р. один чоловік проходив через фільварок і його скортіло заглянути в ту криницю... Покликав людей і почали витягати вже не до пізнання вісім трупів, вісім людей... Між тими жертвами есбістів Олександра впізнала свого батька по деревинній нозі. Він у січні підвозив хлопців з СБ. (стор. 97); Петро з сестрою були в клуні, ховалися від СБ. Без жодних пояснень виводять решту родини з хати і таки там під хатою розстрілюють

усіх (стор. 98); СБ. гуляє волинськими селами і робить "революцію", вбиваючи наліво й направо тих, хто їм відважився не підкоритись (стор. 105); Надя Собчук познайомилась з чотовим УПА "Зозулею", від якого завагітніла, але зробила аборт. Чотовий "Зозуля" повідомив про таку зневагу СБ. - вона стратила його дитину. Вирок був виданий відразу - розстріляти! (стор. 119).

А оце думки про СБ. ОУН Данила Шумука, [116] якого називають в'язнем сумління, бо він від закінчення війни до половини 1980-х років відбував покарання за належність до ОУН-УПА, де він був викладачем політики в упівських школах. Автор часто подає думки у формі діалогів. Говорячи про арештування, вчинене С.Б., жінка каже:

- Кого забирає цей чоловік, який забрав вас, то ці люди вже більше ніколи не вертаються додому... Це страшні люди, страшніші навіть за гестапо й ЧеКа (стор. 66);

Розмова автора з членом С.Б.:

- У тому селі щезло 16 сімей повністю (українців - В.П.), зі старшими й дітьми...

- Я виконую накази, і все! Зрозуміло?

- Ви вершите судьби людей - жити їм чи не жити, і кому саме. Ви вбиваєте дітей. Розумієте, що це значить, вбивати дітей? (стор. 106).

І далі в цій же справі:

- Що це там у вас трапилось із районним референтом Безпеки? - запитав Митла.

Я розповів їм обом з самого початку. Про те, що зліквідовано 16 сімей без суду й слідства, разом з малесенькими дітьми, і за свою розмову з районним референтом Безпеки - Чумаком...

- Совіти незадовго захоплять всю Волинь, отож, - як би ви хотіли, щоб ми залишили їм готову агентурну сітку? (сказав Крипач - В.П.).

- Поки є змога, ми повинні з корінням виривати все те, на чому може закріпитися совітська власть, - сказав Митла (стор. 107)

Автор, Данило Шумук, був викладачем в УПА, в підпільній школі. Одного разу прийшлося йому викладати на спец-вишколі для районних референтів СБ. Ось він їм дає характеристику:

Це був спец-вишкіл для районних референтів С.Б. П'ять невідомих нам інструкторів читали їм спец-лекції, на які нас не допускали й близько,.. На вишкoлі було 56 молодих, красивих і здорових хлопців. Всі вони були добре зодягнені й задоволені самі собою. Цілий місяць я ходив читати їм по дві години денно політику і геополітику. Тоді саме я мав змогу добре приглянутися, кому організація доручила вирішувати - жити чи не жити тим або іншим людям. Це були ніби навмисне підібрані найтупіші люди. На попередніх вишколах ані серед мужчин, ані серед жінок таких тупиць не траплялось. Серед 56 чоловік всього-навсього п'ятох засвоювали матеріал і розуміли про що йдеться, а решта... Вони просто нездатні були мислити (ст. 68).

Що ж, мабуть ясно - хто був в С.Б. і що С.Б. робила, чим займалася. Тут була мова про винищування Службою Безпеки ОУН українців, то що ж говорити про винищування поляків?

С.Б. не була органом УПА, вона була органом ОУН. Після опанування УПА ОУН-б, С.Б. була органом ОУН-б. Це ті тупі хлопці пильнували, щоб станичні на час доставляли продовольство для УПА, поповнювали її ряди. Це вони сіяли страх не тільки серед селян, непричетних до ОУН-УПА, а й серед самих членів ОУН, теж в рядах УПА. Це вони винищували полонених з Червоної Армії, всіх їх вважаючи комуністами.

І ось знайшовся один; такий з СБ. ОУН в Торонто -командир відділу С.Б. "Клей" - Дмитро Куп'як, котрий написав книжку-спогади, [117] а в ній описує своє "геройство", але не вираховує - чи і скільки людей йому прийшло зліквідувати. Натякає тільки (стор. 243), що вчинив особисто, одноособово вчинив суд і виконав вирок на Личаківському цвинтарі над "провокатором" Богданом Морозом. Книжка, хоч і редагована д-р Оленою Терелею і В. Барлядяну, вийшла в світ з неграмотною мовою. Проте варто її прочитати. Вона теж дозволяє уявити - який елемент був в С.Б.

Полишмо, однак, книжку того, хто не соромився свого бандерівсько-есбівського минулого, вона небагатьох зацікавить. Натомість варто звернути особливу увагу на писання Данила Шумука, які дісталися на Захід без назви. Він її писав за умов безупинного перебування в концтаборах і в'язницях СРСР, він був одним з організаторів заклоту "зеків" у Норильську. Він писав правду. Тому вважаю потрібним на

закінчення теми про діяльність ОУН-УПА навести ряд його тверджень, які розкривають фальш, публіковану в багатьох писаннях українських націоналістичних "істориків", які, по суті, є лише пропагандистами ідей ОУН з науковими титулами, що мають завдання під сучасну пору дезинформувати світ, перекручувати все, що накоїла ОУН-УПА:

За Турією, переїжджаючи село Домінополь, нам впало в вічі, що село неначе б вимерло, двері й вікна скрізь відчинені, а людей ніде не видно...

- Що сталося у Домінополі? - запитав я...

- Три дні тому Домінополь зліквідували, - сумно відпо вів бунчужний.

- Як зліквідували?... Людей зліквідували?... перепитав.

- Так, людей!... - тяжко зігнувшись відповів бунчужний...

- Про що ж це ви, хлопці, так жваво розмовляли? - запитав Брова.

- Та от оповідали один одному як ляхів били в Доміно полі, - відповів Ворон.

- А що це за цивілі з пістолями біля пояса? - спитав я.

- Це хлопці з Служби Безпеки, - відповів Ворон, це хороші хлопці, вони кльоцали поляків краще за всіх. Ось цей, - Ворон кивнув головою на корінистого брюнета, - 27 втопив.

Брюнет, про якого йшлося, у ту же мить витягнувся на струнко.

- То ви розкажіть і нам, як це було з тими поляками, - сказав я.

- Під дванадцятую годину зімкнутим колом ми оточили все село Домінополь. Тоді я з командиром загону і зо всім почотом підійшли під будинок польського штабу і постукали в двері. Поручник, глянувши у вікно, швидко зорієнтувався у чому справа, але виходу не було і він відчинив нам. От тут же на порозі я його й прострелив. Капітана застрелив у постелі, а машиністка (друкарка - В.П.) вискочила через вікно і там її наші хлопці застрелили. Тим часом командир загону вистрілив із своєї ракетниці, це був сигнал про те, що штаб зліквідовано і що треба починати. Ось тоді наші хлопці з С.Б. і пішли гуляти по всьому селу. До ранку не залишилось ані одного живого ляха, - самовдоволено закінчив Ворон (стор.51).[118]

А ось інформація з книжки Ю. Туровського і В. Семашка: 11 липня 1943 р. Домінополь, село, гміна Верба, пов.

Володимирський. Упівці з Волчака вимордували все населення Домінополя, що складалося з 60 сімей (коло 490 осіб). Акція була винятково інтенсивна і брутальна. Упівці виламували двері й вікна, вскакували до хатів, мордували ножами, сокирами, вилами тощо. Того ж дня в Домінополі вони вимордували 20-особовий польський підрозділ, організований у Свойчеві у березні вчителем Целестином Домбровським. [119]

Подані тут два уривки двох різних авторів варті особливої уваги. З їх порівняння виходить, що: а) бандерівці знали, що в Домінополі ночують польські солдати А.К. і в першій фазі нападу зліквідували їх, а тільки потім, ракетою був даний знак до мордування цивільного, беззахисного польського населення, яке було жажливими методами повбиване, потоплене, як каже Д. Шумук; б) Автори Ю. Туровський і В. Семашко не скривають, що в селі стояли польські солдати в "силі" 20 осіб. А були це "солдати", яких згуртував вчитель, отже це був радше малий партизанський, загін. З порівняння писання цих авторів виходить, що можна і треба їм вірити.

Далі Данило Шумук пише:

... те, що ви робите з поляками, то все не вкладається ні в які рамки. Ось недавно в Ліжині замордували вчительку - польку і кинули в колодязь... І це зробили її колишні учні, яких вона кілька років тому вчила... І це не єдиний випадок, вже може місяць поляків вбивають то тут, то там. Нападати зненацька на мирних людей і вбивати їх, то аж ніяк не полицарському, - сказав господар. (стор. 34)

Книжка Данила Шумука, котрий був в УПА, варта уваги ще й тому, що він не вказує на факти вбивств поляками українців, натомість вказує на ряд фактів мордування членами УПА і С.Б. поляків та українців наголошує на крайню брутальність Служби Безпеки. Це -вельми симптоматичне. Цей факт заперечує сьогоднішню пропаганду ОУН про те, що УПА не вбивала польського мирного населення. Книжку Данила Шумука варто перевидавати на Україні, її варто перекласти на польську мову й видати в Польщі. Данило Шумук - об'єктивний автор, свідок подій. Він свого сумління не продає, не міняє на дрібні грайцари.

Євангельський християнин, Михайло Подворняк з Волині, пише:

Найбільше запам'яталося нам бандерівське С.Б. (Служба Безпеки), Цих двох літер наші люди боялися не менше, як НКВД чи Гестапо, бо хто попав до їхніх рук, живим уже не виходив. Свою жорстокість вони пояснювали тим, що тепер війна, революція, яка вимагає жорсткої руки, твердої влади. Але це не було оправданням, бо садисти завжди є садистами, в часі війни і в часі спокою. [119а]

Наскільки треба бути безличним, щоб з таким багажем іти сьогодні в Україну й воскрешати ОУН-УПА, славити "героїв" УПА і СБ.?!

Юридична оцінка дій ОУН-УПА

Під поняттям "ОУН-УПА" розумію всі збройні відділи під час війни, якими керувала ОУН, тобто - саму УПА, в якій опинилися розформовані офіцери, підофіцери й рядові з батальйонів "Нахтігаль" та "Роланд", теж українську допоміжну поліцію, яка на наказ ОУН-б водночас пішла зі зброєю в ліс. До УПА зараховую теж те, що деякі автори називають "збройним підпіллям", тобто Самооборонні кущові відділи на Волині й Українську національну самооборону в Галичині.

З огляду на обширність теми цієї праці, в цьому підрозділі обмежуся в основному до полеміки з твердженнями польського історика Тадеуша Анджея Ольшанського, точніше з його твердженнями з розвідки п.з. "Польсько-українська боротьба 1943-1947", опублікованої в "Історичних зошитах" Літературного інституту в Парижі. [120] На берегах цього хочеться сказати таке: "Історичні зошити" паризького Літературного інституту пов'язані з паризькою польською "Культурою". Саме про неї йдеться. В паризькій "Культурі" появилось багато матеріалів, які з першого погляду вказують на потребу зближення двох народів -польського й українського. В "Культурі" публікувалися ярі українські націоналісти, виправдовуючи ОУН і її збройні утворення. Проте, коли пильніше придивитися до тих матеріалів, то можна зробити висновок: Не цим шляхом треба йти до польсько-українського зближення. Треба йти шляхом правди, а не фальшуванням історії. Видно, що "Культура" у великій мірі співзвучна з українською "Сучасністю", яку довгі роки видавали в Мюнхені, засновником якої був Микола Лебедь. Іноді, перечитуючи "Культуру" і "Сучасність", мимохіть

тиснеться на думку: вони, неначе рідні, неначе фінансовані з одного джерела. Та це тільки на берегах.

В "Історичних зошитах", про які мовиться, Т.А. Ольшанський публікувався під псевдонімом "Ян Лукашув". З писання Т.А. Ольшанського виникає, що він є під великим впливом пропаганди ОУН. На це вказує його твердження: А.К. і УПА репрезентували свої народи і їхні політичні керівництва (стор.161). Невже?! А.К. дійсно була збройною силою польського народу в Польщі після програної війни у вересні 1939 р., вона підпорядковувалася польському легальному урядові в Лондоні, той уряд в Польщі репрезентувала Делегатура Уряду. Це - правда. Польський народ мав свій уряд в Лондоні і ніхто цього факту не заперечує. Але, аж дивно читати польського історика, котрий, маючи, без сумніву, на думці ОУН, говорить про неї, як про політичне керівництво українського народу. Народу, котрий не знав і знати не хотів ОУН. Невже в голові Т.А. Ольшанського не постало сумніву, що ОУН репрезентувала саму себе тільки, що вона не репрезентувала жодних верств українського населення на Волині, не говорячи вже про Наддніпрянську Україну, що ОУН спирала свою діяльність на певній частині населення Галичини, застосовуючи терор? Твердження, що ОУН репрезентувала український народ є образою для нього, є образою для мене особисто. Це твердження не має ніякого наукового обґрунтування, воно -політично-пропагандивне гасло ОУН. Це твердження - з пропагандивного арсеналу ОУН, яка від самого постановня узурпує собі право говорити від імені українського народу і від його імені діяти.

До цього самого арсеналу пропаганди належить теж твердження про аналогію між СС дивізією "Галичина" і польськими Легіонами Ю. Пілсудського. Таку аналогію визнає, на жаль, теж один з найоб'єктивніших українських істориків і політологів на Заході, проф. Ярослав Пеленський, хоч повинен дійти до висновку, що аналогії тут не може бути. Аналогію заперечують об'єктивні обставини: Австро-Угорщина була монархією, далекою від авторитаризму, без расового підходу до інших національностей. Натомість гітлерівська Німеччина була державою тоталітарною, вона мала неприховану стратегію - підкорити світ, перш за все Європу, винищити євреїв, зі слов'ян зробити рабів.

Т.А. Ольшанський, нехтуючи науковим підходом в дослідженні проблем, безжурно відкидає неначе здогадливі твердження щодо участі українців у придушенні Варшавського повстання, посилаючись при цьому на "істориків", а насправді на публіциста Бориса Левицького, діяча ОУН-б та бібліотекаря за фахом, діяча ОУН-м, Василя Веригу. Такий підхід є свідомим не об'єктивності і неповажного трактування теми (стор. 162).

До дезінформаційних слід зарахувати твердження Т.А. Ольшанського: ... голодова загибля сотень тисяч радянських полонених, а також екстермінація (німцями - В.П.) всіх євреїв, на Волині часто була реалізована у формі масових ексекцій за меншою чи більшою примусовою участю місцевого населення (стор. 163). Неправда! Місцеве населення не брало участі в масових ліквідаціях євреїв! Це робила українська допоміжна поліція, організована "похідними групами" ОУН. За це несе відповідальність ОУН, а не місцеве населення Волині. Але авторові, можна подумати, йшлося про відвернення уваги від ОУН.

Т.А. Ольшанський каже, що коли йдеться про "деполонізацію" Волині, то сама директива цього роду акції дотепер не опублікована і немає доказу на її існування... (стор. 165). Бо для Т.А. Ольшанського доказом, мабуть, може бути лише "папір", доказ з писаного документа. Тим часом кримінальному законодавству всіх цивілізованих країн відомі теж інші докази, до яких належить логічний висновок. Сам плановий характер акції, існування якого не заперечує навіть Т.А. Ольшанський, вказує і доказує, що така директива була, вона існувала. Без директиви нема планових акцій. Форма директиви - зовсім несуттєва, вона, директива, могла вийти в усній формі від Миколи Лебедя, який діяв в умовах конспірації, тож не мав своєї канцелярії, книги директив тощо. Але сумніви щодо існування директиви Т.А. Ольшанський посіяв.

Т.А. Ольшанський помиляється, коли каже, що Немає основ твердити, що метою цієї акції (деполонізації Західної України - В.П.) була екстермінація (загибля, поголовне винищення - В.П.) польського населення, а як побачимо -також розвиток подій не вказує на це (стор. 166).

Автор цих слів не знає, або не хоче знати фактів, а тільки вони можуть становити підставу для тверджень. Зрештою, той

же автор зразу після наведеного тут, пише: Одначе усунення поляків з Кресів (Західна Україна - В.П.) мало відбутися всякою ціною, всілякими доступними засобами. Отже й вогнем і залізом.

Перш за все автор повинен знати, що на Волині ОУН-УПА не практикувала попереджень поляків про домагання ОУН залишити їхні села, не домагалася залишити територію. Навпаки, як пишуть респонденти, було багато випадків, коли поляків заспокоювали, навіть запевняли, що їм нічого не станеться, відраджували виїжджати. Немає сумніву, що таке робили доброзичливі сусіди-українці, котрі не могли навіть припустити, що невинних людей треба помордувати. Але були випадки, коли сусід-українець відраджував виїзд, а за день-два сам брав участь у нападі на поляків-сусідів. В мене є докази у формі листів респондентів, з яких ясно виникає, що на втікаючих на фірах поляків нападали УПА, вирізуючи й вистрілюючи їх упень. Тож вони, ті поляки, вже залишали Волинь, то пощо було їх мордувати, коли б ОУН-УПА йшлося тільки про примушення залишити поляками цю територію? Відозви-попередження-домагання залишити поляками Західну Україну практикувалися іноді в Галичині, про них згадує Михайло Подворняк, житель Кременеччини.¹²¹ В моєму посіданні є також копія "наказу" про залишення поляками території:

Наказ. Взивається вас яко польську родину до 48 годин опустити село та взагалі винестись з українських земель на захід за Сян. В разі невиконання наказу видасте на себе присуд смерти та буде спалене ваше майно. Постій, 11 травня 1944.

Це - вельми гуманний метод: 48 годин. Хоч і був це час, коли не до переселення було людям. Але це - виняток. Походить він з Галичини, "наказ" писаний якимсь "гуманним" упівцем-галичанином, що видно зі змісту, вживаних галицизмів, з правопису. Проте правило було інше: Знищити польське населення, щоб ніколи воно не вернулося в Західну Україну!

Неправильним є твердження Т.А. Ольбянського, що антипольську акцію звичайно попереджувано ультиматумом до польського населення з домаганням негайно залишити рідинні місця й виїхати за Буг (стор. 169). Автор не посилається на жодні в цій мірі докази, він, просто, повторює те, що прочитав в

українській націоналістичній літературі, або просто з метою "вигородити" ОУН-УПА з закиду народовбивства.

Задум винищення поляків, як уже про це було сказано, зродився 1928 року в писаннях УВО, а в 1929 р. він був сформульований в постановах I Конгресу українських націоналістів. Тому вину за винищення щонайменше 100 тис. польського населення в Західній Україні несуть ідеологи українського націоналізму, які сказали що робити з поляками ("Повне усунення всіх займанців з українських земель" - Постанови I ВЗУН). Натомість Дмитро Донцов навчив як це робити (Суттю фанатизму є те, Що він у відношенні до конкретного - спустошуючий і руйнуючий). Натомість ОУН-б тільки вирішила, що настав час "національної революції!", отже визначила початок мордування у часі.

Т.А. Ольшанський пише:

Залишається це питання, чи на Кресах ми мали тоді справу з українським народовбивством, бо цей закид неодноразово ставився. Автор (тобто Т.А. Ольшанський - В.П.) відкидає це твердження. Якщо бо народовбивством є, як це загально приймається, систематична і свідома запланована акція, якої метою є екстермінація (фізичне винищення) всього або частини людського загалу, то мусимо ствердити, що українська "деполонізація" не мала характеру народовбивчої акції Тому що її метою було вигнання, а не вимордування польського населення (стор. 187).

Що ж, погано, коли автор береться вирішувати таке поважне питання - була це екстермінація, народовбивство, чи ні?, і посилається на те, що "загально приймається". Тут має вирішувати не громадська думка, а закон. Є ж бо "Конвенція у справі запобігання й покарання злочинів народовбивства", прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у дні 9 грудня 1948 р., згідно до статті II якої:

У розумінні цієї Конвенції народовбивством є такі злочини, скоєні з метою винищення цілості або частини національної, етнічної, расової або релігійної групи, як таких:

а) вбивство членів групи;

б) спричинення поважного пошкодження тіла або розстрою психічного здоров'я членів групи;

в) навмисне створення для членів групи умов життя, розрахованих на спричинення цілковитого або часткового їх знищення... [122]

Згідно до статті III названої Конвенції такі злочини підлягають покаранню:

а) народовбивство;

б) змова з метою вчинити народовбивство;

в) безпосереднє й публічне підбурювання до скоєння народовбивства;

г) намагання вчинити народовбивство;

д) співдія в народовбивстві.

Як бачимо, міжнародний закон нічого не говорить про систематичність, свідомість і планування акції, яка має на меті екстермінацію. Закон теж не говорить про загал або частину людства. Говорить натомість про вбивство членів етнічної, расової чи релігійної групи.

Народовбивство, це злочин, якого не можна скоїти ненавмисне, саме скоєння цього злочину включає свідомість учинку.

В розумінні названої вище Конвенції, згідно до пункту б) статті III, винними народовбивства на польському населенні Західної України є засновники ОУН, котрі прийняли постанову про "усунення" поляків з Західної України, тобто воно скоїло злочин "змови з метою вчинити народовбивство".

УПА була безпосереднім виконавцем злочину народовбивства. Члени "похідних груп", емісари ОУН вчинили злочин згідно до пункту в) статті III, бо вони підбурювали індивідуально, або під час різних свят, як сипання могил тощо, до винищування поляків.

Натомість організована ОУН українська допоміжна поліція винна щонайменше співдії у злочині народовбивства євреїв.

Те, що скоїла ОУН-УПА під час війни на Волині й в Галичині, слід кваліфікувати як народовбивство.

Тезу про "селективне винищування" в той час і на тому терені сформулював проф. Ярослав Пеленський. Хоч з ним я не погоджуюсь щодо цього, все ж таки треба вклонитися в його бік - таке ствердження свідчить про далекойдучу наукову відвагу автора цієї тези. При цьому слід сказати, що не має рації Т.А. Ольшанський, котрий з іншого боку не погоджується з проф. Я. Пеленським тому, що, мовляв, прикметою народовбивства є

його тотальність, а не селективність (стор. 187). Йдучи за міркуванням Т.А. Ольшанського – навіть екстермінація гітлерівцями євреїв не є народовбивством, бо ж їх "тотально", тобто цілковито, не винищили. Закон нічого не каже про "тотальність", тож цим аргументом нема чого послуговуватися.

Міркуючи за Т.А. Ольшанським, Гітлер також не наказував вчиняти народовбивство євреїв, йому ж не йшлося про те, щоб їх убивати, він тільки хотів дійти до "остаточної розв'язки" єврейського питання. Масове винищення євреїв було лише шляхом до цього вирішення. Також ОУН передбачила усунення поляків з Західної України шляхом масових убивств, шляхом екстермінації. А цей шлях і є народовбивством.

Т.А. Ольшанський дає багато доказів того, що він "думає по-бандерівськи". Ось ще один приклад: Автор пише про вояків УПА, що вони, за винятком під примусом мобілізованих у 1946-47 роках (це, мабуть, на Лемківщині? А чи автор не знає про масову мобілізацію до УПА на Волині 1943 року? Якщо ні, то хай би прочитав книжку Михайла Подворняка - В.П.) відзначалися фанатизмом. І тут же Т.А. Ольшанський виправдовує той фанатизм. Це – справа сумління автора. Він теж пише: В кожному разі мусимо дати воякам України (підкр. - В.П.) належне, що вони інакше, ніж німці, вміли бути жорстокими і безжалісними не тільки па відношенні до інших, але й в стосунку до себе. (стор. 193). Тут автор говорить про часті випадки самогубств членів УПА, щоб не потрапити в полон. Хай так каже, це недалеко від правди, бо члени УПА були свідомі того, що їм, за те, що вони коїли, пощади бути не може. Але яке Т.А. Ольшанський має право казати, що вояки УПА, це "вояки України"?! Солдати України в той час, вільно чи невільно, але повні ненависті до гітлерівців, воювали на всіх фронтах Радянської, Армії. Це - "солдати України", а не ті, що робили народовбивство на поляках, що винищували неугодних ОУН українців, зокрема "східняків".

Т.А. Ольшанський завдає великої шкоди українському народові, ототожнюючи його з українськими націоналістами, з ОУН-УПА. Від людини науки треба вимагати прецизії в таких дразливих справах. Людина науки не може піддаватися" пропагандивним гаслам. Це бо вже не наука. Не можна створювати враження, що за народовбивство – а це було народовбивство - винен український народ. Це – неправда!

СС ДИВІЗІЯ "ГАЛИЧИНА"

Здавалося б, що СС дивізія "Галичина" не належить до теми "Злочини ОУН-УПА". Проте тверджу, що не можна штучно розмежувати УПА і "дивізію". УПА до часу, аж ОУН-б збройно підпорядкувала собі підпільні підрозділи ОУН-м і "бульбівців", була загальнооунівською підпільною збройною організацією, посталою з початково легально діючих відділів ("Поліська Січ"), української допоміжної поліції і з зачатків УПА - мельниківських і бандерівських, хоч назва УПА для цілості прийшла згодом. В УПА були прихильники ОУН-б і ОУН-м, аж врешті цією організацією цілковито заволоділа ОУН-б.

СС дивізія "Галичина" була твором гітлерівців у співпраці з ОУН-м, хоч ОУН-м діяла через створений нею Український Центральний Комітет, доказом чого є хоч би те, що полк. Роман Сушко, член Проводу ОУН-м, запропонував д-ра Володимира Кубійовича на голову УЦК. [1] Цю тезу підтверджує також Іван Кедрин, говорячи, що Після розламу в ОУН мельниківці цілком опанували апарат УЦК... [2] Початково ОУН-б виступала проти творення дивізії, заявляючи, що таке творення означає ... позбавити запілля активного елементу - кинути його на гарматне м'ясо, словом спожиткувати його на фронті..[3] Однак пізніше, коли СС дивізія "Галичина" стала фактом, ОУН-б послала до неї своїх людей, втримуючи постійний контакт з дивізією, між іншими через д-ра Мирослава Малецького, теперішнього редактора "Вістей комбатанта". Після поразки дивізії під Бродами в липні 1944 р., багато з-посеред вояків дивізії приєдналося до УПА, в якій, як ті, що мали за собою військовий вишкіл, стали в ній старшинами (офіцерами). Батальйони "Нахтігаль" і "Роланд" були створені бандерівцями, вони після бунту Ст. Бандери, спричиненого невизнанням німцями "Акту 30 червня", були розформовані, офіцери (за винятком Романа Шухевича) були арештовані, але під час творення дивізії їх звільнили, щоб вони влилися в дивізію.[4] Були теж спільні дії УПА і деяких частин дивізії, про що буде мова далі.

Саме ці причини вирішили, що в цій частині говоритиму теж про СС дивізію "Галичина".

На захід від Торонто, в напрямі на Гамільтон, на українському цвинтарі є пам'ятник, споруджений для вшанування вояків дивізії, на якому є напис: "Борцям за волю України", а над ним на вояцькому хресті: "І.У.Д.", тобто - Перша Українська Дивізія. У цьому розділі намагатимусь дати відповідь на питання: чи дійсно вояки СС дивізії "Галичина" воювали за волю України? І чи виправданою є назва: Перша Українська Дивізія?

Ініціатива створення дивізії

Крім авторів, маю на думці українських націоналістичних авторів, які, пишучи історію, займаються пропагандою та дезінформацією, а до таких зараховую Василя Веригу, є, як виняток, Роман Колісник, колишній вояк СС дивізії "Галичина", автор книжки "Останній постріл" та ряду статей і розвідок на тему дивізії. Хоч і він, на мою думку, не без гріха, то у періодичу "Вісті комбатанта", Торонто, №4/86 і в наступних номерах, він опублікував вельми об'єктивну розвідку, але дав їй заголовок: "Українська дивізія і Військова уцрава "Галичина" німецька політика відносно українського національного війська 1943-1945". [5] У той час взагалі не існувало українське національне військо, чого, зрештою, не заперечує й сам Роман Колісник у змісті розвідки. Автор подає ряд фактів, які кидають світло на суть СС дивізії "Галичина", вказуючи на дотепер невелику кількість праць на цю тему - може й через нехить писати про неприємні справи.

Ідею створення дивізії Р. Колісник приписує губернаторові дистрикту Галичина Отто Вехтерові, котрий вважав Галичину за "свою" територію, як колишню провінцію Австрії. Галичину, - пише Р. Колісник, - Вехтер уважав за спеціальну країну, в якій якнайскоріше слід відновити німецькі впливи, що перервалися з упадком Австро-Угорської імперії Він хотів перевиховувати українську молодь Галичини, виплекати в ній "галицьку регіональну свідомість", щоб у майбутньому "злити цю свідомість у загальну німецьку" (№4/86, стор. 89). Галичину він (Вехтер -В.П.) уважав за окрему територіальну одиницю, на якій живе населення, що має "свою специфічну свідомість". Так як він її називає, - особлива крайова галицько-українська свідомість, - створилася під час 150-літнього австрійського

панування... відповідне виховання призведе "галицьку свідомість" до її злиття у т. зв. "німецьку свідомість". Таке завдання у вихованні і впливі на українську молодь матиме дивізія (№1/1987, стор. 82,83).

Спостерігаючи галичан на Заході (бо в Польщі не доводилося), можу дійти висновку, що Отто Вехтер не був далекий від правди: в галичан якась окрема психіка, інший спосіб думання. Або цілковиту рацію має Отто Вехтер, або галичани не виростили ще з племінного способу думання і намагаються накинути його решті України, намагаються "приєднати" Україну до Галичини.

У справі створення дивізії Отто Вехтер звернувся з пропозицією до райхсфюрера СС Гайнріха Гімmlера. Це діялося у березні 1943 р., отже в час, коли Радянська Армія перейшла до загального наступу на всьому радянсько-німецькому фронті, коли протягом зими 1942/43 радянські війська визволили Північний Кавказ, ряд областей РФРСР і почали визволяти Україну. Сам Гімmlер остаточно вирішив долю дивізії: дивізія увійде в склад зброї СС (№4/86, стор. 91).

"Зброя СС", тобто "Ваффен-СС", складовою частиною якої була СС дивізія "Галичина", так пояснюється:

Ваффен-СС, гітлерівська злочинна військова формація, складена з членів СС. Під час війни Ваффен-СС була перетворена в автономний рід війська (котрий входив у склад сухопутних військ Вермахту), підпорядкованого Г. Гімmlерові... Від 1940 р. частини СС, крім громадян Райху, рекрутувалися з фольксдойчів союзних і деяких окупованих країн (разом коло 300.000), а також з фашистів-добровольців з тих країн, (разом коло 200.000)... Війська СС були елітарною формацією, належали до найбільш сфанатизованих гітлерівських формацій, у прифронтових діях і протипартизанських операціях на окупованій території допускалися багатьох масових злочинів, не дотримувалися принципів міжнародного воєнного права. Ваффен-СС, як складова частина Організації СС, міжнародним Воєнним Трибуналом у Нюрнберзі була визнана злочинною організацією. [6]

У своїй розвідці Р. Колісник описує, що в рамках Ваффен-СС були створені дивізії СС - голландців, норвежців, датчан, бельгійців, естонців, латишів, а також з "власовців". Дві СС дивізії "власовців" перший свій бій звели... проти гітлерівців, у

Празі, де вони стали на боці чеських повстанців проти німців. На жаль, такого моменту не було в СС дивізії "Галичина".

Набір до СС дивізії "Галичина" був у принципі добровольчим, до 2 червня зголосилося до неї понад 80 тисяч хлопців і чоловіків.⁷ У контексті сказаного, в порівнянні з польською енциклопедією щодо визначення Ваффен-СС, може виникнути здивування: невже в Галичині знайшлося аж стільки фашистів? Ні, цих понад 80.000 галичан, це не були фашисти. Ними, або точніше, українськими націоналістами, що недалекі були від гітлерівського нацизму, були організатори дивізії з українського боку. Натомість молоді галичани в той час не знали куди подітися. Особисто знаю одного висококультурного галичанина, Йосипа Григоровича Гошуляка, котрий втік від усього того, що діялося під час війни - в духовну семінарію. Та чи багато могло так зробити?

Це був час, коли отуманеній патріотичній галицькій молоді "випадало" йти в ліс до бандерівців, але не всі цього бажали. Це був час, коли німці масово вивозили молодих людей на невільні роботи в Німеччину. Це був час, коли німці примусово брали галичан до, неначе, Українського Визвольного Війська, підростків до протиповітряної оборони.

А тут появились пропагандисти з УЦК, тобто від ОУН-м, котрі дивізію змалювали як українську армію. Хто з молодих галичан розбирався тоді в політиці так, як тепер вони розбираються, будучи на схилі віку? І пішли зголошуватися добровольцями.

Одним з них був автор згаданої тут розвідки, Роман Колісник, свій шлях у дивізію він описує в книжці "Останній постріл".^[8] В той час автор був учнем української гімназії. Ще з-перед війни в українських гімназіях Галичини й подумати не було можна, щоб учень був патріотично байдужий. Навпаки - всі учні й вчителі були якщо не "ура-патріоти", то справжніми патріотами. Автор описав момент, коли він і його товариші вирішили піти в дивізію добровольцями. Вчитель Грицай сказав:

- ...губернатор Вехтер проголосив творення української галицької дивізії - нових українських січових стрільців. Тепер прийшла хвилина... - взяти в руки зброю! Тепер ваша черга доказати світові, що ми готові піти, боротися і вмирати за долю

свого народу... Ви станете новими лицарями залізної остроги! Тепер!

Дивізія стане зародком української армії... Вів заохочував нас ще тим, що ми, абітурієнти, поїдемо до старшинської (офіцерської - В.П.) школи...

- Пане професоре... чи пан професор зголоситься з нами до дивізії?

- Очевидно, ясно, і то вже йду!... Хто йде зареєст руватися зі мною?...

Кожний підніс руку вгору...

Добровольці, як пише Р. Колісник, підписували заяву: ... готов, як військовий охотник (доброволець - В.П.) вступити до СС Стрілецької Дивізії Галичина і бути чинним (діяльним - В.П.) у військовій службі.

Тож нехай ніхто сьогодні не твердить, що не знав про те, що вступає в СС дивізію. Хіба що не вмів читати по-німецьки й йому цього не пояснили, затаїли цей факт.

Про умови, за яких відбувався набір до дивізії, пише Василь Верига:

В ім'я правди треба ствердити, що вибір для евентуальних добровольців до дивізії був невеликий, або краще кажучи, вибору не було "йти чи не йти", а радше тільки вибір, куди йти: а) до дивізії "Галичина";... б) на різні роботи, як наприклад "Служба Батьківщині", а зокрема до промисловості в Німеччині, де смерть від летунських налетів (бомбардувань - В.П.) була не менш можливою, ніж на фронті; в) йти в "зелений гай", тобто до Української Повстанської Армії (УПА), до якої закликали бандерівці; чи в найкращому випадку г) переховуватися ще якийсь час на те, щоб з приходом советів, бути знову мобілізованим до советської армії і гинути на фронті "за Сталіна". [9]

Пригадаймо, що губернатор Отто Вехтер у березні їздив до Берліна, до Г. Гімлера у справі творення галицької дивізії. Чи це була його власна ідея? Бо ось д-р Вол. Кубійович пише:

Отже 8 березня 1943 року я написав листа до генерал-губернатора Франка з проханням вжити заходів у справі створення добровільної збройної формації на території Генеральної Губернії, яка разом з німцями воювала б проти більшовиків... Вехтер вів розмови з німецькими колами на власну руку, не питаючи українців... Грозила небезпека, що

німці організовуватимуть її (дивізію - В.П.) без порозуміння з українським громадянством. У такій ситуації я вирішив втрутитися в ці справи... [10]

Німців можна зрозуміти щодо їхньої ініціативи створення української частини, а от ініціатива ОУН-м-УЦК не так уже очевидна. Українські націоналістичні, або зближені до них минулим, чи з інших причин, автори виправдовують створення СС дивізії "Галичина" так званими "легіоновими" традиціями, мовляв, і поляки, і українці в час I світової війни творили в рамках Австро-Угорського імперії свої частини - поляки легіони, а українці частини УСС -Українських Січових Стрільців. ОУН-м-УЦК, за словами Володимира Кубійовича, вважали, що Тільки в складі німецьких збройних сил могло постати регулярне, добре вишколене і озброєне велике українське з'єднання, яке при сприятливій для нас ситуації могло стати зародком української національної армії, без якої не могла б існувати українська держава; можна було мати надію, що цією сприятливою ситуацією буде хаос, що постане на українських землях після поразки німців.[11]

Таку думку репрезентує теж Василь Верига, [12] проф. Ярослав Пеленський,[13] а також опосередковано д-р Андрій Білинський, наводячи аргументи співторці дивізії Дмитра Паліїва.[14] Цей же автор, колишній вояк дивізії, в тій же статті подає інформацію, що Дмитро Паліїв після битви під Бродами покінчив життя самогубством, чим, це вже від мене - дав доказ поразки політики творців дивізії.

Чи виправданими були сподівання на аналогію до I світової війни? Навряд. По-перше, приклад польських Легіонів не так уже переконливий, ті Легіони ніяк не гарантували відбудови польської держави, вони були лише спробою відродити державу. Вони допровадили до відродження польської держави тому, що дві воюючі потуги -сусіди Польщі: Австро-Угорщина і Німеччина з одного боку, а з другого Російська імперія - програли війну, на території Росії постала більшовицька імперія, яка, через внутрішні клопоти й брак будь-якої підтримки ззовні, була вимушена примиритися з фактом постановня Польщі, Литви, Латвії та Естонії. Коли б не революція в Росії, війну виграла б або Росія, і тоді не було б навіть мови про польську державу, або Австро-Угорщина з Німеччиною, і тоді Польща на своїй території могла б сподіватися якогось роду автономії.

Крім цього: Австро-Угорщина була вельми ліберальною монархією, з цісарем і сеймом у Відні можна було розмовляти, а тим часом гітлерівська Німеччина була тоталітарною державою, ні Гітлер, ні Гімmlер, ні ніхто інший у Берліні й поза ним ніколи нічого не обіцяли галичанам чи ОУН щодо якихось концесій в користь українців. Навпаки, було багато відомих заяв про намір Гітлера щодо слов'ян, отже й щодо українців.

А Отто Вехтер ясно казав, що його бажанням було германізувати Галичину, її жителів, тобто галичан.

Розрахунки на "хаос", про який каже Володимир Кубійович, ні сьогодні, ні тоді не можна було брати серйозно. У тій війні зіткнулися дві потуги: гітлерівська Німеччина зі своїми союзниками, і Захід з СРСР. Ця війна, з огляду на її характер, в жодному разі не могла закінчитися "хаосом", про що вже весною 1943 року було відомо цілому світові.

Володимир Кубійович та інші про "легіонову" концепцію писали багато років після війни. Це було і є намагання виправдати ту помилкову політику. Насправді ж ОУН-м-УЦК були засліплені початковими успіхами Німеччини, вірили, що Сталінград, потім Курськ, це тільки тимчасові невдачі. У цій сфері ОУН-б набагато раніше збагнула, що поразка Німеччини - неминуча.

А за умов поразки Німеччини - яка ж могла бути мова про "хаос" на українських землях? Ким він міг бути спричинений? Невже переможна армія, держава зі "Смершем" могла допустити хаос? Невже творцям дивізії невідомі були методи більшовиків у приборкуванні всіляких невдовольень, не то що хаосу?

Чим була СС дивізія "Галичина"

СС дивізія "Галичина" була створена німцями на те, щоб підсилити бойові ряди армії. Щоб не було навіть натяку на "українськість" цієї дивізії, її назвали "Галичина", "тому що ті українці походять з Галичини." [15]

В літературі на Заході українські автори сором'язливо оминають справу створення в рамках СС дивізії "Галичина" поліційних полків з українців, що неначе, жили в Генеральній Губернії, але поза Галичиною, переважно з Холмщини. Промовчують, може, тому, що на цих полках тяжить закид

участі разом з УПА і німцями в народовбивстві? Однак про це варто пам'ятати, тобто про те, що під маркою СС дивізії "Галичина" існували СС поліційні полки. Про них могли й не знати рядові вояки дивізії. Та про ці полки - згодом.

Сама СС дивізія "Галичина", після вишколу в Німеччині й під Дембіцею, була послана в другій половині липня 1944 р. в бій під Бродами, в якому, впродовж двох-трьох днів втратила коло 7.000 вояків з 11.000, які вступили до бою.[16] Саме після цього бою багато з дивізії пішло в УПА. Вже під Бродами була співпраця між дивізією і УПА, тобто між ОУН-м і ОУН-б.

Мала рацію ОУН-б (в той час вона називала себе ОУН Самостійників Державників), що метою німців було "кинути (галичан - В.П.) на гарматне м'ясо, словом спожиткувати їх на фронті."

Тоді як же примирити слова Володимира Кубійовича про те, що ніякий інший народ не поніс за останні 15 років таких жахливих втрат, як ми, українці... Ми не можемо самі прикладати рук до нашого винищення, ми мусимо шанувати нашу кров і лише в справжній конечності жертвувати її для батьківщини, [17] з тим, що він сам робив? Чи ті 7.000 вояків дивізії, то були жертви для України, для Батьківщини? Ні, це були жертви божевільної політики ОУН-м, виконавцем якої був той же Володимир кубійович. Правда, Володимир Кубійович про пролиту кров говорив на адресу бандерівців, які, неначе, проливали свою кров, воюючи проти німців. Він навіть картав бандерівців, що "протинімецька акція допомагає більшовикам" (там же). То ЯК же -Володимир Кубійович був проти пролиття української крові в боротьбі проти німців, але не був проти такого пролиття (7.000 вояків!) в боротьбі німців з Радянською Армією? З описів учасників бою під Бродами виходить, що там в дійсності ніякого бою і не було, там була просто ятка, в якій Радянська Армія з повітря, артилерійським вогнем сікла українське, доставлене ОУН-м для німців, гарматне м'ясо. Такою була правда і ніяка брехня її не переінакшить.

Після розгрому дивізії під Бродами, її рештки, крім тих, хто пішов до УПА, знову постягали до Нойгамеру, що під Вроцлавом, тоді Бреслау, там поповнили її склад і послали на придушення словацького повстання проти німців, а згодом до боротьби проти партизан Йосипа Броз-Тіто в Словенії. Перед

капітуляцією дивізія була ще використана в бою проти Радянської Армії під Фельдбахом.

Такою, а не іншою була СС дивізія "Галичина", офіційні назви якої були:

- від 30.07.1943 р. "СС - добровольча дивізія "Галичина"

- від 27.06.1944 р. "14 СС - добровольча гренадирська дивізія (Галицька ч. I)".[18]

Гімmlер ясно застеріг, що в Дивізії в жодному випадку не можна навіть думати про незалежність України. Слова "Україна", "українець", "український" заборонено вживати в Дивізії під загрозою кари. Вояки Дивізії мають називатися не "українцями", а "галичанами"[19]

Такою була СС дивізія "Галичина" і так її треба називати. Ефемерна зміна назви цієї дивізії на "I дивізію Української Національної Армії", що сталося 19 квітня 1945 року [20] - одинадцять днів перед смертю Адольфа Гітлера - не мали вже ніякого ні формального, ні фактичного значення. І сталося це внаслідку дозволу німців на створення Українського Національного Комітету, визнаного німецьким міністерством закордонних справ у дні 15 березня 1945 р. Цей УНК, головою якого став Павло Шандрук, від того часу мав репрезентувати неначе українські, а фактично виключно українські націоналістичні інтереси. Мала теж бути створена Українська Національна Армія (УНА), командувачем якої теж мав стати ген. Павло Шандрук, і мала вона бути окремим з'єднанням, неначе вже й союзною, при німецькій армії. Основою УНА мала стати СС дивізія "Галичина", але фактично не стала, бо вже не було часу на те, аби вводити в дію ту опереткову операцію. Від постановня СС дивізії "Галичина", до її полону, командував нею німецький генерал Ф. Фрайтаг.

Чомусь (?) українські автори на Заході соромляться називати дивізію "СС". В мене не було в руках оригіналу книжки В.Д. Гайке, але я переконаний, що вона не називається "Українська Дивізія Галичина". Цей заголовок даний вже Володимиром Кубійовичем - редактором українського перекладу, або перекладачем - Романом Колісником. Соромитися назви "СС" (а соромитись треба) треба було тоді, 1943 року, коли творили дивізію, а не тепер.

Василь Верига, безуспішно відпекуючись від есесманства дивізії, пише що німецькі відділи СС на комірі мали знак "СС"

срібного або білого кольору, натомість в галицькій дивізії на комірі був жовтого кольору лев. Це, неначе, є доказом того, що галицька дивізія по суті не була СС.[20а] Справді примітивний аргумент. Василь Верига неначе не знає, що всіх есесманів тавровано-татуйовано під лівою пахвою, і таке тавро є, без сумніву, у самого В. Вериги. По цьому німці пізнавали чи хто є СС, чи ні, а не по нашивках на комірі.

Як видно зі сказаного, немає ніяких підстав для того, щоб вояків СС дивізії "Галичина" називати "борцями за волю України". Вони за її волю ніколи не воювали. Не тому, що не хотіли, а тому, що їх обманули, кинули в німецько-гітлерівську м'ясорубку, а самі - Володимир Кубійович і його протектори з ОУН-м - згодом упродовж десятиліть виправдовувалися й надалі виправдовуються перед народом. Забуваючи про свою совість. Один тільки Дмитро Паліїв зробив як чесна зі своїм сумлінням людина: після битви під Бродами він наклав на себе руки, правдоподібно (немає в мене даних) по-офіцерськи пустив собі кулю в лоб.

Особовий склад СС дивізії "Галичина"

З Галичини до дивізії зголосилося і було прийнятих до перегляду 47.936 чоловік, а з Краківського дистрикту - 4.939 чоловік. Дивізія складалася, коли йдеться про рядових, з галичан, до неї, зокрема, пішли учні старших класів українських гімназій. Їхня доля в дивізії була дуже і дуже незавидна, бо панувала в ній типова пруська дисципліна. Вишкіл відбувався в німецькій мові, та ж мова була мовою командування. Були випадки розстрілу за непослух, були випадки психічної депресії вояків. Це образно описує Роман Колісник у згаданій книжці "Останній постріл".

Офіцерський склад СС дивізії "Галичина" був в основному німецький. Командиром дивізії був генерал Фріц Фрайтаг, шефом штабу Вольф-Дітріх Гайке.

Хоч у Галичині мало б бути 200 офіцерів-українців, які до війни служили в польській армії, проте вони не зголосилися до дивізії, трудно було назбирати хоч би 50.21 Після конфлікту ОУН-б з німецькими чинниками, батальйони "Нахтігаль" і "Роланд" були розформовані, їх члени стали контрактним відділом до поборювання партизанського руху в Білорусії, а

коли контракт погас, його не відновили, офіцери за відмову продовження контракту були арештовані (за винятком Романа Шухевича). Коли творилася дивізія, їх звільнено й вони увійшли до молодшого офіцерського складу дивізії, служили вони тільки на нижчих командних постах.

Німці брали на себе матеріальну допомогу родинам тих чоловіків, котрі пішли в дивізію. Я особисто знав недавно померлого М. Ш., людину вельми розумну, великого патріота України, котрий вмів бачити не лише Галичину, а й всю Україну. Він пішов у дивізію тому, щоб німці не відібрали від його дружини діючого підприємства в Тернополі. Він ніколи не хотів розповідати про свою участь у дивізії, але одного разу не стримався і сказав, що його все життя пече оте тавро під лівою пахвою, яким таврували всіх СС-ів. Він соромився того тавра. А його дружина, не знаючи, що це "українське військо" є СС, коли приїхала до чоловіка до Нойгаммеру і дізналася про те, то мало не зомліла.

Можна сказати про дивізію таке: рядові її члени невинні, їх обманули. Якщо вони особисто не брали участі в народобивстві - їх треба виправдати, хоч вони під Бродами і воювали проти українців з Радянської Армії, їм, тим основним масам з СС дивізії "Галичина", на пам'ятнику слід би написати: "Жертвам війни і ОУН".

Поліційні полки СС дивізії "Галичина"

Роман Колісник у своїй розвідці покликається на лист шефа "Орднунгполіції" СС-обергрупенфюрера Курта Далюга від 14.04.1943 р. до генерал-лейтенанта Вінкельмана в Берліні, в якому той пише:

Буде створена фронтова дивізія для зброї СС, яка буде сформована зброєю СС Вона складатиметься з українців греко-католиків і правдоподібно називатиметься "Галицька дивізія", тому що ці українці походять з Галичини. Решта українців з Генеральної Губернії, разом з Люблінською округою, є греко-православні... З них створиться поліційні полки, які теж матимуть німецький командний склад. [22]

Натомість Вольф-Дітріх Гайке пише:

Щойно 18 липня 1943 року відбувся відїзд першої групи добровольців зі Львова на вишкіл. їх приміщено у вишкільному

таборі "Гайделягер" (Пусткув) коло Дембіци..., де німецький особовий склад... почав з ними рекрутський вишкіл. Але вже на самому початку частину добровольців сформовано в окремі, так звані "поліційні полки", нумеровані 4,5,6,7,8... Суті справи також не змінює факт, що деякі з тих відділів брали участь у поборюванні більшовицьких партизанів. [23]

Здається, що в цій суперечності слід визнати правдивим твердження В.Д. Гайке: він знав найкраще з кого і які відділи творилися. Те, про що писав Курт Далюга до Вінкельмана, було, може, заміром, а те, про що пише В.Д. Гайке – було дійсністю. Отже – поліційні полки СС дивізії "Галичина" були створені з перших галицьких добровольців, тих полків було аж п'ять. І про них, про їхню діяльність, не пишуть українські націоналістичні автори.

Я б не писав тут так докладно про сформування поліційних полків СС дивізії "Галичина", коли б не деякі факти, пов'язані з закидами польських авторів на адресу дивізії. А закиди ці торкаються народовбивства. Повторюю: Основна маса членів дивізії могла не знати про існування поліційних полків. Могли не знати про них ті, котрих вишколювали в Нойгаммері, бо поліційні полки вишколювали під Дембіцею, в Німеччині, а навіть у Франції. Це, як видно, про них пише Олександр Корман у книжці "Непокарані злочини СС-Галичина з 1943-1945 років":

Уже в червні 1943 р. деякі підрозділи СС-Галичина, які вишколювалися під Львовом, Ясло, Кросном і Горлицями, на наказ Гімлера перервали вишкіл і були включені до екстермінаційної операції під криптонімом Вервольф в Замойщині. [24]

Названий автор посилаючись на літературу, на свідків, на 54 сторінках густого друку описує ряд пацифікаційних, народовбивчих акцій, в яких брали участь відділи СС дивізії "Галичина", правдоподібно ті поліційні полки, про які говорить В.Д. Гайке. Зокрема Ол. Корман описує винищення польського населення, яке мало місце 16.04.1944р. в Ходачкові Великому на Тернопільщині, внаслідку чого згинули 862 особи; в березні 1944р. в Підкамені коло Бродів унаслідку пацифікаційної акції згинуло коло 800 поляків; в Семянівці коло Львова, де згинуло коло 30 осіб; акцію у Віциню, Золочівського повіту, в якій брали участь відділи СС дивізії "Галичина". Часто ці акції відбувалися у співдії з УПА.

Окремим розділом книжки Ол. Кормана є оборона Гути Пеняцької перед спільними нападами відділів СС дивізії "Галичина", УПА і німців. Автор об'єктивно описує, що в тому селі перебували відділи радянських партизанів, а також відділи А.К. Треба з цілим натиском сказати про те, що в жодній країні, де діяли партизанські групи, ніхто про дозвіл на це не питав у місцевого населення. І тут не йдеться про винищення відділів червоних партизанів чи теж А.К. Тут йдеться про те, що в названих селах, зокрема в Гуті Пеняцькій, було винищене цивільне населення, мешканці того села, які мали, або й не мали ніякого впливу на факт перебування партизанів у селі.

Автор пише, що радянські партизани залишили село 22 лютого 1944 р., залишаючи тільки двох пораних, а 23 лютого 1944 р. село заатакували відділи СС дивізії "Галичина". Бої тривали п'ять днів. Загида Гути Пеняцької сталася 28 лютого 1944 р. Українські СС - и, разом з відділом УПА, пішли у наступ на село. Німецький командир СС, а за ним його український заступник, наказали зігнати всіх мешканців до костьола. В той час УПА грабувала село й сannyaми вивозили пограбоване. Після грабунку підпалювали обійстя. В костьолі сталася розправа, внаслідку якої мученицькою смертю згинуло 868 осіб. Автор подає список осіб, які згинули з рук вояків СС дивізії "Галичина" і УПА. Все це діялося напередодні втечі гітлерівських військ з Західної України.

Юзеф Файковський і Ян Реліга у книжці "Гітлерівські злочини в польських селах 1939-1945" [25] подають ряд фактів -дати, місцевості, описи - які вказують на участь українців з СС дивізії "Галичина" у винищенні поляків, причому факти ці торкаються вже не Галичини, а Келецького, Ряшівського, Тарнобжеського, Тарновського і Замойського воєвідств. Лише для прикладу наведу один факт:

1-2.02.1944 відділи жандармерії, СС і СС-Галичина в силі коло 3 тисяч солдатів вночі ввійшли до села Боров, гміна Аннололь, і за допомогою панцерної зброї цілком знищили село, яке нараховувало 280 господарств, а населення вимордували. Багато людей згинуло в хатах під час пожежі. Групами, не виключаючи жінок, стариків і дітей, гітлерівці зганяли до одного будинку, який після цього підпалювали.

Пацифікація була відплатою за діяльність партизанських відділів, котрим населення довколишніх сіл надавало допомогу.

Загальна кількість замордованих - коло 300 осіб; не ідентифіковано 58 осіб. Врятувалося тільки декілька молодих чоловіків, які встигли втікти й заховатися на багнах і в кущах. Встановлено прізвища 229 помордованих.

Після цієї реляції йде список 229 помордованих людей.

І це теж було напередодні визволення Польщі. Чи це було потрібне ОУН? Чи це було потрібне українському народові? Чи це було в інтересі українського народу?

Описуване Ол. Корманом і Ю. Файковським та Я. Релігою - відповідає цілям, ставленим поліційним полкам, про які говорив В.Д. Гайке: поборювання партизанського Руху.

Закваліфікуймо ці дії. Це була пряма співучасть відділів СС дивізії "Галичина" з гітлерівськими відділами СС і гітлерівською жандармерією у злочинах народовбивства. Місцеве населення має право підтримувати тих або інших партизанів, проте підтримка не є участю у мілітаризованих відділах, за підтримку партизанів не можна карати смертю населення. Якщо робили таке гітлерівці, чи навіть більшовики, то це зовсім не означає виправдання для СС дивізії "Галичина" - утворення ОУН-м. Українські автори намагаються вигородити діяльність певних частин СС дивізії "Галичина".

Прикладом затемнювання правди є писання Василя Вериги про Гуту Пеняцьку.[26] Прочитавши з польського джерела про те, що 27 лютого підвідділи української дивізії СС "Галичина" окружили (оточили - В.П.) Гуту Пеняцьку, село доценту спалили, а кілька сот (кількасот - В.П., переклади з польської тут Василя Вериги) його мешканців (в тому дітей, жінок і старців) розстріляли або живцем спалили, пише від себе:

Прочитавши останнє твердження, робиться враження, що Гута Пеняцька - було мирне, Богу духа винне село, на яке напали... Невже ж село, яке творило свого роду сильно озброєне советсько-польське гніздо, яке могло відстояти кілька атак... дало себе так легко вимордувати нехай і військовій частині?

Автор пише, неначе не знає того, що "село", це місцевість, в якій живуть мирні жителі, і в якому за певних умов можуть отаборитися такі чи інші воєнізовані відділи, в цьому випадку радянські партизани і А.К. Отаборилися не питаючи на це дозволу в цивільного населення. Хто пережив війну у Східній і

Центральній Європі, знає досконало, що про такий дозвіл ні військо, ні партизани ніколи не зверталися. І кількаденна оборона Гути Пеняцької зовсім не свідчить про те, що обороняли його жителі. Його обороняли відділи А.К., про що виразно пишуть польські автори. А напад 27 лютого 1944 р. мав місце тоді, коли не було в селі червоних партизанів. А вояків А.К. було аж восьмеро! Повторюю: жителі села не мали впливу на те, коли партизани ночують в ньому, або коли виходять з села. Атакуючи великими силами Гуту Пеняцьку 27 лютого 1944 р., можна було зробити обшук за партизанами, але в ході операції виявилось, що їх у селі немає. То пощо було зганяти мирне населення до костьола? Пощо було його там мордувати? Що це має спільного з поборюванням партизанів?

Тут ще раз пригадую: Створені німцями дві СС дивізії з т. зв. "власовців", не скерували своєї зброї проти повстанців Праги, вони перейшли на сторону повстанців.

І ще про таку контроверсійну справу: Польські автори, між ними Е. Серванський та І. Травінська, у книжці "Німецькі злочини у Варшаві 1944 р.",[27] пишуть про участь українців, зокрема відділів СС дивізії "Галичина", у придушуванні повзвірськи Варшавського повстання 1944 р. У цій справі взяли слово два українські націоналістичні автори - Василь Верига у книжці "Дорогами Другої світової війни"[28], а також Борис Левицький у розвідці "Українці і ліквідація Варшавського повстання".[29] Оба автори доказують, що ні українці взагалі, ні зокрема відділи СС дивізії "Галичина" не брали участі в придушуванні Варшавського повстання. Скажу декілька речень про твердження обох авторів, зовсім не підтверджуючи ані заперечуючи участі українців у придушуванні Варшавського повстання.

Почну від методологічного зауваження: Тільки в небагатьох, дуже вузьких темах, можна проводити доказ неіснування. Наприклад, я можу доказувати, що в "Енциклопедія Британніка", видання 1973 р., в томі 17 немає гасла "патріотизм", тому що на стор. 467, де воно за азбукою повинно бути - його немає. Це можна доказати, посилаючись на це видання, про це можна переконатися, заглянувши до відповідного тома. Але я вже не брався б доказувати і нікому цього не радив би робити, що в річках Канади немає т. зв. "королівського коропа", хоч усі рибалки, з якими я в Канаді спілкувався, твердять, що його в

цілій Канаді немає. А я такого піймав 1992 р. в річці Вест Гамбер Рівер. А коли б і не спіймав, то не міг би виключити, що таких коропів немає десь у ріках Британської Колумбії чи в ріках інших провінцій. Проведення доказу неіснування королівського коропа в ріках Канади - фізично неможливе. Щоб це доказати, треба було б спустити воду з усіх рік і озер в Канаді і переглянути всі риби, кожну рибину.

У цьому контексті негативні докази Василя Вериги і Бориса Левицького не мають ніякої наукової вартості. А на них з цілою повагою посилається польський автор - Т.А. Ольшанський.

Василь Верига пише:

Щоб більше до цієї теми не повертатися, хочемо ствердити, що перед вибухом повстання 1 серпня 1944 р. жодної сотні дивізії "Галичина" у Варшаві не було, бо з кінцем червня Дивізія у повному своєму бойовому складі виїхала була на фронт під Броди у Галичині, де й була розбита в днях 21-22 липня 1944 р. (стор. 125).

Автор пише таке, неначе ніколи не знав, ніколи не чув про створення з перших добровольців до СС дивізії "Галичина" поліційних полків, які теж виступали під фірмою тієї СС дивізії "Галичина". Свою книгу Василь Верига видав 1980 року, а книжка Вольфа-Дітріха Гайке була видана 1970 року, і то Братством колишніх вояків дивізії, в якому автор активно від багатьох років діє.

Неповажним у цьому контексті є "доказ" автора В. Вериги з опублікованої в паризькій "Культурі" статті Любомира Ортинського, котрий ствердив там, що перший раз він стрінувся з тим обвинуваченням в таборі полонених в Авербах... де... перебували тисячі українських старшин і вояків 1-ої Дивізії. Адже логічним могло бути й таке, що Л. Ортинський розмовляв навіть з учасником придушення повстання, а той йому про це не сказав, бо не хотів казати. Такі докази - не докази.

У зв'язку зі сказаним слід пам'ятати про те, що: а) Згідно до інформації у згаданій уже праці Юзефа Файковського і Яна Релігі відділи СС дивізії "Галичина" брали участь у пацифікаціях польських сіл на такому терені і в такому часі: воєвідство Тарнобжеське в днях 1 і 2 лютого 1944 р., воєвідство Ряшівське - 8.06.1944 р., воєвідство Замойське від 2.07.1944 р., воєвідство Келецьке 28-29 липня 1944 р. і в воєвідстві Тарновським 23-24 вересня 1944 р. З Келецького

воєвідства, де були відділи СС дивізії "Галичина" в днях 28-29 липня 1944 р. - рукою подати до Варшави, б) СС дивізія "Галичина" була послана німцями на придушення Словацького повстання і на придушення повстанців Йосипа Броз-Тіто. Фактів під буквою б) ніхто не заперечує. На жаль, в мене немає даних про методи придушення цих повстань, не відомо мені чи взагалі на цю тему є матеріали.

З писання В. Вериги виходить, що у Варшаві взагалі ніколи не було підрозділів СС дивізії "Галичина". Але ж вистачить відкрити книжку В.Д. Гайке, щоб переконатися в іншому. На внутрішній сторінці обкладинки є карта, а на ній позначені місця вишкільних таборів або шкіл СС дивізії "Галичина", і така позначка є в Нойгаммер, Гайделягері (це місцевість на північний схід від Криниці) у Білостоці, Граєво, Познані, Криниці, Вроцлаві, Бенешові, Брні, Відні, Празі, Грацу, Коагенфурті, Мюнхені, Дахау, Нюрнберзі, Аройзені, Мец, Радольфцель, Іальє-де-Берн і Тарбс у Франції, а також... у Варшаві. На цій же карті позначено, що відділи СС дивізії "Галичина" мали центри свого постю в Мукачеві, Жіліні, Маріборі, а бої звели не тільки під Бродами, а й в околицях Грубешова, Банської Бистриці, під Фельдбахом, Любляною. А тим часом той же Василь Верига й інші українські націоналістичні автори обмежують діяльність СС дивізії "Галичина" до її створення, вишколу в Нойгаммері, бою під Бродами і під Фельдбахом. Мабуть нема чим похвалитися апологетам цієї неславної дивізії, що вони промовчують деякі сторінки її діяльності.

Цим я не хочу сказати, що відділи СС дивізії "Галичина" брали участь у придушуванні Варшавського повстання. Але сказане мною вказує на крихкість доказів Василя Вериги в цій справі. Автор, тобто Василь Верига, згадує тільки у зв'язку з цією темою, що в час Варшавського повстання з Познані було вислано до Варшави десять перекладачів з-посеред персоналу дивізії.

Борис Левицький теж у цій справі нічого не вносить. Він пише про участь у придушуванні Варшавського повстання Бригади Камінського, російських козаків, Російської Визвольної Армії (Русская Освободительная Армия - РОА) генерала Власова, чим хоче доказати, що українці не брали участі у цій операції. З наукової точки зору, це - не докази. Це тільки

свідчить про те, що названі автором військові з'єднання могли брати участь у придушенні Варшавського повстання. Але ж...

Пишучи про заходи німців під кінець війни, тобто вже 1945 року, щодо створення великої слов'янської армії під командуванням генерала Андрія Власова, Тарас Бульба-Боровець каже, натякаючи на антиукраїнські заходи росіян, що така поведінка москалів випливала з їх імперіалістичного чаду, а також тому, що Український Комітет домагався переведення вояків української національності з армії Власова в українську армію, а там їх було понад 70%. Люди вмирили з голоду по таборах військовополонених. Української армії не було аж до весни 1945 року А Власов почав вербування людей серед полонених ще влітку 1943 року... Замість голодової смерті в таборах, багато українців записалося добровільно в армію Власова. На цій підставі росіяни переконували німців, що концепція Власова єдино правильна, бо він має 70 відсотків українців.[30]

А участь армії ген. Власова, тобто РОА, у придушенні Варшавського повстання ніхто не заперечує. Тож, здається, не можна виключити, що й українці з тієї армії теж брали участь у цій операції. Зрештою, дивним було б навіть, коли б у цій армії, організованій з полонених Червоної Армії, не було українців. Але це зовсім не означає, що саме вони допускалися звірств над польським населенням. І такі українці з армії Власова не розмовляли, зрозуміла річ, українською мовою, не казали "годинник", а "часи". Тож; наведені дивагації Василя Вериги на мовні теми - абсолютно непереконливі. Тим більше, що й сам Василь Верига, хоч і українець, в своїй книжці вживає ряд російських слів, як от "Генерал" (стор. 10 та багато разів у книжці), замість "генерал"; "заклучения" (стор. 45) замість "висновок" тощо, тощо.

В мене є книжка "Німецькі злочини у Варшаві 1944 р." Вона видана 1946 року. В ній опубліковані протоколи з серпня-жовтня-листопада 1944 р. Немає ніяких підстав твердити, що протоколи пофальшовані. В цих протоколах багато разів говориться про "українців" або "так званих українців" (стор. 62), що зовсім не означає, що тими людьми справді були українці.

Звідки ж взялося у свідченнях твердження про "українців" чи "т. зв. українців"? На мою думку, пояснити це можна таким чином: Варшавське повстання вибухло 1 серпня 1944 р. Це був

час, коли на Волині вже понад рік бушувала УПА, котра ранньою весною почала свою злочинну діяльність в Галичині. З Західної України багато втікачів могло дістатися до Варшави, або ж до неї могли, а навіть напевно продісталися, вісті про жахливе мордування відділами УПА польського населення. Це тепер кажуть: УПА, бандерівці, бульбівці, українські СС-и. А тоді, на Волині й в Галичині, знали, що мордували їх українці, часто навіть сусіди-українці. До уточнень не було умов, не було на це часу, час не сприяв цьому. Вже тоді, внаслідку дій УПА, склався негативний стереотип "українця", як "різуна". Ось чому населення Варшави в деяких випадках тих, хто придушував повстання, а не розмовляв німецькою мовою, могло називати "українцями", або "т. зв. українцями".

Зрештою, і польські автори категорично не твердять, що "українці" в устах свідків насправді означають українців, про що свідчить проф. Зигмунт Войцеховський.[31]

Всупереч Т.А. Ольшанському тверджу, що справа закидів щодо участі українців, зокрема частин СС дивізії "Галичина" у придушуванні Варшавського повстання, досі не в'яснена науково, ця тема чекає свого дослідника. Не можна її трактувати так, як це робить Т.А. Ольшанський, котрий каже, що справа згодної участі українських формацій в боротьбі з Варшавським повстанням вже вистарчально в'яснена істориками, [32] причому посилається на двох українських націоналістичних авторів - Бориса Левицького і Василя Веригу, які не є істориками, в них навіть немає історичного підходу до теми, вони - пропагандисти ОУН.

Підсумовуючи цю тему треба ще дати відповідь на запитання: СС дивізія "Галичина" була чи не була в колаборації з гітлерівським режимом? І чи це взагалі було українське військо? На друге поставлене тут запитання дає відповідь сам Тарас Бульба-Боровець, котрий у своїй книжці сказав, що "української армії не було аж до весни 1945 року". Відповідаючи на перше запитання - тверджу, що СС дивізія "Галичина" була в колаборації з гітлерівським режимом. На це вказує ініціатива її створення, належність до "Ваффен-СС", командний склад дивізії, факт, що співорганізатором була явно колаборуюча з німецькими властями ОУН-м, а також завдання, які дивізія виконувала. Тому ще раз треба підкреслити, що вояки СС дивізії "Галичина" не були "борцями за волю України". Вони

виконували завдання гітлерівської Німеччини, з якою воювали Великобританія, Франція, США, Канада, СРСР.

І ще: деякі частини СС дивізії "Галичина", зокрема поліційні полки, допускалися злочинів проти мирного цивільного населення. Їх в жодному випадку не можна виправдати поборюванням у селах партизанів, чи навіть допомоги селян партизанам. Допомога, дана не ворогові, не є злочином, ніяке право такої допомоги не забороняє. А Польща, отже й поляки в час війни, виступали проти Німеччини, як агресора, виступали в союзі з західними державами - Великобританією, США, Францією, Канадою, а також СРСР.

Закінчу цей розділ словами д-ра Андрія Білинського: Війну виграли США і СРСР, всі інші програли. Програли й ми, отже й УПА і дивізія. [33] Я тільки додам: з програмою треба рахуватися: перед історією і перед своїм сумлінням.

Треба, мабуть, колишнім СС-ам сказати словами Василя Сірського: Жорстокі були часи, панове! І не легко було нашому поколінню рішати, котре лихо менше - бо ж кожне з них вело нас тільки в одному напрямі: в могилу!. [34]

Але не треба було б Василю Сірському в листі до редакції журналу "Україна" придушувати сумління, виправдовуючи "дивізію" тим, що в її рядах зберегли життя майже п'ятнадцять тисяч молодих людей. [35] Це бо означає, що в рядах дивізії кожний третій згинув. Смерть 7.000 молодих українців тільки під Бродами повинна б не дозволити заснути спокійним сном д-рові Володимирі Кубійовичу й товаришам, котрі ту дивізію організували.

Василь Сірський, колишній вояк СС дивізії "Галичина" - та й інші світлі люди, які мають нещастя носити вічне під лівою пахвою тавро СС, повинні продовжити наведену вище думку того ж Василя Сірського про один шлях в той час українцям: в могилу! Вони повинні шукати відповіді: А хто ж винен тому, що молодь Західної України, в цьому випадку Галичини, опинилася в такій ситуації, за якої кожний вибір провадив у могилу? Чи не винною була ОУН з її злочинною ідеологією, як першопричина всього, що діялося в час війни в Західній Україні?

Хто з-посеред колишніх вояків СС дивізії "Галичина" відважиться сказати правду на схилі віку, напередодні зустрічі з потойбічною Силою? Сказати правду самому собі, своїм дітям, онукам. І західному суспільству, його представникам - владним

структурам. Чи всі й до самої смерті мають прикидатися героями з "1-ої Дивізії У НА"? Ану відгукніться! Я ж особисто знаю таких з-поміж "дивізійників", котрі вміють писати й спроможні сказати правду, коли б не боялися бойкоту, навіть тавра "зрадника". Принаймні трьох таких є в самому Торонто.

Цивільна відвага - це і є дійсна відвага. Бо фізична відвага-геройство в бою, часто буває актом розпачу, або безвиході.

І ще: СС дивізія "Галичина" все-таки була галицько-націоналістичним твором, її вояків свого часу просякнула ідеологія українського націоналізму. Не випадково ж на вагонах, в яких відправляли ту дивізію на вишкіл, рясніли антиєврейські написи й зображення-карикатури. Таким з'єднанням не було Українське Визвольне Військо, до якого німці насильно взяли українців. Про це з'єднання ніхто не каже, що воно допустилося злочинів проти мирного населення. Це бо з'єднання не було під ідеологічним чи організаційним впливом ОУН. Де не було впливів ОУН, там не було ненависті ні до поляків, ні до євреїв.

І врешті: В книжці "Під сонцем Італії" Василь Верига подає цікаву інформацію: Дня 17 червня 1945 р. з табору полонених дивізійників в Італії перейшло до Другого Польського Корпусу ген. В. Андерса 176 осіб. Хто вони, ті колишні вояки СС дивізії "Галичина"? Де вони тепер? Яким чином вони попали в дивізію? Чому перейшли до ген. В. Андерса? Хто про них знає?[36]

В дивізії були різні люди. Був Василь Сірський і був Іван Олексин - голова Українського Братського Союзу у США. Цей останній, на запитання журналіста[37]: ... дивізія СС "Галичина". Що означає оте "СС"? - відповідь: "Вона так не називалася". Треба ж не мати крихти сорому, щоб таке заявляти в поважному журналі. Треба надалі бути дійсним, а не примушеним "СС", щоб так брехати. А д-р Олекса Горбач у журнальчику "Вісті", органі Братства кол. Вояків І УД УНА пише: У Львові в квітні 1943 р. формовано "СС-Стрілецьку Дивізію Галичина", у вересні 1943 р. її частини заприсяжено під звуки есесівського "Троеліду" на вірність А. Гітлерові...[38]

В цьому контексті хай би відповів Іван Олексин: чи він присягав у лавах дивізії, в якій служив вірою і правдою, під звуки українського гімну і на вірність українському народові, а чи присягав під звуки есесівського гімну "Троелід"? Чи він

служив Україні, як каже в інтерв'ю, чи Гітлерові, якому присягав? А перевірити його членство в СС дуже легко: нехай підніме ліву руку вгору. Оголену руку!

Не писав би я про це, коли б не такий факт: 1985 р. я був редактором "Народної Волі", органу "Українського Братського Союзу", головою якого є Іван Олексин. Працював я там нецілий місяць і з нагоди сорокової річниці перемоги над гітлерівською Німеччиною написав передовицю. В ній я сказав про звірства гітлерівців у відношенні до українців. Іван Олексин викреслив це сформулювання, щоб, як сказав, "не ображати німців". Не допомогло пояснення, що гітлерівці не означають усіх німців. Тепер бачу, що фашизм в Іванові Олексині сидить ще й досі. Брехати він може своїм дітям, а народові українському треба сказати правду. Що була СС дивізія "Галичина", котра боролася за гітлерівську Німеччину, отже проти інтересів народу України. Це стверджує мельниківський "Новий шлях", пишучи: ... за час служби у Дивізії "Галичина" включно з періодом перебування у полоні, дивізійникам прислуговує німецька стареча пенсія. Німецький закон каже, що ті, хто служив у т. зв. Ваффен-СС дивізіях під час Другої світової війни і брав участь у боях на фронтах і був під командою німецького Вермахту, їм прислуговує німецька стареча пенсія. [38а] То чиє ж було оте військо - СС дивізія "Галичина" - німецьке чи українське? Якщо українське, то з якої рації сучасна Німеччина внаслідку заходів кол. вояків тієї дивізії платить їм пенсію? І я певний, що таку пенсію одержить Іван Олексин, Василь Верига та інші. За те, що до кінця служили в німецькій СС дивізії і як такі попали в полон.

РОЛЬ ЦЕРКОВ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОУН-УПА

З теологічної точки зору - християнство, це понаднаціональна релігія. Недаром християнська церква латинського обряду називається "католицькою". "Католицький" в грецькій мові "католікос", означає головний, всесвітній. Натомість християнство східного обряду, православ'я, в грецькій мові "ортодокс", означає "правовірний", православний, і ця церква називає себе вселенською, тобто теж всесвітньою.

На жаль, християнські церкви в свій час стали використовуватися світською владою, державами. Так, на Сході Європи Православна Церква була підпорядкована інтересам Московської, згодом Російської імперії, і ця політика викликала в ХХ столітті реакцію у вигляді Відокремлення від неї Української автокефальної православної церкви, що сталося теж з політичних мотивів. Постановня Греко-католицької (уніатської) церкви теж відбулося на політичному, а не теологічному тлі, але й та церква не постала як національна, вона була відламом, до якого таким чи іншим чином приєдналися деякі православні білоруси й українці. Українська католицька церква, це назва, яка виникла з політичних мотивів і з такою назвою, здається, примирився Рим, через що втрачає свої позиції в Білорусії.

З точки зору окремої людини - спершу вона родиться як людина, потім у православному чи католицькому обряді її хрестять (у протестантських деномінаціях хрестять Дорослих), тобто дитина стає християнином. А вже після цього вона виховується в душі і традиціях національних. У вашому випадку стає українцем.

Отже, як з теологічної точки зору, так і з точки зору окремої людини, існує така градація вартостей: людина -> християнин -> національність (українець). Тобто: член нації-християнин не може робити нічого, чому противиться людяність, загальноприйняті вартості роду людського.

В цьому сенсі використання світськими політичними структурами авторитету церкви є зловживанням, так само, як зловживанням є намагання підпорядкувати церкві світські, зокрема політичні структури.

Християнські церкви покликані на те, щоб проповідувати Божу благовість, Євангеліє, щоб учити любові до іншої людини без огляду на її національність тощо. В цьому сенсі християнські церкви, без огляду на їх деномінацію, у випадку загрози для християнських вартостей, повинні згуртувати свої зусилля для захисту цих вартостей. Повинні... Коли б не були під впливом світських політичних структур.

Сказане перш за все торкається священників. Християнський священник мусить стояти вище національних ідеалів, зокрема тоді, коли вони стають урозріз з ідеалами християнства.

Кожен, хто вдумливо вчитається в писання Дмитра Донцова, яке стало наріжним каменем українського націоналізму, хто вглибиться в основоположні документи УВО-ОУН, той дійде до висновку, що ідеологія і практика цих організацій стоять у суперечності до християнства. Тому кажу з повною свідомістю: Якщо український священник є одночасно українським націоналістом, то він зраджує Ісуса Христа, він обманює сам себе.

Бо є інша площина гармонійного поєднання християнства з належністю до нації, це - патріотизм. Ідеали патріотизму не суперечать християнству, і навпаки.

Український націоналізм постав у Галичині, отже там, де в стосунку до українців пануючою була і є Греко-католицька церква, якої митрополитом довгі роки був Андрей Шептицький - людина з широким кругозором, освічена, володіюча кількома мовами, маюча величезний авторитет. У Львові, столиці Галичини, були середні й вищі греко-католицькі семінарії, в яких навчали високоосвічені священники. Українці Галичини були віддані своїй церкві.

І ось за таких умов постає і діє УВО - явно терористична українська організація, предтеча ОУН. Стали поширюватися писання Дмитра Донцова. Неможливим є, щоб все це діялося поза відомом Греко-католицької (уніатської) церкви. На Святоюрській горі мусіли читати "Націоналізм" Дмитра Донцова, читати постанови I Конгресу українських націоналістів, мусіли їх аналізувати. А в цих писаннях, в цих постановах - сама суперечність з християнством.

Вже сама поява "Декалогу" - десяти заповідей українського націоналіста, мусіла б викликати рішучу реакцію, мала б бути проведена широка акція проти цього документа, проти його

сформульвань. Адже "Декалог" - суто безбожницький маніфест. В ньому і слова немає про Бога. Натомість є "Дух одвічної стихії", стихії в ніцшеанському, а не християнському розумінні. В "Декалозі" є заклик до помсти, до підступу, до злочину вбивства.

Вже в той час, на переломі 20-х і 30-х років, слід було Святоюрській горі відмежуватися від українського націоналізму, відмежуватися категорично й однозначно. Але Святоюрська гора не відмежувалася від українського націоналізму. Мабуть тому, що він у свою основу поклав боротьбу проти більшовизму. І можна було мати надію на поширення греко-католицизму на всю Україну.

Святоюрська гора не відмежувалася від українського, в своїй основі злочинного, націоналізму, не засудила його, не врятувала перед ним мас віруючих. Але теж не піддавалася диктатові українського націоналізму. Відомим є конфлікт Святоюрської гори з ОУН на початку 30-х років, проявом якого були події, пов'язані з організуванням акції "Українська молодь Христові". Та це були маргінальні конфлікти.

Православні українці Західної України до 1939 р. перебували в рамках Польської автокефальної православної церкви, яка охоплювала теж білорусів, росіян, чехів, отже ця церква не могла ідентифікуватися з українством. Зрештою, український націоналізм на Волинь проникав дуже поволі, на Волині радше поширювалися комуністичні ідеї й з цим мала клопіт Православна церква.

Відношення церков до "Акту 30 червня"

І так настав кінець червня 1941 р. У Львові ОУН-б проголосила "Акт 30 червня". Як його прийняли ієрархи грекокатолицької і православної церков?

Бандерівська газета "Шлях перемоги" від 30.06.1991р. подає такий текст пастирського листа митр. А. Шептицького:

З волі Всемогутнього й Всемилотивного Бога в Тройці Єдиного зачалася нова епоха в житті Державної Соборної Самостійної України.

Народні Збори, що відбулися вчорашнього дня, ствердили й проголосили ту історичну подію.

Повідомляючи Тебе, Український Народе, про те вислухання наших благальних молитов, взиваю Тебе до вияву вдячності для Всевишнього, вірності Його Церкві й послуху для влади.

Воєнні часи вимагають ще многих жертв, але діло, розпочате в імя Боже, з Божою благодаттю, буде доведене до успішного кінця.

Жертви, яких потреба конечно до осягнення нашої цілі, полягатимуть передусім на послушному піддані справедливим наказам влади, не противним Божим законам.

Український народ мусить у цій історичній хвилині показати, що має досить почуття авторитету й життєвої сили, щоби заслужити на таке положення серед народів Європи, в яким міг би розвинути усі, Богом собі дані сили.

Карністю (дисциплінованістю - В.П.), солідарністю, совісним сповненням обов'язків, докажіть, що ви дозрілі до державного життя.

Установленій владі віддаємо належний послух. Узнаємо Головою Державного Правління України пана Ярослава Стецька.

Від Уряду ним покликаного до життя очікуємо мудрого, справедливого проводу та зарядження, які узгляднили б потреби всіх замешкуючих наш край громадян, без огляду на це, до якого віровизнання, народності й суспільної верстви належать. Бог нехай благословить усі Твої праці, Український Народе, і нехай дасть нашим провідникам Святу Мудрість Неба.

Дано у Львові при Арх. Храмі Св. Юра.

1.7.1941 р. Андрей - Митрополит.[1]

В мене немає певності щодо точності наведеного тут документа, бо на тій же, першій сторінці названої газети, є опублікований текст "Акту проголошення" з 30.06., який не узгоджується з текстом, опублікованим у перших днях липня 1941 р. в Західній Україні. Тим більше я не зовсім певний точності тексту "Пастирського листа", бо Едвард Прус у своїй книжці подає уривки того "листа", яких немає у наведеному мною тексті. Зокрема Е. Прус цитує, посилаючись на архівні документи: Непереможну німецьку армію вітаємо, як визволительку. Текст зі "Шляху перемоги" каже: Узнаємо Головою Державного Правління України пана Ярослава

Стецька, натомість Е. Прус подає: Визнаємо зверхником крайової влади західних областей України пана Ярослава Стецька. [2]

Не входячи, проте, в нюанси, з пастирського листа митр. А. Шептицького видно, що він не орієнтувався в розвитку подій в ОУН, він не був зорієнтований, що "Акт 30 червня" проголосила одна фракція ОУН, фракція Степана Бандери.

Він не орієнтувався, що не було "народних зборів". Бо коли б знав про це Митрополит, то не визнав би цього Акта 30.06. Треба також пам'ятати про те, що митр. А. Шептицький в той час був уже недужою людиною, що це було зразу ж після відходу більшовиків, які для нього зовсім виправдано були тими, хто придушував християнство.

А оце опубліковане там же "Архіпастирське послання" єпископа Луцького Полікарпа до всіх українців Волині:

Мир Вам від Бога Отця нашого й Господа Ісуса Христа!

Мої любі діти! Велике Боже милосердя і справедливість прибули до нас. Довгі роки терпів наш многострадальний народ наруги і знуцання над святою вірою православною і над його національними почуваннями, над його людською гідністю. В державі більшовицького антихриста терор і жах дійшов до нечуваних досі розмірів, у порівнянні з якими бліднуть переслідування християн за часів римських імператорів Нерона і Діоклеціана. Безбожники жажливо розправлялися з християнською вірою, мордуючи архіпастирів, тисячами і сотками тисяч вірних християн, пастирів і проголошуючи закон зради і ненависті.

Оце на наших очах справедливість Бога сповнилася: Один Бог, одна нація і спільна краща будучність.

Сповнилася наша відвічна мрія. У городі князя Льва з радіовисильні несеться над нашими горами, нивами, ланами, над нашою так густо зрошеною кровлю землею радісна вістка: проголошено Самостійну Українську Державу. Разом з українським народом радіє наша многострадальна Церква. Відроджена у вільній українській державі - Україна, вільна, Православна Церква буде з народом одною нерозривною цілістю.

В цю велику хвилину звертаюся до вас, мої діти, словами Св. Ап. Павла: Благаю вас іменем Господа нашого Ісуса Христа, щоб те саме говорили ви всі і щоб не було між нами

розділення, але щоб були з'єднані в одному розумінні і в одній думці (Ап. Павло, Корин, гл. I, ст. 10).

Любити Бога, любити батьківщину - це найбільша чеснота. Служба батьківщині - найбільший обов'язок.

Нехай Господь милосердний допомагає тобі, народе мій, і тобі, Уряде наш, будувати Самостійну Українську Державу, а моя молитва за всіх вас перед Престолом Всевишнього буде за вами.

У цей великий час українці мусять об'єднатись, всі мусять працювати спільно, бо в єдності сила, і ту єдність мусимо показати на ділі.

Не треба нам партій, на треба нам боротися між собою. Всі мусимо об'єднатися при нашій Святій Православній Церкві, при нашому обрядові, при нашому Національному Проводові.

Призиваю на весь Український Народ і його Державний Уряд всемогуче Боже благословенство.

Дано в м. Луцьку на Волині, Року Божого 1941, місяця липня 10 дня.

*Полікарп
Єпископ Луцький*

Яким непоінформованим був єпископ Полікарп! Він не був свідомий того, що "Актом 30.06" було створене державне правління однієї фракції ОУН. Він не знав, що це був уряд не "наш", а суто партійний, бандерівський.

З обох пастирських листів видно, що греко-католицький і православний владики дивилися на розвиток подій через антибільшовицьку призму, не бачачи загрози українського націоналізму. Не знаю чи дивуватися їм, але це використала ОУН-б, поширюючи послання серед українців Західної України, чим переконували їх, що й церкви - з ними.

У конфронтації з дійсністю

Як бачимо, ієрархія Греко-католицької церкви в Галичині і Православної церкви на Волині, дивилися у вікно, крізь яке можна побачити, як ті, що прийшли з німцями, битимуть більшовиків. Натомість не дивилася вона у вікно, крізь яке

незабаром буде видно, як убивають євреїв, поляків та українців.

Митрополит Андрей Шептицький був безрадний, коли бандерівці з "Нахтігалю", теж українська поліція у Львові вчинили розправу над євреями і поляками в перші дні липня 1941 р. Після арешту професора Казімежа Бартеля, його дружина, Марія Бартельова, пішла до митрополита просити, щоб той допоміг випустити її чоловіка. Згодом вона казала: Я була в архієпископа Шептицького, але він відповів мені, що нічого не може вдіяти.[3] Сила ОУН була понад силу Митрополита.

Я не знаю, чи єпископ Полікарп 1941 року дивився у вікно, крізь яке було видно, як з заходу посунули на Волинь "похідні групи" ОУН, 1942 року як з Галичини посунули на Волинь емісари ОУН з метою створення УПА, чи спостерігав він, як вони бунтують його паству, як розправляються з тими в-посеред його пастви, котрі не підпорядковувалися наказам ОУН, чи бачив він крізь те вікно як творилася УПА, як бандерівці поборювали бульбівців, мельниківців. Чи бачив він, як ОУН-УПА, керуючи місцевим населенням, отже його паствою, вчиняла масові вбивства мирного польського населення, чи бачив він, як грабували, як палили? Може й бачив, та влада його була, мабуть, мізерною у порівнянні до тієї ненаврісті, до тих звірств, до яких довела ОУН. ОУН-УПА була понад Церквою. Бо ОУН зродилася як організація, противна ідеалам Церкви.

Вернуся ще раз до листа мого знайомого чеха з Чехії, в якому він пише:

Оба вони, батько і син (оба православні священники -В.П.) гостро виступали проти бандерівських жорстокостей, хоч і ризували, що їм сплять церкву й їх самих уб'ють... Такими були приходи поблизу повітового міста, де стояв німецький гарнізон Зовсім інші умови панували в таких селах, як Мощаниця або Дермань, в якому був штаб бандерівців. Там священники не мали вибору, якщо хотіли дочекатися кінця війни До таких сіл не наважувалися входити навіть гітлерівці.

Довкола - море крові, а церковна ієрархія була безрадна. Р. Тожецький пише, що за **невияснених умов згинув митрополит волинсько-житомирський Олексій Громадський...** можливо, що його вбили націоналісти за його вороже

відношення до Шептицького...[4], натомість Олександр Матла пояснює це вбивство так: вчинили його через помилку військові відділи ОУН-м між Смигою і Судобичами, недалеко переїзду залізниці Кременець-Дубно, бо думали, що це гебітскомісар з Кременця.[5] Тепер мотив убивства вже, мабуть не буде розкритий, проте хоч відомо, що митрополит Олексій Громадський був убитий відділом ОУН.

Про вбивство єпископа Мануїла ВУКЄ була мова.

Вбивали митрополитів, єпископів, то що вже казати про священників у сільських приходах? Були між ними, як бачимо, відважні, котрі у згоді з християнськими ідеалами таврували злочини бандерівців, а були й такі, котрі боялися за своє життя, тому й мовчали.

До винятків належить випадок, коли 28 серпня 1943 р. в селі Штунь, гм. Бережці, пов. Любомль православний священник Покровський у місцевій церкві вчинив акт посвячення ножів, кіс, серпів і сокир, як знаряддя мордів, і роздав їх своїм прихожанам, щоб мордували "ляхів". Два дні після цього селяни використали ті знаряддя для морду поляків з сусідніх сіл. [6]

27.09.1943 р. в селі Іванковичі, гм. Малин, повіт Дубно, селяни святкували насипання високої могили в честь "визволення України". Місцевий священник у проповіді з цієї нагоди казав, що з української землі треба вигнати без можливості повернення ляхів, мазурів, крижаків і покручів. [7] "Ляхи", це поляки, давні жителі Західної України; "мазури", це поляки, які поселилися в Західній Україні після I світової війни (дійсних польських колоністів у той час вже не було, їх депортували 1940 р. більшовики); "крижаки", це мішані українсько-польські подружжя, а "покручі", це діти з мішаних подруж.

Дійсно диявольські заклики православного священника. І які ж примітивні!

Але були й інші випадки. Про те, що православний священник сповідав перед смертю католицького ксьондза, я вже згадував. А оце інший приклад: 1.09.1943 р., село Смідинь, пов. Ковельський. Була вимордована частина польської сім'ї Еумів - 4 особи. Двох братів Еумів перестеріг сусід-українець, щоб вони не йшли додому, бо там на них чекають бандерівці. Після морду місцевий православний священник хотів поховати

повбиваних на православному цвинтарі, та проводирі з УПА не дозволили на це. [8]

Респонденти з Волині не пишуть про участь православних священиків у мордуванні поляків. Якщо деякі з них заохочували до вбивств, то це були винятки.

Інакше ця справа виглядала в Галичині, де пануючою була Греко-католицька церква, тобто уніатська, котра, як і Римокатолицька церква, підлягала Столиці Апостольській -Римові. Про це теж пише мій знайомий чех, котрий знав Волинь, бо в ній народився й виховувався, а Галичину знав, бо студював у Львові й мав знайомих українців. Він пише: В Східній Галичині (воєвідства Львівське, Тернопільське й Станіславівське, тобто Івано-Франківське) уніатський клір підтримував бандерівців, тому що там ненависть до поляків формувалася протягом кількох поколінь.

Про участь греко-католицьких священиків та їхніх родин у мордах на поляках пише Олександр Корман: [9]

Отець Палагицький, парох церкви в Монастириськах, пов. Бучач, очолював терористичні групи боївок ОУН-УПА, які 28 лютого 1944 року вчинили напад на населення в селі Коростятин, пов. Бучач, Отець Палагицький брав безпосередню і діяльну участь у масовому вбивстві, під час якого, здебільша від сокир, згинуло 78 осіб - чоловіків, жінок і дітей, а 5 осіб було поранено... 20 березня 1945 р. ввіймали в Коропці боївку терористів ОУН-УПА силою 350 чоловік, яку очолював уніатський священик Палагицький. Разом з ним в боївці була його дочка й українські черниці. (стор. 11);

Священик Романовський був співорганізатором масового морду в селі Бичківці в "Попельцову" середу 1945 р., де замордовано щонайменше 63 особи і 1 поранено. Поляків мордували здебільша сокирами, вилами, душили шнурками, живцем палили, рідко вбивали з вогнепальної зброї. Після декількох років, деякі злочинці не могли перенести психічного переживання й мук совісті й самі винесли собі вироки. І так, Роман Якимішин повісився, а за його прикладом пішов теж уніатський священик Романовський (стор. 11);

В склад проводу станиці ОУН в селі Синків, пов. Заліщики, входив о. Василь Мандзюк, який брав участь у мордуванні поляків, євреїв і лояльних українців. (стор. 12).

Автор наводить ще кілька фактів участі уніатських священників і їхніх родин у вбивствах.

З темою участі українських священників у вбивствах поляків, або причаєності до них шляхом схвалювання таких убивств, пов'язані вбивства ОУН-УПА польських священників. Такі факти мали місце на Волині, проте, на підставі доступних матеріалів, їх було менше, ніж у Галичині, хоч і на Волині було багато випадків мордування поляків у костьолах. Так, наприклад, 11 липня 1943 р. в колонії Октавин українські націоналісти вчинили напад на поляків під час богослужіння в костьолі. Після різанини всередині костьола, підпалено його вибухами гранатів, в тих, що втікали -стріляли. 10 30.08.1943 р. в селі Острівка був убитий ксьондз Станіслав Добжанський (стор. 125).

Ксьондз Вацлав Шетельницький, у книжці "Забутий львівський герой ксьондз Станіслав Франкль"[11], наводить багато прикладів смерті римо-католицьких ксьондзів з рук ОУН-УПА. Ось декілька з них:

- Парафія Баворів, пов. Тернопіль. Ксьондза пароха Кароля Процика 2.09.1943 р. витягнули з парохії, вбили, прокололи багнетом (стор. 118);

- 13 лютого 1944 р. був убитий українськими націоналістами ксьондз Владислав Жигель з парохії Бенява, пов. Підгайці (стор. 118);

- 14.03.1944 р. під час нападу бандерівців на село Бобулинці, пов. Бучач, був застрілений ксьондз Юзеф Сушинський, адміністратор парафії (стор. 118);

- 13.11.1943 р. бандерівці забрали з села Библо, пов. Рогатин, ксьондза Антоні Вежбовського й місцевого вчителя Врубля. їх замордували біля лісничівки на т. зв. Подолянці (стор. 121);

- В ніч на 3 лютого 1945 р. бандерівці напали на Червоноград, пов. Заліщики, під час нападу вмер від розриву серця ксьондз Стефан Юраш. У присілку Нирків бандерівці вбили в місцевому монастирі дві черниці (стор. 121);

- В ніч на 2.04 1944 р. був напад на село Землянка, пов. Калуш, під час якого українські націоналісти живцем спалили ксьондза Блажея Губу. Загалом згинуло тоді 65 осіб, село з костьолом спалене (стор. 122);

- Парафія Фрага, 5 лютого 1944 р. був замордований українськими націоналістами о. Віталіс Борсук, 19 лютого 1944

р. мученицькою смертю згинули: о. Йоахім Шафанец, чернець Рох Салек (стор. 122).

І так далі - на тридцяти сторінках книжки. Доля не оминула теж греко-католицького священика, пароха Белжця, пов. Рава Руська, якого замордували "люди з лісу" в середу перед Вербною неділею 1944 р. Разом з ним замордували його сестру, кривну й 6 молодих українців. Поховав їх місцевий римо-католицький парох (стор. 118).

Часопис "Квартальник Кресови" з Лондону [12] на двадцяти сторінках подає приклади нападів на парохії й вбивств бандерівцями римо-католицьких ксьондзів. Ось деякі з них:

- 24 або 25.08 1944 р. бандерівці замордували ксьондза Мар'яна Кльоновського (стор. 161);

- 21.08.1941 р. ксьондза Мар'яна Босака з парафії Маріяпмоль, пов. Станіславів, українські націоналісти підступом викликали з хати й по-звірськи вбили на дорозі до Дубовиць (стор. 164);

- 12.10.1943 р. бандерівці напали на хату ксьондза Тадеуша Стронського, село Скоморохи Старі, й вбили його.

І так далі, і так далі.

Автори подають, що внаслідку акцій українських націоналістів і частково німецьких, у Львівській архідієцезії вчинено напади в 123 парафіях, вбито під час них 48 ксьондзів, 4 було пропалих безвісті, вбито 8 черниць, 7 ченців, спалено 6 костьолів, знищено 7 (стор. 179).

Де, в чому шукати причини такої дикої поведінки ОУН-УПА? Адже все це відбувалося між християнами!

Причина одна: ідеологія українського націоналізму, обґрунтована науково Дмитром Донцовим. Адже, згідно з ним, отже й згідно з ідеологією ОУН: В національному фанатизмі велика зброя великих народів ("Націоналізм", стор. 218); Суттю фанатизму є те, що він у відношенні до конкретного спустошуючий і руйнуючий (стор. 265); Мораль, про яку тут говорю, відкидала ту людяність, яка забороняла шкодити іншим (стор. 268); Ненавистю й підступом прийматимеш ворогів Твоїї Нації (заповідь 8 "Декалогу" - заповідей українського націоналіста). Не завагаєшся виконати найбільший злочин, якщо цього вимагатиме добро Справи (заповідь 7).

Ідеологія українського націоналізму наперед відпускала Всі гріхи, про які говорить християнство - Десять Заповідей Божих.

Гляньмо що у цій справі пише отець Федорів. [13] Пригадаймо, що описувані о. Ю. Федорівим події відносяться до передвоєнного періоду, у в'язниці Вронки в Польщі, де автор та українські націоналісти відбували покарання як політичні в'язні:

Після вбивства Перацького, Івана Дж. та інших привезено до Вронок... Йому передусім важко було довідатись, чи справді це національний злочин ходити в костюл, наприклад у в'язниці, і взагалі як тепер з церквою, вірою. Чи треба в те все вірити, чого його батько-мати навчили, чи вже інша віра на світі настала? Бо він змалку в Церкву ходив, по-християнськи вірив, знав, що має душу... а оце тепер - показується не те. Показується, що все це були "попівські видумки", пережитки, що всі ці пережитки Провід (ОУН - В.П.) покасує, як лише прийде до влади...

Ніколи я раніш про такі радикальні погляди на релігію не чув. Правда, в 1933 р.... в Академічному домі й поза ним нападали... на церкву, ієрархію, на священиків... Не подобалося їм це й те у Святому Письмі, що там, мовляв, рекомендується приймати ляпаси, і що там не заперчується "вбогі духом", і забагато написано про любов і всякі "сентименти", що не годяться революціонеріві...

Тому я звернувся з простим питанням... хто вас такого навчає?

Замість відповіді, Іван Дж. витягнув з-під поли зшиток... На заголовній сторінці стояло: "Націоналістичне вірую"... "Вірую в єдину волю, яка все створила і всім управляє" - так звучав перший символ... націоналістичного "вірую"...

Зараз після польсько-німецької війни по націоналістичних гуртожитках, де були "малі" й "великі" (прості націоналісти й вожаки ОУН - В.П.), відбувались ранні й вечірні "молитви". Ставили в ряд "малих" і, замість молитви, проказували "Декалог"... Це був життєвий стиль, практичний вияв "метафізичного" світогляду, але рівночасно й практичне поганьблення елементу релігійного культу - молитви!

Порівняймо сказані тут українським священиком слова зі змістом "Декалогу". Тут і є відповідь на сумніви щодо відношення ОУН, її ідеології, до християнства.

Чи знала про все це ієрархія Православної церкви в Західній Україні, Греко-католицька церква в Галичині? Принаймні ця остання - знала! Але Святоюрська гора воліла

дивитися у вікно, крізь яке можна було побачити побороювання Організацією українських націоналістів більшовизму. І водночас не бажала дивитися в друге вікно, крізь яке явно було видно розходження ОУН з християнством. Загроза більшовизму засліпила церковну ієрархію.

А тим часом стосунок цієї ієрархії мав бути однаковий - як до більшовизму, так і до українського націоналізму, як різновиду фашизму.

Правда, митр. Андрей Шептицький проголошував пастирські листи, в яких таврував гріх убивства, він навіть писав: Ми були навіть свідками жажливих мордів, скоєних молодими людьми, може й навіть з добрими намірами, але зі згубними наслідками для народу. [14] Це вказувало б на те, що Митрополит добре розуміє - що діється, розуміє, що діється велике лихо.

В той час пастирські листи - це було рішуче замало. І - запізно! Святоюрська гора ще 1930 року повинна була відмежуватися від українського націоналізму, накласти анафему на лідерів ОУН, на всіх, хто практично вводить у життя злочинні ідеї ОУН. За одну тільки книжку "Націоналізм" Дмитра Днцова треба було відлучити від Церкви.

Цього не зробила Греко-католицька церква, чим доказала свою безсилу перед ОУН. Толерування Святоюрською горою факту офіційної співпраці з ОУН деяких священиків, навіть ієрархів - доказ того, що Греко-католицька церква не виконала покладеного на неї Святим Письмом завдання: вчити любові ближнього.

Треба сказати, що ситуація в Греко-католицькій церкві не була однозначна, в ній ішла боротьба різних течій, а митр. А. Шепицький в тридцяті роки був уже тяжко хворий, на нього мали вплив не тільки світські, але й деякі церковні кола. Чи не міг, а чи не хотів за таких умов Митрополит визначитися проти українського націоналізму?

Проф. Євген Онацький, резидент ОУН у Римі, котрий мав широкі зв'язки з ватиканськими колами, пише про ці справи.[15] Він наводить листа від Є. Коновальця з 31.03.1931 р., в якому автор гостро засуджує пастирський лист єпископа Григорія Хомишина: Що ви скажете про пастирський лист єпископа Хомишина ? Це просто документ ганьби і божевілля... Як би мені не хотілося зачіпатися з нашими католиками, то все ж я

думаю, що ми, націоналісти, мусимо дати рішучу й різку відповідь на цього листа (стор. 43).

Пригадаймо, що єп. Гр. Хомишин був прихильником лояльності в стосунку до легальної польської влади і виступав проти діяльності ОУН. Натомість єпископ Іван Бучко був прихильником ОУН. Митр. А. Шептицький виступив проти єп. Гр. Хомишина, про що пише Євген Онацький: Бучко привіз страшний лист до Папи проти Хомишина. Не пожалував в ньому ні перцю, ні солі... Взагалі, чим більше я визнаю митр. Шептицького, тим більше його шаную. Твердий чоловік. І завзятий націоналіст! (стор. 73, підкресл. - В.П.).

І єпископ І. Бучко рвався до влади: Говорили ми з ним про Шептицького. Йому останнім часом покращало. Але взагалі погано, кажуть, що він вже спаралізований на один бік. Тепер усіма справами митрополита завідує єп. Бучко, і кожний рік його праці підносить там його шанси на митрополичий престол, хоча мало виглядів, щоб на його кандидатуру погодився польський уряд (стор. 311). 26.03.1932 р. Євген Онацький пише в листі: Щодо становища в Галичині, то там існує тепер не дві церковні партії, як колись - Митрополита Шептицького і єпископа Хомишина, а більше, бо митрополит з'єднався з о. Сліпим, який не користується симпатіями націоналістичної молоді, і разом з ним допікають Бучкові... (стор. 343).

Ситуація, як бачимо, дійсно не була однозначна. Але переміг, здається, погляд єп. Івана Бучка.

Я неспроможний зрозуміти - чому поляк з роду графа Фредри, митр. Андрей Шептицький став українцем? Що ним керувало? Доручена місія Ватикану? З метою поширювати католицизм на Схід? На це українці не дають відповіді.

Немає теж досі заяв про відношення Греко-католицької і Православної церков до того, що накоїла ОУН-УПА в час війни в Західній Україні. Не сказав виразно свого слова у цій справі ні митр. Андрей Шептицький, ні кардинал Йосип Сліпий, ані теж кардинал Мирослав-Іван Любачівський. Не сказав теж свого слова патріарх Мстислав, котрий, як Степан Скрипник, був у горезвісні роки на Волині, мусів бачити що там діялося. Шкода.

Досліджуючи злочинність ОУН і злочини УПА, іноді приходиться на думку: чи були б можливими такі масові й індивідуальні вбивства, такі, гірші за звірські, злочини, коли б в Західній Україні 95% селян становили євангельські християни,

а не православні й католики? Коли б маса віруючих взагалі належала до протестантських церков? Здавалося б, що такі страхиття були б неможливими. Що серед протестантів не поширився б український, антилюдський, по суті безбожницький націоналізм. Чи цим я закликаю до протестантизму? Аж ніяк! Мені тільки хотілося б, щоб усі церкви займалися одним: Благівістю. Щоб не були вони знаряддям у руках політиків і політики.

Щоб не ходив між українськими націоналістами анекдот: Українець пішов до сповіді Отче, - каже він сповідальникові, - колись я убив енкаведиста (а могло б бути теж: одного, багатьох поляків - В.П.) ... Священик перериває його: Сину мій, спершу говори про гріхи, а вже потім про заслуги. [16]

Жарт? Але ж який він промовистий!

Самозрозуміло, що між православними й греко-католицькими священиками були й є різні люди. Одні підсилювали ненависть, отже й заохочували до мордів, інші обурювалися на таке, вгамовували свою паству, а ще інші не мали змоги протиставлятися злу, не ризикуючи своїм життям.

Це коли йдеться про тих сящеників, котрі були там, в Західній Україні у той час. Деякі з них залишилися на рідних землях, їх більшовики піддавали репресіям, інші ж емігрували на Захід, щоб замовчувати тут злочини, які коїлися на їхніх очах.

Від них треба відрізнити ту плеяду українських православних і греко-католицьких священиків, котрі тут, на Заході, народилися, або ж приїхали на Захід надовго перед II світовою війною, і вони, не попадаючи в суперечність з вірою, є одночасно українськими патріотами, і котрі, на жаль, не збагнули суті українського націоналізму. Вони мали підстави не вірити тому - що каже про український націоналізм більшовицька пропаганда. Вони повірили українським націоналістам з різних фракцій ОУН, які показували й надалі показують фальшивий образ українського націоналізму. Я абсолютно переконаний в тому, що про суть українського націоналізму не знає православний торонтський єпископ Юрій Каліщук. Він - просто український патріот.

ТРАГЕДІЯ ЛЕМКІВ

Лемки, це етнографічна група українців, які здавна жили по обох схилах Східних Бескидів, у Карпатах, між річками Саном і Попрадом та на захід від Ужа. Особливості історичної долі та природних умов, культурно-побутові і господарські взаємовпливи з сусідніми народами - угорцями, поляками, словаками - зумовили деякі відмінності в культурі, побуті і мові українців цього регіону. Основним заняттям лемків були землеробство, скотарство, домашні промисли - ткацтво, гончарство, різьблення в дереві. Лемки - народ не багатий, але працьовитий, чесний. Лемки до II світової війни відчували свою етнічну окремість, проте національна свідомість в них, загалом, до того часу, ще не пробудилася.

Хотілося б, аби лемки, та й не тільки вони, уявили собі таку ситуацію: Не було ніколи ОУН, не було ніколи УПА. Була війна, німці трохи почали говорити про якісь окремі народи - гуралів, лемків тощо, але це минуло. Німеччина зазнала поразки. Постала Польська Народна Республіка. Лемки, через свою комуністичну чи комунізуючу інтелігенцію, домагаються від уряду культурної автономії, посилаючись на марксизм-ленінізм, внаслідку чого зростає їхня національна свідомість. Немає причин для переселення лемків ні до СРСР, точніше до Української РСР, ні на західні й північні терени Польщі. Розвалюється 1991 р. СРСР. Постає незалежна Польща, незалежна Україна. Лемки надалі живуть на своїх землях, на яких діють українські школи.

Чи не так було б, коли б не існувала ОУН-УПА? Можна бути переконаним, що саме так було б. Лемки - народ здібний, навіть за умов гноблення їх владою ПНР багато з-посеред них здобули вищу освіту, стали фахівцями в різних ділянках господарського, а навіть політичного життя в Польщі.

Але була ОУН. Була й УПА, котру, починаючи з 1944 р., почала витісняти з території України Радянська Армія. УПА в той час не мала жодних шансів на боротьбу з більшовизмом. УПА відступала. Єдиним шляхом її відступу був напрям на захід, через Лемківщину, в якій, з огляду на її населення, можна було сподіватися якоїсь підтримки -добровільної або примусової.

УПА на Лемківщині

На Лемківщині УПА нічого не творила, нічого не будувала, вона лише використовувала терен Лемківщини в дорозі-втечі на Захід.

Довоєнна колонізаційна політика Польщі не схилила лемків на свій бік, хоч були вони у відношенні до держави лояльними. А тут прийшли неначе свої, українці, котрі, неначе, борються за українську державу. Борються відчайдушно, бо вороття немає. УПА ввірвалась у Лемківщину, неначе занесена повинню. В неї не було часу на балачки. Вона розпачливо захищалася. Її з-за кордону наказували триматися до III світової війни, яка ось-ось мала б вибухнути. Між західними державами і СРСР.

УПА брутально пробуджувала в лемків національну свідомість.

А тут тисне на УПА польська влада, польська армія. На південь шлях закритий - там комуністична Чехо-Словаччина. Польська влада теж брутальна. В польській армії, в міліції на Лемківщині багато тих, котрі втратили з рук УПА на Волині й в Галичині своїх близьких.

В той час ніхто не розбирався - чи лемки підтримують УПА добровільно, а чи внаслідку терору, ніхто не думав про те - скільки лемків з доброї волі "пішли в ліс", а скільки їх примушено до цього?

І сталося: поляки - смертельні вороги українців, отже й лемків. Так вчила ОУН-УПА. Ворога треба знищувати. Знищувала ворога теж польська армія. Багато солдатів у ній мали суб'єктивне право на помсту за Волинь, за Галичину, в яких залишились поховані або не поховані рідні - батьки, малі брати, сестри. І, без сумніву, використовували нагоду до помсти. Хоч вона була скерована не проти тих, хто був винен мученицької смерті рідних на Волині й в Галичині. Вона була скерована на досі невинних лемків - дезорієнтованих, підбурених, застрашених терором УПА.

Ситуацію скомплікувало порозуміння урядів Польщі й Української РСР з вересня 1944 р. про переселення українців з Польщі і поляків з України - перших на Україну, других у Польщу. Поляки, після жаху бандерівщини, після досвіду більшовицьких порядків 1939-1941 років, майже охоче їхали в Польщу. Натомість лемки не бажали залишати рідних земель,

на яких жили від віків. І це зовсім зрозуміло. Порозуміння щодо обміну населенням було зроблене понад головами лемків, які, зрештою, не мали в той час жодного представництва. Але з ними не рахувалися - їх силою почали переселяти. І тут на боці лемків стала УПА. В УПА лемки знайшли свого захисника.

Акція "Вісла"

А потім прийшла акція "Вісла" - поголовна депортація українців, отже й лемків, на західні й північні території Польщі. І тут знову на захист лемків стала УПА. Серед лемків зродилася ненависть до польської влади, почав народжуватися серед них український націоналізм.

Вину за це несе польська комуністична влада того часу. Це вона була повитухою українського націоналізму серед лемків. А лемки, не без впливу ОУН-УПА, необгрунтовано ототожнювали польську комуністичну владу з польським народом. Цьому сприяла диявольська політика польського комуністичного уряду, на наказ якого лемків розпорощено по кілька родин, кидаючи їх серед польське, здебільша прибуле з-за Сану й Буга, населення.

Чи можна дивуватися, що лемки стали почувати себе громадянами другої, якщо не третьої категорії? Часто брутално депортовані, отримавши поруйновані забудування, опинившись серед чужого оточення, позбавлені духовної опіки з боку церкви, в них посилювався український націоналізм, хоч вони не були свідомі його суті.

А польський комуністичний уряд наказав депортацію, користуючись прикладами в цій справі з Москви. Адже на наказ Сталіна були депортовані з рідних земель татари, чечени, інгуші та ряд інших невеликих народів. Народів, а не конкретних людей.

До лукавих слід зарахувати постанову уряду Польщі від 24.04.1947 р., в якій, між іншим, говориться:

... У зв'язку з необхідністю дальшої нормалізації відносин у Польщі, цілком дозріла справа ліквідації діяльності банд УПА, з метою виконання цього завдання Президія Ради Міністрів ухвалює:

III Державна Репетриціяйна Комісія проведе переселенчу акцію українського населення і населення, що живе на теренах, де діяльність УПА може загрожувати їхньому життю й майну... [1]

Мета акції - неначе ліквідація УПА. Методи -депортація всіх українців, незалежно від того, чи живуть вони на території діяльності УПА, чи ні. На це вказує сформульованая: українського населення і населення, що живе на теренах, де діяльність банд УПА може загрожувати...

Не витримує критики твердження, що переселення українців у рамках акції "Вісла" було подиктоване потребою ліквідувати УПА. Згідно до авторів "Шляху у нікуди", [2] котрі посилаються на архівні дані, загалом на терені Польщі Весною 1947 р., перед початком операції "Вісла", сили УПА нараховували 2.500 добре озброєних і вишколених людей... Побіч названих відділів УПА в терені оперували боївки Служби Безпеки (коло 200 людей).

Вже наведені цифри вказують, що до "ліквідації УПА не було необхідне виселення 95.846 осіб української національності з Ряшівського воєвідства і 44.728 осіб з Люблінського воєвідства.[3]

Дійсна причина переселення українців з Польщі на Україну, а згодом тих, що залишилися, на західні й північні терени Польщі, зводиться до того, що польська комуністична влада "забажала стати-однаціональною державою." [4] Цієї мети польська комуністична влада не досягнула переселенням українців на Україну і тому наказала акцію депортації українців, розпорошення їх серед польського населення, що внаслідку дало б два результати: а) прискорило б асиміляцію українців; б) ліквідувало б етнічно однорідні лемківські території.

Депортація українців, зокрема лемків, була злочином комуністичного уряду в розумінні Міжнародної Конвенції у справі ліквідації будь-яких форм расової дискримінації, ухваленої Генеральною Асамблеєю ООН 21.12.1965 р., яка поняття расової дискримінації поширює також на етнічні групи:

У цій Конвенції вираз "расова дискримінація" означає всілякі різниці, виключення, обмеження або привілегії з причин раси, кольору шкіри, народження, національного або етнічного походження, яке має на меті або несе за собою... перекреслення або обмеження (стаття 1)... права вільного

перебування й вибору місця проживання в рамках кордонів держави (ст. 5). [5]

Але це був злочин польського комуністичного уряду, якого польський народ не обирав у вільних виборах, це був Уряд, накинений Польщі Москвою. За цей злочин не несе відповідальності польський народ, як і український народ не несе відповідальності за дії ОУН-УПА.

Освічені кола лемків повинні дати об'єктивну оцінку тому, що сталося з їхнім народом у 1944-1947 роках. Вони повинні зробити оцінку не крізь призму українського націоналізму.

Явожно

Мало хто з-посеред поляків знає, що в Явожні, недалеко Кракова, після війни продовжив своє існування заснований гітлерівцями концентраційний табір. І мало хто з лемків знає, що в цьому таборі до 1947 р. каралися поляки - противники комуністичного ладу в Польщі.

Саме цей концентраційний табір був місцем, до якого запроторювали підозрілих у співпраці з УПА лемків, зовсім довільно вихоплюючи їх з-посеред маси депортованих лемків. Та й не тільки лемків - з Кракова, наприклад, усіх відомих інтелігентів-українців теж запроторено було до цього концтабору.

Варшавська українська газета "Наше слово" №№12 і 13 за 1990 р.[6] публікує опрацювання Євгена Місила на цю тему. У публікації, між іншим, говориться:

... уперше друкуємо список прізвищ українців, які в 1947-1948 роках були вбиті та замучені в концентраційному таборі в Явожні. Внаслідок ведених протягом кількох років розшуків, встановлено досі прізвища 150 жертв. Відомо однак, що в таборі загинуло багато більше людей...

У списку жертв концентраційного табору в Явожні є імена 144 чоловіків, 4 жінок, а також 15-літнього хлопця...

Найбільше людей згинуло в листопаді (33) та в грудні (43) 1947 року. Їх, з неймовірною послідовністю тортурованих та заморених голодом, добила осіння студінь і невгамовні хвороби...

І далі йде трагічний список 150 людей - прізвища, імена, імена батьків, дати народження, місця народження, дати

смерті. Між ними - Іван Мороз, воїн Польського війська, бойовий шлях якого проліг від Сибіру, через Леніно до Берліна.

Греко-католицький священник о. Степан Дзюбина пише: Народився в селі Гладишеві на Горличчині, на Західній Лемківщині. УПА в нас не було, проте для арешту вистачало, що був греко-католицьким священником... в товарних вагонах із замкненими вікнами повезли мене разом з іншими до Явожна, де в часі війни був філіал концтабору Освенцім... Прибулих загнали до лазні, всі харчі забрали, били до крові, обливали холодною, то гарячою водою?

Як правило, польські дослідники, між ними й А. Щенсьняк і В. Шота, промовчують існування концтабору Явожно в контексті акції "Вісла", проте можна знайти підтвердження цього факту деінде. В журналі "Військовий історичний огляд" генерал Ігнаці Блюм, описуючи акцію проти УПА, написав:

Загалом у результаті дій операційної групи "Вісла" зліквідовано 1.509 бандитів, що становило 75% стану банд з квітня 1947 р. Водночас зліквідовано всю цивільну мережу ОУН, знищивши таким чином соціальну і матеріальну базу банд УПА. До табору відокремлення вислано 2.781 активного українського фашиста. [8]

Прочитавши матеріали про концтабір у Явожні, а в цьому місті після війни я був кільканадцять разів, не знаючи про цей табір, приходиться на думку порівняння табору в Явожні з концтабором у Березі Картузькій, в якому не згинув ні один українець!

За концтабір в Явожні теж не несе відповідальності польський народ. Це - справа комуністичної влади, яка взорувалася на більшовицькій практиці.

Польський комуністичний уряд використав ситуацію - присутність на Лемківщині УПА. І застосував до лемків засаду збірної відповідальності, яка суперечить законодавству цивілізованих країн.

Далеко не всі лемки співпрацювали з УПА. Про це образно пише Артур Бата у своїй книжці "Бєщади у вогні".[9] Він, між іншим, пише: Драма лемків, це один з трагічних результатів розбурханої українським націоналізмом ненависті (стор. 215). Той же автор пише, що ОУН-УПА не мала в лемках природних союзників, незважаючи на наполегливі заходи командування, на Підкарпатті вдалося створити лише одну лемківську сотню

"Смирного". Як на народ, що нараховував понад 100 тисяч людей, це справді невелике досягнення (стор. 212).

Це діяльність отих двохсот бойовиків С. Б. у першу чергу спричинила трагедію лемків. Як, зрештою, і трагедію цілих сіл на Західній Україні вже після закінчення війни. Адже тільки сліпий не бачив, що немає вже жодної перспективи для УПА. Але вона "діяла".

Лемки в Польщі

Незважаючи на переселення до Української РСР, після війни в Польщі залишилося кількесот тисяч українців, здебільша лемків. Вони були активними в УСКТ Українському суспільно-культурному товаристві, контрольованому Міністерством внутрішніх справ. Газета "Наше слово" мала "Лемківську сторінку". Були створені українські школи, в тому й два ліцеї, відкрито кафедру україністики на Варшавському університеті. На жаль, незважаючи на офіційні декларації, в УСКТ, зокрема в його низових клітинах, можна було відчувати націоналістичні настрої. І це в той час, коли ніхто з пропагаторів націоналізму не знав його суті, не читав Дмитра Донцова, зокрема його "Націоналізму". Широкі кола лемків, в яких почав формуватися потрійотизм, ототожнювали його з націоналізмом, відчуваючи слушний жаль до польського уряду, ототожнюючи його з польським народом. Десятки років трактування українців, отже й лемків, як громадян нижчої категорії, посилювало почуття ненависті до всього що польське. Водночас лемки, декларуючи свою українськість, за малими винятками не наблизилися до культури й мови своїх співвітчизників з України.

Серед лемків у Польщі панує, розбуджене ОУН, переконання, що Лемківщина має бути частиною української держави, а це тому, що вона є українською етнічною територією. Серед них не народилася реальна думка: домогтися створення умов для повернення лемків на Лемківщину й створення там культурної, а може й територіальної автономії в рамках польської держави. В них бо ОУН розбурхала елементи націоналізму. Тому й опинилися лемки в т. зв. патовій ситуації. До неї їх довела ОУН. Без розриву зі структурами ОУН, лемки не знайдуть в умовах польської державності жодного "модус вівенді".

Хай би лемки послухали свого розуму, то й дішли б до висновку: За їхню трагедію несе вину ОУН. УПА, яка, рятуючи себе, пробивалася на Захід. Їх, із 50-тисячної УПА, на Захід пробилося Божим чудом тільки три сотні геройських оунівців.[10] Треба додати: Коштом трагедії лемків.

Сучасним лемкам і їхнім нащадкам треба примиритися з тим, що вони живуть і житимуть в рамках польської держави. Саме в цьому контексті треба їм шукати "модус вівенді".

Частина III

**ЗАГРОЗА ВІДРОДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ**

КАНАДСЬКО-АМЕРИКАНСЬКА НАЦІОНАЛІСТИЧНА ДІЙСНІСТЬ

В сьогоднішній пропаганді, ОУН щораз частіше твердить, що вона й її збройні відділи, в тому й УПА і СС дивізія "Галичина", у великій мірі спричинилися до постання незалежної України, навіть до розвалу СРСР. Тож спробуймо урухомити на хвилинку свою уяву й намагаймося дати відповідь на таке: Як сьогодні склалася б ситуація на Україні, коли б узагалі ніколи не було ОУН?

Зрозуміла річ, що ОУН постала на тлі конкретних історичних подій, в конкретних історичних умовах, зокрема в умовах розвитку фашистських течій в Західній Європі. Проте - ОУН не була тим, що мусіло постати. Адже й Західна Білорусія була в подібній до Західної України ситуації, а в ній не розвинувся рух, подібний до українського націоналізму.

Можна собі уявити такий розвиток подій:

Галичина, в якій національна свідомість українців була вища, ніж на Волині й Поліссі, об'єднала свої сили з інтелігенцією Волині, допровадивши до дійсно сильної Української парламентарної репрезентації, побудованої на базі українських демократичних партій, в яких чільне місце посіло УНДО. Ця парламентарна організація веде наполегливу боротьбу за реальні інтереси українців у Польщі - за українське шкільництво, розвиток культури, за культурну, а то й територіальну автономію. Рівночасно українські парламентаристи розвивають боротьбу за ці ж цілі на форумі Ліги Націй. Аргументи є: Західна Україна, це етнічно українські території, на яких більшість становлять українці. Лояльні по відношенні до держави українці. Контраргументів з боку польської влади не було б. Польща мусіла б визнати за українцями право до автономії. Постав би, не виключено, територіальний сейм. Постав би у Львові український університет, котрий би діяв побіч польського. Не було б пацифікації. Не було б українців у Березі Картузькій. Не було б з українського боку приводу до діяльності польської фаланги.

Під час вересневої війни 1939 року українці, як польські громадяни, спільно боролися б проти гітлерівської агресії.

Багато їх попало б у більшовицькі в'язниці, але теж багато опинилося б їх в армії ген. Андерса. Вони б у більшій кількості взяли участь у битві під Монте Касіно і в інших. В них був би аргумент перед західними альянтами: ми спільно воювали проти спільного ворога.

Не було б УПА, не було б СС дивізії "Галичина". Радянська Армія так само перемогла б гітлерівську Німеччину на східному фронті, як західні союзники на західному фронті. Коли б не було ОУН, то теж був би Тегеран, була б Ялта і Потсдам. Були б такі самі домовленості між Сталіним, Рузвельтом і Черчілем. На ці події ані ОУН, ані УПА абсолютно ніякого впливу не мали. І Західна Україна після війни опинилася б у межах Української РСР, кордон з Польщею був би, як і є, на Бузі і Сані. Але не було б, як уже згадано, трагедії лемків. Не було б масових депортацій українців з Західної України в Сибір, не було б ув'язнювання сотень тисяч українців.

В цій війні могли перемогти або західні альянти разом з СРСР, або гітлерівська Німеччина. США і Великобританія разом з Францією вирішили, що більшою загрозою для людства є гітлерівська Німеччина. Тому й склався союз з СРСР. На перемогу альянтів ОУН-УПА не мали ніякого впливу. І маємо ситуацію, яка склалася після війни. А коли б перемогла гітлерівська Німеччина, то з абсолютною певністю можна сказати, що сьогодні не було б ні незалежної Польщі, ні України, ні Литви, Латвії, Естонії і т.д. Не згадую тут про долю західних держав.

І нехай ОУН не заносить у свої списки багатьох українських героїв-патріотів, шістдесятників, дисидентів, багато з яких віддало своє життя за волю України. Вони не виховалися на ідеології ОУН. Серед них мабуть тільки один був український націоналіст - Валентин Мороз. І не без значення є, що саме з ним не бажав розмовляти, опинившись на Заході, жоден з українських дисидентів - ні ген. Петро Григоренко, ні Леонід Плющ, ні Микола Руденко. Люди типу Василя Стуса, це були дійсні патріоти України, вони з українським націоналізмом не мали нічого спільного. Це тепер їх намагаються приєднати до пантеону жертв українських націоналістів. Більшість українських дисидентів пройшла крізь ряди КПРС. Саме в цих рядах вони пізнали фальш більшовизму. Це вони, українські

дисиденти, у великій мірі спричинилися, разом з дисидентами інших народів колишнього СРСР, до розвалу тієї держави.

Коли б не було ОУН, не було б серед поляків стереотипу "українця-різуна". Поляки й досі жили б в Західній Україні. Євреї не мали б до українців претензій за співдію в екстермінації німцями їхнього народу.

Але український націоналізм, що оформився в ОУН, був.

Тому, що не можна збагнути українського націоналізму, не зіткнувшись з ним на практиці, тому що не можна усвідомити собі загрози для посталої української держави, не доторкнувшись до щупальців українського націоналізму, вважаю необхідним показати суть українського націоналізму, який у закамуфльованій формі зберігся на Заході, міняючи лише деколи методи своєї пропаганди. Не говоритиму, отже, про себе, а про український націоналізм на моїх прикладах. І то тільки в короткому розділі цієї частини. Причому з огляду на розмір праці, я вимушений пропустити в ній два цікаві розділи: "Мій особистий досвід серед українців у Канаді й США", а також "Зустрічі з українськими націоналістами у Канаді і США". Про це, може, при іншій нагоді.

Тут повторюю: їдучи до Канади 1981 року, я не знав тутешнього українського середовища, я не знав суті ОУН - українського націоналізму - його ідеологічних основ, його практики. Я їхав з Польщі, в якій жив від 1946 року, завжди залишаючись українцем. У Польщі, з огляду на характер праці, я спілкувався з багатьма людьми - простими робітниками, висококваліфікованими робітниками, з селянами, з інтелігенцією, з представниками влади. І можу сказати, що я завжди зустрічався з людьми, з котрими можна було розмовляти - вони вислуховували мої аргументи, часто я з ними не погоджувався, часто ми розходилися, зберігаючи свої погляди. Але без ворожнечі. Навіть коли воєвідський прокурор у Вроцлаві - Ян Земба, заявив у своєму кабінеті, що за його урядування жоден українець не залишиться в органах прокуратури, то я йому відповів: "Те, що ви сказали - це націоналізм чистої води". І нічого. На тому ми й розійшлися. Я не виконав його домагання вийти з органів прокуратури, аж до часу, коли це мені було вигідно. Також я мав словесні сутички з представниками воєвідського комітету партії в Легніці. І теж нічого.

Мене навіть зрозуміли в воєвідській Службі Безпеки в тій же Легніці, вже після того, як перехопили частину мого протибільшовицького писання. Там тільки одного не збагнули: що я не націоналіст. Вони весь час вважали, що я - націоналіст. Про це дав мені зрозуміти мій знайомий - колишній шеф С.Б. (польської Безпеки) з Явора, полк. І.В.

Мені дозволили легально емігрувати до Канади мабуть тому, щоб не мати зайвого клопоту зі ще одним дисидентом, цим разом з українцем.

Їдучи до Канади, я не мав уяви про те, що тут українці поділяються на комуністів, згуртованих у Товаристві об'єднаних українців Канади (ТОУК), і на націоналістів, а ті знову поділені на бандерівців і мельниківців, католиків і православних, "західняків" і "східняків". Я не знав, що в Канаді серед українців немає, чи майже немає демократично думаючих людей. Тепер я знаю, що вони є, але я їх, котрих знаю, котрих пізнав за майже дванадцять років, або про котрих я чув, міг би перерахувати на пальцях двох моїх рук.

Перш за все мене вразила тут низька мовна культура українців. Не тільки в розмовній мові серед людей, не тільки у виступах, але й у писаному слові. Я з цілою відповідальністю стверджую, що понад 90% редакторів, людей, котрі вважають себе журналістами, людей з вищою (українською) освітою, ті, що покінчили у Львові Українську академічну гімназію, тайний університет, навіть письменники - не знають української літературної мови. Але багато з-посеред них має відвагу критикувати в деякій мірі зросійщений XI-томний Словник української мови - одне з найбільших досягнень українського мовознавства! Це мене ще більш вразило тому, що в Польщі, як правило, люди з середньою освітою послуговуються польською літературною мовою. А тут - як родзинки на великому калачі безкультурності - у США д-р Петро Одарченко й ще дві-три особи, які досконало знають українську літературну мову; в Канаді - д-р Яр Славутич і ще дві-три особи; в Європі - д-р Ігор Качуровський і ще дві-три особи. Оце і все! Навіть проф. Юрій Шевельов, прославлений мовознавець, у публікованих текстах допускається разючих мовних помилок, пишучи, наприклад, "канадійський", замість "канадський", не розуміючи семантики слова "ділок" тощо. А професор, доктор українського мовознавства, Дмитро Кислиця, випустив у світ

книжку "Світе тихий" (Торонто, 1987) з безліччю різких мовних помилок. Не згадуючи вже про те, що автор забрехався до того, що написав, що він 21.06.1941 р. був у Києві, склавши того дня аспірантські екзамени (стор. 95), а в іншому місті (стор. 174), що був у цей же час, тобто 21.06.41 р. - викладачем у Львівському університеті. Коли я написав обширну рецензію на цю книжку - її ніхто не наважився опублікувати.

Це - професори-мовознавці. То що ж казати про пересічного інтелігента?

Малограмотні книжки випускаються тут під егідою Української вільної академії наук, під егідою Інституту дослідів Волині та інших поважних установ. За рівень мови, якою тут часто публікуються книжки, не згадуючи вже газет, учневі 4 класу початкової школи на Україні ставили б двійку.

Я з великим жалем, з великою прикрістю стверджую, що мовна культура української діаспори відстала щонайменше на кількадесят років від мовної культури польської еміграції.

Один приклад ще подам, один з-посеред десятків, сотень, але він оце, коли пишу, попав мені в руки: Письменниця, д-р Олександра Ю. Копач, виступаючи за дерусифікацію української мови, сама допускається в короткій статейці русизму: "полоса", замість по-українськи "смуга". В цій же статейці ще й такі мовні помилки: "жиє" (пол.), замість "живе"; "пів століття", замість "півстоліття"; "сокупний", замість "сукупний"; "протягом багато тисяч років", замість "протягом багатьох тисяч років". За таку мову вчителі ставлять "двійку", а тут її поміщують на сторінках газет у мовних справах.

Я шукав причини такого стану, шукав відповіді - чому українська літературна мова чужа українській діаспорі? Я дійшов висновку, що, за теорією ОУН, українська літературна мова на Україні - русифікована. Тому вона тут не прийнялася. Тут - обов'язковий галицький діалект, в якому більше русизмів, ніж у сьогодні вживаній мові на Україні (воздух, побіда, послідній, окружити, всьо, наприклад, прогулька й багато, багато інших). Українська націоналістична діаспора сама, добровільно відмежувалася від української сучасної літератури, боячись згубного її впливу на діаспору. Ось один з доказів: Якось я, редагуючи для Канадсько-української мистецької фундації в Торонто "Словник образотворчих митців української діаспори", зустрівся там з Любов'ю Дражевською, котра, здається, у

Вільній українській академії наук займалася ділянкою української літератури. За розмовою я сказав: "Коли я дуже втомлений, я беру котрийсь з творів Михайла Стельмаха і, читаючи, насолоджуючись його прекрасною мовою - відпочиваю". На це Любов Дражевська: "А хто це такий - Михайло Стельмах?" Я - замінив.

І що цікаво: українці з Галичини, ті з освітою, хоч не послуговуються польською мовою від десятиліть - вони знають її, і коли треба - говорять польською літературною мовою. Це саме торкається лемків, які живуть у Польщі, вони, як правило, послуговуються польською літературною мовою, але навіть не намагаються пізнати, опанувати українську літературну мову. Вони зовсім не читають літературних творів в українській мові. Краще вже зі "східняками", котрі здебільша намагаються говорити літературною мовою.

Років кілька тому я написав обширну розвідку на тему мови, її опублікував ред. Мар'ян Дальний у "Нових днях" в Торонто, але, крім декількох лайливих листів до редакції, не було на неї реакції на рівні культурної дискусії.

Я теж упродовж року, кожної неділі передавав по радіо мовні бесіди, і вони теж залишилися без жодної позитивної реакції.

А доказом мовної безкультурності української діаспори є публікація в "Нових днях" статті Степана Геніка-Березовського "Мова про мову" (жовтень 1992), в якій автор дав показ тотальної безграмотності. Це той Степан Генік-Березовський, котрий, як телекоментатор, говорить: "сема година", "осьма", "трета", "витати", замість "вітати", "публика" тощо. Жах! Сором!

Я, здається мені, знаю українську, польську й російську літературні мови, я слухаю передач з Монреалю польською, російською й українською мовами. І стверджую, що польські й російські радіопередачі ведуться літературною мовою, натомість українські, за винятком радіокоментаторів, що нещодавно прибули з України (напр. Б. Михайлюк), це лише намагання говорити літературною мовою. Те саме в телепередачах у Торонто - польські ведуться літературною мовою, а українські - дуже рідко. Але загалом, нема передачі, нема інформації, щоб були вони без мовних огрехів.

Це саме з поколінням, що народилося в Канаді: Коли говорить голова СКВУ - Юрій Шимко, то обов'язково в його мові

ряд мовних похибок, хоч він на тлі інших говорить гарно. А от голова польського Конгресу, Марек Малицький, говорить чистою польською літературною мовою, хоч він теж народився в Англії.

Доходжу до висновку, що й тут вина за такий стан лежить на ОУН, котра не визнавала української мови з України, котра галицький діалект ставила вище за літературну мову.

Я тут стільки написав про мову української діаспори на те, щоб показати, що вона залишилася на рівні Галичини 1930-х років. І на цьому самому рівні залишився весь спосіб думання української діаспори. Сукупність якостей української, здомінованої галицьким націоналістичним елементом, діаспори веде до абсурдального висновку: Ця діаспора, керуючи звіддалі, йде в напрямку приєднання всієї України до Галичини!

Друге, що мене тут вразило, це абсолютний брак самокритицизму української діаспори, небажання дивитися на факти, події іншими, ніж націоналістичні, очима. Українській діаспорі притаманний отарний спосіб мислення, схематизм, несприймання спроб переосмислити минуле. Розумній, розсудливій людині притаманне сумніватися, перевіряти правильність свого міркування з міркуванням інших людей. Сьогодні навіть не надто освічена людина, вміюча читати, ігри наявності густої мережі публічних бібліотек, має змогу конфронтувати свої погляди з поглядами інших, робити висновки з прочитаного, оцінювати себе з точки зору інших. Це стосується простих, грамотних людей. А люди з освітою мають змогу запізнатися з різними філософськими, ідеологічними, політичними, релігійними тощо системами. Бібліотеки відкриті, вони безкоштовні. До розумних винятків зараховую Петра Яцика - українського мільонера з Торонто. Винятком був теж Мих. Шафранюк.

А тим часом спосіб мислення української діаспори заморожений. "Прогресисти" думали дійсно по-московському, вони були відлунням більшовицької пропаганди. З ними, котрі на практиці не знали суті більшовицького тоталітаризму, котрі вірили в пропаганду, ніхто з українських націоналістів після війни навіть не намагався розмовляти, переконати їх у неправильності поглядів на більшовицький режим. Натомість зводили з ними часто бійки, на зразок довоєнних сільських бійок між хлопцями одного кутка з хлопцями з іншого кутка

села. Кулаками хотіли переконати "прогресистів" в погрішності більшовизму й непогрішності націоналізму.

Натомість націоналістична українська діаспора на все дивилась крізь націоналістичні окуляри. Ото тільки й різниці, що це були окуляри різного націоналістичного виробництва:

бандерівського, мельниківського, а згодом ще й "двійкарського". З-за тих окулярів в натовпі ледь можна розпізнати лише по мові православного, греко-католика. Хто з-посеред молоді не бажав дивитися крізь націоналістичні окуляри, той відходив від українства, бо в ньому немає місця на інші, ніж націоналістичні, погляди.

Тож трудно було мені, котрий звик розмовляти з людьми з відкритими очима, знайти своє тут місце. Важко мені було примиритися з фактом, що нема з ким тут порозмовляти на теми літератури, не тільки, зрештою, української, на теми філософії, моралі, шляхів розвитку людства. Як правило, всі розмови тут зводяться до примітивного політикування, а радше до проявів ненависті -до більшовиків, поляків, жидів, москалів. Тут, якщо хто взагалі читає, то - бандерівці читають "Гомін України", більш заавансовані ще й "Визвольний шлях", "Національну трибуну", книжки, які видають бандерівські видавництва. А мельниківці читають "Новий шлях", дехто "Українське слово" з Парижа, "Український самостійник", теж деякі книжки мельниківських видавництв. У США переважно читають "Свободу", донедавна читали "Америку". Католики в Канаді читають "Нашу мету", а православні "Православний вісник". Деяка кількість, переважно "східняків", читає "Українські вісті" з Детройту, це, здебільша, члени УРДП, в тій газеті можна знайти деякі об'єктивні матеріали. Але й УРДП, якої органом є "Українські вісті" з Детройту, свого часу увійшла в союз з ІСНО - Ідеологічно спорідненими націоналістичними організаціями.

Я, котрий багато років читав і надалі читаю польську "Політику" з Варшави, московську "Правду", київську "Літературну Україну", "Демократичну Україну", "Дніпро", "Вітчизну", журнал "Україна", "Робітничу газету", я, котрий ще в Польщі прочитав безліч книжок польської, української, російської, західної класики й сучасних творів - я не вмівся в тутешні стереотипи, я, признаюся, не вмів і не вмію розмовляти з тутешніми українцями. Є, правда, винятки серед тих, з котрими я обмінювався поглядами. Але це - дослівно декілька

осіб. Вважаю, що поважна людина не має права обмежувати свої інформації до читання газет, журналів, книжок - одного лише напрямку. В результаті впливу ОУН на західну українську діаспору, вона у великій мірі, в своїй масі, залишилася на рівні способу думання 1930-х років Галичини.

Після довгого міркування, я відступив від наміру публікувати в цій праці розділи про особисті переживання, про особистий досвід, пов'язані з зіткненням з українським націоналізмом у Канаді й США, цього вистачило б на окрему книжку. Обмежусь тільки до одного випадку.

У кількадесятій, мабуть, розмові з високопоставленою в націоналістичній ієрархії особою, моїм добрим знайомим, я звинуватив ОУН у вбивствах поляків під час війни. Той чоловік сказав: "Ну, вбивали, навіть по-звірськи вбивали. Але вбивали на українській, не польській землі!"

А Боже право каже: "Не вбивай!" (2 Мойсея, 20:13).

А людське право каже: "Кожна істота має природне право на життя... Нікого самовільно не можна позбавляти життя" (Міжнародний пакт про громадянські й політичні права, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.66 р.).

Після заяви мого знайомого я не став входити з ним у дискусію. Моралі бо не можна навчити. Мораль, це категорія вічна й обов'язкова для людства, як у минулому, так і в майбутньому. Вона - обов'язкова умова існування роду людського взагалі. Мораль можна збагнути, прийняти як Божу волю. Відходячи зі ствердження - "Правда є Бог", "Я - людина і я збагнув. Ти - людина - ти збагнеш."

Моралі навчити не можна. Але можна навчити аморальності. Вчителем аморальності був Дмитро Донцов, а тямущими учнями були творці ОУН. Котрі виправдовували аморальні вчинки: Не завагаєшся виконати найбільший злочин, якщо цього вимагатиме добро Справи (Пункт 7 "Декалогу"). А вчений інструктор ОУН-б, Петро Мірчук, пояснює: Під найбільшим злочином тут розумілося вбивство, перед виконанням якого не повинен вагатися член революційної організації, якщо воно було конечним для добра визвольної боротьби українського народу. Чи після такого, д-р Петро Мірчук не повинен "виписатися" з християнської релігії, з Греко-католицької церкви?

Це бо написав Петро Мірчук, неначе й християнин, греко-католик, наставник української діаспори. Про потребу вбивств вирішував Микола Лебедь, згодом Роман Шухевич - і тисячі їм підлеглих бойовиків С.Б., УПА. Наперед відпущення гріхів їм давала ОУН.

А Бог? А моральність? А людяність? Та що там: "Нація понад усе!" Отже й понад Бога. Нація? А чи інтереси тих, котрі ставлять собі метою бути "вождями нації"?

Це вони, творці ОУН, довели до морального занепаду десятки тисяч колись чесних українців. Ті колись чесні українці з Волині й Галичини стали продуктом діяльності ОУН.

У 1980-х роках втік з Польщі молодий українець. Разом з дівчиною-полькою. Згодом вони повінчалися. Але на початку затрималися впродовж кількох днів у рідного дядька хлопця. Колишнього вояка УПА. І той запитав хлопця: "А скільки ти поляків зарізав, заки втік з Польщі?"

Той хлопець розповів мені про цей випадок. Мені в таких випадках стають перед очима мої малі колись діти, мої малі внуки. Від них б'є тепло невинного тіла, їхній подих свіжий, ніжний, незайманий. І таких вбивали, різали, рубали, кололи вилами. Але, "не на польській, на українській землі." Хай вбивці поглянуть тепер на своїх внуків. Хай прикладуть свою, колись мокру від дитячої крові, руку, до серця свого внучати. Хай заглянуть своїми, старечими вже очима, в ясні очі своїх онуків. Чи побачать у них відблиск жаху тамтих, мордованих дітей? І хай подумают про Бога. Про незабарну смерть. Про те, що гряде. У контексті з минулим.

Такі ось мої міркування з приводу канадсько-української націоналістичної дійсності. І з американської, де я продовж 8 місяців жив.

Огляд українських політичних і громадських організацій у діаспорі

Правду кажучи, про суто громадські організації української діаспори говорити не можна - всі вони підпорядковані цим або іншим політичним організаціям. Таке - притаманна кожному тоталітаризмові риса. Навіть хоровий гурток не співає українських пісень узагалі, а лише з репертуару, що на догоду "владі імущих". Як і донедавна в СРСР.

На те, щоби відтворити дійсний і повний образ політичних і підпорядкованих їм громадських організацій української діаспори, потрібне окреме дослідження, яке б дало свої висновки в окремій великій книзі. Псевдогромадських організацій тут - безліч. Їх список треба було б публікувати на кількадесяти сторінках друку. Щоб розібратися в них, потрібен неабиякий досвід. Зокрема аббревіатури можуть увести в оману. Наприклад, можна зустріти аббревіатуру "УВФ", яка без контексту нічого не говорить. Це бо може бути могутня, світового масштабу, закамфльована назва ОУН-б - Український Визвольний фронт, а може бути мельниківська організація - Український Визвольний Фонд, яка займається збиранням грошей на потреби ОУН-м.

У цій праці займаюся лише головними структурами аполітичних організацій української діаспори, щоб показати як вони поставали, під якими вивісками діють. Саме під вивісками, бо в жодній телефонній книжці не знайдете назви: Організація Українських Націоналістів. Така бо легально на Заході не існує. Вона й на Україні тепер діє під різними вивісками, про що буде мова далі.

Говоритиму тут про Канаду й США.

Український націоналізм домінував не тільки в Західній Україні, зокрема в Галичині, він домінує теж у Канаді й США. Проте ні на Україні, навіть в Західній Україні, ні на Заході не можна його ототожнювати з українським народом. Найкращим доказом сказаного є опубліковані в щоденнику "Америка" дані, опрацьовані Мстиславом Дольницьким, редактором "Америки". На жаль, в мене є лише копія частини опублікованого матеріалу, а саме діаграма, котра вказує на церковну й політичну заангажованість української еміграції у США. Копію цього матеріалу я зробив сам у Скрантоні, США, влітку 1985 року, отримавши газету. Тоді я не мав наміру писати цю працю, то й не зробив копію з усього матеріалу, а навіть не зазначив дати газети, хоч з іпевністю вона походить з літа 1985 р. Підшивок газети я тут не знайшов, а сама газета від кількох років, після смерті її редактора, перестала виходити. Варто звернути увагу на те, що україномовний щоденник "Америка", це католицька газета, яка була під впливом ОУН-б.

На жаль, діаграма не бере до уваги комуністичних українських організацій, проте це не міняє образу, оскільки

комунізуючі українці в Америці становлять маргінес у порівнянні до всієї української еміграції. Хоч у мене немає подібних даних щодо Канади, проте ситуація серед тутешньої еміграції складалася аналогічно до США.

У США членів ОУН-б менше 10 тисяч, ОУН-м коло 2 тисяч, а ОУН-з менше, ніж 1 тисяча. Разом членство всіх трьох фракцій ОУН у США становить менше 15 тисяч. Це, коли рахувати, що у США живе півтора мільйона людей українського походження, лише один відсоток. Саме цей один відсоток утворює фальшивий образ української еміграції, він контролює всі вказані в діаграмі організації, а також всі церкви. Решта українців - пасивна. В певній мірі через природну асиміляцію, а в деякій мірі, зокрема молодь, через те, що не може сприйняти як свій світогляд - український націоналізм. Адже ця молодь виростає в умовах американської демократії.

У цьому контексті слід мати на увазі те, що ОУН у жодному разі не репрезентує інтересів української діаспори в цілості; на жаль, ті, хто приїздить з України, мають на оці лише отой 1 відсоток, а не цілість українських емігрантів і їхніх нащадків, котрі ще вважають себе українцями, або ж американцями українського походження. Вони, побувши тут деякий час, погостювавши, одержавши подарунки, вертаються на Україну і говорять неначе про українську еміграцію, а насправді вони говорять про отой 1 відсоток, про ОУН.

Постання ОДВУ і УНО

Творці ОУН були свідомі того, що їм потрібна підтримка з боку української еміграції - матеріальна і політична. Вони планували теж впливати на українську еміграцію, використовуючи її для своїх цілей. ОУН мала надію, що українська еміграція впливатиме на політичні кола в провідних країнах світу. Тому, як перший крок після I Конгресу ОУН у Відні, були назначені резиденти: Ріко Ярій - на Німеччину, інж. Євген Ляхович - на Великобританію, згодом на США; Євген Онацький - на Італію; Василь Баранецький - на Фінляндію; сотн. Іван Рев'юк-Бартович - на Литву; д-р Олександр Хмельовський - на Маньчурію; Олександр Бойків - на Францію; інж. Дмитро Андрієвський - на Бельгію.[1]

Кілька тижнів після закінчення I Конгресу ОУН у Відні (1929 р.), до США й Канади поїхав сам полк. Євген Коновалець. Для організаційного охоплення широких мас треба (було - В.П.) творити цілком окремі націоналістичні організації, самостійні й достосовані до правних вимог дотичної країни та пов'язані з ОУН тільки ідейно-політичними вузлами... З доручення полк. Коновальця, як голови Проводу Українських Націоналістів, створено такі ідеологічно-політичні організації з суспільно-громадським характером діяльності: Організацію державного відродження України - ОДВУ в США та Українське національне об'єднання - УНО в Канаді. Це мали бути ті українські націоналістичні організації масового характеру, які... унапрямували акцію постійного залучування українського громадянства на теренах США і Канади до визвольної боротьби цілого українського народу під прапорами ОУН. Обидві ці організації гідно виконували покладене на них полк. Коновальцем завдання - аж до другої світової війни. Згодом впливи в цих організаціях - ОДВУ й УНО - перехопила організація полк. А. Мельника. [2]

Запам'ятаймо добре, який в дійсності характер мали (й мають) ОДВУ та УНО. Це були "трансмисії" ОУН на українську еміграцію у США і Канаді, отже це не були громадські організації.

Головою ОДВУ був проф. Олександр Грановський-Ніприцький, відомий в Америці вчений-ентомолог, поет, великий український патріот. І... не так уже далекий свояк моєї дружини. Я не вірю, щоб проф. О. Грановський дійсно був націоналістом, у розумінні визначень чільного ідеолога ОУН Дм. Донцова. Той вчений-ентомолог був великим гуманістом, що видно з його поезій. Йому, мабуть, піднесли націоналізм у патріотичній упаковці і таким чином "купили" собі О. Грановського для ОДВУ.

У Канаді, в рамках УНО, діяли - Українська стрілецька громада, в склад якої входили здебільша колишні вояки УГА - Української галицької армії, побіч неї Організація українок Канади, МУНО - Молодь українського національного об'єднання. Це були так звані "братні організації УНО". Серед них є ще згадувана вже тут організація УВФ (Фонд, не Фронт).

ОДВУ в США вдержувала контакти з осередком ОУН в Гданську, званому "Міміозівкою", і до 1935 р. встигла передати

на потреби ООН 150.000 дол. У США націоналісти контролювали щоденник "Свобода", католицький щоденник "Америка", "Народне слово" й "Україну".[3] Натомість УНО в Канаді видавало "Новий шлях", саме той, в якому я став на працю як технічний коректор.

Вихід

Друга книга Мойсеева має назву "Вихід", по-грецьки "ексодос", в ній говориться про переслідування Ізраїля в Єгипті й вихід - мандрівку з єгипетської землі, з дому неволі в обітовану країну. Мали свій "ексодос" також українці в часі після II світової війни. Велика, дуже велика їх кількість збільшила стан української еміграції на Заході. І, як правило, вони підсилили тут націоналістичний табір.

Аналізуючи стан української діаспори в США і Канаді, шукаючи причин підсилення українською еміграцією після II світової війни націоналістичного табору, треба вернутися до причин цієї еміграції. Самозрозуміло, що вона не була однорідною. Такою, або майже такою вона стала вже тут. Які чинники цьому сприяли? Де шукати першопричин такого стану речей? Спробуймо ще раз вернутися до тих жахливих часів, коли життя людське не варте було й копійки.

Почнемо з т. зв. "дивізійників", тобто вояків СС дивізії "Галичина". Про їхній вихід з поля бою по німецькому боці й про полон на території дій британських армій, написав книжку Василь Верига.[4]

Говорячи про українську еміграцію на Захід після II світової війни, весь час треба мати на увазі той факт, що вона відбувалася вже після звісної промови Вінстона Черчіля в американському місті Фултон, започатковуючої період "Холодної війни" Заходу з СРСР. Саме на цьому тлі слід розглядати процес еміграції до Великобританії, США, Канади.

Козирною картою "дивізійників" була боротьба дивізії проти Радянської Армії. У своєму виправдовуванні перед колишніми союзниками СРСР, "дивізійники" дійшли навіть до того, що твердили про репресії німців проти дивізії. В меморіалі, підписаному 90 підстаршинами і стрільцями до Головного командування таборів полонених в Італії, органу військової адміністрації Великобританії, було написано:

Тісна співпраця між УПА і дивізією існувала цілий час, чому протидіяли німці, розстрілюючи цілий ряд старшин і стрільців, закидаючи їм зв'язок з УПА, а багато членів УПА публічно (публічно - В.П.) розстріляно. [5]

Правдами й неправдами продіставалися на Захід ті, хто був в УПА або співпрацював з нею. Всі вони, самозрозуміло, націоналісти. Але як же сталося, що майже всі "східняки" стали тут націоналістами?

Щоб дати об'єктивну відповідь на це запитання, треба вернутися до часів німецької окупації.

Літо 1941 року. Це тільки вісім років від голодової смерті коло семи мільйонів українців у наслідку штучного, на наказ Сталіна організованого, голоду. Це тільки коло десяти років від розкуркулювання, від фізичного нищення українського селянина, як класу куркулів і середняків, тобто найактивнішого сільського елемента. Це тільки чотири роки від ежовщини - майже поголовне винищення української, навіть комуністичної, інтелігенції.

Приходять німці. З засуканими рукавами, здорові, в шкіряних черевиках, озброєні небаченою технікою. Чи мусіли, задурманені більшовицькою брехливою пропагандою, знати українці про суть нацизму? Адже українці на т. зв. підрадянській Україні не мали доступу до жодної об'єктивної інформації - ні до преси, ні до радіо.

А вслід за німцями прийшли "похідні групи ОУН". Що про ОУН могли знати українці підрадянської України? Що вони могли знати про ідеологію ОУН? Принаймні на перших порах нічого не знали.

І знайшлися українці - селяни, інтелігенція, робітники, вчені - котрі, справедливо ненавидячи більшовицький тоталітарний режим, не відаючи про суть гітлеризму й українського націоналізму, добровільно, а інколи й під примусом окупанта, ставали працювати на німців - хто в німецькій місцевій адміністрації, хто в господарських установах, хто став старостою, а то й у поліції, хоч до неї, слід це підкреслити, йшов найгірший елемент, часто людське шумовиння. Проте вирішальна більшість з-посеред тих, хто став співпрацювати з німцями, це були люди чесні, це були патріоти. Вони у своїй більшості невдовзі збагнули, що пішли не тим, що треба шляхом, та вже було запізно. Початкові успіхи німців незабаром

перейшли в поразки, німецькі армії почали відступати з України. Що ж мали робити всі ті, хто волею чи неволею якимось, навіть найдрібнішим чином, співпрацював з німецькою військовою чи цивільною адміністрацією? Невже мали вони чекати приходу Радянської Армії? Адже вони знали - як більшовицька влада розправляється зо всіми, хто хоч будь-яким чином виступає проти неї.

І посунули валки втікачів на Захід. Початково опинилися вони в Західній Україні, зокрема в Галичині, де ними почала опікуватися співпрацююча з німцями ОУН-м. Це саме тому деяка кількість "східняків" попала в СС дивізію "Галичина". В ній вони, та й взагалі в Галичині, не могли демонструвати свого ставлення до українського націоналізму.

Німці відступали й відступали, а за ними цілі валки втікачів-"східняків". Всі вони опинилися на території Німеччини, на якій вже були два мільйони українців - молоді й підлітків, вивезених у Німеччину на примусові роботи до фабрик, заводів, до "бауерів". Багато з-посеред них теж пам'ятали більшовицький режим з особистого досвіду, або з оповідань батьків, родичів. Багато з-посеред них втратили своїх близьких з рук НКВД.

Німеччина була поділена на чотири окупаційні зони: американську, британську, французьку й радянську. З радянської окупаційної зони почали втікати українці до західних зон, де творилися табори для різного роду втікачів. Табори творилися як правило за національним принципом, отже були табори для втікачів поляків, українців тощо.

В більшості українських таборів почали верховодити бандерівці, як найбільш організовані, вони часто витісняли впливи мельниківців. Про подробиці цього не говоритиму тут. В кожному разі в українських таборах для переселенців верховодили націоналісти. Часто бувало й таке, що до них не приймали українців-"східняків", які мусіли тинятися по приватних квартирах. Серед них був теж Павло Коновал -член Головної Ради Українського братського союзу, але забув про ті часи поневіряння ним. Перебуваючи в таборі, треба було коритися оунівцям. Іншого виходу не було. Це було правило, від якого були дуже рідко відхилення. Про це є обширна література, варта окремого опрацювання, за яке повинен взятися котрийсь "східняк".

Але ж вічно в таборах для переселенців жити не можна було. А тим часом по них бушували радянські репатріаційні комісії, котрі, спираючись на ялтинську домовленість Сталіна з Черчилем і Рузвельтом, мали формальне право домагатися видачі їм усіх, хто до 1939 р. був громадянином СРСР. Почалася трагедія "східняків". Вони знали - що їх чекає у випадку повернення в Радянський Союз. Були випадки самогубств. З цього приводу багато українців пішли до польських таборів. Їх там, не вмюючи говорити по-польськи, прийняли! Про це безпретензійно пише у своїх спогадах Антоніна Хелемендик-Кокот.[6]

В таборах для переселенців почали діяти "Скріннінгові" комісії, які вирішували - дати чи не дати дозвіл на еміграцію до США і Канади?

Не знаю, чи "східняки" самі додумалися, а чи їм "західняки" підказали, але почали "східняки" добувати документи про те, що вони - громадяни до 1939 р. Польщі. Найчастіше вони, при допомозі організованих оунівців, добували метрики - свідоцтва про народження в Західній Україні. Допомогали в цьому й українські греко-католицькі священники. Цим вони не грішили проти людяності. Хвала тим, що помагали братам-"східнякам", котрі завдяки такій "операції" змогли емігрувати на північноамериканський континент, як народжені в Західній Україні, отже на пофальшовані документи.

Коли б на цьому закінчилося, то було б усе добре. Але люди дуже рідко коли роблять щось зовсім безкорисно, а тим більше оунівці. "Східняки", через допомогу їм бандерівцями чи мельниківцями, стали, неначе, їхніми заложниками. Вони й досі бояться того пофальшування документів, хоч про це досконало знають і американські, і канадські відповідні служби. Заложниками в цьому розумінні "східняки" залишилися й по сей день, а впродовж років вони "призвичаїлися" бути націоналістами, не знаючи чим по суті є той націоналізм.

Частина українців з таборів для переселенців, не отримавши згоди "скріннінгової" комісії на еміграцію до Канади і США, подалась на еміграцію до Аргентини, де частина їх залишилася, а частина згодом виїхала до США й Канади. Частина українців з таборів для переселенців підписала контракти на працю в копальнях вугілля в Бельгії і теж згодом

вони емігрували за Океан. В Німеччині залишилася невелика тільки кількість українців.

Ось ці всі виходці з Великої і Західної України увійшли тут до складу націоналістичних організацій. Пов'язані з ОУН-м - до УНО в Канаді, а у США до ОДВУ. Натомість ОУН-б, як така, що не вміщалася в рамки канадських чи американських законів, створила Український визвольний фронт, до якого влилися всі, на кого мала вплив ОУН-б. Членом УВФ стала навіть Антоніна Хелемендик-Кокот, яку німці вивезли на роботи в Німеччину і яка ніколи не мала нічого спільного з ОУН, з українським націоналізмом. Про УВФ каже у своєму виступі в честь УПА в Києві 8.08.1992 р. Володимир Мазур, перший заступник голови Проводу ОУН-б: Внаслідок світової війни сотні тисяч українців опинилися в країнах західного світу, де з ініціативи ОУН, під проводом Степана Бандери, було сформовано організації Українського Визвольного Фронту - політичні, видавничо-пресові, молодіжні, культурницько-освітні, жіночі, економічні тощо. [7]

Другий розлам в ОУН

Цим разом він стався в лоні ОУН-б. Він почався після війни, коли, як кажуть, Микола Лебедь, як "міністр" закордонних справ УГВР (Української головної визвольної ради), почав встановлювати контакти з західними військовими, а потім розвідувальними колами, зокрема з такими колами США. Про це вже мовилося. Перейшовши на службу до американців, М. Лебедь і товариші не бажали поривати з ОУН, але їм, як видно, американці не дозволили брати участь у діяльності революційної ОУН-б. ОУН, як і більшовицька партія, не відмовляючись від мети, вміє, принаймні її частина, пристосовуватися до нових умов.

Чільний ідеолог українського націоналізму, Зенон Пеленський (не мішати з проф. Ярославом Пеленським), у листі від 25.09.1931 р. до проф. Євгена Онацького пише:

Ви допомогли б мені в одній спеціальній справі, коли б підкреслили в кількох статтях і на прикладах здібність фашизму до його тактичної трансформації, його дивну гнучкість і бездогматичність у певних фазах історичного розвитку, де він сповидно (вочевидь - В.П.) міняє віхи і

тактику, залишаючись у корені речі безкомпромісово і непохитно догматичним. Йде про це, аби людям тут узмисловити (усвідомити - В.П.), що вільно міняти шлях і засоби, але одного тільки не вільно міняти - мети (підкресл. - В.П.) [8]

Теорія, як бачимо, була. Отож обі ОУН, тобто ОУН-б і ОУН-м, опинившись у нових умовах, почали достосовувати свої програми, як тактичний засіб, так, щоби не виглядати назовні тоталітарними організаціями. Змінили, отже, тактику, не відмовляючись від мети. Не відмовились, отже, від побудови на всіх, на розсуд ОУН, українських етнічних землях української держави. Не відмовились від витоків ОУН, від її ідеології, від її постанов. Не відмовились від реалізації "повного усунення всіх окупантів з українських земель", не відмовились від "повного усунення займанців". Змінили тактику, не відмовляючись від злочинного минулого ОУН, зокрема не відмовляючись від народобивства, вчиненого ОУН-УПА.

Швидше достосувала свою тактику до нових умов ОУН-м, про що свідчать матеріали IV ВЗУН (мельниківців) 1955 р. і наступних. Коли я відійшов з праці в "Новому шляху", я колись зустрівся у Філадельфії з Павлом Дорожинським, головою ІСНО - Ідеологічно споріднених націоналістичних організацій, і в розмові з ним сказав: "Мені відповідають сформулювання постанов ВЗУН мельниківців, але я не погоджуюся з практикою вашої ОУН".

Тугіше йшло зі зміною тактики в революційній ОУН бандерівців. Вона аж на IV Великому Зборі ОУН у 1968 році сформулювала неначе демократичну програму. Проте вже набагато раніше в рамках тієї ОУН постала фракція, яка висловлювалася за явним проголошуванням нового підходу до визвольної боротьби українців. Все, здається, почалося від створення УГВР, від контактів М. Лебеда, о. Івана Гриньоха з західними колами. Чи це була вимога західних кіл а чи тільки під впливом цих кіл, в рамках ОУН-б сформувалася течія, згідно до якої треба перейти на проголошування демократичних гасел.

Здається не варт аналізувати тут різниці, які ділять ОУН-б від посталої формально 1954 року ОУН-з, тобто Організації українських націоналістів за кордоном. Щоправда ця остання, тобто ОУН-з, створена Миколою Лебедем, Левом Ребетом і

Зеноном Матлою, твердила, що під націоналізмом розуміємо почуття приналежності до нації, як найвищої культурно-політичної спільності, і що націоналістом є кожний, хто відчувається до зв'язку з українською нацією і в громадсько-політичному житті керується її інтересами [9], то таке визначення слід кваліфікувати як пропагандивний засіб, за допомогою якого: а) можна притягнути в ряди ОУН звичайних українських патріотів, б) замазати, затемнити злочинне минуле ОУН, від якого ця ж ОУН-з не відмовилася, як і не відмовилася від первісної ідеології ОУН. Об'єктивно визначальною прикметою нової ОУН-з є те, що вона ніколи не відмежувалася від витоків ОУН, від її ідеології, від її злочинного минулого. І вона зберегла назву - Організація українських націоналістів. Ця організація постала 1929 р., і ми вже знаємо її суть, знаємо теж суть націоналізму.

З визначення понять "націоналізм" і "націоналіст", зробленого ОУН-з, виходить, що я теж націоналіст, бо я "почуваюся до зв'язку з українською нацією і в громадсько-політичному житті керуюся її інтересами". Але я - не націоналіст. Я - звичайний патріот України, її народу, української нації. Таких як я - мільйони. І вони - не націоналісти. Мене, й ті мільйони, різнять з ОУН-з (та й з іншими фракціями ОУН) витокі ОУН, її донцовська ідеологія, її злочинна діяльність. ОУН - злочинна організація від самого її постання. Коли б М. Лебедь, Іван Гриньох, Лев Ребет, Зенон Матла та їх товариші дійсно перейшли на позиції демократизму, тоді б вони порвали зі своїм минулим, зі злочинами ОУН-УПА, і заснували б нову, демократичну партію. Наприклад: Демократичну партію українців діаспори. Зрештою, чи не найкращий знавець і спостерігач українського політичного життя від 1930-х років, Іван Кедрин, так написав про відокремлення від ОУН-б:

На розламі з початком 1940 року на "бандерівців" і "мельниківців" не закінчилось, бо в рр. 1954-1955 прийшло в бандерівському таборі до нового розламу з постановням "двійкарів", чи пак "угаверівців" ("Двійка" - Лев Ребет і Зенон Матла). Петро Мірчук старався в окремії 178-сторінковій книжці ("За чистоту позицій українського визвольного руху", Мюнхен-Лондон, 1955) старався доказувати, яка ідеологічна різниця між ЗЧ ОУН (бандерівцями) та "двійкарями", але, читаючи ті

виводи, пригадалась московська мудрість: "Без водки не розбереш". [10]

Ось і вся суть різниць: "Без водки не розбереш!" Це бо була різниця поглядів на тактику, а не ідеологічні різниці. Це теж був результат персональних розбіжностей.

Різниця між ОУН-б і ОУН-з така ж, як і між ОУН-б та ОУН-м, про що влітку 1992 р. мали розмову на українській телепрограмі в Торонто, канал 47, два чільних представники цих організацій - від ОУН-б д-р Олег Романишин, головний редактор "Гомону України", і від ОУН-м д-р Василь Верига, генеральний секретар СКВУ. Оба вони виразно й офіційно заявили: різниця між ОУН-б і ОУН-м - у тактиці, нема, натомість, між ними різниць ідеологічних і в оцінці минулого ОУН.

Тож не треба давати себе обманювати: ОУН, всі три її фракції, однієї закваски організації. Всі вони виростили з "матірної" ОУН, всі вони донцовського кореня. Й такими вони залишилися, міняючи лише тактику.

Український політикум діаспори 1992

На 1992 рік в українській діаспорі існує одна реальна політична сила: всі три фракції ОУН. "Прогресисти", тобто комуністи з ТОУК, вже не рахуються, вони, після розпаду СРСР, намагаються перейти на націоналістичні позиції, проте, як досі, без успіху. Від них націоналісти домагаються покаяння, а вони каються не хочуть, лавірують.

УРДП, політична організація, що складається, здебільша зі старого покоління, без допливу молоді, "східняків", не рахується на політичній арені української діаспори. Вона себе скомпрометувала формальним союзом з ОУН-м, хоч останніми роками веде самостійну політику. Забрало в ній людей типу Івана Багряного.

Гетьманці теж не рахуються на політичній арені української діаспори. Їх і не багато, і відживають вони свій вік. І, хоч вони не з ОУН, проте вони не так уже далекі від її ідеології.

Постала 1954 р. ОУН-з не афішує своєї діяльності, широкі кола навіть не знають де її осідок, і чи він узагалі є. Іноді зі "Сучасності" можна довідатися про ухвали тієї фракції ОУН. Так, наприклад стало відомо, що 12.10.1987 р. в час VII Делегатської конференції ОУН-з, обрано головою її політичної

ради - Дарію Ребет, вдову по Левові Ребетові. Зразу ж на думку прийшла аналогія: провідником ОУН-б після смерті Ярослава Стецька стала вдова по ньому -Ярослава (Слава) Стецько. Навіть у цьому ОУН-з не відійшла далеко від ОУН-б. Тепер ОУН-з очолює Анатоль Камінський. Відомо, що членами ОУН-з є такі діячі, як проф. Петро Потічний, що є головним редактором "Літопису УПА"; д-р Мирослав Малецький, редактор "Вістей комбатанта"; проф. Тарас Гунчак, редактор "Сучасності" та інші, на чолі (фактично) з Миколою Лебедем.

Тут годиться зауважити, що багатотомне видання "Літопису УПА" є класичною "освіченою" дезинформацією. В ньому під ключ підібрані матеріали, навіть з німецьких архівів (підбирав націоналіст - проф. Тарас Гунчак). Але не можна в цьому виданні знайти відповіді на питання, поставлені, наприклад, у цій моїй праці. А саме, що УПА реалізувала політику винищення поляків, сформульовану ще 1929 року. Нема, в цьому виданні не сказано, що тим, хто визнав, що прийшов час почати "усування займанців" з Західної Волині, був Микола Лебець. В "Літописі УПА" не знайдете теж описів звірств С.Б. ОУН, не знайдете фактів діяльності УПА під маскою червоних партизанів, німців, а навіть поляків. А про ці факти пише учасник УПА, людина, якій не можна не вірити - Данило Шумук. Натомість в "Літописі УПА" вміщено простенькі, розраховані на примітивну пропаганду, оповідання-спогади, яким не місце в багатотомному творі під претензійною назвою "Літопис УПА". Це зовсім не літопис.

До класичної дезинформації належать теж твори винесеного тут під небеса Уласа Самчука: "На білому коні" і "На коні вороному", в яких він описує час війни на Україні, зокрема на Волині, де він, у Рівному, був редактором української газети "Волинь". Улас Самчук, їздячи "на білому коні" й на "коні вороному", взагалі не зауважив УПА, не зауважив масових мордів на поляках. А кажуть, що письменник - це сумління народу. Ним, сумлінням, напевне не був Улас Самчук. Тепер же деякі часописи на Україні показують його, як класика української літератури. Класика, котрий приховав злочини ОУН-УПА. Бо сам був націоналістом.

Інакше, ніж ОУН-з, "під шумок" розвивають свою діяльність на Україні ОУН-б і ОУН-м, борячись за впливи на Україні. Бореться, зрештою, теж, і то від перших днів, як тільки була на

це змога, тобто десь від 1990 року, ОУН-з. У світовому масштабі ОУН-б діє під фірмою Світового Українського Визвольного Фронту, згуртувавши довкола себе цілу низку різного роду молодечих, жіночих, видавничих, освітніх, фінансових, а навіть господарських організацій. ОУН-б формально не існує ні в діаспорі, ні в Україні, де вона виступає під фірмою Конгрес Українських Націоналістів.

ОУН-м теж формально не існує, вона діє під фірмою ІСНО - Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій.

Щоб охопити своїми впливами якнайбільше українців у діаспорі, зокрема тих, котрі були нащадками емігрантів з-перед І світової війни, побіч УНО в Канаді (ОУН-м) і Організації Визвольного Фронту (ОУН-б), створено Комітет Українців Канади (тепер: Конгрес Українців Канади), в якому згуртовані теж культурні, професійні, а навіть релігійного типу організації. В КУК (Конгрес Українців Канади) немає лише "прогресистів"-українців. Вся діяльність КУК-у підпорядкована впливам ОУН, раз у ньому верховодять бандерівці, раз мельниківці, хоч є в ньому й діячі, котрі не є членами ОУН, це представники "старої" еміграції, які не є свідомі суті й мети ОУН. До КУК українці платять "національну вкладку" - своєрідний добровільний податок.

У США такою загальнокрайовою, неначе громадською, організацією був Український Конгресовий Комітет Америки (УККА), довший час в ньому йшла боротьба між бандерівцями й мельниківцями за впливи в ньому. Тоді, коли в Канаді КУК діє на засаді консенсусу, то у США співпраця між бандерівцями й мельниківцями на форумі УККА не склалася. Врешті в цій організації перемогли бандерівці, а мельниківці й їхні супутники створили конкуренційну, неначе загальноамериканську, організацію - Українську Американську Координаційну Раду (УАКРада). Такий стан триває й досі і він є доказом того, що українські громадські організації опановані націоналістичним елементом. Наприклад, збірний член УАКРади - Український братський союз, страхова організація, заснована українськими емігрантами-вуглекопами, теж опанована націоналістичним елементом, а "старі" члени УБС, навіть не підозрюють якою є суть українського націоналізму, їм його підтасовують як патріотизм.

В інших країнах Заходу є інші "громадські" організації, контрольовані однією або другою фракцією ОУН. ОУН-з не бореться за впливи в "громадських" організаціях.

Щоб координувати в рамках українського націоналізму всю активну західну діаспору, точніше її некомуністичні прошарки, ОУН-м і ОУН-б дійшли до порозуміння й створили СКВУ - Світовий конгрес вільних українців, в якому на засаді консенсусу, раз головою є бандерівець, а генеральним секретарем мельниківець, а іншим разом -навпаки. Так, згідно з останнім "вибором" головою СКВУ є бандерівець Юрій Шимко, а генеральним секретарем мельниківець Василь Верига, колишній вояк СС дивізії "Галичина". Попередньо головою СКВУ був мельниківець Петро Саварин, а генеральним секретарем бандерівець Мирон Барабаш. До складу СКВУ входять теж представники церков - Греко-католицької й Православної, які стоять на націоналістичних позиціях, іноді не будучи свідомі цього.

СКВУ має Президію і галузеві комісії. Про ідеологічно-політичний напрямок СКВУ свідчить хоч би такий малий приклад: Декілька років тому, мабуть у 1989 році, декілька молодих українців створили культурне товариство ім. Т. Шевченка, яке ставило собі метою поширювати культурні здобутки митців України на Заході. Серед тих молодих людей були - редактор "Форум" Андрій Григорович і Микола Мороз, підприємець з Торонто й одночасно член Президії СКВУ як голова ОДУМ - Організації демократичної української молоді. Вони запросили до Канади Івана Драча й Юрія Ілленка, влаштувавши показ їхніх чудових кінокартин. Успіх був великий. Але Миколі Морозові в Президії СКВУ сказали: або залишиш Товариство ім. Т. Шевченка, або геть з СКВУ!

Тож адекватною назвою для цієї світової установи була б: Світовий конгрес українських націоналістів. Це бо аж ніяк не громадська організація, в ній немає місця на інші, ніж націоналістичні, погляди.

Не завжди, однак, між ОУН-б і ОУН-м на форумі СКВУ панувала згідна атмосфера поділу портфелів. Оце опис атмосфери під час II Конгресу СКВУ:

В кулуарах Конгресу поширився погляд, що панове Ливицький-Стецько трактують весь СКВУ як установу, що має бути повністю підпорядкована їхньому "центрові" і не рахуються

з правилами пристойної поведінки, ні з інтересами цілості української діаспори. Ідеологічною підготовкою такого ставлення була передовиця в тижневику "Шлях перемоги"... , в якій з'ясовано, що весь громадський сектор, отже й СКВУ, має підлягати політичному, тобто ЗЧ ОУН.[11] ЗЧ ОУН, це те саме що ОУН-б.

Не вдалося тоді бандерівцям узяти під свій контроль СКВУ. Мусіли поділитися пануванням у ньому з ОУН-м. В СКВУ обі ці ОУН панують і досі. Варто, щоб про це знали і Президент України, щоб знала про це східна українська діаспора, аби не лізла в націоналістичний невід.

Не дійшли теж ОУН-м і ОУН-б згоди щодо "державного" представництва в діаспорі. Мельниківці, міняючи свої тактичні віхи, перебрали під свій контроль Державний Центр УНР - Української Народної Республіки, тобто теоретичне продовження УНР, посталої 22.1.1918 р., а його президентом став голова Проводу ОУН (мельниківців) Микола Плав'юк. Натомість бандерівці державність у діаспорі виводили з "Акту 30 червня 1941 р.", маючи тут УДП -Українське Державне Правління. Оба ці утворення 1992 року практично припинили своє існування.

Всі три фракції ОУН і їхні супутники мали ще в діаспорі КУППО - Конференцію українських політичних партій і організацій - форум, на якому намагалися дійти згоди щодо загальнонаціоналістичних напрямків діяльності. Впродовж останніх років не чути було про цю організацію, вона, мабуть, умерла природною смертю.

Політична культура української діаспори

Про політичну культуру української еміграції можна написати окрему працю, тут немає місця на вичерпне з'ясування цього боку української діаспори. Тому обмежуся до опису лише декількох справ, які кидають яскраве світло на політичну культуру української еміграції. Спершу пригадаймо кілька фактів:

- ОУН від самого початку орієнтувалася на Німеччину, працювала на розвідувальні німецькі служби;

- Ідеологічно ОУН була (і є) тоталітаристською організацією, спорідненою з фашизмом і його різновидом - націонал-соціалізмом;

- В рамках гітлерівських збройних сил ОУН-б створила Дружини Українських Націоналістів - батальйони "Нахтігаль" і "Роланд", по розформуванні яких їх особовий склад підписав контракт на один рік на військову службу з метою поборювання червоних партизанів у Білорусії;

- ОУН-м була співорганізатором СС дивізії "Галичина", яка воювала на боці гітлерівської Німеччини;

- Жодне зі збройних формувань ОУН не перейшло (на зразок дивізії СС, створеної з солдатів армії ген. А. Власова - РОА) на бік союзників, тобто США, Великобританії, Франції чи СРСР;

- У війні перемогла коаліція США, Великобританія, Франція, СРСР та інші. Поразки зазнала гітлерівська Німеччина. До перемоги над гітлерівською Німеччиною в жодній мірі не спричинилися ОУН ні її збройні формування;

- ОУН в основному після війни опинилася на Заході, в державах, які воювали проти гітлерівської Німеччини, з якою співпрацювала ОУН.

Як за таких умов повинна логічно поводитися ОУН, опинившись на Заході? Слід їй, мабуть, було принишкнутися, робити все, аби Захід забув про участь ОУН на боці гітлерівської Німеччини, тобто на боці ворога Заходу.

Тим часом, використовуючи стан "холодної війни" між країнами Заходу й СРСР, ОУН, обі її фракції, замаскувались під вивісками неначе громадських організацій, відновили на Заході свою пропагандивну діяльність. Обі ОУН потворили свої, тобто їм підзвітні, комбатантські-ветеранські організації, інші організаційні прибудівки. Підшиваючись під український патріотизм, використовуючи семантичну відмінність поняття "націоналізм" в українській і англійській мовах, також антибільшовизм західних країн - обі ОУН закріплювали тут свої позиції. Обі ОУН використовували теж, зокрема в Канаді й США, факт, що українська організована громада становить вагомий електорат. А для здобуття електорату навіть кандидат у прем'єр-міністри Канади, Браєн Малруні, приїздив на українські святкування.

Все це - результат збігу обставин.

І так, колишні "дивізійники", замість того, щоб соромитися своєї участі в армії СС, зробили з цього факту прапор патріотизму, тобто пак - націоналізму, бо "патріотизм" вийшов з лексики ОУН і її формацій.

Контрольована ОУН преса, радіопередачі, телепередачі насаджують серед українців на еміграції вже від десятків років ідеологію українського націоналізму, через що ОУН довела до інтелектуального зниження рівня великої частини української еміграції, котра неспроможна в гурті розмовляти на інші теми, як тільки про антибільшовизм, антисемітизм, антиполонізм.

Ремінісценцією класичного українського націоналізму є поведінка еліти й великої групи української діаспори в справі Івана Дем'янюка. Вона зводиться до заповіді: Не дозволиш нікому плямити слави, ні честі Твоєї Нації (пункт 2 "Декалогу").

Примітивна українська націоналістична політична думка від самого початку ототожнила індивідуальну справу Івана Дем'янюка з честю української нації. Це так, неначе серед українців навіть теоретично не могло бути ката єврейського народу. А українці, як і в кожній нації, є різні. Українцем був Богдан Хмельницький, українцем був теж Ярема Вишневецький. Українцями були Дмитро Донцов і Микола Скрипник; Євген Коновалець й Володимир Винниченко, теж Володимир Щербицький. Серед українців є д-р Богдан Гаврилишин, котрий є членом чи не найпрестижнішого у світі клубу інтелектуалів - Римського клубу. Серед українців є видатні співаки, письменники. А є й злодії, є проститутки.

Неправдою є, що англійська преса у зв'язку зі справою Івана Дем'янюка таврувала українців. Таке чи не першим у Торонто вигадав д-р Степан Росоха, редактор "Вільного слова", котрий на сторінках своєї газети великими буквами узагальнив: "Жиди знеславляють українців!" І від того часу пішло, і пішло! Почали збирати фонди на захист І. Дем'янюка, зібрали декілька мільйонів. А захисник Івана Дем'янюка, адвокат Павло Чумак з Торонто, в інтерв'ю для англійського додатку до "Нового шляху" - "Нью-Перспектив" за квітень 1988 року (стор. 3), на запитання: чи це був судовий процес (в Ізраїлі - В.П.) проти українців? відповів: Ні, це не був процес проти українців, це був процес проти Івана Дем'янюка.

Процес триває, вироку ще немає. Але вже тепер зусиллями захисників Івана Дем'янюка неначе доказано: Не Іван Дем'янюк

був "Іваном Грозним" у концтаборі Тремблінка, ним був Іван Марченко! Теж українець! То яку ж українську честь захистила українська діаспора у справі Дем'янюка? Не Іван Дем'янюк-українець був катом для євреїв, а був ним І. Марченко-українець. Для мене, як для українця, справді немає різниці - хто був цим катом - І. Дем'янюк чи І. Марченко.

Тим часом культурна політична думка повинна була б проявитися ось як: Якщо Іван Дем'янюк винен, то не смійте ототожнювати його з українським народом, бо в кожній нації є різні люди, серед євреїв теж були кати єврейського народу. Але ведіть слідство і судовий процес чесно, об'єктивно, ми за цим будемо стежити. Якщо він справді винен - покарайте його і ми від нього відвернемося. Коли ж немає доказів його вини - дотримуйтесь засади презумпції невинності й звільніть його з-під арешту, вибачтеся перед ним.

Довкола судового процесу Івана Дем'янюка сама українська діаспора, її керівні центри, передусім СКВУ, керовані ОУН, розбурхали нездорову атмосферу, некорисну для українців.

Коли в Канаді була створена Комісія Дешена, Конгрес українців Канади, за участю СКВУ, теж розбурхав нездорову атмосферу. Заяви, які тоді появлялися, передовиці газет, публікації Комісії прав людини при СКВУ я, пробачте, відчитав однозначно: "На злодієві шапка горить!" Адаже як можна виступати проти переслідування воєнних злочинців?! Можна б тільки казати: Що ж, якщо серед нас є воєнні злочинці, то нам дуже з цього приводу прикро, але не вони творять "імідж" української еміграції. Ми від них відвернемося. У своїй масі - ми чесні люди.

Але так наша еліта не сказала. Чим кинула тінь на тисячі порядних українців.

В мене немає жодних контактів зі спецслужбами Канади й США, але я абсолютно певен: вони досконало знають минуле окремих груп української еміграції. Якій, коли йдеться про громадську думку наших співгромадян, не додало слави "випадкове" знищення кількох тисяч іміграційних документів українців саме в час діяльності Комісії Дешена. Нам тільки здається, що про нас добре думають. На добре думання про нас треба заслужити, а ми робимо все навпаки.

Західні суспільства, незважаючи на післявоєнну "холодну війну", з пієтизмом відносяться до жертв світових воєн, вони

культивують традиції воєнних союзів, включно з воєнним союзом з СРСР під час II світової війни. Про це свідчать факти частих емісій в Т. Б. кінокартин, темою яких є морські конвої зі зброєю з Америки до Мурманська. Для жителів американського континенту Сталінград був символом поразки гітлерівської Німеччини.

1991 року Міська Рада метрополітального Торонто розглядала справу встановлення братських відносин між Волгоградом і Торонто. На форумі Ради український радник Василь Бойчук розпалив війну проти такого рішення. Конгрес українців Канади відділ Торонто, на чолі з інж. Ярославом Соколикком, використовуючи контрольовані ОУН засоби масової інформації - українські газети, радіо, телебачення - мобілізував націоналістично настроєне українське населення Торонто виступати проти ініціативи встановлення братніх зв'язків Торонто з Волгоградом. На засідання Міської Ради прибули підбурені українці й вигуками протестували проти Названої ініціативи. Все це трансмітувало канадське ТБ.

Жителі Канади, з котрими я розмовляв, розуміли цю акцію однозначно: Українці виступають проти антигітлерівської коаліції з часу II світової війни, їх болить поразка гітлерівської Німеччини під Сталінградом і тому вони виступають проти Волгограда.

Що ж, Сталінград справді перекреслив розрахунки ОУН на перемогу Німеччини в II світовій війні. Але це - справа ОУН, а не українського народу, не української еміграції, в якій ОУН становить не більше одного відсотка. Проте "імідж" української еміграції змальовує саме ОУН.

XX століття створило нову наукову галузь - політологію. Політологія, це наука про політику, галузь наукових дослідів, предметом якої є факти з ділянки внутрішньої й міжнародної політики, політичної діяльності, їх джерела і наслідки, явища, пов'язані зі здобуттям й втриманням державної влади. Близькі політології є історики найновішої доби. Зі сказаного видно, що в політології найголовнішим є факти. Політолог не може нехтувати фактами.

Тим часом, коли прослідкувати писання й інші виступи політологів, котрі належать до української еміграції, бачимо, що вони, як правило, нехтують фактами, що вони, замість досліджувати факти, їх джерела й наслідки, займаються

пропагандою, або дезінформацією. Пропагандою українського націоналізму і дезінформацією в його користь. Цим вони разуче відрізняються від польських політологів, істориків, публіцистів.

Польські історики, автори праць на політичні теми, теж не без недоліків, проте їхні прогріхи стосуються недосконалого вивчення предмета, а не тенденційного допасовування чи й оминання фактів. Вкажу на деякі недоліки польських авторів. Наприклад автор праці "27. Волинська дивізія піхоти АК" Міхал Фіяліса пише: У війні в вересні 1939 р. українці виступали у багатьох площинах. Активні, крайне шовіністичні елементи перед самою війною були інтерновані польською владою й арештовані (м. ін також один з чільних провідників ОУН Степан Бандера). [12] Факти були інші - Степан Бандера відбував покарання з двох вироків польських судів, кожен з них був замінений з покарання смертю на довічне ув'язнення. Іншим недоліком польських авторів, котрі пишуть на теми ОУН, є їх недостатнє знання української мови. Так, наприклад, почуте, повторене, мабуть, чехом, гасло ОУН-УПА "Або буде Україна, або лядська кров по коліна", майже у всіх авторів виступає у формі "Небо буде Україна, небо лядська кров по коліна". В українській мові немає сполучника "небо", немає його теж в українських діалектах, це - чеське слово. А. Щенсяк і В. Шота в праці "Шлях у нікуди" пишуть "Гріцай-Перебійніс" згідно до російської фонетики цього прізвища (стор. 143), замість "Грицай-Перебийніс". Ришард Тожецький пише "Українська РСР у великій вітчизняній війні" (стор. 16). Едвард Прус у праці "Атаманія УПА" пише, що після дій УПА назавжди зникли села і "посьолкі", хоч в українській мові немає такого слова, це - російське слово (стор. 35). У цій же праці Е. Прус, пишучи про українську, в задумі ОУН, імперію, каже про намір приєднання до України м. ін. "Красноярського краю" (стор. 140), маючи на думці "Краснодарський край".

Та це – дрібні помилки, вони не спотворюють суті. Натомість на добро польських авторів слід сказати, що вони не оминають невігідних їм фактів. Вони говорять про Павлокому й про інші місцевості, в яких мали місце відплатні акції польських з'єднань, під час яких було вбите українське населення. Польські автори не ототожнюють ОУН-УПА з українським народом, вони не пишуть "українці вбивали", а "українські

націоналісти вбивали". Всі вони підкреслюють, що ОУН-УПА завдала шкоду не тільки польському, але й українському народові. Подають вони багато прикладів допомоги українців полякам.

Натомість українські діаспорні історики, автори на теми ОУН-УПА, політологи, як правило, пишуть і заявляють "поляки вбивали", "українці вели визвольну боротьбу" тощо, хоч мають на думці виключно ОУН-УПА. Це - тема для окремої праці. Проте тут не можна оминати одного яскравого прикладу деформації дійсності, спричиненої поширюванням українськими істориками й політологами неправди про Україну і її народ. У 22-му томі "Енциклопедія Брітанніка", стор. 473, видання 1973 року, в рамках статті "Українська Радянська Соціалістична Республіка" є виділена тема: "Друга світова війна і після неї". Ось скорочено зміст цієї енциклопедичної інформації: Між I і II світовими війнами існувала в Польщі підпільна Українська Військова Організація і Організація Українських Націоналістів, обі під керівництвом полк. Євгена Коновальця, вбитого у травні 1938 р. в Роттердамі. Його наступником став полк. Андрій Мельник. Згодом на чолі руху націоналістів став Степан Бандера разом з Романом Шухевичем. ОУН пов'язувала надії на утворення самостійної України з Німеччиною. Вона мала надію спровокувати українську революцію в радянській імперії. 30.06.1941 р. у Львові було проголошене "відновлення української держави", яку очолив Ярослав Стецько, маючи в плані воювати проти СРСР. Бандера, Стецько й ряд "міністрів" були арештовані. 1943 р. Шухевич організував УПА. Шухевич був убитий силами радянської безпеки 4.03.1950 р. в Білогорщі, а Бандера був убитий 15.10.1959 р. в Мюнхені радянським агентом. Внаслідку II світової війни Українська РСР значно збільшила свою територію. До складу Української РСР увійшли...

Ось така інформація про участь України в II світовій війні. Почерк показує, що стаття написана під диктант бандерівського "вченого" - історика чи політолога. Бібліографія до цієї статті посилається на П. Мірчука, Я. Білінського (не мішати з А. Білінським), О. Підгайного - відомих українських націоналістів фракції Ст. Бандери.

Ця інформація в найпопулярнішій англійській енциклопедії формує думку про українців у США, Канаді й інших

англомовних країнах. Ця інфомація волає про помсту до неба! В ній немає таких інформаций, як те, що під час II світової війни в Німеччину було вивезено примусово понад 2 мільйони українців на рабські роботи, що українці становили 40% вивезених на роботи в Німеччину чужих робітників, що людей ловили на вулицях, у церквах. Що в час II світової війни згинуло 4.500.000 українців, що становить коло 25% всіх людських втрат СРСР, що на фронтах війни згинуло 1.300.000 українців, що українці становили 20% складу Радянської Армії. Що Україна в 50% втратила під час війни цивільне населення в стосунку до загальної цифри втрат такого населення. Що з 5.200.000 військовополонених врятувався тільки 1 мільйон, не враховуючи в це 800 тисяч взятих на роботи в Німеччину, і що значний відсоток цих військовополонених становили українці. Що під час німецької окупації України і внаслідку воєнних дій було знищено коло 16.500 заводів і фабрик, 400 копалень, 714 міст, коло 28.000 сіл, 900 залізничних станцій, 670 великих і середніх мостів тощо, тощо. Що серед полководців, які в значній мірі спричинилися до перемоги над гітлерівською Німеччиною, було багато українців. Що на території України діяли сильні партизанські з'єднання, котрі в значній мірі спричинилися до поразки гітлерівської Німеччини. Про це все нема мови в гаслі "Українська РСР під час II світової війни і після неї". Англомовний читач знає тільки, що були УВО, ОУН, УПА, Степан Бандера, Роман Шухевич.

З політичною культурою української діаспорної еліти, тобто всіх трьох фракцій ОУН, пов'язаний казус з публікацією й поширенням фрагментів документа, що мав би бути документом котроїсь фракції ОУН. На переклад цього документа я натрапив у польській газеті з Торонто "Глос Польські". Текст попередив "Відкритий лист" до ОУН-б, ОУН-м, ОУН-з, написаний від правління Союзу Східних Земель Польщі в Торонто.[13] З огляду на важливість порушених в цій публікації справ, наводжу тут її повністю.

Відкритий лист

До

1. Організації Українських Націоналістів - фракція Бандери

2. Організації Українських Націоналістів - фракція

Мельника

3. Організації Українських Націоналістів - фракція "двійкарів"

4. Світового Конгресу Вільних Українців

5. Міністерства Закордонних Справ ПР., Департамент Преси й Інформації

Гурток львів'ян Чикаго і головне правління Приятелів Львова у Лондоні розповсюджують переклад "Ухвали Крайового Проводу Організації Українських Націоналістів" (ОУН) від 22.06.1990 р. Нижче текст цього перекладу, до якого коментар, на нашу думку, зовсім зайвий

З огляду на антипольськість цього тексту, а також тому, що кожна фракція Організації Українських Націоналістів послуговується цією самою назвою - вважаємо потрібним звернутися до названих вище українських адресатів ОУН, щоб вони схотіли заявити:

- Чи це є текст, схвалений їхньою організацією?

- Чи вони відмовляються від цього тексту, як фальшивки, або такого, що не походить від котроїсь з фракцій?

З аналізу тексту виходить, що це дійсно є переклад з української мови. Однак ми не виключаємо провокації. Щоб її підтвердити, мусимо мати заперечення від кожної фракції ОУН, що це є документ, що не походить від неї. Тоді завданням усіх фракцій ОУН і польської сторони буде намагання встановлення джерела провокації.

До міністерства Закордонних Справ звертаємося тому, що текст цей був пересланий йому польським консульством у Львові. А якщо так, то, беручи до уваги важливість теми, Міністерство не може мовчати в цій справі й спричинятися до занепокоєння поляків, яким близькі інтереси Польщі. Тому що ми не змогли встановити адрес названих фракцій ОУН, цей лист посилаємо у формі копій на адреси: до ОУН - фракція Бандери на адресу її органу "Гомін України" в Торонто, до ОУН - фракція Мельника на адресу її органу "Новий шлях" в Торонто і до ОУН - фракція "двійкарів" на адресу керованого нею органу "Сучасність" в Мюнхені. Цей лист адресуємо також до Світового Конгресу Вільних Українців як до організації, гуртуючої, хоч і неформально, сили всіх трьох фракцій ОУН, в основному діючих в діаспорі.

З огляду на важливість справи, просимо про можливе швидке становище в цій справі.

За Правління Союзу Східних Земель Польщі гурток у Торонто

Владислав Дзємяньчук (голова)

Януш Сьмігєльський (II секретар)

ФРАГМЕНТИ УХВАЛИ КРАЙОВОГО ПРОВОДУ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ (ОУН) від 22.06.1990 р.

Ухвала написана на 60 сторінках машинопису. Вона охоплює сучасні справи, в тому й стосунок ОУН як авангарду українського народу - до Польщі й поляків. Вона наказує поширювання культу Степана Бандери і Романа Шухевича- "Чупринки" а також митрополита Андрея Шептицького шляхом увіковічнення в містах і селах ставленням пам'ятників, як теж називанням їхніми іменами шкіл, вулиць і майданів. У випадку опору або спротиву теперішньої влади застосувати фізичний примус, "позбуваючись великої кількості москалів, які засмічують нашу землю". У випадках зволікання застосувати навіть "метод" перевірений УПА на поляках.

ОУН, як авангард народу, використовує всі політичні партії і церковні комітети Української католицької церкви, якої священники сприяють ОУН.

Згідно до попередніх постанов Крайового Проводу, кожна українська родина у діаспорі дасть по 1.000 дол. США на фонд "Визволення України". Програма "РУХ-ом" виборів на Україні вважається смертю українізму над Дніпром.

Польські справи:

1. на Україні, зокрема на теренах Західної України;
2. в діаспорі;
3. в Польщі, зокрема на Закерзонській Україні.

1. Гаряче підтримуємо визвольні змагання балтійських народів - Литви, Латвії та Естонії, підтримуємо визвольні змагання молдаван, грузинів і вірменів. Солідаризуємося з боротьбою за свободу братнього білоруського народу памятаючи, що він родом з нашого українського гнізда - Київської Русі і до цього гнізда в майбутньому повинен вернутися.

... З посткомуністичною Польщею слід втримувати приязні стосунки на засадах взаємності. Щоб не дразнити поляків і уряду, слід їм (полякам - В.П.) надати на Україні деякі права в ділянці віри, культури й шкільництва, слідкуючи в той самий час, аби ці поступки не пішли задалеко. Слід виключати будь-які політичні організації поляків. Передусім слід накинути полякам нашу точку бачення на історію і на польсько-українські відносини. Не допустити до заяв, що Львів, Тернопіль, Станіславів, Кременець та інші будь-коли відігравали роль польських осередків культури. Завжди це були осередки української культури. Поляки не відігравали в них хоч би найменшої ролі, а те, що про них сьогодні говориться, слід зарахувати до польської шовіністичної пропаганди.

Польську молодь слід приєднувати до патріотичних акцій, пов'язаних з патріотичними річницями - в тому й пов'язаними зі славними діями УПА. Це дозволить не тільки захитати віру в польську пропаганду державності, але й швидкими темпами доведе до українізації польської молоді, яка просякнута брехнею польської пропаганди щодо УПА.

Поступки в справі шкільництва і польської культури слід поставити в залежність від подібних поступок у бік українців у Польщі. Проголошувати, що в Польщі живе мільйон українців, робити труднощі у відбудові поляками цвинтаря Орлят, проте не дуже нахабно, щоб не дати їм у руки міжнародного пропагандивного козиря, що наші намагання увійти в Європу не є щирі (їдеться про те, що цвинтар Орлят є військовим цвинтарем, тож згідно до міжнародних конвенцій, він охороняється міжнародним правом).

Віддачу полякам костьолів поставити в залежність від віддачі українцям у Польщі церковних об'єктів, передусім передачу поляками для Української католицької церкви греко-католицької кафедри у княжому граді Перемишлі. Не помішає поєднати цей факт з поверненням полякам костьола св. Єлизавети у Львові, а також церковних об'єктів у Тернополі й Станіславові. У жодному разі не можна допустити реактивації польської ієрархи, тобто повернення на наші землі польських єпископів. Це могло б означати в майбутньому небезпечне відродження в (Західній) Україні небажаної польськості й польського шовінізму з політичними

амбіціями. Латинський обряд на Україні слід підпорядкувати ієрархії Української католицької церкви і її патріархові з осідком на Горі св. Юра у Львові.

Підготувати й систематично поповнювати списки поляків, що живуть в Україні, а передусім в Західній Україні. Ці списки й адреси служитимуть справі чіткого контролю їхньої діяльності. Знаючи історію й конспіраційні спроможності поляків, не можна виключити, що в майбутньому вони захочуть конспірувати проти самостійної України. Не можна також виключити, що в Польщі знайдуться ревізійні сили, які забажають відібрати українцям Львів. їм у допомогу можуть стати власне конспіруючі поляки. Тому в найближчому майбутньому, коли Україна позбудеться власних комуністів, виявлені поляки мають скласти присягу на лояльність і вірність самостійній Україні. Це ж мають зробити польські священики, ченці й черниці.

Не робити труднощів виїжджати поляками на постійне життя в Польщу, радше сприяти цьому. Памятаймо, що відвічною метою українців і ОУН була деполонізація земель, на яких від кількох поколінь живуть поляки. Сприяючи максимально виїздові до Польщі, одночасно слід їм сприяти в тимчасових контактах з рідними й знайомими в Польщі. Молодим, котрі відвідують в Польщі родичів чи знайомих, робити труднощі при вступі у вищі учбові заклади. Взагалі обмежити студії для поляків, не допустити до постання сильного прошарку інтелігенції.

Протиставлятися всякому зближенню поляків і росіян, як на Україні, так і в Польщі, розпалювати ворожість поляків до росіян і навпаки, памятаючи, що стислий польсько-російський союз становить поважну загрозу для України і її територіальної цілісності...

2. В нас є багато добрих прикладів з минулого спільної українсько-польської боротьби проти комунізму. Ці добрі традиції слід культивувати, зміцнюючи звязки з тими організаціями, в яких реальний підхід до українсько-польських стосунків. Доказувати, що у спільній боротьбі з комуністичною Україною були активною й інспіруючою стороною. Інакше кажучи, щоб поляки визнали керівну роль українців. Елімінувати будь-які спроби, які йдуть у напрямку засудження УПА за неначе її знущання над поляками. Доказувати, що УПА

не тільки не знущалася над поляками, але навпаки, брала їх під захист перед гітлерівцями й більшовіками. Поляки також були в УПА. Морди, яких не можна заперечити, були справою советських партизанів або неорганізованих банд, з якими УПА не мала нічого спільного.

Применшування визвольної ролі УПА в європейських масштабах - недопустиме. Всіма силами намагатися, щоб у різних наших контактах з поляками, польська сторона визнавала, що це були приклади палення українських сіл і мордування українців вояками А.К., показувати схожість між УПА і А.К., підкреслюючи вищість під кожним оглядом УПА над А.К. Примушувати поляків признаватися до антиукраїнських акцій, щоб вони самі засуджували паціфікацію й ревідикації до війни й ганебну акцію "Вісла" після війни. Всі ці акції завдали українському народові багато терпіння, коштували багато крові. Підкреслювати це в комунікатах, які обов'язково мають публікуватися чужими мовами, зокрема англійською, німецькою, іспанською й російською.

Намагатися, щоб відповідні польські чинники на еміграції відмовилися від намірів і думок ревідикації від України, а справу Закерзоння (Засання, Холмщина, Підляшшя, Лемківщина) залишити відкритою, сугеруючи, що вона буде полагоджена з користю для обох сторін урядами цілком суверенних держав самостійної України і посткомуністичної Польщі.

На таких позиціях стоїть уже сьогодні Конфедерація Незалежної Польщі. Цю організацію й її людей слід підтримувати.

В такому ж дусі слід впливати на польську громадську думку на еміграції, через посередництво польських організації і тих засобів інформації, які є в польських руках. З цієї метою слід продіставатися до польських організацій там, де це можливе, і насаджувати нашу точку зору терпеливо, але непоступливо, здобуваючи серед поляків прихильників там, де це найбільш доцільне, не шкодуючи засобів з Фонду Визволення України.

Купувати передачі в польському радіо і місця в польських газетах. Входити до польських редакційних колегій. Дискусії вести в дусі героїзму УПА і незаперечності українськості Закерзоння зі столицею в княжому городі Перемишлі.

3. Сучасна Польща переживає добу свого нового відродження, рушійною силою якого є знаний у світі рух, що його називають Солідарність. Цей рух здобув собі міжнародну славу, як той, що розбиває комунізм у світі. Ця думка про Солідарність кривдить нас і вона нам не потрібна. Наша пропаганда повинна йти в напрямку доказування, що Солідарність не була тією рушійною силою, нею була УПА, яка інспірувала антикомуністичні сили до діяльності. УПА боролася з більшовизмом понад 10 років і її дух живе, він ніколи не вмер. Дух УПА запліднив Солідарність до дії. Так повинен міркувати кожен українець, так само повинен міркувати світ, і ми маємо в цьому допомогти, бо інакше знову нашу хвалу заграбастають собі поляки.

Відношення здорових українських сил до сучасної польської дійсності повинно бути диференційоване і залежне від наших інтересів. Польща потрібна Україні як союзник, щоб повалити СРСР. З цією метою слід підтримувати в Польщі все, що має антиросійський смак. Катинь, депортації в Сибір, злочини НКВД і У.Б. (польська Служба Безпеки -В.П.). Таке наголошування відвертатиме увагу поляків від УПА, яку польські комуністи презентували польському народові брехливо не як збройний народно-визвольний рух, але як банди.

З усією міццю підкреслювати, що повне визволення Польщі неможливе без самостійної України (див. Міхнік). Це означає повне довірся до антимосковської політики українців, це спричинить повну їхню безкритичність і повне заангажування на нашому боці. Це заангажування має допомогти до скріплення позиції України і послаблення Польщі, що в майбутньому дозволить підпорядкувати польську державу українським національним інтересам.

Найпильніше завдання на найближче майбутнє: довести до того, щоб польська влада в односторонньому порядку визнала (склала деклараці), що у відношенні до України не висуває і не висуватиме в майбутньому ніяких територіальних претензій, чим відмовиться від всіляких претензій до втрачених в результаті інвазії на окуповані Польщею території України у вересні 1939 р. Якщо буде така заява, то її слід міцно розпропагувати в різних мовах. Це дуже важливе для наших майбутніх кроків. Зі свого боку ми

визнаємо правильність такого становища, заявляючи, що проблема кордонів, які склалися без нашої участі (тобто Польщі і України) внаслідку ялтинської угоди (не згадувати про чю кривду йдеться) буде вирішена в майбутньому урядами двох суверенних держав - України і Польщі. Натомість коли таке станеться, то цю односторонню заяву ми відчитаємо і прийmemo ось як: так, у вас немає територіальних претензій, і мати їх не можете, натомість у нас вони є. Адже поляки здають собі справу з того, що досі окупувають частину історичних і етнографічних українських земель, а не навпаки. Отже для українсько-польського поєднання буде справедливим повернення українцям земель, які українці називають Закарпаттям. Тоді, коли ці два факти порівняємо з собою, то світ визнає рацію за нами, а не за Польщею.

Під сучасну пору важливим є також ставити на порядку денному т. зв. акцію "Вісла". Намагатися, щоб вона була розглянена на форумі польського парламенту і щоб самі поляки засудили її як народовбивчу. Ініціатором справи не може бути Мокрий (український посол до польського парламенту - В.П.), тільки хтось з поляків. Призначити на це 15-20 тисяч американських доларів. Коли це вже станеться, то вісті про це з відповідним коментарем в чужих мовах повинні обійти весь світ. Заініціювати мітинги, на яких засудити польські злочини вчинені на українському народі, щоб це засудження вийшло від різних закордонних організацій.

Наш коментар до цього має виходити з пригадування польського утиску перед війною на території окупації українських земель (Замойщина, паціфікації, ліквідування шкільництва і культури, національний утиск), славні дії УПА в боротьбі з німцями і комунією в Союзі і в Польщі.

Зазначувати, що самі поляки віддають пошану героїській УПА, першоджерелу Солідарності і засуджують комуністичну акцію "Вісла", знуцання над українським населенням. Показувати українськість Закарпаття згідно до того, як ОУН-УПА визначила кордон.

В цьому дусі вести пропаганду в сенсі історичності й етнічності українських земель, окупованих тепер Польщею, за які з такою посвятою боролася УПА з комуністичною польською владою, і то разом з польськими силами ВіН.

Виходить з цього, що польські патріотичні сили визнавали роль УПА і її право до Закарпаття. Сильно наголошувати, що такі самі позиції репрезентують тепер патріотичні сили Польщі.

Притишувати все що нас розділяє, в тому й негативні погляди на УПА. Наголошувати також, що на таких же позиціях стоїть Папа і доказувати, що коли б було інакше, то не признали б Мокрому нагороди ім. Івана-Павла II за скріплювання дружби між польським і українським народом. Пригадувати надання українцеві нагороди за статті, вміщені на сторінках "Тижодніка Повшехнего" і "Знак", а у світовій пропаганді заявляти, що вони репрезентують найздоровіші сили польського народу, на які повинна орієнтуватися Європа. В цій пропаганді завжди має знайти своє місце проблематика революційної ОУН - авангарду українського народу. Проголошувати правду про більш знані історичні події (Грунвальд, Відень, Варшава 1920, Монте-Касіно), підкреслюючи, що одержані там перемоги були головним чином справою українців, а не поляків. Поляки відіграли в них другорядну роль.

Рішуче розправлятися з антиукраїнськими поглядами на історію діяльності УПА - Е. Пруса, В. Гранєвського, Ю. Собєсяка, Г. Цибульського, о. Кучинського, Й. Ястшембовського, В. Романовського, Й. Попеля, М. Фіялки, о. Шетельницького, Й Гетриха, З. Альберта, А. Оліви, В. Калябінського, Й Венгерського, С Мислінського, М. Юхневича, В. Шоти, Ю. Туровського, Семашка і Й Серета. Найкраще робити це писанням самих поляків, серед яких знайдуться особи, які можна купити (обіцяти високі гонорари і закордонні стипендії). Бажаним є опанувати деякими польськими часописами, в тому "Семпер Фіделіс", "Так і ні" та ін. Продістатися до правління Східного архіву, інфільтрувати Головну комісію дослідів гітлерівських злочинів, перешкоджати в збиранні матеріалів, які обтяжують українців з часу II світової війни, не допускати до публікації матеріали, які обтяжують український революційний націоналізм ОУН. Скласти абсолютно тайні списки осіб (прізвища й адреси), неприхильних українському революційному рухові. Скласти також списки поляків, які є прихильні революційній ОУН. Ці списки, як документи

важливого державного значення, передати Крайовому Проводові.

Всілякими способами й засобами змагати до побудови українського характеру Закерзоння, підкреслюючи, що самостійна Україна ніколи не відмовиться від цих територій і в слушний час вимагатиме їх повернення. Якщо поляки будуть спротивлятися, то Україна без жодного вагання застосує до них силу зброї.

Допровадити до повернення Польською церквою української кафедри в княжому граді Перемишлі. Там повинне бути єпископство Української католицької церкви і там повинні поселитися українські монастирі.

Підтримати політично, морально і фінансами Фонд ім. св. Володимира Хрестителя, заснований у Кракові Мокрим.

Ролі Мокрого не висувати, щоб не утруднювати йому парламентської діяльності. Нас цікавить точка зору програми Фонду, котра говорить про збирання доказів злочинів поляків, вчинених на українському народові в час останньої війни і в перших роках після війни (Акція Вісла). В нашій пропаганді доказувати, що основу Фонду становить дар Ватикану, переданий святійшим Отцем на душпастирську діяльність греко-католицьку. Якщо буде спротив з боку деяких українських чи польських середовищ, то тоді на весь світ проголошувати, що поляки - це псевдокатолики і що діють вони всупереч бажанням Папи. Послугуючись ім'ям Папи поступово доповодити до перетворення Фонду в Український інститут, а згодом на базі того інституту -заснування Українського університету в Кракові.

Перед війною поляки не дозволили відкрити український університет у Львові, ми натомість переможемо всі перешкоди і заснуємо український університет в древній столиці Польщі.

Ми ніколи не були прихильниками сильної Польщі і тепер теж ними не є, навпаки, нам залежить на її внутрішньому послабленні. Нам залежить на тому, щоб у Польщі діяла слабка внутрішня служба (керована людьми, які нам прихильні) і слабка, нечисленна армія.

Нам також залежить на розбитті польського народу і на послабленні Солідарності. Слід, отже, розпалювати в

польському народові регіональні сепаратизми: жителів Сілезії, кашубів, гуралів. Робити це треба так, як і поляки нищої довоєнної Польщі робили з українцями, поліщуками, гуцулами і лемками.

Підтримувати національну активність українців, білорусів, євреїв, чехів, словаків а надусе німців. Спроби пригальмовування їхнього динамізму визначати як утиск, відсутність демократії і польську нещирість в проголошуванні гасел рівноправ'я і свободи. Не допускати до польсько-німецького зближення. Підкреслювати актуальність гасла: "Поки світ існує, німець не буде братом поляка".

Все це має спричинити послаблення Польщі, а в майбутньому doprowadити до цілковитої декомпозиції польської держави - що є в інтересі політики України, в якій авангардною силою є і буде революційна ОУН

Сучасна Польща не повинна бути занадто сильна, але теж не може бути зовсім слабкою. В обличчі цілковитого послаблення мережі польської контррозвідки, з якої уряд Солідарності повиганяє усіх фахівців родом з номенклатури, слід відбудувати тайну мережу ОУН і почати контролювати всі галузі життя Речі Посполитої.

Наведений текст після перекладу Консульське Агентство ПР. у Львові переслало з листом від 20 березня 1991 р. сеймовій комісії у справах Польщі в Варшаві, Міністерству закордонних справ, Департамент преси й інформації, Інститутів історії П.А.Н. у Варшаві та іншим.

Крім цього матеріал був надрукований 12-14 квітня 1991 р. в газеті "Польска Збройна", яка є органом Міністерства Національної Оборони.

У своєму листі польський консул підкреслив: "матеріал вміщає виразно антипольські елементи і на мій розсуд не повинен залишитися без відповіді."

Наша мовчанка у цій справі йде саме по лінії цієї ухвали ОУН: Опанувати польську пресу!

Гурток львів'ян в Чикаго

Прочитавши ці матеріали, я потелефонував до підписаного під листом Януша Сьмігельського й попросив у нього пояснення: чи отримали вони від котрогось з українських

адресатів відповідь? Він мені заявив, що відповіді не було ні від фракції ОУН, ні від СКВУ.

З "Відкритого листа" видно, що його автори не орієнтуються в сучасній політиці фракції ОУН, бо коли б орієнтувалися, то адресували б свого листа виключно до ОУН Бандери. Фрагменти опублікованої ухвали Крайового проводу ОУН - це абсолютно виразний почерк бандерівців. Ще той почерк, коли ОУН-б ще не стала проголошувати "демократичні" гасла, що сталося після проголошення незалежності України. Такий почерк сьогодні властивий тим з ОУН-б, яких очолює Степан Хмара. Але й мовчанка ОУН-м та ОУН-з, а також СКВУ - теж промовиста.

Проаналізувавши текст фрагментів "ухвали", сконфронтувавши його з іншими публікаціями, я дійшов до висновку, що "Ухвала", радше її фрагменти, є оригінальною ухвалою ОУН-б. На це вказує зміст ухвали, який є адекватний до стратегії, політики й ідеології ОУН-б. Текст "Ухвали" є віддзеркаленням ментальності провідних кіл ОУН-б. Доказом цього є публікація Романа Кричевського, що торкається спору в ділянці тактики між ОУН-з і ОУН-б. В ній автор каже:

Інакше дивився на ці справи Бандера і ті, що були з ним. Посилаючись на твердження опозиції, що ідеологія і програма ОУН не витримали проби життя в зустрічі з настроями цілого українського народу, Бандера заперечив її погляди як невірні і на тому тлі розвинув теорію подвійної політичної програмовості ОУН - одна програма, за його твердженням, мала б бути призначена для членства і прихильників націоналізму, а друга для сторонніх чинників. Перша повинна бути основним вірую Руху і базою для виховання кадрів та в основному мала б залишитися незмінною незалежно від зовнішніх обставин. Бандера уважав, що таку програму ОУН вже створила, має її і вона не потребує ніяких змін ні доповнень. Друга програма повинна існувати для зовнішнього вжитку. Вона може мінятися залежно від обставин і міжнародного положення. Вона повинна угляднювати передусім моменти тактики і їх широко пропагандивно використовувати [14]

Наведену тут цитату повинні двічі, тричі прочитати ті польські діячі, які й досі вірять у співпрацю з ОУН. Співпраця деяких військових польських кіл з УПА під час війни і навіть після її закінчення була співпрацею з ворогом. ОУН ідеологічно

ніколи не вважала поляків партнерами до розмов. Добре було б, коли б ті польські діячі, котрі й сьогодні співпрацюють з ОУН-б, наприклад на форумі АБН, зрозуміли - ОУН тільки в рамках тимчасової тактики може розмовляти з поляками. Можна зрозуміти, що їх єднає спільна ненависть до більшовизму, але більшовизм уже належить до минулого. Але різнять їх інтереси Польщі й інтереси ОУН, яка не репрезентує інтересів українського народу. З наведеної вище цитати видно, що ОУН-б в політиці застосовує подвійну мораль.

Добре було б, аби все це усвідомили собі теж ті діячі в Україні, котрі вірять у солов'їний спів емісарів ОУН - всіх трьох фракцій ОУН.

Ще раз треба пригадати: Коли б у котроїсь ОУН дійшло до перегляду основ інтегрального, тобто тотального, донцовського націоналізму, то це мусіло б тягнути за собою відмежування від злочинного минулого ОУН, засудження її злочинів. Тим часом, як бачимо, всі три фракції ОУН змінили свою тактику, підфарбували свою лексику під демократію, а в дійсності прямують до одного: до побудови української держави, як тоталітарно-націоналістичної, чого яскравим виразом і є опубліковані фрагменти "Ухвали" ОУН. Цікаво було б почитати весь її текст.

Саме в цьому контексті, в контексті подвійної моралі ОУН, слід розглядати наведену тут "Ухвалу". Нема сумніву, що це є ухвала ОУН-б.

Симптоматичним є брак відповіді на "Відкритий лист". В цьому видно стратегічну солідарність усіх трьох фракцій ОУН, а також їх виразника - СКВУ. Автори "Відкритого листа" не виключили провокації, а навіть висунули сугестію спільних пошуків джерела провокації. Тепер, мабуть, і в них нема сумніву, що документ - автентичний. Саме крізь його призму слід оцінювати кроки ОУН.

Така ось політична культура української націоналістичної діаспори.

ЕКСПАНСІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ НА УКРАЇНУ

*Остерігайтеся фальшивих пророків, які
приходять до вас в овечій шкурі,
а всередині – вовки хижі*
Матвія 7:15

Моїм найбільш помилковим висновком до недавнього часу було те, що я вважав український націоналізм відмираючим. Я навіть у принагідних розмовах з поляками в Канаді казав їм: Не нервуйтеся, ось ще десять, ще двадцять років, і українського націоналізму не стане, його останні носії за цей час вимруть. Це була моя найбільша в житті помилка. Український націоналізм зберігся на Заході, його залишки весь час жевріли на Україні. В час горбачовської перебудови в СРСР відновилася експансія українського націоналізму на Україну.

Першими рушили туди емісари з ОУН-з, а між ними проф. Тарас Гунчак. Вказівки в цьому напрямі дав ще 1987 р. лідер ОУН-з Анатоль Камінський під час конференції в Нью-Йорку. Тоді він казав: ... нам потрібно концентруватися передовсім на двох справах: 1) розбудувати на належному рівні штаб людей для аналізу і розпрацювання актуальної дійсності на Україні і в Радянському Союзі, для визначення конкретних цілей і вироблення практичних засобів впливу на різні ділянки життя... Найкраще для цього надається "Пролог", за умов відповідної розбудови його апарату.[1] А "Пролог" це і є Тарас Гунчак. Він і почав їздити часто в Україну, влаштувався там на посаду викладача в університеті, почав пропагувати ідеї ОУН. Ось один з прикладів його діяльності на Україні:

В "Літературній Україні" [2] проф. Тарас Гунчак опублікував обширну статтю "Українська політична думка 1920-их років: монархізм, націоналізм, націонал-комунізм." Вже самий наголовок насторожує: в статті не знайшлося місця на українську демократичну політичну думку 1920-х років, неначе вона взагалі не існувала. У статті автор розвиває погляди Дм. Донцова: ...сильніші нації повинні

перемагати слабших і накинати їм свій спосіб життя. Дуже важливою тезою в ідеології Донцова є поняття "творчого насильства та ініціативної меншості", як порядкуючих сил.

Аналізуючи цей аспект чинного націоналізму, Михайло Сосновський, автор знаменитої монографії про Донцова, каже, що він відкинув ідеї демократії, лібералізму, гуманізму й соціалізму. Натомість, як основу політично-суспільної організації нації, він висунув засаду "ініціативної меншості, тобто групи людей... яка шукала влади..."

І так далі, і так далі - Тарас Гунчак пропагує на Україні донцовський "чинний", тобто інтегральний український націоналізм. Натомість в інтерв'ю для "Демократичної України"³, неначе виправдовуючись, каже, що він особисто... не поділяє поглядів Донцова. Він мав рацію лише в 30-х роках. А в журналіста не вистачило хисту, щоб запитати: А в 1940-х роках, коли ОУН-УПА вимордувала сотні тисяч мирного населення? Але це, знаючи діяльність Тараса Гунчака, не викликає сумніву. Він схвалює діяльність УПА. Адже його шефом і наставником був Микола Лебедь - співзасновник (з ким?) "Сучасності", в якій Тарас Гунчак є головним редактором

Врешті ОУН-з перенесла свій, може й неформальний, орган - "Сучасність", до Києва. Так легше просувати ідеї ОУН-УПА. Так легше підготовляти ґрунт під захоплення влади.

А мене завжди цікавило - на чиї кошти багато разів їздив Тарас Гунчак і товариші в Україну, на чиї кошти організував там видавництво, на чиї кошти там вони живуть, покинувши теплі викладацькі посади в США? Адже ОУН-з не має широкої бази членства, яке б фінансувало цю діяльність. А з неба гроші не падають.

Другою вирушила на Україну ОУН-м, яка теж перенесла з Парижа до Києва свій орган "Українське слово". Там, на Україні, ОУН-м влаштувала й влаштовує різного роду теоретичні конференції, які мають на меті реабілітувати ОУН і підготувати ґрунт до перебрання в слушний час влади. З цією метою засновано в Києві журнал "Розбудова держави". Назва, як видно, є ремінісценцією органу "матірної ОУН" - "Розбудова нації". Співзасновниками цього журналу стали Микола Плав'юк, котрий є лідером ОУН-м, і Левко Лук'яненко,

котрий є послом України до Канади. І знов цікаво - звідки кошти на заснування журналу? Невже з особистих прибутків Миколи Плав'юка і Левка Лук'яненка?

Найпізніше, але зате найбрутальніше рушила на Україну ОУН-б, яка почала організовувати на Україні регіональні конференції українських націоналістів прихильників ОУН фракції Ст. Бандери. Ця ж ОУН-б влаштовує "наукові" й "теоретичні" конференції з метою реабілітувати ОУН-УПА. Відбулася теж загальноукраїнська Конференція Українських Націоналістів, яка 29.11.1992 р. звернулася до Президента України й Верховної Ради з вимогами:

1) визнати на державному рівні визвольні змагання ОУН-УПА збройною боротьбою однієї з воюючих сторін, а її членів - учасниками цієї боротьби;

2) надати їм визначених законом соціальних прав учасників війни 1941-1945 рр. ... [4]

Подібні домагання були сформульовані регіональними конференціями українських націоналістів. Учасники Конгресу українських націоналістів (КУН) Подільського краю вимагали:

... відновлення доброго імені ОУН-УПА, як політичної та військової сили, що стійко несла тягар боротьби проти поневолення рідного краю, визнання боротьби українського народу в 40-50 рр. під проводом ОУН національно-визвольним рухом проти окупантів, ствердженням Віденською конвенцією 1949 р. [5]

Навіть, як видно, й тут ОУН ототожнює себе зо всім українським народом.

Чого ознакою є цей, триваючий вже від 1991 року, шум, метушня довкола визнання на державному рівні ОУН-УПА? Чи це нахабність ОУН-б, яку легковажить політична влада на Україні, а чи це ознака слабкості цієї влади?

Від пропаганди ОУН перейшла до дій. Постали партії з виразними націоналістичними програмами. З'їзд Християнсько-демократичної партії України повторює за ОУН, як за паніматкою, домагання на адресу Президента України й Верховної Ради України:

... звертаємося до вас з проханням визнати боротьбу ОУН-УПА як національно-визвольну. Ветеранів УПА реабілітувати та прирівняти в правах з ветеранами Великої Вітчизняної війни та Збройних сил. [6]

Фактичний лідер крайнє націоналістичних утворень - Української національної самооборони та Української національної асамблеї (УНСО і УНА) Д. Корчинський

Долю суспільства ще довго вирішуватимуть вояки... потрібна верства, котра наведе порядок в державі... Структури націоналістичного офіцерства, блокуючись з націоналістичними силами з інших прошарків суспільства, створюють підстави державної влади. [7]

В науково-теоретичній конференції "Роль націоналізму в процесі державотворення України", організованій ОУН-м, бере участь начальник соціально-психологічної служби Збройних Сил України ген. В. Мулява,[8] виголошує там промову, а при цій нагоді заявляє: І хочу запевнити, що в Збройних Силах є ті, хто готовий в будь-яку мить підняти ще один прапор - не білий, капітулянтський, а прапор, який в усьому світі означає боротьбу до кінця: воля або смерть. І колір того прапора - червоно-чорний. [9]

Натяк -виразний. І вказує він на міжнародний контекст. Невже існує новий фашистський Інтернаціонал?

А сказане ген. В. Мулявою - це вже не пропаганда Слави Стецько, це вже - правдива загроза для України. З боку сил українського націоналізму, який звив уже своє гніздо у збройних Силах України.

Все це - результат поїздок емісарів від усіх трьох фракцій ОУН на Україну. Хоч кривдячим було б твердити, що всі, хто їздить на Україну, несуть зі собою ідеї націоналізму. Багато їздить відвідати рідних, багато молоді їздить з дійсно патріотичних міркувань. Несуть теж на Україну збережену на Заході культуру. їздив з прекрасним співом в Україну 1991 р. оперний співак Йосип Гошуляк. їздив з поетичним словом Яр Славутич. Але це - окрема справа.

Однак у наслідку діяльності емісарів ОУН на Україні в націоналістичну дуду почали грати деякі часописи на Україні. З українського політичного лексикону зникло слово "патріотизм", його заступило слово "націоналізм". Це не випадкова підміна цих двох понять. До омани народу залучаються всі сили. Поет Ростислав Братунь, той, що десятиліттями гавкав на ОУН, в інтерв'ю "Робітничій газеті" каже: ... націоналізм - вища форма патріотизму...[10] Багатьох можна підозрювати, що вони дійсно не знають суті

українського націоналізму, але цього не можна сказати про Ростислава Братуня. Він прекрасно знає про що говорить. Він свідомий всієї злочинності українського націоналізму. І він свідомо, вчиняючи злочиння, підмінює поняття "патріотизм" поняттям "націоналізм".

Годі дивуватися суто націоналістичній львівській газеті "За вільну Україну", але ідеї українського націоналізму поширюють такі газети, як "Літературна Україна", "Молодь України", журнал "Україна". Цей останній фінансований тією ж особою, котра фінансувала "похід" Степана Хмари, члена Секретаріату КУН (Конгресу Українських Націоналістів, тобто відміни ОУН-б) на Крим з кількомастами націоналістів.

Дмитро Павличко, якого я довгі роки вважав сумлінням українського народу, голова комісії у закордонних справах Верховної Ради України пише текст марша війська України, в якому є слова про наступність УПА в традиціях українського війська. А Президент України Леонід Кравчук, під час зустрічі зі своїми представниками, говорячи про постання УПА, каже: Цю дату треба відзначити саме як історичну, подобається це комусь чи не подобається. [11] Цю думку Президент підтверджує у промові на урочистих зборах з нагоди Дня незалежності 22.08.1992 р. Референдум став справжнім всенародним, багатоголосим вічем, багатомільйонною Радою славних лицарів Війська Запорізького, героїчних оборонців Української Народної Республіки, солдат і партизанів Другої світової війни, героїв і мучеників Української Повстанської Армії. [12]

Діяльність емісарів ОУН приносить результати. Збройні Сили України, маючи такого начальника соціально-психологічної служби, як ген. В. Мулява, через свої пресові органи, явно поширюють ідеї українського націоналізму. Як пише львівський кореспондент газети "Правда" Віктор Дрозд, газета Прикарпатського Військового Округу "Армія України", з нагоди 50-ліття УПА опублікувала матеріали, які є просто калькою ідей ОУН, а навіть умістила карту етнічних українських земель, які повинні стати частиною української держави. Ця карта така ж, як і публіковані вже в цій книжці. [13]

До експансії українського націоналізму з Заходу на Україну спричинилися у великій мірі вояжі політиків з України

- в Канаду, США, Австралію, де їх угощали на банкетах і поза банкетами, звідки везли подарунки.

Була (є) й інша форма експансії. Оце "Літературна Україна" поскаржилася на своїх сторінках на фінансові труднощі, а орган ОУН-б - "Гомін України" зразу ж відгукнувся, провів збірку грошей, до дня 30.09.1992 р. вислано "Літературній Україні" 14 тисяч доларів. А відомо - хто дає, той має право вимагати. Та й без вимог "Літературна Україна" зразу ж після подачки назвала "Гомін України" "братнім тижневиком".

Історичний досвід показує, що час імперіалізму типу "поширення території" (Великобританія, Франція, Голландія, Бельгія, Італія, Іспанія, Португалія) давно минув, а український націоналізм ще й досі не може цього збагнути. Як і російські шовіністи. Тепер сила в того, хто економічно панує, диктує (США, Японія, Німеччина).

Загрози для України з боку українського націоналізму не бачать деякі київські газети й журнали. їхнє писання, а також підтримка ОУН-УПА з боку таких діячів, як Дмитро Павличко, Іван Драч закрили роти тим українцям, котрі постраждали від бандерівців, які втратили своїх близьких. Люди знов почали боятися ОУН, як і 50 років тому. Навіть такі газети, як "Демократична Україна" не б'ють на сполох, теж "Робітничка газета" лише час від часу, неначе на берегах, публікує листи противу ОУН-УПА.

Редакції "Літературної України", "Молоді України" не те, що не бачать загрози з боку ОУН, вони її не хочуть бачити. Я звертав їхню увагу на цю небезпеку, писав листи до українських інтелектуалів, але ніколи не одержав відповіді. Тільки для прикладу наведу фрагменти одного з моїх листів у Київ:

Брамптон, 3 червня 1991 р.

Головному Редактору "Літературної України", Київ.

Я - постійний читач "Літературної України". Я її випишував, коли ще 10 років тому жив у Польщі, проте тоді я не читав її з таким зацікавленням, як тепер... Я - противник всякого тоталітаризму, в тому й лівого - більшовицького, і правого - фашистського, отже й українського (донцовського, інтегрального) націоналізму. Я з занепокоєнням спостерігаю в українській, що на Україні,

пресі деякі матеріали, які починають глорифікувати ОУН, УПА, їх "вождів". Так ось мене вразила інформація про те, що в Тернополі головну вулицю "Леніна" перейменовано на "Степана Бандери". Це -наруга з демократичних тенденцій України. Треба було замінити вулицю Леніна на, скажімо, Івана Франка, Лесі Українки, Володимира Винниченка, Михайла Грушевського тощо. Адже Степан Бандера, це провідник радикальнішого відламу ОУН, що створив УПА, організацію, якої треба соромитися українцям ще впродовж багатьох років. І, зверніть увагу, я кажу "УПА", а не члени УПА, бо в тій організації було багато чесних українців, котрі в неї попали таким чи іншим чином.

Але - чому я пишу до Вас? Привід до цього - інтерв'ю з Дмитром Штогрином. Я не проти інтерв'ю з самим Бандерою, коли б він жив, але я проти поширювання в публікованих Вами матеріалах дезінформації. Я не знаю причин появи саме в такій формі інтерв'ю з Дмитром Штогрином, але підозрюю, що це сталося з причини незміння брати інтерв'ю. Той, хто бере інтерв'ю, має обов'язково знати про особу, від якої бере інтерв'ю, а також про її діяльність, погляди, досягнення тощо (див. Барбара Волтерс).

Чому саме я так говорю? Бо ось гляньте: "Не можна ж і донині стверджувати, що під час другої світової війни частина українців були колаборанти фашистів, адже це неправда." Це слова проф. Дмитра Штогриня. То слід би поставити собі запитання: Чи Олена Логвиненко, яка вела розмову з професором, не знає історії, не знає фактів? Чи не чула вона про "ДУН" - Дружини Українських Націоналістів, які йшли, озброєні, разом з німецькими фашистами на СРСР у червні 1941 року? Тобто не знає про батальйони "Нахтігаль" і "Роланд"? Чи, врешті, вона не знає про СС дивізію "Галичина"?

Ну, може й правда, що ті військові частини не були "колаборантами", бо що значить "колаборувати"? Співпрацювати, неначе й на одному рівні. Але в політичній літературі "колаборантами" називають не конче тих, що співпрацюють на одному рівні, бо тоді це - союзники, а колаборанти, це прислужники, нижча категорія, яка, зраджуючи інтереси свого народу, співпрацює, точніше:

виконує завдання свого повелителя. Чи не треба було Дм. Штогринові поставити запитання - як же це так: то хто ж були оті відділи? Невже не колаборанти?

Ви, думаю, самі бачите "науковість" таких професорів, як Дмитро Штогрин. Це ж він сам каже, що у США можна "купити" собі кафедру на університеті і з неї поширювати "науку", подібні до презентованої ним. Ще трохи, і вийде, що тільки УПА боролася за інтереси українського народу.

У зв'язку з цим посилаю Вам копію частини гасла про Україну з "Енциклопедія Британніка". З надісланого побачите, що під час Другої світової війни Україну неначе репрезентували тільки відділи ОУН-УПА. Навіть не згадана там мельниківська дивізія СС "Галичина". І, як виходить зі статті, без сумніву підготованої такими "науковцями", як Дмитро Штогрин, не було взагалі мільйонів українців, які полягли в боротьбі проти гітлерівської Німеччини, не було мільйонів солдат-українців, не було українців-офіцерів, генералів, маршалів, не було мільйонів погиблих, не було мільйонів калік, не було мільйонів сиріт, вдів, зболених матерів. Не було, бож вони воювали проти тих, хто організував українські оунівські відділи, що боролися поруч з німцями. І ще. А чи ота школа для офіцерів, що була організована в Закопаному, польському місті, то це було що? - невже підпільна організація проти німців? Це не була колаборація? А "допоміжна поліція"?

Не тільки Вам трапився такий матеріал. Подібне я писав нещодавно редакції "Молоді України"...

Моє писання зводиться до одного: не поширюйте дезінформації шляхом "недороблених" матеріалів, які Вам підсовують деякі люди з діаспори. Не потурайте жодному тоталітаризмові, борюйте його, підтримуйте демократію. Мені назавжди запам'яталися слова великого українця, ген. Петра Григоренка, які він проголосив на науковій конференції в МакМастерському університеті в Гамільтоні: Я не хотів би дочекатися такої України, яку репрезентує українська націоналістична думка...

В тутешній бандерівській газеті "Гомін України" я натрапив на статейку під заголовком: "Вшануємо двох Тарасів - Шевченка й Чупринку". Не знаю як для кого, але для мене - це профанація Тараса Шевченка, його життя,

творчості, його думок, його любові до народу, до України. Його, коли б він жив у більшовицькій Україні, замучив би Єжов, а коли б він жив під владою націоналістів, його б "в ім'я національної ідеї" замучили б посіпаки з СБ., на чолі яких стояв засновник "Сучасності" - Микола Лебедь...

Віктор Поліщук

Повторюю: Ні на цього листа, ні на багато інших я відповіді не одержав. Мій голос був голосом "волаючого на пустині". Україну заливає націоналістична пропаганда, націоналістична ідеологія.

Від пропаганди - до дій. Така логіка розвитку подій. І оце вже появилася перша націоналістична квітка. Навіть у РУХ-ові (львівському, найактивнішому) дійшло до розламу, вже не вірять ні В. Черноволові, ні М. Гориневі. Наверх впливає новий націоналістичний лідер - Валентин Мороз, котрий заявляє:

... порятунок у націоналістичній революції. Ми ще несемо на собі тягар колоніальної залежності і націоналізм - це якраз той динаміт, який остаточно підірве і поховає навіки цю систему... Ресурси демократичного відродження вичерпано, відбувається поворот до диктатури і ми не можемо з цим миритися... Націоналістичний літак вже в повітрі. Зупинити його не можна, можна лише збити. РУХ піднесе свій авторитет тільки спираючись на націоналістичний рух. І обвинувачувати нас в нацизмі не треба. [14]

Валентин Мороз не є громадянином України, він - громадянин Канади. Але його, всупереч Статутіві РУХу, вибрали співголовою львівської крайової ради РУХу. Це його люди силоміць, на зрок фашистських боївок, розігнали легальні збори РУХу під головуванням Вячеслава Чорновола, б'ючи вікна, застосовуючи фізичну силу. Той же Валентин Мороз, в інтерв'ю для української телепрограми 47 в Торонто, 14.11.1992 р. не забажав дати відповідь на кількаразово повторюване запитання: То ж як ви хочете "взяти владу"? Зрозуміла річ, коли б його "хлопці" мали намір дійти до влади демократичним шляхом, то про це сказав би В. Мороз, а його уникання відповіді означало одне: Владу братимемо силою, як і годиться українським націоналістам. У згаданому інтерв'ю В. Мороз допустився теж блюзнірства,

твердячи: "Бандера, це Шевченко ХХ-го століття!" Це так, коли б Геббельс сказав: "Гітлер, це Христос ХХ-го століття".

Експорт українського націоналізму з Заходу на Україну вже дає, як бачимо, перші плоди. А чільні діячі на Україні і досі, мабуть, не розуміють, що дійсного українського "лоббі" не існує ні у США, ні в Канаді. Владні структури Заходу досконало знають про суть українського націоналізму в його абсолютно негативному сенсі.

Здається, що деякі діячі в Україні надіються на економічну допомогу української діаспори. Якщо так, то вони помиляються, такої можливості не існує, коли брати до уваги потреби України. Не тільки український діаспорний капітал неспроможний допомогти Україні, але й не допоможуть їй суттєво багатомільйонні асигнування Заходу. Західна Німеччина впродовж трьох років витратила 50 мільярдів доларів на піднесення економіки Східної Німеччини після її воз'єднання з ФРН, і це ще не дало бажаного результату. А Україна ж, це не Східна Німеччина і населенням, і простором. І в ній трудова дисципліна нижча у порівнянні до Східної Німеччини. Захід, якщо й допомагає, то виключно у своєму інтересі. Що й зрозуміло. Україна мусить розраховувати на свій потенціал, на мудрість і трудолюбність свого народу, на мудрість своєї, не імпортованої націоналістичної, еліти.

І це: Захід, це не український націоналізм, а український націоналізм, - це не Захід.

Треба остерігатися фальшивих пророків в овечій шкурі. В них тільки одне на думі: Взяти владу! Ростислав Огірко ясно вже питає: "Хто повинен взяти владу?" Вже сама постановка питання - "взяти владу", а не кому народ довірить владу - насторожує, тхне українським націоналізмом. Автор відповідає: У нашій історії такою оригінальною формою об'єднання народу в умовах жорстокої війни на виживання була УПА. [15] Далі автор закликає до створення Народного Фронту України, побудованого на зразок УПА. Отже - влада в руки ОУН!

А ОУН діє. ОУН-з діє, так би мовити, на інтелектуальній ниві. ОУН-м на Україні трансформувалася в Українську Республіканську Партію. Коли ОУН-б розібралася в цьому, коли не вдалося їй підпорядкувати собі УРП, стався розкол.

Від УРП відокремилися явні бандерівці зі Степаном Хмарою на чолі, створивши виразно бандерівського напрямку партію. ОУН-б не обмежилася до влаштування "наукових" і "теоретичних" конференцій, вона знайшла вже методи реального створення своїх структур. На Україні вже діє Конгрес Українських Націоналістів (КУН) -формальна партія бандерівців. Вже постають клітини цієї партії на місцях: У Борщеві на Тернопільщині відбулися районіві конференції РУХу та УРП. На конференціях було вирішено розпустити рувівські та уерпівські осередки та на їхній базі утворити районову організацію Конгресу Українських Націоналістів. В ухваленій заяві-зверненні конференції до всіх свідомих українців зазначено, що її учасники вбачають необхідність переходу їхніх організацій на націоналістичні засади... народ можливо об'єднати лише на одній засаді, нею є ідеологія українського націоналізму. Борщівський КУН став спадкоємцем всього майна районового РУХу та УРП. [16]

До насаджування на Україні українського націоналізму підключилися теж деякі українські "вчені". Пишу "вчені" в лапках, бо справжній вчений ніколи не піде на дешеву пропаганду. Прикладом такої примітивної, але ж неначе "наукової" пропаганди, є опублікована поважним журналом "Вітчизна" стаття кандидата історичних наук Віктора Коваля під багатомовним заголовком "Під червоно-чорними прапорами".[17] Вже сам заголовок свідчить про пропагандивність публікації у користь ОУН. Цим разом виразно в користь ОУН фракції Ст. Бандери. Стаття написана з нагоди 50-ліття УПА. І вона - повна не тільки націоналістичної, не спертої на фактах, пропаганди, але на ряді нісенітниць. Видно, що автор чув (від якогось бандерівця) дзвін, та не знає - де він?

Так ось автор з пальця виссав і подає, що УВО - Українська Військова Організація, предтеча ОУН, наприкінці 1921 р. організувала рейд Ю. Тютюнника з Галичини на Радянську Україну. Автор, недочувши що йому каже бандерівський інформатор, каже, що ОУН ще за Євгена Коновальця утворила ряд організацій поза Західною Україною, між ними "Українське націоналістичне об'єднання" в Німеччині і "Українське націоналістичне об'єднання" в Канаді. Це правда, що названі організації були

націоналістичними, проте, для маскуванню їхньої суті, вони називалися "Українське національне об'єднання". В. Коваль пише теж, що після Є. Коновальця провід ОУН обійняв полк Андрій Мельник. Та з початком війни його становище похитнулося, а невдовзі було й зовсім втрачене. Пов'язане це було з ім'ям Степана Бандери. Далі автор пише, що була лише ОУН-б, а тим часом ОУН-фракція Мельника існує й досі, вона активно діє в Україні, видає там "Українське слово" і "Розбудову держави", а її лідер Микола Плав'юк розмовляв з президентом Леонідом Кравчуком в Марійському палаці. Віктор Коваль, хоч неначе історик, проте пише навіть такі нісенітнеці, як ось, що засудженого польським судом до страти Степана Бандеру під тиском масових протестів польські власті змушені були замінити кару на горло довічним ув'язненням. Автор, як видно, ще й досі не позбувся "радянської" ментальності, він і досі, хоч і історик, вважає, що й в довоєнній Польщі суди діяли "під тиском масових протестів". Автор, вказуючи на пов'язання А. Мельника і Ст. Бандери з німецькою військовою розвідкою, пише, що А. Мельник мав в тій розвідці кличку "Консул - І", і тут же каже, що Ст. Бандера не мав клички в тій розвідці, хоч сам повинен здогадатися, що раз був "Консул-І", то мусів бути й "Консул-П", а ним саме був Степан Бандера. Автор без ніякого сорому пише, що з "Нахтігалья" і "Роланда" німці утворили поліцейський батальйон 201 й відправили його до Білорусії на охорону тилових комунікацій вермахту. Це вже не звичайна пропаганда, а свідоме фальшування історичних фактів. Відомо бо всім, хто займається цією темою, що батальйон 201 був направлений на придушення червоних партизанів, чого не заперечують навіть бандерівці. А як вони це робили, хай би автор прочитав поданий тут опис з листа українки, опублікований газетою "Робітнича газета". Автор, не посилаючись на жодні джерела, повторює за бандерівцями брехню, що А.К. палила українські села, вбивала українських селян. Автор виправдовує ОУН-УПА за вбивства українців, пишучи: Про жорстокість бандерівців написані мільйони сторінок Та цю жорстокість було спрямовано тільки проти тих, кого ОУН вважала національними зрадниками. І це пише людина з вченим званням, історик, отже спеціаліст з гуманітарних наук. І ще: У лютому 1944 р. УПА змусила

Армію Крайову укласти угоду про взаємне визнання правомірності боротьби обох народів на незалежність. Підсумовуючи статтю, В. Коваль наголошує на "героїзмі ОУН-УПА". Взагалі стаття, це панегірик на адресу ОУН-УПА.

Чи сказане тут не становить реальної загрози для України? Адже ОУН, це, попри декларації про демократизм, тоталітарна, вождівського типу, тобто фашистська організація, це загроза війни за "етнічні українські землі", за "поширення території української держави". Це - знову море крові, не море - океан крові! Це загроза не тільки для України, але й для всієї Європи, для всього світу!

Чи бачить цю загрозу українська еліта? - Іван Дзюба, Микола Жулинський, Іван Драч, Дмитро Павличко? Чи бачить цю загрозу Президент України?

Щоб будувати правову державу, треба позбутися ідеологічного баласту, базованого на злочинах, слід позбутися скверни. Більшовизму не слід поборювати націоналізмом, а лише демократією.

Український націоналізм, котрий робить усе, аби "взяти владу" - це виразна загроза для сусідів України, для Європи. Хто сіє вітер, той пожне бурю! А про це, власне, згідно до вчення Дмитра Донцова, йдеться ОУН.

Власне з метою перестерегти розумних тієї частини світу, яка є моєю Батьківщиною, написана ця книжка. Б'ю на сполох!

Закінчення

ПРОБЛЕМА ВИБАЧЕННЯ

Іноді криваві події, що мали місце в Західній Україні в 1941-1945 рр., називають "польсько-українською війною".¹⁸ Мабуть, комусь вигідно цю різанину польського і українського населення, вчинену ОУН-УПА, називати війною. Але ж війна, це збройна боротьба між державами, або всередині держави, і тоді вона називається громадянською війною. Війни між державами кінчаються мирним договором, натомість громадянські війни - перемогою однієї зі сторін в боротьбі за владу в державі. Те що діялося на Волині 1943 року і в Галичині 1944 року, аж ніяк не можна називати війною.

Кількадесят років після війни, після геноциду, вчиненого ОУН-УПА в Західній Україні, деякі автори підносять проблему вибачення за те що діялося на Волині й в Галичині під час війни, бо без цього, мовляв, не може бути згоди між польським і українським народами.¹⁹ Казимир Подляський пропонує формулу: "Вибачаємо й просимо вибачення". Постає питання: Хто й кому має вибачати? Хто з українського боку мав би сказати: "просимо вибачення?"

Справа зовсім непроста. Кожне вибачення зумовлене каяттям. За злочини гітлерівців покався німецький парламент, уряд і духовенство Німеччини, засудивши націонал-соціалізм, як злочинну ідеологію, засудивши в судових процесах ряд нацистів за скоєні ними злочини. Самі ж гітлерівці ніколи не покалися.

Годі теж, знаючи реалії й напрями пропаганди ОУН, фальшування нею історії, чекати покаяння від українських націоналістів.

Говоримо: поляки-українці. А насправді понад 90% населення обох народів не мало нічого спільного з тим, що діялося на Волині й в Галичині під час війни. Проте, відносини між народами часто визначаються саме на прикордонних територіях, зокрема там, де існують взаємні територіальні претензії. Як, наприклад, Альзас і Лотарингія та басейн Рур між Францією і Німеччиною, як Заользас між Польщею і Чехо-Словаччиною тощо.

Хоч ОУН-УПА ніколи не репрезентувала українського народу, його інтересів, все ж таки це були організації, побудовані на українському людському елементі. В такому, і лише в такому сенсі український народ відповідає за дії ОУН-УПА. Так як відповідає дбайливий батько за дії свого дорослого сина-виродка. Відповідає в певному сенсі морально, але ніколи юридично. Відповідальність українського народу за дії ОУН-УПА ґрунтовно різниться від відповідальності німецького народу за дії Гітлера й його злочинної машини. Гітлер дійшов до влади легально, внаслідку демократичних виборів. Тому й якісно іншою є відповідальність німецького народу, бо Гітлер був його легальним репрезентантом. Натомість ОУН-УПА таким репрезентантом ніколи не була.

Я сказав: Годі сподіватися від ОУН чи ветеранів УПА каяття. Вони під сучасну пору оточують себе німбом слави, строяться у шати героїв. А герої не каються.

Проте, чекати на каяття ОУН-УПА не можна вічно, а налагодити добросусідські відносини між українцями і поляками - треба. Без каяття цього не станеться. Хтось мусить покаятися за ОУН-УПА. Хтось, кого каяття прийме польський народ.

Не враховуючи українських авторів, котрі писали в умовах більшовицького режиму, досі ніхто з українців не визнав вину ОУН-УПА за злочини народовбивства на поляках в час війни. Роблю це я, маючи свідомість того, що на мене посиплеться град звинувачень у "зраді" тощо. Проте я це роблю, маючи теж свідомість того, що хтось перший мусить це сказати. Мені боляче, проте я не мовчу. Однак голос одного українця не вплине на зміну громадської думки поляків, хоч, маю надію, моє писання спричиниться до зміни в очах поляків стереотипа українця-різуна, спричиниться до того, що поляки українця не націоналіста почнуть вважати членом великого українського народу, а різунами називатимуть тих, що були в УПА, хто служив в С.Б. ОУН. Але ці останні ніколи не діяли від імені народу, а лише в ім'я злочинної, протилюдської, навіть божевільної ідеології.

За дії ОУН-УПА має відповісти теперішня влада незалежної України - її парламент, її Президент. Це вони мають офіційно засудити дії ОУН-УПА, це вони мають відмежувати український народ від тих організацій. І скласти заяву про прохання вибачити українському народові за дії його синів-виродків.

Те саме має зробити в першу чергу ієрархія Греко-католицької церкви, бо саме під її омофором постала ОУН. А також ієрархія Української православної церкви, бо це її паства брала участь у масових мордах на Волині. Хоч і була ця паства спонукана до злочинів емісарами з Галичини.

Пише мені близька особа з України про сучасний стан українського народу: Мабуть, Господь Бог покарав нас за минуле. Вже нема в що зодягтися, скоро й голод може нас виморити.

Визнаймо вину наших братів-виродків! Відмежуймо себе від їхніх злочинів! Просімо прощення не тільки в польського народу, але передусім в Господа Бога, в Ісуса Христа, якщо ми християни, пам'ятаючи, що без покаяння немає прощення.

Скажімо світові правду, хоч вона така гірка. Моя сповідь є першим кроком у цьому напрямку.

Торонто, 1992 р.

Пояснення деяких абревіатур

АБН - Антибільшовицький Блок Народів: офіційно не відомо ким фінансована організація, формальним засновником якої була ОУН-б, до складу входять крайнє націоналістичні елементи з різних країн. Вперше назовні почала діяти 1949 р. в Единбурзі, Шотландія.

ДЦ УНР - Державний Центр Української Народної Республіки: подоба УНР за кордоном, після II світової війни опанований ОУН-м. 1992 р. перестав діяти.

ІСНО - Ідеологічно Споріднені Націоналістичні Організації: організаційна надбудова ОУН-м, виступає також під назвою СКР ІСНО, тобто Світова Координаційна Рада ІСНО.

КУК - Конгрес Українців Канади: парагромадська організація у Канаді, опанована й контрольована українськими націоналістами.

КУН - Конгрес Українських Націоналістів: мутація ОУН-б на Україні, очолювана Славою Стецько. Організація реєстрована як легальна.

КУППО - Конференція Українських Політичних Партиї і Організацій: ефемерна організація, на терені якої фракції ОУН намагалися погоджувати спільну лінію щодо загальних напрямків політики ОУН.

ОУН - Організація Українських Націоналістів: заснована 28.1. - 2.II.1929 р. у Відні.

ОУН-б - фракція ОУН бандерівців, постала 1940 р.

ОУН-м - фракція ОУН мельниківців.

ОУН-з - фракція ОУН, яка постала 1954 р. після розколу в ОУН-б. Називають її також "двійкарями" від дуумвірату Лев Ребет і Зенон Матла, а ще називають її "угаверівці".

ОУН-Р - те саме що й ОУН-б.

ЗЧ ОУН - те саме що й ОУН-б.

ОУН-с - те саме що й ОУН-м.

ОДВУ - Організація Державного Визволення України: парагромадська організація ОУН у Сполучених Штатах, тепер контрольована ОУН-м.

ПУН - Провід Українських Націоналістів: головний орган ОУН, після розламу в ОУН головний орган ОУН-м.

РП ОУН - Революційний Провід ОУН: головний орган ОУН-б.

СКВУ - Світовий Конгрес Вільних Українців: організація світового (західного) масштабу як надбудова українських націоналістів.

СКВ - Самооборонні Кущові Відділи: озброєні (часто вилами, дрючками, ножами) відділи, до складу яких входили місцеві селяни, підлеглі ОУН-УПА.

СБ ОУН - Служба Безпеки ОУН: орган терору ОУН, після розламу ОУН-б.

УАКРада - Українська Американська Координаційна Рада: парагромадська надбудова ОУН-м у США.

УДР - Українське Державне Правління: орган ОУН-б що намагався втримати тяглість "державності", створеної ОУН-б 30.06.1941 р. у Львові.

УЦК - Український Центральний Комітет: легальна організація що діяла в Генеральній Губернії, постала 1941 р. у Кракові, очолювана Володимиром Кубійовичем, контрольована ОУН-м, співтворець СС дивізії "Галичина".

УДК - Українські Допомогові Комітети: теренові організації УЦК, що діяли в Генеральній Губернії, зокрема в Холмщині й на Підляшші.

УНДО - Українське Національно-Демократичне Об'єднання: українська політична партія, що діяла в міжвоєнний період в Польщі з центристських позицій.

УНК - Український Національний Комітет: ефемерний орган що постав 15.III.1945 р. в Берліні, очолюваний полк. Павлом Шандруком. Спроби покликання до діяльності УНК були напередодні гітлерівської агресії на СРСР в Кракові, також у Львові після припинення "Акту 30 червня", також у Києві.

УНР - Українська Народна Республіка: українська держава, проголошена 22 січня 1918 р. в Києві.

УНО - Українське Національне Об'єднання: парагромадська організація ОУН у Канаді, тепер контрольована ОУН-м.

УГВР - Українська Головна Визвольна Рада: утворення ОУН-б, що мало свідчити, що це рід парламенту. Постала 1944 р. в липні в лісах Сдіного Бескиду.

УПА - Українська Повстанська Армія.

УНРА - Українська Народна Революційна Армія: назва відділів Тараса Бульби-Боровця від серпня 1943 р.

орган ОУН. УНСО - Українська Національна Самооборона: Підпорядковані ОУН-УПА відділи селян в Галичині, відповідник СКВ на Волині.

УНА - Українська Національна Армія: армія, яка мала неначе постати після створення 15.II.1945 р. УНК в Берліні. Не постала, бо не було вже на це часу. Ядром УНА мала стати СС дивізія "Галичина", але вона до останньої хвилини війни воювала в рамках "Ваффен-СС" під командуванням генерала СС і гітлерівського штабу.

УККА - Український Конгресовий Комітет Америки: організаційна надбудова ОУН-б у Сполучених Штатах.

УВФ - Український Визвольний Фронт: організаційна надбудова ОУН-б світового масштабу.

УВФ - Український Визвольний Фонд: складова частина УНО в Канаді, яка займається збиранням фондів для ОУН-м.

УРП - Українська Республіканська Партія: мутація ОУН-м на Україні.

УРКП - Українська Республіканська Консервативна Партія: фрагмент мутації ОУН-б на Україні.

ВЗУН - Великий збір Українських Націоналістів, найвищий

ЗУЗ - Західноукраїнські Землі: території на захід від ріки Збруч, до яких ОУН зараховує також "Закарпатську Україну", тобто Лемківщину, Холмщину й Підляшшя.

Індекс прізвищ

(не охоплює жертв, винуватців, ані тих, що допомагали жертвам)

Айкнер (цу) Ернст, 173 Азаренко К, 182,183,184 Альберт З., 432 Андерс Владислав, 31,366,367,394 Андрієвський Д., 60,107,405 Андрущак Володимир, 133 Антонович В., 61 Армстронг Дж., 335 Бабій Іван, 47,136 Баворовський, 135 Багрянний Іван, 414 Балій Степан, 12 Бандера Степан, 17,18,20,22,63,68-70,76,98,103, 107,110,111,114,118,119,122, 136,137,142,143,151,155,169-177,186,190-193,196,197,199-205,210, 216,248,251,253,259, 269,294-296,299,304,319,320, 323-333,334, 372,410,422-426, 434, 435,439,442,445,447 Барабаш Мирон, 416 Баран С., 66 Баранецький Василь, 405 Барановський Антін, 321 Барановський Ярослав, 172, 203 Барлядяну В., 338 Бартель Казимир, 178,374 Бартель Марія, 374 Бата Артур, 314,330,389 Бах-Зелевський, 181,184 Бачинський Юліан, 60 Бедрій Анатоль, 162,261 Бергсон А., 61 Бернацький Мар'ян, 209 Бєсяда Іван, 59 Білас Василь, 73,74,135 Білінський Андрій, 121,122, 185,194,287,300,352, 365,424 Білінський Я., 423 Блащик Чеслав, 39 Блюм Ігнаци, 389 Боженцький Яцек, 39 Бойків Олександр, 405 Бойчук Василь, 421 Бонапарте Наполеон, 96 Бордун, 161 Борковська Естера, 210 Борковський Роман, 333 Бралька Франц, 135 Братунь Ростислав,

440 Бульба-Боровець Тарас, 51,248,252,253,262-264,272, 286,295-297,306,320,321,363, 365 Бучко І., 381,382 Вальнічек Ян, 226 Василевська Ванда, 31 Вассиян Ю., 60,107 Венгерський Й., 432 Верига Василь, 86,87,264,291,342,348,351,352, 355,360-366,368,407,413,416 Вехтер Отто, 44,318,348-351, 353 Винниченко Володимир, 71,94,157,419,442 Винокур, 31 Вирста Дмитро, 133 Вишневецький Ярема, 15,419 Вінкельман, 357 Вітковська Анеля, 29 Вітковська Гелена, 29 Вітковська Сабіна, 30 Вітковський Антон, 29,215 Вітковський Мечислав, 29 Вітковський Станіслав, 29 Вітковський Юзеф, 29 Вітковський Ян, 29 Власов Андрій, 363,418 Войцеховський Юзеф, 135,364 Володимир Великий, 55 Вольтере Барбара, 443 Вронський Станіслав, 277 Врецьона Євген, 177 Вятр Ян, 38 Габрусевич Іван, 170 Гаврилишин Богдан, 419 Гаджера Дмитро, 160 Гайке В.Д., 355-359,362 Галан Ярослав, 7,241 Галей Генри, 92 Ганді Магатма, 95 Гасин Олекса, 107 Геббельс, 271,445 Генік-Березовський Степан, 398 Геракліт з Ефезу, 43 Герек Едвард, 36 Гертрих Еугеніуш, 239 Геруліс Георг, 175 Герцнер Альбрехт, 175 Гетрих Й., 432 Гімmlер Гайнріх, 186,196,255, 276,349,351,352,358 Гітлер Адольф, 22,48,75,96,99, 106,118,120,150,159,160,172, 174,186,187,192-195,197,200, 201,255,256,269, 276,346,352, 355,367,445,450 Гладун Іван, 165 Глемп Юзеф, 331 Глібовицький В., 66 Глобоцнік, 275 Гловінська Олександра, 234, 245 Гломбінський, 129 Гнатів Микола, 328 Гнатківська Дарія, 136,137 Голейко Л., 276 Головінський Ю., 61 Голувко Тадеуш, 73,74,126,135 Гомулка Владислав, 53 Гончар Олень, 12,22,243 Горбовий Володимир, 187,190, 191 Горбовий Ярослав, 170 Горинь Михайло, 81,444 Гошуляк Йосип, 75,327,350, 440 Грабець Омелян, 107 Граневський В., 432 Грановський-Неприцький Олександр, 198,406 Григоренко Петро, 52,139,157, 394,444 Григорович Андрій, 416 Гринів Володимир, 162 Гринів Олег, 104 Гриньох Іван, 76,92,97,170,177, 192,195,257,412,413 Грицай, 330,350 Грицай Дмитро, 107,143,162, 170,295,442 Громадський Олексій, 375 Грушевський Михайло, 55,61, 71,86,94,157,442 Гунчак Тарас, 57,73,105,108, 286,414,437,438 Гутовський Михайло, 31 Дальний (Горгота) Мар'ян, 202,203,327,398 Далуґа Курт, 357 Данилишин Дмитро, 73,74,135 Дачишин Юрій, 140 Де Голь, 8 Дейницький Олександр, 239 Демура Василь, 160 Демчук Дмитро, 107 Дем'янюк Іван, 11,88,179,223, 302,419,420 Дешен, 420,421 Дзємяньчук Владислав, 426 Дзюба Іван, 37 Добрянський Михайло, 294, 295,314 Донцов Дмитро, 21,58,60,61,67, 70,78,79,82,90-108,110,111,113, 114,116,131,155,160,170,177,184, 185,191,193,194,214,256,257,

284,289,293,307,316,323,326, 344,370,379,380,389,406,419,
437,438,448 Дорожинський Павло, Достоевський Федір, 12
Драгоманов Михайло, 61 Дражевська Любов, 397,398 Драч Іван,
22,83,86,145,157, 416,442,448 Дрозд Віктор, 441 Дрозд Володимир,
12 Дубчек Олександр, 45 Енгельс Фрідріх, 45 Ежов, 444 Жданович
О., 321 Жулинський Микола, 448 Загоровська Сабіна, 32
Загоровський Василь, 30,216 Зарицька Катерина, 136,137 Зварич
Роман, 79,105 Звездинський Здзіслав, 35 Зеленчук М.,213
Зелінська Ірина, 208 Зиблікевич Є., 61 Іван-Павло, 11,431
Іванчишин Софрон, 218 Івасиків, 161 Ілленко Юрій, 416 Ільницький
Роман, 184,335 Йодль, 175 Кагане Давид, 179,180,207,208
Кайтель, 175 Каліщук Юрій, 383 Кальба Мирослав, 181,182
Калябінський В., 432 Камінський, 363 Камінський Анатоль, 414,437
Канаріс Вільгельм, 181,186 Капустянський Микола, 247 Карбович
(Стецько) Ярослав, 197,198 Карл XII, 86 Карпинець Ярослав,
107,136, 137,143 Качмарський Євген, 136,137 Качуровський Ігор,
396 Кедрин Іван, 154,195,280,347, 413 Кислиця Дмитро, 176,396
Кічмарський Володимир, 133 Клен Юрій, 63 Климів-Легенда Іван,
196,253, 295,299 Климшин Микола, 136,137 Клячківський Д., 322
Книш Зіновій, 130,133,140,149, 172,174,187,190,203,205,210,
272,314,320 Князюк, 71 Коберський К, 66 Кобець Ольга, 320
Коваль Віктор, 447,448 Когут Йосип, 147 Козакевич Юрія, 133
Кокот-Хелемендик Антоніна, 169,409,410 Колісник Роман, 348-351,
355-357 Коновал Павло, 409 Коновалець Євген, 20,22,48,61,
63,68,103,106,108,111,119,132, 149,151,172,181,199,200,204,
300,323,381,405,419,423,447 Кордуба М., 132 Кордуба Стефанія,
132 Кордюк Богдан, 133 Кордюк Роман, 107 Корецька Віра,
26,210,264 Корман Олександр, 177,179, 233,358,359,377 Корнієць
Леонід, 320 Короленко Володимир, 46 Коротич Віталій, 16
Коррадіні Енріко, 100 Коссак Зенон, 107,140,141- 143,157
Костельник Гавриїл, 7 Кох Ганс, 166-168,175,195,299 Кох Еріх,
166,277,293 Кравців Богдан, 63,133 Кравчук Леонід, 157,199,441,
447 Кричевський Роман, 434 Кришталь Юрко, 133,140-142 Крюгер
Ганс, 177 Кубійович Володимир, 70,166,
167,187,190,191,258,279,282, 283,284,347,351-356 Кузьмінський,
135 Купецький Грицько, 150 Купчишин І, 323 Куп'як Дмитро, 337
Курбас Лесь, 250 Кучинський, 432 Кушпета Омелян, 79 Лебедь
Микола, 20,58,73,110- 112,136,137,142,145,156,170,
181,197,204,253,263,271,273, 279,293-302,318,320-322,334,
335,341,401,411,412,414,438,444 Лебон Г., 61 Левицький Борис,
181,342,361, 363,365 Легенда (Климів) Іван, 177 Ленін Володимир,
37,107,112, 289, 442 Ленкавський Степан, 107,143, 177,192 Липа

Юрій, 63 Липинський Вячеслав, 46,60, 66 Ливицький, 417
Логвиненко Олена, 443 Лозарек, 173 Лозовський Мирон, 81
Лозовський Роман, 334 Лопатинський Юрій, 177 Лука - евангелист,
92 Лукашув Ян, 341 Лук'яненко Левко, 148,157, 245,246,438
Любачівський Мирослав- Іван, 382 Любович Ярослав, 132 Лягозен,
299,300 Лямпе Альфред, 31 Магочі Павло, 44 Мазепа Іван, 86
Мазепа Ісаак, 67,94 Мазукревич Ян, 34 МазурВолодимир, 410
Макіавеллі Нікольо, 71 146,211,437 Максимів Іван, 174 Максим'юк
Микола, 133 Макух В., 107 Маланюк Є., 63 Малецька Модеста, 210
Малецький Мирослав, 347,414 Малицький Марек, 398
Маліновський (Побут) Владислав, 274,275 Малруні Браєн, 419
Малюца Іван, 136,137 Манделя Нельсон, 269 Мануїл, 335,375
Маньковський Зигмунд, 274, 275 Маркет, 299 Маркс Карл, 45
Мартинець Володимир, 60,109 Марченко Іван, 420 Матвійців
Прокіп, 133 Матвій - евангелист, 91,92, Матла Зенон, 197,412,413
Матла Олександр, 197,375 Матчак М., 61 Маяковський Володимир,
107 Мельник Андрій, 18,61,63.68, 70,98,103,118,119,151,156,168-
174,195,245,259,294,319-321, 333, 406,423,425,447 Мейчен, 146
Мигаль Роман, 136,137 Мирон Дмитро, 143,144 Мислінський С, 432
Миткалик Ігор, 306 Михайлюк Богдан, 398 Михей - пророк, 146
Мицельський, 34 Мицик Іван, 203 Мірчук Петро, 10,74,84,85,106,
118,120,123,128-130,132-146, 151,160-162,258,260,281,306,
307,316,318,335,401,413,423 Місило Євген, 388 Міtringa I., 69
Міттеран Франсуа, 45,157 Міхнік Адам, 430 Міхновський Микола,
60,71, 79, 95 Мокрий Володимир, 431-433 Молотов Вячеслав,
99,174,267, 268 Мороз Богдан, 338 Мороз Валентин, 81,89,90,
108,151,394,444,445 Мороз Іван, 388 Мороз Микола, 416 Мосендз
Л., 63 Мстислав, 125,382 Мудрий Василь, 162,191,280 Мулява В.,
71,440,441 Муссоліні Беніто, 22,75,83,118 Мюллер, 275
Навроцький О., 61 Назарук О., 66 Назаркевич М., 244 Ніцше Ф.,
61,91 Норд ен А., 18.1 Оберлендер Теодор, 167,168,
171,175,181,191,299 Овчарек Павел, 327 Огірко Ростислав, 54,446
Одарченко Петро, 396 Ольжич О., 33 Олексин Іван, 367,368 Оліва
А., 432 Олійник Борис, 45 Ольшанський Тадеуш, 9,248,
258,280,340-346,364 Онацький Євген, 75,76,171, 381,405,411
Ортинський Любомир, 362 Осадчий Михайло, 157 Осадчук Богдан,
162,163,168, 284-286 Остап'як Михайло, 163,284 Островський
Зигмунд, 34 Оуен Роберт, 45 Охримович Степан, 107 Павличко
Дмитро, 157,242,441, 448 Павло - апостол, 373,374 Падеревський
Ігнаці, 129 Паліїв Дмитро, 60,66,75,76, 147,166,171,194,352,356
Паньківський Кость, 192,199 Паранка Матвій, 134 Паулюс Фрідріх,
259 Пеленський Зенон, 76,133,410 Пеленський Ярослав, 5,10,17,

135,149,150,207-209,229,272, 286-288,333,342,345,352,411
Перебийніс, 143,442 Петлюра Симон, 71,111,116,
121,124,125,152,153,180,186, 267,274 Петрів Всеволод, 190 Петро
- апостол, 146 Перацький Броніслав, 136,137 Підгайний Богдан,
107,136,137 Підгірний Дмитро, 135 Пілсудський Юзеф, 121,124,
128,152,157,273,277,341 Плав'юк Микола, 57,58,73,98,
112,125,148,417,438,447 Плачинда Сергій, 21,57,58,76, 145 Плющ
Леонід, 157,394 Побігущий Євген, 175,181,182, 184 Подворняк
Михайло, 7,210, 283,284,305,314,330,332,340, 343,346 Подляський
Казімеж, 49,287, 290,291,318,449 Полікарп, 373-375 Полікарпенко
Г., 272,320,321 Поліщук Варфоломій, 29 Поліщук Віктор, 36,38,444
Поліщук Іван, 30 Поліщук Ніна, 29 Поліщук Олена, 15 Поліщук
Ярохтей, 216 Полтава Петро, 272 Попель Й., 432 Попович
Мирослав, 243 Потічна Олександра, 329 Потічний Петро,
229,301,329 Прокоп Мирослав, 162,228, 282,303,304 Процишин
Жигмонт, 133 Процишин Йосип, 133 Равлик Іван, 177,192 Рак
Ярослав, 136,137 Ребет Дарія, 334.414 Ребет Лев, 70,162,177,192,
412-414 Рев'юк-Бартович Іван, 405 Регм Ернст, 106,173 Реймент,
329 Реліга Ян, 359,362 Ріббентроп, 99,174,267,268 Романишин
Олег, 413 Романовський В., 432 Росоха Степан, 419 Руденко
Микола, 157,394 Рудницька Мілена, 66,154 Рубан Максим, 298,334
Рузвельт Франклін, 394,409 Рюриковичі, 250 Саварин Петро, 416
Саевич М., 61 Салазар Антонію, 22,75 Самчук Улас,
63,202,243,261, 415 Селешко Михайло, 209 Семенюк Степан, 229
Сеник Омелян, 61,203,204 Серванський Е., 360 Серет Й., 432
Семашко Владислав, 49,161, 222-224,263,264,297,307,309,
318,326,339,432 Сенкевич Ірена, 36 Сікорський Владислав, 268
Сірик Грицько, 333 Сірський Василь, 365,366,367 Сидор Василь,
107,295 Скрипник Микола, 45,108,419 Скрипник Степан, 125,382
Сковорода Григорій, 16 Скорик Лариса, 76,77.81 Скоропадський
Іван, 86 Скоропадський Павло, 152 Славутич Яр, 396,440 Сліпий
Йосиф, 381 Смик Кристина, 21 Собєсяк Юзеф, 432,434 Собінський,
128 Соколик Ярослав, 421 Сокольський Утьо, 203 Солженіцин
Олександр, 38, 139 Сонар, 295 Сорель Ж., 61 Сосновський
Михайло, 438 Сталін Йосип, 37,65,75,118, 172,289,351,394,409
Старосольський В., 66 Старух Ярослав, 177,192 Стахів
Володимир, 170,171 Шашкув Міхал, 34 Стельмах Михайло,
12,397,398 Степанов Л., 243 Стецько Ярослав, 76,103,110,
111,137,142,155,156,170,172, 177,192,195-201, 248,251,259,
294,319,333,372,414,417,423 Стецько Ярослава, 25,57,58,73,
98,112,120,320,414,440 Стецюк Григорій, 7,20,260, 298,314,335
Стольце, 174 Строкач Тимофій, 320 Студницький В., 317 Стус

Василь, 394 Сушко Роман, 61,149,150,160, 162,167,168,203,347
Сціборський Микола, 60,64,81, 109,131,159,170,185,197,203,204
Сьмігельський Януш, 246 Твердохліб Сидір, 47,130 Теліга Олена,
63,205,331 Тереля Олена, 338 Тимошишин Володимир, 32
Тимошишин Людмила, 32 Тимошишин Сергій, 32 Тимчій
Володимир, 162 Тіто (Броз) Йосип, 354,362 Тожецький Ришард,
10,149, 173,179,180,191,207,274,279, 289,305,318,335,375,422
Томашевська Гелена, 32 Томашевська Люцина, 32 Томашевський
Владислав, 32 Томашевський Єжи, 134 Томашевський Юзеф, 32
Травінська Л, 360 Туровський Юзеф, 161,222-
224,263,264,297,307,309,318,326 Тухачевський М., 124 Тютюнник
Ю., 447 Українка Леся, 442 Урбан Вінценти, 207,223 Файковський
Юзеф, 359,362 Федик Дмитро, 327,328 Федорів П., 335 Федорів
Юрій, 138,139, 142-145,157,304,379 Фесенко Михайло, 92,146
Фіялка Міхал, 422,432 Фоїтік Юзеф, 230 Фрайтаг Фріц, 355,356
Франк Ганс, 167,186,187 Франкль Станіслав, 377 Франко Іван,
60,61,157,442 Франко Франціско, 22,75,118 Фредро Александр,
46,382 Харчук Борис, 242 Хвильовий Микола, 45,108 Хмара
Степан, 21,26,72,81,434, 441 Хмельницький Богдан, 8,419
Хмельовський Олександр, 405 Хомейні, 7 Хомишин Григорій, 381
Хоміч Ванда, 31,32 Христос Ісус, 91,92,100,146, 373,445,451
Цегельський Лонгін, 60 Цибульський Генрик, 277,329, 432 Черчіль
Вільсон, 394,409 Чехович К, 66 Чиж Я., 61 Чоловський Володимир,
133 Чорній Яків, 136,137 Чорновіл Вячеслав, 444,445 Чумак
Василь, 322 Чумак Павло, 420 Чупринка Тарас, 143,301,303, 314
Шандрук Павло, 355 Шанковський Лев, 161,162,229 Шафранюк
Михайло, 399 Шахрай М., 113 Шевельов Юрій, 396 Шевченко
Тарас, 15,16,35,75, 79,81,417,444,445 Шептицький Андрей, 46,178,
195,207,370-374,380-382 Шептицький Климентій, 207
Шетельницький Вацлав, 223, 225,229,239,377,432 Шимко Юрій,
398,416 Шірц Вацлав, 230 Шкода Владислав, 273,274 Шлапак Ніна,
222 Шлемкевич М., 66 Шморгун Михайло, 321 Шопенгауер Ф., 96
Шота Веслав, 10,149,170,176, 199,280,288,295,330,335,389,
422,432 Шпенглер О., 61,101,294 Штендера Євген, 287 Штогрин
Дмитро, 443 Щербицький Володимир, 419 Щенсяк Антоні,
10,149,170, 176,199,280,288,295,330,335, 389,442 Юзевський
Генрик, 112 Юхневич М., 432 Янів Володимир, 107,137,143 Янко
Павел, 233 Ярій Ріко, 149,151,159, 171-173,175,299
Ястшембовський Й., 432 Яцик Петро, 399 Яців Дмитро,
107,177,192

ПРИМІТКИ

Частина I ЗЛОЧИННІСТЬ ОУН

Розділ 1

Потреба правди

1. Jan Lukaszow (Tadeusz Andrzej Olszanski): Zeszyty Historyczne, Instytut Literacki, zeszyt 90, Paryż, 1989
2. Feliks Budzisz: "Obowiazek pamieci", "Gazeta Gdanska", 9.IV.1990; Zdzislaw Jagodzinski: "Morituri viventes obligant", "Tydzien Polski", 3.XI.1990, Londyn
3. Akt Koncowy Bezpieczenstwa i Wspolpracy w Europie, Warszawa, 1990
4. Петро Мірчук: "УПА 1942 - 1952", Мюнхен, 1953.
5. "Віднова", № 5/1986, Мюнхен.
6. Григорій Стецюк "Непоставлений пам'ятник", Вінніпег, 1988.
7. "Kronika Zamojska" 1992 витинок без точної дати.
8. "Літературна Україна", Київ, 14.11.1991 р.

Розділ 2

Термінологічні справи

1. Wielka Encyklopedia Powszechna, Warszawa, 1963, t. 4, стор. 86.
2. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", Мюнхен, 1968, стор. 93.
3. "Вісті комбатанта" № 5/1986.
4. A. Szczesniak, W. Szota: "Droga do nikad", Warszawa, 1973, ст. 212.
- Історичний Атлас України, Нью-Йорк, 1980, к. 22.
- Атлас України й сумежних країв, Львів, 1937, к. 10.
5. Encyclopaedia Britannica, 1973, t. 6, стор. 205.
6. "Правда", Москва, №№ за 28 і 30.07.1992.
7. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 33.
8. Там же, стор. 368.
9. "Glos Polski", Toronto, 19 JX. 1992
10. "Віднова", № 4/1986, Мюнхен.
11. Словник української мови, Київ, 1970, т. 1, стор. 99.
12. Słownik Języka Polskiego, Warszawa, 1978, t. I, str. 121
13. Encyclopaedia Britannica, 1973, t. 16, стор. 60.
14. Словник української мови, Київ, 1970, т. 2, стор. 60.
15. Edward Prus: "Herosi spod znaku tryzuba", Warszawa, 1985

Розділ 4

Поняття українського націоналізму

1. "Літературна Україна", Київ, 22.07.1992.

2. Матеріали Конгресу української вільної ПОЛІТРИЧНОЇ думки, збірник 2, Мюнхен, 1973.
3. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид. стор. 95.
4. Там же, стор. 126.
5. Там же, стор. 577.
6. "Гомін України", Торонто, 16.09.1992.
7. "За вільну Україну", Львів, 20.02.1992.
8. Енциклопедія українознавства, т. 5, стор. 1723-1728.
- 8а. "Новий шлях", Торонто, 3.10.1992.
9. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит.вид. стор.126.
10. Словник української мови, цит.вид., т. IV, стор. 602.
11. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", ЦРГГ. ВРІД. стор. 277 і наст.
12. А. Szczesniak, W. Szota: "Dorga do nikad", op. cit., стор. 50.
13. Євген Онацький: "Увічному місті" II, Торонто, 1981, стор. 368.
14. Там же, стор. 200.
15. "Демократична Україна", Київ, 30.VI. 1992.
16. "Молодь України", Київ, 7.02.1992.
17. Дмитро Донцов: "Націоналізм", Лондон, 1966, стор. 243.
18. Петро Мірчук: "УПА - 1942-1952", Мюнхен, 1953, стор. 285.
19. "Гомін України", Торонто, 19.VIII.1992.
20. "Гомін України", Торонто, 1.VII.1992.
21. "Літературна Україна", Київ, 2.IV.1992.
22. "За вільну Україну", Львів, 1.V.1992.
- 22а. "За вільну Україну", Львів, 14.VIII.1992.
23. "Україна", Київ, № 14/1992.
24. "Демократична Україна", Київ, 13.VI. 1992.
25. "Українське слово", Париж, 1992 (вирізок без дати).
26. Мирон Лозовський: "Село Лази", Торонто, 1988.
27. "Демократична Україна", Київ, 30.VI/1992.
28. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 93.
29. Там же, стор. 126.
30. Там же, стор. 126.
31. "Енциклопедія українознавства", цит. вид. стор. 1724.
32. "Україна молода", Київ, 30.VI.1992.
33. Дмитро Донцов: "Націоналізм", Лондон, 1966.
34. Генри Галлей: "Біблійний довідник", Торонто, 1985, стор. 511.
35. "За вільну Україну", Львів, 12.XII.1991.
36. "Енциклопедія українознавства", цит. вид., стор. 1723.
37. "Молодь України", Київ, 25.III.1992.
38. "За вільну Україну", Львів, 31.VII.1991.
39. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", Мюнхен, 1968.
40. Там же, стор. 92.

41. Там же, стор. 92-93.
42. Там же, стор. 93.
43. Там же, стор. 98.
44. Словник української мови, цит. вид., т. X, стор. 503.
45. Петро Мірчук: "Нарис Історії ОУН", цит. вид., стор.93.
46. Там же, стор. 94.
47. Там же, стор. 94.
48. Там же, стор. 95.
49. "Правда", Москва, 4,18,21.VII.1992.
50. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 95.
51. Там же, стор. 98.
52. Там же, стор. 98.
53. Там же, стор. 98.
54. "Правда", Москва, 22.IX.1992, "Тень Вавилона".

Розділ 5

Організаційна структура ОУН

1. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор.557.
2. Там же, стор. 557.
3. Там же, стор. 578.
4. Там же, стор. 579-580.
5. Там же, стор. 580.
6. Там же, стор. 581.
7. Там же, стор. 100.

Розділ 6

Передумови постанови ОУН і її діяльність до 09.1939 р.

1. "Нові дні", Торонто, IX/1992.
2. Андрій Білинський: "Погляд на минуле й українські перспективи", Чікаго, 1970.
3. Там же, стор. 7.
4. Там же, стор. 8.
5. Там же, стор. 9.
6. Промова лідера ОУН-м Ждановича, "Свобода", США, №№ 141-143, 1969, за А. Білинським.465
7. Андрій Білинський. "Погляд на минуле...", цит. вид., стор. 11.
8. Там же, стор. 12.
9. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 11
10. Там же, стор. 23.
11. Там же, стор. 24.

12. Словник української мови, цит. вид., т. XI, стор. 157.
13. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 24.
14. Там же, стор. 25.
15. Проект Конституції України, "Демократична Україна", Київ, 21.07.1992.
16. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 26.
17. Там же, стор. 27.
18. Там же, стор. 28.
19. Там же, стор. 29.
20. Андрій Білинський: "Погляд на минуле...", цит. вид., стор. 22.
21. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 31.
22. "Polska w latach 1918-1939", wybor tekstow zrodlowych, Warszawa, 1986, стор. 67.
23. Там же, стор. 84.
24. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 32.
25. Стаття 72, пункт 2, підпункт б) Квітневої Конституції Польщі.
26. "Polska w latach 1918-1939", wybor tekstow zrodlowych, Warszawa, 1986, стор. 124.
27. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 62-74.
28. Там же, стор. 141.
29. Там же, стор. 145.
30. Там же, стор. 151.
31. Там же, стор. 239.
32. Jerzy Tomaszewski: "Ojczyzna nie tylko Polakow", Warszawa, 1985, стор. 73.
33. Там же, стор. 74.
34. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 252.
35. "Віднова", № 5/1986, Мюнхен.
36. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 384.
37. Там же, стор. 389.
38. Там же, стор. 396.
39. Словник української мови, цит. вид., т. X, стор. 353.
40. "Юридичний словник", Київ, 1974, стор. 58.
41. "Словник ішомовних слів", Київ, 1985, стор. 252.
42. Ю. Федорів: "Вронки", Торонто, стор. 60-67.
43. Там же, стор. 70-73.
44. "Євангельська правда", 4/1992, Торонто, стор. 10-11.
45. Там же, стор. 3.
46. "Polska w latach 1918-1939", wybor tekstow zrodlowych, Warszawa, 1986, стор. 231-236.
47. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. ВРІД., стор. 34, 80.
48. Там же, стор. 34.

49. Олександр Матла: "Історичні нотатки", Торонто, 1985, стор. 85.
50. A.Szczesniak,W.Szota:"Droga do nikad",Warszawa,1973,ст. 46,55.
51. З. Книш: "Бунт Банд ери", Торонто, цит. за: Олександр Матла: "Історичні нотатки", цит. вид., стор. 47.
52. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 56.
53. Там же, стор. 109.
54. Там же, стор. 127.
55. "Віднова", № 5/1986, Мюнхен, стор. 204.
56. Грицько Купецький: "Там, де сонце сходить", Торонто, 1988.
57. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор.
58. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 213.
59. Там же, стор. 214.

Розділ 7

Українська політична думка в Польщі між двома світовими війнами

1. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 557.

Розділ 8

ОУН після вибуху II світової війни

1. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 586.
2. Там же.
3. Там же.
4. Jozef Turowski i Wladysbw Siemaszko: "Zbrodnie nacjonalist6w ukraińskich dokonane na ludności polskiej na Wołyniu 1939-1945", Warszawa, 1990, стор. 11-13.
5. Мирослав Прокоп: "Україна і українська політика Москви", "Сучасність", 1981 з посланням на статтю Л. Ребета "Світла й тіні ОУН".
- 5а. "Альманах" "Гомону України", Торонто, 1992, стор. 46.
- 5б. "Віднова" № 3/1985, Мюнхен, стор. 12.
- 5в. Там же.
6. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 587.
7. Володимир Кубійович:"Мені 85", Париж-Мюнхен,1985,ст. 86,87.
8. Encyklopedia П wojny swiatowej, Warszawa, 1975, стор. 1.
9. Володимир Кубійович: "Мені 85", Париж-Мюнхен,1985, ст. 92, 93.
10. Там же, стор. 86.
11. Там же, стор. 169.
12. "Glos Polski", Toronto, 22.V.1992, Tadeusz Andrzej Olszanski

- 12а. Антоніна Хемельник-Кокот: "Колгоспне дитинство й німецька неволя", Торонто, 1989.
13. Edward Prus: "Herosi spod znaku tryzuba", Warszawa, 1985, ст. 121.
14. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 407.
15. Там же, стор. 407, 408.
16. Зіновій Книш: "Розбрат", Торонто, 1960, стор. 93.
17. Євген Онацький: "У вічному місті - II", цит. вид., стор. 368.
18. Зіновій Книш: "Розбрат", Торонто, 1960, стор. 83.
19. Edward Prus: "Herosi spod znaku tryzuba", Warszawa, 1985, ст. 154.
20. Зіновій Книш: "Розбрат", Торонто, 1960, стор. 83-84.
21. Там же, стор. 110.
22. Там же, стор. 368-370.
23. Edward Prus: "Herosi spod znaku tryzuba", Warszawa, 1985, ст. 154.
24. Там же, стор. 156.
25. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 199.
- 25а. Іван Кедрин: "Життя - події - люди", Нью-Йорк, 1976, ст. 395.
- 25б. Зіновій Книш: "Розбрат", Торонто, 1960, стор. 256.
26. Edward Prus: "Herosi spod znaku tryzuba", Warszawa, 1985, ст. 157.
27. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 213.
28. Там же, стор. 214.
29. Там же, стор. 214.
30. A. Szczesniak, W. Szota: "Droga do nikad", Warszawa, 1973, ст. 104.
31. Дмитро Кислиця: "Світе ясний", Оттава, 1987, стор. 176.
32. Aleksander Korman: "Z krwawych dni Lwowa 1941 roku", London, 1991, стор. 5.
33. Там же, стор. 23.
34. Там же, стор. 10.
35. Дмитро Донцов "Націоналізм", цит. вид., стор. 270.
36. Encyclopedia II wojny swiatowej, Warszawa, 1975, стор. 127.
37. "Dzieje Najnowsze", rocznik XIX - 1987, 3 - PLISSN 0419-8824.
38. Edward Prus: "Herosi spod znaku tryzuba", Warszawa, 1985, ст. 241.
39. Там же, стор. 240.
40. Там же, стор. 241.
41. "Робітнича газета України", Київ, 29.09.1992.
42. A. Szczesniak, W. Szota: "Droga do nikad", Warszawa, 1973, ст. 112.
43. Дмитро Донцов "Націоналізм", цит. вид., стор. 283.
44. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 95.
45. Андрій Білинський: "Погляд на минуле...", цит. вид., стор. 13.
46. Там же, стор. 59.
47. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 98.

48. A. Szczesniak, W.Szota:"Droga do nikad", Warszawa,1973,ст. 118.
49. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 561.
50. Зіновій Книш: "Розбрат", Торонто, 1960, стор. 174-177.
51. Володимир Кубійович: "Мені 85", Париж-Мюнхен,1985, стор. 97.
52. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 222.
53. Roman Ilnytskyj: "Deutschland und die Ukraine", 1958, t.II, ст. 145.
54. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 234.
55. "За вільну Україну", Львів, 27,28,29,VI.1991.
56. Там же.
57. Іван Кедрин: "Життя - події - люди", цит. вид., Нью-Йорк 1976, стор. 364, 366.
- 57а.Г. Полікарпенко:"ОУН під час Другої світової війни",1951,ст. 73.
58. "За вільну Україну", Львів, 29.VI/1991.
59. Там же.
60. Олександр Матла: "Історичні нотатки", цит. вид., стор. 79.
61. Зіновій Книш: "Розбрат", Торонто, 1960, стор. 11, 113, 114.
62. "Україна молода", Київ, 30.VI.1992.
63. "Україна і світ", Торонто, 2-9.IX.1992.
64. Кость Паньківський: "Від Держави до комітету - літо 1941 року у Львові", Нью-Йорк - Торонто, 1957, стор. 111-112.
65. Ярослав Стецько: "30 червня 1941 р.", Торонто, 1967, ст. 330.
66. "Нові дні", Торонто, XII/1991.
67. "Нові дні", Торонто, X/1991.
68. За: Олександр Матла: "Історичні нотатки", цит. вид., стор. 58.
69. A. Szczesniak, W.Szota: "Droga do nikad",Warszawa,1973,ст. 103.
70. За: Олександр Матла: "Історичні нотатки", цит. вид., стор. 58.
71. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 245.
72. Там же, стор. 247.
- 72а. Ks. bp Wincenty Urban: "Droga krzyzowa Archidiecezji Lwowskiej w latach II wojny swiatowej 1939-1945", Wroclaw, 1983, стор. 96.
73. "Віднова", № 4/1986, Мюнхен.
74. Janusz Symonides: "Miedzynarodowa ochrona praw czlowieka", Warszawa, 1977, стор. 209.
75. "Polacy i Zydzi", Warszawa, 1971, стор. 361.
76. Михайло Селешко: "Вінниця", Нью-Йорк, 1991, стор. 59.
77. "Polacy i Zydzi", Warszawa, 1971, стор. 387.
78. Михайло Подворняк: "Вітер з Волині", Вінніпег, 1981, стор. 131.

Частина II ЗЛОЧИНИ ОУН-УПА

Розділ 1

Про злочини Української повстанської армії

1. "Gazeta", Toronto, 24-25.VIII.1992.
2. "Молодь України", Київ, 26.VII.1988 - стаття Ростислава Братуня.
3. "Робітнича газета", Київ, 29.IX.1992.
4. "Новий шлях", Торонто, 26.IX.1992.
5. "Гомін України", Торонто, 16.IX.1992.
6. Журнал "Україна", Київ, № 20/1992.
7. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 21.
8. Там же, стор. 98.
9. Зіновій Книш: "Розбрат", цит. вид., стор. 31.
10. Альманах "Гомону України", Торонто, 1992, стор. 45.
11. Там же, стор. 47.
12. "Самостійна Україна", Станіславів, № 1 від 7.VII.1941.
13. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 98.
14. Словник української мови, цит. вид. т. VIII., стор. 819.
15. J. Turowski i W. Siemaszko: "Zbrodnie nacionalistow ukrairiskich...", Warszawa, 1990, стор. 123-125.
16. Ks. Waclaw Szetelnicki: "Trembowla - kresowy bastion wiary i polskosci", Wroclaw, 1992, стор. 225-226.
17. Там же, стор. 227-228.
18. Там же, стор. 229.
19. Там же, стор. 232.
20. Там же, стор. 233-235.
21. "Гомін України", Торонто, 14.X.1992.
22. "Сучасність", Мюнхен, VII-VIII 1989, стор. 124-144.
23. "Віднова", Мюнхен, 5/1986, стор. 197-216.
- 23а. "Гомін України". Торонто, 25.XI.1992.
24. "Віднова", Мюнхен, 4/1986, стор. 305.
25. "Гомін України". Торонто, 26.VIII.1992.
26. "Volynsti Cesi - emigrace a navrat do vlasti" - Josef Foitik, ing. Jaroslav Kozak, Karel Pulpytel, ing. Vaclav Petricek, Vladislav Hybler
27. Ing. Vaclav Sire: "Minulost zavata Casem" - без місця і року видання.
28. "Respect", № 27, 12-18.IX.1990, Cesko-Slovensko, стор. 8.
29. "Polityka", Warszawa, 10.02.1990.
30. Ks. Waclaw Szetelnicki: "Trembowla - kresowy bastion wiary i polskosci", Wroclaw, 1992, стор. 239-243.
31. "Komunikaty Towarzystwa im. Romana Dmowskiego", London, т. II., Ч. I, рік 1979/80, стор. 300-342.

32. Там же, стор. 336.
33. "Нові дні", Торонто, травень/1992, стор. 3.
34. "Україна і світ", Торонто, 18-24.XI.1992.

Розділ 2 Повстання УПА

1. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 98.
2. Альманах "Гомону України", 1992, Торонто, стор. 44.
3. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 551.
4. Там же, стор. 581.
5. "Самостійна Украна", № 1, 7.VII.1941, Станіславів.
6. "Гомін України", Торонто, № 30/1992.
7. "Zeszyty Historyczne" - Instytut Literacki, Paryz, 1989, № 90, стор. 171.
8. "Zeszyty Historyczne" - Instytut Literacki, iParyz,, 1985, № 121, стор. 121 і наст.
9. Словник української мови, цит. вид., т. III, стор. 133.
10. Альманах "Гомону України", Торонто, 1992, стор. 50.
11. Тарас Бульба-Боровець: "Армія без держави", Вінніпег, 1981.
12. Петро Мірчук: "У.П.А. 1942-1952", Мюнхен, 1953, стор. 64.
13. Тарас Бульба-Боровець: "Армія без держави", Вінніпег, 1981, стор. 256.
- 13а. Улас Самчук: "На білому коні", Нью-Йорк, 1965, стор. 111.
14. Петро Мірчук: "У.П.А. 1942-1952", Мюнхен, 1953, стор. 60.

Розділ 3 Мета ОУН-УПА

1. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 93.
2. "Самостійна Украна", № 1, 7.VII.1941, Станіславів.
3. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 93.
4. Там же, стор. 98.
5. Словник української мови, цит. вид., т. X, стор. 503.
- 5а. Володимир Кубійович: "Мені 85", Париж-Мюнхен, 1985, стор. 113, 114.
- 5б. Петро Мірчук: "У.П.А. 1942-1952", Мюнхен, 1953, стор. 51.
- 5в. "Zeszyty Historyczne" - Instytut Literacki, Paryz, 1989, № 90.
6. "Zeszyty Historyczne" - Instytut Literacki, Paryz, 1985, № 87, с. 185.
7. Григорій Стецюк: "Непоставлений пам'ятник", Вінніпег, 1988, стор. 67.
8. Данило Шумук: "За східним обрієм", Париж, 1974, стор. 111.
9. Альманах "Гомону України", 1992, Торонто, стор. 33-51.

10. "Гомін України", Торонто, №№ 30-32/1992.
11. "Гомін України", Торонто, 26.VIII.1992.
12. A. Szesniak, W. Szota: "Droga do nikad", Warszawa, 1973, с. 322.
13. Тарас Бульба-Боровець: "Армія без держави", цит. вид.
14. "Zeszyty Historyczne" - Instytut Literacki, Paryz, 1989, №90, с. 166
15. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 295.
16. Там же, стор. 268.

Розділ 4

Діяльність ОУН-УПА в час війни

1. М. Лебедь: "Українська Повстанська Армія", 1946, стор. 26.
2. П. Полтава: "Збірник підпільних писань", Мюнхен, 1951, стор. 113 і наст.
3. Г. Полікарпенко: "ОУН під час другої світової війни", 1951, стор. 121. і наст.
4. "Віднова", № 5/1986.
5. "Zeszyty Historyczne" - Instytut Literacki, Paryz, 1989, № 90, стор. 187.
6. "Оборона України", № 1.
7. Там же, стор. 1.
8. Тарас Бульба-Боровець: "Армія без держави", цит. вид., стор. 254.
9. "Nowy Kurier", Toronto, 28.VII.1988.
10. "Наше слово", Варшава, № 25/1987 (21.VI.1987).
11. Encyklopedia II wojny swiatowej, Warszawa, 1975, стор. 765.
12. Henryk Cybulski: "Czerwone noce", Warszawa, стор. 5-16.
13. "Віднова", № 5/1986.
14. М. Лебедь: "Українська Повстанська Армія", цит. вид., стор. 74, 75.
15. Іван Кедрин: "Життя - події - люди", цит. вид., стор. 378.
16. Там же, стор. 356.
17. Петро Мірчук: "У.П.А. 1942-1952", Мюнхен, 1953, стор. 31.
18. Там же, стор. 41.
19. "Сучасність", Мюнхен, № 7-8/1989.
20. Wladyslaw Robog-Malinowski: "Najnowsza historia Polski", London, 1983, т. 1, стор. 329.
21. Володимир Кубійович: "Мені 85", цит. вид., стор. 113.
22. "Віднова", № 3/1986, стор. 5, 7, 9, 10, 12, 13.
23. Михайло Подворняк: "Вітер з Волині", цит. вид., стор. 29.
24. "Літопис УПА", Торонто, 1983, т. VI.
25. "Віднова", № 4/1986, стор. 16, 17, 19, 20.
26. A. Szczesniak, W.Szota: "Droga do nikad", Warszawa, 1973, с. 165.

27. Ryszard Torzecki: "Kwestia ulcrainska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 291.
28. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 98.
29. Władystaw Pobog-Malinowski: "Najnowsza historia Polski", London, 1983, т. 1, стор. 328.
30. "Віднова", № 4/1986, стор. 43, 44.
31. "Zeszyty Historyczne" - Instytut Literacki, Paryz, 1989, zeszyt 71, стор. 137.
32. Василь Верига: "Дорогами Другої світової війни", Торонто, 1981, стор. 211-212 (цитоване за: "Kwartalnik Kresowy" №№ 113-114; 115-116, London, 30.VI.1986 I 31.XII.1986).
33. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 93.
34. Там же, стор. 98.
35. Edward Prus: "Herosi spod znaku tryzuba", Warszawa, 1985, с. 47.
36. Словник української мови, цит. вид., т. X, стор. 503.
37. Дмитро Донцов: "Націоналізм", цит. вид., стор. 270.
38. Там же, стор. 266.
39. Там же, стор. 265.
40. "Сучасність", ПІ/1989, стор. 97-98.
41. "Віднова", № 3/1985, стор. 50.
42. Тарас Бульба-Боровець: "Армія без держави", цит.вид., ст. 203.
43. Там же, стор. 251.
44. Там же, стор. 254.
45. Там же, стор. 256.
46. Там же, стор. 258.
47. Там же, стор. 261.
48. Там же, стор. 263, 264, 266.
49. Там же, стор. 272.
50. М. Лебедь: "Українська Повстанська Армія", цит. вид., стор. 39.
51. Григорій Стецюк: "Непоставлений пам'ятник", Вінніпег, 1988, стор. 55.
52. "Громадський трибунал" ч. 3, Нью-Йорк-Монреал - в моєму посіданні.
53. М. Лебедь: "Українська Повстанська Армія", цит. вид., стор. 79.
54. Зіновій Книш: "Розбрат", цит. вид., стор. 79.
- 54а. "ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів боротьби 1929-1955", стор. 234 -цитоване за: "Гомін України", Торонто, 18.XI.1992.
55. "Вісті комбатанта", № 2/1990, Торонто-Нью-Йорк, стор. 81.
56. Artur Bata: "Bieszczady w ogniu", Warszawa, 1987, стор. 242.
57. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 396.

58. Богдан Михайлюк (Зиновій Книш): "Бунт Бандери", Торонто, стор. 13.
59. Jerzy Tomaszewski: "Ojczyzna nie tylko Polakow", Warszawa, 1985, стор. 52.
60. Мирослав Прокоп: "Україна і українська політика Москви", вид. "Сучасність", 1981, стор. 137.
61. Dzieje Najnowsze, rocznik XX - 1986, 2.
- 61а. Михайло Подворняк: "Вітер з Волині", цит. вид., стор. 197.
- 61б. Там же, стор. 199.
- 61в. Там же, стор. 171.
62. Петро Мірчук: "У.П.А. 1942-1952", Мюнхен, 1953, стор. 51.
63. Edward Prus: "Herosi spod znaku tryzuba", Warszawa, 1985, с. 253
- 63а. "Новий шлях", Торонто, 14.XI.1992.
64. Петро Мірчук: "У.П.А. 1942-1952", Мюнхен, 1953, стор. 14.
65. Jozef Turowski i Wladystaw Siemiaszko: "Zbrodnie nacjonalistow ukrainskich dokonane na ludnosci polskiej na Wofyniu 1939-1945", Warszawa, 1990,
66. Зиновій Книш: "Розбрат", цит. вид., стор. 79.
67. "Віднова", № 3/1985, стор. 45.
- 67а. Данило Шумук: "За східним обрієм", цит. вид., стор. 127.
68. Artur Bata: "Bieszczady w ogniu", Warszawa, 1987, стор. 3.
69. Григорій Стецюк: "Непоставлений пам'ятник", цит. вид., стор. 126.
70. Михайло Подворняк: "Вітер з Волині", цит. вид., стор. 178.
71. "Zwiazkowiec", Toronto, 16.VIII.1979.
72. "Czas", Winnipeg, 23.V.1992.
- 72а. Jozef Turowski i Wladyslaw Siemiaszko: "Zbrodnie nacjonalistow ukrainskich dokonane na ludnosci polskiej na Wolyniu 1939-1945", Warszawa, 1990, стор. 84,85.
73. Петро Мірчук: "У.П.А. 1942-1952", Мюнхен, 1953, стор. 33.
74. Там же, стор. 49, 112.
75. Edward Prus: "Herosi spod znaku tryzuba", Warszawa, 1985, ст. 54.
76. Там же, стор. 320.
77. Петро Мірчук: "У.П.А. 1942-1952", Мюнхен, 1953, стор. 277.
78. A. Szczesniak, W. Szota; "Droga do nikad", Warszawa, 1973, стор. 169, 170.
79. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukrainska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 330.
80. Edward Prus: "Herosi spod znaku tryzuba", Warszawa, 1985, ст. 248.
81. "Віднова", № 4/1986, стор. 44.

82. Jozef Turowski i Wladyslaw Siemiaszko: "Zbrodnie nacjonalistow ukrainskich dokonane na ludnosci polskiej na Woyniu 1939-1945", Warszawa, 1990, стор. 158.
83. Там же, стор. 9.
84. Там же, стор. 8.
85. "Новий шлях", Торонто, 3.X.1992.
86. Г. Полікарпенко: "Організація Українських Націоналістів під час Другої світової війни", 1951, стор. 121.
87. Там же, стор. 123.
88. Там же, стор. 125.
89. Там же, стор. 227.
90. "Оборона України", № 1 з 1.VIII.1943 (в моєму посіданні).
91. "Вісті з України", Київ, № 21/1991.
92. Данило Шумук: "За східним обрієм", цит. вид., стор. 111.
93. Jozef Turowski i Wladyslaw Siemiaszko: "Zbrodnie nacjonalistow ukrainskich dokonane na ludnosci polskiej na Wotyniu 1939-1945", Warszawa, 1990,
- 93а. "Віднова", № 3/1985, стор. 148, 149.
94. Henryk Cybulski: "Czerwone nosce", Warszawa, 1969.
95. "Перемишль, західний бастион України", Нью-Йорк, 1961, стор. 213-218.
96. "Вісті комбатанта", Торонто, 2/1990, стор. 80.
97. A. Szczesniak, W. Szota: "Droga do nikad", Warszawa, 1973, ст. 187.
98. Artur Bata: "Bieszczady w ogniu", Warszawa, 1987, стор. 3.
99. Михайло Подворняк: "Вітер з Волині", цит. вид., стор. 61, 62.
100. A. Szczesniak, W. Szota: "Droga do nikad", Warszawa, 1973, стор. 185, 186.
101. Там же, стор. 185.
102. "Gazeta", Toronto, 26-27.X.1992.
103. Михайло Подворняк: "Вітер з Волині", цит. вид., стор. 143.
104. Там же, стор. 186.
105. Роман Кричевський: "ОУН в Україні, ОУН з і ЗЧ ОУН", Нью-Йорк, 1962, стор. 6.
106. Там же, стор. 8.
107. "Віднова", № 5/1986, стор. 207.
108. Матеріали Конгресу української вільної політичної думки, Збірник № 2, Мюнхен, 1973, стор. 97.
109. "Енциклопедія українознавства", цит. вид., т. 5, стор. 1727.
110. Петро Мірчук: "У.П.А. 1942-1952", Мюнхен, 1953, стор. 80.
111. A. Szczesniak, W. Szota: "Droga do nikad", Warszawa, 1973, стор. 191.
112. Там же, стор. 190.

113. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 328.
114. A. Szczesniak, W. Szota: "Droga do nikad", Warszawa, 1973, стор. 262.
115. Григорій Стецюк: "Непоставлений пам'ятник", цит. вид., стор. 69.
116. Данило Шумук: "За східним обрієм", цит. вид.
117. Дмитро Куп'як: "Спогади нерозстріляного", Торонто, 1991.
118. Данило Шумук: "За східним обрієм", цит. вид.
119. Jozef Turowski i Wladyslaw Siemiaszko: "Zbrodnie nacjonalistow ukraińskich dokonane na ludności polskiej na Wołyniu 1939-1945", Warszawa, 1990, стор. 82.
- 119а. Михайло Подворняк: "Вітер з Волині", цит. вид., стор. 182.
120. "Zeszyty Historyczne" - Instytut Literacki, Paryz, 1989, № 90.
121. Михайло Подворняк: "Вітер з Волині", цит. вид., стор. 197.
122. Janusz Symonides: "Miedzynarodowa ochrona praw człowieka", Warszawa, 1977, стор. 209.

Розділ 5

СС дивізія "Галичина"

1. "Вісті комбатанта", Торонто, № 4/1986, стор. 92.
 2. Іван Кедрин: "Життя - події - люди", цит. вид., стор. 363.
 3. "Вісті комбатанта", Торонто, № 2/1987, стор. 42.
 4. "Вісті комбатанта", Торонто, № 4/1986, стор. 92.
 5. "Вісті комбатанта", Торонто, № 4/1986, стор. і наступні.
 6. Encyklopedia II wojny światowej, Warszawa, 1975, стор. 616.
 7. "Вісті комбатанта", Торонто, № 2/1987, стор. 46.
- 477
8. Роман Колісник: "Останній постріл", Торонто, 1989, стор. 43 - 45.
 9. Василь Верига: "Дорогами Другої світової війни", Торонто, 1980, стор. 55, 56.
 10. Володимир Кубійович: "Мені 85", Париж-Мюнхен, 1985, стор. 109, 110.
 11. Там же, стор. 110.
 12. Василь Верига: "Дорогами Другої світової війни", Торонто, 1980, стор. 53.
 13. "Віднова", № 5/1986, стор. 206.
 14. "Нові дні", Торонто, IX, 1992.
 15. "Вісті комбатанта", Торонто, № 1/1987, стор. 81.
 16. Вольф-Дітріх Гайке: "Українська Дивізія Галичина", цит. вид., стор. 96.
 17. Володимир Кубійович: "Мені 85", Париж-Мюнхен, 1985, ст. 114.

18. Вольф-Дітріх Гайке: "Українська Дивізія Галичина", цит. вид., стор. 17
19. Там же, стор. 17.
20. Там же, стор. 187.
- 20а. Василь Верига: "Дорогами Другої світової війни", Торонто, 1980, стор. 148.
21. "Вісті комбатанта", Торонто, № 3/1987, стор. 37.
22. "Вісті комбатанта", Торонто, № 1/1987, стор. 81.
23. Вольф-Дітріх Гайке: "Українська Дивізія Галичина", цит. вид., стор. 19.
24. Aleksander Korman: "Nieukarane zbrodnie SS-Galizien z lat 1943-1945", London, 1990, стор. 14.
25. Jozef Fajkowski, Jan Religa: "Zbrodnie hitlerowskie na wsi polskiej 1939-1945", Warszawa, 1981
26. Василь Верига: "Дорогами Другої світової війни", Торонто, 1980, стор. 112-115.
27. Edward Serwanski, Irena Trawinska: "Zbrodnia niemiecka w Warszawie 1944 г.", Poznan, 1946
28. Василь Верига: "Дорогами Другої світової війни", Торонто, 1980, стор. 124 і наст.
29. "Kultura", Paryz, № 6/1952, стор. 74-87.
30. Тарас Бульба-Боровець: "Армія без держави", цит. вид., стор. 124 і наст.
31. Edward Serwanski, Irena Trawinska: "Zbrodnia niemiecka w Warszawie 1944 г.", op. cit., str. 12 стор. 12.
32. "Zeszyty Historyczne", Instytut Literacki, Paryz, zeszyt 90, стор. 162.
33. "Нові дні", Торонто, IX/1992, стор. 11.
34. Журнал "Україна", Київ, № 11/1992.
35. Там же.
36. Василь Верига: "Під сонцем Італії", Торонто, 1984, стор. 176.
37. "Літературна Україна", Київ, 19.VI.1992.
38. "Вісті", квітень 1951.
- 38а. "Новий шлях", Торонто, 3.IV.1993.

Розділ 6

Роль церков у контексті діяльності ОУН-УПА

1. "Шлях перемоги", Нью-Йорк, 30.VI.1991.
2. Edward Prus: "Wtadyka Swietojurski", Warszawa, 1985, стор. 213.
3. Aleksander Korman: "Z krwawych dni Lwowa 1941 roku", London, 1991, стор. 21.
4. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945", Warszawa, 1972, стор. 254.

5. Олександр Матла: "Історичні нотатки", цит. вид., стор. 148-151.
6. Jozef Turowski i Wladyslaw Siemiaszko: "Zbrodnie nacjonalist6w ukrainskich dokonane na ludnosci polskiej na Wotyniu 1939-1945", Warszawa, 1990, стор. 121.
7. Там же, стор. 140.
8. Там же, стор. 137.
9. Aleksander Korman: "Piaje przykazanie: Nie zabijaj", London, 1989.
10. Jozef Turowski i Wladyslaw Siemiaszko: "Zbrodnie nacjonalistow ukrainskich dokonane na ludnosci polskiej na Wolyniu 1939-1945", Warszawa, 1990, стор. 82.
11. Ks. Wacław Szetelnicki: "Zapomniany lwowski bohater ks. Stanisław Frankl", Rzym, 1983
12. "Kwartalnik Kresowy", 108-109/1986, London.
13. о. Юрій Федорів: "Вронки", цит. вид., стор. 76-79.
14. Aleksander Korman: "Piaje przykazanie: Nie zabijaj", London, 1989, стор. 18.
15. Євген Онацький: "У вічному місті" - II, цит. вид.
16. "Всесміх", Торонто, XI.1991, стор. 6.

Розділ 7

Трагедія лемків

1. Szczesniak, W. Szota: "Droga do nikad", Warszawa, 1973, стор. 427, 428.
2. Там же, стор. 431.
3. Там же, стор. 459.
4. Там же, стор. 233.
5. Janusz Symonides: "Miedzynarodowa ochrona praw czlowieka", Warszawa, 1977, стор. 229, 232.
6. "Наше слово", Варшава, №№ 12 і 13, 1990.
7. "За вільну Україну", Львів, 25.V.1992.
8. "Wojskowy Przegląd Historyczny", Warszawa, 1959.
9. Artur Bata: "Bieszczady w ogniu", Rzeszow, 1987.
10. "Україна", журнал, Київ, № 1/1992.

ЧАСТИНА III

ЗАГРОЗА ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Розділ I

Канадсько-американська націоналістична дійсність

1. Петро Мірчук: "Нарис історії ОУН", цит. вид., стор. 483.
2. Там же, стор. 488, 489.
3. Ryszard Torzecki: "Kwestia ukrainska w polityce III Rzeszy 1933-1945", цит. вид., стор. 89.

4. Василь Верига: "Під сонцем Італії", Торонто, 1984.
5. Там же, стор. 227.
6. Антоніна Хелемендик-Кокот: "Колгоспне дитинство й німецька неволя", Торонто, 1989, стор. 278-283.
7. "Гомін України", Торонто, 7.X.1992.
8. Євген Онацький: "У вічному місті" - II, цит. вид., стор. 200.
9. Матеріали Конгресу української вільної політичної думки, серія А, збірник ч. 2, Мюнхен, 1973, стор. 97.
10. Іван Кедрин: "Життя - події - люди", цит. вид., стор. 390.
11. Матеріали Конгресу української вільної політичної думки, серія А, збірник ч. 3, Мюнхен, 1974, стор. 63.
12. Michal Fijałka: "27. Wolyńska dywizja piechoty AK", Warszawa, 1986, стор. 12.
13. "Głos Polski", , Toronto, 1.VIII.1992.
14. Роман Кричевський: "ОУН в Україні, ОУН з і ЗЧ ОУН", Нью-Йорк, 1962, стор. 26, 27.

Розділ 2

Експансія українського націоналізму на Україну

1. "Сучасність", № 4/1988, стор. 92.
2. "Літературна Україна", Київ, 20.VI.1991.
3. "Демократична Україна", Київ, 25.III.1992.
4. "Гомін України", Торонто, 3.VI.1992.
5. "Гомін України", Торонто, 15.VII.1992.
6. "Гомін України", Торонто, 15.VII.1992.
7. "Демократична Україна", Київ, 15.X.1992.
8. "Новий шлях", Торонто, 3.X.1992.
9. "Гомін України", Торонто, 4.XI.1992.
10. "Робітнича газета", Київ, 11.XII.1992.
11. "Гомін України", Торонто, 22.VII.1992.
12. "Робітнича газета", Київ, 27.VIII.1992.
13. "Правда", Москва, 17.XII.1992.
14. "Робітнича газета", Київ, 20.X.1992.
15. "Молодь України", Київ, № 78/1992.
16. "Гомін України", Торонто, 25.XI.1992.
17. "Вітчизна", Київ, № 9/1992, стор. 73-82.
18. "Zeszyty Historyczne", Instytut Literacki, № 90, Paryż, 1989, ст. 159.
19. Казімеж Подляські: "Білоруси - литовці - українці - ...", - "Віднова", № 4/1986, цит. вид., стор. 22 і наст.

ПРО АВТОРА

ЖИТТЯ І ПРАЦЯ: Віктор Варфоломійович Поліщук нар. 10 жовтня 1925 р. в Дубні на Волині. Українець, православний. Після арешту більшовиками батька (17 вересня 1939 р.) у квітні 1940 р. депортований разом з матір'ю і сестрами Лідою і Галиною у північний Казахстан. 1940 - 1941 с. Бахмут, Північноказахстанська обл.; 1941 - 1944 на будові залізниці Акмолінськ-Картали і в паровозному депо в Акмолінську (слюсар, токар); 1944 - 1946 Васильківський зернорадгосп, Петропавловський р-н, Дніпропетровська обл. (Лівобережжя) - слюсар; 1946 - 1981 Польща: Лігніца, Вроцлав, Явор: учень, студент, вчитель, прокурор, адвокат. 1981 - 1992 Канада, США (Торонто, Скрен-тон) - праця в українських видавництвах, власне видавниче підприємство.

ОСВІТА: Школа початкова в Дубні, педагогічний ліцей у Лігніці, юридичний факультет Вроцлавського університету, Вроцлав.

НАУКОВІ СТУПЕНІ: кандидат юридичних наук Вроцлавський університет; доктор суспільних наук (політологія) - Вроцлавський університет.

Книги:

- "Національне питання в теорії та практиці СРСР" – публіцистична,
- "Права людини в теорії та практиці СРСР" публіцистична,
- "Нарис анатомії більшовизму" - публіцистична,
- "Гірка правда: злочинність ОУН-УПА" - публіцистична,
- "Ідеологія українського націоналізму за Дмитром Донцовим" – наукова.

ПРО КНИЖКУ

"Бажаю з усією міццю підкреслити, що Вашу працю читається знаменито. Вона становить цікаве публіцистичне дослідження з чіткою тезою і ясным її розвиненням. Опублікування праці було б вартісним і ефективним приєднанням до українсько-польських і польсько-українських міркувань над трагічним спільним минулим, яке так односторонньо і часто надто емоційно експлоатується публіцистами, а навіть політиками обох сторін"

(Проф. д-р Януш Альбін, Вроцлавський університет)

"Довго я не брався за прочитання Твого рукопису, тому що я все це бачив власними очима, сам все це переживав, то й думав, що нічого цікавого у Твоїй праці не знайду... Проте, читаючи книжку, моє зацікавлення зростало, я її прочитав, не відриваючись від рукопису. Я залишився під величезним враженням від прочитаного, в книзі вельми багатий і всесторонній історичний матеріал... Я схиляю голову перед тобою і перед Твоїм твором, перед Твоїм великим українським патріотизмом, і перед Твоєю великою цивільною відвагою..."

(інж. Генрик Вітковський, Вроцлав)

"Я виховувався серед українців, мій батько, хоч і поляк, розмовляв зі мною по-українськи теж сварився з моєю матір'ю по-українськи, ми були двомовними... Ти, виявляється, відважна й розумна людина, Твоє ставлення до українських націоналістів чітке - Ти нічого не вигадуєш, даєш факти, джерела"

(мгр Францішек Каплун, Замостя)

ЗМІСТ

Замість передмови В. Колесніченко	4
Вступне слово	9
Частина I: Злочинність організації українських націоналістів	11
Розділ 1: Потреба правди	12
Розділ 2: Тема і автор	35
Розділ 3: Термінологічні справи	48
Розділ 4: Поняття українського націоналізму	64
- ОУН у світлі Енциклопедії українознавства	66
- ОУН у світлі вчення Дмитра Донцова	98
- ОУН у світлі власних документів	116
Розділ 5: Організаційна структура ОУН	126
Розділ 6: Передумови постанови ОУН і її діяльність до вересня 1939 р.	129
Розділ 7: Українська політична думка в Польщі між двома світовими війнами	161
Розділ 8: ОУН після вибуху II світової війни	167
- Між вереснем 1939 і червнем 1941	173
- Розлам в ОУН	178
- ОУН і агресія на СРСР	183
- Дружини українських націоналістів (ДУН): батальйони "Нахтігаль" і "Роланд"	184
- Акт 30 червня 1941 р.	193
- Похідні групи. Українська допоміжна поліція	211
Частина II: Злочини Української Повстанської Армії	221
Розділ I: Про злочини Української Повстанської Армії	222
- Витоки злочинів УПА	223
- Докази злочинів УПА	224
Розділ 2: Постанова УПА	227
- Напрями пропаганди - хто ворог?	260
- Самооборонні кущові відділи	262
- Відділи УПА	262
Розділ 3: Мета ОУН-УПА	265
- Проти кого воювала ОУН-УПА?	267
- Кількісне відношення поляків і українців на Волині	276
- Міжнародно-правовий статус Західної України під час війни	277
Розділ 4: Діяльність ОУН-УПА в час війни	281
- Причини мордування поляків	283
- Українські автори про причину "конфлікту"	289
- Твердження польських авторів	299

- Дійсна причина мордів	303
- Микола Лебедь - головний архітектор мордів.....	305
- Кількість ОУН-УПА - джерела людських і матеріальних ресурсів	314
- Методи мордуванн – кількість жертв	317
- Чиїм утворенням була УПА? Хто був в УПА?	331
- Поміч українців полякам	336
- Вбивства українців	338
- Відплатні акції поляків.....	339
- Зіткнення ОУН зі Сходом України	343
- Служба Безпеки ОУН.....	348
- Юридична оцінка дій ОУН-УПА	353
Розділ 5: СС дивізія "Галичина"	360
- Ініціатива створення дивізії	361
- Чим була СС дивізія "Галичина"?	366
- Особовий склад СС дивізії "Галичина"	369
- Поліційні полки СС дивізії "Галичина"	370
Розділ 6: Роль церков у контексті діяльності ОУН-УПА	382
- Відношення церков до "Акту 30 червня".....	384
- У конфронтації з дійсністю.....	387
Розділ 7: Трагедія лемків	397
- УПА на лемківщині	398
- Акція "Вісла"	399
- Явожно	401
- Лемки в Польщі.....	403
Частина III : Загроза відродження українського націоналізму	405
Розділ 1: Канадсько-американська націоналістична дійсність	406
- Огляд українських політичних і громадських організацій у діаспорі	415
- Постанова ОДВУ й УНО.....	417
- Вихід	419
- Другий розлам в ОУН.....	423
- Український політикум діаспори 1992.....	426
- Політична культура української діаспори	430
Розділ 2: Експансія українського націоналізму на Україну	450
Закінчення - проблема вибачення	463
Пояснення деяких абревіатур	466
Індекс прізвищ.....	469
Примітки	475
Про автора	492
Про книжку.....	493
Зміст	494

В. Поліщук
„ГРКА ПРАВДА”
(на українській мові)

Коректори: Є. Авілкина, Р. Бортник

З електронною версією книги і переліком бібліотек,
в яких Ви можете отримати це видання,
можна ознайомитися за посиланнями:
http://www.antifashyst.org/?page_id=562
<http://r-u.org.ua/info/vk.html>

Формат 60x84/16, Усл. печ. л. 31,0
Папір офсет, Печать офсет.
Тираж 10000 прим.
Видавництво „Золоті ворота”
Типографія ФОП Рябоконт О.В.
м. Київ, 04123,
вул. Осиповського, 3-А

Росповсюджується безкоштовно.